الزواجر عن اقتراف الكبائر

İSLÂM'DA HELALLER VE HARAMLAR

«BÜYÜK GÜNAHLAR»

İbn Hacer El-Heytemî

Kayıhan Yayınları

“EZ'ZEVÂCİR AN İKTİRAFİL-KEBÂİR” İSLÂM'DA HELÂLLER VE HARAMLAR “BÜYÜK GÜNAHLAR” -II

“Rabbinizden size bir öğüt ve kalblerde olan bir şifâ inananlara doğruyu gösteren bir rehber ve rahmet gelmiştir.” [1]

NÎKÂH KİTABI

241. Kebire: Tamamen Dünyadan Yüz Çevirip Hiç Evlenmemek

Müteahhirîn âlimlerinden bazıları, tebettülün, yâni tamamen dünyadan yüz çevirip hiç evlenmemenin kebâirden olduğunu açıkça ifâde etmişlerdir. Zira onlar, kebirenin alâmetlerinden birisi olarak tel'ini kabul etmişlerdir. Resül-i Ekrem de:

“Allah, “Hiç evlenmeyeceğim” deyip evlenmeyen erkeklerle, böyle söyleyip evlenmeyen kadınlara lanet etsin.”[2], buyurmuştur. Bizzat Resûl-i Ekrem'den “Tel'in” vârid olunca, elbette kebireden olur, demişlerdir. Fakat bunun izahı güçtür. Zira bir kimse evleneceğim diye nezretmedikten sonra evlenmek ona borç değildir ki, evlenmemekle lanete uğrayıp büyük günah işlemiş olsun. Ancak, “Şehvetinin galeyanında zina etme tehlikesi ile karşı karşıya geldiği vakit evlenmesi vacip olur” diyenler için, nikâh parası ve ailesini geçindirme imkânları varken evlenmezse bu gibi tehlikeye düşeceği için bunu kebâirden saymak mümkün olabilir. Aksi halde evlenmemeyi kebireden saymak güçtür.[3]

242. Kebire: Fitne Korkusu Anında Şehvetle Yabancı Kadına Bakmak

243. Kebire: Fitne Korkusu Anında Yabancı Kadını Şehvetle Ellemek

244. Kebire: Yanında Herhangi Bir Mahremi Veya Kocası Bulunmaksızın Yabancı Bir Kadınla Kapalı Bir Yerde Yalnız Bulunmak

Buhârî, Müslim ve diğerlerinin Ebû Hureyre (r.a.) den rivayetlerinde Resûl-i Ekrem:
“Âdem oğluna zinadan nasibi yazılmış (takdir olunmuş) tır. Hiç şüphesiz Âdem oğlu mukadder olan bu akıbete erişecektir. Gözlerin zinası (mahremi olmayan kadınlara şehvetle) bakmaktır. Kulakların zinası, (dinlenmesi yasak olan sözleri) dinlemektir. Dilin zinası, (konuşulması haram olan şeyleri) konuşmaktır. Elin zinası, (yabancı bir kadının uzvuna şehvetle) yapışmaktır. Ayak zinası da (gidilmesi yasak olan yere) odunlarını atmaktır. Kalbin de zina temennisi ve arzusu vardır. Tenasül uzvu, bu a'zanın arzularını ya gerçekleştirir, yahut yalanlar.”[4], buyurmuştur.
Müslim'in rivayeti:
“*Eller zina eder; bunların zinası, (yabancı bir kadının uzvuna şehvetle) yapışmaktır. Ayaklar zina ederler; bunların zinası, (gidilmesi yasak olan yere) gitmektir. Ağız da zina eden onun zinası (yabancı bir kadını) öpmektir.”*[5], şeklindedir.
Diğer sahih bir rivayette:

“Gözler zina eder, ayaklar zina eder ve tenasül uzvu zina eder.” [6] buyurulmuştur.
Taberânî'nin sahih sened ile rivayetinde şöyle buyurulmuştur:
“Sizden birinizin başına demirden bir çivi çakılması, kendisine helâl olmayan bir kadını ellemesinden daha hayırlıdır.”[7]
Yine Taberâni'nin rivayetinde Resûl-i Ekrem:
“*Sakın (yabancı) kadınlarla tek başına bir arada kalmayın (bundan son derece sakının). Nefsimi kudret elinde bulunduran Allah'a yemin ederim ki, bir kadınla bir erkek tenha yerde bir araya geldiklerinde aralarına şeytan girer. Bir kimsenin çamur veya balçıkla sıvanmış domuza temas etmesi, kendisine helâl olmayan (yabancı bir) kadına omuzlarının temas etmesinden daha hayırlıdır. (Yani bir kimsenin bu murdar hayvana yaklaşması, yabancı*

kadına yaklaşmasından daha ehvendir.)” [8]buyurmuştur.
Yine Taberâni'nin rivayetinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
“Ya gözlerinizi (bakılması yasak olandan) kapatır ve mahrem yerlerinizi korursunuz, ya da Allah yüzlerinizi çevirir.” ***[9]***
Tirmizi'nin hasen ve garip olduğunu söylediği rivayetinde Resûl-i Ekrem:
“Ey Ali, senin için cennette bir hazine vardır ve sen her yönü ile ona sahihsin. İlk ve ani bakıştan sonra ikinci defa bakma. İlk karşılaşma sana bağışlanmıştır fakat İkinci defa durup süzmen, sana bağışlanmaz.” ***[10]***, buyurmuştur.
Taberânî ve Hâkim’in şahin dediği İbn Mesûd (r.a.) den rivayetlerinde -ki râvileri arasında “Vahi” bulunduğu için buna sahih denemez diye Taberâni'ye itiraz edilmiştir- Resûl-i Ekrem Allahu Teâlâ'nın şöyle buyurduğunu haber vermiştir:
“(Yabancı kadınları) gözle süzmek, tblis’in oklarından zehirli bir oktur. Her kim benden korktuğu için (yabancı kadınlara) bakmayı terkederse, kalbinde tadını tadacağı bir imanı ona bahşederim.” [11]
Ahmed’in rivayetinde Resûl-i Ekrem:
“Herhangi bir müslüman bir (yabancı) kadının güzelliğine bakar ve sonra (Allah korkusundan dolayı) gözlerini çevirirse, kalbinde tadını bulacağı bir ibadeti Allahu Teâlâ ona nasib eder.” ***[12]***, buyurmuştur.
Beyhaki diyor ki: “Rivayet doğru ise, her halde Resûl-i Ekrem’in kasdı, kasıtsız olarak gözünün yabana kadına ilişmesi akabinde hemen gözünü çekmiş olanıdır.” [13]
Isbahani'nin rivayetinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
“Kıyamet günü bütün gözler ağlayacaktır. Ancak haramdan sakınan, Allah yolunda uykusuz kalan ve Allah korkusundan sineğin başı kadar göz yaşı akıtanlar müstesnadır.” [14]
Taberâni'nin sahih bir rivayetinde Resûl-i Ekrem:
“Üç kimse vardır ki (kıyamet günü) onların gözleri ateşi görmeyecektir: Allah yolunda uykusuz kalan göz, Allah korkusundan ağlayan göz ve Allah'ın bakmasını yasakladığı şeylerden sakınan gözdür.” ***[15]***, buyurmuştur.
Yine Hakim'e göre sahih olan bir rivayette Resûl-i Ekrem:
“Siz altı şeyi yapacağınıza dair bana söz verin, ben de sizin cennete girmenize kefil olayım: Konuştuğunuz vakit doğru söyleyin, va'dettiğiniz vakit va'dinizi yerine getirin, size bir şey emânet edildiğinde onu ehline ödeyin, iffetinizi koruyun, gözlerinizi yumun ve ellerinizi çekin.” ***[16]***, buyurmuştur.
Müslim ve diğerlerinin rivayetlerinde Cerir (r.a.) diyor ki:
“Resûl-i Ekrem'e ani bakıştan sordum. Resûl-i Ekrem:
“Hemen gözünü çevir,” buyurdu.[17] Yine sahih bir rivayette şöyle buyurulmuştur:
“Her sabah iki melek: “Veyl olsun erkeklere kadınlardan, veyl olsun kadınlara erkeklerden.” diye çağrışırlar.”[18]
Taberânî'nin rivayetinde Resûl-i Ekrem:
“Allah'a ve âhiret gününe imanı olan kimse, aralarında mahrem bulunmayan yabancı bir kadınla bir arada bulunmasın.” ***[19]***, buyurmuştur.
Buhâri ile Müslim’in rivayetlerinde Resûl-i Ekrem:
“(Yanında mahremi bulunmaksızın) kadınların yanına girmekten sakınınız,” buyurdu. Bunun üzerine Ensar'dan birisi:
“Ya Resûlallah, erkeklerin akrabasına ne buyurursunuz?” diye sordu. Resûl-i Ekrem:
“Onlarla halvet (yalnız bir arada bulunmak) ölümdür.” [20]buyurdu.[21]
Ebû Ubeyde diyor ki:
“Babasının karısı ve karısının anası ile de olsa halvet yapmasın. Bunlar hakkında durum böyle olunca diğerleri hakkındaki durumu sen takdir et.” [22]
Tembih: Pek çokları, şehvetle yabancı kadına bakmanın, onu ellemenin ve yanında mahremi olmaksızın veya kocası bulunmaksızın yabancı bir kadınla kapalı bir yerde yalnız bulunmayı kebâirden saymışlardır. Her halde bunları kebâirden sayanlar, birinci ve son hadislere dayanarak bu kanaate varmışlardır. Bununla beraber zinanın mukaddimesinin zina olmadığı da bir gerçektir ki, Nevevî ile Rafii buna kaildir. Bu iki rivayeti şöyle de tevil edebiliriz: Şehvetten emin olmadıkları vakit bir arada bulunmaları kebâir ise de, emin oldukları vakit kebâir değildir. Bununla beraber üvey anne ve kaynanası ile beraber yalnız başına bir arada bulunmayı kebireden saymak çok uzak bir ihtimaldir.[23]

245. Kebire: Fitne Ve Şehvet Korkusu Anında Parlak Bir Oğlanı Ellemek

240. Kebire: Fitne Ve Şehvet Korkusu Anında Parlak Bir Oğlanı Öpmek

247. Kebire: Fitne Ve Şehvet Korkusu Anında Parlak Bir Oğlana Şehvetle Bakmak Ve Onunla Bir Arada Bulunmak

Fitnenin ortalığı kasıp kavurduğu ve kişinin şehvetinden emin olmadığı bir zamanda parlak bir oğlanı elleyip öpmenin, ona şehvetle bakıp onunla bir arada bulunmanın kebâirden sayılması bunlardan önceki üç günaha kıyasladır. Zira parlak oğlanla fitnenin uyanması daha kuvvetli ve bu ise daha çirkin bir iştir. Zina ve livatanın ayrı

ayrı birer kebire olduklarını, hattâ mukaddimelerinin de aynı hükümde olduğunu ifade eden rivayetler de bunu teyid etmektedir. Sonra baktım, Ezra'i diyor ki: "Udde" sahibi birkaç şeyi küçük günahlardan saymıştır. Bakılması caiz olmayan güzel kıza ve parlak oğlana bakmayı da bunların meyanına almıştır. -Mevâridi- ve diğerleri de mutlak olarak gereksiz ve şehvet hissiyle bu gibilere bakmayı fısktan saymış ve bakanın şehâdetinin merdud olduğunu söylemiştir. Hattâ şehvetsiz de olsa bu gibileri ellemesi de aynı hükümdedir. Ezrai ise, "Taat ve ibâdet sahibi olan bir kimse yalnız bir bakış ve şehvetsiz ellemekle fasık olmaz. Böyle yapmakla kendisini adaletten düşürecek büyük günah işlemiş bulunmaz. Evet, fitneyi bilerek aldırış etmeden bu işleri yapacak olursa yaptığı bu işin kebire olduğu ortaya çıkmış olur." demiştir.
Ezraî'nin bu en son sözü, benim, "Bunlar kebiredir" dediğime daha uygun düşer. Artık buna, "kebire değildir" demek biraz düşündürücüdür.
Şehvetin ve fitnenin bulunmasını şart koşmam, bu altı hususun kebâirden sayılabilmeleri içindir, yoksa haram olmaları için bu şartları aramaya lüzum yoktur. Zira esahh olan, bütün bunlar ister kadınla, genç oğlanla olsun, şehvet ve fitneden emniyet bolunsun bulunmasın, hepsi haramdır. Haram olmaları da, harama açılan kapıları kapamak içindir. Zira emniyet halinde de yabancıya bakmak caiz olsa, neticede fuhuş ve fesada çekme ihtimali olduğu için, şeri'atın güzelliklerine yaraşan, uzun boylu teferruattan sarf-ı nazarla fitneye .sebep olma ihtimali bulunan her şeyi yok etmektir;
Bunun içindir ki, Şafii imamları, kadının kesilmiş olan tırnaklarına dahi bakmayı yasaklamışlardır. Hattâ bu tırnaklar elinde parmağına yapışmış olsalar da yine onlara bakmak haramdır. Çünkü bazılarına göre el ve yüze bakmak da haramdır. Zira namazda görülmeleri her ne kadar avret sayılmazsa da gözleri, ele yüze çevirip onlara bakmak yönünden haramdırlar. Kadından bölünüp ayrılan diğer parçalara bakmak da aynı hükümdedir. Çünkü çoğu kere bir parçayı görmek, hepsini görmeye insanı sevkeder. Bunun için kadının herhangi bir cüz'üne bakması da haramdır. Erkeğin, kadının herhangi bir cüz'üne bakması haram olduğu gibi, kadının da erkeğe bakması aynı şekilde hararadır. Burada şehvet veya fitne korkusu diye bir şey bahis konusu değildir. Evet aralarında süt veya neseb yönünden sıhriyet ve yakınlık bulunanlar bir arada bulunabilir ve belli mahrem yerleri dışındaki el, ayak ve yüz gibi uzuvlarına bakabilirler. Çünkü fesad korkusu kalmamıştır. Tenasül uzvu dibinden kesik olup kadınlara karşı şehvet duymayan yabancılarla da bir arada bulunabilirler. Yaşlılar, hastalar, buruk ve hadım olanlar böyle değillerdir; onlar yabancı bir kadınla bir arada bulunamazlar ve onlara bakamazlar. Hattâ henüz rüşdüne ermeyen ve fakat ermek üzere olan kız ve oğlan çocuklarını da bu gibi hallerden menetmek, velilerinin görevidir.
Ayrıca iffetli kadının zimmi olan gayr-ı müslimden kaçınması gerektiği gibi, fâsıklardan (kötü kimselerden) de uzak kalması emrolunur. İffetli bir kadın bu gibilerden uzak kalmalıdır ki, onların tuzaklarına düşmekten korunmuş olsun. Kadın, hastalık veya şehâdet gibi durumlarda kendini takdim etmek zorunda kaldığı vakit gösterilmesi zaruri olan yerini açar ve ancak o kadarcık yerine bakmak caiz olur. Yukarda Ezraî'nin hikâye ettiğim sözünde, Ezrai, Mâverdi'den naklinde Udde sahibinin, "Altı şey küçük günahlardandır." dediği hususunda itiraz vardır, demiştim. Bunlardan biri de, adamın, yabancı bir kadına veya parlak bir gence şehvetle bakmış olmasıdır. Evet, bunda itiraz vardır. Çünkü Mâverdi ve diğerleri, mutlak olarak, ihtiyaç ve zaruret olmaksızın, şehvetle bakan, fasile ve şehâdeti merdud olan bir kimsedir. Hattâ şehvetsiz olarak da tekrar baksa ve onunla oynasa yine hüküm böyledir, demiştir. Buna karşı Ezraî, "Muti ve âbid diye tanınan bir kimsenin şehvet hissi olmadan yabancıya yalnız bakması veyabir gençle şakalaşması sebebiyle kebire işlemiş sayılıp adaletten ayrılmış olmaz. Evet, şayet fitneden korkar ve yine buna rağmen o haline devam ederse, işte o zaman bu işin Kebire olduğu ortaya çıkar." demiştir.
Sahih olarak gelen rivayette, "Gözün zinası bakmak" dilin zinası konuşmak, elin zinası ellemek, ayağın zinası yürümek, nefsin zinası da onu arzu edip o tarafa meyletmektir." buyurulmuştur.
îşte bunun içindir ki salih kimseler -iyi insanlar- parlak oğlanlardan, onlara bakıp aralarına girmekten ve onlarla oturup sohbet etmekten son derece kaçınmışlardır. Nitekim Hasan b. Zekvân, "Zenginlerin çocukları ile düşüp kalkmayın. Zira onların bakirelere benzeyen koku ve çekicilikleri vardır. Hattâ onların fitnesi kadınlardan da daha şiddetlidir." demiştir.
Tabiî'nden birisi de, "Bir erkek, parlak bir oğlan ile bir odada yatmasın. Zira, âbid bir genç için, yırtıcı hayvandan ziyade parlak bir çocukla bir arada bulunmasından korkarım." demiştir.
Hattâ âbidlerden bazıları, Resûl-i Ekrem'in, bir erkeğin yabancı kadınla bir arada bulunmalarını yasaklayan hadîsine kıyasla, böyle parlak bir çocukla, bir odada, dükkânda ve hamamda yalnızca bir arada bulunmayı yasaklamışlardır. Zira Resûl-i Ekrem:
"Hiç bir erkek (yabancı) bir kadınla bir arada bulunmaz ki, üçüncüleri şeytan olmasın." [24] buyurmuştur. Parlak gence gelince; onun güzelliğine karşı uyanan fitne, kadının güzelliğine karşı uyanan fitneden daha büyük ve onunla bir olmakta ortaya atılan şüphe, kadın ile bir arada bulunmaktaki şüpheden daha kuvvetli olduğu için, bunun da haram olması anlaşılmış ve sabit olmuş olur. Parlak oğlanlardan uzak kalma hususundaki geçmişlerin öğütleri sayılamayacak kadar çoktur. Onlar buna pislik demişlerdir. Burada iyilerle kötüler arasında bir ayırım yapmamışlardır. Hattâ Sufyan-ı Sevrî bir defasında hamama girerkajı parlak bir çocuğun da hamama girmekte olduğunu gördü ve, "Bunu uzaklaştırın, zira her kadın ile bir şeytan varsa, bu gibi parlak oğlanla on tane şeytan vardır." demiştir.
Adamın biri yanında parlak bir çocuk olduğu halde İmam Ahmed'in yanına girdi. İmam Ahmed:
"Bu çocuk senin neyin olur?" diye sordu. Adam:
" Kızkardeşimin çocuğudur," dedi. İmam Ahmed:
"Onu bir daha yanıma getirme, sen de başkalarını aleyhinde şüpheye düşürmemek için onunla yalnız başına sokaklarda dolaşma," buyurdu.
Şeyhü'l-îslâm el-Askalânî'nin -vahidir dediği zayıf bir sened ile gelen- bir rivayetinde Abdülkays'ın kafilesi Resûl-i Ekrem'e geldiği vakit, aralarında bir de parlak genç vardı. Resûl-i Ekrem bu genci arka tarafa oturttu ve, *"Davud'un*

fitnesi, gözleri ile bakışından olmuştur." buyurdu. [25]

248. Kebire: Gıybet Etmek

249. Kebire: Gıybete Sükût Edip Rıza Göstermek

Allahu Teâlâ şöyle buyuruyor:
"Ey mü'minler, bir topluluk bir diğerini alaya almasın, belki de onlar kendilerinden daha iyidirler. Kadınlar da başka kadınları alaya almasınlar, belki onlar kendilerinden daha iyidirler. Kendi kendinize dil uzatmayın, birbirinizi kötü lâkablarla çağırmayın; îman ettikten sonra yoldan çıkmış olmak ne kötü bir addır. Tevbe etmeyenler, işte onlar zâlimlerdir.
Ey mü'minler, çok sanıda bulunmaktan sakının, zira sanının bir kısmı suçtur. Birbirinizin suçunu araştırmayın; kimse kimseyi çekiştirmesini hangi biriniz ölü kardeşinin etini yemekten hoşlanır? Ondan tiksinirsiniz; Allah'tan sakının, şüphesiz Allah tövbeleri daima kabul edendir, acıyandır." [26]
Ayet-i kerîmede geçen -Suhriyye; kişiyi küçük görmek demektir; yâni başkalarını hakir görme, bakarsın o hakir gördüğün Allah katında senden üstün, hayırlı ve Allah'a daha yakın olabilir. "Nice yüzü gözü tozlu, üst başı perişan insanlar vardır ki, onlara Allah istediklerini verir".
İblîs, Âdem aleyhisselâmı hakir görüp ona secde etmek istemedi. Bu yüzden ebedi olarak Allah'ın rahmetinden koğuldu; Âdem aleyhisselâm da ebedi olarak ululukla taltif edildi. Aralarında bu kadar büyük fark vardır.
Bir şair şöyle demiştir:
"Yoksul ve düşküne ihanet etme; bakarsın bir gün gelir, sen düşersin de o yükselir."
"Kendi kendinize dil uzatmayın." demek, birbirinizi ayıplamayın demektir. Lemz, söz ile olduğu gibi, iş ve hareketlerle de olur. Fakat Hemz, yalnız dil ile olan kötülemektir. Beyhakinin İbn Cüreyc'den rivayetinde, Hemz, göz, el ve diğer aza işaretleri ile yapılan ayıplama; "Lemz ise yalnız dil ile yapılan ayıplamadır." demiştir.
Bu, tamamen tersi de olabilir. Yine Beyhakinin Leys'den rivayetinde, " Hümeze, kişinin yüzüne karşı dil uzatan, lümeze de arkadan gıybet ile insanların etini yiyenlerdir." demiştir.
İhyau Ulûmi'd-Din'de ise Mücahid'den anlatıldığına göre; "Hü meze, insanlara dil uzatan, 1ümeze de gıybet etmekle etlerini yiyendir".
Nebz,, atmak; 1âkab ise adamın bildiği iyiliklerini düşürecek kötü bir ismi ona takmaktır. Yâni insanlarda bulunmayan bir ayıb ile onlara ad takarak onları kötülemeyin! Bfir insan tevbe ettikten sonra eski kötülüğünden ötürü ona, "Ey münafık ve ey fâsık" deme hususunda birçok sözler vardır. Çoğunluk, "Bunları söyleyenin aleyhine olur" diye tevil etmişlerdir.
Âyeti kerîme'de Suhriye -insanı hakir görme- öne alınmıştır. Çünkü eziyet bakımından bu her üçünün de en önemlisidir. Zira bu, kişiyi yüzüne karşı küçük düşürmektir. Sonra Lemz gelir; çünkü o da insanda olan kusuru canlandırmaktadır. Daha sonra da Nebz gelir ki, bu da adama adı ile değil de lakabı ile çağırmaktır. Bu ise ikinciden ehvendir. Çünkü kişi, mutlaka kendisine takılan lakab gibi olması gerekmez.
Bazan güzele çirkin; bazan da çirkine güzel lâkabı verilebilir. Yâni Allahu Tealâ;
"Ey kullarım, birbirinize karşı böbürlenmeyin, kardeşlerinize hiç iltifat etmezcesine onları hakir görmeyin. Yine onların derecelerini düşürmek için onları ayıplamayın; hoşlanmadıkları isimlerle onları çağırmayın." buyurmuştur.
Ayrıca âyeti celîle'de Allahu Teâlâ'nın, "*Bunları kendinize yapmayın."* buyurmasında, aklı başında olan adamın, üzerinde durması gereken incelik vardır. O da bütün mü'minlerin bir vücud gibi sayılmış olmasıdır. Bir vücudun en küçük bir cüz'ü rahatsızlandığı vakit, bütün vücud onun hizmetine dönerek rahatsızlandığı gibi, müslümanlar da birbirlerinin ıztırabları ile böylece ilgilenmeleri gerekir. Durum bu iken başkasını kötüleyen, gerçekte kendisini kötülemiş olur. Aynı zamanda başkasını kötülemeye çalışmak, kendini de kötülemeye sebep olur; sen onun aleyhine o da senin aleyhine söyler durur. Bu suretle kişi başkasını yererken kendini yermiş olur. Nitekim haberde şöyle vârid olmuştur : Resûl-i Ekrem:
"Sizden biriniz anne ve babasına sövmesin," buyurdu. Ashab:
"Bu nasıl olur. ya Resûlallah? deyince, Resûl-i Ekrem:
"O başkasının babasına söver, başkası da onun babasına söver," buyurdu. Aynı zamanda bu, "*Kendi kendinize dil uzatmayın."* âyeti celîle'si, *"Kendi kendinizi öldürmeyiniz."* âyetindeki kaideye göre nazil olmuştur. Ayrıca sığalarını da birbirinden ayırmıştır. Meselâ, yi müşareket sığası olarak getirmiştir.
Çünkü Lemz'de insanın kusurlarını sayıp dökmek vardır. Karşıdaki adam o an için beriki zatm kusurlarını bilmez, bilemediği için de sayıp dökemez. Böylece Lemz, tek taraflı olmuş olur. Fakat Nebz öyle değildir. Bir taraf karşı tarafa fâsık, münafık, alçak veya namussuz, diyo seshmip bunların benzeri kötülükleri isnad ettiği vakit karşı taraf da hemen aynı sözleri ona iade eder ve bu bakımdan müşareket -ortaklık- için olmuş olur.
"İnandıktan sonra yoldan çıkmak ne kötü bir addır." âyetine gelince; şu üç husustan birini işleyen ve yapan kimse fâsık adını hak etmiş olur. Bu ise îman ile nurlanmış bir kimse için en büyük bir noksanlıktır. Bu şiddetli veide bir de Allahu Teâlâ, "*Tevbe etmeyenler, işte onlar zâlimlerdir."* ifadesini eklemiştir. Böylece bu üç hususun her birinin ne derece büyük günah olduklarına işaret edilmiştir. Sonra hemen bunların ardından kötü sanıdan kaçınmayı emretmiş ve sebep olarak da bazı zanların günah olduklarına işaret buyurmuştur. Çünkü zan, kesin bir delil olmaksızın, başkasının o kötü işi yaptığını hayalinden geçirmen ve, kalben buna kanaat getirdikten sonra, şer'î bir yol olmaksızın dilinle onu söylemendir. Bunun için Resül-i Ekrem:
"Aman aman, zandan sakının, zira zan, sözlerin en çok yalan olanıdır." [27] buyurmuştur.
Bütün işlerini kesin kanaate istinad ettirmek isteyen akltf başında insan, başkalarına gülecek ve onları alaya

alacak çok az kusur bulabilir. Çünkü bazı şeyler göründüğü gibi değildir. Artık bunların hiç birinde zanna dayanmak doğru olmaz. Bütün bunların yanında zanların bazıları da suç değil, belki vaciptir. Şer'i deliller üzerine terettüp eden furûdaki müctehidlerin zanları bu kabildendir. Bunların zanları üzre amel etmeleri lâzımdır. Bazı zanlar da vardır ki menduptur. Nitekim Resûl-i Ekrem: *"Mümine hayır zanda bulunun."* buyurmuştur. Diğer bir zan da vardır ki, mubahtır. Bazan zan rey cömerdliği olur ki, hayrı taşımak demektir. Nitekim: *"Sûi zan, rey cömerdliğindendir."* buyurulmuştur. Meselâ, vehim sahibi vehmettiğini olmuş gibi düşünür. Halini bilmediği bir adamın işini uzatması gibi, yâni adamdan bir zarar gelmemesi için durumunu inceledikten sonra işini yapması demektir. Bu, karşısındaki adama bir noksanlık isnad etmek için değil, kendisini zarardan korumak içindir. (Çalıştıracağı kimsenin durumunu araştırmak bu kabildendir ki, mubahtır).
Tecessüs, tetebbu, aramak ve araştırmaktır. Casusluk da bundan alınmadır. Maksad, insanların kusurlarını araştırmaktır. Tahassüs ise duyurmak ve anlatmaktır. Zahirî ve batini olan havass –hisler- bundan alınmadır. Şaz olarak tecessüs tahassüs de okunmuştur. Her ikisinin bir mânâda olduğunu söyleyenler de vardır. Bazıları da ayrı ayrı anlamda olduklarını; tecessüsü zahiri, tahassüsü de bâtını araştırmak olduğunu söylerken bazıları da tecessüs kötülükleri, tahassüs de iyilikleri araştırmak olduğunu söylemişlerse de bunda farklılık var. Doğru "olduğunu kabul etsek bile, âyetten murad olan bu mânâ değildir. Diğer bazılarına göre de tecessüs, bir diğeri ile başkasının hallerini araştırmak, tahassüs ise kendi hallerini araştırmaktır. Hangi mânâ murad olursa olsun, âyette insanların gizli hallerini araştırmaktan şiddetle nehyedilmiştir. Resûl-i Ekrem:
"Birbirinizin (kusurlarını) araştırmayınız. Almayacağınız bir malı alıcıyı zarara sokmak için artırmayınız. Birbirinize hased etmeyiniz. Birbirinize buğzetmeyiniz. Birbirinize arka çevirmeyiniz. Ey Allah'ın kulları, size Allah'ın emrettiği gibi kardeş olunuz."[28], buyurmuştur.
Yine Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Ey dilleri ile îman edip, îmanı gönüllerine akmayan topluluk, müslümanları gıybet etmeyin, onların gizli hallerini araştırmayın. Çünkü müslümanların gizli hallerini araştıran kimsenin kusurlarını da Allahu Teâlâ araştırır. Allahu Teâlâ kimin kusurunu araştırırsa -evinin ortasında da olsa- onu açığa çıkarıp rezil eder".[29]
Adamın biri İbn Mesûd (r.a.) e:
"Şu Velid b. Ukbe'ye baksana, sakalından hâlâ şarap damlaları akıyor," dedi. İbn Mesûd (r.a.):
"Biz, araştırmaktan nehyolunduk; görürsek ona göre muamele yaparız," diye cevap verdi.
Allahu Teâlâ'nın, *"Bazınız bazınızı gıybet etmesin."*[30], buyurduğuna gelince; hiç kimse kimsenin gıyabında hoşlanmadığı şeyi konuşmasın, demektir ki, kişinin yüzüne karşı hakkında kötü söylemek de buna katılmıştır.Nitekim yukardaki âyetten bu husus anlaşılmıştır ve aynı zamanda kişinin yüzüne karşı hoşlanmayacağı şeyleri söylemesi daha büyük eziyettir.
Ebû Hureyre (r.a.) den rivayete göre, Resûl-i Ekrem:
"Gıybet nedir bilir misiniz?" buyurdu. Ashâb:
"Allah ve Resulü daha iyi bilir," dediler. Bunun üzerine Resül-i Ekrem:
"Din kardeşini, hoşlanmayacağı şeyle anmandır," buyurdu. Ashâb:
"Ya söylediğim kardeşimde varsa ne buyurursunuz?" diye sordular. Resûl-i Ekrem:
"*Eğer dediğin onda varsa işte o zaman onu gıybet etmiş olursun; söylediğin onda yoksa ona iftira etmiş olursun,"* buyurdu.[31]
Gıybet, doğruyu söylemek olduğuna göre haram olmasının hikmeti, mü'minin şerefini korumakta mübalağa ve onun muhterem olduğuna işarettir, işte bu tekid ve mübalâğayı açıklamak üzere Allahu Teâlâ, onu bir kardeş olarak kabul etti ve şerefini etine benzeterek, *"Sizden biri ölü kardeşinin etini yemek ister mi?"* buyurdu. Kişinin eti ile şerefi arasındaki benzerlik yönü, kişinin, her ikisinden de üzüntü duymasındandır. Eti yendiği vakit acınıp üzüldüğü gibi, şerefi ile oynanıp, kalbi kırılacak sözleri duyduğu vakit de üzülür. Onu kardeş etine benzetmekteki tekidine gelince; bu da açıktır. în-san başkasına kızarak etini ve ciğerini kemirebilir, ama kardeş etine hiç dayanamaz. Halbuki adamın şerefi etinden çok daha kıymetlidir. Aklı başında adam, kardeşinin şerefi ile oynayamaz.
Aklı başında olan kimsenin insanların etini yemesi, normal bir davranış olmadığı gibi, ırz ve şerefiyle oynamasının da normal bir davranış olmadığı meydandadır. Ayrıca "ölü" buyurulmakla, duymadığı gıyabındaki çekiştirmeden niye üzülsün? sözü de ortadan kalkmış olur. Çünkü ölü kardeşinin etini yemek, ölüyü acıtmaz fakat yine de çirkindir ve belki diriden daha çirkindir.
Hattâ gıybet edilene ulaşmıyacağı farz ve takdir edilen bir gıybet de olsa, yine haramdır. Çünkü burada bir de Allah hakkı vardır. Hem Allah hakkına riâyet ve hem de insanları kusur araştırmaktan menetmek vardır. Doğrusunu Allah bilmekle beraber, aşağıda sayacağım zarurî sebeplerden dolayı gıybet yapılabilir. Nitekim âyette "ölü" buyurulmakla buna işaret vardır. Çünkü zaruret ânında ölmeyecek kadar ölü eti yenebilir. Yine de insan iki ölü bulsa ve bunlardan biri insan diğeri hayvan olsa, hayvanı tercih etmesi gerekir. Fakat yalnız insan ölüsü bulursa, ölmeyecek kadar ondan yiyebilir. Allahu Teâlâ'nın:
"O yemeği veya ölü etini kerih görür ve sevmezsiniz. O halde ona benzeyeni de yapmayınız." buyurmuştur. İşte Mücahid'in söylediği söz de sonuç itibariyle bu anlama gelir. Onlara, *"Sizden biri ölü kardeşinin etini yemek ister mi?"* dendiği vakit, onların, hayır, demeleri üzerine, *"Elbette bundan hoşlanmazsınız."* denildi. İşte ölü din kardeşinizin etini yemeği kerih gördüğünüz gibi, o kardeşinizi de hoşlanmayacağı şeylerle anmayı kerih görüp ondan uzaklaşın. deki hemze inkâr içindir. Yâni siz, ölü kardeşinizin etini yemeyi sevmezsiniz. O halde gıybet etmeyi de sevmeyin, demektir. Bazılarına göre *"Elbette ondan ikrah edersiniz."* âyetinin matufun aleyhi hazfedilmiştir. Aslı şöyledir: "Ölü kardeşinizin eti size arzolunur

da siz onu kerih görürsünüz". Ayrıca deki zamirin mercii "ölü" dür. Sanki in sıfatı olmuş olur. Buna göre mübalâğa ifade eder. Yâni, ölü, zaruret halinde yenirse de durdukça kokar, koktukça insan son derece ondan nefret eder ve onun yanma yaklaşamaz olur. Bu halde onun eti nasıl yenebilir? îşte gıybet böyledir. İnsan, kokmuş ölü etinden uzaklaştığı gibi ondan da uzaklaşmalıdır.
İşte gerek bu ve gerekse bundan önceki âyetlerin ifade ettikleri mânâlar üzerinde düşün ki, ganimete ulaşıp selâmet bulasın. Bak ki Allahu Teâlâ nasıl âyetleri tevbe ile sona erdirmiştir. Bu, Allahu Teâlâ'nın kullarına bir lutûf ve rahmetidir. Birinci âyeti nehyile başlattığı için nefyile bitirtti. Nehy ile nefyin birbirine yakınlıkları vardır.
İkinci âyette, buyurmak suretiyle müsbet vo emirle başladığına göre aynı şekilde bitirerek buyurmuştur. Bunun hikmeti, birincisinde buyurmasıyle şiddetle bir veîd ve korkutma vardır. Zira alay etmek, kişinin, yüzüne karşı kötü hallerini açıklamak ve yüzüne karşı ona kötü lâkablar takmakta adama daha çok eziyet olduğu için, cezası da o nisbette büyüktür. Fakat gıybet ve tecessüs ise gıyabında olup çoğunlukla gizli kaldıklarından, orada böyle bir şiddet göze çarpmaz.
Sözümüz, birçok edeb ve hikmetleri içine alan, sayılamayacak kadar çok şiddetli tehditleri ihtiva eden bu âyetlerle sona erince, gıybet ve gıybetle ilgili hadîslerin bir kısmını da burada nakledelim:
Buhâri ile Müslim'in Ebû Bekre (r.a.) den rivayetlerinde, şöyle demiştir: Resûl-i Ekrem veda hutbesinde:
"Bu şehrinizde, bu beldenizde bu gününüzün hürmeti gibi birbirinize kanlarınız, mallarınız, ırzınız da haramdır. Haberiniz olsun, tebliğ ettim mi?" [32], buyurmuştur.
Müslim'in rivayetinde Resûl-i Ekrem (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
"Her müslümanın diğer müslüman üzerine kanı, ırzı ve malı haramdır." [33]
Bezzâr'ın kuvvetli sened ile rivayetinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"En büyük riba, kişinin, din kardeşinin ırzına dil uzatmasıdır." [34]
Ebû Davud'un rivayetinde Resûl-i Ekrem:
"*Kişinin, haksız yere müslümanın ırzına dil uzatması büyük günahlardandır."*[35], buyurmuştur. İbn Ebi'd-Dünyâ'nın rivayeti de,
"Riba yetmiş günahtır. En ehveni, kişinin, annesini nikâh etmesi gibidir. Şüphesiz en büyük riba da müslümanın ırzına dil uzatmaktır."[36], şeklindedir.
Ebû Yâlâ'nın sahih sened ile rivayetinde Resûl-i Ekrem Ashabına:
"Bilir misiniz, Allah katında ribanın en büyüğü hangisidir?" diye sordu. Onlar:
"Allah ve Resulü daha iyi bilir," dediler. Resûl-i Ekrem:
"Şüphesiz Allah katında en büyük riba, müslümanın ırzına dil uzatmayı helâl saymaktır," buyurdu ve sonra, "*Erkek mü'minlerle kadın müzminlere, işlemedikleri bir günah yüzünden eziyet edenler, muhakkak bir iftirayı ve apaçık bir günahı yüklenmişlerdir."*[37] mealindeki âyet-i kerime'yi okudu." [38]
Ebû Davud'un bir rivayetinde de Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Doğrusu, haksız yerde bir müslümanın ırzına dil uzatmak, ribanin en büyüklerindendir."[39]
İbn Ebi'd-Dünyâ'nın Enes İbn Mâlik (r.a.) den rivayetinde, şöyle demiştir:
"Resûl-i Ekrem bize îrad buyurduğu bir hutbede, ribanın hükmünü anlattı, önemini belirtti ve şöyle buyurdu: *"Kişinin, ribadan zimmetine geçirdiği bir dirhem, Allah katında kişinin yaptığı otuzaltı zinadan daha büyük bir hatâdır. Şüphesiz en büyük rîba, müslümanın ırzına dil uzatmaktır."*[40]
Taberâni'nin rivayetinde ise:
"Ribâ yetmiş iki kapıdır. En ehveni, kişinin annesiyle zina etmesi gibidir. En büyük riba da, kişinin, din kardeşinin ırzına dil uzatmasıdır."[41], buyurulmuştur.
İbn Ebi'd-Dünyâ, Taberânî ve Beyhakinin rivayetlerinde şöyle buyurulmuştur:
"Riba, yetmiş bu kadar kapıdır. Bunların en ehveni, müslüman olarak kişinin annesiyle münâsebette bulunması gibidir. Bir dirhem riba, otuzbeş zinadan daha şiddetlidir. Ribanın en şiddetlisi ve en kötüsü müslümanın gizli hallerini açıklamaktır." [42]
Ebû Davud'un, hasen ve sahih olduğunu söyleyen Tirmizî'nin, ayrıca Beyhakinin rivayetlerinde, Hz. Aişe diyor ki:
"Ben Resül-i Ekrem'e:
"Size Safiyye'nin şu ve bu kusurları yetmiyor mu?" dedim. Ravilerden bazıları, Hz. Aişe bu sözü ile "Safiyye'nin kısa boylu olduğunu kasdetmişti," demişlerdir. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:
"Öyle bir söz söyledin ki, denize karışsa onu da kirletirdi rengini bozar ve onu kokuturdu," buyurdu. Yine Hz. Aişe:
"Resûl-i Ekrem'e bir adamın bazı hallerini hikâye ettim." dedi. Resûl-i Ekrem:
"*Bende şu ve şu haller varken başkasının kusurlarını dinlemek istemem."*[43], buyurdu.
Ebû Davud'un Semiyye'den, onun da Hz. Aişe'de o rivayetinde şöyle demiştir:
"Huyayy'ın kızı Safiyye'nin devesi hastalanmıştı. Zey-neb'de yedek bir deve bulunuyordu. Resûl-i Ekrem Zeyneb'e:
"Yanındaki yedek deveyi ona ver," buyurdu. Zeyneb:
"O yahûdiye deveyi vereyim mi?" dedi. Buna son derece üzülen Resûl-i Ekrem Zilhicce, Muharrem ve Safer ayından birkaç gün (gibi uzun bir süre) yanına uğramadı.[44]
İbn Ebi'd Dünyâ'nın rivayetinde Hz. Aişe radıyallahu anha diyor ki:
"Resûl-i Ekrem'in yanında bulunduğum bir sırada bir kadın geldi ve gitti. Ben:
"Bu ne uzun etekli bir kadın," dedim. Resûl-i Ekrem:

"Ağzındakini tükür," buyurdu.

Ben de bir et parçası tükürdüm," dedi.[45]

Ebû Dâvûd et-TayâlisUbn Ebi'd-Dünyâ ve Beyhakinin Enes (r.a.) den rivayetlerinde, şöyle demiştir:

"Resûl-i Ekrem halkın bir gün oruç tutmalarını emretti ve:

"Ben kendisine müsaade etmeden sakın hiç biriniz orucunu bozmasın," buyurdu. Resûl-i Ekrem'in emri üzere halk oruç tuttu. Akşam olunca oruç tutanlar Resûl-i Ekrem'e geliyor ve:

"Ya Resûlallah, akşam oldu, orucumu bozayım mı?" diye soruyor, Resûl-i Ekrem de ona izin veriyor orucunu bozuyordu. Derken adamın biri geldi ve:

"Ya Resûlallah, ailemizden iki genç kız oruç tuttular, iftar etmek için sizden izin istemekten utanıyorlar (müsaade buyur da oruçlarını açsınlar)" dedi. Resûl-i Ekrem adamın bu sözüne aldırış etmedi ve ondan yüz çevirdi. Adam ikinci defa izin istedi, yine Resûl-i Ekrem ondan yüz çevirdi. Üçüncü defa izin istedi Resûl-i Ekrem yine tarafına bakmadı, sözüne cevap vermedi. Adam dördüncü defa izin isteyince Resûl-i Ekrem:

"Onlar oruç tutmadılar. Sabahtan akşama kadar insanların etini yiyen nasıl oruç tutar? Git onlara, oruç tutuyorlarsa emret de kussunlar," buyurdu. Adam kalktı bu genç kızların yanına gitti, durumu onlara bildirdi, onlar da kan ve et kustular. Bunun üzerine adam Resûl-i Ekrem'in yanına döndü ve durumu ona haber verdi. Resûl-i Ekrem:

"Nefsimi kudret elinde bulunduran Allah'a yemin ederim ki, o kan ve et parçası onların midelerinde kalsaydı, onları cehennem ateşi mutlaka yerdi (yakardı)," buyurdu.[46]

Ahmed, Ebi'd-Dünyâ ve Beyhaki de ismi verilmeyen bir adamdan o da Resûl-i Ekrem'in azadlısı olan Ubeyd'den benzerini rivayet etmişlerdir. Ancak Ahmed'in rivayetinde;

"Oruçlu iken başkalarını çekiştiren bu kız çocuklarından birisine:

"Kus," dedi, o da kustu ve kadehi yarıya kadar doldurdu. Diğerine :

"Sen de kus," dedi, o da kustu ve kadehin kalan kısmım doldurdu. Sonra Resûl-i Ekrem:

"İşte şu iki kız, Allah'ın helâl kıldığı yemek içmekten oruç tuttular da haram ettiği gıybet ile iftar ettiler; insanları çekiştire çekiştire etlerini yediler," [47]buyurdu.

Ebû Yâlâ'nın Ebû Hureyre (r.a.) den rivayetinde, şöyle demiştir:

"Resûl-i Ekrem'in yanında oturuyorduk. Bir adam kalktı gitti. Orada bulunanlar:

"Ya Resûlallah, falancı ne âciz adam veya ne zayıf adam," dediler. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:

"Arkadaşınızı gıybet ettiniz ve etini yediniz," buyurdu.[48] Taberâni'nin de aynı mealde rivayeti vardır.[49]

Isbahâni'nin hasen sened ile Amr İbn Şuayb'den, o da babasından, o da dedesinden rivayetlerinde; Ashâb, Resûl-i Ekrem'in yanında bir zattan söz ettiler ve:

"Falancı çok zayıf kimsedir; yardımcı olmadan kendi başına ne yiyebilir ne de misafirliğe gidebilir," dediler. Resûl-i Ekrem:

"Onu gıybet ettiniz," buyurdu. Onlar:

"Ya Resûlallah, biz onda olanı söyledik, dediler. Resûl-i Ekrem:

"İşte gıybet de odur," buyurdu.[50]

Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ve Taberâni'nin -ki lâfız onundur ve râvileri sahih râvilerdir- Abdullah b. Mesûd (r.a.) den rivayetlerinde, şöyle demiştir: Resûl-i Ekrem'in huzurunda bulunuyorduk. Aramızdan birisi kalkıp gitti. Oturanlardan birisi de onu gıybet etti ve ayıpladı. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem;

"Dişlerini karıştır," buyurdu. Adam:

"Niçin dişlerimi karıştıracağım? Et yemedim ki," dedi. Resûl-i Ekrem:

"Gıybet ettiğin kardeşinin etini yedin," buyurdu.[51]

İbn Ebi'd-Dünyâ ve Taberâni'nin isnâd-ı leyyin ile ve Ebû Nuaym'in Şufayy İbn Manii'l-Esbahî (r.a.) den rivayetlerinde Resûl-i Ekrem:

"Dört sınıf insan vardır ki, çektikleri sıkıntı ve azâb ile cehennem halkını da rahatsız ederler. Bunlar, "Eyvah helak olduk, mahvolduk" diye bağıra çağıra Hamim ile Cahîm arasında dolaşıp dururlar. Cehennem halkının bazısı diğer bazısına:

"Bunlara ne oluyor ki, bizim azabımız bize yetmiyormuş gibi bir de bunlar bizi rahatsız ediyorlar?" derler. Bunlardan birisi ateşten tabutun içerisine girmiş ve tabut üzerine kapanmıştır. Bir diğerinin bağırsakları ortaya dökülmüş onlan sürüyüp durur. Diğer birisinin ise ağzından kan ve İrin akar. Bir başkası da kendi etini yiyip durur. Tabutta olan için:

"Buna ne oluyor ki, bizim azabımız bize yetmiyormuş gibi bu da bize eziyet ediyor, derler. Diğeri:

"O, insanların malını zimmetine geçirdikten sonra ölen kimsedir, diye cevap verir. Sonra bağırsaklarının etrafında dönüp dolaşan için:

"Buna ne oluyor ki, bizim çektiğimiz eziyete ilâveten bizi rahatsız ediyor?" der.

"O da sidik damlalarından sakınmazdı," diye cevap verir. Sonra ağzından kan ve irin akan için:

"Buna ne oluyor ki, bizim eziyetimiz bize yetmiyormuş gibi bir de bu bize eziyet ediyor?" diye sorar.

"Bu da cinsi münasebetten zevk alındığı gibi, kötü sözlerden zevk alırdı," diye cevap verir. Etini yiyen için:

"Buna ne oluyor ki, bizim eziyetimiz bize yeterken, bunun bu halinden de eza görüyoruz?: der.

"O da gıybet ile dünyada insanların etini yer ve onları çekiştirirdi," derler." [52]

Ebû Yâ'lâ, Taberâni ve Ebû'ş-Şeyh'ın rivayetlerinde Resûl-i Ekrem:

"*Dünyada (gıybet etmek suretiyle) din kardeşinin etini yiyen kimseye kıyamet günü (ölü olduğu halde eti) takdim edilir ve "Bunu diri olarak yediğin gibi ölü olarak da ye" denir. Adam da bu eti yer, yüzü buruşur, suratı ekşir ve*

[53]

feryad ü figan eder.” , buyurmuştur.
Ebû'ş-Şeyh b. Hibban ve diğerlerinin Amr b. el-Âs (r.a.) a mevkuf olan rivayetlerinde; Amr b. el-As (r.a.) bir katır ölüsünün yanından geçerken arkadaşlarına,
“Bir adamın bu leşden karnını doyuruncaya kadar yemesi, müslüman kişinin etini yemesinden (onu çekiştirmesinden) çok daha hayırlıdır.” demiştir.[54]
İbn Hibbân’ın “Sahih” indeki rivayetinde, Ebû Hureyre (r.a.) şöyle demiştir:
“el-Eslemi, Resül-i Ekrem sallallahu aleyhi ve selleme gelerek,
“Ben zina ettim, yabancı kadınla münâsebette bulundum” diye dört defa aleyhinde şehâdette bulundu. Her defasında Resûl-i Ekrem ondan yüz çevirdi, söylediğini duymak istemedi. Nihayet Resûl-i Ekrem:
“Bu sözle (zina ettim demekle) ne demek istiyorsun?” buyurdu. Adam:
“Beni (bu suçtan) temizlemeni istiyorum,” dedi. Resûl-i Ekrem adamın recmedilmesini emretti ve recmedildi. Bu sırada Ensar'dan iki kişi konuşurken, birinin diğerine:
“Şu adama bak, Allahu Teâlâ’nın gizleyip örttüğünü o açığa vurdu ve köpek gibi öldürüldü,” dediğini Resûl-i Ekrem duydu. Bir süre sustuktan sonra Resûl-i Ekrem kalktı, yürüdü ve ayaklarını dikmiş bir eşek ölüsüne rastgeldi. Yanındakilere döndü ve:
“Falancı ve falancı nerede?” diye o iki kişiyi sordu. Onlar:
“İşte biz buradayız, ya Resûlallah,” dediler. Resûl-i Ekrem onlara:
“Şu eşek ölüsünden yer misiniz?” buyurdu. Onlar:
“Allah sizi mağfiret etsin, bunu kim yer, ya Resûlallah?” dediler. Resûl-i Ekrem:
“Az önce o recmedilen kardeşiniz hakkında söylediğiniz sözle bundan daha fenasını yemiş oldunuz. Nefsimi kudret elinde bulunduran Allah'a yemin ederim ki, o adam şimdi cennetteki ırmaklarda yüzüyor,” buyurdu.[55]
Ahmed’in İbn Abbâs (r.a.) dan rivayetinde, şöyle demiştir:
“Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem Mîraca çıkarıldığı gece cehenneme baktı ve orada leş yiyen birtakım insanlar gördü. Bunun üzerine:
“Bunlar kimlerdir, ey Cebrail?” diye sordu. Cebrail aleyhisselâm:
“Bunlar dünyada (gıybet etmek suretiyle) insanların etlerini yiyenlerdir,” dedi. Resül-i Ekrem ayrıca orada son derece kızıl ve gök renkli bir insan gördü ve:
“Bu kimdir, ey Cebrail?” diye sordu. Cebrail aleyhisselâm:
*“Bu, devesini döven (ona eziyet eden) dir,” diye cevap verdi.”***[56]**
Ebû Davud'un Enes (r.a.) den rivayetinde Resûl-i Ekrem:
“Mîrâc'a çıkarıldığımda bir kavmin (topluluğun) yanından geçtim. Bunlar bakırdan olan tırnakları ile yüzlerini ve göğüslerini tırmalıyorlardı. Ben:
“Ey Cibril, bunlar kimlerdir? diye sordum. Cebrail aleyhisselâm:
“Bunlar, insanların etini yiyen (onları gıybet eden) ler, onların şeref ve namuslarına dü uzatanlardır,” buyurdu” [57], buyurmuştur.
Beyhakinin Raşid b. Sa'd. el-Mikrâî'den mevsul ve mürsel rivayetinde, Resûl-i Ekrem’in şöyle buyurduğunu haber vermiştir:
“Mîrâc'a çıkarıldığımda bazı kimselere uğradım ki, vücudları ateşten makaslarla kesiliyordu. Bunun üzerine ben:
“Bunlar kimlerdir, ey Cibril?” diye sordum. Cebrail aleyhisselâm:
“Bunlar, toplantılar (da yabancı erkeklere güzel görünmek) için süslenen kadınlardır,” dedi. (Resûl-i Ekrem devamla:) “Sonra çok çirkin koku yayan bir kuyuya uğradım. Kuyunun içinden korkunç uğultulu sesler duydum. Bunun üzerine:
“Ey Cibril, bunlar kimlerdir?” diye sordum. Cebrail aleyhisselâm:
“Bunlar, giyinip kuşanan; süslenip püslenen ve kendilerine helâl olmayan şeyleri yapan kadınlarınızdır,” diye cevap verdi. Sonra göğüslerinden asılmış birtakım erkekler ve kadınlar gördüm. Bunun üzerine Cebrail aleyhisselâma:
“Bunlar kimlerdir, ey Cibril?” diye sordum. O:
“Bunlar, dilleri ile çekiştirip yüzünden de alay edenlerdir; bu, “Dili ile çekiştirip yüzünden de alay eden kimsenin vay haline” âyetinin tecellisidir,” dedi”.[58]
Ahmed’in Câbir (r.a.) den rivayetinde, şöyle demiştir:
“Resûl-i Ekrem'le birlikte bulunduğum sırada çok çirkin bir koku yayıldı. Resûl-i Ekrem:
“Bu kokunun ne olduğunu biliyor musunuz?” diye sordu. Biz:
“Bilmiyoruz, ya Resûlallah,” dedik. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:
“Bu mü’minleri gıybet edenlerin kokusudur,” buyurdu.[59]
İbn Ebi'd-Dünyâ, Taberânî ve Beyhakinin Câbir b. Abdillah ve Ebû Said el-Hudrî radıyallahu anhum'den rivayetlerinde, Resûl-i Ekrem’in şöyle buyurduğunu haber vermişlerdir:
“Gıybet, zinadan daha şiddetli ve günahtır.” Resûl-i Ekrem'e:
“Bu nasıl olur?” diye soruldu, Resûl-i Ekrem:
“Zina eden kişi tevbe ederse, Allah tevbesini kabul eder ve onu affeder. Fakat gıybet eden kimseyi gıybet ettiği kimse affetmedikçe bu günahtan kurtulamaz,” buyurdu.[60]
Ahmed ve diğerlerinin sahih senedle Ebû Bekre (r.a.) den rivayetlerinde, şöyle demiştir:
“Resûl-i Ekrem elimden tutmuş beraber yürüyorduk. Solunda da başka birisi vardı. Önümüzde iki mezara uğradık. Resûl-i Ekrem:

"Muhakkak bunlar azâb oluyorlar, azâb olmalarına sebep de büyük günah değildir," buyurdu ve ağladı. Sonra:
"Hanginiz bana bir yaş dal getirecek?" buyurdu. Biz hemen koştuk, ben arkadaşımı geçtim ve yaş dalı getirdim. Resûl-i Ekrem onu ikiye böldü; bir parçasını mezarın birine diğer parçasını da öbür mezara dikti ve:
"Bu dallar yaş kaldığı sürece onların azabı hafifler. Bunlar gıybetten ve sidikten sakınmadıklarından dolayı azap oluyorlar," buyurdu.[61]
Ahmed ve Taberânî'nin Ya'lâ İbn Seyâbe radıyallahu anh'den rivayetlerinde, bu zat diyor ki: .Resûl-i Ekrem: içinde sahibi azâb edilen bir kabre uğradı ve:
"Muhakkak bu adam, insanların etini yiyor (onların gıybetini yapıyor) du, (bunun için azâb ediliyor)," buyurdu. Sonra da yaş bir dal getirtti ve onu mezarın üzerine koydu ve:
"Bu dal yaş kaldığı sürece belki azabı hafifler, buyurdu.[62]
İbn Cerîr et-Taberî'nin Ebû Umâme (r.a.) den rivayetinde, şöyle demiştir:
"Resûl-i Ekrem (s.a.v.) Baki'al-Carkad mezarlığına geldi, iki yeni mezar başında durdu ve:
"Falan erkekle falan kadını veya falancı ile falancıyı defnettiniz mi?" diye sordu. Ashâb:
"Evet, defnettik," deyince, Resûl-i Ekrem:
"İşte şimdi onlardan birini oturttu dövdüler. Hayatımı kudret elinde bulunduran Allah'a yemîn ederim ki, öyle dövülmüştür ki parçalanmadık hiç bir uzvu kalmamıştır. Mezarı ateş alevleri içinde yanmaktadır. Kendisi öyle çığlıklar atmaktadır ki, feryadını insanlarla cinlerden başka her canlı duymaktadır. Eğer dünyalık kalblerinizi kaplamasaydı, benim duyduğumu siz de duyardınız," buyurdu, sonra:
"Şimdi de öbürünü ele aldı dövüyorlar. Nefsimi kudret elinde bulunduran Allah'a yemin ederim ki, bu da yediği dayaktan kırılmadık hiç bir parçası kalmamıştır. Mezarı ateş alevleri içinde kalmış, feryadını insanlarla cinlerden başka her canlı duymuştur. Eğer dünyalık kalblerinizi kaplamamış olsaydı siz de benim duyduğumu duyardınız," buyurdu. Ashâb-ı Kiram sordu:
"Bunların günahı ne idi, ya Resûlallah?" Resûl-i Ekrem:
"Biri idrardan sakınmazdı, diğeri de insanları çekiştirir, etlerini yerdi," buyurdu.[63]
Ahmed bu hadîsi İbn Cerîr yolu ile başka bir şekilde rivayet etmiştir ki, Nemime bölümünde gelecektir. Hattâ bu rivayette Ashâb, Resûl-i Ekrem'e:
"Bunlar ne zamana kadar azâb olacaklar? diye sordular. Resûl-i Ekrem:
"Onu Allah'tan başka kimse bilmez," buyurmuştur.[64]
Bu hadîsin pek çok rivayet yolları vardır. Meşhur bir hadîstir. "Sıhah"da ve diğer hadîs kitaplarında Ashâb'dan bir cemaat tarafından rivayet edilmiştir. Bunun bir bölümünü Taharet bahsinde takdim ettim. Biraz düşünülürse olayın müteaddit olduğu anlaşılır ve böylece hadîsler arasında muaraza var iddiası da ortadan kalkmış ölür. Sonra gördüm ki Hafız el-Münzirî bunların bir kısmına işaret etti. Rivayet yollarının çoğu, onların gıybet değil, nemime ve idrardan sakınmadıklarından ötürü azâb olmaları şeklindedir, dedi. Bunun gerçek yönü şudur ki, bir defa Resûl-i Ekrem iki mezarın yanından geçiyordu. Bunların azâb olduklarını, birinin söz gezdirmekten, diğerinin idrarını sakınmamaktan olduğunu söyledi. Başka bir gezisinde de yine iki mezara uğradı. Bunların birinin gıybetten, diğerinin sidik damlalarından sakınmadığından sebep azâb olduklarına işaret buyurdu.
Isbahânî'nin rivayetinde Resûl-i Ekrem:
"Çoban ağacı yolduğu gibi, gıybet ve nemime de îmanı yolarlar." **[65]**, buyurmuştur.
Müslim ve diğerlerinin rivayetinde Resûl-i Ekrem:
"Bilir misiniz müflis kimdir?" buyurdu. Ashâb:
" Bize göre müflis, parası ve malı olmayan kimsedir," dediler. Resûl-i Ekrem:
"Benim ümmetimden müflis o kimsedir ki, kıyamet gtinûnde namaz, oruç ve zekâtla gelir, fakat şuna söğmüş, şuna iftira etmiş, dil uzatmış, şunun malım yemiş, şunun kanını dökmüş ve şunu döğmüş. Bundan dolayı onun iyiliklerinden bu adamların herbirlerine verilir. Üzerinde olan hakları ödemeden iyilikleri tükenirse, hak sahiplerinin günahları ona yükletilir ve sonra o kimse cehenneme atılır." [66], buyurmuştur.
Isbahânî'nin Ebû Umâme radıyallahu anh'den rivayetinde bu zat Resûl-i Ekrem'in şöyle buyurduğunu haber vermiştir: "Kıyamet günü adamın Kitabı önüne serilir. Adam:
"Ey Rabbim, işlediğim şu ve şu hasenatım nerde, onlar amel defterimde yazılı değil?" der. Allahu Teâlâ:
"İnsanları gıybet etmen sebebiyle onlar mahvoldu," buyurur.[67] Taberâni'nin "lsnâd-ı ceyyid" ile rivayetinde, Resul-i Ekrem:
"Kim ki bir adamı ayıplamak ve kötülemek için onda olmayan şey ile anarsa ondan sadır olan bu şey'in yalan ve iftira olduğu gerçekleşinceye kadar Allahu Teâlâ onu cehennemde azâb eder." [68],buyurmuştur.
Ebû Davud'un rivayetinde Resül-i Ekrem:
"Her kim bir müslümanda olmayan kusuru ona isnad ederse, Allahu Teâlâ bu adamı söylediği ve isnad ettiği bu sözden temizleninceye kadar cehennemlilerin akıttıkları kan ve irin çamurunda habseder." **[69]**, buyurmuştur.
Ahmed'in Ebû Hureyre (r.a.) den rivayetinde, Resûl-i Ekrem'in şöyle buyurduğunu haber vermiştir :
"Beş şey vardır ki, bunların keffâreti yoktur: Allah'a şirk koşmak, haksız yere adam öldürmek, mü'mine iftira etmek, savaş alanından kaçmak ve haksız yere başkasının maluuyok etmek,yalan yere yemin etmektir." [70]
Ahmed ve bir cemaatın hasen sened ile Esma bint-i Yezide radıyallahu anha'den rivayetlerinde, Resûl-i Ekrem (s.a.v.) in şöyle buyurduğunu haber vermiştir:
"Din kardeşinin gıyabında şerefini koruyan kimseyi cehennemden azâd edip cennete koymak Allah üzerine bir haktır." [71]

Tirmizî'nin Ebû'd-Derdâ radıyallahu anh'den rivayetinde, Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Din kardeşinin şerefini, gıybet edene karşı savunan kimseyi Allahu Teâlâ kıyamet günü cehennemden uzaklaştırır." [72]
Ebû'ş-Şeyh'ın rivayeti:
"Her kim din kardeşinin şerefini gıybet edene karşı savunursa kıyamet günü Allahu Teâlâ onu cehennemden uzaklaştırır." buyurdu ve sonra, "Mü'minlere yardım etmek bize hak olmuştur." ***[73]*** âyetini okudu."[74], şeklindedir.
Enes (r.a.) den gelen bir rivayette Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Kim ki dünyada din kardeşinin şerefini korursa, kıyamet günü Allahu Teâlâ bir melek vasıtasıyle onu cehennemden korur." [75]
Isbahâni'nin rivayeti:
"Yanında bir din kardeşi gıybet edilir de onu önlemeye gücü yettiği halde ona yardım ederse, kıyamet günü Allahu Teâlâ da ona yardım eder. Şayet gücü yettiği halde onu korumaz ve yardım etmezse, Allahu Teâlâ da onu dünya ve âhirette zelil kılar." ***[76]***, şeklindedir.
Ebû Dâvûd ve diğerlerinin rivayetlerinde Câbir b. Ebû Talha el-Ensârî radıyallahu anhum Resûl-i Ekrem'in şöyle buyurduğunu haber vermişlerdir:
"Herhangi bir müslüman diğer bir müslümanı, şerefinin düşeceği ve küçük düşürüleceği yerde rezil etmeye çalışırsa, yükselmek istediği ve yardıma muhtaç olduğu yerde Allahu Teâlâ da onu rezil ve perişan eder. Herhangi bir müslüman diğer bir müslümanın şerefine nakise gelecek ve hürmetsizliğine vesile olacak yerlerde şerefini korur ve ona yardım ederse, kendisinin yardıma muhtaç olduğu yerde Allahu Teâlâ da ona yardım eder." [77]
Katâde, "çoğunlukla kabir azabı gıybet, nemime ve idrardan korunmamak üzere üç şeydendir," der.
Hasan da diyor ki: "Vallahi, vücudu yiyen haşerelerin vücuda olan zararı, gıybetin dine olan zararından daha fazla değildir."
Yine Hasan diyor ki: "Ey Ademoğlu, sende var olan kusur ile insanları kötülemekten vaz geçip onları atmadıkça, imanın hakikatine erişemezsin. Buna riâyet ettiğin vakit, artık meşgalen kendi nefsin olur, başkaları ile uğraşıp durmazsın. İşte Allah katında en sevimli olan kullar, böyle kendilerinde var olan bir kusur ile başkalarını ayıplamaktan vaz geçip, kendilerinde olan kusuru tedaviye çalışanlardır"
Zatın biri şöyle diyor: "Geçmiş büyüklerin pek çoklarım gördük. Onlar ibâdeti namazda, oruçta değil, insanlann dedikodusunu yapmamakta ararlardı."
İbn Abbâs (r.a.), "Başkasının kusur ve kabahatlerini sayıp dökmeyi düşündüğün vakit, hemen kendi kusurlarını hatırla." demiştir.
Ebû Hureyre (r.a.) şöyle demiştir: "Sizden herhangi biriniz başkasının zerre kadar küçük de olsa hatasını görür ve fakat kendi büyük aybını görmez."
Hüseyin'in oğlu Ali, başkasının gıybetini yapan birini görünce ona:
"Gıybet etme, zira gıybet, insan köpeklerinin yiyeceğidir," derdi.
Hz. Ömer (r.a.), "Allahu Teâlâ'yı her zaman anın, zira O'nu anmak şifadır. İnsanları anıp durmayın, zira o, hastalıktır." demiştir.[78]

Önemli Tembihler:

Birinci Tembih: Çoğunluğun görüşüne göre haram olan gıybet, Kebiredendir. Buna göre yapılan gıybete rıza göstermek suretiyle susmak da kebâirdendir. Çünkü gücü yeten kimsenin münker olan şeyi önlememesi büyük günahlardandır. Gıybet ise münker hareketlerin büyüklerindendir. Bu husus aşağıda gelecektir. Bu ise benim (Tercüme) de yazdığıma uygundur. Sonra Ezra'î'nin bunu açıkça tasrih ederek, "önlemeğe muktedir iken, rıza göstermek suretiyle gıybete sükût etmek gıybet hükmündedir. Şayet yanında yapılmakta olan gıybeti önlemeye muktedir değilse ilk, fırsatta oradan ayrılması gerekir." dediğini gördüm. Zerkeşî de ona uyarak, "Define gücü yeterken susmak, Kebiredir." demiştir.
Udde sahibi şeyhlerin (Nevevi ile Rafii) takrirlerine gelince; bunlar gıybeti sağîreden saymış; gıybet meclisinde bulunmayı da sağa-irden kabul etmişlerdir. Fakat bu görüşlerine itiraz edilmiştir. Ezra'î, "Böyle mutlak surette gıybet sağiredir demek, ya zayıf veya bâtıl bir sözdür." demiştir.
Kurtubi ve diğerleri, gıybetin kebâirden olduğu hususunda ic-ma'ın bulunduğunu, nakletmişlerdir.
Bizim (Şafiî) imamların pek çoğunun görüşü de buna uygundur. Nitekim kebireyi tarifte geçmiştir.
Kitap ve Sünnette gıybetin hükmü galiz ve şedittir. Bu husustaki hadisleri inceleyen kimse gıybet ve nemimenin kebâirden olduğunu kolaylıkla anlar. Gazali ve Udde sahibinden başka gıybetin sağairden olduğunu söyleyen kimseyi görmedim. Gazali mutlak surette kötülükten nehyetmemeyi kebâirden saydığı halde, bunu sağairden kabul etmesi cidden şayan-ı hayrettir. Bunun kazıyyesi şöyledir: Gücü yettiği halde gıybete susup onu yasaklamamak kebâirdendir. Zira gıybet, kötülüklerin en çirkinlerindendir. Her ne kadar gıybet edilenler itibariyle gıybet hususunda bir ayırım yapılmamışsa da şüphesiz gıybetin doğurduğu bozgunluk ve yapılan gıybetten etkilenmek bakımından eziyetin azlığı-çokluğu, gıybetin ağırlığı ve hafifliği bakımından pek çok derecelere ayrılır. Âlimler gıybeti tarif ederlerken, insanda olan bir hali anmaktır; ister dininde ister dünyasında olsun; kendi yaradılışında, ahlâkında, servetinde, çocuklarında, ailesinde, hizmetçisinde, sarık ve elbisesinde, iş ve gidişinde, oturup kalkmasında, güler yüzlülüğünde, ifade-i meram etmesinde ve kendisiyle ilgili diğer bütün hususlarda hoşlanmayacağı sözleri gıyabında söylemektir, demişlerdir.

Meselâ bedenini ele alalım; kördür, topaldır; gözü ince, kulağı sağırdır, uzun, .kısa, siyah ve kırmızıdır, gibi sözlerdir.
Dini yönüne gelince; fâsıktır, hırsızdır, haindir, zalimdir, namaza tembeldir, temizliğe riâyet etmez, anne ve babasına itaat etmez ve benzerî sözlerdir. Şüphe yok ki gıybetin şekline göre gıybet edilen daha çok eziyet duyar. Meselâ, topal olan bir adam için topaldır, kızıl deriliolan birisi için kızıl derilidir, gözü kördür, şu sarığını saramayan veya elbisesi düzgün olmayan gibi sözler de gıybet olmakla beraber bunları sağairden saymak mümkün. Çünkü adam bu sözlerden fazla üzülmez. Fakat bir müslümanın gıyabında fâcirdir, fasıktır, zalimdir, anne ve babasına itaat etmez âsidir, namaz kılmaz ve benzeri sözlerden duyacağı üzüntü çok fazladır ve bu yüzden bu tür gıybet kebairden olur, demek mümkün olduğu gibi, gıybetin kapısını tamamen kapamak için, hepsini bir tutup hepsi için kebair demek de mümkündür. Nitekim şarapta da hüküm aynıdır; çoğu haram olduğu gibi damlası da haramdır.
Gıybet de, hurmanın tadı gibi zevk ve içki alışkanlığı gibi alışkanlık olduğu söylenmiştir. Allahu Teâlâ bizi bütün bu hastalıklardan koruyup gıybetini yaptığımız kimselerden helâllik almamızı nasip etsin.
Ezrai'nin talebesi Hadim de, "En doğrusu, gıybetin kebairden olmasıdır." demiştir.
Kerâbisî'nin "Edebü'1-Kazâ" adlı eserinde açıkladığı gibi, İmam Şafii de bunun kebire olmasını kabul etmiş ve görüşünün doğruluğuna, Resûl-i Ekrem'in:
"*Kanlarınız, mallarınız, ırzlarınız, bu şehir içinde, bu ayda, bu günün hürmeti kadar yekdiğerinize haramdır,*"[79], hadîsi ile delil çekmiştir. Ayrıca Ebû İshak el-İsfirâini "el-Faslü'1-Müteaddit li'1-Kebâir" adlı eserinde. Hubeylî de "et-Tembih" şerhinde, Ashâb'dan diğer bazıları ve Kevâşi "Tefsirimde gıybetin kebairden olduğunu söylemişlerdir. Zaten Kevaşî Şafiilerden sayılır. Bütün bunlara rağmen diğer bazıları da gıybetin sağîreden olduğunu söylemişlerdir. Ölü etini yemeyi Kebireden saydığı halde, bunu kebireden saymayana şaşarım. Halbuki Allahu Teâlâ gıybeti Kur'an-ı Kerîm'de ölü insan eti yemek gibi göstermiştir ki, aralarında fark yoktur. Halbuki Rafii bundan önce âlime ve hamele-i Kur'an'a dil uzatmanın kebairden olduğunu kesin olarak söylemiştir. (Buradaki dil uzatma gıybet anlamınadır.) Kur'an âyetleri ve hadîsler gıybetin mutlak surette kebâirden olduğunu ifade etmektedirler. Nitekim sahih rivayette,
"Bir müslümana söğmek fıskdır ve onunla kıtal etmek küfürdür."[80], buyurulmuştur. Beyhakinin hasen sened ile Ebû Hureyre (r.a.) den rivayetinde Veda haccında Resûl-i Ekrem:
"Sizin kanınız, malınız ve ırzınız birbirinize haramdır." buyurmuştur. İbnü'l-Münzir "Edebü'l-îbâde" adlı eserinde, "Resûl-i Ekrem gıybeti ümmetine haram kıldı ve onu can ve malın haramlığı ile birlikte anlattı ve bunu tekid ederek beldenin ve şehrin haramlığı gibi haram kabul etti." demiştir.
Kurtubi tefsirinde hikâye ettiğine göre; icma', gıybeti kebâirden saymış ve bundan tevbenin vacip olduğunu .söylemiştir. Gıybetin sağîre olduğunu yalnız Udde sahibi ile İmam Gazali söylemişlerdir. Rafii'nin bu hususta susmayı tercih etmesi de hayreti muciptir. Halbuki bundan önce âlimleri çekiştirmenin kebireden olduğunu söylemişti. Yine bundan önce Rafiî nehy-i münkerden susmayı da kebireden saymıştı.
Celâl Belkını'ye gelince; o da gıybetin sağîreden olduğunu söylemiş ve Ezra'i'nin yukarda geçen sözlerini nakledip reddettikten sonra kendi davasına delil çekerek özetle şöyle demiştir:
Âlim ve hafızlan gıybet etmenin kebâirden olduğunu,tahsis, gıybetin sağairden olduğunu ifade eder. Eğer mutlak surette gıybet kebâirden olsaydı bu tahsise lüzum kalmazdı. Zaten Udde sahibi de gıybetin sağairden olduğu görüşündedir. "Gıybet sağairdendir" sözünün zayıf veya bâtıl olduğu görüşüne gelince: Müfessir Kurtubî ve diğerleri, "Bunun kebâirden olduğuna dair icma vardır" dediler. Ashâb'dan bir cemaatın görüsü de buna uymaktadır. Kitab ve Sünnet de bunun hükmünü son derece ağırlaştırmıştır. Artık bu hususta inceleme yapan bunun kebâirden olduğunu anlar ve Gazali ile Udde sahibinden başka hiç kimsenin bunu sağairden saydığını görmedim. Udde sahibinin mutlak olarak kötülükten nehyi terketmenin kebâirden olduğunu söylediği halde burada sağairdendir, demesi doğrusu hayreti muciptir. Halbuki gıybet en çirkin yasaklardan olduğu için bundan sükût etmenin kebâirden olması gerekir," dedi.
Halbuki anlaşılan, onun dediğinin hilâfmadır. Âlim ve hafız hakkında vekia gıybet demek değil, müslümanın ırzına dil uzatmak ve ona söğüp saymak demektir. Bu hususta delil, yukarda geçmiştir. Buna, Buhârî'nin rivayet ettiği hadîs ile delil çekilebilir. Resûl-i Ekrem Allahu Teâlâ'nın şöyle buyurduğunu haber vermiştir:
"*Her kim beni tanıyan ve ihlâs ile bana ibâdet eden bir kuluma düşmanlık ederse, ben de ona harp ilân ederim...*" [81]Gıybet ise bu demek değildir. Gıybet, duyduğu vakit memnun kalmayıp üzüleceği bir kusur ile insanı anmaktır. Vekia ise mutlak noksanlıktır. Bu ise söğüp saymakta dahildir. Müslim'in Ebû Hureyre (r.a.) den rivayetinde Resûl-i Ekrem:
"Gıybet nedir büir misiniz?" buyurdu. Âshâb:
"Allah ve Resulü daha iyi bilir," dediler. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:
"Din kardeşim, hoşlanmadığı bir nitelikle anmandır," buyurdu. Resûl-i Ekrem'e:
"Şayet kardeşimde, onu andığım nitelik varsa?" diye soruldu. Resûl-i Ekrem:
"Eğer kardeşinde dediğin nitelik varsa, işte o zaman onu gıybet etmiş olursun. Söylediğin nitelik onda yoksa, o zaman ona bühtan ve iftira etmiş olursun," buyurdu.[82] Bu hadise dayanarak gıybeti kebâirden saymak, doğrusu biraz düşündürür. Evet Allahu Teâlâ bunu çirkinlik bakımından öiü eti yemeye benzeterek,
"Sizden biri ölü kardeşinin etini yemek ister mi?"[83], buyurmuştur. Âlimlerden bazıları diyorlar ki, bu âyet-i kerime duyulunca herkes buna cevap vermeli ve "Hayır sevmeyiz" demelidir. Bundan sonradır ki Allahu Teâlâ,
"Elbette bundan ikrah ederdiniz." buyurur.
Hadîslere gelince; azâb ile korkutan ve .gıybeti kebâirden sayam görmedim. Ahmed ve Ebû Davud'un Enes (r.a.)

den rivayetlerinde Resül-i Ekrem:
"Ben Mi'rac'a çıkarıldığımda bir milletin yanından geçtim. Bunlar bakırdan tırnakları ile yüzlerini ve göğüslerini tırmalıyorlardı. Bunun üzerine ben:
"Ya Cebrail, bunlar kimlerdir?" dedim. Cebrail aleyhisselâm:
" Bunlar, insanların etini yiyen (gıybet eden)ler, onların şeref ve namuslarına dil uzatanlardır", buyurdu." [84]buyurmuştur. Bu hadîs de gıybetin kebâirden olduğuna değil, haram olduğuna ve ondan kaçınılması gerektiğine delâlet eder.
Anlaşılan, bunun aksidir. Vekia gıybet değildir, sözüne gelince: Bunu da kabul etmiyoruz. Zira müslümana soğup saymak vekiaya dahil ise neden müslümana sövmenin yanında özel olarak zikredilmiştir? Ezra'i'nin, mutlak surette gıybeti sağîre ve bunu gıybetin bir cüz'ü olmak suretiyle kebireden sayması da Celâl Belkınî'nin görüşüne yönelir. Zira vekiadan söğüp saymak anlaşıldığı vakit, kebiredir. Artık burada âlim ve hafız diye bir şey bahis konusu değildir. Bu şekilde tahsis, hiç de doğru olmaz. Gerçek olan şu ki, tek başına vekiayi kebireden saymak cidden müşkildir. Fakat gıybeti sağîreden sayıp, vekiadan da gıybet anlamını çıkarırsa, o vakit gıybetin bu bölümünü kebireden yapmak mümkündür. Çünkü âlim ile hamele-i Kur'an'ın özel bir şerefleri vardır. Bu bakımdan, onları çekiştirmek kebâirdir, denebilir. Fakat mutlak olarak gıybeti kebireden kabul eden veya vekia'yı sebb ile tefsir eden için vekia'yı özel bir şekilde zikretmekte bir fayda yoktur. Ancak şanına önem vermek ve onlara dil uzatmanın daha ağır olduğuna işaret olmuş olur. Nitekim Zerkeşi, "Onlar , vekia'yı gıybet ile tefsir etmişlerdir." dedi ve bu sözü ile de Celâl Belkınî'nin sözünün reddedilmiş olduğu açıklanmış oldu.
Âyet-i kerîme'nin mânâsında zikrettiği şeylerle gıybetin kebâirden olması hakkındaki tanzirine gelince; bu da âyetin mânâsı hususunda yukarda söylediklerimle reddedilir. Yukarda işaret ettiğim gibi, gıybet hakkında şiddetli men ve son derece korkutma vardır ve kebiredir. Zira ölü eti yemek, Kebiredir. Ona benzeyen ve fesadı ondan da büyük olan gıybet de Kebiredir. Bunun için yukarda anlattığımız gibi, Zerkeşî, "Leş yemeyi Kebire sayıp da gıybeti kebire kabul etmeyenlere şaşarım" demesi bundandır. Halbuki Allahu Teâlâ gıybeti, ölü inşan eti yemeye benzetmiştir, dedi ve yukarda geçtiği gibi sözüne devam etti. Celâl Belkını'nin, " Hadîslerde gıybet hakkında azâb ile veid vârid olmamıştır. Ayrıta zikredilen hadîsler gıybetin kebire olmasına değil, ancak haram olmasına delâlet eder."sözüne gelince; cidden bu, şaşılacak bir beyanattır. Ayrıca, "Hadîsler, haram olduğunu ifâde eder, fakat Kebire olduğunu ifade etmez" sözüne gelince : Bunun da yanlış olduğu açıktır. Zira anlatılan azâblar, şiddetli azâblardır. Kebirenin tarifinde, "Hakkında şiddetli veid vârid olan şeydir", demiştir. İşte gıybet hakkında da şiddetli veîd vardır.
Celâl Belkini'nin birinci itirazı olan, "Gıybet hakkında şiddetli veid bulamadım." sözüne gelince: Bunun da yanlış olduğu açık ve meydandadır. Zira yukarda naklettiğim hadisler üzerinde biraz düşünen kimse, bunlarda şiddetli azabın mevcud olduğunu görür. Çünkü gıybetin, ribaların en şiddetlisi olduğu sahih rivayetle sabittir. Yine bunun, gibi deniz suyuna karıştığında suyu bozup rengini ve kokusunu değiştireceği de sabittir. Ayrıca gıybet edenlerin cehennemde cîfe ve leş yiyerek azâb olacakları da sübût bulmuştur. Bunlardan yalnız birinin gıybetin kebâirden olmasında yeterli iken hepsinin toplanması halinde, hâlâ kebâirden sayılmaması, doğrusu şayan-ı hayrettir. Bunlar, yalnız sahih hadislerdeki rivayetlerdir. Yukarda naklettiğimiz diğer hadîsleri de dikkate alacak olursak, onlar: daki veîdlerin çok daha şiddetli olduğu görülür. Şu halde sahih olan bu deliller gıybetin kebâirden olduğunu göstermektedir. Bununla beraber Ezra'î'nin sözünde geçtiği şahsiyet ve şekil itibariyle kebirelikte de farklı olur. Yine bunun öldürücü bir hastalık, dillerde dolaşan baldan tatlı bir zehir olduğu da anlatılmıştır. Veciz konuşmak kendisine bahşedilen Resûl-i Ekrem: gıybeti, gasb ve adam öldürmeye denk tutmuştur. Nitekim metni yukarda geçen hadîsde, *"Müslümanın müslümana malı, canı ve ırzı haramdır."* buyurmuştur. Gasb ile katlin büyük günah oldukları ittifaklı olduğu gibi, ırz ve namusa dil uzatmak da aynıdır. Yukardaki hadîsde anlatıldığı gibi, Allah katında en büyük riba, müslüman kişinin ırzına, namus ve şerefine dil uzatmayı helâl saymaktır. Nitekim âyet-i celile'de:
"Erkek mü'minlerle kadın mü'minlere, işlemedikleri bir günah yüzünden eziyet edenler, muhakkak bir iftirayı ve apâşikâr bir günahı yüklenmişlerdir." **[85]**, buyurulmuştur. Ayrıca Resûl-i Ekrem (s.a.v.), "*Gıybet, zinadan daha fenadır."* [86]buyurmuştur.
Mesele: Hadim şöyle demiştir: "Acaba çocuğu ve deliyi çekiştirmek de aklı başında olan adamı çekiştirmek gibi gıybet midir? Bunu yalnız İbn Kuşayrî "el-Mürşid" adlı eserinde ele almış ve, "insan, gıybet ettiği kimseden helâllik almalıdır. Fakat bu da, kendisine karşı işlenen suçu anlayabilenler içindir. Çocuk ve deli kendilerine karşı işlenen suçu arılayabilecek durumda değillerdir. Bunun için bunlardan özür dileme mecburiyeti yoktur." demiştir. Halbuki bu, düşündürücüdür. Bunun tevcihi, bu hakkın zimmette kalmasıdır. Yâni pişman olup tevbe ederse Allah hakkı sakıt olur, mecnûn ile sabi'nin hakkı kalır. Kıyamette onlar haklarını alabilirler."
Özür dileyemediğimiz kimseleri de gıybet etmek haramdır. Bundan tevbe etmenin usûlü aşağıda anlatılmaktadır. Burada helâllik istemek de şarttır. Fakat helâllik alamadan ölür ve tevbe de etmiş olursa, Allah hakkı sakıt olur, kul hakkı kalır. Şehâdet babının Tevbe bölümünde geniş izahat verilecektir.
İkinci Tembih: Gıybette aslolan haram olmaktır. Ancak gıybet sayesinde sonuca ulaşılabileceği sahih ve şer'i garazlar için gıybet, bazan mubah ve bazan da vacip olabilir. Bunları altı bölümde inceleyeyim:
1. Haksızlığa uğrayan kimsenin, bu haksızlığı bir dereceye kadar olsun önleyebileceğine inandığı bir yetkiliye durumu anlatması.
2. Kötülüğü önlemekte yardımcı olabileceğini sandığı bir kimseye adamın tutum ve davranışlarını açıklaması.
3. Fetva alması, "Falana benim bu hakkımı aldı, bu doğru mudur? Bundan nasıl kurtulabilirim? Hakkımı alın, bana verin." gibi sözlerle kendisine yol gösterilmesini istemesidir. Burada da en güzeli müphem olarak konuşmaktır. Yâni, "Böyle yapan ne olur? Bu nasıldır?" şeklinde hakkında konuştuğu adamın adını anmadan içine düştüğü zor

durumdan kurtulma çaresi aramaktır. Bütün bunlara rağmen gerektiğinde adamın adını açıklaması da caizdir. Çünkü müfti, adamın adını, kişiliğini bilmekle fetvada daha açık hüküm getirebilir. Bunun için adamı tayin bir maslahattır. Nitekim Ebû Sufyan'ın karısı Hind, Ebû Sufyan'ı adı ile Resûl-i Ekrem'e anlatmıştır.
4. Müslümanları kötülüğünden korumak ve onlara öğüt vermek için gıybet etmektir. Hadis râvilerini, şahitleri, musannifleri, fetva vermeye kalkışanları, ehliyeti ve liyakati olmadan okumak isteyenleri, fısk veya bid'atle tanınanları cerh gibi, yani, "Bunlar kötü insanlardır. Bunlara inanıp peşlerinden gitmeyin" diyerek müslümanları uyarmaktır. Onlar bilmeyerek bu adamın peşinden gittiklerine göre onları korumak lâzımdır. Bu hususta icma vardır. İrtikabcı bildiği adama serveti emânet etmek, iffetsiz bildiği kişiye kadını emânet etmek gibi hususlarda karşı tarafı uyarması vaciptir. Meselâ, bir evlenme ve benzeri hususlarda kötü bildiği ve kötülük yapa: cağı muhakkak olan bir adamı karşı tarafa tanıtmalıdır. Kendisine bu hususta danışılmasa da meşvere ediyormuş gibi söze girmeli ve kötülüğü önlemelidir. Bu, gizli olabileceği gibi, aşikâre de olur. Adamına durumun bilinmeyen taraflarını açıkladıktan sonra adam:
"Sana ne?" derse bu takdirde vaz geçer, fakat sorarsa cevap verir. Bir veya iki kusur üzerinde duruyorsa onları açıklar, daha fazla ileri gitmez. Bunu söylemek, darda kalan kimsenin ölü eti yiyebilmesine benzer. Nasıl ki ondan ölmeyecek kadarını yiyebilirse, burada da ihtiyaç kadarını açıklayabilir. Şüphesiz, bu adamın kusurlarını da söylerken herhangi bir özel bir maksadı değil, yalnız Allah rızasını kasdetmesi lâzımdır. Çok kere şeytan insanı aldatır da adam nasihat düşünmediği halde güya nasihat imiş gibi göstermeye çalışıki, bu, doğru değildir. Vâsi ve veli olarak tayin edilmek istenen adamın kötü hallerini bilen kimsenin de bunları duyurması ve böylece muhtemel bir kötülüğü önlemesi lâzımdır.
5. Gıybetin helâl olan beşinci bölümü de, a'şarcılar ve aşikâre içki içenler gibi bid'at ve günah işlemeye aldırış etmeyen kimselerin işledikleri günahlarla onları anmanın caiz olmasıdır. Bu gibilerin ayrıca gizli kalan başka kusurlarını da açıklamak caiz değildir. Ezra'î anlatıyor:
"Gıybet mubah kılan sebeplerden birisi, fısk veya bid'atini açıkça yapmış olmaktır. Bu açık olarak yaptığı kötülüğü ile onu anmak caiz, fakat bu arada yaptığı gizli ve başka kusurlarını açıklamak doğru değildir. Meselâ, aşikâre kumar oynuyor ve fakat gizli içki içiyorsa, kumar oynadığını söyleyebiliriz, fakat içki içtiğini söyleyemeyiz". Ezra'î, bu hususta Gazâlî'ye uymuştur. Bir de bu, şer'i bir maksad olmayan hususlardadır. Yoksa göre göre insanın servetini heder edecek, iffetini rencide edecek bir adama göz yumulmaz onu uyarmak lâzımdır. Çoklarının bunu mutlak olarak kabulleri bu görüşe uymaz. Nitekim; Kaffal'in görüşünü de aşağıda anlatacağız.
6. Mubah olan gıybetin altıncısı, tariftir. Meselâ, adamın bir gözünün kör, bir kulağının sağır, dilsiz veya topal olduğunu söylemek ve böylece onu tarif etmektir. Başka ifadelerle tarifi mümkünse de, maksadv adamı kolaylıkla tanıtmak olup, onun kusur ve ayıbını açıklamak olmadığına göre, onu bu kusurları ile tarif etmek caiz görülmüştür. Şayet bu uzvî eksikliklerini söylemeden, adamı kolaylıkla tanıtmak mümkün ise, yine evlâ olan başka ismi ile onu anlatmaktır.
Bu altı sebebin çoğunda ittifak vardır. Sıhah-ı Sitte'deh sahih ve meşhur hadîsler buna delâlet etmektedir. Buhâri ile Müslim'in müttefik olarak rivayet ettikleri hadislerden birisi şöyledir: Âişe radıyallahu anha'dan rivayete göre şöyle demiştir:
"Bir adam Resûl-i Ekrem Efendimizin huzuruna girmek için izin. istedi. Resûl-i Ekrem de:
"Ona'izin verin, bir kabilenin fena adamıdır." buyurdu.[87] Buhârî bu hadis ile müfsid ve şüpheli adamları gıybet etmenin cevazına istidlal etmiştir. Yine Buhârî'nin Âişe radıyallahu anha'dan rivayetine göre, şöyle demiştir:
Resûl-i Ekrem (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
"Zannetmem ki falan, falan kimseler, dinimize ait bir şey bilirler." [88]Bu hadîsi rivayet edenlerden Leys b. Sa'd, "Filân, filân denilen bu adamlar, münafıklardan Mahreme b. Nevfel b. Abdi Menaf Kureşî ile Uyeyne İbn el-Fezara idiler." demiştir.
Yine Buhârî ile Müslim'in Fâtıma bint-i Kays radıyallahu anha'dan rivayetlerine göre, şöyle demiştir:
"Bir gün Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve selleme geldim ve:
"Ya Resûlallah, Ebû'1-Cehm ve Muâviye bana talibdirler, hangisine varayım?" diye sordum. Resûl-i Ekrem:
"Muâviye malı olmayan bir yoksuldur. Ebû'1-Cehm ise değeneği omuzundan yere koymaz (yâni kadınları çok döver), buyurdu." Ayrıca Müslim'in bu mealde bir rivayeti daha vardır.
Yine Buhârî ile Müslim'in Zeyd b. Erkânı radıyallahu anh'den rivayetlerine göre, şöyle demiştir:
"Resûl-i Ekrem ile bir sefere çıkmıştık. Bu seferde azığımız az olduğu için halk çok sıkıntı çekiyordu. (Bunu fırsat bilen münafık) Abdullah b. Ubeyy kendisine uyanlara hitaben:
"Resûl-i Ekrem'in yanında bulunanlara sakın yiyecek vermeyin, tâ ki etrafından dağılsınlar. Eğer Medine'ye dönersek, oradan, daha aziz ve kuvvetli olan, daha zelil durumda olanı elbette çıkaracaktır, dedi.
Ben de hemen durumu Resûl-i Ekrem'e ilettim. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem Abdullah b. Ubeyy'i çağırttı. O:
"Ben böyle bir şey söylemedim," diye kuvvetli yemin etti. Bunun üzerine Ashâb:
"Zeyd, Resûl-i Ekrem'e yalan söyledi," dediler. Onların hakkımda böyle söylemeleri beni son derece üzdü. Bunun üzerine Allahu Teâlâ peygamberine beni tasdik için "Münafıkûn" süresini indirdi. Sonra Resûl-i Ekrem: *"günahları için istiğfar etmek üzere onları çağırttı, lâkin onlar kafa tuttular, istiğfardan yüz çevirdiler."*
Yine Buhârî ile Müslim'in Aişe radıyallahu anha'den rivayetlerinde, şöyle demiştir:
"Ebû Sufyan'ın karısı Hind, Resûl-i Ekrem'e:
"Ya Resûlallah, Ebû Sufyan çok cimri bir insandır. Bana ve çocuğuma yetecek kadar vermiyor. Onun malından gizli olarak almakta bir sakınca var mıdır?" diye sordu. Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem:
"Sana ve evlâdına yetecek kadarını örfe göre al," buyurdu."
Üçüncü Tembih: Yukarda geçen Müslim'in rivayetinden ve imamların açıklamalarından anlaşıldığına göre gıybet,

müslümanın, hoşlanmayacağı bir kusuru ile onu gıyabında veya huzurunda anmaktır. Yukarda saydığımız sebeplerden dolayı gıybet yapmakta bir sakınca yoksa da, müslümanın kusurlarım gizlemek daha önemlidir. Müslümanın hoşlanmadığı bu kusuru, bedeninde olur; körlük, topallık, kısalık ve uzunluk gibi. Asaletinde olur; babasının şöyle böyle olması gibi. Ahlâkında olur; kötü huyludur, âcizdir ve zayıftır gibi. Dinî işlerinde olur; yalancıdır, namazına tembeldir, anne ve babasına âsidir gibi. Dünya işlerinde olur; terbiyesizdir, kimsenin hakkını tanımaz, ço kyer, çok uyur, şöyle elbise giyer, evi tavuk kümesi gibi bir yerdir, biniti şöyledir, terbiyesizdir, ailesi çok gezer, çok rahatsızdır, temiz değildir gibi. Bütün bunlar ve benzeri adamın duyduğu vakit hoşlanmayacağı her çeşit sözler gıybettir. Buna rağmen bazılar dinî kusurlarından ötürü adamın aleyhinde konuşup onu yermeği gıybet saymamışlardır. Zira o, Allahu Teâlâ'nın yerdiğini yeriyor. Aynı zamanda Resûl-i Ekrem'e, ibâdeti çok ve fakat komşularına eziyet eden bir kadından söz ettiklerinde, Resûl-i-Ekrem:
"O, cehennemdedir." buyurmuştur. Yine Resûl-i Ekrem'e çok ibâdet eden ve fakat cimri olan bir kadından söz ettiklerinde, *"O halde hayrı neresinde?"* buyurdu. Bütün bunlarda adamın ibâdetteki kusurlarını saymak ve söylemek vardır. Fakat Gazâlî bu görüşe itiraz ederek, "Bu görüş yanlıştır. Zira onlar, bu kimselerin kusurlarını, bunların kusurları olduğu için değil, bunları ortaya koymakla bazı hükümler öğrenmek istedikleri için söylemişler, yoksa bu adamları küçük düşürmeyi kasdetmiş değillerdir." demiştir. Bunlar ancak onu mahallinde anlatma ihtiyacını duydular. Maksatları, sahiplerini küçük düşürmek olsa, gıybet etmiş sayılırlardı. Zira o zaman onlar, bizzat Resûl-i Ekrem'in tarif ettiği gıybetin içine girmiş olurlardı. Halbuki yukarda geçen hadislerde kadın için "Kısa idi", erkek için, "Ne âciz adamdı" diyenlerin gıybet ettikleri anlatıldı.
Hasan-ı Basrî diyor ki: "Başka bir adamı anmak ya gıybettir -onu gıyabında çekiştirmektir-, ya da bühtandır veya da ifkdir. Bunların hepsi Allah'ın Kitabında yasaklanmıştır. Gıybet, onda olan kusur ve ayıbları saymaktır. Bühtan, onda olmayanı ona takmaktır, îfk ise hakkında duyduğunu -gerekli araştırma ve incelemeyi yapmadan- söylemektir".
Dördüncü Tembih: Önemli olan tembihlerden birisi de, gıybeti, gıyab ile huzurda yapmak arasında bir fark olmamasıdır. En doğrusu da budur.
Hadim de diyor ki: "Önemli olan, gıybeti tayindir. Acaba gıybet, tam manasıyle kusurlarını gıyabında anmak mıdır? Yoksa gıyab ile huzurun bir farkı yok mudur? İşte bu, birçokları tarafından açıklığa kavuşturulamadı. Sonra baktım ki Ebû Fürek -Müşkilü'l-Kur'an" adlı eserinde Hucûrat sûresini tefsir ederken güzel bir kaideye işaret ederek, "Gıybet, gıyabta bir adamı anmaktır" demiştir.
Suleym-i Râzî de gıybetin tefsirinde, "Gıybet, insanı kötü huyu ile anmaktır." demiştir.
îmam Takiyyü'd-Din Dakik el-îd'in Resûl-i Ekrem'e isnad ederek rivayet ettiği el yazması bir hadisde, Resûl-i Ekrem:
"Kardeşinin, yüzüne karşı söylenmesinden hoşlanmadığı sözü arkasından söylemek gıybettir." buyurmuştur.
Kaffal ise fetvasında, gıybeti, dînen yerilmeyen birtakım sıfatlara tahsis etti ve zina gibi suçları tarifin dışında bıraktı ve:
"Zina edeni haber vermek caizdir. Zira Resûl-i Ekrem:
"*Fâsikin kötülüklerini anlat ki, insanlar onu tanıyıp şerrinden korusunlar."* buyurmuştur. Yalnız zaruret olmayan hallerde kusurları örtmek de müstehaptır.
"Dinî bir garaz olmaksızın kötülüklerini açıklayabilir." rivayeti zayıftır, şeri'ate uygun düşmez. Bu husustaki hadîs zayıf ve hatta İmâm-ı Ahmed'e göre münkerdir. Beyhaki de, "Bu rivayet, bir şey değildir." demiştir. Şayet rivayet sahih ise o da kötülüğünü aşikâre yapanlara hamledilir veya ona itimad etmek isteyenlere anlatılır, demektir.
Beyhakinin bu tevili bellidir. Beyhaki, hocası Hâkim'den naklettiğine göre, bu hadîs sahih değildir. Hatta hadîs, *"Fâsik için gıybet yoktur."* şeklindedir. Halbuki Müslim'in rivayetinde genel olarak, *"Gıybet, kardeşini hoşlanmayacağı şeyle anmandır."* hadîsine uymadığı gibi, Gazâlî'nin de "İhyâ"daki tarifine uymaz. Bütün ümmet, gıybetin, kişiyi hoşlanmayacağı şeyle anmak olduğunda ittifak etmişlerdir. Hadisler de bu şekilde vârid olmuştur. Böylece: Kaffal'ın görüşünün yanlış olduğu meydana çıkmıştır.
Gıybeti mubah kılan hallerden birisi de, kusurlarının söylenmesine hiç aldırış etmeyecek şekilde açıktan açığa kişinin kötülük yapmasıdır. Zayıf sened ile gelen rivayete göre bu gibi adamı kusurları ile anmakta gıybet ve günah yoktur. O zayıf hadîs şudur:
"Haya perdesini yüzünden kaldıran kimse için gıybet yoktur."
İbnü'l-Münzir, "Gıybet, söz ile olduğu gibi ima ve işaretlerle de olabilir." dedikten sonra, Hz, Aişe radıyallahu anha'nın hadîsini rivayet etti. Hz. Aişe, Resûl-i Ekrem'in yanından çıkan kadın için:
" Ne kısa boyludur," diye eli ile işaret ettiği vakit, Resûl-i Ekrem:
"Sen onu gıybet ettin, kalk da onunla helâllaş," buyurdu.
Kaffâl'ın, "Şer'î bir garaz olmaksızın da kişiyi gıyabında hoşlanmayacağı sözle anar." sözü de cidden zayıftır ve görüşünü teyid için rivayet ettiği hadis de bilinen bir hadis değildir. Eğer rivayet ettiği hadîs doğru olsa onun da tevili gerekirdi. Hatta "Tavassut" adlı kitapta, "Kaffâl'ın sözleri arasında geçen bu hadis'e, güvenilecek aslı yoktur." demiştir..
Gazâlî'ys "Fetvalarında kâfiri gıybetten sordular. Gazâlî:
"Gıybetin müslüman hakkında sakıncalı olması üç sebeptendir. Bunlar; eziyet, Allah'ın yarattığını ayıplamak ve vakti boş yere geçirmektir. Bunlardan birincisi gıybetin haram, İkincisi mekruh, üçüncüsü de haram olmamasını gerektirir. Müslüman olmayana gelince o da bu konuda müslümanların tâbi olduğu işleme tâbidir. Onlara da eziyet etmek yasaktır. Zira şeri'at, onların da can, ırz ve mallarını korumuştur," demiştir. Hâdim'de de bu üç illetten doğru olanı birinci illettir ki, haram olması, eziyet olduğu içindir, denilmiştir.
İbn Hibbân'ın "Sahih" indeki rivayetinde Resûl-i Ekrem:
"*Kim ki yahudî veya hırıstiyam incitecek bir sözü söyler ve ona duyurursa, onun için cehennem vardır."*

buyurmuştur. Artık bu hadîsten sonra onları da çekiştirmenin haram olmasında şüphe kalmaz.
Gazâlî diyor ki; müslüman lamı emanında olmayan herhangi küfür diyarındaki bir gayr-ı müslimi çekiştirmek, birinci illete göre haram olmaz, fakat ikinci ve üçüncü illet onda da aynı olup, onun da işinin yaratıcısı Allahu Teâlâ olduğuna göre burada da kerahet vardır.
Bid'at sahibi olana gelince; dindeki îcadı ile küfre gitmişse bu da küfür diyarında olan bir kâfir gibidir. Şayet bid'ati küfrünü gerektiriyorsa o da diğer müslümanlar gibidir. Bununla beraber onu bid'ati ile anmak mekruh değildir.
İbnü'l-Münzir gıybeti tarif ederken "Resûl-i Ekrem'in, *"Kardeşini hoşlanmayacağı şeyle anmandır."* buyurduğuna göre, kardeşin olmayan hıristiyan, yahudi ve diğer müslüman olmayanlar ile bid'ati kendişini küfre sevkedenier hakkındaki çekiştirmelerin gıybet olmaması gerekir." demiştir. Hâdim'de:
"Bu münakaşa götürür. Fakat en doğrusu müslüman olmayanın da gıybetinin haram olmasıdır." Nitekim yukarda böyle anlatılmıştır.
Beşinci Tembih: Yukardaki hadîse bakarak gıybetin yalnız dil ile yapılacağı görüşünün yanlış olmasıdır. Zira gıybetin haram olmasının illeti, kişinin kusurlarını başkasına duyurmakla onu küçük düşürmeye çalışmaktır. Bu ise yalnız dil ile değil, îma, işaret, hareket, yazı ve benzeri şeylerle de yapılır. Nevevi diyor: "Hatta bir kimsenin yürüyüşünü taklid etmek de gıybettir". Gazali'nin dediği gibi, belki gıybetten de daha ağırdır. Çünkü o, daha aşırı bir şekilde onun durumunu ifade ediyor. "Belirli bir adamı anlatmak gıybettir." sözü reddedilir. Ancak yukarda saydığımız altı sebepten birine yakın olursa, bu takdirde gıybet olmaz. Hatta, "Bugün birisi bize uğradı da şöyle böyle yaptı" demek de gıybettir. Ancak bunun gıybet olması, dinleyenlerden birinin o gün size gelenin kim olduğunu bilmesine bağlıdır. Gizli karine ile de bilse yine aynıdır. Aksi halde " İhya"da işaret edildiği gibi, bu gıybet sayılmaz.
Şayet, karşındakinin kimi çekiştirdiğini bilmesi şöyle dursun, içinden dahi çekiştirme yaparsan o da gıybettir, diyenlerin sözüne senin sözün uymuyor, dersen, Derim ki; kalb ile gıybet, adama kötü sanıda bulunup, serî hiç bir yasağa dayanmadan içinden buna hüküm vermendir. Kalb İle gıybet olsa olsa bu olur. Yoksa karşındaki adamın tanıyıp bilmediği bir adamı tasvir etmen gıybet değildir. Şimdi İhya'da kalb ile yapılan gıybeti sana anlatayım. Göreceksin ki o, benim söylediğimi güzelce açıklamıştır. Aynı zamanda onların sözlerini de buna hamletmek mümkündür. Gazali diyor ki:
"Gıybetin en çirkini, kendisine iyi insanlar süsünü vererek yapılan gıybetlerdir. Bu zavallı bilmez ki, böyle yapmakla gıybet ile riyayı bir araya toplamış olur. Meselâ, adamın yanında birisini anarlar. Adam onu çekiştireceği için söze şöyle başlar: "Allah'a şükürler olsun ki, utanmaz insanlardan ve hükümet kapılarında dolaşan kimselerden değiliz-. Bunu söylerken maksadı, öbür adamın böyle olduğunu duyurmaktır. Bu gibiler hıyanetlerini daha da ileri götürecek adamı çekiştirmek ve karşısındakini kandırmak için, önce medheder, sonra zerame başlar. Meselâ, "Hakikaten bu zat iyi bir zattır. Kendini ilme ve ibâdete vermiştir. Fakat ne yazık ki, tembelleşmiş ve bizlerin yakalandığı hastalığa o da yakalanmıştır. Sabır özelliğini kaybetmiştir." der. Burada asıl maksadı onu yererken el altından kendini övmektir. Saf olan kimseler kendilerini daima yerdikleri gibi o da onlara uyduğunu göstermek üzere işte biz böyle kusurluyuz demek ister. Asıl maksadı, onu yerip çekiştirmektir. Böyle yapmakla fahiş üç günahı bir araya toplamış olur. Bunlar: Gıybet, riya ve kendini tezkiyedir. Hattâ kendini gıybetten sakınan salihlerden saymakla dördüncü günahı da işlemiştir. İşte bunun kaynağı cehalettir. Cehaletle ibâdet eden kimse ile şeytan eğlenir, ona güler ve onunla alay eder. Onun amelini mahvettirir, emekleri boşa gider. Eli boşa çıkar ve sapıklık derekelerine yuvarlanmasına sebep olur".
Onun çeşitli gıybet yollarından birisi de, "Dostumuzun başına gelenlere çok üzüldüm" demekle söze başlar ve aşırı derecede adamın gıybetini yapar. Bu ifadesinde tamamen gayr-ı samimidir. Allahu Teâlâ'nın, onun samimiyetsizliğini bildiğine de akıl erdiremi-yor. Böylece cahillerin açık gıybet ve isyanları sebebiyle uğradıkları ilâhî gadabın daha üstünde Allahu Teâlâ'nın gazabına uğradığının da farkında değildir.
Bu gibilerin gıybet şekillerinden birisi de, bir kimse hakkında bir şey söylenirken, "Hayret, şaşılacak şey, Allah Allah, bu nasıl olur da böyle olur?" diye adamı gıybete tahrik eder. Bu cahil kimse bilmez ki, gıybeti tasdik de gıybettir. Hattâ hadîsde,
"Dinleyen de gıybet edenlerin biridir." buyurulduğu gibi, sükût edip dinleyen de gıybette ortaktır. Ortaklıktan çıkmak, gıybet edeni tasdikiyle veya onu tahrikle değil, onu red ve inkâr ile mümkündür. Dili ile reddedemezse konuyu dağıtmak için başka sözlere başlar, olmazsa kalbiyle inkâr eder ve mümkünse meclisi terkeder. Yoksa kalbi ile o kimsenin söylemesine meraklı iken dili ile konuşma demesi de bir fayda sağlamaz. Eli ile işareti de yeterli değildir. Ancak dili ile sert bir şekilde susturmak istemesi yeterlidir. Nitekim yukarda geçen bir hadîsde, *"Yanında gıybet edilen müslüman kardeşine, bu gıybeti önlemek gibi yardıma gücü yetip de bu yardımı yapan kimseye, Allahu Teâlâ dünya ve âhirette yardım eder. Gücü yettiği halde yardım etmeyeni de Allahu Teâlâ dünya ve âhirette zelil eder."* buyurulmuştur.
Yine yukarda geçen bir hadîsde, *"Kim ki gıyabında din kardeşine yardım ederse, onu cehennemden azâd etmek, Allah'ın hakkıdır."* buyurulmuştur.
Altıncı Tembih: Önemli tembihlerden birisi de, gıybeti tahrik eden sebeplerin çok olduğunu bilmektir. Seni öfkelendiren kimseye karşı kin ve hiddetini teskin için kötülüklerini anar ve onu çekiştirirsin. Bazan bu kadarı da insanı tatmin etmez. Böylece içinde kin bağlar ve devamlı olarak adamın kötülüklerini anar, durur. Kin ile öfke, gıybetin büyük amillerindendir. Gıybet, bazan da meclisde olan kimselere uyularak yapılır. Başkalarını çekiştirenlere o da katılır veya onlar gibi bir başkasını gıybete başlar veya da onların yerdiklerini o da yerer. Bundan maksadı toplantıya katılanları gücendirmemek ve onları tasvip ettiğini ima etmektir. Bu durumda olan kimse bazan toplantıda olanlara uyarak o da onlar gibi öfkelenir ve böylece onlara arkadaş olduğunu isbat eder. Neticede onlar gibi bu da gıybete başlar ve helak olur, gider. Yahut bir başkasının kendisini küçük düşürecek sözler söylediğini veya bir büyüğün huzurunda aleyhinde şehâdette bulunacağını sezdiği için ondan önce davranarak

onun kötülüklerini saymak suretiyle onu yerer, aleyhinde şehâdette bulunur ve o büyüğün yanında onu çekiştirerek küçük düşürmeye çalışır. Bazan bunu yaparken yalanlarına inandırmak için önce doğruları söyler, sonra da yalanlarına geçer. "Falancı ve falancıdan duydum" gibi güvenilir kimseleri de âlet olarak kullanır veya çeşitli yollarla kendisini yükseltip öbürünü küçük düşürmeye çalışır. Meselâ, "Falan cahil" veya "Falan akılsız" demekle kendisinin bunlardan salim olduğunu ortaya koymak ister. Ya da şaka yolu ile maksadını ortaya koymaya çalışır. İnsanları güldürecek şeyleri başkasından hikâye yolu ile anlatır. Yahut hasedinden dolayı adama güler ve gıybet eder, yahut alay ve eğlence için aleyhinde konuşur ki, bütün bunlar gıybetin genel sebepleridir. Ayrıca gıybetin özel sebepleri var ki, bunlar, daha da fenadır. Güya dindar bir insanın bir isyana şaşarak, "Ne dersiniz, falanın şu işine şaşdım kaldım?" der. Bu adam şayet bu şaşkınlığında doğru ise adamın adından bahsetmeden yapılan isyanı söylemelidir, "Böyle yapmışlar, doğrusu bir insanın bunu yapmasına şaşdım kaldım." demelidir. îsim vermekle, bilmeyerek günahkâr olmuş olur.
Gıybetin özel bir şekli de, bir kimsedeki kusuru dolaylı olarak ifade etmektir. Meselâ, "Falancıya şaşıyorum, o çirkin olan cariyesini de nasıl seviyor?", "Falancı cahildir, nasıl okuyor?" gibi. Aynı zamanda bunları söylerken üzülüyormuş gibi bir tavır da takınır. "Yazık, zavallı adamın bu yaptığına üzüldüm." der. Sözünde doğru ise isim verip adamı teşhir etmez, o zaman1 hayırlı olur. Fakat samimi de olsa şeytan kendisini aldatır, adamın ismini verdirmek suretiyle sevabını ibtal eder. Adamın yaptığına Allah için kızıyor, canı sıkılıyorsa adamın ismini anmakla değil, ismini anmadan hiddetini izhar edip va'z u nasihatle halkı irşad etmesi gerekirken şeytana kapılıp ismini anıyor.
İşte gıybetin bu üç özel sebebini, avam şöyle dursun, âlimler de kolay kolay ayırd edemezler. Onlar, şaşmak, merhamet etmek ve öfkelenmek Allah için olduğu vakit, adamın adını açıklamakta sakınca olmadığını sanırlar ki, hatâdır. Gıybette, yukarda geçen altı maddede yazılı ruhsatlar müstesnadır. Halbuki burada onlarla ilgili bir şey yoktur.
Yedinci Önemli Tembih: Gıybet hastalığının tedavi çarelerini bilmektir. Bu bilginin özeti de yeterlidir. Meselâ, bu husustaki âyet ve hadislerden anlaşılacağı gibi, gıybet sebebiyle Allahu Teâlâ'nın öfke ve gazabına uğrayacağını bilmektir. Aynı zamanda Müslim'in yukarda rivayet ettiği (Müflis kimdir?) hadisinde anlatıldığı gibi, gıybetin, amelini de mahvedeceğini bilmektir. Bilinen bir gerçektir ki, sevabı çok olan cennete, günahı ağır gelen ise cehenneme gider. Şayet eşit olurlarsa sahibi bir süre A'raf'da hapsedilir. Durum bu olunca, gıybet sebebiyle sevaplarının yok olup günahlarının çoğalmasından sakınman gerektir. Çünkü -Allah korusun- bunun aksi cehenneme girmektir. Halbuki gıybet ve nemîmenin zararları hakkında vârid olan ve metni yukarda geçen bir hadîsde, *"Çoban, ağacın yapraklarını yoıduğu gibi, gıybet ve nemime de îmanı yolar."* buyurulmuştur. Bunun için Hasan-ı Basri, kendisini gıybet eden kimseyi sever ve ona hürmet eder, "O, benim için ibâdet ediyor." derdi. İşte bütün bunlara inanan, kendi amelini korumak ve başkalarının günahlarını yüklenmemek için gıybetten sakınır.
Bu hususta sana faydalı olan öğütlerden birisi de, kendi kusurlarını düşünüp onlardan arınmaklav Resûl-i Ekrem'in, *"Allah'a ve âhiret gününe îman edip benim peygamberliğime şehâdet getiren kimse evine kapansın, hatâlarına ağlasın. Allah'a ve âhiret gününe îman ede,n kimse, faydalanmak için hayır söylesin, şerre sükût etsin ki selâmet bulsun ve kendisinde var olan hastalıklarla başkasını yermeye kalkışmasın. Şayet adamın kusurları yaradılışında ise, o zaman onu değil, yaradanı yermiş olursun. Zira bir san'ate yermek, onu yapanı yermektir."* buyurduğunun zümresine girmemek için kimseyi çekiştirimezsin.
Adamın biri Hakimin birisine:
"Ey suratsız adam," diye seslendi. Hakim:
"Yüzümü ben yaratmadım ki onu güzel yapsam. Şayet sende kusur bulmuyorsan -ki bu imkânsızdır- o zaman Allah'a şükret, seni kusursuz olarak yaratmıştır. Artık kendine saygı bekleme," diye cevap verdi.
Gıybet ile başkasına eziyet vermen, senin hakkında yapılan gıybet ile sana eziyet vermek gibidir. Sen kendine yapılan eziyetten hoşlanmadığına göre başkasına nasıl eziyet etmeğe kalkışırsın.
Gıybetin bu icmali ilâçlarını bildikten sonra, geniş tedavi yollarına işaret edelim: Önce gıybeti gerektiren, tahrik eden sebeplere bakmak suretiyle onları kökünden kazıyıp atmaktır. Çünkü hastalığın tedavisi, onun sebeplerini yok etmekle mümkündür. Gıybeti gerektiren sebeplere bir göz attığın vakit, onları yok etmek için sende bir istek doğar. Meselâ, adama kızdığın için onu çekiştirmek istediğin zaman, Allahu Teâlâ'nın da sana öfkeleneceğini düşünerek ondan vaz geçmelisin. Nitekim hadısde, *"Cehennemde bir kapı vardır, oradan yalnız kinini isyan ile bastıran kimseler girecektir."* buyurulmuştur.
"Murafakat" adlı Kitabda, "Sen, Allah'ı öfkelendirmekle yaratıkları memnun etmeğe çalışırsan, Allah da peşin olarak seni cezalandırır. Çünkü Allahu Teâlâ'dan daha gayretli kimse olamaz." yazılıdır. Yine aynı kitapda hased hakkında şöyle denilmektedir: "Sen adama hased ile dünya ve âhiretin hüsranını toplamış oldun. Senin hased ettiğin adam, ilerler, senin vücudunu ise hased hastalığı yer ve kemirir. Âhîretini de mahvettin, çünkü kendi sevaplarını vermekle ona yardımcı olursun. Şayet sende sevap yoksa onun günahlarını almış olursun. Bu suretle kendine düşman, düşmanına dost olmuş olursun. Yâni hased hastalığının yanında bir de ahmaklığı kazanmış olursun. Böyle yapman, çok kere adamın faziletinin yayılmasına sebep olur. Nitekim şair:
"Allahu Teâlâ bir adamın faziletini yaymayı murad ettiği vakit, onun için hasûd bir dil hazırlar." demiştir.
Şayet, adamı çekiştirmekle onu küçük düşürmek ve dolayısiyle kendini yükseltmek sevdasına kapılmış isen, bu da boştur. Çünkü insanlar, senin böyle çekiştirdiğini görünce sana hiç değer vermezler. Zaten böyle yapmakla Allah katındaki kıymetini de kaybetmiş olursun. Böyle kesin olarak Allah katında olan hayrı bile bile insanlar yanındaki mevhum olan mevki karşılığında kendini sattın ve aynı zamanda insanlar arasındaki mevkiini de kaybettin. Aslında başkasını alay ederken, onu insanlar arasında küçük düşürmeye çalışırken, öte yandan gerçekte sen Allah katında düşüyorsun. Aradaki farki sen düşün. Artık diğer tedavi yollan da meydandadır, uzatmaya lüzum yoktur".
Sekizinci önemli tembihlerden birisi de: kalb ile gıybetin haram olma keyfiyetidir.

Bilmiş ol ki; sû-i zan -kötü söz gibi- haramdır. Sû-i zan demek, kalbin bir hususta başka birisine kötülükle hükmetmesi demektir. Yâni bu hususta kesin kanaate varmasıdır. Yoksa kalbe gelip geçen havatır böyle değildir. Kalbe gelip geçen bu havatir o kadar önemli değildir. Bunlar affedilir. Hatta şek de afdır. Yasak olan, zandır. Zan, şekkin de üstünde, kalbin o tarafa meylidir. Nitekim Allahu Teâlâ:

"Zannın çoğundan sakının, zira zannın bazısı günahtır."[89], buyurmuştur. Kötü sanının haram olmasına gelince -ki kalb ile ilgili sebepleri Allah'tan başka kimse bilmez- hiç kimsenin, başkasının kötülüğüne inanacak hakkı yoktur. Ancak tevile ihtimali olmayacak şekilde açığa vurursa, o zaman bir kimsenin kötülüğüne hükmedilebilir. Çünkü artık gün gibi görülüp müşahede edilen şeyi de inkâra imkân yoktur. Fakat bunun dışında insana kötü vesvese verip şüpheye düşüren ve adamın aleyhine çevirmeye çalışan şeytandır. Kişiye yaraşan ise, onu yalanlamaktır. Zira o, fâsıkların fâsıkıdır. Halbuki Allahu Teâlâ:

"Eğer fasıkın biri size bir haber getirirse, onun içyüzünü araştırın." [90]buyurmuştur. Aksine ihtimali olduğu vakit ona aldanma. Zira fâsıkı herhangi bir haberinde tasdik caiz ise de, senin için değildir. Bunun içindir ki, imamlarımız bir adamın ağzı şarap kokuyor diye ona had vurmamışlar. Çünkü bu kokunun şarabdan başka şeyden olma ihtimali de vardır. Aynı zamanda Resûl-i Ekrem'in:

"Muhakkak ki Allahu Teâlâ Müslümanın canım, malını ve ona sû-i zanda bulunmayı haram etmiştir." buyurduğunu da düşün. Yani, onun elindeki mala, ya gözünle görüp bildiğin veya şahidlerin şehâdetiyle sabit olduğu için alabileceğin gibi, adam hakkında da herhangi bir hususta hüküm verebilmen için, ya görmen, ya da güvenilir kimseden duymanla mümkündür. Aksi halde imkân nisbetinde sû-i zannı kendinden uzaklaştırman gerekir. Adama karşı kötü sanıda bulunmanın belirtisi, ondan nefret edip uzaklaşmandır. Hadis-i şerife göre; üç şey mü'minde bulunur. Fakat onun için kurtuluş çaresi de vardır. Bunların biri de sû-i zandır. Bundan kurtulması, üzerine düşmekle ve araştırma yapmakladır. Yâni hem üzerine varıp araştırma yapmaz, hem de kalben onun üzerinde durmaz. Şeytan, insanların kötülüklerini kalbe tahayyül ettirir ve aynı zamanda, "îşte bu buluşun da mü'minin. firâsetindendir, zira mü'mini Allah'ın nuru ile bakar" detirtir. Halbuki gerçekte bu gibi bakışlar, şeytanın vesvesesiyledir. Âdil bir kimse sana birisi için kötü bir haber getirdiği vakit hemen tasdik veya reddetmeye kalkma. Tasdik edersen belki yanlıştır, öbür zata karşı sû-i zanda bulunmuş olursun; yalanlarsan belki doğrudur, bu defa haberi getirene karşı sû-i zann etmiş olursun. Öyle ise sana düşen, haberi getirenle öbür zat arasında bir geçmişin veya husûmetin olup olmadığını araştırmaktır. Şayet aralarında bir husûmet varsa artık bu haber yokmuş gibi davranırsın. Öyle her konuşana da kulak verme. Bir müslümana karşı sû-i zan hatırına geçtiği vakit sana yakışan, ona hayır duada bulunmaktır. Bu suretle şeytani kızdırır, ümitsizliğe düşürmüş olursun. Bir müslümanın hatasını gördüğün vakit görevin, onu gizlice uyarmaktır.

Sû-i zannın. meyvelerinden birisi de tecessüs, duyduğun haberi araştırmaktır. Çünkü kalb, yalnız zann ile yetinmez kesin sonuca varmak ister ve bunun için araştırır. Casusluğu yasaklayan âyet ve hadîsler yukarda geçmiştir. Tecessüs, insanları kendi sırları ile başbaşa bırakmamak, devamlı olarak senden kapalı kalması ile hakkında hayırlı olmasını gerektiren bazı gizli halleri araştırmaya çalışmaktır. Allahu Teâlâ'nın gıybet ile sû-i zannı bir âyette toplamış olması, aralarında mülâzemet olduğu içindir.

Dokuzuncu önemli tembihlerden birisi de; gıybet edene vacip olan -Allah hakkında kurtulmak için- hemen pişman olup şartlarına ve usûlüne uygun tevbe etmek ve adamın şahsî hakkından kurtulmak için de ondan helâllik almaktır.

Hasan-ı Basrî diyor ki; helâllik almaya lüzum kalmadan hem kendisi ve hem de gıybet ettiği kimse için istiğfar etmek de yeterlidir. Nitekim, "Gıybetin keffâreti, gıybet ettiğin kimse için istiğfar etmendir." buyurulmuştur.

Yine Hasan-ı Basrî diyor ki; gıybetin keffâreti, adamı kötülemenin karşılığında onu medh u sena etmen ve onun için mağfiret dilemendir.

En doğrusu adamdan helâllik almaktır. Hasan ise şerefin bir bedeli olmadığını sanarak, "Helâllik almaya lüzum yok" dedi. Fakat malın bedeli olduğu için onda helâllik şarttır. Dedi ki, bu görüş doğru değildir. Çünkü böyle ırz ve şeref ile oynamakta da iftira cezası vardır. Halbuki sahih hadîslerde, dirhem ve dinarın bulunmayacağı, sevap ve günahların alınıp verileceği gün gelmeden helâllik alınız, diye emredilmiştir. Evet ölmüş olanlar veya bulunamayanlar için bolca istiğfar ve dua edilir. Bu gibi kusurlarda helâllik istenen tarafın da helâl etmesi menduptur, borç değildir. Çünkü bağışlamak, onun bir fazlı ve keremidir. Hattâ geçmiş İslâm büyüklerinin pek çoğu helâl etmezlerdi. Bağışlamanın mendup olduğunu,

"Ebû Zamzam gibi olmaktan da âciz misiniz? O, sabahleyin evinden çıkarken, "Ben bugün aleyhimde yapılacak bütün dedikoduları helâl ettim, hiç bir hak iddia edecek değilim." derdi."[91], hadisi teyid etmektedir. Yâni, hakkımı helâl ettim, kıyamet günü de davacı değilim demektir. Bir adam, "Bana namussuz, zâni diyenleri de bağışladım" dese de dünya ve âhiret hakkı zayi olmaz, "had" hakkı da baki kalır. Şehâdet Kitabının Tevbe bölümünde bu hususta geniş izahat verilecektir.[92]

250. Kebire: Çirkin Lâkablar Takmak

Allahu Teâlâ şöyle buyuruyor:

"...Birbirinizi kötü lâkablarla çağırmayın; îman ettikten sonra yoldan çıkmak ne kötü bir addır. Tevbe etmeyenler, işte onlar zâlimlerdir." [93]

Tembih: Gıybet ile beraber, çirkin iâkab takmayı da çokları kebâirden saymıştır. Fakat burada şüphe vardır. Zira bu, gıybetin bölümlerinden biridir. Bunu gıybetten ayrı düşünmeye lüzum yoktur. Bunu ayrı olarak kebâirden sayanlar, âyet-i celîle'nin üslûbuna uyarak bu ayırımı yapmışlardır. Çünkü âyet-i celile'de gıybet ile çirkin lâkab takmak ayrı ayrı anılmaktadır. Böyle ayrı ayrı anılmaları, aralarında bir çeşit mugayeretin bulunmasına delâlet

eder. Buna şöyle bir cevap da verilebilir: Çirkin lâkab takmayı ayrı anmanın sebebi, her ne kadar yine gıybetin efradından olmasına delil ise de, aslında gıybetin bölümlerinin en fâhişlerindendir. Kötülükteki önemine binaen özel olarak zikredilmiştir. "Ezkârü'n-Nevevî" adlı kitapda, insana kötü lâkab takmanın haram olduğunda ittifak etmişlerdir. İsterse babasının, anasının, isterse kendisinin veya başkasının bir sıfatı olsun, hoşlanmadığı bir lâkabı insana takmak haramdır, der.[94]

251. Kebire: İnsanla İstihza Etmek

Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştur:
"Ey müzminler, bir topluluk bir diğerini alaya almasın, belki de onlar kendilerinden daha iyidirler. Kadınlar da başka kadınları alaya almasınlar, belki onlar kendilerinden daha iyidirler..."[95] Bu âyetin tefsiri yukarda geçmiştir. İcma, bunun da haram olmasınadır.
Beyhakinin tahricinde şöyle buyurulmuştur:
"İnsanlara istihza edenlerden herbirine kıyamet günü cennetten bir kapı açılır ve: "Buyur gel" diye seslenilir. Adam, bütün sıkıntı ve üzüntüsü ile çağırıldığı kapıya gidince kapı üzerine kapanır. Bu defa diğer bir kapı açılır ve "Gel gel" diye seslenilir. Adam yine bütün üzüntü ve sıkıntısı ile çağırıldığı kapıya gidince kapı yine üzerine kapanır. Bu o kadar böyle devam eder ki, adam tamamıyle ümitsizliğe düşer ve "Gel gel" diye seslendikleri halde artık gitmez olur." [96]
Allahu Teâlâ'nın,
"Vah bize, eyvah bize, bu defter nasıl olmuş da küçük büyük hiç bir şey bırakmadan hepsini saymış."[97], âyet-i celîle'sinin tefsirinde İbn Abbâs (r.a.), "Sağîre, alaylı şekilde gülümsemek, kebire ise alay ederken gülmektir." demiştir. Kurtubî de:
"İman ettikten sonra yoldan çıkmak ne kötü addır." [98]âyet-i kerime'sinin tefsirinde, "Kim arkadaşına kötü lâkab takar ve onunla alay ederse fâsıktır." demiştir.
Suhriyye, hakaret ve ihanet demektir. Suhriyye, kişinin kusur ve noksanlarını dile getirip onunla gülmek demektir. Bu, söz ile olacağı gibi, işini taklid, işaret ve ima ile de olur. Ayrıca düşündüğü ve saçmaladığı vakit sözüne, işine veya çirkin suratına gülmekle de olur.
Tembih: İnsanlarla alay etmek, bundan önceki kötü lâkab takmak gibidir. Bazıları bunu da gıybetten bir cüz saymak istemişlerdir. Fakat bunun da önemine binaen özel olarak zikredilmiştir.[99]

252. Kebire: Nemmamlık

Allahu Teâlâ,
"Dil ile iğneleyen, koğuculuk eden."[100] buyurduktan sonra, "Bütün bunlar dışında bir de soysuzlukla damgalanmış." [101] buyurulmuştur.
Soyu belli olmayan çocukların sır tutmaz olduklarım İbn Mubârek bu âyetten çıkarmıştır. Sır tutamadığından ötürü söz gezdirmek için öteye beriye gider durur. Bunu da yapan gayr-ı meşru çocuktur.
Yine Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştur:
"Dili ile çekiştirip yüzünden de alay eden kimsenin vay haline."[102]
Bazılarına göre Lümeze nemmam, söz gezdirendir. Yine Allahu Teâlâ,
"Karısı da ona odun taşıyacaktır."[103] buyurmuştur. Denildiğine göre, bu kadın nemmam idi. İnsanların arasını bozmak için öteye beriye söz taşırdı. Hateb, odun etrafa ateş saçtığı gibi nemmam da düşmanlık saçtığı için nemîmeye bu isim verilmiştir.
Yine Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştur:
"Onlara karşı inkârlarını gizlemişlerdi de iki peygamber Allah'tan gelen azabı onlardan savamamışlardı."[104]
Zira Nûh aleyhisselâmın karısı Nuh için, "O, mecnûndur" derdi. Lût aleyhisselâmm karısı da, gelen misafirleri adamlarına haber vermişti. Hattâ onlar misafirlere tecavüz etmek istediler. Bu çirkin hareketlerinden dolayı Allahu Teâlâ da elim azâb ile onları helak etmiştir.
Buhârî ile Müslim'in rivayetlerinde Resûl-i Ekrem:
"Nemmam -bir rivayette kattat- cennete giremez."[105], buyurmuştur. Kattat ile nemmam ikisi de bir anlamda, söz gezdiren demektir. Fakat anlam yönünden aralarında şu fark da düşünülebilir:
Nemmâm, beraber bulunduğu bir topluluğu dinler, sonra gider haber verir. Kattat böyle değil, onların haberi olmadan gizlice dinler öğrenir ve gider haber verir.
Yine Buhârî, Müslim ve diğerlerinin İbn Abbas (r.a.) dan rivayetlerinde, şöyle demiştir:.
"Resûl-i Ekrem (s.a.v.) iki kabrin yanından geçiyordu:
"Bunlar azâb görüyorlar. Hem de kendilerince azâb görmeleri büyük bir şey için değildir. Evet günahları büyüktür. Biri koğuculuk ederdi. Diğeri de idrarından sakınmaz, iyice taharetlenmezdi," buyurdu.[106]
Bu hadîsin metin ve rivayet yolları birkaç defa geçti. Ayrıca kabir azabının üç şeyden meydana geldiği; birinin koğuculuk, diğerinin gıybet ve üçüncüsünün de idrardan sakınmamak olduğu anlatılmıştı.
Ahmed'in rivayeti şöyledir:
"Ebû Umâme (r.a.) den rivayete göre, şöyle demiştir:

“Sıcak bir günde Resül-i Ekrem (s.a.v.) el-Baki kabristanına doğru yürüdü. Halk da peşinden gitti. Peşinden gelen halkın ayak seslerini duyunca yavaşladı, onları öne geçirinceye kadar olduğu yerde durdu. Maksadı, kalbine kibirden bir şeyin gelmemesi idi. Baki mezarlığına geldiği vakit orada yeni iki adamın defnedilmiş oldukları mezarları gördü. Orada durdu ve:
“*Bugün bu mezarlara kimleri defnettiniz?”* diye sordu. Ashâb:
“Fülân ve fülânı defnettik,” dediler. Sonra Ashâb:
“Ya Resülallah, niçin sordunuz?” dediler. Resûl-i Ekrem:
“(Bunlar azâb oluyorlar). Birisi, sidik damlalarından sakınmaz, iyice taharetlenmezdi. Diğeri de koğuculuk yapardı,” buyurdu. Sonra Resûl-i Ekrem yaş bir dal aldı ikiye böldü ve mezarların üzerine koydu. Bunun üzerine ashâb:
“Ya Nebiyyallah, niçin böyle yaptınız?” diye sordular. Resûl-i Ekrem:
“(Bu dal yaş kaldığı sürece) azâbları hafifler,” buyurdu. Ashâb:
“Ey Allah'ın Resulü, acaba bunlar ne zamana kadar azâb olurlar?” diye sordular. Resûl-i Ekrem:
“O gayb'dır; onu ancak Allah bilir. Gaflet edip fazla dedikoduya dalmayaydmız siz de benim duyduklarımı duyardınız,” buyurdu.[107]
Taberânî'nin rivayetinde Resûl-i Ekrem:
“Koğuculuk, sövmek ve hiddet cehennemdedir.” **[108]**, buyurmuştur. Diğer bir rivayette ise, -Söz taşımak ve kin cehennemdedir. Aynı zamanda bunların ikisi bir müslümanda bulunmaz.” [109]buyurulmuştur.
Ebû Yâ'lâ, Taberâni, İbn Hibbân “Sahih” inde ve Beyhakinin rivayetlerinde şöyle buyurmuştur:
“Dikkat edin, yalan, yüzü karartır, söz gezdirmek ise kabir azabındandır.” [110]
İbn Hibbân'ın “Sahih”indeki rivayetinde, Ebû Hureyre (r.a.) diyor ki:
Resûl-i Ekrem ile beraber yürüyorduk. İki mezara uğradık (mezar başında bir süre oturduk). Resûl-i Ekrem kalktı biz de onunla beraber kalktık. Resûl-i Ekrem’in rengi öyle değişti ki, gömleğinin kolu tir tir titriyordu. Bu hali görünce biz:
“Ya Resûlallah, ne oluyor?” diye sorduk. Resûl-i Ekrem:
“Benim duyduğumu duymuyor musunuz?” buyurdu. Biz:
“Hayır duymuyoruz, nedir o duyduğunuz?” dedik. Resûl-i Ekrem:
“Bunlar iki kişidirler ki, mezarlarında hafif, yâni aslında büyük günah fakat onlara göre korunması kolay olan iki günahtan sebep azâb oluyorlar,” buyurdu. Biz :
“Nedir o günahlar? diye sorduk. Resûl-i Ekrem:
“Bunlardan birisi idrardan sakınmaz, iyice taharetlenmezdi. Diğeri de dili ile insanlara eziyet eder ve koğuculuk yapardı,” buyurdu. Sonra iki hurma dalı istedi. Bunları mezarların üstüne koydu. Biz:
“Bu onlara fayda verir mi? diye sorduk. Resûl-i Ekrem:
“Evet, yaş kaldıkları sürece azabları hafifler,” buyurdu.[111] Taberânî'nin rivayetinde Resûl-i Ekrem:
“Ne hasedlik, ne koğuculuk, ne de falcılık yapan bendendir ve ne de ben ondanım.” Sonra da Resûl-i Ekrem Efendimiz, *“Mü’min erkeklerle mü’min kadınlara yapmadıkları suçlar isnadiyie eziyet edenler, pek büyük bir yalan ve apaçık bir günah yüklenmişlerdir.”* mealindeki âyet-i kerîme'yi okudu.”[112]
Ahmed’in rivayetinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
“Allahu Teâlâ'nın kullarının hayırlısı, görüldüğü vakit, Allahu Teâlâ hatırlanan kimsedir. Kulların kötüsü de koğuculuk yaparak dostları birbirinden ayıran ve kusursuz kimselere kusur arayanlardır.” [113]
İbn Ebî Şeybe ve İbn Ebî'd-Dünyâ’nın rivayetlerinde, *“Dostlar arasında fesad ve bozgunculuk yapanlardır.”* şeklindedir.
Ebû'ş-Şeyh’ın rivayetinde ise Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
“İnsanların kusurlarını yüzlerinde ve gıyablarında söyleyenler, koğuculuk yapanlar ve kusursuz olanlara kusur arayanları Allahu Teâlâ kıyamet gününde köpek suretinde haşredecektir.” [114]
Taberânî ve Bezzâr'ın Ebû Hureyre (r.a.) den rivayetlerinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
“Benim katımda en sevimliniz, ahlâkça en güzel olan ve çevresin-dekilerle en güzel geçineninizdir ki, onlar herkesi sever ve herkes de onları sever. Benim katımda en sevimsizleriniz koğuculuk yapan, dostların arasını açan ve temiz kimselerde kusur arayanlarınızdır.” **[115]**
Taberâni ve diğerlerinin rivayetinde Resûl-i Ekrem:
“Size kötü olanlarınızı haber vereyim mi?” buyurdu. Ashâb:
“Evet, dilersen haber ver, ya Resûlallah,” dediler. Resûl-i Ekrem:
“Kötü olanlarınız yalnızlığı sevip kimse ile oturmayan, ülfet ve ünsiyeti sevmeyen, hizmetçisini döven, yardım ve iyilik yapmayan kimsedir,” buyurdu. Sonra Resûl-i Ekrem:
“Bundan daha kötü olanını size haber vereyim mi?” buyurdu. Ashâb:
“Evet, dilersen bildir, ya Resûlallah,” dediler. Resûl-i Ekrem:
“İnsanlar kendisine kendisi de insanlara buğzedendir,” buyurdu. Sonra:
“Size bundan daha kötüsünü haber vereyim mi?” buyurdu. Ashâb:
“Evet, dilersen haber ver, ya Resûlallah,” dediler. Resûl-i Ekrem:
“Günah işleyeni ceza görsün diye işlediği günahtan vazgeçirmeyen, mazeret kabul etmeyen, kusur bağışlamayan kimselerdir,” buyurdu. Daha sonra Resûl-i Ekrem:
“Size bundan da daha kötü olanını haber vereyim mi?” buyurdu. Ashâb:

"Evet, dilersen, haber ver, ya Resûlallah," demeleri üzerine Resûl-i Ekrem:
"İyiliği umulmayan ve kötülüğünden emin olunmayan kimsedir," buyurdu.[116]
Ebû Dâvûd, Tirmizî ve "Sahih"inde İbn Hibbân'ın rivayetlerinde Resûl-i Ekrem:
"Size oruç, namaz ve sadakadan daha üstün bir şeyi haber vereyim mi?" buyurdu. Ashâb:
"Evet (haber ver, ya Resûlallah)" dediler. Resûl-i Ekrem:
"İki kişi arasını düzeltmektir. Zira iki kişi arasının bozulması dîni kökünden kazır," buyurdu.[117]
Yine Resûl-i Ekrem:
"Herhangi bir kimse, müslüman bir kimseye, kendisinde olmayan bir şeyi -dünyada onu ayıplamak için- isnad edecek olursa, Allahu Teâlâ kıyamet gününde, söylediği sözün yalan olduğu meydana çıkıncaya kadar cehennemde onu yakar."[118], buyurmuştur.
Kâb (r.a.) in anlattığına göre; bir defa îsraüoğullarında dehşetli kuraklık olmuştu. Duaya çıktı iseler de yağmur yağmadı. Bunun üzerine Hz. Mûsâ:
"Ya Rab, rahmetini diliyoruz, niçin vermiyorsun?" diye niyazda bulundu. Allahu Teâlâ:
"Aranızda devamlı koğuculuk yapan birisi varken duanızı kabul etmem," buyurdu. Mûsâ aleyhisselâm:
"Ya Rab, o kimdir? Onu bize bildir ki aramızdan çıkaralım," dedi. Allahu Teâlâ:
"Ey Mûsâ, Ben sizi koğucuiuktan menederken kendim koğuculuk yapar mıyım? Hepiniz birden tevbe edin, rahmetimi vereyim, "buyurur. Onlar da tevbe eder ve Allahu Teâlâ da rahmetini verir.
Selefden birisi bir kardeşliğini ziyarete gider. Sohbet esnasında bir dostu hakkında dedikodu yapar ve onu çekiştirir. Ev sahibinin canı sıkılır ve:
"Sözü fazla uzattın ve üç cinayet ile karşıma çıktın. Birincisi, sevdiğim arkadaşıma beni düşman ettin. İkincisi, huzurumu kaçırdın ve kalbimi bu işlerle meşgul ettin. Üçüncüsü, seni emin, güvenilir bir insan biliyordum onu da sarstın," dedi.
Denildi ki; başkasının söğdüğünü sana haber veren kimse, sana sövmüş demektir.
Hz. Hüseyin'in oğlu Âli'ye bir adam gelerek birisini çekiştirdi. Ali:
"Bizi oraya götür, dedi. Adam da bundan bir mükâfat umarak Ali'yi oraya götürdü. Öbür adamın yanma gittiklerinde Ali:
"Kardeşim, hakkımda söylediğin doğru ise Allah beni affetsin; yanlış ise Allah seni affetsin," dedi ve döndü gitti.
Denildi ki; koğucunun yaptığı, şeytanın da yaptığından daha zararlıdır. Çünkü şeytan gizli bir vesvese verir. Fakat koğucu öyle değil, karşına çıkar, seninle konuşur. Aynı zamanda yalnız olup bitenleri değil birtakım ilâveler de yapar.
Hikâye edildiğine göre; adamın biri köle almaya gider. Bir köleyi ucuz bulur, sebebini sorar. Sahibi:
"Bu köle koğucudur, onun için ucuzdur, der. Adam, bir karı-koca olduğu için buna önem vermez, köleyi alır, eve gelir. Günün birinde köle hanıma yaklaşır:
"Sen beye bu kadar hizmet ediyorsun ama beyin gözü dışarda, seni bırakıp başkası ile evlenecek," der. Bunu duyan hanım şaşırır ve:
"Nasıl olacak?" der. Köle:
"Ben büyücüyüm, sen ustura al onunla efendinin boğazından birkaç kıl kes, bana getir büyü yapayım seni sevsin," der. Zavallı kadın buna inanır. Köle hemen efendinin yanına gider ve:
"Efendim, siz bu hanıma bu kadar kıymet veriyorsunuz ama bunun gözü dışardadır," der. Efendi kölenin hastalığını bildiği için buna kıymet vermez ve:
"Hadi işine bak, seni biliyorum," der. Köle ısrarla:
"O seni öldürüp başkasına gidecek; istersen uykuya yat da bir dene" der. Adam da yalandan uykuya yatar. Köle koşar kadına haber verir. Kadın da bütün samimiyetiyle birkaç tane kıl almak için ustura ile adama doğru yaklaşınca, adam papucun pahalıya mal olacağını anlar ve hemen usturayı kaparak kadının boğazını keser. Kölenin işi bitmemiştir. Hemen kadının akrabalarına haber verir. Onlar da gelip efendiyi öldürünce, köle koşar efendinin akrabalarına haber verir... Böylece bir aile, iki kabileyi mahveder.
Allahu Teâlâ nemmamı tasdik etmenin kötülüğüne ve onun korkunç zararlarına işaret etmek üzere,
"*Ey mü'minler, eğer yoldan çıkmışın biri size bir haber getirirse, onun içyüzünü araştırın, yoksa bilmeden bir millete fenalık edersiniz de sonra ettiğinize yanarsınız."*[119], buyurmuştur. Allah hepimizi bu hastalıktan korusun.[120]

Önemli Tembihler:

1. Nemime –koğuculuğun- kebâirden olduğunda ittifak vardır. Bunun böyle olduğunu yukarda naklettiğimiz sahih hadisler de kesinlikle ifade etmişlerdir.
Meselâ, bir yerde, "*Onlar büyük günahtan sebep azâb olmuyorlardı. Evet o koğuculuk büyük günahtır."* buyurulmuştur ki, korunması kolay olan büyük günahtır, demektir.
Hafız el-Münzirî, "Nemîmenin haram olduğunda ittifak var ve o, Allah katında en büyük günahlardandır." demiştir.
"Bunlar büyük günahtan sebep azâb olmuyorlar" ifadesine gelince; bu pek çok şekillerde yorumlanmıştır. Bunlardan biri, korunulması büyük olmayan günah demektir. Kaçınması kolaydır. İnsan, idrardan da, söz gezdirmekten de kolaylıkla sakınabilir. Yahut da, siz bu idrardan sakınmayı ve koğuculuğu büyük günah saymazsınız, demektir. Nitekim âyet-i celîle'de,
"Onu önemsiz bir şey sanıyordunuz, halbuki Allah katında önemi büyüktür."[121], buyurulmuştur. Maksad, bu, büyük günahların en büyüklerinden değil, fakat büyük günahlardandır. Nitekim Buhâri'de, *"Evet o, büyüktür."* diye tasrih edilmiştir.

2. Önemli tembihlerden birisi de nemîmenin tarifidir. Nemîmeyi tarifte, "Ara bozmak maksadıyle insanların sözlerini birbirine taşımaktır.", denilmiştir. İhyâ'da ise, evet çoğunlukla nemmamlık budur, fakat nemmamlığın daha başka çeşitleri olduğu için yalnız tarifin bundan ibaret olduğunu sanmak doğru olmaz. Koğuculuk demek, açıklanması hoş görülmeyen şeyi açıklamaktır. Bu açıklamadan hoşlanmayan -ister sözü getirdiği kimseden olsun, ister götürdüğü kimseden olsun, isterse bunlardan daha başka üçüncü bir şahıs olsun, ortada bu işin açıklanmamasını isteyen var mı?- İşte bunu açıklamak koğuculuktur. Bu, söz ile olduğu gibi, yazı, rumuz ve işaret ile de olur. Nakledilip aktarılan şey -iş olsun, söz olsun, ayıp ve kusur olsun, bütün bunlar nakledilende olsun, başkasında olsun- farketmez. Koğuculuğun gerçek anlamı, sırrı açıklamak ve örtülü kalması istenen şeyin yüzünden perdeyi kaldırmaktır. Buna göre, duyup gördüğü her şeyden susması gerekmektedir. Ancak müslümanlara faydalı olacak veya zararı önleyecek bir şey olursa onu söyler. Meselâ, birisi, başka bir adamın malını yediğini görünce, bu hakkın kaybolmaması için, buna şehâdet eder. Fakat bir adamı kendi malını gizler görürse bunu söylemesi nemmamlık olur. Koğuculuk yaptığı şey öbür adamda bir eksiklik ve bir kusur ise, o zaman koğuculuk yanında bir de gıybet etmiş oluyor, denilmektedir. Şayet Gazali bu sözü ile diğer bütün hususlardaki nemnıamlığı da mutlak olarak ke-bâirden kabul etmişse, bunun üzerinde biraz durulur. Zira diğerlerinin tarifine göre nemîmenin kebâirden olmasında şüphe yoktur. Çünkü orada büyük fesad ve bozgunculuk vardır. Bununla beraber adamın, açıklanmasını hoşlanmadığı her şeyi açıklamanın diğerleri gibi kebâirden olması gerekmez. Çünkü yalnız açıklanmasını istemiyor. Ayıp ve noksanlık olmaz ve bir zararı dokunmazsa yalnız açıklanmamasını istemekle kebâirden olması gerekmez. Yâni bu da bir çeşit nemmamlık olsa da kebâirden olamaz. Hattâ bizzat kendisi gıybet ohnası için ayıp ve noksanlık olmasını şart koşmuştur. Demek ki buna göre de gıybet, ancak noksanlıkla olur. Nemime gıybetten daha kötü olduğuna göre onda da büyük fesadlık ve zararın bulunması gerekir. Gerçi şimdiye kadar bu hususta Gazâlî'ye dokunanı görmedim. Herkes onun sözlerini naklederek geçmiştir.
Evet, fesadı olsun olmasın, gıybeti kebireden kabul edenlere göre bu kabil nemîmeler de kebireden olabilir.
3. Tembihlerden birisi de, insanı koğuculuğa sevkeden hususu bilmektir. O da, ya kimden haber getiriyorsa onun kötülüğünü istemek, ya da haberi ulaştırdığı kimseyi sevmek içindir. Ya da bunlardan hiç biri olmayıp, böyle boş sözlere dalmaktan zevk duyduğu içindir ki, hepsi de yanlıştır.
Nemimenin tedavi yolları, gıybeti tedavide anlatılan çarelerdir. Bundan sonra bilmiş ol ki, koğucu kime koğuculuk yapıyorsa, bu adamın nemmama karşı altı görevi vardır:
a) Koğucuya inanmamaktır, çünkü koğucu ittifakla fâsıktır. Fâsıklar hakkında Allahu Teâlâ, Hucurât sûresinin 6 ncı âyetinde, *"Ey mü'minler, eğer yoldan çıkmışın biri size bir haber getirirse onun içyüzünü araştırın, yoksa bilmeden bir millete fenalık edersiniz de sonra ettiğinize yanarsınız."* buyurmuştur.
b) Din ve dünya bakımından çirkin olan bu işinden vaz geçmesini nemmama söylemesidir.
c) Tevbe etmediği takdirde Allah için ona buğzetmelidir.
ç) Aleyhinde konuştuğu adama karşı kötü niyet beslememeli ve hattâ şüpheye düşmemelidir, çünkü söylediği tahakkuk etmemiştir.
d) Bu haber üzerinde inceleme ve araştırma yapmamalıdır, zira Allahu Teâlâ,
"Ey mü'minler, çok sanıda bulunmaktan sakının, zira sanının bir kısmı suçtur. Birbirinizin suçunu araştırmayın."[122], buyurmuştur.
e) Adamı menettiği nemmamlığı kendisi yapmamalıdır. Yâni, falancı bana şöyle şöyle söyledi deyip koğuculuk yapmamalıdır. Böyle yapacak olursa kendisi koğucu ve gıybetçi olur.
Ömer b. Abdülaziz'e adamın biri koğuculuk yapar. Ömer:
"İstersen bu söylediğini ele alalım, şayet yalan ise, "Ey mü'minler, eğer yoldan çıkmışın biri size bir haber getirirse, onun içyüzünü araştırın..." hükmüne girersin. Şayet doğru ise, "Dili ile iğneleyen, koğuculuk yapan." âyetinde kendisinden söz edilenden olursun, îstersen.bütün bunlardan vaz geçelim de bu dâva burada bitsin, der. Adam:
"Ben tevbe ettim, af et gideyim," der.
Süleyman b. Abdülmelik, hakkında koğuculuk yapan bir adama Zühri'nin huzurunda:
"Niçin böyle dedin veya yaptın," diye azarladı. Adam inkâr etti:
"Ben böyle bir şey yapmadım," dedi. Süleyman:
"Onu bana sadık bir adamım haber verdi," deyince, Zührî:
"Nemmam sadık olamaz," dedi. Süleyman da:
"Evet, doğrusun," dedi ve adama dönerek:
"Güle güle git," dedi.
Hasan diyor: "Lehine söz gezdiren, aleyhine de söz gezdirir". Yâni koğucu yüz verilecek insan değildir. Ona hiç bir suretle güvenilmez. O, menfur bir insandır. Ona nasıl nefret duyulmasın ki, yalandan, gıybetten iftiradan, hainlikten, karıştırmaktan, çekememezlikten, hile ile insanların arasını bozmaktan hiç bir vakit kurtulamaz. Bu adam, Allahu Teâla'nın birleştirmek istediğim ayırmak için uğraşan kimsedir. Yeryüzünde bozguncu olarak gezer. Allahu Teâlâ,
"İnsanlara zulmedenlere, yeryüzünde haksız yere taşkınlık yapanlara karşı durulmalıdır. İşte can yakıcı azâb bunlaradır." [123]buyurmuştur. İşte nemmam bunlardandır. Gammazlık da nemmamlıktandır. Bunun hakkında da geniş bilgi verilecektir.[124]

253. Kebire: Allah Katında Bir Yüzü Dahi Olmayan İki Yüzlü Ve İki Dilli Olmak

Buhâri, Müslim ve diğerlerinin Ebû Hureyre (r.a.) den rivayetlerinde Resûl-i Ekrem:
"Siz insanları (altın ve gümüş) madenleri gibi (kimi hâlis, kimi kalp) bulursunuz. İnsanların câhiliyet devrinde hayırlı

olanları -Dinî emirleri anlayıp amel ettikçe- İslâm devrinde de hayırlıdırlar. Siz şu emirlik hususunda da insanların hayırlısı, emareti, (emir olmazdan evvel) pek çok fena gören (ve emaret arzu etmeyen) kimseler bulursunuz. İnsanların en kötüsü de şu kimselerdir ki, (iki sınıf halk arasında) onlara bir yüzle gelirler, bunlara da başka bir yüzle gelirler." [125] buyurmuştur.
Yine Buhârî'nin Muhammed b. Zeyd (r.a.) den rivayetinde şöyle demiştir:
"Bazıları dedem Abdullah b. Ömer radıyallahu anhum'a şöyle dediler:
"Doğrusu biz hükümdarımızın yanma girip çıktığımızda onunla konuştuğumuzun hilafını söyleriz," dediler. Abdullah b. Ömer radıyallahu anhuma:
"Biz bunu Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemin zamanında nifaktan sayardık," diye cevap verdi. [126]
Yine Resûl-i Ekrem:
"Dünyada iki yüzlü olan, kıyamet günü ateşten iki yüzü olduğu halde mahşer yerine gelecektir." [127] buyurmuştur.
Yine Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Dünyada iki yüzlü olanın, kıyamet günü ateşten iki dili olacaktır." [128]
İbn Ebi'd-Dünyâ'nın, Taberâni, Isbahanî ve diğerlerinin de aynı mealde rivayetleri vardır.[129]
Tembih: İki yüzlülüğü kebâirden saymak, sahih olan ilk iki hadîsin açıklamalarından anlaşılmaktadır. Âlimlerin bunu özel şekilde ele almaları, onu nemîmeye dahil gördükleri içindir. Bununla beraber bunu mutlak olarak kabul etmekte de duraklarız.
Gazali diyor ki: "İki dilli ve iki yüzlü demek, iki hasım arasında dolaşıp herbirine dost görünmek demektir. Bundan kurtaran da pek azdır ve aynı zamanda bu da münafıklığın tâ kendisidir. Nitekim Ebû Hureyre (r.a.) den gelen bir rivayette,
"Kıyamet günü Allahu Teâlâ'nın en kötü kullarını, dünyada iki yüzlü olarak (iki sınıf halk arasında) onlara bir yüzü ile, bunlara da başka bir yüzü ile gelen kimseler görürsün." [130] buyurulmuştur.
Yine Ebû Hureyre (r.a.) nin rivayetinde, *"İki yüzlünün, Allah katında emin olması düşünülemez."* buyurulmuştur.
İbn Mesûd (r.a.), "İm'a yâni rüzgârın estiği her tarafa giden çöp gibi olmayın".
Gazali devamla diyor ki: "İki kişiye ayrı ayrı yüzlerle mülâki olmanın nifak olduğunda ittifak etmişlerdir. Pek çok alâmetleri olanın nifakın belirtilerinden birisi de budur".
Gazali devamla:
"Şayet adam ne zaman iki yüzlü olur ve iki yüzlü olmanın ölçüsü nedir? dersen, derim ki; iki düşmandan herbirine girip herbiriyle samimiyetle konuşursa bu adam iki yüzlü sayılmaz, münafık da olmaz. Çünkü bir adam iki düşman ile dost olabilir. Ancak dostluğu, son haddine ulaşmış sayılmaz, dostluğu zayıftır, kardeşlik derecesinde değildir. Çünkü gerçek dostluk, dostunun düşmanı ile düşmanlığı gerektirir. Sen ise birbirine düşman olan iki kimse ile dost oluyorsun. Bu itibarla her ikisi ile de dostluğun zayıftır. Evet, burada iki yüzlülük yok, fakat birinin sözünü diğerine, diğerinin sözünü de ona nakledırse, işte ancak o zaman iki yüzlüdür ve işte bu, koğuculuktan da kötüdür. Çünkü koğucu, tek taraftan nakleder, bu ise iki taraflıdır. Şayet söz taşımaz ve fakat her ikisine de, "Sen haklısın" derse yine iki yüzlüdür. Yine bunun gibi her iki tarafa da yardım va' dinde bulunur yahut da herbirini ayrı ayrı över veyahut birini överken ayrıldığı vakit onu yererse yine iki yüzlüdür. İbn Ömer'in, "Emîri yüzüne karşı övüp arkasında yermenin nifaktır" rivayeti yukarda geçmişti. Mal veya mevki istemesinde beis yoktur. Ancak bunlardan birini istemek için huzuruna girdiği vakit onu övüp ardında yererse nifaktır. "Baklayı suyun bitirdiği gibi mal ve mevki sevgisi de nifakı doğurur." hadîsinin anlamı da budur. Zira bu gibiler hükümdarların huzuruna girme ihtiyacını duyarlar. Bu suretle onları övmek zorunda kalır, nifaka düşerler. Ancak, başka suretle yardım etme çaresini bulamadığı mazlumu bir zâlimden kurtarmak için huzuruna girmek zorunda kalır ve fenalığının dokunmasından korkarak överse bu, mazur sayılabilir, çünkü kötülükten korunmak caizdir.
Ebû'd-Derdâ (r.a.) diyor: "Yüzüne karşı güldüğümüz öyle kimseler var ki onları içimizden lanetleriz".
Resûl-i Ekrem'in, *"Bırakın girsin, o, ne kötü insandır."* buyurduğunu yukarda nakletmiştik. Hz. Aişe:
"Hem kötü adamdır dedin, hem de kendisine ikramda bulundun, bu nasıl olur?" diye sorması üzerine Resûl-i Ekrem:
"İnsanların en kötüsü, kötülüğünden sebep kendisine ikram olunanıdır," buyurdu. Fakat bunlar karşılamak ve gülümsemek ile ilgilidir, onu övmek ise açık bir yalandır. Bu, ancak zaruret ve ikrah halinde caiz olabilir.
Nifaktan birisi de duyduğu bâtıl bir sözü başını sallamak suretiyle tasdik etmesidir. Halbuki böyle bir sözü duyduğu vakit onu ya eli, ya dili veya da kalbi üe bozması gerekirdi.[131]

254. Kebire: Bühtan

Nitekim gıybet bölümünde geçen sahih hadisde, *"Söylediğin onda yoksa, o zaman ona iftira etmiş olursun."* buyurulmuştur.
Bühtan, gıybetten çok daha fenadır. Çünkü hem aslı yalandır ve hem de bühtan insanın aşın derecede üzülmesine sebeptir. Fakat gıybet böyle değildir; o aklı başında olanların ağrına gitmez, çünkü kendi kusurları olduğunu bilirler.
Ahmed'in tahrîç ettiği ve metni yukarda geçen hadîsde:
"Beş şeyin keffâreti yoktur. Bunlar; Allah'a şirk koşmak, haksız yere adam öldürmek, mü'mine iftira etmek, savaş alanından kaçmak, başkasının hakkım kaybedecek yalan şahitliği yapmaktır." buyurulmuştur.
Yine Resûl-i Ekrem:
"Bir adamı kötülemek için onda olmayan bir şey ile onu diline dolayan kimseyi Allahu Teâlâ, o sözün yalan olduğu

tahakkuk edinceye kadar, cehennemde hapseder.” [132] buyurmuştur.
Tembih: Yalanın Kebireden olduğu bilindikten sonra bunun da kebireden olduğunu bazıları açıklamışlardır. Bu, hakkında şiddetli veîd vârid olan özel bir yalan olduğu için yalandan ayrı olarak ele alınmıştır.[133]

255. Kebire: Yetişkin Kız Çocuğunun Evlenmesine Velinin Engel Olması

Bulûğa ermiş (erginlik çağına gelmiş) aklı başında bir kız velisine:
“Beni emsalim ve küfvüm ile evlendir,” dediği halde velinin bundan imtina etmesidir.[134] Velinin buna mâni olmasının kebire olmasında icma olduğunu Nevevi, fetvasında açıklamıştır. Fakat onun ve diğer imamların görüşü bunun sağîre olmasıdır, kebire olması ise zayıf bir tevcihtir. Hatta Îmamü'l-Harameyn “en-Nihâye” adlı Kitabında, hakim bulunduğu yerde adi, engel olma haram değildir. Yâni hakimin izniyle de evlenebilir. Diğer bazıları, “Hakimin hükmünü kabul ettiğimiz vakit hiç bir şekilde velinin engel olmasının haram olmaması gerekir.” demişlerdir. Çünkü bu takdirde kızın evlenmesi, yalnız velinin izniyle bağlı kalmamaktadır. Kebire olmayınca haliyle sağîre olur.
Nevevi ve Rafii'nin sözlerinden anlaşıldığına göre, bunun kebire olmasıdır. Diyorlar ki:
“Adl, kebâirden değildir. Veli birkaç defa böyle engel olursa -ki en azı üçtür- o zaman fasık olur”.
Bunların bu sözleri şöyle reddedilmektedir: Onların şehâdet bölümlerinde anlattıkları mahsus olan ve Cumhur'un görüşü şudur ki, adamın ibâdet tarafı galebe çaldığı vakit bir sağîreye devam etmesi ona zarar vermez. Yâni adam, iyi bir kimse olduktan ve Adl sağîreden sayıldıktan sonra bunu birkaç defa yapmakla yine sağirelikten çıkıp adamı fasık yapmaz. Zayıf bir rivayette taati çok olsa da bir sağireye devamı fısktır.[135]

256. Kebire: Açıkça Caiz Olmadığı Bilinmeyen Hıtbe Üzerine Hıtbe

Hıtbe bir kızı istemektir. İş bitmek üzere iken ve taraflardan hiç biri menfi bir davranışa girmeden gidip o kızı başkasına istemek, kebiredir. Bunu kebâirden saymak, başkasının alışverişine engel olmak kabilindendir. Adamlar, açık artırmaya konmamış bir mal üzerinde alışveriş ile meşgul iken aralarına girmek kebâirden olduğu gibi bu da aynıdır. Orada câri olan hüküm, burada da câridir.[136]

257. Ve 258. Kebireler: Karıyı Kocasına Ve Kocayı Karısına Kötü Tanıtıp Aralarını Bozmak

Bureyde (r.a.) den rivayete göre, Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
“Allahu Teâlâ'dan başkasına yemin eden bizden değildir. Karısını kocasına, kölesini efendisine kötüleyen de bizden değildir.” [137]
Başka bir hadîsde Resûl-i Ekrem:
“Karısını kocasına ve kölesini efendisine kötüleyen bizden değildir.” [138] buyurmuştur.
Câbir (r.a.) den rivayete göre, Resûl-i Ekrem’in şöyle buyurduğunu haber vermiştir:
“İblis tahtını su üzerine kurar. Sonra askerlerini etrafa dağıtır. Şüphesiz askerlerinden kendisine en yakın olanı (yanında en çok itibar göreni) en büyük fitneyi koparanıdır. Askerlerinden birisi gelir:
“Şöyle yaptım, böyle yaptım,” der. İblis:
“Hiç bir şey yapmamışsın,” diye karşılık verir. Sonra birisi geliri
“Karısı ile arasını açmadıkça adamın yakasını bırakmadım,” der. İblîs onu yanına yaklaştırır ve:
“Ne güzel yaptın, der ve onu kendine yaklaştırır.” [139]
“Sahih” inde İbn Hibbân’ın, Ebû Yâlâ ve diğerlerinin de aynı mealde rivayetleri vardır.[140]
Tembih: Karıyı kocasına kötülemenin kebâirden olduğu herkes tarafından kabul edilen ve bunu yapanı Resûl-i Ekrem’in lanetlediği bir gerçektir. Yukarda naklettiğimiz hadisler bunu teyid etmektedir. Gerçi her hususta kan koca gibi değildir. Koca birçok şeyleri düzel-tEbilirse de kocayı da karıya kötülemek aynı hükümdedir.[141]

259. Kebire: Cinsî Yaklaşma Olmasa Dahi Bilerek Soy, Süt Veya Sıhriyet Yolu İle Nikâhı Düşmeyen Kadına Nikâh Kıymak

Böyle nikâh düşmeyen kadına nikâh kıymanın kebâirden olması bazı müteahhirîn kitaplarında mevcud olmakla beraber, bütün mahremlere teşmil edilmemekte olduğu gibi, “Cinsi münâsebette bulunmasa da” kaydı yoktur. Fakat muradın bu olduğunda da şüphe yoktur. Çünkü mahremini nikâha kalkışmak, şeri'atın hükmünü kökünden yıkmaya teşebbüs etmektir. Akl-ı selimin dahi çirkinliğinde ittifak ettiği bir hududu aşmak demektir. Bu şöyle dursun, azıcık mürüvvet sahibi olan kimse bile buna yaklaşmaz.[142]

260. 261. Ve 262. Kebireler: Karısını Boşayan Kimsenin Tekrar Onu Alması İçin Muvakkaten Bir Başkasına Onu Nikahlama İşine Her Üçünün Rıza Göstermeleri

Ahmed, Nesei ve diğerlerinin sahih sened ile İbn Mesûd (r.a.) den rivayetlerinde Resûl-i Ekrem muhallil ile muhallelün lehe yâni bo-şadığı karısını başkasına nikâh ettiren ilk koca ile yeni kocayı lânetlemiştir.[143]
Resûl-i Ekrem:

"Size ariyet alınan kocayı haber vereyim mi?" buyurdu. Âshâb:
"Evet, haber ver, ya Resûlallah," dediler. Resûl-i Ekrem:
"O, muhallil (yâni boşadığı karısını nikahlamak suretiyle ilk kocasına onu helâl ettiren kimse) dir. Allah her ikisine de lanet etsin," buyurdu.[144]
Tirmizi diyor ki: "îlim erbabına göre amel, bunun üzerindedir". Ömer, Abdullah İbn Ömer ve Osman (Allah hepsinden razı olsun bu görüştedirler. Fakihlerin görüşü de budur.
Ebü İshâk el-Cevzecânî'nin İbn Abbâs (r.a.) dan rivayetinde, şöyle demiştir:
"Resûl-i Ekrem'e muhalinden sordular. Resûl-i Ekrem:
"Hayır, öyle değil, doğrudan doğruya isteyerek evlenmektir. Öyle gizli nikâh değil, Allahu Teâlâ'nın Kitabı ile alay etmek değildir. Doğrudan evlenmek üzere nikâh eder, sonra münâsebette bulunursun," buyurdu.
İbnü'l-Münzir, İbn Ebi Şeybe, Abdurrazzak el-Esrem Hz. Ömer (r.a.) den rivayetlerinde; Hz. Ömer "muhalül'i de muhalleri de recmederim." demiştir.
İbn Ömer (r.a.) e sordular o, "İki taraf da zânidir" diye cevap verdi.
Adamın biri İbn Ömer (r.a.) e:
"Kadının biri eski kocasına helâl olabilmesi için kocasının haberi olmadan bana nikâh olmak istiyor, ne dersin?" diye sordu. İbn Ömer (r.a.):
"Öyle şey olmaz. Doğrudan karı olarak almak üzere evlenirsin; istersen saklar, istersen boşarsın. Biz bunu Resûl-i Ekrem zamanında zina sayardık," dedi ve ilâve etti:
"Kocanm haberi olmadan kadının başkasıyla evlenip ondan boşanması da zinadır."
Yine İbn Ömer (r.a.) e, çok sevdiği amcasının kızını boşadıktan sonra pişman olan bir adamın karısını başkasına muvakkaten nikâh edip onun boşamasından sonra almasını sordular. İbn Ömer (r.a.):
"Yirmi yıl da olsa yine zinadır," diye cevap verdi.
İbn Âbbâs (r.a.) a, karısını birden üç talâk ile boşadıktan sonra pişman olan adam hakkında sordular. İbn Abbâs (r.a.) :
"Üç talâk ile boşamakta Allah'a isyan ettiği içinr Allah onu pişman ettirdi. O kimse şeytana itaat etti, çıkacak yolu yoktur, "buyurdu. Kendisine:
"Hülleye ne dersin?" dediklerinde, o:
"Allah'ı aldatmak isteyene Allah cezasını verir," diye cevap verdi.[145]
Tembih: Bu tahlili, kebâirden saymak, ilk iki hadisdeki tei'înden açıkça anlaşılmaktadır.
Şafii'ye göre bu tel'in hadisleri, kadın ikinci kocaya nikahlanırken münâsebette bulunduktan sonra hemen onu boşayacaksın gibi nikâhı fesada veren şartlar koşulduğu vakittedir. Bu gibi şartlarla yapılan eski kocaya karıyı helâl kılma nikâhı büyük günahtır. Buna göre karıyı boşayan ilk kocası, karı ve boşanmak üzere vardığı son kocanın her üçü de fâsik olurlar. Çünkü bu çirkin yola her üçü de baş vurmuşlardır. Zaten bu gibi nikâh sahih değildir. Göre göre ve bile bile karıyı bir başkası kullanmış oluyor. İşte Şafii'nin bir çoklarının muhallilliği Kebireden saymaları buna mahmuldür. Zira böyle bir şart koşulmaksızın asıl kocasından boşanıp iddeti dolduktan sonra başka kocaya giderek ondan da boşanıp iddeti sona ermek suretiyle eski kocası ile evlenmesi ancak mekruhtur. Bunların niyetlerine bakılmaz. Nikâh kıyılırken bu gibi fasid şartlar öne sürmezler, adam normal olarak evlenir; isterse karıyı saklar, isterse yine normal şekilde boşar. Kadın boşanıp iddeti dolunca eski kocasına gidebilir. Bir cemaat -ki bunların bir kısmını yukarda anlattık- ve Hasan-ı Basri hadisi mutlak olarak ele almış ve tahlilin mutlak surette haram olduğunu söylemişlerdir. Onlar şöyle diyor:
"Asıl koca, karı ve sonraki takma kocadan bir tanesi helâllik için bu evlenme yapılıyor diye düşünürlerse nikâh bâtıldır, kadın da eski kocasına helâl olmaz. İmâm Mâlik, el-Leys, Sufyan-ı Sevri ve İmâm Ahmed bu görüştedirler.
İbnü'l-Müseyyeb'e:
"Kadının haberi olmadan eski kocasına helâl olsun diye birisi onunla evlenirse ne olur?" diye sorduklarında, o:
"Eski kocasına helâl olur, fakat kendisi mel'ûndur," dedi.[146]

263. Ve 264. Kebireler: Karı İle Koca Arasında Geçen Münâsebet Şeklini Ve Bunun Gibi Gizli Kalması Gereken Hususları Karı İle Kocadan Herbirerlerinin Açıklaması

Ebû Said el-Hudrî (r.a.) den rivayete göre, Resûl-i Ekrem'in şöyle buyurduğunu haber vermiştir:
"Kıyamet günü Allah katında insanların en şerlisi, karı kocadan her biri birbirlerine söyledikleri sırlarını başkasına yayan kimsedir;" [147]buyurmuştur.
Yine Resûl-i Ekrem:
"Kıyamet günü Allah katında emânetin en büyüklerinden birisi de karı-kocanın birbirlerine söyledikleri sırlardır. Bunlardan birinin bu sırrı açıklaması büyük günahtır."[148], buyurmuştur.
Esma binti Yezide radıyallahu anha'dan rivayete göre şöyle demiştir:
"Resûl-i Ekrem'in yanında kadınlar ve erkekler oturuyorlardı. Resûl-i Ekrem:
"Belki erkeklerden biri karısı ile yaptıklarını veya kadınlardan biri kocası ile yatıp kalktığını başkalarına söyler," buyurunca orada olanlar korkularından sustular. Râvi diyor ki ben:
"Ya Resûlallah, bazı kadınlar kocaları ile yaptıklarını, bazı erkekler de karıları ile yatıp kalktıklarını hiç söylerler mi?" diye sordum. Resûl-i Ekrem:
"Hayır, sakın böyle yapmayın. Bu tıpkı herkesin gözü önünde iki şeytanın karşılaşıp birbirine çullanması gibidir,"

buyurdu.[149]
Ebû Saîd el-Hudrî (r.a.) den rivayete göre Resûi-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Dikkat edin, sizden biriniz eşi ile odaya çekilir, kapıları kapatır, sonra perdeyi çeker ve eşi ile münâsebette bulunduktan sonra dışarı çıkar ve bunu arkadaşlarına anlatmış olabilir. Yine dikkat edin, ey kadınlar, sizden de biriniz kapıları kapatır, perdeyi çeker ve kocası ile cinsi münâsebette bulunduktan sonra bunu hanım arkadaşlarına anlatmış olabilir," buyurunca, yanakları benli veya damgalı bir kadın;
"Vallahi ya Resûlallah, erkekler ve kadınlar böyle eşleri ile yaptıklarını da anlatırlar mı?" dedi. Resûl-i Ekrem:
"Sakın böyle yapmayın. Bu tıpkı erkek bir şeytanın yol üzerinde karşılaştığı dişi bir şeytanla münâsebette bulunduktan sonra onu orada bırakıp gitmesine benzer," buyurdu.[150]
Yine Ebû Said el-Hudrî (r.a.) den rivayete göre Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Cinsî münâsebeti anmakla övünmek haramdır."[151] Çünkü burada gizli ve mahrem kalması gereken şeyi açıklamak vardır.
Câbir b. Abdillah radıyallahu anhuma'dan rivayete göre Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Toplantılarda (Şer'a uygun konuşulan sözler) emanettir (meclis dışına çıkarılamaz). Ancak üç meclis (de konuşulan) bundan müstesnadır. Haksız yerde kan akıtılacaksa, ırza tecavüz edilecek veya haksız yerde birinin malına el konacaksa bunlar haber verilir." [152]
Tembih: Her ne kadar karı koca sırlarının açıklanmasını kebireden sayanı görmedimse de naklettiğimiz sahih hadislerden bunların da kebireden oldukları kolaylıkla anlaşılır. Çünkü burada kimden haber veriyorsa ona eziyet, aynı zamanda bir gıybet ve fazla olarak da aile mahremiyetini ihlâl vardır. Şehâdet Kitabı'nda buna dair geniş bilgi verilecektir.
Nevevi'nin bu husustaki görüşü birbirini tutmuyor. Nikâh Kitabı'nda bu konuyu işlerken mekruh olduğunu söylemesine karşılık, Müslim'in şerhinde ise, Müslim'in bu haberine dayanarak haram olduğunu söylemiştir. Aynı zamanda haram olan, münâsebet esnasındaki hallerini açıklamaktır. Mekruh olan da diğer karı koca arasında geçen bâzı özelliklerdir ki, mürüvvet bakımından pek önemli değillerdir. Sonra benim tercemede anlattığıma uygun olarak başkalarının da anlattıklarını gördüm.[153]

265. Kebire: Eşi İle Yanlış Yoldan Münâsebette Bulunmak

İbn Abbâs (r. anhuma) dan rivayete göre, Resûl-i Ekrem'in şöyle buyurduğunu haber vermiştir:
"Allahu Teâlâ, bir erkeğe veya kadına arkadan yaklaşan kimseye nazar kılmaz." [154]
Ebû Hureyre (r.a.î den rivayete göre, Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Arka taraftan kadınlara varan kimse kâfir olmuştur." [155]
Başka bir rivayet ise şöyledir:
"Allahu Teâlâ, kadını arka tarafından kullanan adama nazar etmez." [156]
Diğer bir rivayette ise,
"Kadına arka tarafından yaklaşan kimse melundur."[157], buyurulmuştur.
Yine Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Kim hâize kadınla münâsebette bulunur veya eşine arkadan yaklaşırsa veya gaybden haber veren bir kâhine bir şey sorar ve ona inanırsa, Allahu Teâlâ'nın Muhammed'e indirdiği (Kur'an'ı) ni inkâr etmiş olur." [158]
Ebû Davud'un da az farklı bir rivayeti vardır.
Abdullah İbn Ömer (r.a.) den rivayete göre Resûl-i Ekrem:
"Kadın ile arkadan münâsebette bulunmak, küçük livatadır." [159]buyurmuştur.
Yine Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Haya ile süslenin. Muhakkak Allah hakkı söylemekten haya etmez. Sakın kadınlarınıza arkalarından yaklaşmayın." [160]
Huzeyme İbn Sabit (r.a.) den rivayete göre Resûl-i Ekrem:
"Doğrusu Allah hakkı açıklamaktan haya etmez, buyurdu ve bunu üç defa tekrar etti. Sonra da, "Kadınlara arkalarından varmayın." [161]buyurdu.
Câbir (r.a.) den rivayete göre şöyle demiştir:
"Resûl-i Ekrem kadınlara arka taraflarından yaklaşmayı yasaklamıştır." [162]
Başka bir rivayette Resûl-i Ekrem:
"Kadınlara arka yoldan varanlara Allah lanet etmiştir."[163], buyurmuştur.
Yine Resûl-i Ekrem:
"Kadınlara oturaklarından varmayın. Allah hakkı açıklamaktan haya etmez." [164]buyurmuştur.
Tembih: Kadınlara tabiî yolun dışından münâsebette bulunmanın kebâirden olduğunu pek çokları söylediği gibi, bu husus, sahih hadîslerden de anlaşılmakta, hattâ küfür olduğu ve Allahu Teâlâ'nın bu gibilere nazar kılmayacağı, küçük livata olduğu söylenmektedir ki, bunlar en çirkin ve en şiddetli veîdlerdir. Şeyhu'l-îslâm el-Alâî, bunun da livata hükmünde olmasını tasrih etmiş ve, "Çünkü bunu işleyene hadîsde lanet var" demiştir.[165]

266. Kebire: Yabancı Bir Kadın Veya Yabancı Bir Erkek Yanında Karısı İle Münâsebette Bulunmak

Yabancı bir kadın veya yabancı bir erkek yanında kişinin eşi ile cinsî münâsebette bulunmasının kebire olduğu meydandadır. Çünkü bunu irtikâb edenin din ve diyaneti zayıf, mürüvvetsiz bir kimsedir. Aynı zamanda orada bulunanlar ile gayr-ı meşru münâsebete de vesîle olabilir. Bu itibarla bu da kebiredir.[166]

S I DAK BABI

KADINLARIN NİKÂH PARASI

267. Kebire: Erkeğin Evlenme Esnasında Kadın İstese de Ona Nikâh Parasını Vermemeyi Kararlaştırmak

Resul-i Ekrem:
"Herhangi bir erkek ki az veya çok bir nikâh parası ile bir kadını alır ve fakat bu nikâh parasını vermemek ve onu aldatmak niyetinde ise, kıyamet günü zâni -sâna etmiş- olarak Allah'ın huzuruna çıkarılır. Herhangi bir kimse başkasını aldatarak ve ödememek kaydiyle ondan para alır da ödemezse, kıyamet günü Allah huzuruna hırsız olarak çıkarılır."[167], buyurmuştur. Beyhakinin rivayeti ise:
"Kim bir kadına nikâh parası konuşur -Allah bilir ki o onu ödemeyecek- böylece kadını aldatıp haksız yoldan ona sahip olursa, işte bu, kıyamet günü zâni olarak Allah'ın huzuruna çıkarılır." şeklindedir.[168]
Beyhakinin diğer bir rivayetinde de, *"En büyük günahlardan birisi bir kadını nikâh edip işini bitirdikten ve kadını boşadıktan sonra nikâh parasını vermemektir."* şeklindedir.
Yine Resûl-i Ekrem:
"Her kim bir kadını, nikâh parasını vermemek niyetiyle alırsa o, zânidir. Her kim borç yapar ve onu sahibine ödememeğe niyet ederse (Râvi diyor, "Öyle sanıyorum ki Resûl-i Ekrem) *o, hırsızdır."* buyurmuştur.[169]
Tembih: Konu ile ilgili ilk naklettiğimiz sahih hadîsin sarahati yönünden bu da kebiredir. Diğer hadisler de bunu teyid eder mahiyettedir. Fakat burada kadını nikâh eder ve fakat nikâh parasını vermek niyeti yok şeklindedir. Ben ise tercemede daha açık bir şekilde, "Nefsinde bu parayı vermek veya vermemek gibi bir fikri bulunmayanın bu parayı vermemesinde kebâir olması şöyle dursun, haram bile değildir." dedim ve ben bunu böyle anladım. Bu hadislerin zahiri ile hükmedenler hadisdeki, *"Ödemeyeceğini Allahu Teâlâ biliyor"* kaydı üzerinde dursunlar. Bu takdirde benim dediğimi daha kolay anlarlardı.
Bunun kebireden olması, üç hususu ihtiva ettiği içindir: Ahdi bozmak, haksızlık ve ivaz karşılığı hür kadından faydalanmak için onu alıp sonra da bu ivazı vermemektir. "Terceme" adlı eserimde, "Eğer kadın nikâh parasını isterse adam, vermeyeceği düşünce ve azminde olduğu için kesinlikle oraya yanaşamazdı." dedim.[170]

ZİYAFET BABI

VELİME

268. Kebire: Her Ne Şey Üzerinde Olursa Olsun Yüksekte, Alçakta Veya Başka Bir Yerde -İsterse Kanadlı At Gibi Eşi Bulunmayan Bir Suret Olsun- Canlının Suretini Yapmak

Allahu Teâlâ şöyle buyuruyor:
"Allah'ı ve Resulünü incitenlere, Allah, dünyada da âhirette de lanet eder; onlara alçaltıcı bir azâb hazırlar."[171]
İkrime: "Bunlar, suret yapanlardır." demiştir. Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Şu suretleri yapanlar yok mu? İşte onlar, kıyamet gününde: "Haydi yaptığınız suretlere can veriniz" diye azâb olunacaklardır."[172]
"Hz. Aişe radiyallahu anha'dan rivayete göre, şöyle demiştir:
Bir gün Resûl-i Ekrem'in bir sefer dönüşünde , evin önündeki sofayı resimli bir perde ile örtmüştüm. Resûl-i Ekrem bunu görünce rengi değişti ve:
"Ey Aişe, kıyamet günü en şiddetli azâba uğrayacak kimseler, yaratmak hususunda Allah'a benzetmeye uğraşanlardır", buyuranca ben de perdeyi kestim de ondan bir veya iki yastık yaptım." [173]
Hz. Aişe radıyallahu anha'den rivayete göre, şöyle demiştir:
"(Bir defasında) Resûl-i Ekrem yanıma girdi, ben resimli bir örtü ile örtünmüştüm. Resûl-i Ekrem beni görünce rengi attı. Sonra örtüyü alıp yırttı ve:
"Kıyamet günü en şiddetli azaba uğrayacak kimseler, yaratmak hususunda Allah'a benzetmeye çalışanlardır," buyurdu." [174]
Yine Buhârî ile Müslim'in rivayetinde,
"Aişe radıyallahu anha'den rivayete göre; kendisi bir kere ufak bir yastık almıştı. Üstünde hayvan resimleri vardı. Resûl-i Ekrem bunu görünce kapının önünde durdu. İçeri girmedi. Hz. Aişe diyor ki:
"Bu sırada Resûl-i Ekrem'in yüzünde öfke belirtisi hissettim de:
"Ya Resûlallah, Allah'a ve Allah'ın Resulüne tevbe ederim. Ne kusur ettim?" dedim. Resûl-i Ekrem:
"Şu yastığın burada işi ne?" buyurdu. Ben:
"Ya Resûlallah, kâh üzerine oturasm, kâh yaslanasın diye senin için onu satın aldım," dedim. Resûl-i Ekrem:

"Bu resimlerin sahipleri kıyamet gününde muhakkak azâb olurlar ve bu kimselere ; "Yaptığınız bu hayvanları haydi diriltiniz?" denilir," buyurdu. Yine Resûl-i Ekrem:

"İçinde suretler bulunan eve melekler girmez," buyurdu.[175] Yine Buhâri ile Müslim'in rivayetinde, Said b. Ebi'l-Hasan radıyallahu anh diyor ki:

"İbn Abbâs (r. anhuma) ya bir adam geldi ve:

"Doğrusu ben bu sureti yapan birisiyim, bu hususta bana fetva ver," dedi. İbn Abbâs (r.a.) ona:

"Bana yaklaş," buyurdu. Adam da ona doğru yaklaştı. Sonra İbn Abbâs (r.a.)'yine:

"Bana doğru yaklaş," buyurdu, o da ona doğru yaklaştı. İbn Abbas (r.a.) elini adamın başına koydu ve:

"Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemden duyduğumu sana haber vereyim mi? Resûl-i Ekrem'in şöyle buyurduğunu duydum:

"(Tapınılmak için) suret yapanların (ve bunu helâl sayanların) yeri cehennemdir. Orada musavvirlerin her yaptığı suret başına, bir şahıs yaratılarak kendisine işkence ederler."

(Hadisi rivayet eden İbn Abbâs hazretleri, kendisine, tasvirden başka hüneri ve san'atı olmadığını söyleyen kimseye hitaben):

"Eğer resim yapmak mecburiyetinde isen ağaç ve manzaralar gibi cansız şeylerin resmini yap," demiştir." [176]

Buhâri'nin bir rivayetinde Saîd b. Ebi'l-Hasan radıyaliahu anh şöyle demiştir:

"İbn Abbâs (r.a.) in yanında iken ona bir adam geldi ve:

"Ben, elinin san'atı ile maişetini temin eden bir adamım. Doğrusu ben bu suretleri yaparım," dedi. İbn Abbâs:

"Sana, ancak bu hususta Resûl-i Ekrem'den duyduğum haberi vereyim. Resûl-i Ekrem'i şöyle buyururken duydum:

"Her kim (dünyada) bir hayvan resmi yaparsa, Allah (kıyamet günü) o kimse yaptığı bu resme ruh üfleyinceye kadar azâb eder. Halbuki buna hiç bir vakit gücü yetmez." Adam bunun üzerine sıkıntılı bir nefes alınca, İbn Abbâs adama:

"Yazıklar olsun sana, mutlak resim yapmak mecburiyetinde isen ağaç ve cansız resimler yap", dedi." [177]

Yine Buhârî ile Müslim'in İbn Mesûd (r.a.) den rivayetlerinde, şöyle demiştir: "Resül-i Ekrem'den işittim. Şöyle buyurmuştu:

"Kıyamet günü en şiddetli azaba uğrayacak olanlar, musavvirlerdir," [178]

Yine Buhârî ile Müslim'in rivayetinde:

"Ebû Hureyre radıyallahu anh'den –Resûl-i Ekrem'in, Allahu Teâlâ şöyle buyurdu, dediğini işittim, dediği- rivayet olunmuştur:

"Allahu Teâlâ buyurmuştur ki; Benim yarattığım gibi yaratmaya çalışan kimseden daha zâlim kim vardır? Haydi onlar bir habbe yaratsınlar ve böyle bir zerre vücuda getirsinler". Bu hadisin bir rivayet yolunda da, *"Haydi bir arpa tanesi yaratsınlar."* cümlesi ziyâde edilmiştir." [179]

Tirmizî'nin Ebû Hureyre (r.a.) den rivayetinde, Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

"Kıyamet günü cehennemden, gören iki gözü, duyan iki kulağı ve konuşan dili olan Unuk adında bir yaratık çıkar ve mahşer yerine gelerek:

"Ben üç sınıf insanı almaya memurum: Allah'a şirk koşanlar, her zalim mütekebbirler ve suret yapanlardır." [180]

Müslim'in Ebu'l-Heyyâc Hayyan b. Husayn radıyallahu anh'den rivayetinde şöyle demiştir:

"Bir gün Hz. Ali radıyallahu anh bana hitaben şöyle buyurdu:

"Resûl-i Ekrem'in beni memur ettiği şeye seni de memur edeyim mi?

"Nerede canlı hayvan sureti görürsen onu yok et, çok yükseltilmiş kabri de yerle bir et." Dedi."[181]

"Ahmed'in Ali'den rivayetinde şöyle demiştir:

"Resûl-i Ekrem bir cenazede bulunduğu sırada şöyle buyurdu:

"Şimdi hanginiz Medine'ye gidip orada kırılmadık put, yerle bir yapılmadık mezar, yok edilmedik suret bırakmayacak?" Bir adam:

"Ben yaparım, ya Resûlallah," dedi. Râvi diyor ki: Medine halkını korkuttu. Adam gitti ve geldi:

"Ya Resûlallah, orada gördüğüm her putu kırdım. Yükseltilmiş mezarı yerle bir ettim. Gördüğüm sureti bertaraf ettim," dedi. Sonra Resûl-i Ekrem:

"Bunlardan herhangi birini her kim yeniden yaparsa, Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem üzerine indirilmiş olan (Kur'an) ı inkâr etmiş olur." [182]buyurdu.

Buharı, Müslim ve diğerlerinin Ebû Talha radıyallahu anh'den rivayetlerinde, Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

"İçinde köpek ve canlı hayvan sureti bulunan eve rahmet melekleri girmez." [183]Müslim'in diğer bir rivayeti:

"İçinde kelp ve resimler bulunan eve rahmet melekleri girmez."[184], şeklindedir.

İbn Ömer radıyallahu anh'den rivayete göre şöyle demiştir:

"Bir gün Cebrail aleyhisselâm, Resûl-i Ekrem'i ziyaret edeceğini vadetmişti. Ziyareti gecikince peygamberimiz çok üzüldü. Evden çıkarken Cebrail aleyhisselâm ile karşılaştı. Peygamberimiz Cebrail aleyhisselâmın gecikmesinden şikâyet etmesi üzerine, Cebrail aleyhisselâm:

" Biz melekler, içinde kelp ve suret bulunan eve girmeyiz." dedi." [185]

Ali radıyallahu anh'den rivayete göre Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

"*İçinde suret, cünüb. kimse ve köpek bulunan eve rahmet melekleri girmez."* [186]

"Ebû Hureyre radıyallahu anh'den rivayete göre, Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

"Cebrail aleyhisselâm bana geldi ve:

"Akşam size gelmiştim, içeri girmeme, kapının üzerinde bulunan resimlerle evdeki resimli perde ve kelp, engel oldu. Emir ver de evde bulunan resimlerin başları koparılsm ve cansız ağaç resmi haline gelsinler. Yine emir ver de perdeler ikiye bölünsün de üzerine basılan iki değersiz minder yapılsınlar. Yine emir ver de köpek evden çıkarılsın," dedi." [187]
Tirmizî'nin rivayeti de şöyledir:
Resûl-i Ekrem şöyle buyurdu:
"Cebrail aleyhisselâm bana geldi ve:
"Akşam sana gelmiştim, içinde olduğun eve girmeme kapının üzerinde bulunan erkek resimleri ile evdeki resimli perde ve köpek, mâni oldu. Emir ver de kapının üzerindeki resimlerin başları kesilerek cansız ağaç resmi haline getirilsin. Yine emir ver de perde bölünsün ve üzerine oturulan iki değersiz minder yapılsın. Yine emir ver de köpek evden çıkarılsın, dedi. Resûl-i Ekrem de öyle yaptı. Köpek, Hasan veya Hüseyin'e ait bir enik idi. Oturduğu sedirin altında ona bir yer yapmıştı. (Cebrail aleyhisselâm böyle söyleyince) Resûl-i Ekrem emretti köpek oradan çıkarıldı." [188]
Ahmed'in sahih sened ile bir cemaatın da birbirine yakın ifadelerle bildirdiklerine göre; Usâme b. Zeyd (r.a.) diyor ki:
"Resûl-i Ekrem'in huzuruna girmiştim. Kendisini kederli gördüm ve sebebini sordum. Resûl-i Ekrem:
"Cebrail aleyhisselâm üç gündür bana gelmedi," dedi. Tam bu sırada bir köpek yavrusu ayaklarının arasında dolaşmaya başladı. Resûl-i Ekrem: hemen bu köpek yavrusunu kaybetmelerini emretti. Köpek kaybolunca Cebrail aleyhisselâm gözüktü. Resûl-i Ekrem ona sıcak bir ilgi göstererek:
"Nerede kaldın?" diye sordu. Hz. Cebrail de:
" Biz, köpek ve suret olan eve girmeyiz," dedi.[189]
Müslim'in Hz. Aişe radıyallahu anha'dan rivayetine göre müşarunileyha şöyle demiştir:
"Cebrail aleyhisselâm Resûl-i Ekrem'i belli bir zamanda ziyaret edeceğini söz vermişti. Fakat o saatte gelmemişti. Resûl-i Ekrem elinde bulunan deyneği yere bıraktı ve:
"Allah ve Resulü sözünden caymaz," diyordu. Sonra iki tarafına göz gezdirirken sedir altında bir köpek yavrusu gördü. Bunun üzerine;
"Ya Âişe, bu köpek buraya ne zaman girdi?" diye sordu. Ben de:
"Ey Allah'ın Resulü, vallahi bilmiyorum," dedim. Emir üzerine köpek yavrusu evden çıkarıldı. Cebrail aleyhisselâm da Resûl-i Ekrem'i ziyarete geldi. Resûl-i Ekrem:
"Geleceğinizi söz vermiştiniz, evde oturdum sizi bekledim, gelmediniz," deyince, Cebrail aleyhisselâm:
"Evinizde bulunan bir köpek, ziyaretime engel oldu. Biz melekler, içinde kelp ve canlı suret bulunan eve girmeyiz," dedi.[190]
Tembih: Böyle canlı hayvan suretinin kebireden olması, bu sahih hadislerden sarahaten anlaşılmaktadır. Bunun için bir cemaat bunun kebireden olduğunu açıkça söyledi ve Müslim, şerhinde bunun üzerinde durdu. Ben de "Terceme" adlı eserimde haram ve işaret ettiğim hususlarda Kebire olduğunu söyledim. Fakihlerin, "Yere serilen şeylerde resimlerin bulunmasında sakınca yoktur; ziyafet verilen yerlerde resimler bulunurlarsa oraya girmeye de engel olmazlar" sözleri buna aykırı değildir.
Canlıların suretlerini yapmak mutlak surette haramdır. Hattâ onsuz hayatın bulunması mümkün olan iç veya dış uzuvlarından birini unutur ve yapmasa da yine haramdır. Sonra Müslim'in şerhine baktım ve orada benim anlattıklarımın açıkça yazılmış olduğunu gördüm. Orada özetle deniliyor ki:
"Canlı hayvanların suretini yapmak, hakkında şiddetli veîd vârid olduğu için, hem haram ve hem de kebiredir. Hakaret için yapmış olmakla başka bir maksad için yapmış olmak arasında bir fark yoktur. Zira suret yapmakta, kişinin kendisini Allah'a benzetmesi vardır. Suretin, elbisede, döşemede, paradu, kapta veya yerde olması arasında bir fark yoktur. Fakat canlı olmayan ağaç ve benzeri şeylerin resimlerini yapmak haram değildir.
Hayvan sureti yapanlara gelince; perdeye, asılmış elbiseye, baş örtüsüne ve benzeri hakaret ifade etmeyen yerlere yapmak da haramdır. Yerlere serilen sergilerin üzerine, üzerinde oturulan minder ve yastıklara yapılan hayvan resimleri -hakaret bahis konusu olduğu için- haram değildir. Ancak böyle bir eve rahmet meleklerinin girip girmemesi bahis konusudur. Zira Resûl-i Ekrem mutlak olarak *"Köpek ve suret olan eve melek girmez."* buyurmuştur. Yine hadis mutlak olduğu için, gölgesi yere düşen ile düşmeyen kâğıt ve bez üzerine çizilen resim ile yapılan şekiller arasında fark yoktur. İşte bu, Ashâb ve Tabiî'nin görüşlerinin özetidir.
Daha sonra gelen Ebû Hanife, Şafiî, Mâlik ve Sevrî de aynı görüştedirler. Gölgesi olan suretin şeklini bozmakta da hepsi ittifak halindedirler.
Kaadı diyor ki: Ancak çocuklar için oyuncak olan suretlere ruhsat vardır. Fakat îmâm Mâlik, "Müslüman kişinin bu gibi oyuncakları çocuğuna satın almasını mekruh" görmüştür. Hattâ diğer bazıları da, "Çocukların bu gibi oyuncaklarla eğlenmelerinin mubah oluşu yukardaki rivayetlerle mensuhtur" demişlerdir;[191]

Faide:

Hattabi ve diğerleri diyorlar ki, Resûli- Ekrem'in, *"İçinde köpek, suret ve cünüp kimse bulunan eve melekler girmez."* sözünden muradı, rahmet ve bereket melekleri girmez demektir. Yoksa bunlar, muhafız meleklerin eve girmelerine engel değillerdir.
Yine denilmiştir ki; buradaki cünüblükten maksad, vaktin girmesine kadar cünüb duranlar değil, bunu adet haline getirip namaz vakitleri geçtiği halde yıkanm ayanlardır. Yoksa yatsı namazından sonra eşi ile münâsebette bulunup

cünüp olan kimsenin sabah vaktine kadar bu halde beklemesinde ve durmasında bir sakınca yoktur. Vakit çıktığı halde yıkanıp namazını kılmazsa, sorumluluk o zaman başlar. Resûl-i Ekrem aileleri ile münâsebette bulunur ve en sonunda yıkanırdı. Namazı vaktinden çıkarmayacak zamana kadar yıkanmayı geciktirmek caizdir. Hattâ Hz. Aişe Resûl-i Ekrem'in cünüp olarak uyuduğunu haber vermektedir.
Sûret'ten murad, bütün canlıların suretidir. Bunların heykel şeklinde olması ile elbiselere işlenmiş olrnıiarı arasında bir fark yoktur.
Köpek'ten maksad da av, ziraat ve koyun beklemek için olmayan köpeklerdir. Çünkü bu husustaki hadîsler de açıktır. Nitekim Buhâri Müslim'in rivayetinde Resûl-i Ekrem:
"Her kim -av veya koyun köpeği müstesna olmak üzere- kelp edinirse, o kimsenin ecir ve sevabından her gün iki kırat eksilir." [192]buyurmuştur. Diğer rivayette, *"Ecrinin"* yerine, *"Amelinden"* şeklindedir. Yine Buhâri ile Müslim'in bu mealde başka bir rivayetleri daha vardır.[193]
Müslim'in diğer bir rivayetinde,
"Av, koyun ve ziraat köpeği müstesna, her kim yanında kelp edinirse, her gün onun ecir ve sevabından iki kırat eksilir."[194], buyurulmuştur.
Yine Resûl-i Ekrem:
"Eğer köpekler Allahu Teâlâ'nın yarattığı topluluklardan bir topluluk olmasaydı, onların öldürülmelerini emrederdim. (Bununla beraber) onlardan aşırı derecede siyah olanları öldürün. Herhangi bir ev -av, ziraat veya koyun köpeği müstesna olmak üzere- kelp edinirse amellerinden her gün bir kirat eksilir." [195]buyurmuştur.[196]

269. 270., 271. Ve 272. Kebireler: Sahibinin İzin Ve Rızası Olmadan Sofrasına Oturmak, Misafirin Doyduktan Sonra Sahibinin Muvafakatini Bilmeden Yemek, Kendi Malından da Olsa Kendisine Zarar Vereceğini Bildiği Halde Karnı Doyduktan Sonra Yemek Ve İçmek

İbn Hibbân "Sahih" İnde Ebû Humeyd es-Saidi radıyallahu anh'den rivayete göre Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Kişiye, gönül hoşluğu olmadan kardeşinin bir deyneğini bile alması helâl olmaz." [197]Resûl-i Ekrem bu sözü ile, bir müslümamn malının başkasına son derece haram olduğuna dikkati çekmek istemiştir.
Buharı ile Müslim'in rivayetinde Haccetü'l-Veda'da Resül-i Ekrem:
"Hiç şüphesiz canlarınız, mallarınız ve ırzlarınız size haramdır."[198], buyurmuştur.
Ebû Davud'un Abdullah b. Ömer radıyallahu anhuma'dan rivayetinde Resül-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Her kim davet edilir de icabet etmezse, Allah'a ve Resulüne isyan etmiş olur. Her kim de davet edilmeden giderse hırsız olarak girer, vurguncu olarak çıkar." [199]
Buharı ile Müslim'in rivayetlerinde Resûl-i Ekrem:
"Mü'min bir midesine koymak için yer. Kâfir ise karnındaki yedi bağırsağını şişirmek için yer, yani çok yer." [200]buyurmuştur.
Müslim'in Ebû Hureyre radıyallahu anh'den rivayetine göre, şöyle demiştir:
"Resûl-i Ekrem'e kâfir olan biri misafir oldu. Resûl-i Ekrem bu misafiri için emretti bir koyun sağıldı. Misafir kendisi için sağılan sütü içti. Sonra bir başka süt kabını da içti. Sonra bir başka süt kabı getirildi onu da içti, derken yedi koyunun sütünü içti de ancak doydu. Adamcağız sabah olunca müslüman oldu. Resûl-i Ekrem bu misafiri için emretti bir koyun sağıldı, sütünü içti. Sonra bir süt kabı daha getirmelerini emretti, fakat adam onu tamamen içemedi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:
"Mü'min, bir midesine koymak için yer. Kâfir ise yedi bağırsağını da şişirmek için yer." [201], buyurdu.
Resûl-i Ekrem bir başka hadîsinde şöyle buyurmuştur:
"Adem oğlunun doldurduğu kabların en fenası midesidir. Adem oğluna belini doğrultacak birkaç lokma yeter. $ayet mutlaka yemesi gerekiyorsa o zaman midesini üçe bölsün; birini yemeğe, birini suya, diğerini de nefes alıp vermesine ayırsın."[202]
Ebû Cuhfe radıyallahu anh'den rivayete göre, şöyle demiştir:
"Ben bir defa etli ekmek yedim. Sonra Resûl-i Ekrem'in yanına geldim geğiriyordum. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem bana;
"Ey kişi! Geğirmelerini bizden uzaklaştır. Doğrusu, dünyada karınları çok doymuş olanlar, kıyamette karınları çok aç olacaklardır." buyurdu.[203] Ebû Cuhfe de bundan sonra ölünceye kadar doyasıya yemek yememiştir. Sabah kahvaltısı yapsa akşamı, akşam yemeği yese sabah kahvaltısı yapmazdı.
Yine Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Dünyada karnı tok olanlar, kıyamette aç olacaklardır." [204]Beyhaki ziyâde olarak:
"Ey Selman, dünya mü'minin zindanı, kâfirin ise cennetidir." [205], rivayet etmiştir.
Ca'de radıyallahu anh'den rivayete göre, şöyle demiştir:
Resûl-i Ekrem (s.a.v.) karnı büyük bir adam gördü. Parmağı ile işaret ederek:
"Eğer bu fazlalık başka yerde (meselâ akıl ve fikirde) olsa senin için daha hayırlı olurdu," [206]buyurdu.
Ebû Hureyre radıyallahu anh'den rivayete göre, Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Kıyamet günü, çok yiyip içen, uzun boylu ve şişman insanlar mahşer yerine getirilecektir. Ama bunların Allah katında sivri sineğin kanadı kadar da değerleri olmayacaktır. İsterseniz, "Kıyamet günü biz onlara değer

vermiyeceğiz." âyetini okuyunuz."[207], buyurdu.
Resül-i Ekrem'in Ashâb'ından olan İbn Buceyr radıyallahu anh'den rivayete göre şöyle demiştir:
"Bir gün Resûl-i Ekrem çok acıktığı için bir taş alıp karnına bağladı. Sonra da:
"Ey! gözünüzü açın, dünyada nice tok, giyinmiş çeşitli nimetlere erişmiş kimseler vardır ki, kıyamet gününde aç ve çıplaktırlar.
Ey! dikkat edin, nice nefsine ikramda bulunup her istediğini yerine getirenler vardır ki, gerçekte ona ihanette bulunmuş olurlar.
Ey! uykudan uyanın, nice nefsinin isteklerine uymamakla ona azâb edenler vardır ki, gerçekte ona ikramda bulunmuş oluyorlar," buyurdu.[208]
Sahih haberde vârid olduğuna göre:
"Nefsinin arzu ettiği her şeyi yemen, israftandır."[209], buyurulmuştur.
Ebû Hureyre (r.a.) den rivayete göre, Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Çeşitli nimetlerle beslenip vücudlanni geliştirenler, ümmetimin şerlilerindendir." [210]
Hz. Aişe radıyallahu anha'dan rivayete göre şöyle demiştir:
"Bir gün iki defa yediğimi Resûl-i Ekrem gördü ve:
"Ya Aişe, karnından başka bir meşgalen olmasını sevmez misin? Günde iki defa yemek israftandır. Halbuki Allahu Teâlâ israf edenleri sevmez," buyurdu.[211]
Yine sahih haberde şöyle vârid olmuştur:
"İsraf ve ululuk karışmadıkça, yiyin, için ve tasadduk edin." [212]Yine Resül-i Ekrem:
"Bir zaman gelecek ki, ümmetimden bazı erkekler, çeşitli yemekler yiyecek, çeşitli içeceklerden yararlanacaklar, rengârenk elbiseler giyecekler, boş sözlere dalıp, yapmadıklarını söyleyeceklerdir, İşte bunlar ümmetimin şerlileridir."[213], buyurmuştur.
Yine senedinde ihtilaflı biri bulunan sahih bir rivayette şöyle buyurulmuştur:
Dahhâk b. Sufyân radiyallahu anh'den rivayete göre, şöyle demiştir:
"Resûl-i Ekrem bana:
"Ey Dahhâk, yemeğin nedir, ne yer içersin?" diye sordu. Ben:
"Ey Allah'ın Resulü, et yer süt içerim," dedim. Resûl-i Ekrem:
"Yediklerin neye dönüşüyor?" diye sordu. Ben:
"Bildiğin şeye dönüşüyor, ya Resûlallah," dedim. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:
"Allahu Teâlâ, Âdem oğlundan çıkanı dünyaya darb-ı mesel kıldı," buyurdu.[214]
Tembih: İzni ve rızası olmadan başkasının sofrasına oturmanın, davet sahibinin muvafakatini bilmeden doyduktan sonra da yemeğe devam etmenin ve kendi malından da olsa doyduktan sonra yemenin kebâirden olduğu meydandadır. Bunlardan birinci ile ikinci, yâni davet edilmeyen yere gitmek ve doyduktan sonra da yemenin, haksız yere adamın malını yemek olduğundan, haramdır. Ebû Davud'un metni yukarda geçen hadîsde, *"Hırsız olarak girer, vurguncu olarak çıkar"* rivayeti, bunun açık delilidir. Bu haberi Ebû Dâvûd zayıf görmediği için, delil olmaya yeterlidir. Fakat Ebû Dâvûd'dan başkaları bunun râvileri arasında bilinmeyen ve mevsuk olduğu şüpheli olan birisi vardır. Bu bakımdan Cumhur bu rivayeti zayıf görmektedir. Üçüncüsü, yâni kendi malından da olsa alabildiğine yemesinde, kendi nefsini zararlandırmak vardır ki, bu da tıpkı başkasına zarar vermek gibi, kebiredir. Dördüncüsü de çeşitli elbiselerdeki israf, böbürlenmek için etekleri uzatmak kebâirden olduğu gibi, yiyecek hususunda da aşırı derecede israf da kebâirdendir. Her ikisinde de kendini beğenme, kibir ve üstünlük taslamak gibi haller vardır. Bununla beraber doymak ve hele başkasının malından yemek gibi zararlı halleri de buna ekleyebiliriz. Allahu Teâlâ'nın:
"*Dünyadaki hayatınızda sizin için güzel olan her şeyi harcadınız, onların zevkini sürdünüz, bugün, alçaltıcı bir azâb ile cezalanacaksınız."*[215], âyetinin tefsirindeki Hakim'in sözleri de bunu teyid eder. Hakim diyor ki:
"Bu veîd her ne kadar kâfirler için ise de, onlar gibi mubah olan yiyeceklere fazla düşkünlük gösterenlere de şâmil olmasından korkulur. Çünkü o gibi yiyecek ve içeceklere alışan, dünyalığa meyleder ve artık şüphelere düşmekten emin olamaz. Bunlar öyle şeylerdir ki, gönlünün bir istediğini yerine getirdin mi bu defa o gönül diğerini ister; bu isteğin sonu gelmez. Artık onun isteklerine de isyan edemez bir hâl alır. O istekleri yerine getireceğim derken ibâdetten kesilir ve neticede durum tehlikeli bir hâl almaya başlar ve onlara da, "Dünyadaki hayatınızda sizin için güzel olan her şeyi harcadınız, onların zevkini sürdünüz: ama bugün, alçaltıcı bir azâb göreceksiniz." hitabı ile hitap edilmek tehlikesi ile karşı karşıya olurlar. Nefsinin arzu ettiklerini temine çalışmak ve onu bu zevklere alıştırmak doğru değildir. Sonra nefsin bu isteklerini temin zorlaşır ve müşkilâtla karşılaşır. Fakat zamanında onu ıslâh etmek daha kolaydır. Allah bilir".
Sonra araştırdım, Ezraî ve Zerkeşî'nin sözlerinde tufeyli olarak başkasının sofrasına gidip oturma hakkında söylediklerimi teyid eden görüşler buldum. O, Şafii'nin "el-Ümm" adlı eserdeki görüşünü hikâye ettikten sonra, "Davetsiz başkasının yemeğine giden ve bunu âdet haline getirenin şehâdeti kabul olmaz. Zira bu adam haram yiyor. Ancak davet hükümdarın olur veya herkese açık bir adamın daveti olursa o zaman oraya gidip yemesi, şehâdetine engel olmaz. Bunda beis yoktur." denilmiştir.
"Ravza"de Şâmil'den gelen rivayette, şehâdetinin merdud olması için, kendiliğinden bu gibi ziyafetlere iki defa gitmesinin şart koşulması, birincide bir şüphe bulunduğu içindir. İkincide artık şüphe kalmaz. Bunun mürüvvetsiz âdi birisi olduğu anlaşılır. Sonra İbn Sabbağ'dan naklettiğini söyledi. Şöyle ki: İmâm Şafii bu gibi ziyafetlere davetsiz iki defa gitmeyi şart koşması ve bu sayede âdi bir insan olduğu anlaşılacağı içindir, dediği Şafiî'nin

söylediğinin aksine bir görüştür. Zira Şafiî, adamın şehâdetini reddetmek için haram yediğini illet gösterdi. Buna göre şehâdetinin reddedilmesi sağireye israrındandır. Çünkü İsrar ile sağîre de kebireye dönüşür Yoksa mürüvvetsizliğinden değildir. Zira mürüvvetsizliğin haramlılıkla bir alâkası yoktur. Şüphe yok ki, o iki emri içine alır, bu ise yalnız yemektedir. Fakat ona da nefis ve tatlı yemekleri yağma etmeyi veya bazı âdi kimselerin yaptıkları gibi onları alıp getirmelerini ve oradakilerin de buna ağırlanmalarını hesaba katarsan, bu ise tamamen mürüvvet perdesini yırtmak ve haya nikabını kaldırmak olur ki, bunu bir defa yapması bile şehâdetini düşürmek için yeterlidir.
Anlaşılıyor ki, bu zat İbn Sabbağ'ın sözünü naklettikten ve diğerlerinin sağireden olup tekerrür ile kebire olacağına işaret ettikten sonra bu fikri şeyhi Ezraî'den almıştır. Halbuki bir dinarın dörtte birini gasbetmenin kebireden olacağı yukarda geçmişti. Bir veya iki kere davetsiz yemek yemek, çoğunlukla bu miktara ulaşamaz, fakat mürüvveti kaybetmiş olur. Evet, bazı karakteri düşük tufeylilerin bu gibi davetlerde nasıl nefis yemeklerin bir çoğunu alıp götürdükleri ve davet sahibinin buna son derece canının sıkıldığı ve utandığı için ses çıkarmadığı da bir vakıadır. Bunu yapmak elbette mürüvvetsizlik ve haya perdesini yırtmaktır. Binaenaleyh, şehâdetinin reddedilmesinde bunun bir defası da yeterlidir. Nitekim Ceylî'nin "Mevkif" adlı eserinde, "Davetsiz olarak ziyafetlere giden tufeylinin şehâdeti kabul olmaz. îmâm Şafiî de böyle demiştir ve buna muhalefet edeni de sanmıyoruz. Zira Resûl-i Ekrem:
"*Davetsiz olarak ziyafete giden, hırsız olarak gider, vurguncu olarak çıkar."* buyurmuştur. Aynı zamanda bu adamın yediği haram, yaptığı mürüvvetsizlik ve düşük bir harekettir. Bu hali tekerrür etmezse şehâdeti reddedilmez. Zira yaptığı iş aslında seğâirdir.
Halbuki yukarda açıkladığımız gibi Ezraî, onun şehâdetinin reddedilmesini böyle yağmacılığında değil, yalnız yemesinde anlatmıştır.[216]

Son Söz:

Buhâri ile Müslim'in merfü olarak Ebû Hureyre (r.a.) den rivayetlerinde Resûl-i Ekrem:
"Yemeğin en fenası, zenginlerin davet edilip de yoksulların çağrılmadığı velîme yemeğidir. Her kim davet edildiği halde gelmezse Allah'a ve Resulüne isyan etmiştir."[217], buyurmuştur.
Müslim'in rivayeti de şöyledir:
"*Yemeğin en kötüsü, gelecek olanların davet edilmeyip gelmeyeceklerin davet edildiği velîme yemeğidir. Her kim davete icabet etmezse, Allah'a ve Resulüne isyan etmiş olur."* [218]
Yine Buhâri ile Müslim'in rivayetlerinde, Resû!-i Ekrem Efendimiz:
"Sizden biriniz velîme ziyafetine, çağırıldığı vakit oraya gitsin."[219], buyurmuştur.
Müslim'in diğer bir rivayetinde, Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Sizden birinizi din kardeşi davet ettiği vakit -ister düğün yemeği olsun, ister başka bir yemek olsun- davetine gitsin." [220]
Diğer bir rivayette Resûl-i Ekrem:
"Sizden biriniz yemeğe davet edildiği vakit icabet etsin; isterse yer, isterse yemez." [221]buyurmuştur.
Yine Resûl-i Ekrem:
"Küra'a da davet cdilseniz, icabet ediniz, (veya : Paçaya da davet cdilseniz yine icabet ediniz.)" [222], buyurmuştur.
İkrime radıyallahu anh'ın rivayetine göre şöyle demiştir:
"İbn Abbâs (r.a.), Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem gösteriş için "*Yedirilen yemeğin yenmesini nehyetmiştir."* [223]
Hulâsa; yerinde açıklanan şartlara uygun olarak yapılan düğün ziyafetlerine davete icabet (Şafiîlere göre) vacip, diğer davetler müstehaptır.
Câbir radıyallahu anh'den rivayete göre; Resül-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem parmakları ve yemek çanağını yalamakla emretmiş ve, "*Yemeğinizin hangi cüz'ünde bereket bulunacağını bilemezsiniz."* [224], buyurmuştur.
Yine Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Sizden birisinin lokması düşerse, alıp üzerindeki tozu toprağı gidersin, sonra yesin, onu şeytana bırakmasın ve parmaklarını yalamadan el bezine silmesin; insan yemeğin hangi cüz'ünde bereket olduğunu bilemez." [225]
Yine Resûl-i Ekrem:
"Şeytan her işinizde, hatta yemek yerken dahi yanınızda bulunur. Birinizin lokması yere düşerse, onu alıp üzerindeki toz toprağı giderdikten sonra yesin. Şeytana bırakmasın. Yemeği bitirince parmaklarım yalasın; çünkü insan, yemeğin hangi cüz'ünde bereket bulunduğunu bilemez."[226], buyurmuştur. Müslim ve Tirmizi'nin de bu mealde rivayetleri vardır.[227]
Yine Resûl-i Ekrem:
"Sizden biriniz yemek yediği vakit, parmaklarım yalamadan veya yalatmadan el bezine silmesin."[228], buyurmuştur.
Huzeyfe (r.a.) den rivayete göre şöyle demiştir:
"Resûl-i Ekrem ile beraber bir sofrada bulunduğumuzda, o başlamadan önce biz elimizi yemeğe uzatmadık. Bir gün Resûl-i Ekrem ile bir sofra başında bulunurken bir câriye atılırcasma geldi ve Peygamber'den önce yemeğe el

uzattı. Resûl-i Ekrem onun elini tuttu. Sonra arkasından aynı suretle bedevi bir Arap geldi; Resûl-i Ekrem onun da elini tuttu ve:
"Üzerinde Allah'ın adı anılmayan yemeği şeytan benimser. Bu yemeği benimsemek için bu cariyeyi getirdi; bundan dolayı elini tuttum. Aynı maksadla bir bedeviyi getirdi, onun da elini tuttum. Ruhumu kudret elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, şeytanın eli bunların elleri ile beraber elimde idi," buyurdu. Sonra Allah'ın adını anarak yemeğe başladık." [229]
Umeyye b. Mahşiyy (r.a.) den rivayete göre, şöyle demiştir:
"Resûl-i Ekrem'in Ashabından bir adam yemek yiyordu, Resûl-i Ekrem de ona bakıyordu. Adam besmele getirmemişti. Son lokmasında, "Evvelinden sonuna kadar Allah'ın adiyle" diyerek besmele getirdi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:
"Besmeleyi çekinceye kadar şeytan da onunla beraber yedi," buyurdu. Bunu duyan adam midesinde bir lokma kalmayacak şekilde kustu, hepsini dışarı çıkardı."[230]
Yine Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Kim ki yemeğinde, istirahatinde ve yatmasında şeytanın, yanında bulunmasını isterse, evine girdiği vakit selâm versin, yemeğe besmele ile başlasın." [231]
Muâz İbn Enes (r.a.) den rivayete göre, Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Yemek yiyen bir adam yemekten sonra, benden biç bir kuvvet ve kudret olmadan bu yemeği bana rızk edip yediren Allah'a hamd ederim derse, geçmiş günahları mağfiret olur." [232]
Selman radıyallahu anh'den rivayete göre şöyle demiştir:
"Tevrat'ta okudum: Yemeğin bereketi sonunda elleri yıkamaktır. Bunu Resûl-i Ekrem'e açtım ve Tevrat'ta okuduğumu haber verdim. Resûl-i Ekrem:
"Yemeğin bereketi, yemekten önce de sonra da elleri yıkamaktır," buyurdu.[233]
Enes İbn Mâlik radıyallahu anh diyor ki, Resûl-i Ekrem'i şöyle buyururken işittim:
"*Her kim, Allah, evinin yümn ü bereketini çoğaltmasını isterse, yemekten önce ve sonra ellerini yıkasın."* [234]
Sufyan ile Mâlik, yemekten önce elleri yıkamayı hoş görmemişlerdir.
Beyhaki diyor ki: İmâm Şafii de yemekten önce elleri yıkamamayı müstehap kabul etmiştir. Zira Müslim ve diğerlerinin rivayetlerinde; Resûl-i Ekrem sofraya oturdu. Kendisine:
"Ellerinizi yıkamadınız," dediklerinde, Resûl-i Ekrem:
"Namaz kılmıyorum ki, abdest alıp ellerimi yıkayayım," buyurdu.[235] Ebû Dâvûd ve Tirmizi'den gelen diğer rivayette de, *"Ben, namaz kılınacağı zaman abdest almakla emr ol undum."*[236], buyurmuştur.
Ebû Hureyre (r.a.) den rivayete göre, Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Eli et koktuğu halde onu yıkamadan uykuya yatıp da hastalanan ve başına bir hal gelen kimse, artık kendinden başka kimseyi kınamasın." [237]Bu, hasen bir hadîstir. Hatta ikinci şıkkı sahih ve hasen yollardan rivayet edilmiştir. Ancak hasen yol ile rivayetinde, "Ona bir hastalık gelirse" yerine, *"Kendisine alalık arız olursa?"* şeklindedir.
Yine Resûl-i Ekrem:
"*Bereket yemeğin ortasına iner. Bunun için kabın kenarından yiyin, ortasından yemeyin."*[238], buyurmuştur.
Yine sahih bir rivayette Resûl-i Ekrem:
"Sirke ne iyi katıktır." [239], buyurmuştur. Diğer bir rivayette,
"Zeytin yağını yiyiniz ve onunla yağlanınız, zira o, mübarek bir ağacın ürünüdür."[240], buyurulmuştur.
Diğer bir rivayette ise, *"Zeytini yiyin ve onun yağı ile yağlanın, çünkü o, lezzetli ve çok faydalıdır."* [241]buyurulmuştur.
Başka bir rivayette de, *"Eti de ön dişlerinizle ısırarak yiyin, çünkü böyle yemek daha zevkli ve lezzetlidir."* [242]buyurulmuştur.
Yine sahih bir rivayet şöyledir: *"Resûl-i Ekrem koyun etinin sırt kısmından kesti yedi ve sonra da namaz kıldı."* ***[243]***
Ebû Dâvûd ve diğerlerinin Mâşer'den tevatür ettikleri, *"Eti bıçak ile kesmeyin, o, Acem işidir. Siz eti dişleriniz ile ısırıp yiyin; o daha güzel ve daha kolaydır."* [244]rivayetine gelince; bu Ebû Mâşer aslında metruk birisi olmakla beraber bu rivayeti de munkerdir.
Câbir radıyallahu anh'den rivayete göre, Resül-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Allah katında yemeğin en sevimlisi, üzerine ellerin çoğaldığı (birlikte yenilen) yemektir."[245]
Rivayete göre Resûl-i Ekrem'e:
"Ya Resûlallah, biz yiyoruz ama doymuyoruz, neden?" diye sordular. Resûl-i Ekrem:
"Bir arada mı yiyorsunuz, yoksa ayrı ayrı kablarda mı yiyorsunuz?" diye sordu. Ashâb:
"Ayrı ayrı yiyoruz," dediler. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:
"Bir arada yiyin ve besmele ile başlayın ki, sizin için mübarek olsun," buyurdu.[246]
Yine sahih bir rivayette,
"Sizden biriniz sağ eli ile yesin, sağ eli ile içsin, sağ eli ile alsın ve sağ eli ile versin? çünkü şeytan sol eli ile yer, sol eli ile içer, sol eli ile verir ve sağ eli ile alır."[247], buyurulmuştur.

Yine sahih bir rivayete göre; Resûl-i Ekrem: içilen şey'e üflemekten nehyetmiştir. Bunun üzerine bir adam:
" Bardakta çer-çöp görüyorum", deyince, Peygamberimiz:
"Öyle ise onu dök," buyurdu. Adam:
"Bir nefeste kanmıyorum," dedi. Resûl-i Ekrem:
"O takdirde bardağı ağzından uzaklaştır, ayır," buyurdu.[248] Yine sahih bir rivayete göre; Resûl-i Ekrem bardağın kırık yeinden içmeyi ve içilen şeye üflemeyi yasaklamıştır.[249]
Yine başka bir rivayet Resûl-i Ekrem bardağa nefes alıp vermeyi ve suya üflemeyi yasaklamıştır.[250]
Yine rivayete göre Resûl-i Ekrem; büyük su kablarından içmeyi ve içilen şeye nefes alıp vermeyi yasaklamıştır.[251]
Yine sahih bir rivayete göre Resûl-i Ekrem; kabı kendine doğru eğip içmekten de nehyetmiştir.[252]
Yine Ebû Hureyre'den gelen sahih bir rivayet;"Resûl-i Ekrem dibi görünmeyen kabdan içmekten de nehyetmiştir." [253]

KADINLARLA GEÇİNME ADABI

273. Kebire: Haksızlık Ve Aşırılık Sebebiyle İki Kadından Birini Diğerine Tercih Etmek

Ebû Hureyre (r.a.) den rivayete göre, Resûl-i Ekrem:
"Kimin iki karısı olup da aralarında adalet etmezse, kıyamet günü bir tarafına inme indiği halde mahşer yerine gelir." [254]buyurmuştur. Ebû Dâvûd, Nesei, İbn Mâce ve İbn Hibbân'ın sahihlerinde aynı mealde rivayetler vardır.
İki karısı olan kimsenin bunlar arasında adaletsizlik yapması demek, şeriatın yasakladığı hususlarda birine meyledip diğerini ihmal etmesi demektir. Yoksa gönlünün birine fazla meyli demek değildir. Çünkü bu, iradesi dışında olan bir şeydir. Yemek, elbise ve yatak nöbetlerinde aralarında fark gözetmemek demektir. Gönlün meyli ayrı bir şeydir.
Hz. Aişe (r.a.) nin rivayetine göre şöyle demiştir:
"Resûl-i Ekrem her şeyi -eşleri arasında- âdilâne bir şekilde böler ve:
"Allah'ım, bu, benim yapabileceğim taksimdir. Elimden gelmeyen taksimde beni sorumlu tutma." diye dua ederdi." [255]
Müslim ve diğerlerinin Abdullah b. Amr b. el-Âs (r.a.) den rivayetlerine göre Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:
"(Eşleri arasında) adalet yapanlar, kıyamet günü Rahman'ın sağında nurdan kürsüler üzerinde oturacaklardır. O'nun rahmet ve mağfireti, hükümlerinde, aileleri arasında ve üzerlerine tevdi edilen işlerde adaletle işlem yapanlaradır." [256]
Tembih: İki ailesi olan kimsenin, bunlar arasında adalet yapmamasını kebireden saymak, bu hadîslerin gereğidir. Başkalarının bunu kebireden saymamaları önemli değildir; zira bu, büyük bir iştir.[257]

274. Ve 275. Kebire: Erkeğin Kadın Haklarından Birine Mani Olması

Erkeğin, kadın haklarından olan mehir ve nafaka gibi haklardan birini vermemesi, kebiredir. Kadının da erkeğin hakkını vermemesi, aynı hükümdedir. Özürsüz, davetine icabet etmemek, bu haklardan birini yerine getirmemek demektir.
Allahu Teâlâ buyuruyor:
"(Boşanan kadınların) kocaları bu arada barışmak isterlerse, karılarını geri almakta daha çok hak sahibidirler."[258], buyurduktan hemen sonra yine buyuruyor:
"Kadınların hakları örfe uygun bir şekilde vazifelerine denktir. Erkeklerin onlardan bir üstün dereceleri vardır."[259]
Çünkü müracaattan maksadın, halini düzeltmektir, çünkü zararı ona döner. Allahu Teâlâ bunu açıkladıktan sonra, her ikisinin de karşılıklı hakları olduğunu bildirmiştir. İbn Abbâs (r.a.) diyor ki:
"Bu âyet-i celîle'den dolayıdır ki, karım bana karşı süslendiği gibi, ben de karıma karşı süslenirim". Bir başkası da "Kadının hak ve ihtiyaçlarını yerine getirmek erkeğe vaciptir. Kadına da erkeğe boyun büküp itaat etmek vaciptir." demiştir. Âyet-i celîle'nin tefsirinde şöyle denilmiştir: Kadınların erkeklerde hakları, müracaat ânında durumlarını düzeltmeyi murad etmektir. Onlar da rahimlerinde ki çocuklarını gizlememeleridir. Fakat her ne kadar ilk olarak hatıra bu geliyorsa da evlâ olan, âyeti mutlakıyyeti üzre terketmektir.
Sonra erkeğin kadından üstün derecede olması; fazilet, akıl, diyet, mîras ve ganimet bakımlarından üstün olması iledir. Aynı zamanda imamlıkta, kadılık ve şehâdette de ondan ilerdedir. Kadın üzerine evlenmekte ve cariye edinmekte de yine ilerdedir. Kadını boşamak ve tekrar ona müracaat etmekte de böyledir. Mehir, nafaka ve ihtiyaçlarını görmekte de ilerdedir. Bütün bunlar karşısında kadının erkeğe hizmeti de önemle istenmektedir. Nitekim Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştur:
"*Allah'ın kimini kimine üstün kılmasından ötürü ve erkeklerin, mallarından sarf etmelerinden dolayı, erkekler kadınlar üzerine hâkimdirler."* [260]Müfessirler bu âyetin tefsirinde: "Birçok yönleri ile erkeklerin kadınlardan üstün olduklarını anlatmışlardır.

Gerçek erkekler bir çok yönlerden üstündürler; çünkü erkeklerin akıl ve bilgileri daha fazladır. Çabuk kızmazlar. Zor işlerde daha tahammüllü, çoğunlukla Kitabetleri, binicilik ve atıcılıkları daha üstündür. Alimler onlarda, hükümdarlık ve cami imamlığı onlarda, cihad, ezan, hutbe, cuma ve itikâf da onlardadır. Had, kısas ve evlenmelerde şehâdet onlarda; mîras üstünlüğü, asabelik, diyet ödeme, nikâh veliliği, talak –boşama-, boşadıktan sonra müracaat, birkaç, kadınla evlenmek ve onların kendi ailesine intisabları gibi gerçeîc üstünlükleri vardır.
Şer'î yönden de üstündürler. Çünkü, nikâh parası, nafaka temini ve benzeri hususlarda üstünlükleri vardır. Bunun için Peygamberimiz hadîslerinde,
"Eğer bir kimsenin bir kimseye secde etmesini emredeydim, erkeklerin kadınlar üzerinde olan haklarına karşılık, kadınların erkeklere secde etmelerini emrederdim." [261] buyurmuştur.
Bu durumda kadınlar esir gibi gözüktüklerinden, Resûl-i Ekrem onlara hayrı vasiyet ederek,
"Kadınlara, öğütleri iyi bir şekilde yapın, zira onlar sizin yanınızda esirdirler."[262], buyurmuştur. Yine Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"İki zayıf hakkında Allah'tan korkun. Bunların biri köle, diğeri de kadındır." [263]
Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştur:
"Onlarla güzellikle geçinin."[264] Zeccâc diyor ki:
"Güzellikle geçinmek, vasat nafaka vermek, evi yarıya bölmek ve güzel konuşmaktır". "Kadın kocasına nâzik davrandığı gibi erkek de kansına nâzik ve yumuşak davranmalıdır.", diyenler de vardır.
Kurtubi'nin nakline göre âlimler bu âyetten delil çıkararak dediler ki: "Kadına bir hizmetçi yetmezse daha fazlasını tutması kocasına borç olur". Kurtubi daha sonra "İmâm Şafiî ile İmâm-ı A'zam'ın:
"Bir kadına bir hizmetçi yeter, zira yeryüzünde hangi kadın olursa olsun ona bir hizmetçi kâfidir." demekle mugalata ettiklerini" söyledi ve delil olarak "Hükümdarların kızlarının yemek pişirmek ve çamaşır yıkamak gibi birçok işleri olacağından onlara bir hizmetçinin yetmiyeceğini" öne sürdü. Halbuki Kurtubî yalnız bu düşünce ile imamları tenkid etmek istiyorsa, bu mücerred bir hayâl, bir vebal ve yorgunluktur. Zira dava, bir kocaya kocalık bakımından kadınına vereceği hizmetçiyi tayindedir. Bu, kadının bizıatihi muhtaç olacağı kadarım tesbittir. O ise, kadın kim olursa olsun, yine bir hadimdir. Diğer hususlar için daha fazla hizmetçilere de muhtaç olabilir. O diğer husus kocalıkla ilgili değilse, onu, kadının kendisi düşünsün. Şayet kocalıkla ilgili ise tabiî bu da ayrıca erkeğe düşer. Fakat bunlar, ayrı ayrı meselelerdir. Böylece imamların sözlerinin doğru olduğu ve onları hataya düşürmek isteyenin hataya düşmüş olduğu görülmüş olur. Aslında farazi olarak Kurtubi'nin dediği gibi olsa da, imamlara dil uzatmaya ve onları hata ile itham etmeye hakkı yoktur. Nezâketin gereği budur.
Bu husus ile ilgili olarak Resûl-i Ekrem'den gelen haberler vardır. Taberânî "Sağır" ve "Evsat"ında râvileri sikadan olan senedi ile rivayetinde Resûl-i Ekrem: metni yukarda geçen hadiste şöyle buyurmuştur:
"Kim az veya çok bir nikâh parası ile evlenir ve bu parayı vermemeye niyet ederse bu, kadını aldatmaktır. Bu parayı ödemeden ölüırse, zâni olarak mahşer yerine gelir".
Yine Resûl-i Ekrem:
"Hepiniz çobansınız ve hepiniz çobanlığınızdan (elinizin altında kinden) sorumlusunuz: Âmir, çoban (koruyucu) dur ve çobanlığın dan (mai.î'yetinden) sorumludur. Kişi ailesinin koruyucusu ve eli al tında olanlardan sorumludur. Kadın, eşinin evinin koruyucusudur, el altında bulunanlardan sorumludur. Hizmetçi efendinin malının ko ruyucusudmr ve eli altında bulunanlardan sorumludur.
Hepiniz çobansınız ve her biriniz çobanlığından (emri altında bulunanlardan) sorumlusunuz."[265], buyurmuştur.
Yine Resûil-i Ekrem:
"İmanca en mükemmeliniz, ahlâkça en güzelinizdir. Eh hayırlınız, kadınlarına karşı en iyi davrananınızdır."[266], buyurmuştur.
Yine sahih bir rivayette Resûl-i Ekrem:
"Doğrusu imanca mü'minlerin en mükemmeli ahlâkı en güzel olanı ve ailesine en luttufkar davrananıdır."[267],
Başka bir rivayette Resûl-i Ekrem:
"Sizin en hayırlınız, ailesine hayırlı olanınızdır." [268] buyurmuştur. Neseî'nin rivayetinde,
"Ben, aile efradına en hayırlı olanınıızım."[269], ziyâdeliği vardır.
Yine Resûl-i Ekrem:
"Doğrusu kadın eğe kemiğinden yaratılmıştır. Onu doğrultmaya kalkışırsan kırarsın. İyisi onunla idare et ve geçin."[270], buyurmuştur.
Yine Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Allah'a ve âhiret gününe inanan, komşusuna eziyet etmesin. Kadınlara, öğütleri iyi bir şekilde yapın, onlara karşı iyi davranın. Zira onlar eğe kemiğinden yaratılmışlardır. Eğe kemiğinin en eğri kısmı yukarı kısmıdır, onu doğrultmaya kalkışırsan kırarsın, olduğu gibi bırakırsan durmadan eğri lir. Bunun için daima kadınlara iyi öğüt verin." [271]
Yine Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Doğrusu kadın eğe kemiğinden yaratılmıştır. Hiç bir şekilde senin için dosdoğru olmaz. Böyle eğri halinde ondan istifade edebilirsen, faydalanmaya çalış. Eğer onu doğrultayım dersen kırarsın. Onu kırmak, boşamak demektir." [272]
Yine Resûl-i Ekrem:

"İman eden bir erkek îman etmiş bir kadına (ondaki hoşuna gitmeyecek bir huydan dolayı) buğzetmesin (kızmasın. Çünkü) onun bir huyundan hoşlanmıyorsa, diğerinden hoşlanabilir."[273], buyurmuştur.
Muâviye b. Hayde radıyallahu anh'den rivayete göre şöyle demiştir: Ben Resûl-i Ekrem'e:
"Ya Resûlallah, bir kadının kocası üzerindeki hakkı nedir?" diye sordum. Resûl-i Ekrem:
"Yediğinden onu yedir, giydiğinden de onu giydir. Yüzüne vurma, kötü söz de söyleme. Küstüğünüzde de ancak evinizin içinde yataklarınızı ayırın." [274], buyurdu.
Arar b. el-Ahves el-Cüşemi radıyallahu anh'den rivayete göre Veda Haccı'nda Resûl-i Ekrem Allah'a hamd ve sena ettikten, gerekli va'z u nasihatte bulunduktan sonra şöyle buyurduğunu duyduğunu haber vermiştir:
"Dikkat ediniz, kadınlar hakkında birbirinize iyilik tavsiye ediniz, çünkü onlar emriniz altındadırlar; fazla tahakküme hakkınız yoktur. Meğer ki apaçık hayasızlık etmiş olsunlar. Eğer bu işi yapacak olurlarsa yataklarında onları yalnız bırakın ve yaralamayacak şekilde onları dövün. Eğer size itaat ederlerse aleyhlerine yürümek için başka yol aramayın.
İyi biliniz ki, kadınlar üzerinde haklarınız olduğu gibi, kadınlarınızın da sizin üzerinizde hakları vardır. Onların üzerindeki haklarınız, yatağınızı yabancılardan korumaları, izniniz olmadıkça hoşlanmadığınız bir kimsenin evinize girip oturmasına müsaade etmemeleridir. Onların sizin üzerinizdeki hakları da, giyimlerinde ve yemelerinde onlara iyi bakmanızdır." [275]
Yine Resûl-i Ekrem:
"Kendisinden kocası razı olduğu halde ölen her (müslüman) kadın, cennete girer."[276], buyurmuştur.
Yine Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Kadın, beş vakit namazmı kılar, Ramazan orucunu tutar, kendisini yabancıdan korur ve kocasına itaat ederse, kendisine: "Hangi kapısından istersen cennete gir" denir."[277] İbn Hibbân'ın da "Sahih"ihde benzer rivayeti vardır.[278]
Husayn b. Mıhsan radıyallahu anh'den rivayete göre halası Resûl-i Ekrem'e geldi. Resûl-i Ekrem ona:
"Evli misin, eşin var mı?" diye sordu. Kadın:
"Evet, evliyim," diye cevap verdi. Resûl-i Ekrem:
"Onunla nasılsın?" diye sordu. Kadın:
"Elimden geldiği kadar hizmetinde bulunuyorum," diye cevap verdi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:
"Ona nasıl davranacaksın? O senin hem cennetin hem de cehennemindir," buyurdu.[279]
Aişe radıyallahu anha'dan rivayete göre, şöyle demiştir: Resûl-i Ekrem'e:
"Ya Resûlallah, kadın üzerinde en büyük hakkı olan kimdir?" diye sordum. Resûl-i Ekrem:
"Kocasıdır," buyurdu. Ben:
"Erkek üzerinde en büyük hakkı olan kimdir?" dedim. Resûl-i Ekrem:
"Annesidir," buyurdu.[280]
İbn Abbâs (r.a.) dan rivayete göre şöyle demiştir:
"Bir kadın Resûl-i Ekrem'e gelerek:
"Ey Allah'ın Resulü! Ben, kadınlar tarafından size gönderilmiş bir elçiyim. Bu cihad, Allah onu erkeklere farz kıldı; başarırlarsa mükâfatlandırılırlar, öldürülürlerse Rableri katında rızıklanarak diri olurlar. Biz kadınlar topluluğu ise onlara hizmet ederiz, bize bundan ne var? "diye sordu. Resûl-i Ekrem:
"Kadınlardan kime rastlarsan söyle? kadının kocasına itaati ve onun hakkına riâyet etmesi, erkeklerin aldıkları o mükâfata denktir. Ne yazık ki, bunu sizden yapabilen pek azdır," buyurdu.[281]
Ebû Said el-Hudri (r.a.) den rivayete göre şöyle demiştir:
"Bir adam kız çocuğu ile birlikte Resûl-i Ekrem'e geldi ve:
"Ya Resûlallah, bu kızım evlenmek istemiyor," dedi. Resûl-i Ekrem kız çocuğuna:
"Yavrum babanın dediğini yap," buyurdu. Kızcağız:
"Seni hak peygamber gönderen Allah'a yemin ederim ki, erkeğin, kadının üzerindeki hakkının ne olduğunu bana haber vermedikçe evlenmeyeceğim," dedi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:
"Kocanın karısı üzerindeki hakkı; kocanın vücudunda devamlı kanayan yarası olsa veya burnundan devamlı irin veya kan aksa da karısı onları yalayarak temizlese yine de onun hakkını ödemiş olamaz," buyurdu. Kızcağız:
"Öyle ise seni hak peygamber gönderen Allah'a yemin ederim ki, asla evlenmiyeceğim," dedi. Resûl-i Ekrem babasına dönerek:
"Onları ancak kendi müvafakatları ile evlendirin," buyurdu.[282]
Ebû Hureyre (r.a.) den rivayete göre, şöyle demiştir:
"Resûl-i Ekrem'e bir kadın gelerek:
"Ben fülancının kızı fülancıyım," deyince, Peygamberimiz:
"Tanıdım seni, ne istiyorsun?" buyurdu. Kadın:
"Derdim, amcamın oğlu âbid olan fülancıdır," dedi. Peygamberimiz:
"Onu da tanıdım," buyurdu. Kadın:
"İşte o zat benimle evlenmek istiyor; şimdi bana, kocanın, kan üzerindeki hakkının ne olduğunu haber ver; yerine getirebileceksem onunla evlenirim", dedi. Peygamberimiz :
"Kocanın karısı üzerindeki hakkı; kocanın burnu devamlı kan ve irin aksa da kadın onu dili ile yalayarak temizlese, yine de hakkını ödemiş olmaz. Eğer bir kimsenin bir kimseye secde etmesi gerekseydi, Allah erkeği kadından

üstün kıldığı için, yanına girdiğinde kadının erkeğine secde etmesini emrederdim," buyurdu. Bunu duyan kadın:
"Seni hak peygamber gönderen Allah'a yemin ederim ki, yaşadığım sürece kimse ile evlenmem," dedi." [283]
Enes İbn Mâlik (r.a.) den rivayete göre şöyle demiştir:
"Ensar'dan bir ailenin, bahçelerini sulamak için su taşıyan bir develeri vardı. Bir gün deve onlara isyan etti ve kendisini kullanmalarına müsaade etmedi. Bu aile Resûl-i Ekrem'e gelerek:
"Bizim, kendisiyle su taşıdığımız bir devemiz vardır. Bize zorluk çıkarıyor ve kendisini bu işte kullanmamıza izin vermiyor; ekinlerimizin ve hurma ağaçlarımızın suya şiddetle ihtiyaçları var, ne yapacağız? diye yakındılar. Resûl-i Ekrem yanındaki arkadaşlarına:
"Kalkın gidelim bakalım," buyurdu. Kalktılar, Resûl-i Ekrem devenin olduğu yere girdi. Deve bir kenarda çökmüş duruyordu. Resûl-i Ekrem deveye doğru ilerledi.
Ensarî olan aile :
"Ya Resûlallah, o bir köpek gibi, size saldırmasından korkuyoruz," dediler.
Resûl-i Ekrem:
"Ben ondan korkmam," buyurdu. Deve Resûl-i Ekrem'i görünce hemen önünde secdeye kapandı. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem deveyi tutup sahibine teslim etti. Arkadaşları Resül-i Ekrem'e:
"Ya Resûlallah, bu akılsız bir hayvan size secde ediyor da, biz aklı başında kimseler olarak niçin size secde etmeyelim?" dediler. Resûl-i Ekrem:
"İnsanın insan a secde etmesi doğru olamaz. Eğer bir kimsenin bir kimseye secde etmesi olsaydı, hakkının büyüklüğünden dolayı, kadınların kocalarına secde etmelerini emrederdim. Eğer başının tepesinden tırnağına kadar cerahat aksa, kadın da bunları terrâzlese yine de hakkını ödemiş olmaz," buyurdu.[284]
Kays İbn Şa'd radıy'allahu anh'den rivayete göre şöyle demiştir:
"Ben Hiyere'ye geldim. Halkını, Merzuban'larına (Mecûsî reislerine) secde eder gördüm. Kendi kendime, Resûl-i Ekrem kendisine secde edilmeye daha lâyıktır," dedim. Resûl-i Ekrem'in yanına döndüğümde, ona: "Ya Resûlallah, Hiyere'ye gittim, halkını Merzuban'larına secde eder gördüm. Sen ise secde edilmeye daha lâyıksın (izin ver de sana secde edelim) dedim. Resül-i Ekrem bana:
"Mezarıma uğrasan, o na secde eder misin?" diye sordu. Ben:
"Hayır," dedim. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:
"Böyle yapmayın; ben, bir kimsenin bir kimseye secde etmesini emretseydim, kocaların, üzerlerindeki haklarından dolayı, kadınların kocalarına secde etmelerini eimrederdim," buyurdu.[285]
İbn Ebî Evfâ (r.a.) den riv.âyete göre şöyle demiştir:
"Muaz İbn Cebel Şam'dan gelince Resûl-i Ekrem'e secde etti. Resûl-i Ekrem Muâz İbn Cebel'e:
"Bu nedir?" diye sordu. Muâz:
"Ya Resûlallah, Şam'dan geldim; onları pa üriklerine ve ruhbanlarına secde eder gördüm. Size de aynı saygıyı göstermek istedim," dedi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:
"Öyle yapma, zira ben, bir kimsenin bir kimseye secde etmesini emredendim kadına, kocasına secde etmesini emrederdim. Nefsimi kudret elinde bulunduran Allah'a yemin ederim ki, kadının kocasının hakkını ödemedikçe, Rabbmın hakkını ödeyemez," [286]buyurdu.
Başka bir rivayette Resûl-i Ekrem:
"Bir kimsenin bir kimseye secde etmesini emredeydim, büyüklüğünden dolayı, kadının kocasına secde etmesini emrederdim. Kadın, kocısının hakkını ödemedikçe imanın tadını tadamaz. Devenin üzerinde iken, kocası kendisini yatağa davet etse itaat etmek zorundadır." [287], buyurmuştur.
Enes İbn Mâlik (r.a.) den rivayete göre, Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Ey ümmetim! Cennette olan erkeklerinizi size haber vereyim mi?" buyurdu. Ashâb:

"Evet, ya Resûlallah," dediler. Resûl-i Ekrem:
"Peygaber cennettedir. Sıddîk cennettedir. Şehrin bir kenarında olan kardeşini yalnız Allah rızası için ziyâret eden mü'min cennettedir.
Dikkat edin, size cennette olan kadınlarıruzı haber vereyim mi?" buyurdu. Ashâb:
"Evet, haber ver, ya Resûlallah," dediler. Resûl-i Ekrem:
"Kocasına itaat eden ve kocası tarafından sevilen ve çok doğuran bir kadındır ki, kızdığı veya kendisine fenalık yapıldığa veya da kocası öfkelendiği zaman: "İşte elim elindedir. Sen razı oluncaya kadar gözümü yumup sürmelenmem." der." [288]
Muâz İbn Cebel (r.a.) den rivâyete göre Resül-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Allah'a îman etmiş olan bir kadına, kocasının sevmediği adamı evine almak helal olmaz. Kocasının izni olmadan dışarı çıkması da helâl olmaz. Kadın bu hususlarda hiç kimseye itaat edemez, kocasından ayrı yatamaz kocasını dövemez. Şayet haksızlık eden kocası ise onu memnun etmeye çalışsın. Memnun etmişse ne güzel, Allah da özrünü kabul eder, hüccetini takviye eder, günah ondan gider. Şayet (kadın özür dilediği halde) kocası razı olmazsa, Allah kabul eder." [289]
"İbn Abbâs (r.a.) den rivayete göre şöyle demiştir:
"Has'am kabilesinden bir kadın Resûl-i Ekrem'e gelerek:
"Ya Resûlallah, kocanın karısı üzerindeki hakkını bana haber ver, çünkü ben kocasız bir kadınım. Eğer koca hakkım yerine getirebileceksem evlenirim, değil ise evimde kocasız otururum", dedi. Resûl-i Ekrem:

"Doğrusu kocanın karısı üzerindeki hakkı; kadın deve üzerinde iken bile kocası kendisinden yakınlık istese nefsini ondan men etmemelidir. Kocanın karısı üzerindeki hakkından birisi de, kocanın izni olmadan nafile oruç tutmamalıdır. Şayet kocasının izni olmadan kadın oruç tutacak olursa sâdece açlık ve susuzluk çekmiş olur, orucu kabul olmaz. Kadın kocasının izni olmadıkça evden dışarı çıkmamalıdır. Şayet çıkacak olursa eve dönünceye kadar göklerdeki melekler, rahmet ve azâb melekleri ona lanet eder," buyurdu. Bunu duyan kadın:

"Öyle ise bu durumda hiçbir sûretle evlenemem," dedi." [290]

Zeyci İbn Erkam (r.a.) dan rivayete, göre, Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

"Kadın kocasının bütün haklarını yerine getirmeden Allah'ın hakkını ödeyemez. Deve üzerinde de olsa kocasının isteğini yerine getirecektir." [291]

Yine sahih bir rivayette,

"Kocasından bir an bile müstağni kalamadığı hakle ona teşekkür etmeyen kadına Allah nazar kılmaz."[292], buyurulmuştur.

Yine Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

"Dünyada bir kadın kocasına eziyet ederse, o erkeğin hurilerden olan zevcesi o kadına hitab ederek:

"Allah canını alsın; bu adama eziyet edip durma. O, dünyada senin yanında bir misafirdir, yakında senden ayrılıp bize kavuşacak" diyerek azarlar." [293]

Yine Resûl-i Ekrem:

"Kadın, ocak başında olsa dahi erkeğinin davetine icabet etsin."[294] buyurmuştur.

Yine Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

"Bir kimse karısını yatağına davet edip de (mazereti olmadığı halde) gelmez ve kocası da ona dargın olarak gecelerse, sabah oluncaya kadar melekler o kadına lanet ederler." [295]

Yine Resûl-i Ekrem:

"Nefsimi kudret elinde bulunduran Allah'a yemin ederim ki, bir adam eşini yatağına davet eder de kadın gelmezse, Allahu Teâlâ o kadına, kocası razı oluncaya kadar, dargın olur."[296], buyurmuştur.

Yine Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

"Üç kimse vardır ki, bunların amel ve ibâdeti başlarından bir karış dahi yukarı yükselmez: Bir topluluğa, kendisinden hoşlanmadıkları bir kimsenin imamlık yapması, kocası kendisine dargın olduğu halde geceleyen kadın ve birbirine nefret duyan, münâsebeti kesen iki din kardeşidir." [297]Diğer bir rivayette de *"Namazları kabul olmaz"* şeklindedir.[298]

İbn Ömer (r.a.) den rivayete görev Resûl-i Ekrem'in şöyle buyurduğunu duyduğunu haber vermiştir:

"Kadın, kocası istemediği halde evinden çıkarsa, dönünceye kadar, insan ve cinlerden başka uğradığı her şey ve gökteki melekler kendisine lanet ederler."[299]

Tembih: Karı - kocanın karşılıklı haklarına riâyet etmemelerini kebireden saymak, ilk hadislerin sarahatinden anlaşılmaktadır. Çünkü orada, *"Adam Allah'a zâni olarak kavuşur."* denmektedir. Bu ise son derece şiddetli bir veiddir. Son hadîs de aynıdır, Çünkü orada da insanlarla cinlerden başka her şeyin ona lanet ettiği bildirilmektedir. Bu da,şiddetli bir veiddir. Bu da bunların kebireden olduklarına delildir.[300]

273. 277. ve 278. Kebireler: Şer!i Bir Garaz Olmaksızın Müslüman Kardeşine Üç Günden Fazla Küs Durmak, Karşılaştığı Müslümana Arka Çevirmek Ve İçinden Kin Tutmak

Hişâm b. Âmir (r.a.) den rivayete göre, Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

"Bir müslümanın diğer bir müslümanla üç geceden fazla küs durması helâl olmaz. Üç günden fazla birbirine küs olanlar, bu halleri devam ettiği sürece haktan ayrılmışlardır. Bunlardan hangisi ilk defa barışmak için küsünden dönerse, bu dönüşü, günahlarına keffâret olur. Şayet (bunlardan birinin) verdiği selâmı diğeri almazsa, onun selâmını melekler, diğerinin selâmını da şeytan alır. Bu halleri üzre ölecek olurlarsa asla ikisi birden cennete giremezler." [301]İbn Hibbân'ın "Sahih"indeki rivayetinde, *"İkisi cennete de giremez, cennette de bir araya gelemezler."*[302], şeklindedir. Ebû Bekir İbn Ebî Şeybe'nin rivayetinde: *"Üç günden fazla küs durmaları helâl olmaz. Şayet üç günden fazla küs duracak olurlarsa cennette asla bir araya gelemezler. Bunlardan hangisi ilk önce barışırsa günahları bağışlanır. Eğer bunlardan birisi diğerine selâm verir de, o selâmı kabul etmez ve almazsa, melek selâmını alır, Öbürünün selâmını da şeytan reddeder."* [303]

İbn Abbâs (r.a.) dan rivayete göre, Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

"Üç günden fazla küs durmak helâl değildir. Karşılaştıklarında biri selâm verir diğeri de alırsa, mükâfatta ortak olurlar. Şayet birinin verdiği selâmı diğeri almazsa, selâmı veren günahtan kurtulur, selâmı almayan günahkâr olarak kalır." Râvi, öyle sanıyorum ki Resûl-i Ekrem:

"Böyle birbirine küs ölecek olurlarsa cennette bir araya gelemezler." buyurmuştur," dedi.[304]

Ebû Eyyup (r.a.) den rivayete göre, Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

"Birbirinize arka çevirmeyiniz, arayı açmayınız, ey Allah'ın kulları kardeş olunuz. İki mü'minin dargınlıkları üç gündür. Şayet bu süre sonunda konuşurlarsa ne güzel, yoksa birbirleriyle konuşuncaya kadar Allah rahmet ve yardımını onlardan uzaklaştırır." [305]

Fedâle b. Ubeyd (r.a.) den rivayete göre Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Din kardeşi ile üç günden fazla küs duran cehennemdedir. Ancak Allah rahmetiyle kendisine müsamaha ederse başka." [306]
Ebû Hirâş Hadredİbni Ebî Hadredi'l-Eslemi (r.a.) den rivayet edildiğine göre Resûl-i Ekrem:
"Kardeşini bir yıl terkedip onunla konuşmayan, onun kanını akıtmış gibidir."[307], buyurmuştur.
Câbir (r.a.) den rivayete göre, Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Doğrusu şeytan, artık Arap yarımadasında namaz kılanların kendisine ibâdet etmelerinden ümidini kesmiştir. Ancak işi, onların arasım açmak ve kalblerini bozmağa çalışmaktır." [308]
Abdullah İbn Mesûd radıyallahu anh'den rivayete göre şöyle demiştir:
"İslâmiyete girdikten sonra birbirine darılan iki müslümandan biri, çıktığı yere dönünceye kadar, İslâmiyetten ayrılmıştır. Çıktığı yere dönmesi demek, darıldığı kimseye gelip selâm vermesidir."[309]
Yine Abdullah İbn Masûd (r.a.) den rivayete göre, Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Müslüman olduktan sonra birbirine darilan iki kimseden zâlim (haksız) olanı barışmcaya kadar îslâmın dışında kalmış olur." [310]
Enes (r.a.) den rivayete göre, Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Birbirinizle münâsebeti kesmeyiniz, birbirinize arka çevirmeyiniz, birbirinize buğzetmeyiniz, birbirinize hased etmeyiniz, ey Allah'ın kulları kardeş olunuz. Müslümana, kardeşi ile üç günden fazla küs durması helâl olmaz." [311]Taberânî buna ilâve olarak, *"Karşılaştıklarında biri bu tarafa, öbürü diğer tarafa döner. Bunların en hayırlısı ilk önce selâm verenidir. İlk önce selâm veren, ilk önce cennete girer."* rivayet etmiştir.[312]
îmâm Mâlik, "Tedâbür" demekten, bir müslümamn diğerinden yüz çevirmesini anlıyorum." demiştir.[313]
Ebû Eyyup (r.a.) den rivayete göre Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Bir müslümanın din kardeşine üç günden fazla küs durması helâl değildir. Öyle bir küslük ki, iki mü'min birbirine kavuştukları zaman birisi yüzünü şu tarafa çevirir, öbürüsü öte tarafa çevirir. Halbuki iki mü'minin hayırlısı, önce selâm vermeye başlayanıdır." [314]
Âlimlerin bu hadîsten çıkardıkları hüküm, selâm, küs durma suçunu kaldırır.
Ebû Hureyre (r.a.) den rivayete göre Resûl-i Ekrem:
"Bir Müslümanın din kardeşine üç günden fazla küs durması helâl değildir. Üç günden fazla küs durup ölen kimse cehenneme girer"[315], buyurmuştur.
Yine Resûl-i Ekrem:
"Bir mü'minin bir mü'mine üç günden fazla küs durması helâl değildir. Üç gün geçtikten sonra küs olduğu mü'min ile karşılaşırsa ona selâm versin, eğer selâmı alırsa ikisi de ecirde ortak olurlar. Şayet selâmı almazsa, almayan günahkâr, selâmı veren ise günahtan kurtulmuş olur."[316], buyurmuştur.
Ebû Hureyre (r.a.) den rivayete göre Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Haftanın her pazartesi ve perşembe günleri ameller Allah'a arzolunur. Allahu Teâlâ (amellerin kendisine arzedildiği) o günde kendisine şirk koşmayan herkesi mağfiret eder. Ancak kendisi ile din kardeşi arasında husûmet ve dargınlık olan kimse için: "Barışıncaya kadar bunları bırakın." buyurur." [317]
Yine Resûl-i Ekrem:
"Pazartesi ve perşembe günleri cennet kapılan açılır; Allah'a şirk koşmayan herkes mağfiret edilir, kendisi ile kardeşi arasında düşmanlık ve dargınlık olan kimse müstesna. Bunlar için: "Bunları barışıncaya kadar geciktirin, bunları barışıncaya kadar geciktirin, bunları barışmcaya kadar geciktirin." denilir."[318], buyurulmuştur.
Resûl-i Ekrem:
"Her pazartesi ve perşembe günleri yeryüzü sakinlerinin amelleri göklere yükseltilir. Allah'a şirk koşmayan her müslüman mağfiret edilir, kendisiyle kardeşi arasında kin ve dargınlık olan müstesna." [319]buyurmuştur.
Câbir (r.a.) den rivayete göre Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Pazartesi ve perşembe günleri ameller Allah'a arzedilir; nice istiğfar edenler mağfiret edilir, nice tevbe edenlerin tevbeleri kabul edilir. Ancak kin tutanların amelleri, tevbe edinceye kadar kinleri ile birlikte geri çevrilir." [320]
Muâz İbn Cebel (r.a.) den rivayete göre Resûl-i Ekrem:
"Allahu Teâlâ Şaban ayınm onbeşinci gecesi bütün kullarına tecelli eder de müşrik (şirk koşan) veya müşâhin (kin ve düşmanlık besleyen) den başka herkesi mağfiret eder."[321], buyurmuştur. Beyhakinin rivayeti de şöyledir:
Aişe radıyallahu anha'dan rivayete göre şöyle demiştir:
"Resûl-i Ekrem (bir akşam) yanıma geldi, üzerindeki iki elbisesini çıkardı. İstirahatını tamamlamadan kalktı, elbiselerini giydi (ve gitti). Ben bunu görünce fazlası ile kıskandım; onun, diğer ortaklarımın yanma gittiğini sandım da hemen peşinden çıktım onu izlemeye başladım. Baki' mezarlığında ona yetiştim, mü'min olan erkeklerle mü'min olan kadınlara ve şehitlere dua ediyor, mağfiret diliyordu. Kendi kendime, "Anam babam sana feda olsun, sen Rabbinin hizmetinde, ben ise dünya peşindeyim" dedim, hemen geri dönerek odama girdim, yüksekten nefes alıyordum. Peşimden Resûl-i Ekrem de geldi. Bana:
"Bu sık sık soluma nedir, ey Aişe?" diye sordu. Ben:
"Anam babam size feda olsun, yanıma geldiniz iki elbisenizi çıkardınız, sonra yeteri kadar istirahat etmeden kalkarak elbiselerinizi giydiniz, ben de diğer zevcelerinizin yanına gidiyorsunuz diye kıskandım. Nihayet sizi Baki' mezarlığında dua yaparken görünce geri döndüm, koşa koşa eve geldim," dedim. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:

"Ey Aişe! Allah ve Resulünün sana haksızlık yapacaklarından mı korkuyorsun? Bana Cebrail aleyhisselâm geldi ve "Bu gece Şaban'ın onbeşinci gecesidir. Allahu Teâlâ bu gece Beni Kelp kabilesinin koyunlarının kılları sayısınca insan cehennemden azâd eder. Yalnız Allah'a şirk koşana, kin tutana, akraba ile münâsebeti kesene, kibirli kibirli sallanıp gezene, anne ve babasına âsi olana ve devamlı içki içeni nazar kılmaz." dedi, buyurdu. Hz. Aişe devamla:
"Resûl-i Ekrem elbisesini çıkardı, bana:
"Ey Aişe! Bu gece Rabbime ibâdet etmeme izin verir misin?" buyurdu. Ben:
"Anam babam size feda olsun, ibâdetinizi yapınız," dedim. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem kalktı namaza durdu. Uzunca bir secde yaptı, öyle ki öldüğünü sandım. Hemen kalktım elimi ayaklarının altına koydum, kımıldayınca sevindim. O sırada secdede şöyle dua ettiğini duydum:
"Allah'ım, azabından affına, gazabından rızana sığınırım. Senden yine sana iltica ediyorum, şânın yücedir. Sana gereği gibi hamdetmekten âcizim. Sen, seni sena ettiğin gibi ulusun."
Sabah olunca gece yaptığı bu duayı kendisine okudum. Resûl-i Ekrem:
"Ya Aişe, onları öğrendin mi?" buyurdu. Ben:
"Evet, öğrendim," dedim. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:
"Onları öğren ve başkalarına da öğret. Çünkü onları bana Cebrail aleyhisselâm öğretti ve secdede tekrar tekrar okumamı öğütledi," buyurdu.,
Abdullah b, Ömer (r.a.) den rivayete göre Resûl-i Ekrem:
"Allahu Teâlâ Şaban'ın onbeşinci gecesi kullarına tecelli eder, kin tutan ile intihar edenden başka herkesi affeder."[322], buyurmuştur.
Yine Resül-i Ekrem:
"Allahu Teâlâ Şaban'ın onbeşinci gecesi yeryüzünde yaşayanları mağfiret eder, ancak kendisine şirk koşan veya kin tutanı affetmez."[323], buyurmuştur.
Yine Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Şaban'ın onbeşinci gecesi Allahu Teâlâ kullarına tecelli eder; mü'minleri mağfiret eder, kafirlere mühlet verir ve kin sahiplerini, kinlerini terkedinceye kadar kinleri ile başbaşa bırakır." [324]
İbn Abbâs (r.a.) dan rivayete göre Resûl-i Ekrem:
"Üç şeyden bir tanesi kimde bulunmazsa, Allahu Teâlâ dilediği kimse için ondan başka günahlarını mağfiret buyurur. Bunlar: Allah'a hiç bir şeyi şirk koşmadan ölen, sihirbazlara uyan bir sâhir olmayan ve din kardeşine kin tutmayandır."[325], buyurmuştur.
Hz. Aişe validemiz anlatıyor:
"Resûl-i Ekrem bir gece namaza kalktı. Namazda secdeyi o kadar uzattı ki, bir emr-i Hak vaki olduğundan korktum. Hemen kalktım parmağını kımıldattım, parmağını kımıldatınca sevindim. Başını secdeden kaldırdı,.namazını bitirince, bana:
"Ey Aişe, ne zannettin peygamber sana haksızlık mı ediyor?" buyurdu. Ben:
"Hayır, vallahi ya Resûlallah, öyle sanmadım. Fakat uzun süre secdede kaldığınız için vefat ettiğinizi sandım," dedim. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:
"Bilir misin bu gece hangi gecedir?" buyurdu. Ben:
"Allah ve Resulü daha iyi bilir," dedim. Resûl-i Ekrem:
"Bu gece Şaban'ın onbeşinci gecesidir. Allahu Teâlâ bu gecede kullarına tecelli eder ve onları mağfiret buyurur, merhamet isteyenlere merhamet eder. Ancak kin tutanları kendi hallerine bırakır," buyurdu.[326]
Hased bölümünde, adamın birinin cennetlik olduğunu Resûl-i Ekrem'in birkaç kez haber vermesi üzerine, bu zatın yaptığı ameli öğrenmek için birisinin kendisine misafir gittiğini ve amelini az bulduğu için de adama amelini sorduğunu, adamın da, "Kimseye husûmetim olmaz, kimseye karşı kin beslemem ve hased etmem," dediğini yukarda nakletmiştik.
Tembih: Şu sahih hadîslerdeki şiddetli veidlerden bunların kebâirden olduğu açıkça anlaşılmaktadır. Meselâ, hadîslerde, *"Asla cennete giremezler."*, *"O, cehennemdedir; kanını akıtmak gibidir; dönünceye kadar İslâmın dışındadır; bu hal üzre ölürse cehenneme girer."* gibi hep şiddetli veidlerdir.
Udde sahibinin, "Üç günden fazla küs tutmak, sağâirdendir." sözü, gerçeklerden çok uzaktır. Her ne kadar Şeyhler (Nevevi ile Rafiî) buna bir şey demedüerse de, durum budur.
Sonra baktım ki bazıları, üç günden fazla küs durmayı Kebireden saymışlar; Udde sahibi ve Zerkeşi'nin sözlerine kıymet vermiyerek, "Udde sahibinin, "Üç günden fazla küs durmanın sağâirden olduğu" sözünde nazar var." demişlerdir.
Doğrusu bunun kebire olmasıdır. Çünkü burada ayrılmak var, eziyet var, bozgunculuk vardır. "Ancak bunun kebireden olması, ısrardandır." denebilir. Bu sözün de son cümlesine itiraz vardır. Biz kabul edelim ve diyelim ki, bunun görüşü bizim sözümüze münâfi değildir. Çünkü nihayet bunun kebire olması demek, bunda olan ve yukarda saydığımız kusurlardan veya üç gün ısrardandır; halbuki üç gün geçmesiyle bozgunculuk ve ayrılık tahakkuk eder .ondan önce tahakkuk etmez, zira İsrar yoktur. Aynı zamanda küs durmanın haram olmasından da istisna edilmiştir. Nitekim "Terceme" adlı eserimde buna işaret ettim. Hulâsa, taraflar ne zaman tevbe ederlerse eski hallerine dönerler, aksi halde dönemezler.[327]

279. Kebire: Kocasının İzniyle de Olsa Kadının Süslenip Koku Sürünerek Evden Çıkması

Ebû Mûsâ (r.a.) den rivayete göre, Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

"Her göz zina eder. Kadın koku sürünüp (süslenip püslenip) bir toplantı yerine gittiği vakit, o şöyledir, o böyledir, yâni zâniyedir." **[328]**
Yine Resûl-i Ekrem:
"Herhangi bir kadın, güzel koksun diye koku sürünür ve halkın yanından göçerse, o, zâniyedir (yâni fâsikadır). Her göz zina eder."[329], buyurmuştur.
Mûsâ b. Yesâr (r.a.) dan rivayete göre, şöyle demiştir:
"Kadının biri Ebû Hureyre'nin yanından geçerken, güzel kokusu etrafa yayıldı. Ebû Hureyre kadına:
"Ey Cebbâr'ın cariyesi, nereye gidiyorsun?" diye sordu. Kadın:
"Camie gidiyorum," diye cevap verince, Ebû Hureyre:
"Güzel koku süründün, değil mi?" diye sordu. Kadın :
"Evet," diye cevap verdi. Ebû Hureyre:
"Geri dön ve yıkan, çünkü ben Resül-i Ekrem'den şöyle buyurduğunu duydum:
"*Süründüğü koku etrafa yayılırken mescide namaz kılmak için giden kadının namazı, geri evine dönüp yıkanmadıkça, kabul olmaz."* dedi.[330]
Aişe (r.a.) den rivayete göre şöyle demiştir:
"Resûl-i Ekremle birlikte Mescid'de otururken, Müzeyne kabilesinden bütün zinet ve ihtişam içinde bir kadın mescide girdi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:
"Ey insanlar, kadınlarınızı zînetlerini giyerek eteklerini sürüye sürüye mescide gelmekten nehyediniz. Zira İsrâiloğullarının kadınları, zînetlerini kuşanıp böbürlene böbürlene mescidlere geldikleri için lanetlenmişlerdir." buyurdu.[331]
Tembih: Kadının koku sürünüp, süslenip püslenip evden çıkmasını kebireden saymak, bu hadîslerin sarahatinden anlaşılmaktadır. Bizim esaslara ve kurallara uyması için, bunu da fitnenin tahakkuku zamanına hamletmek uygun olur. Yalnız fitneden korktuğu halde koku sürünmek mekruh, fitne ihtimali halinde haram, fitne kuvvetli olunca o zaman da kebire olur.[332]

280. Kebire: Evin Yıkılması Veya Kendisine Fenalık Gelmesi Gibi Bir Tehlike Olmadan Veya Kocasının Öğretemeyeceği Dinî Bir Meseleyi Öğrenmek Gibi Şer'î Bir Zaruret Bulunmadan Kocasının İzni Olmaksızın Kadının Evinden Çıkması

Ailahu Teâlâ şöyle buyurmuştur:
"Allah'ın kimini kimine üstün kılmasından ötürü ve erkeklerin mallarından sarfetmelerinden dolayı erkekler kadınlar üzerine hâkimdirler. İyi kadınlar, gönülden boyun eğenler ve Allah'ın, korunmasını emrettiğini, kocasının bulunmadığı zaman da koruyanlardır. Serkeşlik etmelerinden endişelendiğiniz kadınlara öğüt verin, yataklarında onları yalnız bırakm, nihayet dövün. Size itaat ediyorlarsa aleyhlerine yol aramayın. Doğrusu Allah yücedir, büyüktür." [333]
Kadınlar, "Neden erkekler mirasta ve diğer bazı hususlarda bizden daha üstün olacaklar?" diye dedikodu yaptıkları vakit:
"Allah'ın sizi birbirinizden üstün kıldığı şeyleri özlemeyin." [334]âyeti ile cevap verildi.
Allahu Teâlâ bu âyet-i celile ile erkeklerin üstünlüklerini şöyle açıklamıştır:
"Erkekler, kadınlar üzerine hâkimdirler. Onların maişetlerine bakar ve onları korurlar. Temettûde hepsi ortak iseler de, Allahu Teâlâ erkeklere kadınların hakkına riâyeti, onları ıslâh edip terbiye etmeyi, nikâh paralarını vermeyi ve geçimlerini temin etmeyi emretmiştir." Âyet-i celile Ensâr'ın ileri gelenlerinden Es'ad b. Rebî hakkında nazil olmuştur. Hanımı kendisini kızdırmıştı. O da hanımına bir tokat aşketmişti. Kızın babası kızını alarak hemen Resûl-i Ekrem'e geldi ve şikâyette bulundu.
"İşte parmak izleri hâlâ yüzündedir." dedi. Resûl-i Ekrem:
"O halde kocandan kısas al, yâni sen de aynen bir tokat vur" buyurdu. Bunu söyledikten sonra *"Biraz bekle"* buyurdu. İşte bu sırada bu âyet-i celîle nazil oldu. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:
"Biz bir şey murad ettik, yâni kısas etmeni söyledik, fakat Allahu Teâlâ bunda hakkınız olmadığını emir buyurdu ki, onun iradesi daha hayırlıdır." buyurdu ve böylece Es'ad da dayaktan kurtuldu.
Burada âyet-i celîle'den anlaşıldı ki, erkek, ailesini terbiye edebilir, ancak geçim huzurunu bozmayacaktır. Çünkü Allahu Teâlâ, *"Erkekler, kadınlar üzerine hâkimdirler."* buyurdu. Allahu Teâlâ'nın, "*Kadınların erkeklerin mallarından sarfetmelerinden ötürü."* buyurmasında da, infak etmezse kavvamlığının kalkmış olmasına delâlet vardır. Kavvamiyet kalkınca da, Şafiî'ye göre nikâh bağım feshedebilir. İmam-ı Â'zam ise, "nikâhın meşru olmasından maksadın zevaline kadar nikâhı kaldırmaz," demiştir. Allahu Teâlâ'nın,
"Eli genişleyinceye kadar beklemelidir."[335] buyurduğu umumidir, buna da şamildir. "Kânitât" lafzı da, Allah için itaati ifade eder. Huzurlarında kendilerine itaat, bulunmadıkları vakit namus, mal ve çocuklarını korumak, erkeklerin, kadınlarda hakkıdır.
Ebû Umâme (r.a.) den rivayete göre, Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Mü'min kişi için, Allahu Teâlâ'nın emirlerine sarılıp, yasakladığı şeylerden kaçındıktan sonra en faydalı şey iyi kadındır ki söylediğini tutar. Yüzüne bakarsa gönlü açılır, kendisine and verdirecek olursa sözünden caymaz. Kocasının bulunmadığı zamanda kocasına ve malına hıyanet etmez."[336], buyurdu ve sonra da yukardaki âyet-i celile'yi okudu..

Allahu Teâlâ âyette daha sonra iyi kadınları zikredip, onlara. kadın ve kocaya nisbetle din ve dünya ile ilgili her mükemmelliği iç:ine alan "Kunût" fazla ibâdet, koruyuculuk gibi özellikle vasıfladı. İyi olmayıp kötü olan kadınları da serkeşlikle niteledi.
İmâm Şafiî diyor ki: "Bu, bir delâlettir ki söz ile olduğu gibi iş ile de olur. Söz ile olanı, kocası tarafından çağırılan kadının nâzik bir edâ ile gönül okşayıcı ifâdelerle karşılık vermesi ve kendisine söylediği sözlere de eğilerek itaatkâr ve olumlu cevaplar vermesidir. Fakat sonra da birdenbire değişir. İşi ile önce iyi davrandığı, halde sonunu hiç de iyi etmez. Şöyle: Adam eve gelince hemen ona kıyam eder, hizmetine koşar, elbiselerini değiştirmesi için pijamalarını getirir, banyosuna bakar, yatağını hazırlar; bütün bunları güleryüzle yapar ve fakat sonra da birdenbire değişir. İşte bu gibi davranışlar geçimsizlik korkusunu ortaya kor. Bu, korkudur, korku böyle olur. Asıl geçimsizlik ise isyan edip efendisine açıkça cephe almasıdır".
Atâ diyor ki: "Geçimsizlik korkusu şöyle olur: Kadın efendisine karşı süslenmez, yakınlık vermez ve yaptığı saygıda değişiklik yapar. Bu gibi kadınları, gelecekle korkutmak suretiyle bunlara va'z u nasihatte bulunmak lâzımdır. Meselâ, "Hanım, kocana itaatte Allah'tan kork. Onun kızıp senden intikam almaya kalkışmasından sakın" denmelidir. Bu gibi kadınları ıslah için, yatakta ona arka çevirmek ve İbn Abbâs (r.a.)'ın dediği gibi onunla konuşmamak da caizdir. Hatta başkalarının dediklerine göre yatakları da ayrı sermek mümkündür. **Hulâsa,** bunların hepsi de doğrudur. Hangisini istersen yaparsın fakat yatakları ayrı sermek en ağırıdır. Çünkü kadında kocasına karşı bir sevgi varsa, bu, onun fazlasıyle üzülmesine sebep olur ve kötülüğünden vaz geçer. Veyahut kocasını sevmiyorsa böylece istediğini elde etmiş olur. Bütün bunlar *"Yataklarında onları yalnız bırakın."* âyet-i celîle'sinden alınmadır. Bazıları, "Bu Hicr değil, Hücür'dür, yâni çirkin sözler söylemekle onları terbiye edin" demişlerdir. Diğer bazıları da, bu âyet "Hecrü'1-Baîr" deveyi uzaklaştırmadan alınmadır. Yâni onları ihtilâttan men edin; onları deveyi evde bağladığınız iplerle evde bağlayın demektir ki, İbn Cerir Taberî gibi bir zât bunu öne sürmüş ise de bu, aslı olmayan bir tevcihdir. Bunun için Ebû Bekir b. Âlûbî, "Böyle kitap ve sünnete âlimin sürçmesine şaşarım. Onu bu hataya sürükleyen Vehb b. Mâlik'in Ebû Bekir'in kızı ve Zübeyr'in annesi Esmâ'dan rivayet ettiği zayıf bir hadistir." demiştir.
Kurtubî diyor ki: Böyle kadını terketmek en çok bir ay olur. Nitekim Peygamber Efendimiz Hafsa (r.a.) ya gizli bir şey söylediği ve akabinde:
"Ey Peygamber, eşlerinin rızasını gözeterek, Allah'ın sana helâl kıldığı şeyi niçin kendine yasak ediyorsun?" [337]âyeti nazil olduğu şeyi Hafsa (r.a.), Aişe (r.a.) ye ifşa etmişti. İşte o vakit Peygamberimiz yatağında onu bir ay ayrı bıraktı ki, en çoğu bu kadardır." dedi. Kurtubî bu sözü ile kendi görüşünü açıklamış oldu. Fakat biz Şafiîlere göre bunun hududu yoktur. Çünkü gaye ıslahtır; ıslah oluncaya kadar devam edebilir. Islah olmazsa uzun yıllar devam edebilir. Düzeldiği anda, *"Size itaat ediyorlarsa aleyhlerine yol aramayın."* âyeti gereğince artık bu işe son verilir. deki (Fi) ya zarftır ye tealluk eder. Bu takdirde mânâ "Onlarla yatıp uyumayı terkedin" demek olur; ya da sebebiyet dir, bu takdirde mânâ, "Sizinle münâsebette bulunmaktan yan çizdikleri için onları kendi başlarına terkedin." demek olur. Bazıları, mânânın bu olduğunu, zira, kendisinden önce gelen fiilin zarfı değildir, belki sebebiir, dedilerse de onların dediği gibi değildir. (Fi) zarftır. Bazıları da (Fi) nin kendisinden önce gelen
fiile değil, ve tealluk ettiğini söylemişlerse de bu doğru
değildir. Çünkü yatakta serkeşliğin isyana kasrini gerektirir ki, yukarda geçtiği gibi böyle değildir. Sonra kurala da uymaz. Çünkü bu takdirde masder ile mamulünü yabancı bir kelime ayırmak vardır ki bu olamaz. Bazıları, bunun böyle olduğunu ve den sonra mukadder bir fiilin var olduğunu söylerler. Bu gibi takdirlere kaçanlar da yalnız bir şüphe ve korku sonucu olarak kadına va'z u nasihate başlayıp yatağı ayrı sermenin caiz olacağına inananlar içindir. Fakat Şafiî'lerde yalnız bir şüphe ve korku endişesi kadına karşı bu gibi davranışlar için yeterli bir sebeptir. Fazla olarak da buradaki korkunun da yakın anlamında olduğu söylenir ki, artık şüphesiz böyle olan kadınlar demek olur. İbn Abbâs (r.a.) dan nakledilen bir rivayette galip ihtimal ile böyle olacağı anlaşılanlar hakkında bu işlem uygulanır ve yaralamıyacak şekilde dövülürler.
Yine İbn. Abbâs (r.a.) diyor ki: "Göğsüne kakmak gibi, Ata. da misvak ile vurmak gibi demiştir. Zaten hadîsde sokakta dövmekten ve kadının yüzüne vurmaktan men edilmiştir."
Şafiî diyor ki: "Kırktan az dövülür. Zira hür olan kadınların en az haddi odur. Diğerleri, "Yirmi dayaktan az vurulur, çünkü köle hakkında tam had budur." demişlerdir. Bununla beraber bu dayakları vücudun muayyen bir yerine vurmayıp ayrı ayrı yerlere vuracağı gibi hepsini de bir anda vurması şart değildir. Yüzüne vurmaktan ve herhangi bir yerini kırmaktan sakınmalıdır. Âlimlerden bir kısmı, "kadını kırbaç, kamçı veya deynekle değil, mendilden yaptığı bir tura ile döver," demişlerdir.
Hulâsa, kadın hafif dövülür. Bunun için İmâm Şafii, "Hiç dövmemek daha iyidir." demiştir.
Şimdi bu serkeş kadını terbiye etmekte üç yol gösterilmiştir: Öğüt, yatakları ayırmak ve dövmek. Acaba bunlar âyetteki tertibe göre mi yapılır, yoksa takdim veya tehir edilebilir mi? Hz. Ali (k.v.) diyor ki:
"Önce nasihat eder, sonra yatakları ayırır ve sonra döver. Bunlardan hiç biri fayda vermezse o takdirde hakem tayin ederler". Diğerleri de:
"Yalnız geçimsizlik korkusu olduğu vakit bu tertibe riayet ederler. Geçimsizlik tahakkuk ettikten sonra artık tertip diye bir şey kalmaz, hepsini bir anda da uygulayabilirler. Âyetteki: *"Aleyhlerine yol aramayın."* ifadesinin mânâsı, onları, sizi sevmeğe zorlamayın, çünkü o, onların elinde değildir." Bunu söyleyen İbn Uyeyne'dir. Fakat evlâ olan bu âyeti daha geniş bir mânâda tefsirdir. Yâni şer'an onları ilzam eden ve onlardan istenmesi lâzım gelen her şeyi onlardan istemeye kalkışmayın. Onları biraz da kendi hallerine bırakın. Zira onlar, yaradılış itibariyle değil mecbur oldukları, mecbur olmadıkları birçok işleri yapmaktan da zevk duyarlar. Allahu Teâlâ bu husus ile ilgili âyet-i celile'yi (Aliyyen Kebiren) isimleri ile sona erdirmesi, münâsebetin tamamı içindir. Zira bunların mânâları, Allahu Teâlâ bütün azamet ve kibriyalığı uluvv-i cenablığı ile beraber, kullarına güçlerinin yetmediği şeyi teklif etmez.

Tevbe eden bir günahkârı da muaheze etmez. O halde siz de kadınlara güçlerinden fazla teklifte bulunmayın, onların geçimsizliklerinden vaz geçip tevbe etmelerini de anlayışla karşılayın. Hatta âyetin tefsirinde şöyle denilmiştir : Onlar sizin haksızlığınızı defetmeye muktedir değil ve âciz iseler, Allahu Teâlâ Ali ve Kebir'dir; onların intikamını sizden almaya kaadirdir. Bazı geçimsizlikler hakkındaki şiddetli veidler, yukarıda geçen sahih hadîslerde anlatılmıştır, diğerleri de onlara benzetilebilir. Bunlardan birisi de Buhârî ile Müslim'in rivayet ettikleri metni yukarda geçen şu hadistir:

"Adam karısını yatağına çağırdığında imtina eder, gelmezse, ona melekler sabaha kadar lanet ederler".

Yine Resûl-i Ekrem: .

"Kadın, kocasının yatağından ayrı (bir yatakta) yattığı vakit, sabaha kadar melekler ona lanet ederler."[338], buyurmuştur. Konu ile ilgili hadisler yukarda geçmiştir. Kadının vazifelerinden birisi de, erkeğin teklifine itiraz etmemesidir. Ancak yasak ve memnu olan bir teklifde bulunursa onu reddeder. Meselâ, hayız ve nifas hallerinde yaklaşmak isterse buna muvafakat etmez. Hatta Şafii'lerde hayız kanı kesilse bile yıkanmadan yine münâsebette bulunulmaz.[339] Ayrıca kendisinin tamamen efendisinin emrinde olduğunu, emellerinde dilediği gibi tasarrufa muktedir olmadığını da bilmesi lâzımdır. Hatta âlimlerden bir cemaat, "Kadın kendi malında dahi kocasının izni olmadan dilediği gibi tasarruf edemez, bir nevi hacir altındadır." demişlerdir. Kocasını kendi üzerine, kocasının kendi akrabalarını kendi akrabaları üzerine tercih etmesi lâzımdır. Daima tertemiz olarak efendisinin karşısında bulunmayı, çirkinliğinden dolayı kocasını yermemeyi, kendi güzellik ve asaleti ile kocasına karşı övünmemeyi prensib edinmelidir.

Esma diyor ki: "Çöle gitmiştim. Kocası çok çirkin, kendisi çok güzel bir kadın gördüm. Kadına:

" Bu adam ile nasıl vakit geçiriyorsun?" diye sordum. Kadın:

"Belki o, Allah katında güzel ve iyi bir insandır. Allahu Teâlâ mükâfat olarak beni ona nasib etmiştir. Belki ben kötü bir kadınım, ceza olarak da Allahu Teâlâ onu bana nasib etmiştir," dedi.

Âlimlerden birisi şöyle demiştir: "Daima efendisine terbiyeli davranmak, önüne bakmak, emirlerini yerine getirmek, o, konuşurken susmak, kalkınca kalkmak, gelip gidişlerinde kıyam etmek, uykuda kendini ona arzetmek, gıyabında hıyanet etmemek, mal ve namusunu korumak, kocasına karşı güzel koku sürünmek, huzurunda süslenmek, gıyabında süsü terketmek, kocasının aile efradına ve akrabalarına ikram etmek, azını çok görmek, kadına borç olan hususlardandır. Allah'tan korkmak, Allah'a ve kocasına itaate gayret göstermek, kocasının hem cenneti ve hem de cehennemi olduğunu bilmek de kadma düşen görevlerdendir." Zira Resül-i Ekrem:

"Kendisinden kocası razı olduğu halde ölen her (müslüman) kadın, cennete girer."[340], buyurmuştur. Metni yukarda geçen bir hadisi şerifte Peygamberimiz şöyle buyurmuştur:

"Kadın, beş vakit namazını kılar. Ramazan orucunu tutar, kendisini yabancıdan korur ve kocasına itaat ederse kendisine: "Hangi kapısından istersen cennete gir" denir." [341]

Rivayete göre Resul i Ekrem:

"Kocasına itaat eden kadın için uçan kuşlar, denizde balıklar, göklerde ay, güneş ve melekler -kocası kendisinden razı olduğu sürece- istiğfar ederler. Kocasına isyan eden kadına da Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti vardır. Yüzüne karşı kocasına haşin davranan kadına -kocasını güldürüp razı edinceye kadar- Allah'ın hışmı onadır. İzinsiz olarak evden dışarı çıkan kadın, evine dönünceye kadar, melekler ona lanet eder." buyurmuştur.

Yine rivayete göre Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

"Kadınların dördü cennette dördü de cehennemdedir. Cennette olanlar; namuslu, efendisine itaatkâr, çocuk doğuran, sabretmesini bilen, aza kanaat eden, kocasına karşı utangaç olan, kocasının bulunmadığı sırada mal ve namusunu koruyan ve kocasının karşısında diline sahip olan kadındır. Ayrıca kocası ölüp geride yetim kalan çocuklarınınbaşlarında bulunup onları terbiye ederek yetiştiren ve onlara bir zarar gelir korkusu ile evlenmeyen kadınlardır. Cehennemli olanlar da, kocasına dili ile eziyet eden, kocasının yokluğunda mal ve namusunu korumayan, kocasına takatinden fazla teklifde bulunan, erkeklerden kaçınmayan, süslenerek evden dışarı çıkan, yemek içmek ve uyumaktan başka bir şey bilmeyen; Allah'a, Resulüne ve efendisine itaat telâşesi olmayan kadınlardır. Bu durumda olan kadınlar tevbe edip düzelinceye kadar lanetlenmiş ve cehennemi boylamış kadınlardır". Bunun içindir ki Resûl-i Ekrem:

"Cehenneme muttali oldum, halkının çoğunluğunu kadınların teşkil ettiğini gördüm." buyurdu. Çünkü Allah'a, Resulüne ve kocalarına itaatleri az, süslenip hârice çıkmaları daha çok. Böylece kendi kendini teşhir ile başkalarını da fitneye sevkederler. Bunun için Resûl-i Ekrem:

"Kadın, avrettir (örtünmesi gerekli mahremlerdendir). Dışarı çıktığı vakit şeytan onu takip eder. Kadının Allah'a en yakın olması hali, evinde bulunduğu zamandır."[342], buyurmuştur.

Yine bir hadîs-i şerifte,

"Doğrusu kadın avrettir (örtünmesi gerekli olan mahremlerdendir), onu evde saklayınız, zira kadın yola çıktığı vakit ehli ona:

"Nereye gidiyorsun?" diye sorar. O:

"Hasta ziyaretine veya cenaze teşyiine gidiyorum, diye cevap verir. Kolunu çık arı ne aya kadar şeytan peşini bırakmaz. Kadının Allah rızası için arayacağı en iyi yer, evinde oturup Rabbine ibâdet etmesi ve erkeğine hizmette bulunmasıdır."[343], buyurulmustur.

Hz. Ali, Resûl-i Ekrem'in kerimesi ve kendi zevce-i muhteremesi Hz. Fâtıma'ya:

"Kadınların hayırlısı hangisidir?" diye sorar. Hz. Fâtıma:

"Kendisini erkeklere göstermeyen ve erkekleri görmeyen kadındır," diye cevap verir. Bunun için Hz. Ali erkeklere:

"Utanmıyor musunuz? Kadınlarınızı serbest bırakırsınız sokağa çıkarlar; onlar erkeklere erkekler de onlara

bakarlar", dedi.
Hz. Aişe ile Hz. Hafsa Resûl-i Ekrem'in yanında bulunuyorlardı. Gözleri görmeyen Ümmü Mektum çıkageldi. Resûl-i Ekrem:
"Örtünün," buyurdu. Onlar:
"Bu adamın gözleri görmez," dediler. Resûl-i Ekrem:
"Onun gözleri görmüyorsa siz onu görüyorsunuz ya,siz kör değilsiniz ya?" buyurdu.[344]
Erkeğin kadana bakmaması emrolunduğu gibi, kadının da gözünü erkekten çekmesi emrolunmuştur. Kadın, anne ve babasını ziyaret veya hamama gitmek gibi bir mazeret sebebiyle evden çıkmak zorunda kalırsa, süslenmeden eski elbise içinde, çarına bürünmüş olduğu halde kocasının izniyle çıkabilir. Dışarı çıktıktan sonra sağına soluna bakmadan yoluna devam eder. Bunun dışındaki hareketten sorumlu ve günahkârdır. Süslenerek sokağa çıkan bir kadın öldüğü vakit birisi onu rüyasında görür. Bu kadını Allah'ın huzuruna götürürler. Giderken rüzgâr eser ve üzerini açar. Allahu Teâlâ:
"Bunu cehennemlilerin yanına götürün, çünkü bu cehennemliktir," buyurur.
Hz. Ali anlatıyor:
"Ben ve Fâtıma Resûl-i Ekrem'in huzuruna girdik. Onu üzüntülü ve ağlar vaziyette bulduk. Sebebini sorduk, Resûl-i Ekrem:
"Mîrac gecesinde göklerde ümmetimin kadınlarının çeşitli şekillerde azâb olduklarını gördüm. Onların gördükleri şiddetli azâblarına dayanamayarak ben de ağladım. Onların bir kısmını saçlarından asılı beyinleri kaynarken gördüm. Bir kısmını dillerinden asılı gördüm, boğazlarından katran akıtılıyordu. Bir kısmını, elleri boyunlarına ve ayakları göğüslerine bağlı olarak gördüm; yılan ve akrebler onları sokup zehirliyordu. Bir kısmını memelerinden asılı gördüm. Bir kadın gördüm ki, başı dümdüz, gövdesi merkep gövdesi gibi, binbir çeşit azâb ile azâb oluyordu. Köpek suretinde de başka bir kadm gördüm, ateş ağzından giriyor ardından çıkıyordu. Melekler, ateş tokmakları ile durmadan başına vuruyorlardı. İşte şimdi onları hatırladım ve üzüldüm," buyurdu. Hz. Fâtıma ayağa kalkarak:
"Ey sevgili babacığım, acaba bunlar neler yaparlardı ki, bu çeşitli cezalarla karşılaştılar?" diye sordu. Resûl-i Ekrem:
"Saçlarından asılan, saçlarını erkeklerden gizlemeyen kadındır. Dilinden asılan, kocasına dili ile eziyet eden kadındır. Memesinden asılan, yatakta kocasına eziyet edendir. Ayakları göğsüne bağlı olup yılan ve akreblerle azâb olan, cünüblük ve hayızlıktan yıkanmayıp namaza ihanet eden kadınlardır. Başı domuz ve gövdesi eşek gibi olan kadın, söz gezdirip yalan konuşandır. Köpek suretinde olup, ateş ağzından girip ardından çıkan, hasûd kadınlardır. Yazıklar olsun kocasına isyan eden kadına." İmamın sözü burada sona erdi, sorumlusu kendisidir.
Kadm, erkeğine son derece itaat ve onun bütün meşru emirlerini yerine getirip memnun etmekle mükellef olduğu gibi, erkek de kadına iyilik etmek, gönül hoşluğu ile yiyecek ve giyeceğini temin etmek, onu kırıcı olmayacak şekilde tatlı konuşmak ve onun bazı hallerine sabretmekle mükelleftir. Kadınlar erkeğin nikâhına girmekle emirleri altına girmiş gibi olduklarından, onların hakkına riâyeti tavsiye eden Resûl-i Ekrem'in hadîsi yukarda geçmişti. Bizzat Resûl-i Ekrem muhterem zevcelerine karşı son derece lutufkâr idi. Resûl-i Ekrem:
"Herhangi bir erkek karısının acûzeliğine tahammül ederse, Allahu Teâlâ Eyyup aleyhisselâma verdiği dert karşılığındaki mükâfat gibi mükâfat da ona verir. Herhangi bir kadın da kocasının titizliğine ve sertliğine dayanırsa, ona da Fir'avn'ın nikâhında bulunan Asiye'ye verdiği mükâfat gibi mükâfat verir." buyurmuştur.
Rivayete göre adamm biri, karısının huysuzluğundan şikâyet etmek üzere halife Hz. Ömer'in yanına gelir. Kapıda durur ve bakar ki, içerde Hz. Ömer'in hanımı alabildiğine Hz. Ömer'e çıkışıyor ve Hz, Ömer sesini çıkarmıyordu. Adamcağız, "Halife'nin hem de Ömer gibi halifenin hanımı böyle olunca, bizimkiler de elbet öyle olur", diyerek şikâyetinden vaz geçer ve geri döner. Fakat Hz. Ömer farkında olur. Kapıya çıkar ve adamın gitmekte olduğunu görünce seslenir:
"Neye geldin, neye gidiyorsun?" der. Geri dönen Adam:
"Ailemden sana şikâyete geliyordum fakat senin hanımını benimkinden de fena gördüm, onun için utanarak geri döndüm," der. Hz. Ömer:
"Onun bende birtakım hakları var, onun için onun sözlerine ve hırçınlıklarına sabrediyorum," der. Adam:
"Bu haklar nelerdir, söyler misiniz?" diye sorar. Hz. Ömer:
"Yemeğimi ekmeğimi pişirir, elbisemi yıkar, borcu olmadığı halde çocuğumu emzirir, beni haramdan korur. İşte bu sebeplerden ötürü onun bu dar boğazlıklarına ve hırçınlıklarına tahammül ediyorum," der. Adam:
"Benim hanım da aynı şeyleri belki daha fazlasıyle yapar," deyince, Hz. Ömer:
"O halde sen de git onun dili ile yaptığı eziyete sabret, zaten şurada ne kalmıştır?" buyurur.
Bazı iyi insanların yine iyi insanlardan kardeşlikleri olur. Sâlihlerden birinin sâlihlerden bir kardeşliği varmış. Yılda bir defa ziyaretine gidermiş. Bir defasında kapıyı çalmış, içerden:
"Kim o?" diye seslenmiş. Adam:
"Ben, kocanın kardeşliği, ziyaretine geldim," der. Kadın:
"Allah kahretsin, alçak adam, oduna gitmiştir," diye kötü kötü sözler söyler. Tam bu sırada adam arslanın sırtına odun yüklemiş olduğu halde gelir. Yükü indirir ve arslana, git, der, arslan da çekip gider. İçeri girerler. Yemeklerini yerler. Kadın durmadan kötü kötü söylenmektedir. Adam kalkar, gider. Ertesi yıl tekrar gelir ve yine eski minval kapıdan seslenir. İçerden bir ses:
"Kim O?" diye sorar. Adam:
"Ben, kocanın dostu, ziyaretine geldim," der. Kadın:
"Hoş geldin safa geldin; kocam da çok muhterem, elbette dostu ve kardeşliği de öyle. Oduna gitti, şimdi gelir." der. Tam bu sırada kocası bu defa kendi sırtında odun olduğu halde gelir. Yine oturur, yer içerler. Kadın tatlı diller döker, aşırı derecede hizmet eder. Misafir kalkıp gideceği sırada:

"Bu kadına ne oldu ki, geçen sene size bu kadar hakaretler yağdırırken bu sene aksine tatlı davranmaktadır? Sonra geçen sene odunlu arslanın sırtında getirdin, bu sene kendi sırtınla taşıdın, ben bunlara bir türlü akıl erdiremedim," diye sorar. Ev sahibi:
"Geçen seneki karım öldü, bu yeni eşimdir. O kadının dar boğazlıklarına sabrettiğim için Allahu Teâlâ gördüğün arslanı emrime verdi ve gördüğün gibi odunu onun sırtında çektim. Bu sene bu kadını aldım; gördüğün gibi bu, tatlı dilli ve hürmetkar. Artık arslan gelmez oldu ve ben de odunu sırtımla çekmek zorunda kaldım," dedi.
Tembih: Kadının serkeşliğini kebireden saymayı çokları sarahaten söylemişlerdir. İki şeyh "Nevevi ve Râfiî) kadının kocasından imtinaını açıkça kebireden saymamışlarsa da diğer vasıtalarla buna işaret etmişlerdir. Fakat burada teferruata girdiğim için bunu da açıkladım. Bunda da meleklerin laneti gibi şiddetli veîd olduğu yukarda geçti.
Celâl Belkınî diyor ki: "Şeyhu'l İslâm el-Vâlid, meleklerin bu lanetlerinden muayyen âsilerin de lanet edileceği üzerinde durdu. Bununla beraber belki meleklerin laneti muayyen kadınlara değil, genel olarak kocalarının yataklarından özürsüz olarak çekinenleredir." demiştir.[345]

TALAK -BOŞAMA- BAB1

281. Kebire: Kadının Kocasından Boşanmasını İstemesi

Resûl-i Ekrem:
"(Meşru) mazeret olmaksızın, kocasından, kendisini boşamasını isteyen kadına cennet kokusu haramdır."[346], buyurmuştur.
Beyhakinin rivayet ettiği bir hadîste de,
"(Meşru bir mazeret olmaksızın) kocalarından ayrılmak isteyen kadınlar, münafıklardır. Mazereti olmaksızın kocasından, kendisini boşamasını isteyen kadın cennet kokusunu alması bahis konusu değildir."[347], buyurulmuştur.
Tembih: Bu hadislerde geçen *"Cennet kokusunu alamaz"* gibi şiddetli veîdlerden ötürü, meşru mazereti olmadığı halde kocasından boşanmayı istemenin kebâirden olduğu kolaylıkla anlaşılmaktadır. Fakat bazı mezhep kurallarına göre bunu kebâirden saymak cidden zordur. Nitekim Allahu Teâlâ,
"Kadının fidye vermesinde ikisine de günah yoktur."[348], buyurmuştur. Bundan önceki şart cevaz için değil, boşamaktaki kerâhiyeti kaldırmak içindir. Resûl-i Ekrem de,
"Bahçeyi kabul et ve onu bir defa bir talakla boşa."[349], buyurmuştur. Bu âyet ve hadîslerden kadının, kocasından boşamayı istemesinin sakıncalı olmadığı anlaşılmaktadır. Buna ayrıca şu şekilde cevap da verilir: Kadının, kocasından kendisini boşamasını istemenin kebâirden olması, şer'î bir mazereti olmaksızın, adamın canının sıkılacağını bildiği için durmadan, "Beni boşa" diye israr etmesindendir.[350]

282. Kebire: Deyyusluk

283. Kebire: Kadınlarla Erkekler Arasında Pezevenklik Yapmak

İbn Ömer (r.a.) den gelen rivayete göre, Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Üç kimse vardır ki, bunlar cennete giremez: Anne ve babasına âsi olan, deyyus ve kendini erkeklere benzeten kadındır." [351]
Abdullah İbn Ömer radıyallahu anhuma'den rivayete göre, Resûl-i Ekrem:
"Üç kimse vardır ki, Allahu Teâlâ bunların cennete girmelerini haram kılmıştır: Devamlı içki içen, anne ve babasına âsî olan ve ailenin iffetsizliğini bildiği de ses çıkarmayan deyyûsdur."[352]
İbn Ömer (r.a.) den rivayete göre Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Üç kimse vardır ki, Allahu Teâlâ kıyamet günü onlara nazar kılmaz: Anne ve babasına âsi olan, devamlı içki içen ve yaptığı iyiliği başa kakandır."
"Üç kimse vardır ki, bunlar cennete giremezler: Anne ve babasına âsi olan, deyyus ve kendini erkeğe benzeten kadındır." [353]
Yine Resûl-i Ekrem:
"Üç kimse vardır ki, bunlar asla cennete giremezler: Deyyus, kadınlardan olan recûle ve devamlı içki içendir, buyurdu." Ashâb:
"Ya Resûlallah, devamlı içki içeni anladık, deyyus kimdir?" diye sordular. Resûl-i Ekrem:
"Karısı ile zina edene aldırış etmeyendir," buyurdu. Âshâb:
"Kadınlardan olan recûle kimdir?" diye sordular, Resûl-i Ekrem:
"Kendini erkeklere benzetmeye çalışan kadındır," buyurdu.[354]
Tembih: Deyyûsluk ile kavatlığın kebâirden olduğunu birçokları söylemişlerdir.
Âlimler, "Deyyus demek, ırzını kıskanmayan demektir." demişlerdir.
"Cevahir" adlı eserde, "Deyyûsluk, insanları başına toplayıp bâtıl ve çirkin sözleri konuşup dinlemektir." demiştir.
İmâm Şafiî de, "Kendisi şarkı ve türkü söylemediği halde, fakat yanında şarkıcı bulundurup onunla cemiyete giden

fâsık ve bu hali deyyûsluktur." demiştir". Cevherî'nin sözü burada sona ermiştir.
Cevheri'nin deyyûsluğu bu şekilde tarifi, bilinmeyen bir tariftir. Bilineni, yukarda âlimlerin hadîs-i şerife uygun olarak yaptıkları tariftir.
İmâm Şafiî'nin sözüne gelince; adamın bu davranışı da deyyûsluktan sayılır, demek istemiştir.
"Lisanü'l-AVab"da; deyyus, karısına kavadlık edip erkek getiren ve karısının yaptığına aldırış etmeyendir. Tedsîs, "Pezevenkliktir." denmiştir.
"Muhkem"de ise: "Deyyus, yabancıların karısı ile yatıp kalktıklarını gördüğü halde buna aldırış etmeyen kimsedir. Sa'leb de, karısıyla yabancıların münâsebette bulunduğunu bilen kimsedir. Kelime aslen süryânidir, sonra Ârablaştırılmıştır." demiştir. Aynı zamanda "Lisanü'l-Arab"da ifade edildiğine göre; hem karısının başkaları ile münâsebetini bilerek kabul eden ve hem de başka kanlara erkek bulandır." denmiştir. Fakat Rafii ve diğerlerinin görüşünde deyyûsluk ile pezevenklik arasında fark vardır. "Ravza"nın ibaresinin aslı şöyledir : "Kavat, erkekleri karışma getirip onları başbaşa bırakandır. Bununla beraber kendi karısı olması da şart değildir. Buna gröre kavat, erkek ile kadınları buluşturan kimsedir. Tetümme'den rivayetinde, "Deyyus da, erkeklerin karısının yanına gitmelerine engel olmayan kimsedir." demiştir. Ayrıca İbrahim en-Nehaî de deyyûsluğu şöyle tarif etmiştir:
"İnsanlara şarkı söyletmek için câriye satın alan kimsedir." Zerkeşi'ye göre:
"Deyyûsluk, yabancı erkeğin, karısının yanına girmesini hoş görmesidir. Kavatlık da, başkalarının kanlarına erkek bulmaktır".
Hulâsa, deyyûsluk ismi, bunların lafızları başka ve mânâları bir olma bakımından her ikisine şamil olursa, yukardaki hadîsler her ikisi hakkında da kesin deliller olmuş olur. Şayet ikisine şâmil olmazsa, deyyûsluk Kebire olur. Kavadlığa gelince: O da insan tabiatının gereklerine ve şer'in hükümlerine aykırı harama yardımcılık bakımından Kebire olduğunda şüphe yoktur. Nitekim Celâl Beklinî:
"İtirazsız bu da kebâirdendir. Zira, bunun ifsadatı büyüktür." demiştir. Diğer bazıları:
"Bunun kadınlar ile erkekler arasında değil, kadınlar genç çocuklar arasında olması da aynı hükümdedir ve belki daha da çirkindir." demişlerdir.[355]

RİCAT BABI

284. Kebire: Ric'î Talak İle Boşanan Kadının Ric'atî Kabulünden Önce Onunla Münâsebette Bulunmak Haramdır Diyenlere Göre Müracaat Etmeden Onunla Münâsebette Bulunmak

Bunu haram kabul edene göre, kebiredir. Had lâzım gelmese de kebiredir. Çünkü helâle benzeyen bir şüphe vardır, had bunun için uygulanmıyor. Meselâ, müşterek olan bir cariyeyi, birinin kullanması kebiredir, fakat ortada bir şüphe olduğu için had yoktur.
Şayet, ricî bir talak ile boşanan kadın ile münâsebette bulunma hakkında ihtilâf var iken, buna nasıl kebâir dersin? dersen,
Derim ki; bu o kadar garipsenecek bir şey değildir. Çünkü, bunun benzerleri vardır. Meselâ, hurma suyu sarhoşluk verir mi, vermez mi? iddiası var iken, aşağıda anlatacağımız gibi yine bize göre kebiredendir.[356]

İLÂ BABI

285. Kebire: Dört Ay Ve Daha Fazla Kadına Yaklaşmayacağım Diye Yemin Edip Yaklaşmamak

Her ne kadar bundan önce bunu kebireden sayanları görmedimse de, bunu kebireden saymak uzak bir ihtimal değildir. Zira, bu yemininde kadına büyük zarar vardır. Çünkü dört aydan sonra kadının sabn tükenir. Nitekim mü'minlerin annesi ve Hz. Ömer'in kızı Hafsa (r. anha) bunu babasına böyle bildirmiş ve Hz. Ömer de dört ayda bir askere izin çıkarmıştır. Hatta dört ay süre ile karısı ile yatama-yan kimse için şeriat, hâkime boşama yetkisi vermiştir. Efendim, "Erkeğin kadına yaklaşması zâten vacip değildir" denemez. Zira adam yemin etmemişse kadın ümidlidir; bugün olmazsa yarın, yarın olmazsa öbür gün münâsebette bulunur diye düşünür. Fakat koca yemin ederse, kadın bir anda dört ay ümitsizliğe düşer ve ağırına gider. İşte bu zararı önlemek için nikâhın feshine ve hâkim tarafından boşama kararının verilmesine kadar gidilir. (Zâten dört ayı yeminle beklerse kadın boş olur.)[357]

ZIHAR BABI

286. Kebire: Zıhar

Allahu Teâlâ şöyle buyuruyor:
"İçinizde kanlarını annelerinin yerine koyaran; haram sayanlar bilsinler ki, karılan anneleri değildir; anneleri ancak, onları doğuranlardır. Doğrusu söyledikleri çirkin ve asılsız bir sözdür. Allah şüphesiz affedendir, bağışlayandır." [358]Allahu Teâlâ bu arada özellikle Araplara hitaben "Sizden" diye tahsisindeki hikmet, bu âdetin, yalnız cahiliyye devri Araplannda olduğu içindir. Böyle karılarını annelerine benzeten başka bir millet yoktu. Bu zıhar özellikle Arap yemini idi.
Zıhar demek, kocanın karısına, "Sen bana annemin sırtı gibisin" veya benzeri meşhur yerlerini benzetmektir. Bu benzetmeden sonra keffâret yapmadan kadınla münâsebette bulunamaz. "Onların anneleri, ancak onları

doğurandır.” Süt anneler de yemin hükmünde anneler gibidir. “Doğrusu söyledikleri kötü ve asılsız bir sözdür.”, “Allah şüphesiz affedendir, bağışlayandır”. Çünkü böyle yemin edenlerin kurtuluşu için keffâret esasını koymuştur. Keffâret sayesinde bu kötü sözü söylemenin vebalinden kurtulmuş olur. Adam karısını annesine benzetmekle niçin keffâret lâzım gelsin? denemez. Şayet bu adam, “Bana hizmet edip yemeğimi pişirmek veya takva bakımından anneme benzetiyorum, demişse bundan bir şey lâzım gelmez. Fakat diğer hususlarda annesi gibi olduğunu kasdetmişse, bu, yalan ve çirkin bir sözdür. İnşayı da kasdetse yine yalan ve bühtandır. Çünkü şeriat, karısını kendisine haram etmediği halde bu adam “Anam gibisin” demekle karısını kendisine haram etmiş oluyor.
İşte bu şekil davranmak son derece çirkindir. Bunun için zıhar kebâirdendir. Zira Allahu Teâlâ buna “zûr” adını verdi. İlerde anlatacağımız gibi, zür kebiredendir. Nitekim İbn Abbâs (r.a) da “Zihar, kebâirdendir.” demiştir.[359]

LİAN BABI

287. Ve 288. Kebireler: İffetli Erkek Veya Kadına Zina Ve Livata İle İftirada Bulunmak Ve Buna Susmak

Allahu Teâlâ buyuruyor:
“*İffetli kadınlara zina isnad edip de, sonra dört şahit getiremeyenlere seksen deynek vurun; ebediyen onların şahidliğini kabul etmeyin. İşte onlar yoldan çıkmış kimselerdir. Ama bundan sonra tevbe edip düzelenler bunun dışındadır. Şüphesiz Allah bağışlar ve merhamet eder.”*[360]
Yine Allahu Teâlâ buyuruyor:
“İffetli, haberi olmayan mü’min kadınlara zina isnad edenler dünya ve âhirette lanetlenmişlerdir. Kendi dilleri, elleri ve ayakları yapmış olduklarına şahidlik ettikleri gün onlar büyük azaba uğrayacaklardır. O gün, Allah onlara kesinleşmiş cezalarını verecektir. Allah'ın apaçık hak olduğunu bileceklerdir.”[361]
Âyetteki “ Remy-atmak-” kelimesinden muradın, zina ile suçlamak olduğunda ulemâ ittifak etmiştir. Livataya da şâmildir. Kadına, “Ey iffetsiz, ey kahpe!” erkeğe, “Kahpenin kocası” demek, işte onu, iffetsizlikle suçlamak demektir. Çocuğa, “Kahpenin çocuğu” veya, “Veled-i zina” demek de aynıdır. Bunların hepsi anaya zina isnad etmektir. Erkeğe, “Zina eden adam, namussuz herif” demek de aynı hükümdedir.
Allahu Teâlâ'nın, “İffetli kadınlar” buyurması, hem kadın ve hem de erkeğe şâmildir. Yâni hür, müslüman, erginlik çağına gelmiş, akıllı, zina ve livatadan masun, iffetli insan demektir. Bunlardan birisini yapan kimseye, “Ey zâni” elemekle kazf cezası lâzım gelmez. Hatta bu adam tevbekâr olsa da hüküm aynıdır. Çünkü dökülen su, kabını doldurmaz; iş işten geçmiştir. Evet, bu gibilere zinayı isnad etmek kebâirdendir.
Allahu Teâlâ’nın, *“Sonra dört şahit getiremeyenlere...”* buyurması ile haddin sebebinin iftira olduğu anlaşılıyor, yoksa dört âdil şahit gösterince mes'ele kalmaz.
İmâm-ı A'zam'a göre fâsık da olsa erkeklerin şehâdeti yeterlidir veya zina edenin ikrarı ile iki erkek de kâfidir. Yahut, “zânidir” diye iddia edilir de zina etmedi diye kendisine yemin teklif edildiği zaman yemin ederse yine lâzım gelmez. Haddın uygulanması için kazfeden kimsenin âkil ve baliğ olması şarttır. İftiranın tekerrürü ile had tekerrür etmez. Hatta birinde, “Falana ile”, diğerinde, “Falana ile zina ettin” dese ve ayrı ayrı isimler verse yine ikinci defa had uygulanmaz. Bazılar dediler ki, bu, insan hakkıdır; alacaklar tedahül etmediği gibi hadler de tedahül etmez; her defasında ayrı ayrı had uygulanır. Muhsanlık –iffetlilik- şartlarından birisi kaybolursa, o zaman iftira edene had değil, ta'zir lâzım gelir; kebirelik ise bakidir.
Zinanın şehâdetinde şâhidlerin, zina edenlerin isimlerini vermeleri ve “Bıçak kına girer gibi, gördüm” demeleri şarttır. Bazıları bunu mendup saymışlardır. Fakat çoğunluğun görüşü ilk görüştür. Yalnız, zina etti, demeleri yeterli değildir. Ancak zina ile suçlayana müfteri cezasını vermek için, yalnız zina etti, demesi yeterlidir. Şayet şahitsiz kendisi, “Ben zina ettim” derse, bazılar şahidler gibi buna da soruşturma yapılır demişlerdir ki, Şafii mezhebinin görüşü budur. Bazılar da, o şekilde soruşturmaya lüzum yoktur, demişlerdir. İhtiyat ile amel için işlem bakımından kazf'den ayrılır. Zira kazfın yâni zina etti diye iftira edenin cezasını vermekte acele edilir, inceleme yapılmaz. Çünkü burada karşı taraftaki adamın hakkı vardır. Fakat ikrarda başkasının hakkı yoktur ve mümkün olduğu kadar da kapalı kalması gerekir. Şahitlerin hep bir arada ifâde vermeleri ile ayrı ayrı ifâde vermeleri arasında fark yoktur. İmâm Şafiî ve çoğunluğun görüşü budur.
İmâm A'zam'a göre; ayrı ayrı şahitlik ederlerse şehâdetleri lağvolur ve kendilerine de had uygulanır. Bu görüşün aksini savunanların delili; ayrı ayrı ifâde vermek, töhmetten uzak ve doğruluğun tahakkuku için daha yararlıdır. Çünkü her şahid kimseden çekinmeden istediği gibi ifâde verir. Ama bir arada olurlarsa birbirinden ifâde öğrenmiş olabilirler. Bunun için hâkim şüphelendiği vakit şahitleri ayırır ve ayrı ayrı dinler. Zaten her ne suretle olursa olsun şahitleri birbirinden ayırmak lâzımdır. Zira hep bir arada olurlarsa birbirini öne geçirmeleri lâzım ki, bu da bir izdiham teşkil eder. İmâm-i A'zam’ın delili; önce birincisi sonra da ikincisi şehâdette bulunduğu vakit, yâni şahitler ayrı ayrı dinlenince hepsine kazf lâzım gelir ve buna dört şahit dinletememiş nazarı ile bakılır. O vakit bunların herbirinin had edilmesi lâzım gelir. Efendim bunlar, şehâdet ediyoruz diyorlar, dersen, bu şehâdet lafzım kullanmanın hiç bir etkisi olmaz. Muğire b. Şube için zina etti diye dört kişi Hz. Ömer'e şehâdette bulundu. Bunlar Ebû Bekre, Şebi b. Ma'd, Nâfî ve Nefi adlarındaki zatlardır. Bunların üçü, “Bıçak kına girer gibi gördük” dedikleri halde dördüncüsü, “Havaya kalkmış oturak, yüksek neîis vs eşek kulakları gibi bacaklarını omuzundan yukarı dikilmiş gördüm, başka bir şey görmedim” dedi. Bunun üzerine Hz. Ömer diğer üç şahide had cezası vurdu ve daha başka şahidiniz var mı, diye sormadı. Şayet bundan sonra bir başka şahidin şehâdeti makbul olaydı Hz. Ömer durur ve onu sorardı. Aynı zamanda bu olay, nisab tamam olmasa da şahidlere had uygulanmaz. Zira onlar, şahid olarak gelmişlerdir ve aynı zamanda şahidlere had uygulansa artık zinaya şehâdet kapısı kapanmış

olurdu. Çünkü, kimse arkadaşından emin olamaz. Arkadaşı gıyaben ona muvafakat etmezse had uygulanır korkusu ile şehâdetten çekinir, sözü de reddedilmiştir. "Maksad günahı gizlemektir. Onun için diğer hükümlerden ayrı dört şahit şart koşulmuştur", sözü de reddedilir.
Allahu Teâlâ'nın, *"Dört şahit getiremeyenlere seksen deynek vurun."* emrinden muradı, hükümdar veya hükümdarın naibidir. Çünkü cezayı onlar infaz eder. Bazı kimseler, "İmam bulunmadığı vakit iyi bir kimse de bu hükmü infaz eder" dedilerse de mezhebimizin görüşüne uymaz.
Allahu Teâlâ'nın, *"Seksen deynek..."* buyurması, hür olanlar içindir. Hür olmayanlara bunun yarısı uygulanır. Çocuklarına bu gibi isnadlarda bulunana had uygulanmaz, tâzir edilir.
Had cezalarının en ağırı zinanın haddidir ki, muhsîn, muhsine olmadıkları vakit yüz deynek, muhsin ve muhsinede recmdir. İftira cezası seksen deynektir. Daha sonra içki cezası gelir. Küfrün haddi anlatılmadı, yâni kâfir olana ne gibi had uygulanır, bu bildirilmedi, çünkü sözümüz, müslümanlara verilecek cezalar hakkındadır. Yol kesmenin had cezası yoktur, orada kısas vardır.
Zinanın cezasının daha ağır olmasının hikmeti, insanları ailelere bölen suyun karışmasına sebep olduğu içindir. Kazfe, yâni zina ile suçlayana gelince, saygı gösterilmesi gereken insan şerefiyle oynamak ve ona hakareti tazammun ettiği için ikinciye gelmiştir.
Allahu Teâlâ'nın, *"İşte bunlar, fâsıkların tâ kendileridir."* buyurması, zina ile suçlayan için en ağır bir ukubet ve son derece şiddetli sakındırma ve onları en ağır şekilde kötülemedir.
Allahu Teâlâ'nın, *"Ama bundan sonra tevbe edip düzelenler bunun dışındadır."* buyurmasında ihtilâf edilmiştir. İmam-ı A'zam ve diğerleri, bu âyetin son cümleye mahsus olduğunu, yâni kendilerine fısk ile hükmedilenlere mahsus olduğunu ifade etmişlerdir. Bu takdirde mânâ şöyle olur; iftira eden fâsıktır, ancak tevbe etmekle fısktan kurtulur. Şehâdetin reddine gelince, o, had uygulanmasına bağlıdır. Şayet zina suçlamasından kendisine had uygulanırsa şehâdeti kabul olmaz; tevbe etse de yine kabul olmaz..
Şafiî ve Ashâb'ın çoğuna göre, âyetteki istisna hepsine racidir. Zina ile suçlayan, yâni iftira eden sahih tevbe ile tevbe ederse fâsıklığı ortadan kalkar ve şehâdeti makbul olur. Âyetteki, "Asla" kelimesinin mânâsı, iftira ettiği sürece demektir. Yoksa tevbe edince kazf zail olur ve böylece kazf'e terettüb eden hüküm de ortadan kalkmış olur. Ebû Hasbiyân da âyetin zahirinin icabı, son cümleye râci olmasını gerektirir. Bütün geriki cümlelere şâmil olamaz. Arap kelâmından bu anlaşılır, sözü mutlak mânâda makbul değildir.
Şafiilerce mukarrer olan Arap kaidesi, vakf ve diğer bâblardadır. îstisnâ, vasıf ve benzerleri müteallikât bütün geçmişe ve hatta geleceğine de şamildir. Hatta gerek imamlarımızdan ve gerekse diğer imamlardan pek çoğu, "Bu istisnalar ortada kalırsa hem geçmişe ve hem de geleceğe rücû eder. Geçmişine nisbetle muahhar, geleceğine nisbetle mukaddem sayılır. Buna göre kıyas olan, âyetteki istisnanın geçmiş olan üç cümleye de şâmil olmasıdır. Fakat birinci cümleye rucûuna *"Onları dövün."* âyet-i celilesi engel olmuştur. O da zina ile iftira edenin tevbe etmesiyle had cezasının düşmemesidir. Kaldı son iki cümle; bunlar şehâdetin reddi ve fâsıklıktır. Binaenaleyh, tevbe ile her ikisi de kalkar. Bunun içindir ki, yukarda geçen Muğîre olayında Hz. Ömer bu dört şahide, "Kim yalan söylediğini itiraf ederse ilerde onun şehâdetini kabul ederim." demiştir. Mışel ile Nâfi kendilerine yalanladılar ve Hz. Ömer de onların şehâdetini kabul etti.
Tembih: Hâkimin huzurunda birisini kazfedip ona isnadda bulunan kimseye, kazfettiği adamdan davacı ise, ona haber verip huzura getirmesi lâzımdır. Bu, tıpkı bir adamda malı ve alacağı olduğunu iddia eden ve fakat yabancının malı elinde olduğu için haberi olmayan adamın durumuna benzer. Bunun durumu, mal elinde bulunan adama duyurması gerektiği gibi, diğerinin de aynı şekilde kazfettiği adama duyurması gerekir. Yoksa bir adam bir başkasına zina isnad edip onu kazfettiği vakit hâkim ve diğer ilgilinin adamı çağırıp, "Sen zina ettin mi, etmedin mi?" diye sormak zorunluluğu yoktur. Allahu Teâlâ'nın, *"Haberi olmayan mü'min kadınlar"* buyurması, yâni kendilerinden böyle bir iffetsizlik sâdır olmadığı halde hiç haberleri olmadan onlara isnad ederler demektir ki, bunların son derece iffetli olmalarından kinayedir. Âyet-i celilenin her ne kadar nüzul sebebi has olup Hz. Aişe hakkında nazil olmuşsa da hükmü umumidir. Hz. Aişe diyor ki:
"Hiç bir şeyden haberim yok ve gaflet içinde iken birden bire ifk ve iftiraya uğradım. Sonradan haberim oldu. Nihayet beni tezkiye eden âyet-i celile nazil olduğu vakit Resûl-i Ekrem beni müjdeledi ve âyeti okudu. Bazılar Hz. Aişe'ye ye bir kısmı da mü'minlerin annelerine mahsustur. Çünkü zina isnad edenin tevbesi yukardaki âyette zikredildiği halde burada zikredilmedi. Burada tevbesinin kabul olmayacağı, *"Dünya ve âhirette lanetlenmişlerdir."* âyeti ile beyan buyurulmuştur. Bu teşdid, kâfir veya münafık hakkındadır. Zira Kur'an-ı Kerîm'de,
"Lanetlenmiş olarak nerede bulunurlarsa yakalanır ve hem de öldürülürler."[362], buyurulmuştur. Yine dil ve diğer uzuvların şehâdeti ya münafık veya kâfirler için olur. Zira Allahu Teâlâ,
"Allah'ın düşmanları o gün cehenneme sürülür. Hepsi bir aradadırlar. Sonunda oraya varınca, kulakları, gözlen ve derileri yaptıkları hakkında onların aleyhinde şâhidlik ederler."[363], buyurmuştur.
Âyet-i kerîmenin hükmünün umumi olduğunu söyleyenler buna cevap verirken, bu ceza Hz. Aişe ve mü'minlerin annelerine iftira edenlere verileceği gibi, diğer mü'minlere de bu iftirayı yapanlara verilir. Ancak tevbe etmezlerse bu cezayı alırlar, tevbe ederlerse ceza kalkar. Günah, küfür olsun fısk olsun, tevbe ile bağışlanır.
Allahu Teâlâ'nın, "*Kendi dilleri, elleri ve ayakları yapmış oldukl arında şahitlik ettikleri gün, onlar büyük azaba uğrayacaklardır."* sözü, Yâsîn süresinde *"İşte o gün ağızlarını mühürleriz, bizimle elleri konuşur, ayakları da yaptıklarına şâhidlik eder."*[364], âyetinde anlatıldığı, ağızları mühürlemeden öncedir. Rivayete göre ağızlan mühürlendikten sonra elleri ve ayakları dünyada yaptıklarını haber verirler. Bir rivayette birinin dili öbürünün, öbürünün dili de berikinin yaptıklarını söyler.
Ayette geçen, manası, cezaları vaciptir, demektir.

Hesapları adaletle görülür.
Buhâri ile Müslim'in rivayetlerinde Resûl-i Ekrem:
"Her kim kölesine ve cariyesine zina isnad ederse, o kimseye kıyamet gününde had cezası vurulur. Ancak köle ve cariyesi söylediği gibi (zina yapmış) olursa başka."[365], buyurmuştur.
Arar b. el-Âs (r.a.)' den rivayete göre, bu zât halasını ziyarete gitti ve onu yemeğe davet etti. Cariyesi biraz gecikince, kadın:
"Ey zâni, neden acele etmiyorsun? dedi. Bunu duyan Amr hemen atıldı i
"Süphanellah, büyük bir söz söyledin, zina ettiğine muttali oldun mu? diye sordu. Kadın:
"Hayır, vallahi muttali olmadım, deyince. Amr:
"Doğrusu ben Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemin şöyle buyurduğunu işittim:
"*Hangi erkek veya kadın kölesine -zina ettiğine dair kesin bir bilgisi olmadığı halde: "Ey zâniye, diyerek onu itham ederse, kıyamet günü bu kölesi onu döver, had cezasını verir, çünkü dünyada onlar için had yoktur."* **[366]**, dedi.
Birisi diyor ki: "İnsanların birbirine, "Ey muhnis, kahbe"; çocuklara da, "Ey kahbenin çocuğu, ey veled-i zina" gibi sözler söylemeleri umumî bir âfet halini almıştır. Halbuki bu sözlerin hepsi dünya ve âhiret ukubetini gerektiren büyük günahlardandır".
İbn Merdeveyh tefsirinde zayıf bir sened ile rivayetinde şöyle demiştir:
"Resûl-i Ekrem Yemenlilere hitaben bir mektup yazdı. Mektupda ilâhi farzları ve diyet gerektiren hususları yazdı. Mektubu Anar b. Hazm ile onlara gönderdi. Yazdığı bu mektubun bir bölümünde, *"Kebâirlerin en büyüğü, Allah'a eş koşmak, adam öldürmek, savaş alanından kaçmak, anne ve babaya âsi olmak, iffetli kadına iftira etmek, sihir öğrenmek, yetim malı yemek, riba yemek, hicretten sonra irtidad edip eski bedevîlik haline dönmektir."* yazılı idi.[367]
Taberânî'nin "Kebir" inde ve diğerlerinin muhtelif rivayet yollarından naklettiklerine; Beğavi ve Abdurrazzak'ın da tasrihlerine göre, iffetli kadınlara iftira etmek, kebâirdendir.
Taberânî'nin diğer bir rivayetinde; Ashâb'dan bir cemaat iffetli kadınlara iftira etmeyi kebâirden saymışlar, Resûl-i Ekrem de, *"Böyledir."* buyurmuştur.
Ebû Hureyre (r.a.) den ııvâyete göre Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Kebâir yedidir: Allah'a eş koşmak, haksız yere adam öldürmek, riljâ yemek, yetim malı yemek, (Allah yolunda) savaş alanından kaçmak, iffetli kadınlara iffetsizlik isnad etmek ve hicret ettikten sonra bedevîliğe dönmektir." **[368]**
Abîd İbn Umeyr el-Leysî'nin babasından rivayetinde; adamın biri Resûl-i Ekrem'e:
"Kebâir kaçtır?" diye sordu. Resûl-i Ekrem:
"Dokuzdur. Bunların en büyüğü, Allah'a eş koşmak, haksız yere bir mü'mini öldürmek, savaş alanından kaçmak, iffetli kadına iffetsizlik isnad etmek, sihir yapmak, yetim malı yemek ve riba yemektir."[369], buyurmuştur.
Yine Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Helak edici yedi günahtan sakının," buyurdu. Ashâb:
"Ya Resûlallah, onlar nelerdir?" diye sordular. Resûl-i Ekrem:
"Allah'a eş koşmak, sihir, haksız yere öldürülmesini Allah'ın haram kıldığı nefsi öldürmek, riba yemek, yetim malı yemek, düşmana hücum sırasında kaçmak, ve mü'min habersiz iffetli kadınlara iffetsizlik isnad etmektir."[370], buyurdu.
Tembih: İffetli kadınlara iftira etmeyi kebâirden saymakta ittifak vardır. Çünkü yukarda geçen iki âyet-i kerîmede de bu hususta açık ve seçik kesin hükümler vardır. Âyetlerin birincisinde iffetli kadınlara iftira etmenin çok açık fısk olduğu beyan edilirken ikinci âyette de zımnen bu husus mevcuttur. Çünkü o âyette de bu cinayeti işleyeni Âllahu Teâlâ'nın dünya ve âhirette lanet ettiği bildirilmektedir. Bu ise en ağır ve şiddetli bir veîd ve korkutmadır. Bu hususta sükûtu tercih edenler de vardır. Erkek olsun kadın olsun, zina ile iftirada hüküm aynıdır.
İbn Abdüsselâm'ın "Kavaid" adlı eserinde; "Allah ve koruyucu meleklerden başka kimsenin duyamayacağı bir yerde iffetli bir kimseyi iffetsizlikle itham etmek, kebâirden sayılmaz. Çünkü burada korkulan şey mevcut değildir. Adamı kimse duymamıştır. Bu adam âhirette, bunu başkalarının yanında söyleyen kimsenin göreceği ceza gibi ceza görmez, belki yalancılar meyâmnda ceza görür." denmiştir.
Ezraî "Kut" adlı eserinde diyor ki: "Bu sözün iki ihtimali vardır. Yalan çıkarsa, bu, Allah'a karşı cür'et edip yalan söylediği için ceza görür".
Yine bu zât "Tevsît"inde diyor ki: İbn Abdüsselâm'ın, adam yalnız başına isnad ettiği iffetsizlikte doğru ise bu adam azâb olmaz, sözünden anlaşılıyor ki bu uzak bir ihtimaldir. Sonra kendi üzerine îrad etti ve dedi ki: "İffetsizlikle itham ettiği kimseye bu haber ulaşmasa bile yine had lâzımdır. Halbuki haber adama ulaşmadığı için adam üzgün değildir". Sonra tuttu bundan cevap verdi ve dedi ki:
"Halbuki bu haber ona ulaşsa elbette yalnız yerde yapılan iftiradan çok daha ağır olurdu. Bir adamı yalnız yerde iffetsizlikle itham etmeye gelince; bunun dil ile olması ve gönlünden geçmesi arasında bir fark yoktur". Halbuki hadiste anlatıldığına göre bağışlanan, yalnız kalbe gelip geçendir. Dilde söylenen bir vakit affedilmez. Yukarda anlattığımız gibi küçükleri bile iffetsizlikle itham etmek kebiredir. Sonra baktım ki Halimi diyor ki:
"Hiç bir şeyden haberi olmayan kadını iffetsizlikle itham etmek kebiredir. Küçükleri ve daha önce iffetsizliği bilinenleri iffetsizlikle itham etmek sağâirdendir".
Celâl Belkınî diyor ki: "Bu söze itiraz edilmiş ve denilmiştir ki: "Küçük kızı zina ile itham etmek sağîre olur. Şayet çocuk buna tahammül edemeyecek şekilde küçük olursa, o zaman herkes itham edeni yalanlar ve "Yalancıdır" der; aksi halde kebiredir". Celâl Belkınî itiraz edeni müphem geçti, halbuki itiraz eden Ezraî'dir. Diyor ki:

“iffetsizlikle itham etmenin kebâirden olmasını yalnız iffetli kadınlara tahsis doğru değildir. Namuslu erkeklere de iftira yapmak aynı şekilde kebâirdir. Hadîsde her ne kadar yalnız kadından söz edilmiş ise de, arada fark olmadığı için erkek de aynı hükümdedir”.
Köleye iftira da aynıdır. Nitekim metni yukarda geçen hadîsde, kölesini zina ile suçlayana, kölesi dediği gibi değilse, kıyamet günü kendisine had cezası vurulacağı, bildirilmiştir.
Pek çok cahiller bu çirkin sözü dillerine dolamakla dünya ve ahiret ukubetini hakederler. Bunun içindir ki sevgili Peygamberimiz bir hadislerinde şöyle buyurmuştur:
“Bir insan anlamını düşünmeden bir söz söyleyiverir ki, o yüzden cehennemin -doğu ile batı arasındaki .mesafeden daha uzak- bir yerine düşer.” [371]
Yine bir hadiste Resûl-i Ekrem:
“İbâdetlerin en kolay ve bedene en hafif gelenini size haber vereyim mi? Sükût durmak ve güzel ahlâktır.” [372] buyurmuştur. Allahu Teâlâ buyuruyor:
“O, bir atmaya dursun, mutlak yanında hazır bir gözcü vardır.” [373]
Ukbe b. Âmir (r.a.) den rivayete göre şöyle söylemiştir: Resûl-i Ekrem'e:
“Ya Resulallah, kurtuluş çaresi nedir?” diye sordum. Resûl-i Ekrem:
“Diline sahip ol, evine çekil ve hatalarına ağla,” buyurdu. [374] Yine Resûl-i Ekrem:
“Allah'ı anmaktan başka çok söz söylemeyin. Çünkü zikrullah'tan başka çok söz, kalb için bir kasvettir. Şüphe yok ki Allah'ın rahmetinden insanların en uzak olanları katı kalbli olanlarıdır.” [375], buyurmuştur.
Yine Resûl-i Ekrem:
“Kıyamet gününde (ameller tartılırken) mü'minin mizanında güzel ahlâktan daha ağır gelecek bir şey yoktur. Şüphesiz ki Allahu Teâla kötü huylu, çirkin sözlü kimseleri sevmez.” [376], buyurmuştur. [377]

289. Kebire: Müslümana Sövmek

290. Kebire: Müslümanın Irzına Dil Uzatmak

291. Kebire: Anne Ve Babasını Lanetlemek Ve Kötü Söylemeye Sebep Olmak Ve Müslümanı Lanetlemek

Allahu Teâlâ şöyle buyuruyor;
“Erkek mü'minlerle kadın mü'minlere, işlemedikleri bir günah yüzünden eza edenler, muhakkak bir iftirayı ve apaşikâr bir günahı yüklenmişlerdir.” [378]
İbn Mesûd (r.a.) den rivayete göre, Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
“Müslümana sövmek fısktır ve onunla kıtal etmek küfürdür,” [379]
Ebû Hureyre (r.a.) den rivayete göre, Reâûl-i Ekrem:
“Birbirine şovenlerin günahı, haksızlığa uğrayan kimse aşırı gidinceye kadar, ilk sebebiyet verene aittir.” [380], buyurmuştur.
Abdullah b. Amr (r.a.) dan rivayete göre, Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
“Müslümana söven, kendisini tehlikeye atan kimse gibidir.” [381]
Iyad b. Cuman (r.a.) rivayete göre, şöyle demiştir:
“Resûl-i Ekrem'e:
“Ey Allah'ın Nebisi! Adam benden daha aşağı seviyede olduğu halde bana kötü söylüyor, benim ona karşı kendimi savunmamda bir be'si var mıdır?” dedim. Resûl-i Ekrem:
“Böyle karşılıklı birbirine kötü söyleyenler iki şeytandırlar (kötü ve fena insanlardır) bâtıl ve yalan sözler söylerler,” buyurdu. [382]
Ebû Cerir Câbir b. Süleym (r.a.) den rivayete göre, şöyle demiştir:
“Bir adam gördüm, halk onun re'yini hüccet kabul ediyor, bir şey söyler söylemez hemen onu alıyor ve kabul ediyorlardı. Bunun üzerine:
“Bu kimdir?” diye sordum. Ashâb;
“Bu, Resûlullah'tır,” dediler. Ben hemen yaklaştım ve:
“Aleyke's-selâm, ey Allah'ın Resulü,” dedim. Resûl-i Ekrem:
“Âleyke's-selâm, diye selâm verme, çünkü bu, ölülere verilen selâmdır. “Es-Selâmü aleyküm, de.” buyurdu. Ben:
“Sen Allah'ın elçisi misin? dedim. O:
“Evet, ben Allah'ın elçisiyim. O, Allah ki, bir sıkıntıya düşüp O'na yalvardığın vakit sıkıntını kaldırır, kıtlık ve kuraklık yılında O'na dua ettiğinde, toprağım bereketlendirir. Issız çölde binitini ve azığını kaybettiğin vakit dua edince onları şana geri çevirir,” buyurdu. Ben:
“ Bana öğüt ver,” dedim, Resûl-i Ekrem:
“Sakın hiç kimseye sövme, buyurdu. Ben bundan sonra ne bir hür kimseye, ne bir köleye, ne bir deveye ve ne de bir koyuna (hiç bir insan ve hayvana) kötü söylemedim.” Resûl-i Ekrem devamla:
“Mâruf olan şeyden hiç birini hakir görme; güleryüzle kardeşinle konuşman da mâruf olan şeydendir. İzârını baldırın yansına, yapamazsan (en çok) topuklarına kadar uzat. Sakın izârını yerlerde sürüme (bu kadar çok uzatma), çünkü bu, kibirdendir; doğrusu, Allah kibirli olanları sevmez. Şayet birisi sende olan bir kusuru sana

söyler yâni onu yüzüne vurur, seni ayıplar ve küçük düşürmeye çalışırsa, sen onun kusurlarını yüzüne vurup onu küçük düşürmeye çalışma. Çünkü onun söylediklerinin vebali ona aittir." [383]buyurdu, İbn Hibbân'ın da aynı mealde bir rivayeti vardır.[384]
Abdullah b. Âmr (r.a.) den rivayete göre, Resûl-i Ekrem:
"En büyük günahlardan birisi de kişinin anne ve babasına lânet etmesidir," buyurdu. Kendisine:
"Ey Allah'ın Resulü, kişi ebeveynini nasıl lanetler?" denildi, Resûl-i Ekrem:
"Adam başkasının babasına söver, o da onun babasına söver? başkasının annesine söver, o da onun annesine söver," buyurdu.[385]
Ebû Zeyd Sabit b. ed-Dahhâk el-Ensâri (r.a.) den, Resûl-i Ekrem'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"Her kim İslâm'dan başka bir millet (Din) adına, bilerek yalan yere yemîn ederse, dediği gibi olur. Bir kimse herhangi bir şey ile kendini öldürürse, kıyamet günü onunla azâb olunur. Mâlik olmadığı bir şeyi adayan kimseye bir şey lâzım gelmez. Bir mü'mine lânet etmek, onu öldürmek gibidir." [386]
Seleme b. el-Ekva' (r.a.) den rivayete göre, şöyle demiştir:
"Biz bir adamı din kardeşini lanetlediğini gördüğümüz vakit onun bir kebâir irtikâb ettiğine hükmederdik." [387]
Ebû'd-Derdâ (r.a.) dan, Resûl-i Ekrem'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"Bir kimse herhangi bir şeye lanet ederse, o lânet göğe yükselir. Fakat göğün kapısı bu fena söze kapanır, yere döner, onun da kapıları kapanır. Sonra sağa sola baş vurur, girecek yer bulamayınca lanet edilene döner, hakkı ise orada kalır. Eğer lanete lâyık değilse bu defa lanet edene döner."[388]
Abdullah İbn Mesûd (r.a.) dan, Resûl-i Ekrem'in şöyle buyurduğunu duydum, demiştir:
"Muhakkak lanet bir kimseye tevcih edildiği zaman ona yönelir. Eğer ona bir yol veya bir menfez bulursa (yâni bu kimse laneti haketmişse) onda kalır. Lanet hakkı değilse:
"Ey Rabbim, falan kimseye yöneltildim fakat ona ne bir yol, ne de bir menfez bulamadım," der. Kendisine:
"Geldiğin yere dön," denir.[389]
Semûre b. Cündüp (r.a.) den rivayete göre, Resûl-i Ekrem:
"*Allah'ın laneti, gazabı ve cehennemi ile lânetleşmeyin (yâni, hiç biriniz diğerine; Allah sana lanet etsin, Allah'ın gazabına uğra, cehennemde yan gibi beddualarla lânetleşmeyiniz)."*[390], buyurmuştur.
Ebû'd-Derdâ (r.a.) dan rivayete göre Resûl-i Ekrem:
"Lanet edenler, kıyamet gününde ne şefaatçi ve ne de şahid olabilirler."[391], buyurmuştur.
İbn Mesûd (r.a.) den rivayete göre Resûl-i Ekrem:
"Mü'min lanet edici olamaz."[392], buyurmuştur. Yine İbn Mesûd (r.a.) dan rivayete göre Resûl-i Ekrem:
"Olgun bir mü'min, kimseyi kötülemez, lanetlemez, aşırı gitmez ve hayâsızlık etmez."[393], buyurmuştur.
Hz. Aişe (r.a.) den rivayete göre, şöyle demiştir:
"Hz. Ebû Bekir, kölelerinden bazılarını lanetlerken Resûl-i Ekrem çıkageldi, Ebû Bekir'e yöneldi ve:
"Hem sıddîklar hem de lanet ediciler? Hayır, Kabe'nin Rabbine yemin olsun ki bu olamaz," buyurdu. Bunun üzerine Ebû Bekir o gün kölelerinden bazılarını azâd etti. Sonra da Resûl-i Ekrem'e gelerek:
"Bundan sonra bir daha yapmayacağım," diye söz verdi.[394]
Ebû Hureyre (r.a.) den rivayete göre Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Lânet etmek sıddîk olana yaraşmaz."[395] Diğer bir rivayette de:
"Lanet edicilerle sıddîklar bir arada bulunmaz." [396]duyurulmuştur.
Imran b. el-Husayn (r.a.) den rivayete göre, şöyle demiştir:
"Resûl-i Ekrem'le bulunduğu bir yolculukta kadının biri, bindiği devenin yürümemesinden sıkılarak, ona lanet etmişti. Resûl-i Ekrem bunu duvunca:
"Devenin üzerindekileri alınız da deveyi bırakınız, çünkü o, lanetlenmiştir," buyurdu. İmran diyor ki:
"Ben sanki o deveyi görür gibi oluyorum, insanlar arasında yürürdü de ona hiç kimse ilişmezdi." [397]
Enes (r.a.) den rivayete göre şöyle demiştir:
"Bir adam Resûl-i Ekrem ile birlikte yürürken devesini lanetledi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:
"Ey Allah'ın kulu, lanetlenmiş deve ile aramızda bulunma (bize arkadaş olma) buyurdu." [398]
Ebû Hureyre (r.a.) den rivayete göre, şöyle demiştir:
"Resûl-i Ekrem seferlerinden birinde yürürken adamın biri devesini lanetledi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:
"Devenin sahibi nerde?" buyurdu. Adam:
"Benim," dedi. Resûl-i Ekrem:
"Bu deve ile bizimle beraber yürüme, lanetin yerini buldu," buyurdu.[399]
Zeyd İbn Hâlid el-Cühenî (r.a.) den rivayete göre Resûl-i Ekrem:
"Horoza sövmeyin, zira o, namaza çağırır." [400]buyurmuştur.
Abdullah İbn Mesûd (r.a.) den rivayete göre; bir horoz Resûl-i Ekrem'in yanında ötünce adamın biri horoza sövdü. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem horoza sövmekten nehyetti.[401] Taberâni'nin de bu mealde bir rivayeti vardır.[402]
Abdullah İbn Abbâs (r.a.) den rivayete göre; bir horoz, Resûl-i Ekrem'e yakın bir yerde ötünce adamın biri:
"Hey lanet olası horoz," dedi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:
"Hayır, öyle söyleme, çünkü o, namaz için uyarıyor," buyurdu.[403] Taberâni'nin de bu mealde bir rivayeti

vardır.
Ali b. Ebû Talip (r.a.) den rivayete göre, şöyle demiştir:
"Bir yolculukta bir yerde konakladık. Orada pireler bizi rahatsız edince onlara kötü söyledik. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem;
"Onlara kötü söylemeyin, onlar sizi sabah namazına uyandırdılar," buyurdu.[404] Ebü Yâlâ ve Bezzâr'ın rivayetlerinde, *"Onlara kötü söylemeyin, çünkü onlar peygamberlerden birini sabah namazına uyardılar."*[405], buyurulmustur.
İbn Abbâs (r.a.) dan rivayete göre, şöyle demiştir:
"Adamın biri Resûl-i Ekrem'in yanında rüzgârı lanetledi. Resûl-i Ekrem:
"Rüzgârı lanetleme, çünkü o emrolunduğu görevi yapmaktadır. Lanet müstehak olmayan şeye kim lanet ederse, lanet kendisine döner." buyurdu.
Tembih: Müslümana sövmeyi, ırzına dil uzatmayı, anne ve babasının lanetlenmesine sebebiyet vermeyi ve bir müslümanı lânetlemeyi kebâirden saymak, şu sahih hadîslerin sarahatinden anlaşılmaktadır. Çünkü bu hadislerde, "Mü'mine sövmek fâsıklıktır, tehlikeye sebeptir, bunu yapan şeytandır" gibi tehditler vardır. Ayrıca anne ve babaya lanet, kebâirlerin en büyüğündendir. Bunun için onu özel olarak kaleme aldım. Yoksa o da mü'mine sövmek bölümüne girebilirdi. Ayrıca, "Mü'mini lanetlemek, onu öldürmek gibidir, kardeşine lanet eden bir kebâir irtikâb etmiştir, haksız yapılan lanetler sahibine döner, lânetçi ne şâhid, ne siddîk ne de şefaatçi olamaz." buyurulmuştur ki, bütün bunlar veîdin son haddidir. Bunlar incelenince bu üç günahın kebâirden olduğu kolaylıkla anlaşılır. Hatta imamlarımızdan bir cemaat da bunu böyle açıklamışlardır. Fakat çoğunluğun görüşü bunun hilâfınadır. Onlar, "Mü'mine sövmenin fısk olmasını," iyâdetine galebe çalacak şekilde tekerrürüne bağlamışlardır. Ayrıca hayvanları lanetlemenin de kebâirden olduğu anlaşılmıştır.
Fakat kesir ve râcih olan, hayvanları lanetlemenin küçük günah olmasıdır. Zira orada insanlara olan eziyet gibi eziyet yoktur. Resûl-i Ekrem'in, hayvana söveni itab etmesi, onu terbiye ve ona dil nezâketini öğretmek içindir. Resûl-i Ekrem:
"O deveyi terkedin" buyururken illet olarak lanetin yerine ulaştığını, yâni devenin lanetlenmiş ve bu lanetin kabul edilmiş olduğunu gösterir. Nevevi "Riyad" adlı eserinde, *"Yükünü alın ve onu terkedin; lanetlenmiş deve ile bize arkadaş olma."* meâllerindeki hadîsleri zikrettikten sonra, bunların anlamı bazan müşkül gibi gözükür, fakat aslında müşkül değildir. Belki hadîsden murad, deveyi arkadaşlıktan menetmektir, yoksa alım-satım, kesim ve sağmak ve başka yerlerde kullanmaktan nehyetmiş değildir. Bütün bunlar, ancak Resûl-i Ekrem'le devenin arkadaşlığından nehyedilmiştir.
Sonra gördüm ki, zâtın biri biniti ve muayyen bir zimmiyi bile lanetlemenin kebireden olduğunu söylemiştir. Ayrıca şer'î bir sebep olmadan müslümanı da lanetlemenin kebireden olduğuna işaret etmiştir. Yâni müslümanı lanetlemenin kebireden olması için meşru bir sebebin bulunmamasını şart koşmuştur. Fakat bu zatın bu görüşlerinde itiraz vardır.
Birinci görüşü yanlıştır. Çünkü hayvanı lânetlemede, hayvanın aklı olmadığı için insan kadar rencide olmak yoktur. Bunun için kebire değil, sağîredir. Fakat belirli bir zimmiyi lânetlemeye gelince; bu adam müslümanların birçok haklarına sahip, emniyet ve güven içinde olduğu için, onu lanetlemenin kebâirden olması muhtemeldir. Bir müslümanı lanetlemek için şer'î bir nedenin mevcudiyetini ortaya koydu, yâni meşru bir sebep olmadan lanetlerse o zaman kebâir olur, dedi. Halbuki "nislümanı laneti caiz görecek herhangi bir garaz-ı şer'i yoktur. Aynı zamanda lanet muayyen bir ferde ise, caiz değildir. Fâsık veya zimmi ise ya diri veya da ölüdür. Ölü ise ne hal üzere öldüğü bilinmediği için yine lanet caiz değildir. Ancak küfür üzere öldüğü bilinen Firavun, Ebû Cehil, Ebû Leheb ve benzerleri müstesnadır. Hatta bazılarından rivayet edilen Yezid'e lanete gelince; müslüman olduğuna göre -ki zahir olan da budur- lanet edilmez. Fakat bir çoklarına göre kâfirdir, ama bunların dayanakları da yoktur. Hatta Hz. Hüseyin'i öldürmek için emir verdiği de sabit değildir. Bunun için Gazali, Yezid'e lanetin haram olduğuna fetva vermiştir. Her ne kadar fâsık, sarhoş ve kebâir ehlinden ise de lanetlenmez.
Şeyhu'l-îslâm Siracü'l-Belkinî'nin, Buhârî ile Müslim'in hadîslerine dayanarak muayyen bir şahsın lânetlenmesinin caiz olduğu deliline gelince -ki hadisler şunlardır:
"Adam karısını yatağına çağırdığında imtina eder, gelmezse ona melekler sabaha kadar lanet ederler."[406];
"Kadın kocasının yatağından ayrı bir yatakta yattığı vakit, sabaha kadar melekler ona lanet ederler." [407] Buna açık bir itiraz vardır. Bunun için oğlu Celâl Belkinî diyor ki:
"Bu hususta babamla konuştuk, dedi ki:
"Belki melekler özel değil, genel olarak bu gibileri lanetlerler. Resûl-i Ekrem yüzü dağlanmış ve burnundan cerahat akan bir merkebi gördüğü vakit "Bunu yapana Allah lanet etsin" demesi ile delil çekmiş olsaydı daha iyi olurdu." dedi.
Zira Resûl-i Ekrem'in bu sözü her ne kadar belirli kimseye râci olmakta açık ise de, "Böyle yapanlara Allah lanet etsin" şekli ile tevillidir. Şahsı belirlenmeyip vasıf ile bilinen kimseyi lanetlemek caizdir. "Yalancıya Allah lanet etsin" gibi. Âyet-i celîlede böyle vasfı ile bilin ki "Allah'ın laneti haksızlık yapanlaradır." [408]
"Sonra lânetleşelim de, Allah'ın lanetinin yalancılara olmasını dileyelim." [409]buyurulmuştur. Yakında anlatılacağı gibi Resûl-i Ekrem de bu gibi telinlerde bulunmuştur.
Faide: Resûl-i Ekrem belirsiz bir topluluğu niteliği ile lanetlediği gibi, belirli bir cemaati de lanetlemiştir. Fakat birincisi daha çoktur.
Bu hususta senedli senetsiz imamlarımızın pek çok rivayetleri vardır ki, bunları nakletmekte fayda gördüğümüz için kaleme aldık. Meselâ; Resûl-i Ekrem: ribâ yiyenleri, vekilim, şahidini, kâtibini, suret yapanı lânetlemiştir.

Ayrıca hudud tecavüzlüğü yapanı da lânetlemiştir. Gözü görmeyen kimseye yanlış yol göstereni, hayvan ile münâsebette bulunanı, ağıtçı kadım, imamlığını kerih gören cemaate imamlık yapanı, kocası kendisine kızgın olarak geceleyen kadını veya kocasından yatağını ayıran kadını, Allah'tan başkasının adına kurban keseni, hırsızlık yapanı, livata yapanı, kadın olsun erkek olsun kâhine gidip ona inananı, haize olan kadın ile münâsebette bulunanı, Ashâb-ı Kiram için kötü söyleyeni, erkeklerden kadınlara benzemeye çalışanı, kadınlardan kendisini erkeklere benzetmeye kalkışanı, erkek elbisesi giyinen kadını, kadın elbisesi giyinen erkeği, yol üzerinde kaza-i hacet yapanı, ellerini kınalamayan ve sürmelenmeyen kadını, karı-koca arasını bozanı, demir ile kardeşine işaret edip korkutanı, malının zekâtını vermeyeni, kendisini babasından başkasına nisbet edeni, yüze dağ yapanı ve yaptıranı, hâkime intikal eden . bir had veya cezada şefaatçi arayan ve şefaat etmek isteyeni, kocasının izni olmadan evinden çıkan kadını, imkânı olan kimsenin emr-i mâruf ve nehy-i münker'i terkedeni, içki imal edeni, içkiyi içeni, sakisini, satıcısını ve alıcısını, taşıyanını ve parasını yiyenini, komşusunun haremi ile zina edeni, eli ile istimna edeni, anası ile evlâdı ile münâsebette bulunanı, rüşvet verip alanı ve bu hususta vasıta olanı, bildiğini gizleyeni, ihtikâr edeni, müslümaiîa hakaret edildiği yerde yardım yapabilip de yapmayanı, merhametsiz olan valiyi, evlenmeyen erkek ve kadınları, tek başına çölde yolculuk yapanları, keyfî olarak canlıları hedef alıp öldüreni, dinde bid'at ihdas edeni veya bid'atçinin yardımcısı olanı, mezarlarda ışık yakam, mezarlar üstünde mescid yapanı; mezarları ziyaret eden kadınları, yüksek sesle ağlayan kadınları, saçlarını tıraş eden kadınları, bir felâkette sabretmeyip yaka ve paçasını yırtanları, konuşmakta edebiyat yapacağım ve güzel konuşacağım diye ağzını eğip bükenleri, fesad çıkaranları, babasını reddedip başkasına intisab edenleri, iffetli kadınlara iffetsizlik isnad edenleri, Ashabı lânetleyenleri, akrabaları ile münâsebeti kesenleri, Kur'an-ı Kerim'i gizieyenleri, anne ve babasını lânetleyenleri, müslümanlara hile edip aldatanları, teğanni edenleri, zina eden yaşlıları, yavrusunu anasından ayıranları, meclisde halkanın ortasında oturanlan, ezanı duydukları halde namaza gitmeyenleri ve sedir ağacını kesenleri lânetlemiştir. Ebû'd-Derdâ, "Bu sedir ağaçlarından murad, yollar üzerinde ve oturacak yerlerde gölgelik yapan ağaçlardır." demiştir. Yine Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve selem:
"*Satranç oynayanı Allah lanetler. Bedeni belli edecek şekilde ince gömlek giyenleri evine dönünceye kadar melekler lanetler. Bid'atler çoğalıp Ashâb'ım tenkid edildiği vakit âlime düşen görev hemen ilmini izhar edip gereğini yapmaktır. Bunu yapmadığı takdirde, insanların, meleklerin ve Allah'ın laneti onun üzerinedir. Allahu Teâlâ beni tercih etti ve benim için Ashâb ve arkadaşlarımı tercih etti; kimini vezir, kimini yardımcı kıldı. Onlara sövene, onlara kötü söyleyene, insanların, meleklerin ve Allah'ın laneti olsun; kıyamet günü Allahu Teâlâ farz ve nafileden hiç bir ibâdetini kabul etmez.*" buyurdu.
Diğer bir hadîs-i şerifte, "*Yedi sınıf İnsan vardır ki, Allahu Teâlâ kıyamet günü bunlara nazar kılmayacak, bunları tezkiye etmeyecek ve bunlara: "Girenlerle beraber cehenneme girin*" buyuracaktır: "*Fail ve mefûl, eli ile istimna eden, hayvanla münâsebette bulunan, eşini, tabiî yolun dışından kullanan, kızı ile annesini aynı nikâh altında toplayan, komşusunun ailesi ile zina eden, komşusuna eziyet eden ve ümmetimin işi ile ilgili bir idareyi üzerine alıp da onlara merhamet etmeyendir.*" buyurulmuştur.
Resûl-i Ekrem'in belirli olarak lanet ettikleri de şunlardır:
"*Allah'ım, Allah'a ve Resulüne isyan eden Ra'lân, Zekvân ve Asabe kabilelerine lanet et*". Fakat Resûl-i Ekrem kesinlikle küfür üzere öleceklerini bildiği kimseleri lânetlemiştir. Her halde bu kabilelerin de bu hal üzere öleceklerini biliyordu. Bazıları da, "Beddua da lanete yakın bir şeydir." demişlerdir. Meselâ, zâlim olan kimse için, "Allah selâmete ulaştırmasın, Allah sağlık ve afiyette kılmasın" ve benzeri beddualar gibi. Aslında beddua da makbul değil, mezmumdur. Canlı ve cansız bütün yaratıkları telîn de mezmumdur. Âlimlerden bazıları, "Laneti haketmeyeni telîn eden, Resûl-i Ekrem'in, "*Lanete hazır olun.*" buyurduğuna hazırlansın. Çünkü lanet ona dönecektir. Mâ'rufu emredip münkerden nehyeden kimseye ve bütün ıslahatçılara yaraşan, terbiye ve menetmek bakımından muhatabına hitab ederken, "Yazık sana, kısa görüşlü" gibi yalan olmayan doğru sözlerle onu uyarmaktır." demişlerdir.[410]

292. Ve 293. Kebireler: Kişinin Soyundan Ve Babasından Ayrılarak Bile Bile Başkasına İntisab Etmesi

Sa'd İbn Ebi Vakkâs (r.a.) dan rivayete göre Resûl-i Ekrem:
"*Her kim babasından başkasına, babası olmadığını bile bile, soy iddia ederse o kişiye cennet haramdır.*"[411], buyurmuştur.
Ebû Hureyre (r.a.) den, Mulâane âyeti nazil olduğu vakit, Resûl-i Ekrem'in şöyle buyurduğunu duyduğunu bildirmiştir:
"*Herhangi bir kadın bir millete kendilerinden olmayan bir erkeği katarsa, Allah'ın (dininden veya rahmetinden) hiç bir şeye sahip değildir ve Allah onu cennete (ilk gireceklerle birlikte) koymaz. Herhangi bir erkek de çocuğa baka baka benim değildir" diye inkâr ederse, Allah ona cemalini göstermez ve kıyamet gününde bütün yaratıkları içerisinde onu rezil eder.*" [412]
Ebû Zer (r.a.) den rivayete göre, Resûl-i Ekrem:
"*Herhangi bir kimse babasından başkasma bile bile soy iddia ederse, muhakkak o, baba hakkına karşı nankörlük etmiş olur. Her kim kendisine ait olmayan bir hakkı, benim diye iddia ederse, o bizden değildir. Cehennemdeki yerine hazırlansın. Her kim de öyle olmayan bir adama, "Ey kâfir" veya, "Ey Allah'ın düşmanı" diye seslenirse, bu sözler, söyleyene döner.*"[413], buyurmuştur.
Yezîd b. Şerik b. Târik'den rivayete göre, şöyle demiştir: "Hz. Ali'yi minber üzerinde hutbe irad ederken gördüm ve şöyle buyurduğunu işittim:
"Hayır, vallahi, benim yanımda Allah'ın Kitabı ile bu sahifede yazılı olandan başka bir şey yoktur (bilmiyorum), dedi

ve sahifeyi açtı. İçinde yaralama hâdiselerinde yaraların derecelerine göre aldıkları ad ve hükümler ve gereken diyet devrelerinin yaşları ve isimleri bildirilmekte idi. Yine o sahifede Resûl-i Ekrem'in şöyle buyurduğu yazılı idi:
"Medine'nin Ayr dağı ile Sevr dağı arası Harem'dir. Her kim Medine'nin bu harimi dahilinde bir bid'at ihdas eder veya bir bid'at îcad edeni korursa, Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti onun üzerine olsun. Kıyamet gününde Allahu Teâlâ o kimsenin tevbe ve fidyesini farz ve nafilesini kabul etmez. Bütün müslümanların ahdi birdir. Bir müslüman bir kâfire verdiği emarn, bütün müsiümanlarca geçerlidir. Her kim bir Müslümanın ahd u emânını bozarsa, Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti onun üzerinedir. Kıyamet günü Allahu Teâlâ ne tevbesini ne de fidyesini kabul eder.
Her kim de kendi babasından veya efendisinden başkasına intisab ederse, Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti onun üzerine olsun. Kıyamet günü Allahu Teâlâ ondan ne tevbe ve ne de fidye kabul eder," [414]
Ebû Hureyre (r.a.) den rivayete göre, Resûl-i Ekrem:
"Sakın babalarınızdan nefret ederek yüz çevirmeyiniz. Kim ki kendi babasını bırakıp da başka birine intisab ederse bu, nankörlüktür."[415], buyurmuştur.
Amr İbn Şuayb'den, o da babasından, o da dedesinden (r.a.) rivayete göre, Resûl-i Ekrem:
"Kişiye, bir nesebden uzaklaşıp bilinmeyen bir neseb iddiası (günah olarak) yeter." [416]buyurmuştur,
Abdullah b. Amr (r.a.) den rivayete göre Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Her kim babasından başkasını, babamdır, diye iddia ederse, cennetin kokusunu alamaz. Halbuki cennetin kokusu yetmiş yıllık mesafeden alınır." [417]
Enes (r.a.) den rivayete göre, Resûl-i Ekrem:
"Her kim kendi babasından veya efendisinden babasına intisab ederse, kıyamete kadar Allah'ın laneti onun üzerinedir." [418]buyurmuştur.
Tembih: Kişinin soyundan ve babasından ayrılarak bile' bile başkasına intisab etmesini kebireden saymak, şu sahih hadislerden açıkça anlaşılmaktadır.
Hadîslerde geçen "Küfür" kelimesinden murad, ya küfür ya da küfrân-i nîmet nankörlük, anlamındadır.[419]

294. Kebire: Şeriatın Zahir Hükmüne Göre Sabit Olan Nesebe Dil Uzatmak

Allahu Teâlâ buyuruyor:
"Erkek müminlerle kadın mü mini ere, işlemedikleri bir günah yüzünden eza edenler, muhakkak bir iftirayı ve apaşikâr bir günahı yüklenmişlerdir." [420]
Ebû Hureyre (r.a.) den, Resül-i Ekrem'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"İnsanlarda iki huy vardır ki, bunlar cahiliyye ahlâkından ve kâfirlerin işlerindendir: Soy ve zürriyete ta'n etmek, ölü üzerine fcryad ederek ağlamaktır." [421]
Tembih: Her ne kadar bunu kebireden sayan kimseyi görmedimse de, bu hadîsin sarahatinden bunun kebire olduğu anlaşılmaktadır.[422]

285. Kebire: Zîna Etmekle Veya Şüpheli Münâsebette Bulunmakla Bir Kadının Bir Çocuğu Kendilerinden Olmayan Kabileye Nisbet Etmesi

Bu husus ile ilgili hadîs [423] dip notu ile gösterilen hadis olup, burada tekrarından kaçınılmıştır.[424]

296. Kebire: Kocasından Ayrılan Kadının Ayrılış Sebebine Göre Beklemekle Mükellef Olduğu İddetine Hıyanet Etmek

Bunun kebire olduğu meydandadır. Çünkü bunda, eski kocasının hakkına başkasının tecavüz etmesine sebebiyet vermektir ki, doğuracağı zarar ve fesad büyüktür.[425]

297. Kebire: İddet Beklemekte Olan Kadının Şer'i Bir Özür Olmadan Evden Çıkması

Bu da tıpkı yukarda geçtiği üzere, kadının, kocasının izni olmadan evden çıkması gibidir. İddet içerisinde boşandığı erkeğin malı olup nafakası ona ait olduğu için iddet süresi içinde evden çıkamaz. Özellikle ölümden sebep iddet bekleyen için daha önemlidir, çünkü bunda ölünün hakkını korumak vardır.[426]

298. Kebire: Kocası Ölen Kadının İddeti Doluncaya Kadar Zineti Terketmemesî

Kadının, iddeti içinde kendisini süsleyip dışarı çıkmasında ve kendisini piyasaya arzetmesinde çeşitli sakıncalar vardır. Bu bakımdan bu da kebireden sayılmıştır.[427]

299. Kebire: Cariyeyi Temizlenmeden Yani Başkasından Çocuğu Olup Olmadığını Anlamadan Önce Münâsebette Bulunmak

Burada da erkeklerin menilerinin birbirine karışması ve soyun kaybolması gibi tehlikeler vardır. Bunun için bu da kebâirdendir. Sonra bu husus ile ilgili olarak Müslim'in sarih haberini gördüm. Orada, hâmile ise, denmektedir. Haber şudur: Resûl-i Ekrem giderken bir çadırın kapısı önünde hamile bir câriye gördü ve;
"Bu nedir?" diye sordu. Onlar da falancının câriyesidir, dediler. Resûl-i Ekrem:
"Bununla münâsebette bulunmak mı istiyor?" diye sordu. Onlar:
"Evet," dediler. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:
"*Vallahi, onu kendisiyle mezara girecek şekilde lanetlemek içimden geldi. Ona helâl olmadığı halde onu nasıl mirasçı kılacak? Ona helâl olmadığı halde ona nasıl mâlik olacak?"* [428]buyurdu. Yani bu halde bu kadın ile münâsebette bulunmak zordur. Zira sular karışır, çocuğun kimden olduğu bilinmez. Kendi çocuğu ise onu benim değildir diyerek atması doğru olmaz. Onu köle tanıyamaz. Başkasının ise onu kendisine maledip varis edemez.[429]

NAFAKA KİTABI

KARILAR, YAKINLAR, HAYVANLAR VE BUNLARLA İLGİLİ OLANLARA VERİLECEK NAFAKALAR

300. Kebire: Şer'î Bir Mesağ Olmaksızın Kadının Yiyecek Ve Giyecek Nafakasını Vermemek

Bu, zulme benzer, belki zulmün de en çirkinidir. Zulümle münâsebeti pek yakında anlatılacaktır.[430]

301. Kebire: Küçük Çocuğu Gibi, Aile Efradından Olanı Zayi Etmek

Abdullah b. Amr (r.a.) den, Resûl-i Ekrem'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"Kişiye, bakmak zorunda olduğu kimseyi ihmal etmesi, günah olarak yeter."[431]. Hadisi kelime farkı ile Hâkim de rivayet etmiştir.[432]
Hasan (r.a.) m, Resûl-i Ekrem'den rivayetinde, şöyle buyurmuştur:
"Doğrusu Allahu Teâlâ her çobana (koruma görevi olana) korumakla mükellef olduğu şeyden soracak; korumuş mu yoksa zayi mi etmiştir? Bunu isteyecektir. Hatta kişiyi de aile efradından sorumlu tutacaktır."[433]
İbn Ömer (r.a.) den, Resûl-i Ekrem'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"Hepiniz çobansınız ve hepiniz çobanlığınızdan (elinizin altındakinden) sorumlusunuz. Âmir, çoban (koruyucu) dur ve çobanlığından sorumludur. Kişi ailesinin koruyucusu ve eli altında olanlardan sorumludur. Kadın, eşinin evinin koruyucusudur, eli altında bulunanlardan sorumludur. Hizmetçi efendisinin malının koruyucusudur ve eli altında bulunanlardan sorumludur.

Hepiniz çobansınız ve çobanlığınızdan sorumlusunuz."[434] Bu da zulmün en çirkininden olduğu için kebâirden olduğu meydandadır.
Faide: Burada aileye, çocuklara ve özellikle kız çocuklarına yapılacak iyiliği teşvik eden hadîsler nakledilecektir.
Ebû Hureyre (r.a.) den rivayete göre, Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Allah yolunda sarfettiğin para, bir köle azâd için verilen para, bir yoksula sadaka olarak verdiğin para ve çoluk çocuğuna harcadığı paralar (yok mu?) İşte bunların ecir bakımından en büyüğü, ailene sarfettiğin paradır." [435]
Yine Resûl-i Ekrem:
"*Bir adamın hayra harcadığı paranın en efdali, aile efradına harcadığı para ile, Allah yolunda kullanacağı at için verdiği ve bir de Allah rızası için arkadaşlarına verdiği paradır."* [436]buyurmuştur.
Ebû Kalâbe diyor ki: "Resûl-i Ekrem önce aileyi geçindirmekten ve onlara vermekten başladı. Kişinin, küçük çocuklarının ihtiyaçlarını teminden daha büyük ne olabilir?".
Ebû Hureyre (r.a.) den, Resûl-i Ekrem'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"Bana, cennete ilk girecek olan üç kişi ile cehenneme ilk girecek olan üç kişi bildirildi. Cennete ilk girecek olan üç kişi: Şehid, Rabbına ibâdeti güzel yapan ve efendisine itaat eden köle ve aile efradı kalabalık olup buna karşı hiç kimseden bir şey istemeyen iffetli kimsedir.
Cehenneme ilk girecek olan üç kişi zâlim hükümdar, Allah'ın hakkını yerine getirmeyen zengin ve kibirli fakirdir." [437]
Sa'd b. Ebi Vakkas (r.a.) den rivayet olunan uzun bir hadîsin bir bölümünde Resül-i Ekrem:
"Allah rızası için sarfettiğin şeyle muhakkak me'cûr olursun. Hatta ailenin ağzına koyduğun lokmadan sebep bile."[438], buyurmuştur.
Mikdam b. Ma'di Kerib (r.a.) den, Resûl-i Ekrem'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"*İbâdete güç yetirecek kadar zarurî miktar yediğin, senin için sadakadır. Çocuğuna yedirdiğin senin için sadakadır. Ailene yedirdiğin senin için sadakadır. Hizmetçine yedirdiğin senin için sadakadır."*[439]
Ebû Umâme (r.a.) den rivayete göre Resûl-i Ekrem:
"Kişinin, başkasına el açmayacak şekilde kendisine harcadığı, sadakadır. Karısı ve aile efradı için de harcadığı sadakadır." [440]buyurmuştur.
Abdullah b. Mesûd (r.a.) den, Resûl-i Ekrem'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:

“Veren el, alan elden hayırlıdır. (înfak ederken) nafakası sana vacip olandan başla: Annene, babana, kızkardeşine, kardeşine (ve böylece) daha yakın olana öncelik tanı.” [441]
Ebû Hureyre (r.a.) den, şöyle demiştir:
“Resûl-i Ekrem bir gün Ashâb'ına:
“Sadaka verin”, buyurdu. Adamın biri:
“Ya Resûlallah, yanımda bir dinar var (onu vereyim mi?),” dedi. Resûl-i Ekrem:
“Onu kendine infak et, ver,” buyurdu. Adam:
“Ben de bir daha var”, dedi. Resûl-i Ekrem:
“Onu da ailene infak et,” buyurdu. Adam:
“Bende bir daha var,” dedi. Resûl-i Ekrem:
“Onu da çocuğuna infak et,” buyurdu. Adam:
“Doğrusu bende bir dinar daha vardır,” deyince, Resûl-i Ekrem:
“Onu hizmetçine infak et, yedir,” buyurdu. Adam:
“Bende bir dinar daha var,” dedi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:
“Artık ona muhtaç olanı sen bilirsin,buyurdu.[442]
Ka'b b. Ucre (r.a.) den rivayete göre, şöyle demiştir:
“Bir sabah Ashâb-ı Kiram, Resûl-i Ekrem ile birlikte otururken, oradan güçlü kuvvetli ve neş'eli bir delikanlı gelip geçti. Ashâb onu görünce:
“Ey Allah'ın Resulü, keşke bu delikanlı Allah yolunda olsaydı (gençliğini Allah yolunda yıpratsaydı)” dediler. Resûl-i Ekrem:
“Eğer küçük çocuğunun nafakasını temin etmek için çıkmışsa, o, Allah yolundadır. Eğer yaşlı pîr-i fâni anne ve babasının nafakasını sağlamak için çıkmışsa yine Allah yolundadır. Şayet kendi ihtiyacını temin etmek için çıkmışsa yine Allah yolundadır. Eğer gösteriş ve böbürlenmek için çıkmış çalışıyorsa, bu takdirde şeytan yolundadır.” [443]buyurdu.
Câbir (r.a.) den, Resûl-i Ekrem’in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
“*Her iyilik sadakadır. Kişinin, aile efradına infak ettiği de kendisine bir sadaka olarak yazılır. Kişinin, ırzını koruması için infak ettiği de kendisine sadaka yazılır. Mü’min, bir nafaka infak eder ve onun yerine yenisini vermesini Allah'tan isterse, Allah verir. Ancak bina ve isyana sarfedileni vermez”,* buyurdu.[444]
Ebû Hureyre (r.a.) den, Resûl-i Ekrem’in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
“Allah'ın kula yardımı, kulun yaptığı infak nisbetindedir. Muhakkak Allah'ın kula verdiği sabır ve metanet de belâ ve musibetin derecesine göredir.” ***[445]***
Câbir (r.a.) den, Resûl-i Ekrem:
“Kıyamet günü kulun mizanına ilk konacak, aile efradına harcadığıdır.” [446]
Amr İbn Umeyye (r.a.) den rivayete göre, şöyle demiştir:
Osman İbn Affân veya Abdurrahman İbn Avf (radıyallahu anhum) yünden bir kadın elbisesi buldu ve pahalı olarak satın aldı. Sonra Amr b. Umeyye'nin yanına uğradı. Amr İbn Umeyye bu elbiseyi satın aldı ve eşi Muttalib’in ogiu Hâris’in oğlu Ubeyde'nin kızı Suhayle'ye giydirdi. Sonra Osman veya Abdurrahman İbn Avf, Amr İbn Umeyye'nin yanına uğradı ve:
“Satın aldığın elbiseyi ne yaptın?” diye sordu. Amr:
“Onu Ubeyde'nin kızı ve eşim Suhayle'ye tasadduk ettim,” dedi. Osman İbn Affan veya Abdurrahman İbn Avf: “Ailen için yaptığın her şey, senin için sadakadır,” dedi. Amr:
“Resûlüllah'ın şöyle buyurduğunu duydum,” dedi. Osman İbn Affan veya Abdurrahman İbn Avf durumu Resûl-i Ekrem'e anlatınca, Resûl-i Ekrem:
“Amr doğru söyledi; aile efradın için yaptığın her şey onlar için sadakadır,” buyurdu.[447]
radıyallahu anha'dan rivayete göre, şöyle demiştir:
“Yanında iki kız çocuğu bulunan bir kadın evime geldi ve benden yiyecek bir şey istedi. Yanımda tek bir hurmadan başka bir şey yoktu. Kadın benden aldığı bu hurmayı iki kız çocuğuna bölüştürdü ve kendi ağzına bir şey koymadı. Sonra da kalktı gitti. Resûl-i Ekrem gelince bunu kendisine anlattım.” Şöyle buyurdu:
“Kimin kız çocukları olur (ve onları geçindirmekte sabır ve tahammül gösterir) se, onlar onun için cehenneme siper olurlar.” [448]
Yine Hz. Aişe radıyallahu anha'dan rivayete göre şöyle demiştir:
“İki kız çocuğunu yüklenerek yoksul bir kadın evime geldi. Kendisine üç hurma verdim. Kadın benden aldığı hurmaları iki kız çocuğu ile kendisine birer tane bölüştürdü. Kendisine düşen hurmayı yemek için ağzına götürdüğü sırada vazgeçti hurmayı yarıya bölerek onu da kız çocuklarına bölüştürdü. Şaştım kaldım. Resûl-i Ekrem gelince ona anlattım. Şöyle buyurdu:
“Muhakkak Allah, o iki kız çocuğu sebebiyle o kadına cenneti verdi, veya o iki kız çocuğu sebebiyle onu cehennemden azâd etti.”[449]
Enes (r.a.) den rivayete göre, Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
“Kim ki iki cariyesini baliğ oluncaya kadar yetiştirirse, kıyamet günü ben ve o şöyleceğiz” buyurdu ve iki parmağını bitiştirdi.[450]
Yine Resûl-i Ekrem:
“Kira ki iki tane veya üç tane kız çocuğu veyahut iki veya üç tane kızkardeşi ölünceye veya onlardan ayrılıncaya

kadar yetiştirir ve terbiye ederse, ben ve o, cennette şöyleyeceyiz" buyurdu ve şehâdet parmağı ile orta parmağını işaret etti." [451]
İbn Abbâs (r.a.) dan, Resûl-i Ekrem'in şöyle buyurduğu rivayet olunmuştur:
"Herhangi bir müslümanın iki kız çocuğu olur da geçimlerini güzel yaparsa, onlar onun cennete girmesine sebep olurlar." [452]
Taberâni'nin Avf İbn Mâlik (r.a.) den rivayetine göre, Resül-i Ekrem:
"Herhangi bir müslümanın üç kız çocuğu olur da, ayrılıncaya veya ölünceye kadar onlara bakarsa, onlar ona cehennemden siper olurlar," buyurdu. Bir kadın:
"İki kız çocuğu olursa?" diye sordu. Resûl-i Ekrem:
"Evet, iki kız çocuğu olursa da aynıdır," buyurdu.[453]
Ebû Saîd el-Hudri (r.a.) den, Resûl-i Ekrem'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"Kimin üç kız çocuğu veya üç kız kardeşi, yahut iki kız çocuğu veya iki kız kardeşi olur da, onların geçimlerini iyi yapar ve onlar hakkında Allah'tan korkarsa, ona cennet vardır." [454]
Ebû Saîd el-Hudrî (r.a.) den rivayete göre, Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Kim ki üç tane kız çocuğu yetiştirir, güzel terbiye eder, everir ve onlara iyilikte bulunursa, onun için cennet vardır." [455]
İbn Abbâs (r.a.) dan rivayete göre, Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Kimin kız çocuğu olur da onu (câhiliyet adetine uyarak) diri diri toprağa gömmez, ona ihanet etmez ve erkek çocuğunu onun üzerine tercih etmezse, Allah o kimseyi cennete kor." [456]
Muttalib b. Abdullah el-Mahzûnıî (r.a.) den, şöyle demiştir:
"Resûlullah'ın zevce-i muhteremesi Ümmü Seleme'nin yanma gittim. Bana:
"Yavrum, dikkat et, sana Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemden duyduğumu haber vereyim," dedi. Ben:
"Evet, anneciğim, haber ver," dedim. O:
"Resûlullah'ın şöyle buyurduğunu işittim:
"Kim iki kız çocuğuna veya iki kız kardeşine veyahut da yakınlarından iki kişiye, sevabını Allah'tan umarak onları müstağni kılıncaya kadar infak ederse, onlar ona cehennemden siper olurlar." [457]
Câbir (r.a.) den rivayete göre, Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Her kimin üç kız çocuğu olur da onlara barınacakları bir ev takdim eder, merhamet eder, terbiyelerini güzel yapar ve yetiştirirse, elbetteki cennet buna vacip olur," buyurdu. Resûl-i Ekrem'e:
"Ya Resûlallah, iki kız çocuğu olursa (yine olur mu?) dediler. Resûl-i Ekrem:
"İki kız çocuğu olursa da yine aynıdır," buyurdu. Râvi diyor ki:
"Bazıları öyle zannettiler ki, oradan birisi çıkıp, "Bir kızı olan nasıl?" diye sorsa, ona da aynı cevabı verecekti."[458]
Ebû Hureyre (r.a.) den, Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Kimin üç kızı olur da onların her türlü sıkıntı, üzüntü ve sevinçlerine katlanırsa, Allah, onlara merhametinden dolayı bu kimseyi cennete kor," buyurdu. Adamın biri:
"Ya Resûlallah, iki kızı olursa?" diye sordu. Resûl-i Ekrem:
"İki kızı olursa da aynıdır," buyurdu. Adam:
Ya Resûlallah bir kızı olsa da mı? diye sordu. Resûl-i Ekrem:
"Bir kızı da olursa durum aynıdır," buyurdu.[459]

302. Kebire: Anne, Baba Ve Dedelere Daha Var İken Bile İsyan Etmek

Allahu Teâlâ şöyle buyuruyor:
"Allah'a kulluk edin, O'na bir şeyi ortak koşmayın. Ana-babaya iyilik edin." [460]
İbn Adiyy diyor ki: "Anne ve babaya her suretle yumuşak ve tatlı davranmakla iyilik yapmak isteniyor; sert cevap verilmemeli, kaş çatılmamalı ve konuşurken ses yükseltümemelidir. Onların yanında, efendisinin karşısındaki köle gibi. olmalıdır."
Yine Allahu Teâlâ buyuruyor:
"Rabbın, yalnız kendisine tapmanızı ve anaya babaya iyilik etmeyi buyurmuştur. Eğer ikisinden biri veya her ikisi, senin yanında iken ihtiyarlayacak olurlarsa, onlara "öf" bile demeyesin, onları azarlamayasın. İkisine de hep tatlı söz söyleyesin. Onlara acıyarak alçak gönüllülük kanatlarını ger ve "Rabbim, küçükken beni yetiştirdikleri için onlara merhamet et" de." [461]
Allahu Teâlâ anne ve babaya iyilik etmekle emretmiştir. İhsan; iyilik, şefkat, atıfet, sevgi ve saygıdır. Onların rızalarını kendi arzuları üzerine tercihdir. Onlara, canımı sıktınız, demekten kinaye olan "öf" dahi demekten nehyetmiştir. Bunun içindir ki Resûl-i Ekrem:
"Anne ve babasına âsi olan, ne kadar isterse iyi amel yapsın cennete giremez. Anne ve babasına itaat eden de, ne yaparsa yapsın, elbette cehenneme girmez." buyurmuştur.
Allahu Teâlâ anne ve babaya gönülleri çekici, yumuşak, mümkün olduğu kadar arzu ve isteklerine uygun tatlı söz söylenmesini emretti. Zira insan, yaşlandıkça çocuklaşır ve daha da düşer. Uzuvları eskir, düşünce dengesi bozulur; bazan güzeli çirkin ve çirkini de güzel görebilir. İşte o bu durumda iken ona karşı çok tatlı ve yumuşak davramlması emredilmiştir. Bundan sonra Allahu Teâlâ, alçak gönüllülük kanatlarını onlara germeyi emretti. Yâni konuşurken gayet yumuşak, alçak sesle ve bunu onlara hissettirmek suretiyle konuşmayı emretmiştir.

Onlardan gelecek uygunsuz söz ve davranışlara tahammül etmeyi, onlara karşı son derece kusurlu olup nasıl memnun edeceğini düşündüğünü duyurmakla meşgul olmalı. Gerçekten kendisi bu bakımdan zelil ve hakirdir. Onların gönüllerim alıncaya kadar böyle davranmalı ve onları memnun edip sevindirmelidir. Onları o hale getirmeli ki, memnun kaldıklarını ifade etmeli ve kendisine hayır duada bulunmalıdırlar. Bunun içindir ki bunlardan sonra da kendisinin, anne ve babası için dua etmesi emredilmiştir. Çünkü iyi tutum ve davranışları ile anne ve babanın kendisine dua etmeleri gerektiği göz önüne alınınca, kendisinin de mukabelede bulunmak üzere dua etmesi gerekir ki, zaten anne ve babanın duası ile evlâdın duası arasındaki fark dağlardan da büyüktür. Anne ve babanın çocuklarına karşı tutum ve davranışları ile evlâdın anne ve babaya karşı yaptıkları nasıl eşit olabilir? Anne ve baba gece-gündüz çocukları için çektikleri bütün sıkıntı ve üzüntülerdeki gayeleri çocukları yetiştirip topluma katmak, yaşatmak, büyütmek ve olgun bir insan etmektir. Evlâd ne kadar zahmet çekerse, çektiği zahmet onları öldürmek içindir. İşte aralarındaki fark bu kadar büyüktür.

Evlâdı yetiştirmede annenin payı çok daha fazla olduğu içindir ki, Resül-i Ekrem üç kere anneye ve bir kere de babaya bakılmasını emretmiştir. Çünkü en çok zahmeti çeken ve senin için rahatsız olan annedir. Seni dokuz ay rahminde taşıdı, doğurdu, emzirdi, uykusuz kaldı, üşüdü, seni temiz tutacağım diye çırpındı durdu. İşte bütün bu sebeplerden anne üç defa tercih edildi. Nitekim sahih hadîsde adamın biri Resûl-i Ekrem'e gelerek:

"En çok kime hürmet edeyim? diye sordu. Resûl-i Ekrem:

"Annene," buyurdu. Adam:

"Sonra kime?" diye sordu. Resûl-i Ekrem:

"Annene," buyurdu. Adam:

"Sonra kime?" diye sordu. Resûl-i Ekrem:

"Annene," buyurdu. Adam:

"Sonra kime?" diye sordu. Bu kez Resûl-i Ekrem:

"Babana," buyurdu.[462]

İbn Ömer (r.a.) adamın birini annesini boynuna almış Kabe'yi tavaf ederken gördü. Adam:

"Ey İbn Ömer, acaba annemin hakkını yerine getirebiliyor muyum?" diye sordu. İbn Ömer (r.a.):

"Hayır, fakat sen iyilik yapıyorsun; az da olsa çok da olsa, Allahu Teâlâ iyiliğinin mükâfatını sana gösterecektir," dedi.

Ebû'd-Derdâ (r.a.) ya bir adam geldi ve:

"Evliyim, annem eşimi boşamamı bana emrediyor, ne yapayım?" diye sordu. Ebû'd-Derdâ (r.a.):

"Resûl-i Ekrem'in şöyle buyurduğunu işittim," dedi:

"*Anne, cennetin en orta kapısıdır. İster bu kapıyı bırakır, ister korursun."* [463]

Allahu Teâlâ da,

"Bana ve anne-babana şükret." [464]buyurmuş, anne ve babaya şükretmeyi kendine şükretmeye mukarin kılınıştır.

İbn Abbâs (r.a.) diyor ki: "Üç âyet üç diğer âyetle birlikte yazılmıştır. Bunların biri diğersiz kabul edilmez. Birincisi,

"Allah'a itaat edin, peygambere itaat edin." [465]âyetidir. Bir kimse Allah'a itaat etse de peygambere itaat etmediği için, Allah'a itaati kabul olmaz.

İkincisi,

"Namazı kılın, zekâtı verin." [466]âyetidir. Bir kimse namazı kılsa da zekâtı vermediği için namazı kabul olmaz.

Üçüncüsü de *"Bana, anne ve babana şükret."* âyetidir. Binaenaleyh, bir insan, anne ve babasına şükretmedikçe Allah'a şükretmiş sayılmaz. Bunun için Resûl-i Ekrem:

"Allah'ın rızası, anne ve babanın rızasında; Allah'ın gazabı, anne ve babanın öfkesindedir." [467]buyurmuştur.

Sahih bir rivayette; Resûl-i Ekrem'e bir adam geldi ve Allah yolunda cihad için izin istedi. Resûl-i Ekrem:

"Annen baban sağ mı?" buyurdu. Adam:

"Evet, sağdır," deyince, Resûl-i Ekrem:

"Onlara hizmet et, ikramda bulun," buyurdu.[468]

Ebû Bekre (r.a.) den, Resûl-i Ekrem'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:

"Size en büyük günahları haber vereyim mi?" Biz de:

"Evet, ya Resûlallah, haber ver," dedik. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:

"Allah'a şirk koşmak anne ve babaya âsi olmaktır," buyurdu. Resûl-i Ekrem buraya kadar anlattıklarını yaslanmış vaziyette anlatırken burada oturdu ve:

"Dikkat! Bilhassa yalan konuşmak, yalan şahitliği; dikkat, yalan konuşmak; dikkat yalan şahitliği yapmaktan korununuz," diyerek durmadan tekrar ediyordu ki, sözünü kesmeyeceğini sandık." [469]

Görülüyor ki, Resûl-i Ekrem Allah'a şirk koşmayı müteakip anne ve babaya âsi olmayı saydı. Onları iyilikle karşılamayı emretti. Hatta onlar, çocuklarını şirke de teşvik etseler, buna itaat etmemekle beraber, yine de nazik davranmaları emredildi. Nitekim âyet-i celîlede,

"*Ey insanoğlu, ana-baba, seni körü körüne Bana ortak koşman için zorlarlarsa, onlara itaat etme; dünya işlerinde onlarla güzel geçin; Bana yönelen kimsenin yoluna uy."***[470]**, buyurulmuştur.

Şirke teşvik gibi çok çirkin bir davranış karşısında yine anne ve babaya dünya işlerinde iyi davranmamız emredilirse, ya müslüman anne baba nasıl olur? Hele onlar iyilerden iseler, yemin ederim ki, anne babanın hakları en önemli ve en müekked haklardandır ve gereği gibi onların hakkına riâyet cidden zordur. Bu konuda

başarıya, hidâyete erişenler ancak ulaşır. Hidâyetten mahrum olanlar da bu bakımdan tamamen mahrumdurlar. Bu hususta pek çok hadisler vardır.
Abdullah İbn Amr İbnü'1-Âs (r.a.) dan, Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Kebâir, Allah'a şirk koşmak, anne ve babaya âsi olmak, adam öldürmek ve yalan yere yapılan yemindir." [471]
Enes (r.a.) den rivayete göre şöyle demiştir: "Resûl-i Ekrem'in yanında kebâirden söz edildi, bunun üzerine Resûl-i Ekrem:
"Kebâir, Allah'a şirk koşmak, anne ve babaya âsi olmaktır." [472] buyurdu.
Resûl-i Ekrem'in Yemen halkına yazdığı ve Amr İbn Hazm ile gönderdiği mektupta,
"Kıyamet günü Allah katında büyük günahların en büyüğü, Allah'a şirk koşmak, haksız yere bir mü'mini öldürmek, Allah yolunda savaş alanından kaçmak, anne-babaya âsi olmak, iffetli kadma iffetsizlik isnad etmek, sihir öğrenmek, riba yemek ve yetim malı yemektir." [473]
Abdullah İbn Amr (r.a.î den rivayete göre Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"En büyük günahlardan birisi de kişinin anne ve babasına lanet etmesidir." Denildi ki:
"Ya Resûlallah, kişi ebeveynini nasıl lanetler?" Resûl-i Ekrem:
"Adamın babasına lanet eder, o da onun babasına lanet eder; başkasının annesine lanet eder, o da onun annesine lanet eder." ***[474]***, buyurdu.
Abdullah İbn Amr İbnüıl-Âs (r.a.) den rivayete göre, Resûl-i Ekrem:
"Kişinin anne ve babasına sövmesi büyük günahlardandır," buyurdu. Sordular:
"Ya Resûlallah, kişi anne ve babasına da söver mi? Resûl-i Ekrem:
"Evet, o, adamın babasına söver, o da onun babasına söven o, adamın annesine söver, o da onun annesine söver," buyurdu.[475]
Muğîre (r.a.) den rivayete göre Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Allahu Teâlâ, anne ve babaya âsi olmanızı, vermeniz gereken şeyi vermemenizi, hakkınız olmayan şeyi istemenizi, kız çocuklarınızı diri diri toprağa gömmenizi haram kıldı ve sizin için dedikoduyu, çok soru sormayı ve malı israf etmeyi de hoş görmez." [476]
Abdullah İbn Ömer (r.a.) den rivayete göre, Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Üç kişi vardır ki, kıyamet günü Allahu Teâlâ onlara bakmazı Anne ve babasına âsi olan, devamlı içki içen ve verdiğini başa kakandır. Üç kimse de vardır ki cennete giremezler: Anne ve babasına âsi olan, deyyus; bile bile karısını başkasına teslim eden ve kendisini erkeğe benzeten kadındır." [477]
Abdullah İbn Amr İbnü'1-Âs (r.a.) den rivayete göre Resûl-i Ekrem şöyle buyurdu:
"Üç kimse vardır ki, Allah Tebâreke ve Teâlâ cenneti onlara haram kılmıştır: Devamlı içki içen, anne ve babasına âsi olan ve karısının fena yolda bulunduğunu bilen ve kabul eden deyyustur." [478]
Ebû Hureyre (r.a.)'den rivayete göre Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Beşyüz yıllık mesafeden cennetin kokusu alınır. Yaptığı iyilikle insanları minneti altına alan, anne ve babasına âsi olan ve devamlı içki içen bu kokuyu alamaz." [479]
Ebû Umâme (r.a.) den rivayete göre Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Üç kimse vardır ki, Allahu Teâlâ onların ne farz ne de nafile ibâdetlerini kabul eder: Anne ve babasına âsi olan, yaptığı iyiliği başa kakan ve kaderi inkâr edendir." [480]
Yine Resûl-i Ekrem:
"Dört kimse vardır ki, onları cennete koymamak ve onlara cennetin nimetlerini tattırmamak Allah'ın hakkıdır: Devamlı içki içen, riba yiyen, haksız yere yetim malı yiyen ve anne - babaya âsi olandır." [481]
Sevbân (r.a.) dan rivayete göre, Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Üç kimse vardır ki, Allah onların amelini kabul etmez: Allah'a şirk koşmak, anne ve babaya âsi olmak ve savaş alanından kaçmaktır". ***[482]***
Arar İbn Mürre el-Cüheni (r.a.) den, şöyle demiştir:
"Bir adam Resûl-i Ekrem'e gelerek:
"Ya Resûlallah, Allah'tan başka ilâh olmadığına, senin de Allah'ın elçisi olduğuna şehâdet ediyor; beş vakit namazımı kılıyor, malımın zekâtını veriyor ve Ramazan ayı orucumu da tutuyorum," dedi. Resûl-i Ekrem:
"Bu hal üzre ölen, anne ve babalarına isyan etmemek şartıyle, kıyamet günü peygamberler, sıddıklar ve şehitlerle beraber, şöylece beraber; olacaklar, buyurdu ve iki parmağını dikerek gösterdi." [483]
Muaz İbn Cebel (r.a.) den rivayete göre, şöyle demiştir:
"Resûl-i Ekrem bana on şeyi tavsiye etti. Şöyle buyurdu:
"Öldürülsen de ateşte yakılsan da Allah'a hiç bir şeyi ortak koşma, ailenden ve malından ayrılmanı sana emretseler de yine annene ve babana isyan etme." [484]
Câbir b. Âbdillâh (r.a.) den rivayete göre, şöyle demiştir:
"Biz toplu halde otururken Resûl-i Ekrem çıkageldi ve:
"Ey müslümanlar topluluğu! Allah'tan korkun, akrabalarınızı ziyaret edin. Zira akrabayı ziyaret etmekten insana ulaşan daha sür'atli bir sevap yoktur. Zulümden sakının, zira insana, zulmün cezasından daha sür'atle ulaşan başka bir ceza yoktur. Anne ve babanıza isyan etmekten uzak durun, zira cennetin (güzel) kokusu bin yıllık mesafeden duyulur, alınır. Vallahi onu (cennetin güzel kokusunu) anne ve babasına âsi olan, akraba ile münâsebeti kesen, zina eden yaşlı, elbisesini kibirli kibirli sürüyerek gezen kimseler alamaz. Kibriyâlık (ululuk),

âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur. Yalanın hepsi (her çeşidi) günahtır. Ancak mü'mine yararı dokunan ve dininden zararı defeden yalan müstesna. Doğrusu cennette bir sokak vardır ki, orada alışveriş yapılmaz, ancak orada (iyi insanların) suretler vardır. (Dünyada iyi) bir kadın veya erkeği sevmiş olan kimse o sokağa girer ve onların nurundan yararlanır.)"[485], buyurdu.
Enes İbn Mâlik (r.a.) den'rivayete göre Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Nimetlerle dolu temiz yere, devamlı içki içen, anne ve babasına âsî olan ve verdiğini başa kakan giremez." [486]Taberâni'nin de ayni mealde başka rivayeti vardır.
İbn Abbâs (r.a.) şöyle diyor:
"Doğrusu ağırıma gitti. Zira mü'minler günah işler, nihayet anne-babaya âsi olanlar hakkındaki durumu Kur'an-ı Kerîm'de buldum. Allahu Teâlâ şöyle buyuruyor:
"Geri dönerseniz yeryüzünde bozgunculuk yapmanız ve akrabalık bağlarını kesmeniz beklenmez mi sizden?" [487]Ayrıca yaptığı iyiliği başa kakan hakkında da şu âyeti buldum:
"Sadakalarınızı başa kakma ve ezâ etmekle boşa çıkarmayın."[488]
İçki hakkında da şu âyeti buldum:
"*İçki, kumar, putlar ve fal okları, şüphesiz şeytan işi pisliklerdir."* [489]
Ebû Hureyre (r.a.) den rivayete göre, Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Allahu Teâlâ (kudret itibariyle) yedi kat göklerin üstünden yedi sınıf insana lanet etmiş ve bunlardan herbirerlerine laneti üç defa tekrarlamış, herbirine yetecek kadar lânetlemiştir. Şöyle buyurmuştur:
"Lût milletinin yaptığı (livata) işini yapan mel'ûndur. Lût milletinin yaptığı livata işini yapan mel'ûndur. Lût milletinin yaptığı livata işini yapan melundur. Allah'tan başkası adına kurban kesen melundur. Anne ve babasına âsi olan da melundur." [490]
İbn Abbâs (r.a.) m rivayetine göre Resûl-i Ekrem:
"Allah'tan başkası adına kurban kesene Allah lanet etsin. Yeryüzünde (arazilerin) hududunu değiştir (ip de insanların hakkını zayi ed)ene Allah lanet etsin. Anne ve babasına söven (eziyet eden) e Allah lanet etsin."[491], buyurmuştur.
Ebû Bekr (r.a.) den, Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Allahu Teâlâ, bütün günahlardan dilediklerinin (cezasını) kıyamet gününe kadar geri bırakır. Yalnız ana ve babaya yapılan isyanın cezasını Allahu Teâlâ sahibine, ölmeden önce dünyada verecektir." [492]
Beyhaki "Delâil"de, Taberânı "Evsat" ve "Sağîr"inde (ravileri arasında bilinmeyen biri olmakla beraber) Câbir (r.a.) den rivayetlerinden, şöyle demiştir:
"Adamın biri Resûl-i Ekrem'e gelerek:
"Ya Resûlallah, . babam malımı elimden almak istiyor," dedi. Resûl-i Ekrem:
"Git, babanı al gel," buyurdu. Bu sırada Resûl-i Ekrem'e Cebrail aleyhisselâm gelerek:
"Ey Allah'ın Resulü! Allahu Teâlâ'nın sana selâmı var. Buyuruyor ki: "İhtiyar sana geldiği vakit ona, kendi kendine söyleyip kulaklarının dahi duymadığı şeylerin neler olduğunu, sor; onları sana haber versin." Oğlu ihtiyar babasını alıp gelince, Resûl-i Ekrem:
"Oğlun ne diyor?"Sen malını elinden alacakmışsm diye senden şikâyet ediyor", diye sordu. Adam:
"Ya Resûlallah, oğlumdan sor, onun malını alıp ne yapıyorum? Yine onun amcalarına, dayılarına ve kendime harcamıyor muyum?" dedi. Resûl-i Ekrem:
"Şimdi bunu bırakalım da kulaklarının dahi duymadığı içinde söylenip durdukların nelerdir?" diye sordu. Adam:
"Ey Allah'ın Resulü! Allahu Teâlâ sizinle bizim imandaki yakinimizi kuvvetlendirdi. Gerçekten kendi kendime kulaklarımın dahi duymadığı şeyleri söyledim," dedi. Resûl-i Ekrem:
"Söyle, dinliyorum," buyurdu. Adam da söze başladı ve şiir halinde içindekileri dile getirdi. Sonra Resül-i Ekrem oğlunun yakasından yapıştı ve:
"Sen ve servetin baban içindir," buyurdu. Bu olay, İsrâ sûresinde Keşşaftan şöyle nakledilir:
"Adamın biri, babam malımı alıyor," diye Resûl-i Ekrem'e şikâyet eder. Resûl-i Ekrem adamı çağırtır. Yaşlı olan bu zat deyneğe dayanarak güçlükle Resûl-i Ekrem'in huzuruna gelir. Resûl-i Ekrem durumu kendisinden sorar. Adam:
"Ya Resûlallah, bu oğlum küçüktü zayıftı ve hiç bir şeyi yoktu. Ben ise kuvvetli idim, zengin idim. Onu baktım. Ondan hiçbir şeyimi esirgemedim. İstediği gibi yedi, içti ve giydi. Şimdi ise ben yaşlandım. Aciz kaldım. Elimde bir şeyim kalmadı. O ise aksine kuvvetlendi ve zengin oldu. Böyle olduğu halde bana cimrilik ediyor," dedi. Resûl-i Ekrem bu sözleri dinleyince kendini zabtedemedi. Ağladı ve:
"Bu sözleri dinleyen taşlar ve ağaçlar da ağlamıştır," dedi. Adamın oğluna dönerek:
"Sen de servetin de babanındır," buyurdu. Keşşafın hadîslerinin nıuharrici diyor ki:
"Bunun aslını bulamadım."
Ebû Yâlâ'nın İbn Ömer (r.a.) den rivayetinde, şöyle demiştir: "Adamın biri Resûl-i Ekrem'e gelerek:
"Babam malımı elimden alıyor, diye şikâyette bulundu. Resûl-i Ekrem:
"Bilmiyor musun? Sen de servetin de babanındır," buyurdu. Yine rivayete göre, adamın biri Resûl-i Ekrem'e gelerek:
"Ya Resûlallah, babam malıma muhtaçtır (onu almak istiyor)," dedi. Resûl-i Ekrem:
"Sen de babanınsın malın da. Doğrusu çocuklarınız sizin en güzel kazançlarımızdır, kazançlarınızdan yiyiniz," [493]buyurdu.

Abdullah b. Ebû Evfâ (r.a.) dan rivayete göre, şöyle demiştir
“Resûl-i Ekrem’in huzurunda bulunuyorduk. Birisi geldi ve:
“Ey Allah'ın Resulü! Ölüm döşeğinde yatan bir genç var, kendisine, “Lâilâhe illallah” de, dendiği halde, bir türlü bunu söyleyemiyor,” dedi. Resûl-i Ekrem:
“Namaz kılar mı idi?” diye sordu. Adam:
“Evet, kılardı,” dedi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem kalktı. Biz de onunla beraber kalktık. Resûl-i Ekrem gencin yanına girdi ve:
“Lâilâhe illallah” de, buyurdu. Genç:
“Söyleyemiyorum,” dedi. Resûl-i Ekrem:
“Niçin?” diye sordu. Resûl-i Ekrem'e gelen adam:
“Annesine âsi idi,” dedi. Resül-i Ekrem:
“Annesi sağ mı?” diye sordu. Oradakiler:
“Evet, sağdır,” dediler. Resûl-i Ekrem:
“Onu çağırın, buraya gelsin,” buyurdu. Onlar da kadını çağırdılar, geldi. Resûl-i Ekrem kadına:
“Bu senin oğlun mudur?” diye sordu. Kadın:
“Evet,” diye cevap verdi. Resûl-i Ekrem kadına:
“Bak, şurda büyük bir ateş yakılsa ve: “Oğluna şefaat edersen onu bu ateşte yakmayız; fakat şefaat etmezsen onu bu ateşte yakarız” deseler ne yaparsın? Şefaat eder mi idin?” diye sordu. Kadın:
“Ey Allah'ın Resulü! Şefaat ederdim,” dedi. Resûl-i Ekrem:
“O halde ondan razı olduğuna, Allahu Teâlâ'yı ve beni şahit göster,” buyurdu. Kadın:
“Allah'ım, seni ve Resulünü şahit tutuyorum. Oğlumdan razı oldum,” dedi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem hastaya:
“Lâilâhe illallahu vahdehü lâşerike lehu ve eşhedü enne Muhammeden abdühü ve Resulün” de”, buyurdu. Hasta hemen şehâdeti söyledi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:
“Benim aracılığımla bu genci cehennem ateşinden kurtaran Allah'a hamd olsun,” buyurdu.[494]
Bu kıssa bundan daha geniş bir şekilde de anlatılır, şöyle ki:
Hasta olan, Alkame adında bir zattır. Bu zat ölüm döşeğinde iken, karısı adamın ölmekte olduğunu ve fakat kendisine telkin edilen şehâdet kelimelerini getiremediğini Resûl-i Ekrem'e duyurur. Resûl-i Ekrem Ammar, Bilâl ve Suheyb'i gönderir. Onların da telkin ettiği şehâdeti getiremez. Durumdan Resûl-i Ekrem'i haberdar ederler. Bizzat Resûl-i Ekrem gelir, şehâdeti telkin eder, adam yine söyleyemez. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem hanımına döner ve:
“Namaz kılar mı idi?” diye sorar. Kadın:
“Namaz kılar, oruç tutar, sadaka verir ve son derece ibâdete önem verirdi,” dedi. Resül-i Ekrem:
“*Başka ne kusuru var idi?”* diye sorar. Kadın:
“Ancak annesine âsi idi,” diye cevap verir. Resûl-i Ekrem annesinin sağ ve yaşlı bir kadın olduğunu öğrenince, ona adam gönderir ve çağırtır, şu haberi gönderir:
“Gelebilirsen Resûlullah seni bekliyor, gelemezsen, zahmet etme, Resûl-i Ekrem'i evinde bekle.” Haberi alan kocakarı,
“Benim Resûl-i Ekrem'e gitmem daha doğru olur” diyerek kalkar, deyneğine dayanarak Resûl-i Ekrem’in huzuruna gelir. Selâm verir, Resûl-i Ekrem selâmını alır ve:
“Ey Alkame'nin annesi, bana doğru söyle, şayet yanlış konuşursan vahiy gelir zor durumda kalırsın. Oğlun nasıl adam idi?” diye sorar. Kadın:
“Çok namaz kılar, çok oruç tutar ve çok sadaka verirdi,” der. Resûl-i Ekrem:
“Senin ona karşı durumun ve tutumun nedir?” diye sorar. Kadın:
“Ben ondan razı değilim,” diye cevap verir. Resûl-i Ekrem;
“Neden?” diye sorar. Kadın:
“Babası öldü, yetim olarak elimde kaldı. Ben yemedim onu yedirdim. Ben uyumadım onu uyuttum, başını bekledim. Büyüttüm, everdim. Bu defa karısı ile bir oldu. Ben ihtiyarladım, beni yedirmedi. Dövdü ve nihayet dışarı attı. Başkalarının evlerinde ve yanlarında barınıyorum. Bunun için ondan razı değilim,” dedi. Resûl-i Ekrem:
“Hakkını oğluna helâl et,” dedi. Kadın:
“Hayır, yapamam. Bunca iyiliklere karşı, bu kötülüklerini affedemem,” dedi. Resûl-i Ekrem:
“Alkame'nin anasının kendisinden razı olmaması, dilinin kelime-i şehâdeti söyleyememesine sebep olmuştur.
“Ey Bilâl! Sen odun topla ve ateş yak”, buyurdu. Kocakarı:
“Ateşi ne yapacaksın, ya Resûlallah?” diye sordu. Resûl-i Ekrem:
“Sen ondan razı olmadığın ve hakkını helâl etmediğin için onun amelleri makbul olmadı, onu Allah cehennemde yakacak, o halde vaktiyle biz yakalım,” dedi ve yakılan ateşe Alkame'nin atılması için onu kaldırıp götürmelerini söyledi. Can çekişmekte olan oğlunun ateşe atılıp yakılacağını gören anne:
“Ya Resûlallah, böyle hasta halinde gözümün önünde benim oğlumu nasıl yakacaksınız?” dedi. Resûl-i Ekrem:
“Ne yapalım, onu Allah yakacak; onu ancak, senin ona hakkını helâl etmen kurtarır,” buyurdu. Resûl-i Ekrem devamla:
“Şayet Allah'ın ondan razı olmasını istersen, hakkını ona helâl et ve ondan razı olduğunu söyle,” buyurdu. Bunun üzerine kocakarı:
“Allah ve melekler şahid olsun, ben oğluma hakkımı helâl ettim,” dedi. Resûl-i Ekrem Bilâl'i gönderdi,
“Git bak, Alkame şehâdet getirebiliyor mu?” buyurdu. Bilâl daha kapıda iken içerde Alkame'nin şehâdet getirmekte olduğunu duydu ve içeri girince oradakilere:
“Bakın, Alkame'nin annesinin hakkı ve hiddeti Alkame'nin ağzını şehâdetten kilitledi ve nihayet rızası şehâdeti getirmesine sebep oldu” dedi. Alkame de böylece şehâdet getirdikten sonra öldü. Resül-i Ekrem onu yıkattı,

kefenletti, cenazesinde de hazır bulundu. Sonra mezar başında:
"Ey Muhacir ve Ensâr toplulukları! Kim karısını annesi üzerine tercih ederse, Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti onun üzerinedir. Allahu Teâlâ farz ve nafileden onun hiç bir ibâdetini kabul etmez. Tevbe eder ve onların rızalarını alırsa o vakit kabul eder. Allah'ın rızası, anne ve babanın rızasmdadır; hışmı da anne ve babanın hışmındadır," buyurdu.
Avvam b. Havşep (r.a.) den rivayete göre, şöyle demiştir:
"Bir defa Hayye (denen yere) misafir gittim. Bu kasabanın ya-nıbaşında bir mezarlık vardı. İkindiden sonra olunca bu mezarlıktan bir mezar yarıldı ve içinden bir adam çıktı. Başı merkep başı, cesedi de insan cesedi gibi idi. Üç defa merkep gibi anırdı; sonra tekrar mezara girdi. Bir de orada yün eğiren yaşlı bir kadın gördüm. Bir kadın bana:
"Bu kocakarıyı görüyor musun?" diye sordu. Ben:
"Evet, nesi var?" diye sordum. Kadın:
"Bu kadın, o mezardan çıkanın annesidir," dedi. Ben:
"Bunun hikâyesi nedir?" diye sordum. Kadın şöyle dedi:
"Bu adam devamlı içki içerdi. Bu kadın ona:
"Oğlum, Allah'tan kork, ne zamana kadar içki içeceksin?" derdi. O da:
"Anne sen eşek gibi anır dur, derdi. İkindiden sonra öldü. Her gün ikindiden sonra o saatte mezarından bu şekilde çıkar, üç kere anırır ve tekrar mezar üzerine kapanır," dedi.[495]
Ebû Hureyre (r.a.) den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Üç dua var ki, bunların kabul olunacağında şüphe yoktur i Mazlumun duası, misafirin duası, anne ve babanın evlâdına olan duasıdır." [496]
Yine Resûl-i Ekrem'den gelen bir rivayette, şöyle buyurmuştur:
"Mîrac gecesinde cehennemde birtakım insanları ateşten direklere asılı gördüm.
"Bunlar kimdir?" diye sordum. Cebrail bana:
"Bunlar, dünyada anne ve babalarına sövenlerdir, kötü söyleyenler dedi".
Başka bir rivayette Resûl-i Ekrem:
"Anne ve babasına kötü leyen kimsenin mezarına, gökten yağan her damla sayısınca ce nemden kıvılcım iner." buyurmuştur.
Yine rivayete göre, "*Anne ve babasına âsi olan, ölüp de mezara konduğu vakit, mezar onu, kemikleri birbirinden ayrılıncaya kadar sıkar."* buyurmuştur.
Ka'bu'l-Ahbar diyor ki: "Kul, anne ve babasına âsi olduğu v ona bir an önce azâb inmesi için, Allahu Teâlâ onu tezden öldürür. Anne ve babasına itaat edenlerin de, iyilik ve hayırlarının çoğalması için ömürlerini uzatır." Ka'bu'l-Ahbar'a:
"Anne ve babaya isyan nedir?" diye sordular. O:
"Annesi ve babası kendisine yemin verdirdiği vakit onları lancı çıkarır. Emrettiklerinde emirlerine itaat etmez. Kendisine şey emânet ettiklerinde ona ihanet eder, "demiştir.
Vehb b. Münebbih diyor ki: "Allahu Teâlâ Mûsâ aleyhissel şöyle vahyetti:
"Ya Mûsâ, anne ve babana saygılı ol. Kim anne ve baba saygı gösterirse, ömrü uzatılır ve itaatkâr bir evlâd kendisine n olur. Anne ve babasına âsi olanın ömrü kısalır ve âsi bir evlâd kendisine nasib olur."
Ebû Bekir b. Ebû. Meryem de şöyle diyor: "Tevrat'ta okudum; şöyle diyordu:
"Babasını döven, öldürülür."
Vehb diyor: "Tevrat'ta şöyle gördüm: "Babasını döven, recm edilir -taşla öldürülür-".
Bişr diyor: "Annesini dinlemek ve söylediklerini iyice duymak için ona yaklaşan kimse, kılıcı ile düşman karşısında savaşan kin den daha kârlıdır. Annesinin yüzüne bakmak ise her şeyden hayırlıdır".
Bir erkekle bir kadın, küçük çocukları için mahkeme olmak üzere Resûl-i Ekrem'e geldiler. Erkek:
"Bu çocuk benim sulbümden çıktı," dedi. Kadın:
"Evet onu hafif olarak taşıdı ve şehvetle çıkardı. Ben, sıkıntı ile onu taşıdım ve binbir müşkilât ile doğurdum. Ayrıca iki yıl da emzirdim. Bu, benim hakkımdır," dedi. Resûl-i Ekrem de çocuğu annesine verdi.
Anneye babaya iyiliği teşvik, kötülükten sakındırmak ve kötülüğün vebalini anlatmak ve onlara âsi olanların, kemal dereces aşağı dereceye düşeceklerini anlatmak için şu söz ne güzel söylenmiştir: Ey en kuvvetli hakkı kaybeden, iyiliğe karşılık anne-babasına kötülük yapan, ilerde uğrayacağı ukubeti unutan, anne-babaya itaat sana borçtur. Halbuki sen onları kötülükle karşı ve bu halinle cenneti aradığını sanırsın. Ne yazık ki cennet annenin ayaklarının altındadır. Dokuz ay seni rahminde taşıdı. Her ay bir yıl gibi zor geçti. Doğururken nerde ise ölecekti. Yıllarca memelerinden seni emzirdi. Senin için uykusuz kaldı. Eli ile seni yıkadı, sidiğini temizledi. Pislemekte seni kendi üzerine tercih etti. Kucağını sana beşik yaptı. Elinden gelen iyiliği esirgemedi. Rahatsızlandığı kit, üzüntüsü son haddine vardı. Varını yoğunu senin uğrunda cadı. Tadâvin için baş vurmadık doktor bırakmadı. Şayet bir ölümüne muhayyer olsa, samimiyetle kendi ölümünü senin hayatın için tercih ederdi. Kısaca annen bu olduğu halde, sen yine ona nice kere âsi oldun, ona kötülükte bulundun. Her defasında o gizli ve aşikare sana hayır duada bulundu. Artık sen kuvvetlenip her şeye muktedir olduğun ve o da ihtiyarlayıp acze düşerek sana muhtaç olduğu vakit, bütün bu iyilikleri karşısında sen onu hiçe saydın. Sen karnını doyurdun, onu aç bıraktın. Sen suya kandın, o ise susuz kaldı. Aile ve çocuklarını ona tercih ettin. Onlara aldın verdin ama anneni unuttun. Gayet kolay olduğu halde ona bakmak sana zor geldi. Ömrü aslında kısa olduğu halde sana çok uzun geldi. Onu terk ettin. Halbuki ona bakacak senden başka kimsesi yoktu. Senin Mevlân, ona "öf" bile demekten seni menetmiştir. Seni, onun hakkında lat şekilde itab etti ve ona yaptığını Rabbin sana tevbîh ve tehdid yolu ile:
"Bu, yaptığınızın karşılığıdır. Yoksa Allah kullara asla zulmetmez."[497], diye hitab edecektir.

"Eğer bilirsen, annenin sende hakkı büyüktür. Senin çok dadiğin aslında ona göre azdır."
"Nice geceler, senin ağırlığından şikâyetçi olduğu halde yattı. Senin için zayıfladı ve sıkıntılı günler geçirdi."
"Seni doğurmakta çektiği zahmeti bilsen, kalbin yerinden oynardı."
"Senin pek çok pisliklerini kendi eli ile temizledi, o, her hali ile sana döşek olurdu."
"Senin için kendini feda eder. Onun memesinden, senin için kıymetli olan şerbeti içerdin."
"Nice zamanlar o aç kaldı ve varını sana yedirdi. Sen, küçük ve âciz olduğun için sana şefkatinden öyle yapardı."
"Yazıklar olsun, aklı başında olup şehvetine uyanlara, yazıklar olsun gözü açık olduğu halde kalbi kör olanlara."
"İşte annen yanındadır, onun duasını almağa çalış, zira sen her daim onun duasına muhtaçsın."
Tembih: Anne ve babaya âsi olmanın kebâirden olduğu ittifakıdır. İmamların açıklamalarına göre, müslüman olan anne baba ile gayr-ı müslim olan anne ve baba arasında fark yoktur. İlerde anlatacağımız gibi, savaş alanından kaçanlar ile ilgili rivayet edilen hadîs ile aralarında ayrılık var denemez. Zira hadîsde Resûl-i Ekrem büyük günahları dokuz olarak saymıştır. Bunlar: Allah'a şirk koşmak, haksız yere adam öldürmek, savaş alanından kaçmak, iffetli kadına iffetsizlik isnad etmek, sihir, yetim malı yemek, riba yemek, müslüman anne ve babaya isyan etmektir. Bu hadîsde "Müslüman anne ve baba" denmiştir. Bu, aleyhimizde bir delil olmaz. Çünkü Resûl-i Ekrem kebâirlerin en büyüklerini saymıştır. Elbette müslüman anne ve babaya âsi olmak daha ağır ve fakat istisnasız müslüman olsun, olmasın, hepsine âsi olmak yine kebâirdir. Veyahut çoğunlukla anne baba müslüman olduğu için Resûl-i Ekrem *"Müslüman anne baba"* buyurmuştur.
Kitabın baş tarafında geçtiği gibi, Halîmi'nin burada kendi görüşüne göre bir açıklaması vardır ki, zayıftır. Açıklama şöyledir: "Anne ve babaya kötü söz söylemekle beraber ayrıca emirlerine isyan kebâirdendir. Şayet yalnız emirlerine ağırlanır, yüzlerine surat ekşitir ve buna rağmen yine dediklerini yaparsa bu halleri küçük günahtır. Şayet bu tutum ve davranışları artık herhangi bir emir ve nehiylerine engel olacak dereceye varmışsa o da kebiredir". İşte bu görüşünde itiraz vardır.
Halbuki isyan kurallarına göre büyük sayılan her hareket Kebiredir. Meselâ, örf ve âdet bakımından adamın tutum ve davranışları ehven sayılamayacak şekilde anne ve babayı incitiyorsa, kebiredir, îsyanm kebâirden sayılması için anne ve babanın ondan eziyet duymaları lâzımdır. Fakat adam son derece ahmak ve aklı az olur ve bu suretle çocuğuna öyle şeyler emreder ki örf ve âdet bakımından onlara muhalefet isyan sayılmazsa bu gibi şeylerden ötürü evlâd fasık olmaz, çünkü mazurdur. Ancak yakında nakledeceğimiz hadisde açıkça anlatılacağı gibi, karısını boşamayı emrederse bu emre uymak mecburiyeti yoktur. Fakat emre uyarak boşaması daha makbuldür. Sonraki hadîs de buna hamledilmiş tir. Şöyle ki: Hz. Ömer oğluna karısını boşamasını emretti. Oğlu kansını boşamaymca Resûl-i Ekrem'e şikâyet etti. Resûl-i Ekrem de boşamasını emretti. İşte bu hadîs ona hamledilir.
Şeyhülislâm Sırâc-ı Belkinî bu hususta sözü fazla uzattı ve benim söylediğimin aksine fetvalar verdi ve dedi ki: "İnsanlar anne ve babaya isyan hususunda kesin ve teferruatlı bilgiye ihtiyaçları vardır. Acaba anne ve babaya karşı davranışın ne kadarı isyan sayılır, bunu öğrenmek istediler. Misâlsiz bunu sadece örfe bağlamayı yeterli bulmadılar. Bunun isteneni vermeyeceğini söylediler. Çünkü insanlar çıkarlarına olarak bazan örf olmayan şeyi örf yaparlar. Hele bir adamı küçük düşürmek veya eziyet etmek isterlerse, çeşitli şeyler uydururlar. Bunun için örfü bir misâl ile açıklamak lâzımdır. Meselâ, kendisinin babasında bir hakkı olsa ve hakkını almak için babasını mahkemeye verse, hakim de bu hak sebebiyle babasını tutuklasa, bu, isyan sayılır mı, sayılmaz mı? İleri gelen âlimlerden bir kısmı, "Bunu ayırdetmek zordur." dediler, dedi.
Allahu Teâlâ bana bir kural yolu açtı. Bunun güzel olmasını O'nun fazlından dilerim ve derim ki: Anne veya babadan herhangi birine isyan, başkasına karşı yaptığı vakit sağairden sayılan bir kusuru, anne ve babasına karşı işlemektir. İşte bu, anne ve babaya karşı yapılınca kebâir olur. Veyahut kendisinin ölüm veya bir uzvunu kaybedeceği tehlikeli bir atışta anne ve babasının emirlerine muhalefet, yahut da anne ve babasına ağırlık verecek farz olmayan herhangi bir yolculuğa, onların emirleri hilâfına çıkmak veya onların, emirleri hilâfına uzun süre ayrı kalmak -ilim öğrenmek ve kazanç sağlamak, bu hükmün dışındadır- tır.
Bu kuralın açıklanması şöyledir: Anne ve babasından başkasına yaptığı eziyet haram olursa, o eziyeti anne ve babasına yapmak kebâirdendir. Meselâ, başka birisine kebâir olmayacak şekilde kötü söyler, yapar ve onu döverse, bu haramdır. İşte bu kadarını anne ve babaya yapmak Kebiredir. Anne ve babasına eziyet etmek kaydiyle, başlıcasından az bir miktar para alırsa haram olduğu halde, anne ve babasından bu kadarını almak haram olmaz. Zira, anne ve babada evlâdına karşı şefkat olduğu için, aldığı az bir paradan ötürü mütees;ir olmazlar. Başkasının malından fazla alırsa kebâir olduğu gibi, ınne ve babasının malından fazla alsa yine kebâir olur. "Anne ve babasından başkasına bu işi yapsa haram olurdu", sözümüzle de alacağı için anne ve babasını mahkemeye vermesinin kebâir olmadığı anlaşılır. Çünkü bu maksatla başkasını mahkemeye vermek sağâir değildir.
Anne ve babayı hapsettirmeye gelince; bazı âlimlerin tashihine öre, alacağı sebebiyle anne ve babasını hapsettirir. Bu, caizdir, deriz, diğer bazı âlimlerin, "Doğrusu bu, caiz değildir" dediklerini de ikkate alabiliriz. Hâkimin tercihine kalmıştır. Hâkim ikinci şıkkı tercih ediyorsa, zaten oğlunun isteğine göre hüküm vermez. Şayet oğlu birinci görüşü kabul ediyorsa, bu maksadla babasını mahkemeye vermesi Kebire olmaz. Çünkü başkalarını mahkemeye vermesi haram değildir. Şayet oğlu, ikinci görüşü tercih ettiği halde alacağından dolayı anne ve babasını hapsettirmek için mahkemeye verirse, o zaman kebâir işlemiş olur. Çünkü inancı dışında başkasına bu ilemi tatbik etmesi haram; anne ve babasına yapması ise kebâirdir.
Hapsettirmek bahis konusu olmadan şikâyet etmek ve alacağını istemek, bir suç değildir. Zira Resûl-i Ekrem zamanında, Resûl-i Ekrem'e bu gibi şikâyetler gelmiş ve Resûl-i Ekrem bu şikâyetlerin hiçbirini günah saymamış ve hatta, "Sen babanı nasıl şikâyet ediyorsun?" diye de azarlamamıştır.
Ama anne ve babasına karşı sert konuşmasına gelince; bu konuşmaları başkası ile yaptığı vakit haram olursa, anne ve babası ile apınca kebâir olur. Evlâdın anne ve babasına "öf" demesi sağîredendir. Her ne kadar Allahu Teâlâ, "Onlara "Öf" dahi demeyin" buyurmuşsa da, bunun kebâirden olması gerekmez. "Oğlan için korkulduğu vakit emir

ve yasaklarına muhalefet etmek” sözümüzle de ıvaş ve benzeri tehlikeli yolculukları kasdettik. Çünkü çocuğa herhangi bir zararın gelmesi anne ve babayı son derece üzer. Abdullah tn Ömer (r.a.) in Resûl-i Ekrem'den rivayetinde sabit olduğu gibi; adamın biri savaşmak için Resûl-i Ekrem'den izin isteyince, Resûl-i Ekrem:
“Anne ve baban sağ mıdır?” buyurdu. Adam:
“Evet,” deyince, Resûl-i Ekrem:
“Senin cihadın onlara bakmaktır,” buyurdu. [498] Müslim’in rivayeti de şöyledir:
“Resûl-i Ekrem'e bir adam çıkageldi ve:
“Mükâfatını Allah'tan dilemek üzere hicret ve cihad için emhize girmek istiyorum,” dedi. Resûl-i Ekrem:
“Annen babandan sağ olan var mı?” buyurdu. Adam;
“Evet, ikisi de sağdır,” deyince, Resûl-i Ekrem:
“Sen Allah'tan ecir mi istiyorsun?” buyurdu. Adam:
“Evet, “dedi. Resül-i Ekrem:
“Öyle ise annene ve babana dön de onların gönüllerini al,” buurdu.[499]
Abdullah b. Amr (r.a.) den şöyle demiştir:
“Resûl-i Ekrem'e bir adam gelerek:
“Yurdumu terkederek emrinize girmeye geldim. Annemi ve babamı da ağlar halde bıraktım,” dedi. Resûl-i Ekrem:
“Öyle ise onlara dön de, onları ağlattığın gibi güldür,” buyurdu.[500]
Ebû Saîd (r.a.î den rivayete göre, şöyle demiştir:
“Yemen ahalisinden bir adam hicret ederek Resûl-i Ekrem'e geldi. Resûl-i Ekrem:
“Yemen'de kimsen var mı?” diye sordu. Adam:
“Annem babam var, dedi. Resûl-i Ekrem:
“Sana izin verdiler mi?” diye sordu. Adam:
“Hayır,” dedi. Resûl-i Ekrem:
“Öyle ise onlara dön de onlardan izin iste; izin verirlerse savaş, izin vermezlerse onlara hizmet et,” buyurdu.[501]
“Baba töhmet edilmedikçe” sözümüze gelince; bununla da müslüman olmayan babayı tariften çıkarmak istedik. Çünkü o, savaşta babasının iznine muhtaç değildir. Baba deyince, bunun hür veya köle olması arasmda fark yoktur.
“Veyahut seferde ona muhalefet eder” sözümüzden de nafile haccı kasdettik, çünkü onda meşakkat vardır. Fakat farz olan haccı hariçte bıraktık. Şayet bu hac yolunda zorunlu olarak deniz yolculuğu yapmak gerekiyor ve selâmet galip ise, fıkhın zahirî hükmüne göre izin almak vacip değildir. Bazıları da, “Deniz aracından anne ve baba korkup üzülecekleri için izin almak lâzımdır” demişlerdir.
Belirli bir ilim tahsili veya herhangi bir farz-ı kifâye için sefere çıkarsa -öğrenmek istediği ilmi memleketinde öğrenmek mümkün olsa dahi- anne ve babanın buna mani olma hakkı yoktur. Gerçi bazıları bunu nazara almışlardır fakat önemli değildir. Çünkü hariçte daha serbest ve daha huzur içinde öğrenir. Şayet bunlar yoksa, izin alması şarttır. Şayet nafaka bu çocuğun borcu ise ve sefere çıkmakla bunu ödeyemeyecekse, anne ve baba yolculuğuna engel olurlar. Bu tıpkı, borcunu ödeme günü gelen borçlu gibidir.
Şayet, çocuk küçük olup yolculukta herhangi bir kötülüğe maruz kalma tehlikesi varsa veya bu yolculuğu dedikodulara sebep olacaksa, anne baba bu yolculuğa engel olur. Şüphesiz kadın hakkında öncelikle engel olma haklan vardır.
Çocuğa fazla zararı dokunmayacak şeylerde, çocuğa daha yararlı şeyleri tavsiye ettikleri vakit, bunlara muhalefet kebâirden sayılmaz. Bununla beraber çocuğun muhalefet etmemesi daha doğrudur.” demiştir. Belkini'nin sözleri burada sona ermiş oldu.
Belkini'nin, anne babaya karşı işlenen suçun kebâirden olması için, başkasına karşı işlendiği vakit haram ve sağîreden olmasını tahsis etmesi üzerinde durulur. Doğrusu örf bakımından az da olsa anne ve babanın üzüldükleri ve eziyet duydukları her iş kebiredir. Bunun, başkalarında haram olup olmadığına bakılmaz. Meselâ, anne ve babasına karşı surat ekşitmek veyahut bulunduğu bir meclise babası geldiği vakit ona kıyam etmemek, aldırış etmemek, örfcülerden akıl ve mürüvvet sahipleri bu davranışlardan anne babanın ziyadesiyle üzüldüklerini anlarlar. Başkalarına karşı bu davranışlar sağîre dahi değilken anne ve babaya karşı isyan ve kebiredir. Nitekim akrabayı ziyaret bölümünde bunu teyid eden haberler gelecektir.
Faide: Anne ve babaya iyiliğin, onları ziyaret, onlara itaat, ihsan ve onlardan sonra dostlarına iyilikle ilgili haberler vardır. Bunlardan bazıları şunlardır:
İbn Mesûd (r.a.) dan, şöyle dediği rivayet edilmiştir:
“Resûl-i Ekrem'e:
“Allah katında en sevimli amel nedir?” diye sordum. Resûl-i Ekrem:
“Vaktinde kılınan namaz,” buyurdu.
“Sonra hangisi?” dedim. Resûl-i Ekrem:
“Anneye babaya iyilik ve itaat etmek,” buyurdu.
“Sonra hangisi?” diye sordum. Resûl-i Ekrem:
“Allah yolunda savaştır”, buyurdu.[502]
Ebû Hureyre (r.a.) den, Resûl-i Ekrem’in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
“Bir çocuk anne ve babasının hakkını ödeyemez. Ancak, onu köle olarak bulup da satın alarak azâd ettiği vakit ödeyebilir.” [503]
Enes (r.a.) den, şöyle dediği rivayet edilmiştir:

“Bir adam Resûl-i Ekrem'e gelerek:
“Savaşmak istiyorum, fakat buna muktedir değilim”, dedi. Resul-i Ekrem:
“Annen ve babandan sağ olan var mı?” diye sordu. Adam:
“Annem,” dedi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:
“O halde git, Allah'a yalvar, ona hizmet ve iyilik etmeyi sana sip etsin. Bunu yaparsan, hac, umre ve cihad etmiş olursun.”[504], buyurdu.
Talha b. Muâviye es-Sülemi (r.a.) den rivayete göre, şöyle demiştir:
“Resûl-i Ekrem'e geldim ve:
“Ya Resulallah, Allah yolunda savaşmak istiyorum,” dedim. Resul-i Ekrem:
“Annen sağ mıdır?” diye sordu. Ben:
“Evet, sağdır,” dedim. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:
“Git, annenin ayaklarına kapan, cennet oradadır,” buyurdu.” [505]
Ebû Umâme (r.a.) den rivayete göre şöyle demiştir:
Adamın biri Resûl-i Ekrem'e:
“Ya Resûlailah, anne ve babanın çocuğu üzerindeki hakkı nedir?” diye sordu. Resûl-i Ekrem:
“Onlar senin hem cennetin hem de cehennemindirler,” buyurdu”.[506]
Muâviye b. Câhime (r.a.) den rivayete göre, şöyle demiştir:
“Câhime Resûl-i Ekrem'e gelerek :
“Ya Resûlallah, savaşa çıkmak istiyorum, bunun için sizinle istişare etmeye geldim (ne buyurursunuz?),” dedi. Resûl-i Ekrem:
“Annen sağ mı?” diye sordu. Câhime:
“Evet,” dedi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:
“Ona sarıl, hizmet et, zira cennet onun ayaklarının yanındadır,” buyurdu.”[507]
Taberânî'nin isnad-ı ceyyid ile rivayeti de şöyledir: Aynı zat diyor ki:
“Cihad hususunda kendisiyle istişare etmek üzere Resûl-i Ekrem'e geldim. Resûl-i Ekrem bana:
“Annen baban var mı?” diye sordu. Ben:
“Evet,” dedim. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:
“Onlara sımsıkı sarıl, zira cennet onların ayaklarının altındadır,” buyurdu.”[508]
İbn Hibbân'ın “Sahih”indeki rivayeti şöyledir:
“Adamın biri Ebû'd-Derdâ'ya geldi ve:
“Babam beni everinceye kadar yakamı bırakmadı. Şimdi de eşimi boşamamı bana emrediyor (ne yapayım?)”, diye sordu. Ebû'd-Derdâ (r.a.) :
“Ne annene babana isyan etmeni sana emredebilirim ne de eşini boşamam sana söylerim. Şu kadar ki, dilersen Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemden duyduğumu sana haber vereyim. Resûl-i Ekrem'i şöyle buyururken işittim:
“Baba, cennetin en orta kapısıdır; istersen o kapıyı koru, istersen bırak.” Râvi diyor ki: Sanıyorum ki, Atâ ona: “Onu boşa.” dedi.[509]
İbn Ömer (r.a1.) den rivayete göre, şöyle demiştir:
“Sevdiğim bir karım vardı. (Babam) Ömer ondan hoşlanmıyordu, bana:
“Onu boşa, dedi fakat ben yapmadım. Bunun üzerine (Babam) Ömer, Resûl-i Ekrem'e geldi durumu anlattı. Resûl-i Ekrem bana:
“Onu boşa,” buyurdu.” [510]
Enes İbn Mâlik (r.a.) den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
“Rızkının çoğalmasını ve ömrünün uzamasını isteyen, anne ve babasına iyilik etsin ve akrabalarını görüp gözetsin.” [511]
Muâz b. Enes (r.a.) den rivayete göre Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
“Anne babasına itaat edene ne mutlu. Allah onun ömrünü artırsın.” [512]
Sevbân (r.a.) dan rivayete göre, Resûl-i Ekrem:
“Kişi, işlediği günahtan ötürü rızıktan mahrum kalır. Kaderi, ancak dua durdurur. Ömrü ise ancak anne ve babaya itaat ve güzel ahlâk artırır.”[513], buyurmuştur.
Selmân (r.a.) dan rivayete göre, Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
“Kazayı ancak dua durdurur. Ömrü, ancak anne babaya iyilik artırır.” **[514]**
Ebû Hureyre (r.a.) den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
“Başkalarının kadınlarına karşı iffetli olun ki, sizin kadınlarınız da iffetli olsunlar. Anne ve babanıza iyilik edin ki, çocuklarınız da size karşı itaatkâr olsunlar. Bir kimseye kardeşi, haklı olsun haksız olsun, özür dileyerek gelirse, onu kabul etsin; şayet kabul etmezse âhirette Havz-ı Kevser'e yaklaşamaz.” **[515]**
İbn Ömer (r.a.) den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
“Anne babanıza iyilik edin ki, çocuklarınız da size itaatkâr olsunlar. İffetli olun ki, kadınlarınız da iffetli olsunlar.” [516]
Ebû Hureyre (r.a.) den rivayete göre, Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
“*Burnu sürtülsün, yine burnu sürtülsün, yine burnu sürtülsün!”* buyurdu. Kendisine:

"Kimin, ya Resûlallah?" diye soruldu. Resûl-i Ekrem:
"Anne, babasından birinin veya ikisinin yaşlılık çağına yetişip de sonra (onların rızalarını almak suretiyle) cennete giremeyenin," buyurdu.[517]
Câbir İbn Semure (r.a.) den rivayete göre şöyle demiştir:
"Resûl-i Ekrem minbere çıktı ve *"Âmîn, âmîn, âmîn"* dedi. Resûl-i Ekrem:
"Bana Cebrail aleyhisselâm geldi de:
"Ey Muhammed! Anne ve babasının birisine yetiştiği halde ölüp de cehenneme giren kimseyi Allah (rahmetinden) uzaklaştırsın, sen de "âmîn" de, dedi. Ben de "âmîn" dedim. Cebrail aleyhisselam yine:
"Ya Muhammed! Ramazan ayına yetiştiği halde ölüp de günahı bağışlanmayarak cehenneme atılan kimseyi Allah (rahmetin uzaklaştırsın, sen de "âmîn" de, dedi, ben de "âmîn" dedim. Cebrail aleyhisselâm devamla:
"Ey Muhammed' Yanında ismin anılıp da, üzerine salavat şerife getirmeyen, ölüp de cehenneme giren kimseyi Allah (rahmetinden) uzaklaştırsın, sen de "âmîn" de, dedi. Ben de "âmîn" dedim." buyurdu.[518]
Mâlik b. Amr el-Kusayrî (r.a.) elen : Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Kim ki müslüman bir köleyi azâd ederse, bu, onun cehenı den kurtulmasına sebep olur. Kim ki anne ve babasından birine yetişir de (onların rızasını kazanarak) bağışlanmazsa, Allah onu rahmetinden uzaklaştırmış olur." [519]
Esma binti Ebi Bekir (r.a.) den, şöyle dediği rivayet edilmiştir:
"Kureyş müşrikleri Resûl-i Ekrem ve babası (Ebü Bekir es Sıddik) ile andlaşma yaptıkları vakitler, annem müşrike olduğu halde geldi. Ben de Resûl-i Ekrem'e:
"Annem geldi, görüşmek istiyor, onunla görüşeyim mi? "sordum. Resûl-i Ekrem:
" Evet, annen ile görüş," buyurdu.[520] Yine Resûl-i Ekrem:
"Allah'a itaat, anne ve babaya itaate; Allah'a isyan ise anne ve babaya isyandadır." [521], buyurmuştur.
İbn Ömer (r.a.) den rivayete göre, şöyle demiştir:
"Resûl-i Ekrem'e bir adam gelerek:
"Doğrusu ben büyük bir günah işledim, tevbem kabul olur mu?" diye sordu. Resül-i Ekrem:
"Annen var mı?" buyurdu. Adam:
"Hayır, yoktur," dedi. Resûl-i Ekrem:
"Teyzen var mı?" buyurdu. Adam:
"Evet, var," deyince, Resûl-i Ekrem:
"Ona iyilik et, saygılı ol," buyurdu.[522]
Ebû Esîd Mâlik b. Rebia es-Sâidî (r.a.) den, rivayete göre, şöyle demiştir:
"Biz Resûl-i Ekrem'in huzurunda otururken, Beni Seleme'den bir adam geldi de:
"Ey Allah'ın Resulü! Anne ve babamın ölümlerinden sonra, onlara yapabileceğim bir iyilik kaldı mı?" diye sordu. Resûl-i Ekrem:
"Evet, onlar için mağfiret dilemek, vasiyetlerini ve sözleşmelerini yerine getirmek, yakınlığı onlar aracılığı ile olan akrabaları ziyaret etmek ve onların dostlarına ikramda bulunmaktır, buyurdu." [523]
Abdullah İbn Ömer (r.a.) den rivayete göre, şöyle demiştir:
"Mekke yolunda bedevilerden bir adamla karşılaştı da İbn Ömer ona selâm verdi ve onu, binmekte olduğu merkebe bindirdi, başındaki sarığı da ona verdi. Bunun üzerine İbn Dinar ona:
"Allah seni ıslah etsin, onlar köylüdürler, onlar aza da razı olurlar, dedi. Abdullah da:
"Bunun babası Ömer b. el-Hattab'ın arkadaşı idi," dedi. Ben Resûl-i Ekrem'den şöyle buyurduğunu duydum: *"İyiliklerin en iyisi, evlâdın, baba dostlarının aile efradına ilgi göstermesidir."* [524]
Ebû Bürde (r.a.) den, rivayete göre, şöyle demiştir:
"Medine'ye geldiğimde Abdullah b. Ömer bana geldi ve:
"Sana niçin geldiğimi biliyor musun?" diye sordu. Ben:
"Hayır, bilmiyorum," dedim. O:
"Resûl-i Ekrem'den, *"Mezarında babasını ziyaret etmek isteyen" babasından sonra onun arkadaşlarını ziyaret etsin"* buyurduğunu işittim, dedi. Babam Ömer ile senin baban arasında kardeşlik ve sevgi vardı da onun için ziyaret etmek istedim." dedi.[525]
Buharı ile Müslim'in ve diğerlerinin meşhur rivayetlerinde, İbn Ömer (r.a.) den, Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Sizden evvel geçenlerden üç kişi yola çıktılar, geceyi geçirmek için bir mağaraya girdiler. Derken dağdan bir taş düştü ve mağaranın ağzını kapattı. Bunun üzerine şöyle dediler:
"İyi amellerinizle dua etmekten başka bizi buradan hiç bir şey çıkaramaz."
İçlerinden birisi şöyle dedi:
"Allah'ım, benim çok yaşlı annem ve babam vardı. Onlardan Önce ne çocuklarıma ne de hayvanlara bir şey içirmezdim. Bir gün odun toplamak için uzaklara gitmiştim. Onlar uyuyuncaya kadar dönemedim. Akşam kahvaltılarım hazırladım; fakat onları uyumuş buldum. Onları uyandırmayı ve onlardan evvel ailece akşam sütü içmeyi hoş görmedim. Çanak elimde olduğu halde onların uyanmalarını bekledim. Nihayet sabah oldu. Çocuklar ayaklarımın altında ağlıyorlardı. Derken annem, babam uyandılar ve akşam sütlerini içtiler. Allah'ım, eğer bu işi senin hoşnutluğun için yapmışsam, bu taştan başımıza geleni bizden uzaklaştır, dedi. Taş bir parça açıldı fakat çıkılacak gibi değildi.
İkincisi şöyle dedi:

"Allah'ım, amcamın bir kızı vardı ki onu herkesten çok seviyordum. (Bir rivayete göre: Bir erkek bir kadını ne kadar sevebilirse, ben de o kadar seviyordum.) Onunla birleşmek istedim; fakat teklifimi kabul etmedi. Birkaç yıl sonra bir kıtlığa uğrayınca bana baş vurdu. Kendisini bana teslim etmek kaydiyle yüz yirmi altın verdim. Kabul etti. Bu suretle fırsat elverince diğer bir rivayete göre cinsî bir muameleye başlamak üzere iken) "Allah'tan kork da haksız olarak mühürümü bozma" dedi. Ben de Allah'tan korkarak bu çok sevdiğim kadından uzaklaştım, verdiğim altınları da ona bıraktım. Allah'ım, eğer bunu yalnız senin rızanı kazanmak için yapmış isem, içinde bulunduğumuz belâyı bizden gider," dedi. Mağaranın kapısı bir parça daha açıldı; yine çıkabilecek derecede değildi.
Üçüncüsü de şöyle dedi:
"Allah'ım, ücretle işçi tuttum ve ücretlerini verdimi yalnız biri ücretini almadan bıraktı gitti. Onun ücretini ürettim; onun adına mal çoğaldı. Bir süre sonra o adam yanıma gelerek:
"Ücretimi ver," dedi. Ben de:
"Şu gördüğün deve, öküz, koyun, hepsi senin ücretinden üremiştir, al götür, dedim. Adam:
"Ey Allah'ın kulu, benimle alay etme," dedi. Ben:
"Seninle alay etmiyorum, gerçeği söylüyorum, dedim. Bunun üzerine adam malları aldı ve hepsini sürüp götürdü; hiç bir şey bırakmadı. Allah'ım, eğer bunu senin hoşnutluğun için yapmışsam, içinde bulunduğumuz belâyı üzerimizden def et," dedi. Taş mağaranın ağzından kaydı, onlar da çıkıp yürüdüler." [526]

303. Kebire: Sılâ-i Rahmi -Akraba İle Münâsebeti- Kesmek

Allahu Teâlâ şöyle buyuruyor:
"Rabbinize hürmetsizlikten sakının. Kendisi (nin adım öne sürmek sûretiyle birbirinize dileklerde bulunduğunuz Allah'tan ve akrabalık (bağlarını kırmak) tan sakının."[527]
"Geri dönerseniz yeryüzünde bozgunculuk yapmanız ve akrabalık bağlarını kesmeniz beklenmez mi sizden? İşte Allah'ın lanetlediği sağır kıldığı ve gözlerini kör ettiği bunlardır." [528]
"Onlar ki, Allah'la yapılan sözleşmeyi kabulden sonra bozarlar. Allah'ın birleştirilmesini buyurduğu şeyi ayırırlar ve yeryüzünde bozgunculuk yaparlar; zarara uğrayanlar işte onlardır." [529]
"Pekiştirdikten sonra Allah'ın ahdini bozanlar ve Allah'ın birleştirilmesini emrettiğini ayıranlar ve yeryüzünde bozgunculuk yapanlar, işte lanet onlara ve kötü yurt cehennem onlaradır." [530]
Ebû Hureyre (r.a.) den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Allahu Teâlâ mahlûkatı yaratıp, hilkat işinden kurtulduğunda, rahm (yakınlık) huzura durarak şöyle dedi:
"Bu, ayrılık firkatinden sana sığınanların duruşudur. Allahu Teâlâ:
"Evet, seni gözetene rahmet etmeme, seninle münâsebetini kesenden rahmetimi kesmeme razı olmaz mısın?" buyurdu. Rahm:
"Evet, razıyım, ya Rab," dedi. Allahu Teâlâ:
"İşte bu, senin hakkındır," buyurdu. Resûl-i Ekrem:
"İsterseniz: "Nasıl, döner de yeryüzünde bozgunculuk çıkarır ve akrabalık bağlarını keser misiniz? Böyle olanları Allah lanetlemiş de duygularını almış ve gözlerini kör etmiştir." âyetini okuyunuz," buyurdu.[531]
Ebû Bekre (r.a.) den rivayete göre Resûl-i Ekrem:
"Âhirette kendisi için hazırlanan azâbdan başka dünyada kendisi için Allah'ın ukubeti tacil buyurduğu günah, zulüm ve akraba ile ilgiyi kesmektir."[532], buyurmuştur.
Cübeyr b. Mut'im (r.a.) den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Yakınları ile münâsebeti kesen kimse cennete giremez." [533]Ebû Hureyre (r.a.) den rivayete göre, şöyle demiştir: Resûl-i Ekrem'in şöyle buyurduğunu işittim:
"Her perşembeyi cumaya bağlayan gece, Ademoğullarının amelleri Allahu Teâlâ'ya arzolunur. Fakat akrabayı görüp gözetmeyenin ameli kabul olmaz." [534]
Aişe (r.a,) den: Resûl-i Ekrem'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
"Cebrail aleyhîsselâm bana gelerek:
"Bu gece Şaban'ın onbeşinci gecesidir. Bu gecede Allah Beni Kelp kabilesinin koyunlarımn kılları sayısınca insan cehennemden azâd eder. Ancak bu gece, kendisine ortak koşana, kin tutana, akrabası ile münâsebeti kesene, tekebbür için izanm yerlerde sürüyene, anne ve babasına âsi olana ve devamlı içki içene rahmetle bakmaz." Dedi", buyurmuştur." [535]
Ebû Mûsâ (r.a.) dan: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Üç kimse vardır ki, bunlar cennete giremezler: Devamlı içki içen, sılâ-ı rahm'ı kesen ve sihre inanandır." [536]
"Bu ümmetten bir cemaat gece geç saatlere kadar yemek, içki, eğlence, oyun masalarında vakit geçirirler de, suretleri domuz ve maymuna çevirilmiş olduğu halde sabaha çıkarlar. Mutlaka yer sarsıntıları olur, üzerlerine taslar yağar da yere batırılırlar. Sabah olunca halk:
"Bu gece falancilar yere batmldı, falancının evi yerle bir oldu, derler. Lût milletinden bazı kabile ve evlere gökten yağdırıldığı gibi, bunlar üzerine de mutlaka gökten taşlar yağdırılır. Ad milletinin bazı kabile ve evlerini helak eden akım rüzgârı estirilir. Bütün bunlar, içki içtikleri, ipek giydikleri, şarkıcı kadınlar edindikleri, riba yedikleri, sılâ-ı rahm'i kestikleri (ve Cafer'in unuttuğu diğer bir hasletlerinden) ötürüdür." [537]
Abdullah İbn Ebî Evfâ (r.a.) den şöyle dediği rivayet edilmiştir:

“Resûl-i Ekrem’in huzurunda otururken şöyle buyurdu:
“Sılâ-i rahm'i kesen bugün bizimle oturmasın.” Mecliste oturanlardan bir genç kalktı. Teyzesi ile aralarında ufak tefek kırgınlıklar olmuştu. Gitti teyzesinden özür diledi, onunla barıştı ve sonra tekrar geldi. Bunun üzerine peygamberimiz:

“İçlerinde sılâ-i rahm'i kesen kimse bulunan millete Allah'ın rahmeti inmez,”[538] buyurdu. Bu rivayet, Ebû Hureyre (r.a.) nin Resûl-i Ekrem'den olan şu rivayetini teyid eder:
“İçlerinde sılâ-i rahm'i terkeden kimse bulunan topluma rahmet inmez.”
Rivayete göre; Ebû Hureyre (r.a.) oturmuş Resûl-i Ekrem’in sözlerini naklediyordu. Bir ara,
“Sılâ-i rahm'i terkedenlerin aramızda oturmaları ağırıma gidiyor” dedi. Bu söz üzerine, birkaç yıldır halası ile arası açık olan gencin biri oradan hemen kalktı halasına gitti ve onunla barıştı. Halası:
“Ne hoş geldin? diye” sordu. Genç de Ebû Hureyre (r.a.) nin sözünü anlattı. Bunun üzerine kadın yeğenine:
“Ebû Hureyre (r.a.) den niçin böyle söylediğini sor.” dedi. Genç kalktı, meclise geldi ve Ebû Hureyre (r.a.) den niçin öyle söylediğini sordu. Ebû Hureyre:
“Ben Resûl-i Ekrem’in, *“Aralarında akrabası ile ilgisini kesenin bulunduğu topluma rahmet inmez”* buyurduğunu biliyorum da ondan,” dedi.
A’meş'den rivayete göre, şöyle demiştir:
İbn Mesûd (r.a.) sabah namazından sonra halka (bağdaş) kurar otururdu. Bir gün şöyle dedi:
“Sılâ-i rahm'i terkedenler varsa Allah için and verdiririm ki, ayrılsınlar. Çünkü biz dua yapmak istiyoruz. Dua edenler için gök kapılan açıktır, ancak sılâ-i rahm'i kesenlere kapalıdır,” dedi.” [539]
A:şe (r.a.) den: Resû'-i Ekrem şöyle buyurmuştur;
“Rahm (akraba ve yakınlarla ilgilenmek demektir) Arş'a asılıdır. O, şöyle der:
“Beni gözetene Allah rahmet etsin. Beni terkeden de Allah rahmetini kessin.” [540]
Abdurrahman b. Avf (r.a.) den şöyle demiştir: Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemin şöyle buyurduğunu işittik:
“Allah azze ve celle şöyle buyurmuştur:
“Ben Allah'ım, ben Rahmân'ım. Rahm'i yarattım ve ona ismimden isim verdim. Onu görüp gözetene rahmet ederim, onunla ilgisini kesenden rahmetimi keserim.” [541]
Saîd b. Zeyr (r.a.) den rivayete göre Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
“Haksız yere müslümanın ırzına, namus ve şerefine dil uzatmak en büyük günahlardandır. Şu Rahm, Rahraan'dan müştaktır. Kim ki akrabası ile ilgisini keserse, aziz ve celil olan Allah, cenneti ona haram eder.” [542]
Ebû Hureyre (r.a.) den rivayete göre Resûl-i Ekrem'i şöyle buyururken işitmiştir:
“Doğrusu Rahm (sılâ-i rahm) Rahman'dan müştaktır. Şöyle der:
“Ya Rabbi, ben terkedildim. Ya Rabbi, bana kötülük yapıldı. Ya Rabbi, bana haksızlık yapıldı, ya Rabbi. Allah Teâlâ ona cevap verir:
“Seninle ilgilenene rahmet etmeme ve seninle münâsebetini kesenden rahmetimi kesmeme razı olmaz mısın?”, buyurur.[543]
Enes (r.a.) den: Resûl-i Ekrem’in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:
“Rahm (sılâ-i rahm) Arş'a yapışmış iğ (gibi)dir. Fasih bir dil ile şöyle söyler:
“Allah'ım, beni görüp gözetene rahmet eyle, benimle ilgisini kesenden rahmetini kes.” Allah Tebâreke ve Teâlâ şöyle buyurur:
“Ben, Rahman ve Rahîm'im, rahm'i ismimden müştak kıldım; onu görüp gözetene rahmet eder, ilgisini kesenden de rahmetimi keserim.” [544]
Sevban (r.a.) den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
“Üç şey vardır ki, bunlar Arş'da asılıdır: Rahm, şöyle der: Allah'ım, ben senden (müştak) im, terkedilmem. (ikincisi:) Emânet, şöyle der: Allah'ım, ben sendenim, ihanet edilmem. (Üçüncüsü:) Nimet şöyle der: Allah'ım, ben sendenim, nankörlük edemem.”[545]
İbn Ömer (r.a.) den refettiği bir rivayette Resûl-i Ekrem:
“Damga Arş’in direklerinde asılıdır. Rahm (sılâ-i rahm) şikâyet edip kötülüğe mâruz kaldığı ve Allah'a karşı cür'et edildiği vakit, Allah damgayı gönderir ve o kimsenin kalbini mühürler. Böylece o kimse bundan sonra hiç bir şeye akıl erdiremez.”[546], buyurmuştur.
Tembih: Akraba ile münâsebeti kesmeyi kebireden saymak, çoklarının sıhhatinde ittifak edip bu naklettiğimiz sahih hadîslerle sabittir. Bununla beraber, Şâmü’in, “Bu, kebâirdendir” dediğine, Rafiî’nin duraklaması reddedilir. Yine bunun gibi, Nevevi'nin de buna uygun görüşü yine merduttur. Bu kadar sahih ve açık hadislerle laneti ihtiva eden ikinci âyet karşısında bunun kebâirden olmasında artık hiç tereddüt edilir mi? Resûl-i Ekrem: *“Sılâ-i rahm'i kesen cennete giremez. En çabuk, sıiâ-i rahm'i kesene ceza ulaşır. Akrabayı görüp gözetmeyenin ameli kabul edilmez. Sılâ-i rahm'i terkeden lanetlenmiştir. Allah, sılâ-i rahm'i kesene rahmet etmez.”* gibi açıklamalarda bulunmuş iken artık bu hususta tereddüde mahal yoktur.
Sonra gördüm ki, Celâl Belkini, “Failine lanet hakkında Kur'an'ın sarih âyeti var iken burada tereddüt doğru olmaz.” dedi. Sonra Bakır'den rivayete göre, babası Zeynelâbidin, “Sılâ-i rahm'i- terkedip akraba ile ilgilenmeyene arkadaş olma. Zira Kur'an-ı Kerîm’in üç âyetinde de bu adamın lanetlenmiş olduğunu gördüm.” dedi ve yukardaki âyetleri okudu. Âyetlerin birisi kıtal âyetidir ki, buradaki lânet çok açık bir şekilde ifade buyurulmustur, ikincisi Ra'd süresindeki âyettir. Burada da lanet umumi bir dil ile ifade edilmiştir. Üçüncüsü de Bakara süresindeki âyet-i celiledir. Burada da lanet, istilzam yolu ile ifade edilmiştir. Çünkü lanet, hüsranın icablarındandır. Kurtubi

Tefsirinde, sılâ-i rahm'in vücubu ve onu kesmenin haram olduğuna ittifakın bulunduğunu nakletmiştir.
Acaba sılâ-i rahm'i kesmekten maksad nedir? işte burada ihtilâf vardır.
Ebû Zer'a el-Veli b. Irâki diyor ki: "Sılâ-i rahm'i kesmek, akrabaya kötülük etmek demektir". Diğerleri ise, "Bunu bu kadarla tahsis doğru olmaz. Daha geniş mânâda ele alınmalı; Sılâ-i Rahm'i kesmek, ihsan ve iyiliği terketmek anlamında kullanılmalıdır." demişlerdir. Çünkü bu husustaki hadisler, sılayı emretmekte ve onu kesmeyi yasaklamaktadır. Arada başka bir vasıta yoktur. Sıla, herhangi bir iyiliği birisine ulaştırmak demektir. Çoklarının tefsiri bu olduğuna göre, sılayı kesmek o iyilik ve ihsanı yapmamak demek olur, dedi.
Her iki görüş üzerinde de durulabileceğini söyleyebilirsin.
Birinci tevcihe itirazımız şöyledir: "sılâ-i terk, akrabaya kötülük yapmak demektir" deniliyor. Bu kötülük, mekruh olana da haram olana da şâmildir. Yahut sağire ise yalnız harama mahsustur. O vakit yukarda anlatılan Belkinî ve diğerlerinden rivayet edilen kuralı bozulur. Kural şu idi: "Anne ve babaya isyan, başkalarına karşı yaptığı sağîreden olan bir haramı onlara karşı irtikâb etmektir ki, bu kebiredir", isyanda kural bu olunca, ana-baba hakları diğer akraba haklarından daha kuvvetli olduğuna; anne ve babaya isyan, sılâ-i rahm'i kesmekten başka bir şey olduğuna -ki sözleri bunu açıkça ifade etmektedir. Nitekim Rafiî ikinci tevcihde durdu da birincide durmadı- göre, Kebire olması ile hükmedilen sılâ-i rahm'in, anne ve babaya isyandan daha ağır bir günah olması gerekir ki, anne ve meziyeti belli olsun. Ebû Zer'a'nın dediğine göre, her ikisinin de bir olması ve belki akraba ile ilgilenmemenin isyandan daha ehven olması anlaşılır. Çünkü onun sözündeki isabet (yâni akraba ile ilgilenmemek kötülük yapmak demektir, sözündeki kötülük) adamın işine şâmil olur. Bu defa diğer akrabalar, babalardan da öne geçmiş olur. Zira buna göre, başkalarına yapılan ile mukayese diye ortada bir şey kalmaz. Mutlak surette akrabaya eziyet kebire olur. Bu ine âlimlerin açıklamalarına aykırı düşer. Bu bakımdan Ebû Zer'a'nın görüşünün reddedilmesi gerekir.
Anne ve babaya âsi olmak hakkındaki sözleri bunun anlattıklarını reddettikleri bilindikten sonra, diğerlerinin akraba ile münâsebeti kesmek, akrabaya ihsanı kesmektir, sözleri de öncelikle reddedilmiş olur. O halde anne ve babaya isyan ile akraba ile münâsebeti kesmeyi birbirinden ayırmak için söylenmesi uygun olan; anne ve babaya isyan hakkındaki hüküm, benim anlattığım gibi, akraba ile ilgilenmemek de, akrabaların alışkın oldukları ve senden gördükleri ikramı herhangi meşru bir mazeret olmaksızın kesmektir. Zira alışkın oldukları ihsanı kesmek, aranın açılıp onu öldürmeye sebep olur. İşte o zaman ona "Akraba ile ilgilenmedi" demek caiz olur. Meselâ şimdi yakınına hiç bir kötülük ve ihsanda bulunmamakla bir adam fasık olmaz. Zira bunu anne ve baba hakkında farzedersek, onlara başka hiç bir kötülük ve eziyet yapmamak şartiyle, zengin olmaları bakımından onlara herhangi bir ihsanda bulunmamak -Kebire olması şöyle dursun- günah bile olmaz. Anne ve baba hakkında durum bu olunca diğer akrabalar hakkında bu tutumun günah olması düşünülemez. Farzedelim. ki, insan, alıştırdığı ihsanı akrabalarından kesmiyor, fakat bununla beraber ona karşı haram olan küçük bir günah işliyor, yahut suratını ekşitiyor, geldiği vakit meclisde ona kıyam etmiyor ise bundan bir şey lâzım gelmez. Fakat anne ve babasına karşı bu kabil davranışlar kebâirdir. Zira onların haklarının daha kuvvetli olması, diğer yakınlarından ayrılmalarını gerektirir; akrabalarda kebâir olmayan, anne babaya karşı olabilir.
İkinci kurala göre, o akrabanın alışkın olduğu ihsanın -işte bir defa alıştırdıktan sonra- bütün bunları özürsüz olarak kesmek, kebiredendir.
Şayet, yardımda, ziyarette veya mektup yazmaktaki şer'î mazeret ne olabilir? diye sorarsan,
Derim ki; malda özür, ya malını kaybetmek, ya da kendisi muhtaç olmak veya da yabancının buna daha çok ihtiyacı bulunmaktır. İşte bu gibi sebeplerden yabancıyı tercih veya ona ihsan etmemek, fışkı kaldırır. Çünkü adam, şâriin emrine uymuştur. Yine akrabasının alışkın olduğu belirli yardımı azaltmak, fısk sayılmaz. Ancak tamamen kesmek tehlikelidir.
Şayet, senin bu sözünden, insanın akrabalarına bir ihsanda bulunmaması akla geliyor. Çünkü bir defa alıştırıp da bir daha vermedin mi fısk ve kebâir olur. Halbuki şâriin akrabaya ihsanda bulunmamakla emrinden maksadı bu değildir, dersen,
Derim ki, hayır, senin dediğin lâzım gelmez. Aranan, onu tamamen terketmemektir. Verdiğinin daha azı ile de olsa onu yoklamamaktır. Çoğunluk akrabasına merhametten ve şefkatten dolayı yardımda bulunmak ister ve bunu devam ettirmeyi de arzu eder. Senin dediğin lâzım gelirdi. Eğer biz, "Bir defa alıştırdı mı o miktarı vermeye mecburdur" demiş olsaydık, halbuki öyle bir şey demedik.
Ziyaret etmemeyi mazur kılan sebeplere gelince: Her ikisi de farz-ı ayn olduğuna göre onu da cum'a ile kıyaslamak lâzım. Cum'a-ya gitmeye mâni olan haller, akrabayı ziyarete de engel olabilir.
Akrabaya hediye vermeye, mektup yazmaya engel olan şer'î özürlere gelince : Hediye göndermek için güvenilir bir kimsenin bulunmaması gibi halerdir. Bugünkü posta bu mazereti bir derece kaldırmıştır. Muayyen zamanlardaki ziyaretini şaşırırsa arayerde onu kaza etmesi de şart değildir.
İşte burada mümkün olan geniş açıklamalarda bulundum. Oku, düşün ve buna göre hareket et.
Çocuklar, amcalar, hala ve teyzelerin de zevi'l-erham'dan oldukları meydandadır. Sılâ-i rahm ve âsi olmakla ilgili her şey de bunlar hakkında caridir. Zerkeşi'nin, sahih hadisde, *"Teyze ana gibi, amca baba gibidir."* buyurduğunu dikkate alarak bunların da anne ve baba haklarına sahiptir, sözleri cidden gerçekten uzaktır. Bazı hususlarda anne ve baba gibi olurlarsa da her hususta onlar gibi olmaları düşünülemez.
Bunları da anne ve baba gibi düşünerek bunlara isyanı, tam mânâsiyle anne ve babaya isyan gibi kabul etmek hususunda hadîslerde bir sarahat olmadığı gibi, imamların görüşlerine de uymaz. Yâni bunun bir dayanağı yoktur. Âyet ve hadislerin delâleti, anne ve babanın son derece hürmet ve saygıya şayan olup, akrabalardan hiçbirinin bu dereceye ulaşmamasıdır. Buna göre onlara karşı fısk ve isyan lâzım gelen birçok kusurlar vardır ki, diğerlerine yapılırsa fısk ve isyan olması lâzım gelmez.
Şayet, Ebû Zer'a'nın görüşüne karşılık yukarda yapılan tefsir, bazılarının, Resûl-i Ekrem'in *"Sılâ-i rahmi kesen*

cennete giremez." sözüne dayanarak, akrabalarında düşkün ve âciz olanları terkedip onlara karşı büyüklenen, kendisi zengin ve onlar yoksul oldukları halde iyilik ve insaniyle onlara yardımda bulunmayan, tevbe edinceye kadar bu hadîsdeki veîde dahildir" dediklerini teyid eder. Ve yine bunun gibi Resûl-i Ekrem'den *"Kimin muhtaç akrabaları olur da onlara ihsanda bulunmayıp sadaka ve zekâtını başkalarına verirse, Allah u Teâlâ onun sadakasını kabul etmediği gibi kıyamet günü de tarafına bakmaz."* buyurduğu ve şayet kendisi fakir ise o zaman vermekle değil de ziyaretlerine gidip hal ve hatırlarını sormak ve fiilî yardımda bulunmakla onlan sıla eder. Nitekim Resûl-i Ekrem: *"Selâm ile de olsa sılâ-i rahm ediniz."* buyurmuştur ki, bütün bunlar onları teyid eder, derseniz,
Derim ki: Evet, gerçekten akrabayı beğenmeyerek onlara karşı büyüklenip onları terketmek büyük günahtır. Fakat, kendisi zengin olup akrabası yoksul olduğu halde onlara yardımda bulunmazsa" sözü mutlak değildir. Bu iddiayı reddetmekte imamlarımızın, "Yalnız anne, baba ve evlâtların nafakası borçtur." söyledikleri yeterlidir.
Diğer akrabaya bakmak borç değildir. Aynı zamanda mahrem ve akrabaya sadaka vermek farz değil, belki sünnettir. Onlara ihsanda bulunmamak kebâirden olsa, o vakit imamların buna mendup demeleri doğru olmazdı. Aynı zamanda "Beni kesenden Allah rahmetini keser" ifadesinden, daha önce akrabasına bir şey verirken, şer'İ mazeret olmaksızın onu kesenler, mânâsı anlaşılır ki, bu da Ebû Zer'a ve karşısındakilerin, yâni her iki tarafın görüşlerine aykırı olarak, benim yukardaki görüşümü teyid eder. Şu iki hadis ile delil çekebilmeleri için, hadîslerin senedlerinin sahih olması lâzım gelir.
Evet, imkânı olan kimse elinden geldiği kadar bu esaslara riâyet etmelidir. Yakınlarına her türlü yardımda bulunmalıdır. Nitekim bunu teyid eden ve faziletini bildiren hadisler aşağıda anlatılacaktır.
Hikâye edildiğine göre; hacca giden zengin bir adam Arafat dönüşüne kadar yanında kalmak üzere bir başkasına yüz altın emânet verir. Arafat dönüşünde adamın ölmüş olduğunu öğrenir. Veresesinden parayı isterse de haberleri olmadığını söylerler. Parasız kalan hacı Mekke âlimlerinden bir zata baş vurur. Bu zat kendisine:
"Gece yarısı zemzem kuyusunun yanma git ve adama ismi ile çağır; şayet cennetli ise sana ses verir ve paranın yerini söyler, diye yol gösterir. Adam da aynı şekilde hareket eder fakat bir cevap alamaz. Tekrar o zata gelir, durumu haber verir. Bu defa o zat:
"O halde bu adam cehennemliktir. Şimdi sen Yemen'e gideceksin. Orada Perhut adında bir kuyu vardır. Onun da cehennem üzerinde olduğu söylenir. Adamı bir de oradan çağır bakalım," der. Hacı gider, yan geceden sonra kuyunun başından seslenir, adam cevap verir ve parayı koyduğu yeri söyler. Hacı adama:
"Sen neden buradasın? İyi adama benziyordun," diye sorar. Adam:
"Evet, benim yoksul bir kızkardeşim vardı, ona bakmazdım. Onun için Allahu Teâlâ beni cezalandırdı," der. Bu da, "*Akraba ile ilgiyi kesen cennete giremez."* hadîsine uygundur.[547]

Faide:

Ebû Hureyre (r.a.) den rivayete göre Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Allah'a ve âhiret gününe îman etmiş olan kimse misafirine ikram etsin. Allah'a ve âhiret gününe îman etmiş olan kimse sılâ-i rahm etsin. Allah'a ve âhiret gününe iman etmiş olan kimse hayırlı söz söylesin veya sussun."[548]
Enes (r.a.) den : Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Bir kimse rızkının bol olmasını ve ömrünün uzun olmasını isterse, akrabasını görüp gözetsin." [549]
Ebû Hureyre (r.a.) den: Resul-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Akrabalarınızı nasıl görüp gözeteceğinizi büyüklerinizden öğreniniz. Çünkü sılâ-i rahm, akraba arasında sevgi, malda çokluk, ömürde ise berekettir." [550]
Ali b. Ebi Talip (r.a.) den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Kim ömrünün uzun, rızkının bol olmasını ve iyi bir ölümle ölmesini isterse, Allah'tan korksun ve sılâ-i rahm etsin." [551]
İbn Abbâs (r.a,) den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
Tevrat'ta şöyle yazılmıştır: "Ömrünün uzamasını ve rızkının çoğalmasını isteyen, akrabasını görüp gözetsin." [552]
Enes (r.a.) den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Sadaka ve sılâ-ı rahm sayesinde Allah kişinin ömrünü artırır, kötü ölümü ondan uzaklaştırır ve bunlar sayesinde hoşlanılmayan ve sakıncalı şeyleri uzaklaştırır." [553]
Has'am kabilesinden bir zât şöyle diyor:
"Resül-i Ekrem Ashâb'ı ile birlikte otururken yanına gittim ve:
"Allah'ın elçisi olduğunu iddia eden sen misin?" diye sordum. Resûl-i Ekrem:
"Evet, benim," buyurdu. Ben:
"Ey Allah'ın Resulü, Allah katında amellerin en sevimlisi hangisidir?" dedim. Resûl-i Ekrem:
"Allah'a îman etmektir," buyurdu. Ben:
"Sonra hangisi?" diye sordum. Resûl-i Ekrem:
"Akrabayı görüp gözetmektir," buyurdu. Ben:
"Sonra hangisi?" dedim. Resül-i Ekrem:
"İyiliği emretmek ve kötülükten nehyetmektir," buyurdu. Ben:
"Allahu Teâlâ'nın en çok buğzettiği hangi ameldir?" diye sordum. Resûl-i Ekrem:
"Allah'a şirk koşmaktır," buyurdular.
"Ya Resûlallah, bundan sonra hangisidir?" diye sordum. Resûl-i Ekrem:

"Akrabalarla ilgilenmemektir," buyurdu. Ben:
"Sonra hangisi?" dedim. Resûl-i Ekrem:
"Sonra da kötülüğü emredip, iyilikten menetmektir," buyurdu.[554]
Ebû Eyyûb (r.a.) den, şöyle demiştir:
"Resûl-i Ekrem bir seferde iken önüne bir bedevi çıkarak devesinin yedeğini veyahut yularını tuttu. Sonra:
"Ya Resûlallah, yahut ya Muhammed, beni cennete yaklaştıracak ve cehennemden uzaklaştıracak şeyi bana haber ver," dedi. Râvi (Ebû Eyyup) diyor ki, bunun üzerine Resûl-i Ekrem sustu. Sonra Ashabına baktı ve:
"Yemin olsun tevfika erdi (Allah ona doğruyu ilham etti)"; yahut:
"Yemin olsun, hidâyete erdirildi," buyurdu. Ebû Eyyup diyor ki: Resûl-i Ekrem o bedeviye:
"Nasıl demiştin? (Bir daha söyle)" buyurdu. O da sorduğu şeyi tekrar etti. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:
"Allah'a ibâdet eder, O'na hiç bir şeyi şerik koşmazsın. Namazı dosdoğru kılar, zekâtı verirsin. Sılâ-i rahm'i de yaparsın. (Şimdi) deveyi bırak," buyurdu. Bir başka rivayette de, "*Ona emrettiğimi tutarsa cennete girer."* şeklindedir.[555]
İbn Abbâs (r.a.) den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Allahu Teâlâ bazı kimselere, yarattığnıdanberi onlara olan buğzundan dolayı rahmetle bakmadığı halde (bazı amelleri sebebiyle) onların evlerini mamur eder ve mallarını çoğaltır," buyurdu. Kendisine:
"Bu nasıl olur, ya Resûlallah?" diye sordular. Resûl-i Ekrem:
"Akrabalarını görüp gözetmeleri sebebiyledir", buyurdu.[556] Aişe (r.a.) den rivayete göre Resûl-i Ekrem:
"*Yumuşaklık ihsan edilen (verilen) kimseye, dünya ve âhiretin bütün iyilikleri verilmiş demektir. Sılâ-i rahm, iyi komşuluk ve güzel ahlâk, memleketleri mamureye çevirir ve ömrü bereketlendirir."* [557]
Dürre binti Ebî Leheb (r.a.) den şöyle demiştir:
"Resûl-i Ekrem'e:
"Ya Resûlallah, insanların hayırlısı kimdir?" diye sordum. Resûl-i Ekrem:
"Rabbinden en çok korkan, akrabalarına en çok ilgi gösteren, iyilikleri en çok emredip kötülüklerden en çok sakındıran kimsedir," buyurdu.[558]
Ebû Zer (r.a.) den rivayete göre, şöyle demiştir:
"Dostum ve en çok sevdiğim Resûl-i Ekrem bana iyilikten bazı hasletler öğütledi: (Dünyalıkta kendinden üstün olana bakmayıp daha aşağı seviyede olana bakmayı, yoksulları sevip onlara yaklaşmayı, arka çevirseler bile akrabaları görüp gözetmeyi, Allah rızası uğrunda yericilerin yermesine aldırmamayı, acı olsa da gerçeği ve doğruyu söylemeyi, cennet hazinelerinden bir hazine olduğu için "La havle velâ kuvvete illâ billâh" demeyi tavsiye etti." [559]
Meymûne (r.a.) den rivayete göre; Resûl-i Ekrem izin vermediği halde cariyesini azâd etmişti. Nöbetinin olduğu gün gelince Resûl-i Ekrem'e:
"Ey Allah'ın Resulü, haberin var mı, cariyemi azâd ettim?" dedi. Resûl-i Ekrem:
"Azâd ettin mi?" diye sordu. Meymûne:
"Evet, azâd ettim," dedi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:
"Onu (azâd etmeyip) halalarına hizmet etmesi için vermiş olsaydın daha çok sevap alırdın," buyurdu.[560]
Abdullah b. Âmr İbnü'1-Âs (r.a.) dan: Resûl-i Ekrem:
"İyilik karşılığında iyilik yapan kimse, akrabalık haklarını gözeten kimse değildir. Asıl akrabalık hakkını gözeten kimse, kendisinden iyiliklerini kesen yakınlarını ziyaret eden kimsedir." [561]
Huzeyfe (r.a.) den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Öyle, eğer insanlar bize iyilik ederse biz de iyilik ederiz; kötülük ederlerse kötülük ederiz" diyen düşüncesiz ve görüşsüz kimselerden olmayın. Belki insanlar iyilik ederlerse iyilik etmeye, kötülük ederlerse onlara haksızlık yapmamaya kendinizi alıştırarak kuvvetli azimet sahibi olun." [562]
Ebû Hureyre (r.a.) den rivayete göre şöyle buyurmuştur:
"Bir adam Resûl-i Ekrem'e:
"Ey Allah'ın Resulü, benim yakınlarım var, onları ziyaret ederim, onlar bana gelmez. Ben onlara iyilik ederim, *onlar bana kötülük eder. Ben onlara yumuşak davranırım onlar bana kaba davranırlar," dedi. Resûl-i Ekrem:*
"Eğer dediğin gibi isen, onlara kızgın kül yediriyor gibisin. Sen böyle davrandığın sürece Allahu Teâlâ sana yardımcı olur ve seni onlardan korur," buyurdu. [563]
Ümmü Gülsüm binti Ukbe (r.a.) den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Sadakanın en üstünü, içinde düşmanlık hisleri taşıyan ve fakat bunu açığa çıkarmayan akrabaya verilen sadakadır." [564]
Ebû Hureyre (r.a.) den : Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Üç haslet vardır ki, kimde bulunursa Allahu Teâlâ onun hesabını kolayca yapar ve rahmeti ile onu cennetine kor," buyurdu. Ashâb:
"Anamız babamız sana feda olsun, onlar nedir, ya Resûlallah?" dediler. Resûl-i Ekrem:
"Seni mahrum edene senin vermen, sana gelmeyene senin gitmen, sana zulmedeni de senin affetmendir. Bunları yaptığın vakit Allah seni cennete kor," buyurdu.[565]
Ukbe b. Âmir (r.a.) den, şöyle demiştir:
"Sonra Resûl-i Ekrem ile karşılaştım. Mübarek elinden tuttum ve kendisine:

"Ya Resülallah, bana amellerin faziletlilerinden haber ver, dedim. Resûl-i Ekrem bana:
"Ey Ukbe, seni ziyaret etmeyeni sen ziyaret et, sana vermeyene sen ver, sana zulmedenden sen yüz çevir." Diğer bir rivayette, *"Sana zulmedeni affet,"* buyurmuşlardır." [566]
Ali (r.a.) den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Dünya ve âhiret ahlâklarının en güzelini sana bildireyim mi?
"Seninle ilgisini kesenle ilgilenmen, seni mahrum edene vermen, sana zulmedeni de affetmendir."[567], buyurdu.
Muaz İbn Cebel (r.a.) den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Faziletlerin en üstünü, seninle alâkasını kesenle ilgilenmen, seni mahrum edene senin vermen ve sana kötü söyleyeni senin affetmendir."[568] Bezzâr ve Taberâni'nin de aynı mealde başka bir rivayetleri vardır.[569]
Aişe radıyallahu anha'den rivayete göre şöyle demiştir:
"Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Ecrine en çabuk erişilecek hayırlar, iyilik ve akrabayı görüp gözetendir. Cezası en sür'atli görülen fenalıklar da, zulüm ve akraba ile ilgiyi kesmektir." [570]

304. Kebire: Kölenin, Kendisini Azâd Edenlerden Başkasına Nisbet Etmesi

Buhâri ile Müslim'in tahric ettikleri hadisin bir bölümünde:
"Her kim de kendi babasından veya mevlâsından (efendisinden) başkasına intisab ederse, Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların nefreti ve laneti üzerine olsun. Cenâb-ı Hak kıyamet gününde böyle nankörün tevbesini de fidyesini de kabul etmez."[571], buyurulmuştur.
Yine bir hadisde, *"Kim ki kendisini azâd edenlerden başkasını mevlâ (efendi) kabul ederse cehennemdeki yerine hazırlansın."*[572], buyurulmuştur.
Ebû Davud'un rivayetinde de şöyle buyurulmuştur; *"Bile bile babasından başkasına veya mevlâsından başkasına intisab eden kimselere kıyamete kadar Allah'ın laneti vardır."* [573]
Tembih: Bunu kebireden saymak, bu hadislerin sarahatinden anlaşılmaktadır.[574]

305. Kebire: Ölüme Bağlı Köleyi Efendisine Karşı Kışkırtmak

Bureyde (r.a.) den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Koca ile karısının veya kölesi ile efendisinin arasını bozan bizden değildir." [575]Ebû Dâvûd, Neseî, Ebû Yâlâ ve İbn Hibbân'ın sağlam senedlerle aynı mealde rivayetleri vardır.
Tembih: Bunu kebâirden saymak, hadîsdeki kaziyyeye uygundur. Zira bunların benzerlerinde Ezraî ve diğerlerinin dedikleri gibi, *"Bizden değildir"* buyurması şiddetli bir veiddir. Buna dayanarak bunun kebâirden olduğunu söyleyenleri de gördüm.[576]

306. Kebire: Kölenin Efendisinden Kaçması

Cerîr'den rivayete göre Resül-i Ekrem:
"Herhangi bir köle kaçarsa zimmet ondan beri olmuştur (yâni îslâmiyetçe ona verilen ahd u peyman kalkmıştır)"[577], buyurmuştur.
Yine Resül-i Ekrem:
"Bir köle kaçtı mı onun namazı kabul olmaz."[578], buyurmuştur. Diğer bir rivayette de:
"Sahiplerinden kaçan köle, onlara dönünceye kadar küfretmiştir." [579]buyurulmuştur.
İbn Ömer (r.a.) den : Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"İki kimse vardır ki, namazları başlarını yukarı geçmez. (Bunlardan biri) dönünceye kadar efendisinden kaçan köledir. (İkincisi de) tevbe edinceye kadar kocasına asi olan kadındır." [580]
Ebû Umâme (r.a.) den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Üç kimse vardır ki namazları kulaklarım yukarı geçmez: Dönünceye kadar efendisinden kaçan köle, kocası kendisine öfkeli olduğu halde geceleyen kadın ve kendisinden hoşlanmayan cemaate imamlık yapan kimsedir."[581]
Çâbir (r.a.) den rivayete göre Resûl-i Ekrem:
"Herhangi bir köle kaçak iken ölürse -Allah yolunda öldürülmüş olsa bile- cehenneme girer."[582], buyurmuştur.
Câbir b. Abdillah (r.a) dan: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Üç kimse vardır Allahu Teâlâ bunların namazını kabul etmez ve bunlardan (yaptıkları hiç bir iyilik) göklere yükselmez: Sarhoş, ayılmcaya kadar, kocası kendisine öfkelenmiş olan kadın ve efendisinden kaçan köle, geri gelip elini efendisinin eline koyuncaya (teslim oluncaya) kadar." [583]
Fudâle b. Ubeyd (r.a.) den Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Üç kimse vardır ki onlardan sorma. (Bunlardan birincisi,) cemaatten ayrılıp hükümdara isyan eden kimse.

(İkincisi,) efendisinden kaçan köle. Bu halde ölürse âsi olarak ölmüş olur. (Üçüncüsü,) geçimini temin için bir tarafa giden kocasına ihanet eden kadın..
Üç kimse daha vardır ki, onlardan sorma: Kibir hususunda Allah ile münazaaya kalkışan kimse. Çünkü O'nun ridası kibir, izan ise izzettir. (İkincisi,) Allah'ın kudretinden şüphe eden kimse. (Üçüncüsü de) Allah'ın rahmetinden ümidini kesen kimsedir." [584]

Tembih: Bunu kebireden saymak, bu sarih hadîslerden açıkça anlaşılmaktadır.[585]

307. Kebire: Bir Kimseye Köle Muamelesi Yapmak

Abdullah İbn Amr (r.a.) den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Üç kimse vardır ki, Allahu Teâlâ onların namazını kabul etmez: Kişinin, kendisinden hoşlanmayan cemaate imamlık etmesi, namazı kazaya bıraktıktan sonra kılmak ve hür adamı köle olarak kullanmaktır." [586]

Tembih: Bu hadîsin sarahatinden, hür kimseyi köle yapmanın kebireden olduğu açıkça anlaşılmaktadır.[587]

308. Kebire: Azâd Olması Ölüme Bağlı Kölenin Efendisine İtaat Etmemesi

309. Kebire: Efendinin Gereği Gibi Köleye Bakmaması

310. Kebire: Efendinin Köleye Gücünden Fazla İş Teklif Etmesi

311. Kebire: Efendinin Köleyi Devamlı Dövmesi, Küçük Çakıl Taşları Ve Benzeri Şeylerle Taşlayıp Dövmesi

312. Kebire: Hayvanları Dövmek Ve Yaralamak

Âli (r.a.) den: Resül-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Allahu Teâlâ buyuruyor: "Benden başka yardımcı bulamayan kimseye zulmedene gazabım çok şiddetlenmiştir." [588]
Abdullah İbn Mesûd (r.a.) den rivayete göre Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Allah'ın kullarından bir kula mezarında yüz deynek vurulması emredilir. Adam yalvara yakara bunu bir deyneğe indirir. Bu bir deyneği yiyince mezarı ateşle dolar. Bu azâb kendisinden kalkıp ayılınca:
"Niçin vurdunuz?" diye sorar. Kendisine:
"Sen abdestsiz namaz kıldığın ve zulme uğrayan birisinin yanından geçtin de ona yardım etmediğin için bu dayağı yedin." denir." ***[589]***
Ebû Mesûd el-Bedrî (r.a.) den rivayete göre şöyle demiştir: Bir gün uşağımı kamçı ile dövüyordum. Arkamdan:
"Ey Ebâ Mesûd, sen bil ki, diye bir ses işittim öfkemden bu sesin kime ait olduğunu anlayamadım. Bana yaklaşınca bir de baktım ki, Resûl-i Ekrem Efendimiz. Bana:
"Ey Ebâ Mesûd, iyi bil ki senin bu köleye karşı kudretinden, Allah'ın, senin üzerindeki kudreti daha büyüktür," buyurdu. Bunun üzerine ben de:
"Bundan böyle uşağımı bir daha dövmiyeceğim," dedim. Müslim'in diğer bir rivayetinde:
"Allah rızası için bu köleyi serbest bıraktım," dedim. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:
"Eğer böyle yapmasa idin seni ateş yakardı veya cehennem ateşi sana temas ederdi," buyurdu.[590]
Ebû Salih Zekvân'ın Zazân'dan rivayetinde, Zazân şöyle demiştir:
"İbn Ömer'e geldim, o, kölesini azâd etmişti. Yerden bir çöp veya (başka) bir şey alarak;
"Azâd ettiğim bu kölede buna denk bir alacağım yoktur. Ancak Resûl-i Ekrem'den şöyle buyurduğunu işittim:
"Her kim kölesini tokatlar veya döverse, onun keffâreti, onu azâd etmektir." [591]
Yine İbn Ömer (r.a.) den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Her kim işlemediği bir suçtan ötürü kölesini döver veya (sebepsiz yere) tokatlarsa, keffâreti, onu azâd etmesidir." [592]
Yine Resûl-i Ekrem:
"Her kim kölesini zina ile suçlar ve bu köle de söylediğinden beri olursa, kıyamet günü iftirasından dolayı kendisine had vurulur, ancak doğru idiyse kurtulur."[593], buyurmuştur.
Ebû Bekir es-Sıddîk radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem:
"Kölelerine kötü davranan cennete giremez," buyurdu. Ashâb:
"Ya Resûlallah, bu ümmetin, kölesi ve yetimi çok olan bir millet olduğunu sen bize haber vermedin mi?" diye sordular. Resûl-i Ekrem:
"Evet, onlara, çocuklarınıza ikram ettiğiniz gibi ikram edin. Yediğinizden onları yedirin," buyurdu. Onlar:
"Dünyada bize faydası olan nedir?" diye sordular. Resûl-i Ekrem:
"Beslediğiniz ve üzerinde Allah yolunda savaştığınız at. Bir de uşağın sana yeter. Hele namaz kıldığı vakit artık senin kardeşindir." [594], buyurdu.
Ma'rûr b. Süveyd (r.a.) den rivayete göre, şöyle demiştir:
"Ebû Zer'i Rebeze'de gördüm. Üzerinde kaba bir cübbe vardı. Aynısı da uşağının üzerinde idi. Halk:

“Ya Ebâ Zer, uşağının sırtındaki cübbe ile kendi cübbeni bir araya getirip kendine bir hülle yapsaydın da uşağına başka bir elbise giydirmiş olsaydın olmaz mıydı?” dediler. Bunun üzerine Ebû Zer:
“Bir defa bir adamla sövüştük de acem olan annesinden dolayı kendisini ayıplamıştım. Adam beni Resûl-i Ekrem'e şikâyet etti. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:
“Ey Ebû Zer (Onu sen annesinden dolayı mı ayıplıyorsun?) (Demek ki) sen, içinde (henüz) câhiliyet ahlâkı kalmış bir kimse imişsin. Doğrusu onlar sisin kardeşlerinizdir. Allah sizi onların üzerine üstün kıldı. Hoşunuza gitmeyeni satın. Sakın Allah'ın yaratıklarına azâb etmeyiniz,” buyurdu.[595]
Ebû Zer (r.a.) den: Resûl-i Ekrem:
“Kölelerinizden mizacınıza uyanları (hoşunuza gidenleri) yediğinizden yedirin, giydiğinizden giydirin. Tabiatınıza uygun düşmeyenleri de satın, Allah'ın yaratıklarına azâb edip durmayın.”[596], buyurmuştur.
Zeyd b. Harise (r.a.) den rivayete göre Resûl-i Ekrem veda haccında:
“Onlar sizin kölelerinizdir. Onlar sizin kölelerinizdir. Yediğinizden onlara yedirin, giydiğinizden onlara giydirin. Bir suç işlediklerinde onları bağışlamak istemiyorsanız, onları satın, onlara azâb etmeyin.”[597], buyurmuştur.
İbn Ömer (r.a.) den: Resûl-i Ekrem:
“Köleleriniz iyi davranırlarsa kabul edin, kusur ederlerse onları affedin. Şayet şiddetle karşı koyarlarsa onları satın.”[598], buyurmuştur.
Huzeyfe (r.a.) den rivayete göre Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
“Koyun, sahibine berekettir. Deve, sahibine izzettir. Afta hayır vardır. Köle senin kardeşindir, ona iyi davran. Şayet onu mağlûp durumda görürsen yardımına koş.” [599]
Ebû Hureyre (r.a.) den: Resûl-i Ekrem:
“Yemek, içmek ve giymek kölenin hakkıdır. Köleye ancak gücünün yeteceği şey teklif edilir. Eğer onlara gücünün yetmeyeceği işi teklif ederseniz yardım ediniz. Sizin gibi insan olan Allah'ın kullarına azâb etmeyiniz.”[600], buyurmuştur.
Ömer b. Hureys (r.a.) den rivayete göre Resûl-i Ekrem:
“Uşağının işinden hafifleştirdiğin, senin için mizanında ecir ve mükâfat olur.”[601], buyurmuştur.
Ali radıyallahu anh'den, rivayete göre şöyle demiştir:
“Resûl-i Ekrem’in son sözü:
“Namaz, namaz. Emrinizde olan (hizmetçi, uşak, dul ve yetimler) lar hakkında Allah'tan korkunuz.” idi.[602] İbn Mâce'nin de aynı mealde rivayeti vardır.[603]
Abdullah İbn Ömer (r.a.) den rivayete göre, işlerine bakan kimse (kâhyası) yanına geldi. İbn Ömer ona:
“Kölelere yiyeceklerini verdin mi?” diye sordu. O da:
“Hayır, vermedim,” deyince, İbn Ömer:
“Git, yiyeceklerini onlara ver.” Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
“Emrinde bulunan kimselere (zamanında) yiyeceklerini vermemen, sana günah olarak yeter.” [604]
Ka'b b. Mâlik (r.a.) den rivayete göre şöyle demiştir:
“Resûl-i Ekrem’in vefatmdan beş gece evvel şöyle buyurduğunu işittim:
“Her peygamberin ümmetinden bir halîli (dostu) vardı. Doğrusu benim halîlim, Ebû Bekir b. Ebû Kuhâfe'dir. Oysa Allah sizin arkadaşınızı (yani beni) dost edinmiştir. Dikkat edin, sizden önceki ümmetler peygamberlerinin mezarlarını mescid edinmişlerdi. Doğrusu ben sizi bundan nehyediyorum.” Bundan sonra üç kere, *“Allah'ım, tebliğ ettim mi?”* dedi. Sonra da yine üç kere, *“Allah'ım şahid ol,”* dedi ve küçük bir baygınlık geçirdi. Sonra (ayıldı):
“İdareniz altında bulunanlar hakkında sizi Allah'a havale ederim, onların karınlarını doyurun, sırtlarını giydirin, onlarla yumuşak ve tatlı konuşun,” buyurdu.” [605]
Abdullah b. Ömer (r.a.) den rivayete göre şöyle demiştir:
“Bir adam Resûl-i Ekrem'e:
“Ey Allah'ın Resulü, günde kaç defa hizmetçinin kusurunu bağışlayayım?” diye sordu. Resûl-i Ekrem:
“Her gün yetmiş kere affedersin,” buyurdu.[606] Aişe radıyallahu anha'dan rivayete göre şöyle demiştir:
“Adamın biri gelerek Resûl-i Ekrem’in önünde oturdu ve;
“Uşaklarım var, beni yalanlarlar, bana hıyanet ederler, emirlerimi yerine getirmezler. Ben de onlara kötü söyler ve döverim, benim onlara karşı durumum nedir?” diye sordu. Resûl-i Ekrem:
“Kıyamet günü olunca, sana yaptıkları hıyanet isyan ve seni yalanlamaları ile senin onlara yaptığın işkence karşılaştırılır; denk ise ne senin onlarda ve ne de onların sende bir hakkı olmaz. Şayet senin onlara yaptığın eziyet onların, günahlarının fevkinde ise, o zaman onlar için o fazlalık senden kısas yolu ile alınır,” buyurdu. Adam üzüldü ve ağlamaya başladı. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem adama:
“Allahu Teâlâ’nın, “Kıyamet günü doğru teraziler kurarız; hiç bir kimse hiç bir haksızlığa uğratılmaz. Hardal tanesi kadar olsa bile yapılanı ortaya koyarız. Hesap gören olarak biz yeteriz.” ***[607]*** *sözünü okumadın mı?”*, buyurdu. Adam:
“Ya Resûlallah, benim için de bunlar için de en hayırlı yol, bunlardan ayrılmaktır. Sizi şahit tutarım ki, bunların hepsi hürdür,” dedi.[608]
Ebû Hureyre (r.a.) den rivayete göre Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
“Her kim haksız yere kamçı ile döverse, kıyamet günü ondan kısas edilir.” [609]

Ümmü Seleme radıyallahu anha'dan rivayete göre, şöyle demiştir:
"Resûl-i Ekrem evimde bulunuyordu. Elinde misvak vardı. Kendisinin veya Ümmü Seleme'nin hizmetçisini çağırdı (fakat hizmetçi gelmedi). Resûl-i Ekrem yüzünde öfkesi belli olacak şekilde öfkelendi. Ümmü Seleme hizmetçiyi aramak için odalara koştu ve nihayet onu bir kuzu ile oynayıp eğlenirken görünce:
"Resûl-i Ekrem seni çağırıyor sen ise bu hayvan ile mi oynuyorsun?" dedi. (Ve onu alıp Resûl-i Ekrem'e getirdi.) O:
"Hayır, seni hak peygamber gönderen Allah'a yemin ederim ki sesini duymadım," dedi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:
"Eğer kısas ve azâb korkusu olmasaydı bu misvak ile canını acıtırdım," buyurdu.

Yine Resûl-i Ekrem:

"Merhamet etmeyen, merhamet olunmaz." [610], buyurmuştur. İbn Ömer (r.a.) den rivayete göre Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Bir kadın, bir kediden sebep cehenneme girdi. Bu kadın, kediyi bağladı, yedirmediği gibi yeryüzünden bir şeyler bulup yemek için de salıvermedi." [611]
Bir başka rivayette de,
"Bir kadın, ölünceye kadar hapsettiği bir kediden dolayı azâb edildi. Kadın kediyi hapsettiği için onu yedirip içirmediği gibi yeryüzünden bir şeyler yemesi için de serbest bırakmadı." [612]
Abdullah İbn Amr (r.a.) den rivayete göre Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Cennete girdim, halkının çoğunluğunu yoksulların teşkil ettiğini gördüm. Cehenneme muttali oldum, cehennemlilerin çoğunluğunu kadınların teşkil ettiğini gördüm. Orada üç kimsenin de azâb edilmekte olduklarını gördüm. Birisi Himyer kabilesinden uzun boylu bir kadındı. Kedisini hapsetti, onu yedirip içirmediği gibi yeryüzünden (avlanıp) bir şeyler yemesi için de serbest bırakmadı. Bu kedi, kadının önünü ve arkasını ısırıp duruyordu. Ayrıca orada Beni Da'da'nın kardeşini gördüm. Bu adam değneğinin ucuna taktığı sivri demir ile hacıların eşyalarını çalardı. Hacılar farkına varınca:
"Ha evet, deyneğim takıldı" diye özür dilerdi. Bu adam Resûl-i Ekrem'in iki devesini de çalmıştı." [613]İbn Hibbân'ın benzer bir başka rivayeti daha vardır.
Esma binti Ebî Bekir (r.a.) den rivayete göre:
"Resûl-i Ekrem gün tutulduğu bir sırada küsuf namazı kılıp bitirdikten sonra:
"*Bana namazda (cehennem gösterildi). Bana cehennem ateşi o kadar yaklaşmıştı ki, hatta ben:*
"Allah'ım, ben de cehennemlilerle beraber miyim? dedim. Orada bir kadın gördüm." -Esma:
"*Zannedersem Resûlullah- bu kadının yüzünü bir kedi tırmalıyordu."* buyurmuştu. Resûl-i Ekrem:
"Bu kadının günahı nedir?" diye azâb meleklerine sormuştu da onlar:
"Bu kadın dünyada bir kediyi, aç ölünceye kadar hapsetmişti," diye cevap verilmiştir." [614]
İbn Abbâs (r.a.) dan rivayete göre şöyle demiştir:
"Resûl-i Ekrem hayvanlar arasında tahrişden (yâni aldatma yapmaktan) nehyetmiştir." [615]
Tembih: Şu beş günahtan birincisinin, yâni azad edilmesi ölüme bağlı kölenin efendisine itaat etmemesinin kebire olduğu meydandadır. Çünkü kölenin itaat etmemesi, efendisine karşı zulümdür. Hatta efendisinden kaçan köle ilgili olarak yukarda naklettiğimiz hadîsler buna da şâmildir. Zira efendiye hizmetten kaçınmak ve bu hizmette kusur etmek, mânâ bakımından, efendiyi bırakıp kaçmak gibidir. Zulüm hadîslerinde de bunu ihtiva eden hadîs gelecektir. Diğerlerini kebâirden saymak, yukarda naklettiğimiz hadîslerden açıkça anlaşılmaktadır. Hatta tahriş de bir azâb cümlesindendir.
Ezrai, kediyi hapsedip acından ölümüne sebep olan kadının azâb olduğuna bakarak, zararsız olan bir kediyi kasden öldürmenin de ke-bâirden olduğunu söylemiştir.
Hatta öldürmek de şart değil, incitecek şekilde dövmek suretiyle eziyet etmek de kebâirdendir.
Sonra bazılarının, hayvana işkence, köleyi burmak, haksızlık ve azgınlıkla ona zulmetmek kebâirden olduğunu söylemişlerdir. Diğerleri de köleye kıyas olunur.
Evet, bazı hayvanların semizlenip yağlanması ve etlerinin tatlanması için burulmaları caizdir. Fakat ister köle için ister hayvanlar için olsun, eziyet, işkence yine kebâirdendir, demişlerdir.
Ben bu konuyu bitirdikten sonra bazılarının bu hususta sözü çok uzattıklarını gördüm. Anlattıklarımdan fazla olanları da anlatmayı arzu ettim.
Kendi taksimatına göre kebâirleri sayan bu zat diyor ki; elli birinci kebire, âcize, köleye, cariyeye, kadına ve hayvana dil uzatmaktır. Zira Allahu Teâlâ:
"Allah'a kulluk edin, O'na bir şeyî ortak koşmayın. Ana babaya, yakınlara, yetimlere, düşkünlere, yakın komşuya, uzak komşuya, yanınızdaki arkadaşa, yolcuya ve eliniz altında bulunan kimselere iyilik edin. Allah kendini beğenip övünenleri elbette sevmez."[616], âyetiyle bunlara iyi muamele yapılmasını emretmiştir. Ana babaya, akrabaya ihsan, onlara iyilik yapmakla; öksüzlere ise yumuşak davranmak, onlara yaklaşmak ve başlarını okşamakla; yoksullara ihsan, az da olsa vermek veya tatlı dil ile savmakla olur. Yakın komşu, hem komşu ve hem de akraba olursa, onun hem müslümanlık hem komşuluk ve hem de akrabalık hakkı vardır. Akraba olmayan komşuda ise müslümanlık ve komşuluk hakkı vardır. "Arkadaş"a gelince: İbn Abbâs ile Mücahid:
"O, yol arkadaşıdır, onun da komşu ve sohbet hakkı vardır. Kölelerin de yiyecek ve giyeceklerini temin eder, kusurlarını bağışlar. Allah'ın emri böyledir." Bunun içindir ki Ebû Hureyre (r.a.) zenci bir cariyesine vurmak için kırbacı kaldırınca:
"Eğer sonunda kısas olmasa bu kamçıyı senin sırtına indirirdim. Fakat seni, ücretini bol bol verecek olana satıyorum. Bu andan itibaren hürsün" demiş ve onu azâd etmiştir.

Kadının biri Resûl-i Ekrem'e gelerek:
"Ya Resûlallah, ben cariyeme, "Ey zâniye" dedim, dedi. Resûl-i Ekrem:
"Kendisinde bir şey (fenalık) gördün mü?" buyurdu. Kadın:
"Hayır, görmedim," dedi. Resûl-i Ekrem:
"Bu câriye kıyamet günü senden kısas alır," buyurdu. Kadın hemen eve koştu, cariyesine kamçıyı vererek,
"Haydi bana had vur" dedi. Câriye,
"Ben bunu yapamam" deyince kadın cariyeyi azâd etti. Sonra da Resûl-i Ekrem'e gelerek durumu bildirdi. Resûl-i Ekrem:
" Onu azâd etmiş olmanın, ona yapmış olduğun iftiraya keffâret olması umulur," buyurdu.
Resûl-i Ekrem bu fâni dünyadan ebedi âleme intikal etmekte olduğu ölüm anında bile onlar hakkında hayır tavsiyesinde bulunmuş ve, *"Allah'ın yaratıklarına azâb etmeyin. Allahu Teâlâ sizi onlara mâlik kılmıştır. Dileseydi onları size mâlik kılardı."* buyurmuştur.
Medâin kumandanı bulunan Selmân-ı Fârisî'nin huzuruna bir cemaat girdi ve onu evin hamurunu yoğurur buldular. Kendisine:
"Bunu bıraksan da câriye yapsa, olmaz mı?" dediler. Selmân:
"Onu bir iş için bir yere gönderdim, ikinci bir iş vermek istemiyorum," diye cevap verdi.
Eskilerden bir zat, "Her yaptığı kusurundan dolayı kölelerinizi dövmeyin. Fakat o kusurları saklayın da Allah'a isyan ettiği vakit, isyanından sebep onu dövün ve aranızda geçenleri de ona hatırlatın." demiştir.
Köle, câriye veya hayvana karşı en büyük kötülük, onları zamanında yedirmeyip aç bırakmaktır. Nitekim Resûl-i Ekrem (metni yukarda geçen hadîsde), *"Eli altında bulunanlara yiyeceklerini vermemek, kişiye günah olarak yeter."* buyurmuştur.
Bunlara yapılan kötülüklerden birisi de incitecek şekilde dövmek, hapsetmek, ihtiyacına bakmamak ve gücünden fazla iş teklif etmektir. Allahu Teâlâ'nın,
"Yerde yürüyen hayvanlar ve kanatları ile uçan kuşlar da ancak sizin gibi birer topluluklardır. Kitap'ta biz hiç bir şeyi eksik bırakmadık. Nihayet (hepsi de) ancak Rablerine toplanıp getirilirler." [617], buyurduğu âyetin tefsirinde denilmiştir ki; bunun açıklaması olarak hadîsde şöyle buyurulmuştur:
"Kıyamet gününde haklar sahiplerine ödenecektir. Hatta boynuzlu koyundan boynuzsuz koyunun öcü alınacaktır." [618]
İşte bu hadîs, hayvanların birbirinden ve hayvanların insanlardan kısas alacaklarına delildir. Hatta haksız yerde hayvanı döven, aç ve susuz bırakan, takatinden fazla yük yükleyen ve iş gördüren kimseden, suçuna uygun olarak intikam alınacak ve kısas yapılacaktır. Muhtelif yollardan rivayet edilen bir kadının kedi yüzünden azâb olması bunun delilidir. Sahih rivayette Resûl-i Ekrem kediyi aç bırakarak öldüren kadını cehennemde asılı olarak görmüş. Kedi de kadının yüzünü gözünü tırmalıyor ve ona ne şekil azâb etti ise o da aynı azabı ona yapıyordu. Bu, yalnız kediye mahsus değildir. Bütün hayvanlarda durum aynıdır. Bir kimse hayvana takatinden fazla yük vurursa, hayvan o kimseden kıyamet günü kısas alır. Nitekim Buhârî ile Müslim'de:
"(İsrâiloğulları zamanında) bir adam öküz üzerine binmişti. Bu sırada hayvan üzerindeki adama yüzünü çevirerek:
"Ben bunun için yaratılmadım. Ben, tarla sürmek için yaratıldım," demiştir. Resûl-i Ekrem:
"Ben, hayvanın böyle söylediğine inandım; Ebû Bekir ve Ömer de inandı.
Bir kere de bir koyunu kurt kapmıştı. Çoban kurdu peşi sıra takip etti. Bunun üzerine kurt çobana dönerek:
"Elbette yırtıcı hayvan gününde koyunun benden başka çobanı bulunmayacaktır. Bakalım o gün koyunu benden kim kurtarır?" dedi. Resûl-i Ekrem:
"Ben, kurdun böyle söylediğine de inandım; Ebû Bekir ve Ömer de inandı," buyurdu.
Râvi diyor Ebû Hureyre'den: "Resûl-i Ekrem: bu kıssayı hikâye ettiği sırada Ebû Bekir ile Ömer cemaat içerisinde yoktu." [619]
Ebû Süleyman ed-Dârânî diyor:
"Bir defa bir merkebe binmiş, onu iki veya üç kere de dövmüştüm. Merkep başını kaldırıp bana baktı ve:
"Ey Ebû Süleyman, bunda kısas vardır; bunun için ister az döv, ister çok," dedi. Artık ben de ondan sonra hayvanı dövmedim."
İbn Ömer (r.a.), Kureyş çocuklarının canlı kuşu bir yere yerleştirip ona nişan aldıklarını görmüş. Çocuklar İbn Ömer'i görünce kaçmışlar, İbn Ömer:
"Bunu yapana Allah lanet etsin, zira Resûl-i Ekrem böyle canlı hayvanı hedef alanı lânetlemiştir." dedi.
Resûl-i Ekrem: hayvanları öldürmek için. Hapsetmekten de nehyetmiştir. Şayet hapsedilen hayvan, öldürülmesi mendup beş hayvandan birisi ise onlara işkence yapmadan hemen öldürmek lâzımdir. Zira hadîsde şöyle buyurulmuştur:
"Öldüreceğiniz vakit güzel öldürün, incitmeyin." [620]Ebû Hureyre (r.a.) den rivayete göre, şöyle demiştir:
"Resûl-i Ekrem bizi bir seriyye içinde gazaya gönderirken Kureyş kabilesinden iki kişinin adlarını tasrih ederek:
"Fülân ve fülânı ele geçirirseniz onları ateşle yakınız," buyurdu. Sonra yola çıkmak istediğimizde Resûl-i Ekrem:
"Ben fülân ve fülânı yakmanızı emretmiştim. Halbuki ateşle ancak Allah azâb eder. Binaenaleyh, bu kötü insanları yakaladığınızda öldürün de yakmayın," buyurdu.[621]
İbn Mesûd (r.a.) şöyle diyor:
"Resûl-i Ekrem ile bir seyahatte idik. Peygamberimiz abdest bozmaya gitmişti. Bu esnada küçük bir kaya kuşu gördük. Yanında iki yavrusu vardı. Onları aldık. Kuşcağız gelip yavrularını göremeyince kanad çırpmaya başladığı bir sırada Resûl-i Ekrem de geldi ve:
"Bu kuşu kim tedirgin etti? Yavrularını ona geri veriniz," buyurdu.

Bir defa da yakmış olduğumuz karınca yuvasını görmüştü ve:
“Karıncaları kim yaktı?” diye sordu.
“Biz yakmıştık,” deyince, Resûl-i Ekrem:
“Ateşle azâb etmek yalnız Allah'a mahsustur,” buyurdu.[622] Burada karınca ve pireye varıncaya kadar her şeyi ateşte yakmaktan nehiy vardır.[623]

CİNAYETLER KİTABI

313. Kebire: Müslüman Veya Zimmiyi Kasden Veya Kasde Benzer Şekilde Öldürmek

Allahu Teâlâ buyuruyor:
“*Bunları yapan günaha girmiş olur. Kıyamet günü azabı kat kat olur, orada alçaltılarak temelli kalırlar. Ancak, tevbe eden, inanıp yararlı iş işleyenler müstesna, işte Allah onların kötülüklerini iyiliklere çevirir. Allah bağışlar ve merhamet eder.”* [624]
“Bunun için İsrâiloğullarına şöyle yazdık: Kim bir kimseyi bir kimseye veya bozgunculuğa karşılık olmadan öldürürse, bütün insanları öldürmüş gibi olur.” [625]
İkinci âyetin baş tarafındaki (Min) harfinde müteallekinde ihtilâf edilmiştir. En doğrusu, meteallekinin (Ketebnâ) olmasıdır. Bu, Ademoğlunun kardeşini öldürmesine işarettir. “ Ecl” aslında cinayettir. Bir kimse yalnız başına bir cinayet işlediği vakit Araplar senin için veya senden dolayı bunu yaptım demek, sen cinayet işlediğin için veya icad ettiğin için bunu yaptım, demektir. Yâni bu, senin günahındır. Sonra bu kelime sebep anlamında kullanılmıştır. (Min) harfi gayeye başlamak içindir, yâni katil cinayetinden başladı demektir. (Minecli) ile (Ketebnâ alâ Beni İsrâile) arasındaki münâsebete gelince; bu da Kabil ve Hâbil kıssasıdır. Hasan üe Dahhak’ın anlattıklarına göre bunlar doğrudan Adem aleyhisselâmın sulbünden gelen evlâtları değil, İsrâiloğullarındandırlar. Fakat en doğrusu, her ikisinin de Adem aleyhisselâmın evlâtlarından olduklarıdır. İşâret, yalnız Kabil’in Hâbil'i öldürmesi meselesi değil, belki haram olan bu katil cinayetini işlemek sebebiyle meydana gelen bozgunculuğu düzenleyen hükmü açıklamaktır. Nitekim Allahu Teâlâ:
“Zarara uğrayanlardan oldu.”[626], buyurmuştur. Allahu Teâlâ’nın:
“Ettiğine yananlardan oldu.” [627]buyurması, yâni bir nevi pişmanlık, hasretlik ve üzüntü kendisinde meydana geldi. Bu üzüntü ve sıkıntıları giderecek yardımcı bir şey bulamadı. Böyle haksız olarak adam öldüren herkes, yenemeyeceği pişmanlık ve hüsranlıkla karşılaşır. Bu yazı, bütün ümmetlerde geçerli iken, bunu yalnız İsrâiloğullarına mahsus imiş gibi gösterip yahûdilere bir uyarma ve büyük hüsranlarını açıklamak içindir. Zira onlar, peygamber olmadığı halde Hâbil'i öldüren Kabil’in hüsran ve nedametini bildikleri halde peygamberlerini öldürmeye kadar gitmişlerdir.
Bu, onların son derece taş yürekli olduklarına ve Allah'a itaatten uzak bulunduklarına delâlet eder. Aynı zamanda bu kıssayı anlatmaktaki hikmet, Resûl-i Ekrem'i teselli etmektir. Onların aldıkları cepheye karşı özellikle onlar anıldı ve ele alındılar. Sonra Allahu Teâlâ’nın, *“Bunun için İsrâiloğullarına şöyle yazdık.”* Buyurmasıyla bazı kimseler Ef’âli ilâhiyye'nin ağraz ile muallel olduğunu ve Mûtezile'ye göre Allahu Teâlâ'nın işlerinin kulların maslahatı ile illetlenmiş olduğunu söylediler.
Bunu kabul etmeyenler verdikleri cevapta: Allah'ın işleri illetle muallel olaydı malûlün ya kadim ya da hadis olması lâzım gelirdi. Malûl kadim olsa bundan da kudemanın teaddüdü lâzım gelir ki, bu olamaz. Hadis olursa, onu başka bir illet ile talil etmek lâzım gelir ki, bunun sonucu caiz olmayan teselsüldür. Aynı zamanda Allah'ın işleri bir illetle muallel olaydı, o illetin varlığı ile yokluğu eğer müsavi ise, o vakit illet olması mümteni, şayet varlığı ile yokluğu müsavi olmaz da bunların biri tercih edilirse, o da evleviyet ve önceliği dâiyeler üzerine o işten yararlanmış olması gerekir ki, dâiyelerde teselsül mümtenidir. Kul da hadis ve fakat kuldan olmayıp Allah'tan gelen ve kulda hadis olan birinci dâiyede sona ermesi lâzım gelir ki, buna göre de yine hepsi Allah'tan olmuş olur. O halde Allahu Teâlâ'nın ef’al ve ahkamı maslahata riâyetle talili mümtenidir. Bu âyetin zahiri murad değildir. Bu, bu hükmü onlara meşru kılmanın hikmetidir. Nitekim Allahu Teâlâ'nın:
“De ki: “Allah, Meryem oğlu Mesih'i, anasını ve yeryüzünde olanların hepsini yoketmek dilerse kim O'na karşı koyabilir?” [628]buyurduğu, Allahu Teâlâ'nın takdir ve îcad ettiği her şeyin Allah'a nisbetle güzel olduğuna; O'nun yaratıp hükmetmesi, maslahata riâyete tevakkuf etmediğine kesin delildir.
Âyet-i kerime'de geçen (Ev fesâdin) kavli mecrur olarak (Alâ nesin) üzerine matuftur. Yâni, “Veya fesad çıkarmadan” demektir ki, bozgunculuk için olan adam öldürmekten kaçınmaktır. Kısas, irtidad (dinden dönme), evli iken zina, yol kesmek ve hükümete baş kaldırmak gibi suçlan işleyen kimseleri öldürmek müstesnadır. Bir kişi öldürmeyi, bütün insanları öldürmek gibi saymak, haksız yere adam öldürmenin ne büyük bir cinayet olduğuna işarettir. Yâni, bütün insanları öldürmek ne kadar çirkin bir iş ise bir kişiyi öldürmek de aynı şekilde çok büyük bir suçtur. Gaye, bunların aslında birbirine benzemeleridir, yoksa sayı ve miktarı değildir. Zira benzeyen ile benzetilen arasında her yönden uygunluk aranmaz. Aynı zamanda insanlar bir kimsenin kendilerini öldüreceğini bilseler onu yok etmek veya zararsız hale getirmek için nasıl faaliyete geçerlerse, haksız yere başka birisini bir başkasının öldüreceğini bildikleri vakit aynı şekilde onu da önlemeye bütün imkânları ile çalışmalıdırlar. Yine bunun gibi haksız yere adam öldüren kimse, kötülük, şehvet ve öfkeyi gerektiren dâiyeleri, taat, dâiye ve sebepleri üzerine tercih etmiştir. Böyle olan bir kimse isteğinde bütün insanlar kendisi ile münazaaya kalkışsa da yine bu arada öldürmek istediğini öldürme imkânı bulsa hiç birine bakmadan onu öldürürdü. Hadîsde vârid

olduğu gibi, hayırlarda mü'minin niyeti amelinden makbuldür. Kötülüğündeki niyeti de, o kötülüğü yapmasından daha kötüdür. İşte bu bakımdandır ki, haksız olarak bir insanı öldüren, bütün insanları öldürmüş gibidir.
İbn Abbâs (r.a), "Bir peygamber veya âdil bir hükümdarı öldüren, bütün insanları öldürmüş gibidir." demiştir. Kim bir adamın kolunu bağlarsa (cinayeti önlerse) bütün insanları diriltmiş olur.
Mücahid diyor ki: "Haksız yerde adam öldüren, bütün insanları öldürdüğü vakit nasıl cehennem ateşi onu yakacaksa, bir kişi için de aynı şekilde yakacaktır. Bir insanı öldürülmekten kurtaran da sevap bakımından bütün insanları kurtarmış gibidir".
Hasan diyor: "Bir adam öldüren, bütün insanları öldürmüş gibidir, yâni bütün insanları öldürse nasıl kısas lâzım gelirse, bir kişiyi öldürmesinde de aynı şekilde kısas lâzım gelir. Kısas hakkı olduğu halde affedip bağışlayan da bütün insanları hayata kavuşturmuş gibidir".
Ali'nin oğlu Süleyman, Hasan'a:
"Ey Ebû Said, acaba bu hüküm, İsrâiloğullarına olduğu gibi, bize de aynı mıdır?" diye sordu. Hasan:
"Kendisinden başka ibâdete lâyık kimsenin bulunmadığı Allah'a yemin ederim ki, İsrâiloğullarının kanı Allah katında bizim kanımızdan daha kıymetli değildir. Yangın, suda boğulma, açlık, sıcak ve soğuk gibi ölüm tehlikelerinden bir insanı kurtaran, bütün insanları kurtarmış gibi mükâfat alır. Bir insanı öldüren de aynı cezayı görür. Nitekim Allahu Teâlâ,
"Kim bir mü'mini kasden öldürürse cezası, içinde temelli kalacağı cehennemdir. Allah ona gazab etmiş, lanetlemiş ve büyük azâb hazırlamıştır."[629], buyurmuştur.
Bilmiş ol ki, adam öldürmenin kısas, diyet ve keffâret gibi çeşitli cezaları vardır. Kasıt, kasde benzer şekilde ve hataen öldürmelerde hüküm ayrıdır. Bakara sûresinde,
"Ey mü'minler, öldürülenler hakkında size kısas farz kılındı." [630]buyuruldu ve burada önemine binaen yalnız en ağır veîd ile yetinildi. Bu âyet-i kerîmenin nüzul sebebi de Kays b: Dabâbe el-Kinâniye'dir. Kendisi müslüman olmuştu. Kardeşi Hişam'ı Neccaroğulları ailesinde öldürülmüş olarak buldu. Durumu Resül-i Ekrem'e bildirdi. Resûl-i Ekrem de Fehr ailesinden bir kişi ile onu Neccaroğullarına gönderdi ve Hişam'ı öldüreni biliyorlarsa kısas için onu teslim etmelerini, biliniyorlarsa diyetini ödemelerini emretti. Onlar:
"Resûl-i Ekrem'in emrine saygımız vardır, Hişam'ı öldüreni bilmiyoruz," dediler ve diyet olarak yüz deve verdiler. Develerle birlikte yolda gelirlerken şeytan adama vesvese vermeye başladı.
"Kardeşini öldürdüler, buna karşı diyet olarak develeri aldın. Bu, senin için iyi bir davranış değildir. Sen bu adamı öldür, kardeşinin yerine onu öldürmüş olursun. Develer de sana kalır." dedi ve kandırdı. Adam da böyle yaptı ve develerin birine binip Mekke'ye mürted olarak döndü, işte bu olay üzerine, *"Kim bir mü'mini kasden öldürürse cezası, içinde temelli kalacağı cehennemdir."* âyeti nazil oldu. Yâni küfür ve dinden dönmesi sebebiyle ebedi olarak cehennemde kalmıştır. Mekke fethinde Resûl-i Ekrem umumi af ilân etmiş iken birkaç kişiyi istisna etmişti ki, birisi de bu idi. Kabe'nin duvarlarına yapıştığı halde idam edilmiştir.
Allahu Teâlâ kasden adam öldürmeyi bu âyette, hataen adam öldürmeyi de bundan önceki âyette beyan etmiştir. Kur'an-ı Kerim'de kasde benzeyen adam öldürmeyi anlatmadı. Bunun için kasde benzeyen katli isbat etmekte âlimler ihtilâf etmişlerdir. Şafii ve bir kısmı isbat ederken, Mâliki ve bir cemaat da nefyetmişler ve demişlerdir ki, çoğunlukla öldürme vasıtası olmayan bir şey ile adam öldürmek, (ısırmak, tokatlamak ve kamçılamak ile öldürmek gibi) bu da kasıttır ve bunda da kısas vardır. Kasden adam öldürmenin diyeti, cinayeti işleyenin malından, hataen adam öldürmenin diyeti de âkilesinden -baba tarafından olan akrabasından- alındığında ittifak ettiler de, kasden öldürmeye benzeyen cinayette, bir kısmı diyetin, cinâyeti işleyenden, diğer bir kısmı da âkilesinden alınması lâzım geldiğini söylemişlerdir.
Bilmiş ol ki, müfessirler bu âyetin hükmünde ihtilâf etmişlerdir.
İbn Âbbâs (r.a.) dan gelen rivayette; "bir müslümanı kasden öldüren kimsenin tevbesi makbul değildir," demiştir. Kendisine:
Furkan süresindeki:
"Onlar, Allah'ın haram kıldığı cana haksız yere kıymazlar. Zina etmezler. Bunları yapan günaha girmiş olur. Kıyamet günü azabı kat kat olur, orada alçaltılarak temelli kalırlar. Tevbe edenler müstesna..."[631], âyeti ile tevbe edenler istisna edilmedi mi? diyenlere, İbn Abbâs:
"O, câhiliyet devri ile ilgilidir. Yâni daha müslüman olmadan yaptığı cinayetler müslüman olup tevbe etmekle bağışlanır; müslüman olduktan sonra işlediği cinayeti ise affedilmez. Müşrikler Resûl-i Ekrem'e;
"Bu, bizi çağırdığın din çok güzel, fakat bizim geçmişte zina, adam öldürmek ve benzeri pek çok günahlarımız vardır, bunlar ne olacak?" dediklerinde, işte bu âyet nazil oldu. Bunun için, bu âyet bu gibiler hakkındadır. Fakat Nisa sûresinde anlatılan; "müslüman olup her şeyi bildikten sonra adam öldürendir ki, onun tevbesi makbul değildir," dedi.
Zeyd b. Sabit de şöyle diyor: "Furkan süresindeki katil ile ilgili âyet-i kerime nazil olduğu vakit biz de şaştık. Yâni orada tevbe ile bu suçun bağışlanacağını gördük ve hayret ettik. Aradan yedi ay gibi bir zaman geçmişti ki Nisa süresindeki ağır hükmü ihtiva eden. âyet-i celîle nazil oldu ve yumuşak hüküm taşıyan bu âyetin hükmü kaldırıldı".
İbn Âbbâs (r.a.), "Furkan süresindeki âyet Mekki, Nisa süresindeki katil ile ilgili âyet de Medeni'dir; sonra inmiş ve onu hiç bir şey neshetmemiştir." dedi.
Bütün bunlara karşı ehli sünnet ve'1-cemaat, mutlak surette katilin de tevbesinin kabul olacağına kail oldu ve Allahu Teâlâ'nın,
"*Doğrusu ben, tevbe edeni, inanıp yararlı iş işleyerek doğru yola gireni bağışlarım.*"[632]
"Allah kendisine ortak koşmayı elbette bağışlamaz, bundan başkasını dilediğine bağışlar."[633], âyetleri ile delil

çektiler.
İbn Abbâs (r.a.) dan gelen rivayetlerin doğru olduklarını kabul ettiğimiz takdirde ona şu cevabı vermişlerdir: Âyette adam öldürmekten nefret ettirmek ve adam öldürmenin çok kötü bir şey olduğunu bildirmek vardır. Yoksa Mûtezüe'nin sandığı gibi, büyük günahı irtikâb edenin ebedi cehennemde kalacağına dair kesin bir hüküm yoktur. Zira onu ifade eden âyet-i celîle, kâfir olarak arkadaşını öldüren adam hakkında nazil olmuştur. Böyle olmadığını kabul etsek bile, o zaman âyet-i celîle adam öldürmeyi helâl kabul edenler hakkındadır. Şüphesiz dinde haram olan bir şeyi helâl kabul etmek herkese göre kesinlikle küfürdür.
Denilmiştir ki; Amr İbn Ubeyd, Amr b. Ebû'l-Âlâ'ya gitti ve:
"Allah va'dinde hulfeder, verdiği sözden döner mi?" diye sordu. Alâ'nın oğlu Amr:
"Hayır, Allah verdiği sözden dönmez, "dedi. Bunun üzerine Mûtezile'den olan Ubeyd'in oğlu Amr:
"Allahu Teâlâ, "*Kim bir mü'mini kasden öldürürse cezası, içinde temelli kalacağı cehennemdir."* buyurmadı mı? Yâni işte büyük günahı irtikâb eden ebedi cehennemdedir, dedi -ki, Mûtezüe'nin görüşü budur- ve bu âyet ile delil çekmek istedi. Amr'ın oğlu Alâ:
"Sen Acem diyarından geliyorsun. Araplarda ceza ile korkutup sonra ondan vazgeçmek, verdiği sözden geri dönmek anlamında değil, bir lütuf ve bağıştır. Ancak bir iyilik va'deder de yerine getirmezse, işte sözünden dönmek buna denir," dedi ve şu şiiri okudu:
"Ben onu korkutur veya ona bir vaidde bu1unursam, korkuttuğumu atar, v a'dimi yerine getiririm."
Şirkten başka herhangi bir günahın ebedi cehennemde kalmaya sebep olmayacağına delil, yukarda geçen Nisa sûresinin 48'inci âyetidir. Ayrıca sahih hadîsde Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:
"Allah'a şirk koşmadan ölen kimse, zina etse de hırsızlık etse de yine cennete girer..." [634] buyurmuştur. Diğer sahih bir hadiste de; Resûl-i Ekrem Akabe gecesinde Medine'den gelen ve müslüman olan kimselerin bi'atlerini kabul ederken, Allah'a şirk koşmamalarını, hırsızlık ye zina yapmamalarını ve diğer hususlara uyacaklarına dair kendilerinden söz aldıktan sonra,
"İçinizden sözünde duran olursa ecir ve mükafatı, Allah'a aittir. Bu dediklerimden birini yapıp da ondan dolayı dünyada bir sıkıntıya maruz kalırsa, bu sıkıntı ona keffârettir. Bunlardan birini yapıp da yaptığı işi Allahu Teâlâ örterse işi Allah'a kalır; isterse onu affeder, dilerse azâb eder."[635], buyurdu.
Vahidî diyor ki: "Bu âyet-i celileden cevap vermekte Ashâb çeşitli yollara baş vurmuşlarsa da burada hiç birini kaleme almak istemedim. Çünkü onların anlattıkları ya tahsis, ya muâraza, ya da ız-mardır. Lafız ise bunlardan hiç birine delâlet etmemektedir. Benim güvendiğim iki tevcihtir:
Birincisi, müfessirlerin icma'ıdır ki, ây"t-i celîle yukarda anlattığımız gibi, mü'mini öldüren kâfir hakkındadır.
İkincisi, ilerde cehennem ile azâb olur demektir ki, bu, bir tehdittir. Tehditten dönmek ise keremdir.
Fahruddin-i Râzî, bu iki tevcihden birincisinin zayıf olduğunu, zira itibar, sebebin özelliğine değil, lafzın umumililtfnedir. Usûl-i Fıkıh'da yerleşen kural ile "Uygun vasfa hükmün terettübü, o vasfın, o hükmün illeti olmasına delâlet eder".
Allahu Teâlâ'nın,
"Erkek hırsız ve kadın hırsızın, yaptıklarından ötürü, Allah tarafından ibret verici bir ceza olarak, ellerini kesin." [636]
"Zina eden kadın ve erkeğin herbirine yüzer deynek vurun."[637], âyetlerinde eli kesmenin ve yüz deynek vurmanın sebebi, hırsızlık ve zina olduğu gibi, burada da bu veid ve cezalara sebep olan, kasden adam öldürmektir. Zira hükme uygun olan vasıf budur. Bu böyle olunca artık âyet, kâfir olup adam öldüren hakkında nazil oldu demeye yol yoktur. Aynı zamanda cehennemde ebedi kalmayı gerektiren sebep küfür ise, o zaman bu veîdde kasden adam öldürmenin bir etkisi kalmaz, bu ise bâtıldır. Şayet sebep kasden adam öldürmek ise katil tahakkuk ettiği yerde bu veîdin de tahakkuk etmesi lâzım gelir ki, o zaman bu tevcihin anlamı kalmaz.
İkinci tevcihe (yâni bunun bir tehdit olup ilerde de azâb olur, aynı zamanda bu bir veiddir ve veidden hulf keremdir) gelince birincisi gibi bu da fasittir. Zira veîd, korkutmak, haber bölümlerinden bir bölümdür. Allahu Teâlâ'nın va'dinden caymasını caiz görür isek, Allah'a yalanı tecviz etmiş oluruz. Bu ise küfre yakın büyük bir hatadır. Çünkü Allahu Teâlâ'nın yalandan münezzeh olduğunda ittifak vardır.
Bu ikinci tevcihinde Vahidî yalnız değildir. Hatta ondan önce bu görüşte olanlar da vardır. Yukarda geçtiği gibi Amr b. Âlâ da aynı görüştedir. Bu görüşte olan imamları bu ağır töhmetten kurtarmak için sözlerini tevil etniek gerekir. Şöyle deriz: Onlar, "Allah sözünden döner" derken, verdiği haberde hulf eder, ondan döner demek istemişlerdir. Onların söylemek istedikleri, "Şayet adam tevbe etmez veya işlediği cinayetin cezasını çekmez veya affedilmez veya da Allahu Teâlâ esirgeyip bağışlamazsa ilerde cehennemde azâb olur" demektir, demişlerdir -ki, bunun delili açıktır-.
Burada anlatılan dört sebepten birincisi kesin olarak doğrudur. Kalan üç sebebe âdet-i ilâhiyye buna böyle hükmeder.
Birinci takrirde âyeti, veîdden çıkaracak bir sebep yoktur. Meselâ, efendi kölesine, "Şayet bağışlamazsam veya suçunu örtecek bir işde bulunmazsan veya sana bir şefaatçi bulunmazsa, şu işinden ötürü seni cezalandırırım." demesine benzer ki, bu bir veiddir.
Sonra âyetteki hulfe gelince; eğer bu saydığım mukadder şeyler âyette yoksa o zaman hulf olur. Şayet takdirde bu saydıklarım mevcut ve tahtinde dahil ise, görünüşde veîdinde hulf gibi ise de gerçekte sözünden dönme diye bir şey yoktur. Bunu belki Fahruddin Râzi'nin imamlara dil uzattığı makalesine cevap vermiş olasın. Onlar Râzî'nin tahminlerinden son derece uzaktırlar.
Sonra gördüm ki, Kaffal Râzî'ye cevap verirken tefsirinde başka bir tevcih yapmış ve demiştir ki:
"Âyet-i celile, katile terettüb eden cezayı anlatıyor. Yoksa Allahu Teâlâ bu cezayı verecek diye herhangi bir ihbar

mevcut değildir. Meselâ, adam kölesine,
“Senin cezan budur fakat ben bu cezayı vermiyorum” demek gibi olur”. Yine aynı zat devamla:
“Bu âyet-i celile ile Allahu Teâlâ kasden adam öldürenlerin cezasını haber vermiştir. Diğer âyetlerde de cezayı hakedenlere cezayı ulaştıracağını haber vermiştir. Meselâ:

“Kim fenalık yaparsa cezasını görür.” [638]

“Kim zerre kadar iyilik yapmışsa onu görür. Kim de zerre kadar kötülük yapmışsa onu görür.” [639]buyurulmuştur. Bu görüş de şöylece reddedilmiştir. Bu âyetlerde geçen *“Cezasını görür, yaptığı iyilik veya kötülüğü görür”* demek, bir af vuku bulmadığı takdirde görür demektir. Nitekim:

“Şirkden başkasını dilediğine affeder.”[640] âyet-i celilesi bunun delilidir.
Âyetlerdeki cezanın şartından murad, yâni şartına terettüb eden ceza budur. Terettüb başka, vuku ise başkadır. Cezası budur demekle bu ceza verilecektir veya verildi demek başka şeydir. Cezası odur ama o ceza verilmeyebilir. Meselâ âyet-i celîlede kasden adam öldürene terettüb eden ceza sonsuz cehennemde kalmaktır. Fakat bu terettübden vuku lâzım gelmez. Mesel, sen bir kimseye, “Bana gelirsen ben de ikram ederim sana” söylediğin vakit, bundan maksadın, yapacağın ikramın, gelişine bağlı olduğunu bildirmektir. Buna rağmen adam gelir ve ikram da olmayabilir. Bu ikramın yapılması için gelmesi şart, fakat gelmesi için ikramın yapılması şart değildir.
Bu, benim de anlattığıma uygundur. Aynı zamanda yukarda Vahidî ve diğerlerinin görüşlerine de cevap teşkil eder ve hulfun anlamı şöyle olur: Âyetin delâlet ettiği tertip, af ve benzeri hususlar vu-kubulmazsa nasıl olabilir. Fakat af ve benzeri sayılan hususlar olduğu vakit, terettüb eden bu ceza da olmayabilir. Bu bakımdan Cenâb-ı Hakkın veîdinde hulf, haberde hulf demek değildir. Bu bakımdan Allah'ın haberinde hulf var diye bir fikre yer yoktur.
Sonra baktım ki Fahruddin-i Râzi benim önce anlattığım şekle uygun cevaplar vermiştir. Şöyle ki: Bu âyet iki yere mahsustur:
Birincisi, kasden adam öldürmek, bazan aşırılık sayılmaz kısas-da olduğu gibi. Yâni bu da kasden öldürmektir fakat bu veîd ona terettüb etmez.
İkincisi, kasden adam öldüren kimse tevbe ettiği vakit bu veid ona terettüb etmez. Bu iki surette tahsis olduğuna göre, affedildiği vakitte de tahsisleşir. Nitekim âyet-i celilede, *“Şirkten başkasını dilediği kimseden affeder.”* Buyurulmuştur.
Şayet, zaten münazaa mahalli budur, yâni katilin tevbesi kabul müdür, değil midir? meselesidir. Acaba Allah onu affeder mi, etmez mi? Dava bu iken verilen bu cevaplar yeterli olur mu? dersen,
Derim ki; hadîs, affın imkânını açıkça ifade ettiği için, âyeti buna hamletmek mecburiyeti vardır. Şüpheleri zayıf ve yolları sapık olduğu için bu hususta muhalefette bulunanlara iltifat etmedi.
Buharı ile Müslim’in Ebû Hureyre (r.a.) den rivayetlerinde, Resûl-i Ekrem:
“Yedi helak edici günahtan sakının,” buyurduğu vakit, Ashâb:
“Onlar hangileridir?” diye sormaları üzerine, Resûl-i Ekrem:
“*Allah'a şirk koşmak, sihir, haksız yere adam öldürmek, riba yemek. Öksüz malı yemek, savaş alanından kaçmak, hiç bir şeyden haberi olmayan iffetli kadınlara iffetsizlik isnad etmektir,”* buyurdu.[641]
Yine Buharı ile Müslim’in İbn Mesûd (r.a.) den rivayetinde, şöyle demiştir: “Resûl-i Ekrem’e:
“En büyük günahlar hangileridir?” diye sordum. Resûl-i Ekrem:
“Seni yaratan Allah'a ortak koşmandır,” buyurdu. Ben:
“Sonra hangisi?” dedim. Resûl-i Ekrem:
“Besleyemem korkusu ile kendi çocuğunu öldürmendir,” buyurdu. Ben:
“Sonra hangisi?” dedim. Resûl-i Ekrem:
“Komşunun ailesi ile gayr-i meşru münâsebette bulunmandır,” buyurdu.[642]
Yine Buhârî'nin rivayetinde Resûl-i Ekrem:
“Kebâir, Allah'a şirk koşmak, anne ve babaya âsi olmak, adam. öldürmek ve yalan yere yemin etmektir.”[643], buyurmuştur.
Ahmed, Nesâî ve diğerlerinin rivayetlerinde, Resûl-i Ekrem'e kebâirden soruldu da Resûl-i Ekrem:
“Allah'a şirk koşmak, müslüman adamı öldürmek ve savaş, alanından kaçmaktır.” [644]buyurdu.
Bezzâr'ın da mevkufiyetinde ihtilâf edilen bir senedle rivayetinde şöyle buyurulmuştur:
“Kebâirin birincisi, Allah'a şirk koşmak, haksız yerde adam öldürmek ve riba yemektir...” [645]
Râvileri arasında İbn Luhay'a'nın da bulunduğu Taberânî'nin rivayetinde, şöyle buyurulmuştur:
“Yedi kebâirden sakının: Allah'a şirk koşmak, adam öldürmek ve savaş alanından kaçmaktır,..” [646]
Taberânî'nin Amr b. el-Âs (r.a.) dan rivayetinde şöyle demiştir: Resûl-i Ekrem’in kebâirleri saydığını duydum. *“Anne ve babaya âsi olmayı, Allah'a şirk koşmayı, adam öldürmeyi ve iffetli kadina iftira etmeyi...”* saydı.”[647].
Resûl-i Ekrem’in Yemenlilere yazdığı mektupta, *“Kıyamet günü Allah katında en büyük günahlar, Allah'a şirk koşmak, haksız yerde adam öldürmek...”*[648], buyurdu ve diğerlerini saydı.
İbn Ömer (r.a) den rivayete göre Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
“Mü’min kişi, kendisine haram bir kan bulaşmadıkça daima dininde genişlik içindedir”. Hadisin râvisi olan İbn Ömer, “Kendisini içine düşüren kimsenin çıkış imkânı olmayan vartalardan birisi de haksız yere kan akıtmaktır.” demiştir.[649]

Berâ b. Âzib (r.a.) den rivayete göre Resûl-i Ekrem:

"Bütün dünyanın elden gitmesi, Allah katında haksız yere bir mü'minin öldürülmesinden daha ehvendir." [650], buyurmuştur.

Beyhaki, Müslim ve diğerleri ile yine Neseî ve Beyhakinin bir kelime farkı ile hemen aynı mealde rivayetleri vardır.

İbn Mâce'nin Abdullah b. Amr (r.a.) dan rivayetinde şöyle demiştir:

"Resûl-i Ekrem'i gördüm Kabe'yi tavaf ediyor ve şöyle diyordu:

"Ne güzelsin, ne güzel kokuyorsun. Ne büyüksün ve ne yüce bir hürmetin vardır. Nefsimi kudret elinde bulunduran Allah'a yemin ederim ki, Allah katında mü'minin derecesi, malının ve canının korunması, senin saygınlığından daha üstündür."[651]

Ebû Saîd ve Ebû Hureyre radıyallahu anhuma'nın rivayetlerinde Resûl-i Ekrem:

"Eğer yer ve gök ehli bir mü'minin öldürülmesinde ortak olsalar, elbette Allah hepsini yüzüstü cehenneme atardı."[652], buyurmuştur.

Beyhakinin İbn Abbâs (r.a.) dan rivayetinde şöyle demiştir:

"Medîne-i Münevvere'de Resûlullah'ın zamanında birisi öldürülmüş ve kimin öldürdüğü bilinememişti. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem minbere çıktı ve şöyle buyurdu:

"Ey insanlar, ben aranızda olduğum halde adam öldürülüyor ve kimin öldürdüğü bilinemiyor. Yer ve gök ehli birleşerek bir müslümanı öldürseler hepsini de Allahu Teâlâ azab ederdi. Bununla beraber dilediğini de yapar."[653]

Ebû Hureyre (r.a.) den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

"Bir mü'minin öldürülmesine bir yarım kelime ile de olsa yardım eden kimse, alnında "Allah'ın rahmetinden mahrumdur" ibaresi yazılı olduğu halde Allah'a kavuşur." [654]Beyhakinin de aynı mealde rivayeti vardır.[655]

Cündüb b. Abdullah (r.a.) dan: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

"Sizden her kim, kendisiyle cennet arasına nıüslümanın bir avuç kanının girmemesine gücü yeterse (onu yapsın). Bir tavuğun kanını akıtır gibi müslümanın kanını akıtan kimse cennet kapılarından herhangi bir kapıya yaklaştığında, Allah bu kanı onunla cennet arasına koyar (da o kimsenin cennete girmesine engel olur). İçinizden her kim midesine ancak helâl ve temiz lokma indirmeye gücü yeterse onu yapsın. Çünkü insanın öldükten sonra ilk çürüyecek olan uzvu midesidir." [656]

Abdullah İbn Mesûd (r.a.) den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

"Haksız yere öldürülen her insanın kanının günahından Âdem'in ilk oğlu (Kabil hesabı) na bir pay ayrılır. Çünkü bu cinayeti adet edenlerin önderi odur." [657]

İbn Mesûd (r.a.) den rivayete göre Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

"Kıyamet günü insanlar arasında ilk bakılacak dava, kan davasıdır." [658]

Nesâî'nin rivayeti de şöyledir:

"Kulun ilk muhasebe edileceği (husus) namazdır. însanlar arasında ilk bakılacak dava da kan davasıdır." [659]

Bu hadisler arasında bir münafat yoktur. Çünkü Allah hakkı olarak kulun ilk sorguya çekileceği namazdır. Kul hakkı olarak da ilk defa kan davasına bakılacaktır.

Muâviye (r.a.) den rivayete göre Resûl-i Ekrem:

"Bütün günahları Allahu Teâlâ'nın affetmesi umulur. Ancak kâfir olarak ölen veya kasden bir mü'mini öldüren kimse müstesnadır."[660], buyurmuştur.

İbn Abbâs (r.a.) dan şöyle dediği rivayet edilmiştir:

"Bir adam İbn Abbâs (r.a) dan sordu:

"Ey Ebe'l-Abbâs, katilin tevbesi makbul müdür?" dedi. İbn Abbâs adamın bu sorusuna şaşarcasına:

"Ne diyorsun? "deyince adam sorusunu tekrar etti. İbn Abbâs iki veya üç kere:

"Ne diyorsun? "dedi. Sonra İbn Âbbâs:

"Peygamberiniz (ve peygamberimiz) sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu işittim:

"Maktul bir eli ile başını, diğer eli ile de katili yakalamış olduğu halde şah damarlarından kanlar fışkırarak Arş'ın önüne gelir. Maktul, âlemlerin Rabbi olan Allah'a şöyle der:

"Ey Rabbim! İşte beni bu adam öldürdü. Allahu Teâlâ katile:

"Perişan oldun, buyurur ve adam cehenneme gönderilir." [661]

Ayrıca Taberânî İbn Mesûd radıyallahu anh'den de rivayet etmiştir. Bu rivayette, Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuşlardır:

"Maktul katili yakalayarak şah damarlarından kanlar fışkırır olduğu halde Allah'ın huzuruna getirir ve:

"Ey Rabbim! Buna sor, beni niçin öldürdü?" der. Allahu Teâlâ da katile:

"Onu niçin öldürdün? diye sorar. Katil:

"Onu, izzet fülan kimsenin olsun diye öldürdüm, der. Denilmiştir ki:

"İzzet Allah'ındır." [662]

Ebû Mûsâ (r.a.) den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

"Sabah olunca İblis ordusunu dağıtır ve:

"Bugün kim bir müslümanı yoldan çıkarırsa ona tac giydireceğim," der. Derken ordusunun bir ferdi gelir ve:

"Fülancının, karısını boşayıncaya kadar yakasını bırakmadım" der. Şeytan:

"Onlar yine evlenebilir," der. Bir diğeri gelir ve:

"Fülancıyı, anne ve babasına âsi oluncaya kadar bırakmadım," der. Şeytan:
"O tekrar anne ve babasına iyilik yapabilir," der. Bir başkası gelir ve:
"Ne yaptım yaptım fülâncıyı, ibâdetinde Allah'a ortak koşana kadar yakasını bırakmadım," der. İblis:
"İşte sen başardın, doğrusu sen başardın," der. Bir dördüncüsü gelir ve:
"Fülânci katil oluncaya kadar onu bırakmadım," der. İblîs:
"Sen de başardın, der ve ona tacı giydirir." [663]
Ubâde b. es-Sâmit (r.a.) den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Kim bir mü'mini öldürür ve bu hareketi kendisini sevindirirse, Allah onun ne tevbesini kabul eder, ne de fidyesini." [664]
Ebû Saîd (r.a.) den rivayete göre Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"(Kıyamet günü) cehennemden bir (kediden büyük ve köpekten küçük vahşî bir, hayvan olan) Unuk çıkar, konuşur ve:
"Bugün üç kişiyi almaya memurum: Her inatçı zâlimi, Allah'a ortak koşanı ve haksız yere adam öldüreni alacağım der ve onlar üzerine çullanır ve kızgın cehenneme onları sürükler götürür."[665] Bezzâr ve Taberâni'nin iki isnaddan biri sahih olmak üzere ve Bezzâr'ın biraz daha ilâve ile rivayetleri vardır.[666]
Abdullah İbn Amr İbnü'1-Âs (r.a.) den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Herhangi (mü'min) bir kişi muâhit (haraç veren) bir Zimmî'yi (haksız yere) öldürürse, o kişi cennet kokusu koklayamaz. Halbuki cennet kokusu kırk yıllık mesafeden duyulur."[667] Bu mesafe şahsiyet itibarıyla değişir. Kimisi beşyüz yıllık yoldan bu kokuyu alabilirken bir kısmı da yetmiş, diğer bir kısmı kırk yıllık mesafeden alabilir, demektir. Tirmizi'nin de Ebû Hureyre'den benzer rivayeti vardır.[668]
Tembih: Haksız yere adam öldürmeyi kebâirden saymak, gördüğün gibi şu sahih hadîslerin ifadelerinden anlaşılmaktadır. Bunun için kasden adam öldürmenin kebâirden olduğunda ittifak vardır. Fakat şirkten sonra en büyük günahın hangisi olduğunda ihtilâf edilmiştir.
Kesin ve sahih naslar şirkten sonra en büyük günahın, adam öldürmek olduğunu göstermektedir. Zina olduğunu söyleyenler de vardır. Kasden olmayıp, kasde benzer şekilde adam öldürmeyi Hirevi "Revyâni" şerhinde açıklamıştır.
Kebirenin haddi dört şeydir. Birincisi had veya katli veya işe kudreti gerektirip cezası şüphe ile sakıt olan şeydir ki, bu da kasıttır. Celâl Belkinî diyor ki; "Veya katli gerektiren" sözünden maksad, kısas gerektiren katil demektir. Çünkü had, ancak yol kesenlere verilen cezanın adıdır. "Veya işe kudret" demekle şibh-i amde Kebire ismi verilmektedir. Çünkü işe kudreti vardır. Hataen öldürmede hüküm böyle değildir, çünkü onu ihtiyari ile işlememiştir".
Yine bunun gibi şüphe ile kısas düşen katiller de kebiredir. Kısasın düşmesi, onu kebirelikten çıkarmaz. Çünkü kısas, bir maniden dolayı düşmüştür. Bundan önce Hirevî diyor ki: "Adalette, hırsızlık, zina, yol kesmek veya işe kudreti gibi haddi gerektiren kebâiri irtikâb etmemek şartı aranır. Şüphe ve diğer sebeplerle had cezası verilmese de yine bunlardan sakınılması lâzımdır. Haksız yerde kasden adam öldürmekten veya kasde benzer şekilde katilden uzak olması lâzımdır ki âdil olabilsin".
Rafii de buna şu sözü ile işaret etmiştir: "Âdil olabilmek için haddi gerektiren katil ve benzeri günahlardan uzak olması lâzımdır".
Hattabi de: "Resûl-i Ekrem Efendimiz,
"İki müslüman kılıçları ile karşılaştıkları zaman katil de maktul de cehennemdedir" buyurdu. Râvi Ebû Bekre (r.a.):
"Ya Resûlallah, katil böyle, ya maktule ne oluyor?" diye sordum. Resûl-i Ekrem:
"Öldürülen de arkadaşını öldürmeye haris idi de ondan," buyurdu.[669]
Fakat bâğilerle savaşıp canlarını ve namuslarını koruyanlar bu hükümde dahil değillerdir. Çünkü o, savaşarak kendini savunmaya memurdur. Yoksa maksadı karşısındakini öldürmek değildir. Yukarda geçen hadîsde, *"O da arkadaşını öldürmeğe haris idi"* denmekte ise de, isyan eden ve yol kesenler ile savaşanlara şamil değildir. Çünkü bunlar onları öldürmeye haris değil; maksadları mallarını ve canlarını onların şerlerinden korumaktır. Hadîs bunlara değil, bunlar dışında kalanlara şamildir.[670]

214. Kebire: İntihar Etmek

Allahu Teâlâ şöyle buyuruyor:
"Nefsinizi öldürmeyin. Allah şüphesiz ki size merhamet eder. Bunu kim aşırı giderek haksızlıkla yaparsa, onu ateşe sokacağız. Bu, Allah'a kolaydır."[671] Yâni birbirinizi öldürmeyin, demektir. Bunu böyle, "Kendinizi öldürmeyin" şeklinde beyan buyurması, Resûl-i Ekrem'in, *"Mü'minler bir nefis gibidir"* sözü ile açıklanmıştır. Aynı zamanda Araplar birbirlerini öldürdükleri vakit, "Öldürüldük" derlerdi. Veya âyetten murad, gerçekten insanın kendi kendini öldürme-mesidir. Her ne kadar birinci tevcih İbn Abbâs ve çokları tarafından nakledilmiş ise de, bu ikinci tevcih daha açıktır. Sonra ikinci mânâyı tasrih edenleri de gördüm.
Amr İbnü'1-Âs (r.a.) Selâsil savaşında bir gece ihtilâm oldu. Yıkandığı takdirde soğuktan öleceğinden korkarak teyemmüm ile sabah namazını kıldı ve durumu Resûl-i Ekrem'e arzetti. Resı)l-i Ekrem:
"Sen cünüb iken mi namazı kıldın?" diye sordu. O da bu âyeü delil göstererek soğuktan hastalanma tehlikesine binâen bunu yaptığını söyledi. Resûl-i Ekrem güldü bir şey söylemedi. Bu hadis, Amr'ın, âyet-i celile'yi. başkasını

değil, kendi kendini öldürmekle tevil ettiğini göstermektedir. Resûl-i Ekrem de onun bu tevilini reddetmemiştir.
Denildi ki: "îman eden bir mü'mine, "Kendini öldürme" diye bir yasakta bulunmak caiz değildir. Çünkü bu hem çirkin ve hem de acı bir şey; elbette insan kendini öldürmez. Mü'mini bundan nehyetmek faydasız bir şeydir. Bu yasak, kendilerini öldürmekte faziletin olduğuna inanan kimselere yapılır". Cevabında deriz ki: Hayır, iddian yerinde değildir. Bunun dünyada çok acı bir hareket olduğunu bildiği halde mü'min de bazan öyle şiddetli, acı ve sıkıntı ile karşılaşır, buhranlar geçirir ki, ölüm kendisine daha kolay gelerek kendi kendini öldürür. Nitekim bu, görülegelen bir olaydır.
Veya âyet-i celile'nin diğer bir tevili; idamınıza vesile olacak (evli iken zina etmek, müslüman iken irtidad etmek gibi) suçlarda bulunmayın, demektir. Sonra Allahu Teâlâ bu ümmete son derece merhametli olduğunu ve bu rahmetinden dolayı onlara, mihnet, meşakkat ve sıkıntı verecek her şeyi onlara yasaklamış ve kendilerinden öncekilere yaptığı teklifi onlara yapmamıştır. Eskilere, "Kendinizi öldürünüz" buyururken, bunlara "Kendinizi öldürmeyiniz" buyurmuştur, isyan ederseniz bunun tevbesi vardır. Halbuki İsrâiloğullarına tevbe için tek çare kendilerini öldürmek olduğunu,
"Yaratanınıza tevbe edin, kendinizi öldürün, bu, yaratanınız katında sizin için hayırlı olur; O daima tevbeleri kabul ve merhamet eden olduğu için tevbenizi kabul eder." [672] âyetiyle onlara bildirmiştir. Onlar da böyle yaptı ve bir saatte yetmişbin kişi kendini öldürdü.
Bazıları, "Bu âyet, sûrenin evvelinden buraya kadar sayılan bütün yasaklara şâmildir." demişlerdir.
Taberâni de: "Bu Kur'an-ı Kerîm'de Allahu Teâlâ'nın yasakladığı bütün günahlara şâmildir. Zira veîde mukarin olan her kelimedir. Belki, âyetinden buraya kadar yasaklardır. Zira bu âyetten buraya kadar yasaklar sayıldığı halde veîd yoktur. Ancak şu vardır ki, bunların hepsine şâmildir. Bu veîdi yâni azâb ile korkutmayı, düşmanlık ve haksızlıkla kayıtlamak, sehven, yanlışlıkla ve cehaletle yapılan kusurları çıkarmak içindir. Zira bu hallerde adam mazurdur. Manaları çok yakın olduğu halde "Bu'd"un yanında "Suhk"u ve Yakup aleyhis selamın "Bess" inin yanında "Hüzn"ü, şairin de "Keziben" yanında "Meynen"i zikretmesi gibi lafızları ayrı olduğu içindir. "Udvan" ve "İdvan" haddi aşmaktır. Zulüm ise şeyi kendi yerine değil de başka yere koymaktır.
Ebû Hureyre (r.a.) den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Her kim bir dağdan (yüksekçe bir yerden) kendisini aşağıya doğru atıp öldürürse, bu kimse cehennem ateşinde ebedi surette kendisini yüksekten aşağıya bırakır (bir halde azâb olunur). Her kim zehir içer de intihar ederse, zehiri elinde içer bir halde daimi surette cehennem ateşinde (azâb olunacak) tır. Herhangi bir kimse de kendisini bir demir parçası ile öldürürse o da bıçağı elinde karnına saplayarak ebedî ve dâimi surette cehennemde (azâb olunacak) tır." [673]
Yine, Ebû Hureyre (r.a.) den : Resûl-i Ekrem:
"(Dünyada ip ve benzeri ile) kendini boğan kimse cehennemde kendini boğar. (Bıçak gibi şeylerle) kendini vuran da cehennemde kendini vurarak azâb olur."[674], buyurmuştur.
Hasan-ı Basri'den, şöyle demiştir:
"Bize Cündüb radıyallahu anh şu (Basra) mescidinde bir hadîs rivayet etti. Biz o hadîsi unutmadık. Cündüb'ün Nebi sallallahu aleyhi ve sellemden yalan nakletmesinden korkumuz da yoktur. Nebî sallallahu aleyhi ve sellem buyuruyor ki:
"Bir adamın (vücudunda) bir yara vardı. Acısına dayanamayıp kendisini öldürdü de Allahu Teâlâ:
"Kulum kendi nefsine (kasdederek) beni geçti, ben de ona cenneti haram kıldım," buyurdu."[675] Başka bir rivayette:
"Sizden evvel geçen bir ümmet içinde bir adamın yarası vardı. Bu yara kendisini rahatsız edince bıçağı aldı ve onu kesti. Bunun üzerine kanı durmadı ve nihayet adam öldü. Allahu Teâlâ;
"Kulum canına kıymada beni geçti..." buyurdu. ***[676]*** *Müslim'in rivayeti de şöyledir: "Sizden önce geçen ümmetlerden birinde adamın birinin yüzünde bir çıban çıktı. Çıban kendisini rahatsız edince, ok torbasından bir ok çıkararak çıbanı deşti. Kan durmadı ve nihayet adam öldü. Rabbınız da:*
"Cenneti ona haram ettim" buyurdu." [677]
Cabir b. Semüre radıyallahu anh'den rivayete göre şöyle demiştir:
"Adamın birinin yarası vardı. Çantasını açtı ve içinden geniş ağızlı bir ok çıkardı ve onunla kendisini kesdi (öldürdü). Resûl-ı Ekrem de onun cenaze namazını kılmadı." [678]
Yine Resûl-i Ekrem:
"*Her kim İslâm'dan başka bir din namına yalan yere yemin ederse, o kimse dediği gibidir. Kim bir şeyle kendini öldürürse kıyamet gününde o şey ile azâb olunur. Kişinin mâlik olmadığı şeyde nezir yapması muteber değildir. Mü'mine lanet etmek onu öldürmek gibidir. Kim bir mü'mini küfürle itham ederse, onu öldürmüş gibidir. Her kim kendini bir şeyle keser(ek öldürürse) o nesne ile kıyamet gününde azâb olunur."*[679], buyurmuştur. Tirmizî'nin rivayetinde ise,
"*Kişinin mâlik olmadığı şeyde yaptığı nezir muteber değildir. Mü'mine lanet eden, onu öldüren gibidir. Her kim bir mü'mine küfürle itham ederse, onun katili gibidir. Her kim de kendisim bir şeyle öldürürse, kıyamet günü kendisini öldürdüğü o nesne ile azâb edilir."* ***[680]***, buyurulmuştur.
Yine Buharı ile Müslim'in rivayetlerinde :
"Sehl b. Sa'd es-Sâidî (r.a.) den:
"Resül-i Ekrem ve müşrikler karşılaşarak savaşmışlar. Resûl-i Ekrem askerinin olduğu yere, ötekiler de kendi karargâhlarına döndükleri vakit, Resûl-i Ekrem'in Ashâb'ı arasında bir adam bulunuyormuş ki, bu adam düşman

ordusundan ayrılan birini gördümü peşine düşüyor ve kılıcı ile onu vurmadan bırakmıyormuş. Bunun üzerine Ashâb:
“Bugün bizden hiçbirimiz falan kimse kadar yararlık gösteremedi,” dediler. Resûl-i Ekrem:
“Dikkat edin, o adam muhakkak cehennemliktir,” buyurdu. Bunun üzerine ordudan biri:
“Ben daima onun yanında bulunacağım,” diyerek onunla birlikte çıktı. O durdukça bu da duruyor, o hızlandıkça bu da onunla beraber hızlanıyordu. Derken adam ağır şekilde yaralandı. Çabuk ölmek için kılıcının kabzesini yere, sivri ucunu da iki memesinin arasına dayadı. Sonra kılıcının yüklenerek kendini öldürdü. Beraberinde bulunan zat Resûl-i Ekrem'e gelerek:
“Şahidlik ederim ki, sen Allah'ın Resulüsün,” dedi. Resûl-i Ekrem:
“Ne oldu?” diye sorunca, adam:
“Az önce cehennemlik olduğunu söylediğin adam yok mu, cemaat onun meselesini büyüttükçe büyüttü. Ben de onlara:
“Ben sizin için onu takip ederim,” diyerek onu aramaya çıktım. Nihayet ağır surette yaralandı ve ölümünü çabuklaştırarak kılıcının kabzesini yere, sivri ucunu da memelerinin arasına dayadı. Sonra da üzerine yüklenerek kendini öldürdü, dedi. O zaman Resûl-i Ekrem şöyle buyurdu:
“Gerçekten bazan adam cehennemlik olduğu halde görünürde cennet ehlinin yaptığını yapar. Bazan da adam cennetlik olduğu halde insanların gözleri önünde cehennemliklerin yaptığını yapar.” [681]
Tembih: İnsanın kendi kendini öldürmesini yani intihar etmesini kebâirden saymak, âyetin sarahatinden ve hadîslerden açıkça anlaşılmaktadır. Bunun için buna itiraz edeni görmedim. Hatta, idamını gerektiren işleri yapmak suretiyle kendisini heder edenler de intihar edenlerdendir. (Evli iken zina etmek ve yol kesmek gibi). Çünkü bunların cezasının ölüm olduğunu biliyor ve bunu bilerek yaptığı için kendini öldürmüş ve intihar etmiş oluyor. Aynı zamanda böyle ölüm cezasına çarptırılan kimse dahi kendi kendini öldüremez. Zira günah ile azaba uğrayan kimse ile kendi kendini azaba uğratan kimse birbirinden ayrılır. Resûl-i Ekrem keffâreti, kendini ikab edene değil, ikab edilene uygulamıştır.[682]

315. Kebire: Öldürülmesi Yasak Olan Adamın Öldürülmesine Ve Bunun Mukaddimelerine Yardımcı Olmak

316. Kebire: Öldürülmesi Yasak Olan Adamın Öldürülmesi Anında Orada Hazır Bulunduğu Halde Önlemeye Gücü Yeterken Mani Olmamak

İbn Mâce ve Isbahânî'nin metni yukarda geçen Ebû Hureyre (r. a.) den rivayetlerinde Resûl-i Ekrem:
“Yarım söz ile de olsa bir mü'minin öldürülmesine yardımcı olan kimse, iki kaşı arasında “Allah'ın rahmetinden mahrumdur” ibaresi olduğu halde mahşer yerine gelir.”[683], buyurmuştur.
İbn Abbâs (r.a.) dan: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
“Sakın sizden biriniz bir adamın haksız olarak öldürüldüğü yerde durmasın. Çünkü orada bulunup da öldürüleni kurtarmayan herkes üzerine lânet iner. Sakın sizden biriniz, bir kimsenin haksız yere dövüldüğü yerde durmasın, zira orada bulunup da dövüleni kurtarmayan herkes üzerine lânet iner.”[684]
Ebû Hureyre (r.a.) den: Resûl-i Ekrem:
“Kim haksız yere bir müslümanın sırtından elbiseyi çıkarırsa, Allahu Teâlâ kendisinden gazablı olduğu halde ona mülâki olur.”[685], buyurmuştur.
Yine Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
“"Sizden biriniz bir adam öldürülürken orada bulunmasın. Belki öldürülen mazlum olarak öldürülmüş olur da (oraya inen) Allah'ın gazabı ona da isabet eder.” [686]Taberânî'nin de aynı mealde rivayeti vardır.[687]
Tembih: Öldürülmesi yasak olan adamın öldürülmesine ve bunun mukaddimelerine yardımcı olmayı kebâirden saymak birinci hadîsin; öldürme işini önlemeye gücü yeterken mâni olmamayı kebireden saymak ikinci ve ondan sonraki hadîslerin sarahatinden anlaşılmaktadır. Bununla beraber gücü yettiği halde öldürülen kimseyi kurtarmamayı kebâirden sayanı görmedim. Ancak Halimi bunun aksini söylemiş ve demiştir ki:
“Eğer bu kimse haksız yerde öldürülecek adamı gösterir veyahut katile silah hazırlarsa, işte bunlar haramdır, çünkü Allahu Teâlâ’nın:
“Günah ve düşmanlık üzerine yardımlaşmayın.”[688], yasağında dahildir. Ancak bunları yapmak, kebâir değil, sağâirdir. Çünkü bunları yasaklamak, zatları bakımından başkasının zulmüne vesile ve yardımcı olmaları bakımındandır. Burada yardımcının en çok yapabileceği, kasıt ve niyette katile ortaklıktır. Yoksa öldürmek işinde değil. Fi'le mukarin olmayan kasıt kebire olmaz. Kişinin, kendisine itaati gerekmeyen başka birisine, bir başkasını öldüreceğini sorması da kebâirden değildir. Çünkü fiiliyatta bir şey olmaksızın onun öldürülmesini irade etmekten başka bir şey yoktur.” demiştir. Bu görüş, aşağıda gelecek olan, onun garip ıstılahı üzerine kurulmuştur. Halbuki bu husus ile ilgili hadîsler, benim naklettiğim hadîslerdir. Biz birinci hadîs olan, *“Mü’minin öldürülmesine bir kelime ile de olsa yardım eden, elbette Allah'ın rahmetinden me'yüs olduğu halde mahşer yerine gelir.”* rivayetinin zayıf olduğunu kabul etsek de, bu iddia doğru değildir.
Daha sonra baktım ki Ezraî, Halîmî'ye itiraz etmiş ve “ölüme delâlet sağâirdendir” dediği üzerinde düşünülen müşkil bir görüştür.” demiştir. Buna muvafakate hiç kimse cömerdlik edemez. Hükümdara gammazlığı kebâirden sayarken bir günahsızı öldürecek olana yardım etmeyi nasıl kebâirden saymamışlar? Halbuki bu, birinciden çok daha ağır ve çirkindir. Halbuki meşhur hadîsde, *“Bir yarım kelime ile de olsa, müslümanı öldürene yardım eden*

kimse alnında, "Allah'ın rahmetinden mahrumdur" ibaresi yazılı olduğu halde mahşer yerine gelir." buyurulmuştur. "İtaat etmeyecek olandan bunu islemesinde bir şey yoktur" demek de doğru değildir. Özellikle itaati umduğu ve beklediği vakit durum tamamen değişir. Burada en doğrusu benim anlattığımdır.[689]

317. Kebire: Şer'i Bir Yol Olmaksızın Müslüman Veya Zimmî'yi Dövmek

İsme radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Mü'minin sırtı himayedebir. Ancak hakederse dövülebilir." [690]
Ebû Usâme'nin Hişâm'dan onun da babasından rivayetine göre şöyle demiştir:
"Hişam b. Hakim b. Hizam Şam'da Acem fellahlanndan bazı kimselere uğramıştı. Bunlar güneşin altında durduruluyorlardı. O:
"Bunların cezası nedir?" diye sordu. Orada bulunanlar:
"Cizye için hapsedilmişlerdir, dediler. Bunun üzerine Hişam:
"Süphanellah, ben Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemden şöyle buyurduğunu işittim:
"Muhakkak Allah dünyada insanlara (haksız yerde) azâb edenlere (kıyamet günü) azâb edecektir." [691]
Tembih: Müslüman veya Zimmî'yi haksız yerde dövmeyi kebâirden saymak, iki şeyhin de görüşüdür. Bu şiddetli veîdin zahiri de bunu gerektirir. Fakat bunlar haksiz yerde dövülen kimsenin müslüman olmasını şart koşmuşlardır. Halbuki müteahhirin ulemanın çoğu bunlara itiraz ederek, bu gibi hususlarda zimmi ile müslüman arasında fark olmadığını söylemişlerdir. Ezra'nin "Tavassut" undaki ibaresi şöyledir: "Bunu müslüman olmakla kayıtlamakta itiraz vardır. Şüphe yok ki söz, zimmiler ve sağlam muahedeye sahip olanlar hakkındadır". Halimi mutlak olarak bir iki tokat vurmayı ve hafifçe hırpalamayı sağâirden saymış, müslüman ve zimmi diye bir ayırım yapmamıştır. Bazan dayağı yiyenin sağlam ve zayıf bünyeli olması, ileri gelen kimselerden olup olmaması dikkate alınabilir diye de ilâve etmiştir.
Hadim de Halimi'nin sözünü naklettikten sonra, "Udde'nin sözünü şöyle tevil etmek lâzımdır. Aslında dövmek kebâirdendir. Ancak az olursa sağâir olur. Nitekim şeyhler de böyle kabul etmişlerdir. Sonra dayağı yiyenin müslüman olması lâzım demek yersizdir, çünkü zimmi de aynı hükme tabidir." demiştir"
Halimi'den rivayet edilen, Halimi'nin "Minhac"ındaki ilk sözüdür. Kitabının sonunda bunu daha karışık bir şekilde ifade ederek demiştir ki: "Şayet adamı öldürmez de herhangi bir uzvunu kırmadan ve yaralamadan incitirse, bu, kebire olmaz. Ancak bunu, anne veya babasına veya mahremine yapar veya bu dayak işini Harem'de veya haram olan aylarda yapar veya bir müslümanı küçük ve kendisini büyük gördüğü için yaparsa, o zaman yine kebire olur".
Halimi'nin bu görüşü, daha önce tesis ettiği prensibine göredir. Orada kebire ve sağîreyi ayırdığı şekle ve aynı zamanda nasıl bir günah olursa olsun, onda sağîre de var, kebire de vardır. Bazan sağireye eklenen karine ile kebire olmaya, Kebire de böyle bir karine ile fahişe olmaya inkilab edebilir. Sağîre ve kebirelik yalnız küfürde aranmaz, zira küfür kebâirin en fahişi ve en büyüğüdür. Küfrün küçüğü olmaz dediği esasa bağlıdır. But onun görüşüdür. Sonra bu hususta birtakım misaller verdi ve "Adam öldürmek kebâirdendir fakat mahrem olursa fahiştir. Öldürmekten aşağı olanlar yukarda anlattığımız mahremler, harem ve haram aylar dışında sağâirdir" dedi. Bu, bütün ulemanın görüşüne aykırıdır. Burada en doğru tevcih, günahsız olan bir kimseyi acıtmak ve incitmek suretiyle dövmek, kebâirdendir. Sonra Ezraî'nin de benim söylediklerimi teyid eder mahiyette Halimî'ye itirazda bulunduğunu gördüm. Diyor ki; "Yaralamak ve dövmek, fazla incitir veya anne-babaya ve benzeri bir veliye olursa, bunun da kebâire katılması gerekir".[692]

318. Kebire: Müslümanı Silâh İle Korkutmak

319. Kebire: Müslümana Silâh İle İşaret Etmek

Âmir b. Rebi'a radıyallahu anh'den rivayete göre şöyle demiştir
"Adamın biri şaka olsun diye öbür adamın ayakkabısını alarak sakladı (ve böylece onu korkutmak istedi). Adam bunu Resûl-i Ekrem'e anlatınca, Resûl-i Ekrem:
"Müslümam korkutmayınız, zira müslümanı korkutmak büyük zulümdür," [693]buyurdu.
İbn Ömer (r.a.) den, Resûl-i Ekrem'in şöyle buyurduğunu duyduğu rivayet edilmiştir:
"Kim mü'mini korkutursa, onu kıyametin korkunç manzaralarından emin kılmamak Allah'ın hakkıdır." [694]
Abdullah b. Amr radıyallahu anhüma'dan: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Her kim bir müslümana haksız olarak onu korkutucu bir bakışla bakarsa, kıyamet günü Allahu Teâlâ onu korkutur." [695]
Âbdurrahman b, Ebi Leylâ şöyle demiştir:
"Resûlullah'ın Ashabı bize haber verdiler: Onlar, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ile (bir seferde) yürüyorlardı. İçlerinde biri uyumuştu. Şaka olsun diye içlerinden bazıları bu uyuyan zatın yanındaki ipini alınca adara korkarak uyandı. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:
"Bir müslümanın bir müslümanı korkutması helâl olmaz." [696]buyurdu.
Yine Resûl-i Ekrem:
"Sakın sizden biriniz şaka ve korkutmak maksadıyle arkadaşının eşyasını almasın." [697]buyurmuştur.

Yine Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Her kim kardeşine -ana baba bir kardeşi de olsa- demirle işaret ederse onu bırakıncaya kadar melekler o kimseye lanet ederler." [698]
Buhâri ile Müslim'in metni yukarda geçen rivayetlerinde, *"İki müslüman kılıçları ile karşılaştıkları vakit, öldürülen de öldüren de cehennemdedir."* [699] buyurulmuştur.
Yine Resûl-i Ekrem:
"İki müslüman karşılaşır da biri kardeşine silâh çekerse ikisi de cehennemin kenarındadırlar. Biri arkadaşını öldürürse beraberce cehenneme girerler." Râvi diyor; Biz veya birisi sordu:
"Ya Resûlallah, bu katil, maktulün günahı nedir?" Resûl-i Ekrem:
"O da arkadaşım öldürmek istemişti," buyurdu.[700]
Ebû Hureyre (r.a.) den rivayete göre Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Sakın sizden biriniz kardeşine silâh ile işaret etmesin. Çünkü işaret eden kimse bilmez ki, belki şeytan o silâhı elinden kaydırır, işaret edilen adamı vurur da bu yüzden cehennemden bir çukura yuvarlanmış olur." [701]
Tembih: Müslümanı silâh ile korkutmak ve ona silâh ile işaret etmek suçlarını kebâirden saymak, birincisine nisbetle gazâb ve diğer hadîslerin sarahatinden, ikincisine nisbetle de diğer hadîslerin sarahatinden anlaşılmaktadır. Müslümanı silâh ile korkutmanın haram olması, korkutulan kimsenin korkma derecesine bağlıdır. Bunun Kebire olması da bu korkunun bedeninde veya aklında meydana getireceği zarara bağlıdır. Her ne kadar silâh ile işaret etme işine temas edeni görmedimse de o da bunun hükmündedir.[702]

320. Kebire: Küfür Olmayan Sihri İstemek

321. Kebire: Küfür Olmayan Sihri Öğretmek

322. Kebire: Küfür Olmayan Sihri Öğrenmek

Allahu Teâlâ şöyle buyuruyor:
"Şeytanların; Süleyman'ın hükümdarlığı hakkında söylediklerine uydular. Halbuki Süleyman kâfir değildi, ama insanlara sihri öğreten şeytanlar kafir olmuşlardı. Bâbil'de melek denilen Hârût ve Mârut'a bir şey indirilmemişti. Bu ikisi:
"Biz sadece imtihan ediyoruz sakın inkâr etme" demedikçe kimseye bir şey öğretmezlerdi. Halbuki bu ikisinden, koca ile karısının arasım ayıracak şeyler öğreniyorlardı. Halbuki Allah'ın izni olmadıkça onlar kimseye zarar veremezlerdi. Kendilerine zarar verecek, faydalı olmayacak şeyler öğreniyorlardı. And olsun ki, onu satın alanın âhiretten bir nasibi olmadığını biliyorlardı. Kendilerini karşılığında sattıkları şeyin ne kötü olduğunu keşke bilselerdi." [703]
Bu âyette sihrin çok çirkin bir şey olduğuna dair açık deliller vardır. İlerdeki hadîslerde anlatılacağı gibi, sihir ya küfür veya da kebiredir. Müfessirler bu hususta alabildiğine görüşler beyan etmişlerdir. Yararı olur düşüncesiyle onların sözlerini özetlemek isterim.
Bu âyet-i kerîme bundan önceki âyet üzerine matuftur. Bundan başkasını sanmak isabetli değildir. deki (Mâ) harfi mevşuledir. Onu nâfiye kabul etmek yanlıştır. Âyetteki (Tetlû) okundu anlaminadır. (Alâ) da (Fî) manasınadır, yâni Süleyman'ın hükümdarlığı zamanında, demektir. Yahut (Tetlû) yalan sözleri demek de olur, yâni şeytanların onun şeriatı hakkında konuştukları uydurdukları yalanlan, demek olur. Bu, daha doğrudur. Zira, fiillerde mecaz, harflerde mecazdan evlâdır. Yâni (Alâ) harftir. Onu mecaz olarak (Fi) anlamında kullanmaktansa fiil olan (Tetlû) yi (Teteavvelu ve Tekzibü) manasında mecaz olarak kullanmak daha doğrudur. Çünkü buna daha çok ihtiyaç vardır. Zira (Telâ) kelimesi (Alâ) harfi ile müteaddi olduğu vakit mecrurun bih metluvvun aleyh olur. Yâni cer edilen varya, onun üzerine okunmuş olur. Halbuki mülk metlüvvün aleyh değildir.
Ebû Müslim diyor ki: "Bir kimse yalan konuştuğu vakit (Telâ) kelimesi (Alâ) harfi ile müteaddi olur ve (Telâ aleyhi) denilir. Bir kimse de doğru konuştuğu vakit (An) harfi ile müteaddi olur ve (Telâ anhu) denilir. Şayet bu fiil mutlak zikredilir; bu harflerden hiçbirisi ile müteaddi olmazsa iki manaya da ihtimali olur."
Fahruddin-i Râzî diyor ki:
"Onların, Süleyman aleyhisselâmdan haber verdiklerinin, tilâvet ve kıraat edilenlerin olması da mümteni değildir. Böylece bütün vasıflar toplanmış olur; tilâvet ve kıraat bir araya gelmiş olur ki, bu, yahûdiler hakkındadır".
Denilmiştir ki; bunlar Resûl-i Ekrem zamanındaki yahûdiierdir. Buna karşı olarak, Süleyman aleyhisselâm zamanındakiler de olduklarını söyleyenler vardır. O zamanın sihirbazlarıdır. Zira yahûdilerin çoğunluğu, Süleyman aleyhisselâmın peygamberliğini inkâr eder ve onu hükümdarlardan biri tanır ve hatta bu saltanatını sihirden elde ettiğini söylerler. En doğrusu, her iki fırkaya da şâmil olmasıdır.
Süddî diyor ki: "Yahudiler, Tevrat ile Resûl-i Ekrem'e muâraza etmek istediler. Tevrat, Kur'an'a uygun gelince bu defa onu bırakıp Âsef, Hârut ve Mâruftan hikâye edilen sihre yöneldiler. İşte bu, Allahu Teâlâ'nın,
"Ellerinde olanı doğrulayan bir peygamber Allah katından onlara gelince, kitap verilenlerden bir kısmı, bilmiyorlarmış gibi, Allah'ın Kitabını arkalarına attılar." [704] buyurduğudur.
Buradaki şeytanlar, cinlerin fesad koparanlarıdır. Zira onlar göklerden ses alır ve onlara birtakım yalanlar ilâve ederek kâhinlere iletirler. Kâhinler de bunları kitaplarına yazar ve insanlara öğretirlerdi, işte bu, Süleyman aleyhisselâm zamanında meşhurdu ve cinlerin gaybı bildiklerine inanılırdı. Bunu Süleyman'ın ilmi bilir ve mülkünü bu sayede tamamladığını; insan, cin, hayvanları ve kuşları bu sayede kendisine bağladığını sanırlardı. Rüzgârların

emrinde olmasını, sihir ve bozguncu cinlerin hüneri kabul ederlerdi. Kaybolmasın diye Alla-hu Teâlâ'nın Süleyman aleyhisselâma tahsis ettiği ilimlerden elde mevcut olanları yanında bir kısmını da yere gömdüğü rivayet edilince, münafıklar da böyle bazı yönleri ile onlara benzeyen birçok sihir usulleri yazmışlardır. Süleyman aleyhisselâmın ölümünden sonra bunlar meydana çıkınca, insanlar, bunların Süleyman aleyhisselâma ait olduğunu ve Süleyman'ın bunlar sayesinde o mülk ve saltanata erdiğini sandılar. Onların sihirlerini Süleyman aleyhisselâma nisbet etmeleri, insanlara sihri kabul ettirmek için, sihrin şanını yükseltmek veya yahûdilerin, "Süleyman bu mülkü sihir ile buldu" dedikleri için böyle yaptılar. Ya da Süleyman aleyhisselâma cinler musahhar olup, Süleyman onlarla ihtilât ettiği için -Hâşâ güya- Süleyman aleyhisselâm cinlerden acayip şeyler öğrenmiş ve sihri bunlardan elde etmiştir diye onu öne sürdüler ki, bu görüş ve bu sihir küfürdür ve Süleyman aleyhisselâm bundan uzaktır. Nitekim Allahu Teâlâ,

"Süleyman kâfir olmadı..." buyurmakla bunu reddetmiştir. Onlar onu küfre nisbet ettiler. Nitekim yahûdi hahamlarından bazıları, "Siz Muhammedi' peygamber sanıyorsunuz; o Muhammed ki, Süleyman'ı peygamber sanıyor, halbuki Süleyman sihirbazdan başka bir şey değildir." demişlerdir.

Rivayete göre; yahûdi sihirbazları sihri Süleyman aleyhisselâmdan aldıklarını sanıyorlar. Allahu Teâlâ, *"Süleyman kâfir olmadı"* âyetiyle onu sihirden tenzih ederek, bu çirkin küfrün kendilerinden geldiğini, *"Ama insanlara sihri öğreten şeytanlar kâfir olmuşlardı."* buyurmakla açıklamış oldu.

Lügatta sihir, ince ve lâtif şey demektir. Adama, "Kendisi için gizli ve ince olan şeyi açıkladığı vakit, "Onu sihretti" derler.

"Sihirbazlar marifetlerini ortaya koyunca, insanların gözlerini sinirlediler." [705] ifadesi, bundandır.

Sihir, şaz olarak masdardir. Çünkü mazi ve muzari'de aynı fiili meftun olan fiillerin masdarı, fâu fiilinin kesriyle sihr gelmez. Yalnız bu, şaz olarak böyle gelmiştir. "Sahur" olsa, gıdadır, gece yenir gizlidir, boğazdan geçer o da gizlidir. Resûl-i Ekrem'in irtihalinde Hz, Aişe radıyalahu anha'nın: "Resûl-i Ekrem sehrâ ile nehrâ arasında öldü" demesi, bundandır. Yani, alaca karanlıkta öldü, demektir. Allahu Teâlâ'nın,

"Sen şüphesiz büyülenmiş birisin." [706] yâni, sen yiyip içen yaratıklardansın, demektir ki:

"Bizim gibi bir insandan başka bir şey değilsin." [707] âyetinden de anlaşılmaktadır. Yâni, öyle peygamber olur mu? Sen de bizim gibi yiyip içenlerdensin, demeleri üzerine Allahu Teâlâ:

"Evet, sen de yiyip içenlerdensin" buyurdu.

Şer'an sihir demek, sebebi gizli olan her şey ve gerçek dışı olduğunun tersine iş demektir. Hüe ve aldatma, şeyi yaldızlayıp olduğundan başka göstermektir. Mutlak olarak sihir dendi mi, bu mezmum ve yerilen şeydir. Bazan da istifade edilen ve övülen bir şey ile kayıtlı olarak da anılır. Resûl-i Ekrem'in:

"Bazı ifâdelerde gizli çekicilik var" buyurduğu bundandır. Yâni konuşandaki belagat ve hüsn-ü beyân sayesinde müşkili açıklar ve gerçek yüzünü ortaya kor, demektir. Burada, "Fesahat ve belagatı sihre benzetmekle zem vardır" demek boş bir söz ve uzak bir ihtimaldir. Resûl-i Ekrem'in bu sözünün bu manaya delâleti olmadığına, yine Resûl-i Ekrem'in, *"Belki bazınız diğerinden daha etkili olabilir."* [708], ve yine *"Sizden en sevmediğim ve kıyamet gününde meclisimden en uzak kalacak olanlar, kibirli kibirli ağız eğerek gösteriş için lügat parçalayan ve çok konuşan kimselerdir."* [709] buyurduğudur. Evet, bu söz, zemdir diye nakledilmiştir. Ayrıca,

"Bazı ifâdelerde gizli çekicilik vardır" da çok ve etkili konuşmakla hakkı kaybetmektir. Meselâ, adam alacaklıdır, fakat borçlu olan kimse konuşmasını becerir ve böylece haksız iken kendisini haklı çıkarır, bu bakımdan raezmun olur. Aslında yukarda geçen hadis, böyle bir mahkeme esnasında söylenmiş; haksız olan bu mahkemede kendini haklı göstermiştir. Fakat "Bazı ifâdelerde gizli çekicilik vardır." sözü, hâriçten gelip nutuk çeken bir adamın güzel ifâdesine hayran kalan Medînelilerin bunu Resûl-i Ekrem'e haber vermeleri üzerine, Resûl-i Ekrem böyle buyurmuştur ki, bu medihtir. Fakat hakkın zayi olmasına sebep olan çekici ifâde elbette memduh değil, mezmumdur. Âlimlerin övdükleri belagat, azdırmayan, bâtılı hak suretinde göstermeyen konuşmadır. Binaenaleyh, Resûl-i Ekrem'in bu sözü ile "sihir" lâfzının aksine olarak fesahati övüyor dersek, buradaki sihir ve çekicilikten maksad, zahiri gizlemek değil, gizli olanı açıklamaktır ki, bu, "sihir" lâfzının anlamının tam tersidir.

İşte sözün bu kadarı incelik ve güzelliği bakımından gönülleri kendisine çekmekte sihre benzetilmiştir. Yine bunun gibi böylece güzel ifâdeye sahip olan kimse, güzeli çirkin ve çirkini güzel gösterebilmek imkânına da malik olduğu için, bu yönden de sihre benzetilmiş olabilir.

Sihir var mı, yok mu? diye âlimler ihtilâf etmişlerdir. Bazıları,

"Hemen değnekleri ve ipleri, sihirleri yüzünden Musa'ya sanki yûrüyorlarmış gibi geldi." [710] âyetine dayanarak hayâlden ibaret olup, gerçekle ilgisi yoktur, demişlerdir.

Çoğunluk ise -ki gerçek olan da budur-, "Sihrin hakikati vardır" demişlerdir. Zira melun yahûdi Lebid b. A'sam, Resûl-i Ekrem'i sihretti. Resûl-i Ekrem vahyin delâleti ile Zîervan kuyusundan sihir âletini çıkarmıştır. Âlet düğüm düğüm idi. Resûl-i Ekrem her düğümü çözdükçe hafiflemiş, son düğümde kelepçeden çözülmüş gibi dipdiri olmuştu.

Abdullah b. Ömer (r.a.) hurmasını değiştirmek için Hayber'e gittiğinde yahûdi onu sihretmiş olduğu için kolu tutulmuştu. Hazret-i Ömer Hayber'e gitti ve yahûdileri cezalandırdı.

Kadının biri de Hz. Aişe (r.a.) ye gelerek:

"Ya Aişe, insan devesini bağlarsa bunda bir suç var mı?" diye sormuş. Kadının ne demek istediğini anlayan Aişe radıyallahu anha:

"Hayır yok, niye suç olsun?" dedi. Bunun üzerine kadın:

"Ben kocamı yabancı kadınlara karşı bağladım," dedi. Bunun üzerine Hz. Aişe:

"Bu sihirbazı buradan çıkarın," buyurdu.

Âyetten vereceğimiz cevaba gelince; biz, sihrin tamamen hakikat veya tamamen hayâl olduğunu iddia etmiyoruz. Hakiki sihirler olduğu gibi hayalî olan sahte sihirler de vardır. Allahu Teâlâ:

"Allah seni korur..." [711]buyurduğu halde, Resûl-i Ekrem'i etkilemesine gelince; âyetteki ismetten murad, kalb ve îmanını korumaktır. Yoksa, cesedini dünya olaylarından korumak demek değildir. Bunun içindir ki Resül-i Ekrem'e sihir de yapıldı, yanağı da yarıldı, dişi de kırıldı; üzerine toprak ve pislik attılar ve Kureyş'den bir cemaat ona eziyet de etti. Yahut âyetteki ismetten maksad, ölümden kurtarmıştır. Hayatta kalmak şartıyle bedene arızalar gelebilir. En doğrusu budur. Zira Resûl-i Ekrem bu âyet nazil oluncaya kadar kendisini korurdu. Sonra bundan vazgeçti.

Bu açıklamadan sonra bilmiş ol ki, sihir birkaç kısmıdır.

Birinci nevi sihir, eski çağlarda yıldızlara tapan, yıldızların âlemi idare ettiğine, hayır ve şerrin onlardan geldiğine inanan Kesdâni'lerin sihridir. Bunların bu görüşlerini red ve ibtal için onlara İbrâhim aleyhisselâm peygamber olarak gönderilmiştir. Bunlar da üç fırkadır:

Birincisi, eflâk ve yıldızların varlıkları kendilerindendir, bunlar başkaları tarafından yaratılmış değillerdir. Alemi idare eden bunlardır, derler. Bunlar dehri olan Sâbiîlerdir.

İkincisi, eflâkin ulûhiyetine kaillerdir. Devr u hareketi ile âlemi sevk.u idare eden eflâkin olduğunu sanırlar. Bunun için onu yüceltir, ona taparlar. Eflâkin herbirisi için özel bir heykel ve belli bir put edinir ve onun hizmetiyle meşgul olurlar. İşte sanem ve ve-sen diye kendi elleri ile yaptıkları put ve diğer putlara taparlar.

Üçüncü kısmı da, bu yıldızlan ve bu eflâki yoktan var eden bir yaratıcının varlığını kabul ederler. Ancak bu yaratıcı, eflâk ve yıldızlara ve bu âleme nüfuz edecek bir kuvvet vermiş ve âlemin sevk u idaresini onlara devretmiştir sanırlar.

İkinci nevî sihir, vehim sahiplerinin ve nüfûs-i kaviyye'nin sihridir.

Üçüncü sihir, süfli ruhlardan yardım istemektir.

Şunu bil ki, felâsife ve mûtezile'nin sonradan gelenleri cin yaratığın varlığını inkâr etmişlerse de, felâsifenin ileri gelenleri bu görüşte değillerdir. Şu kadar ki, felâsife, cinlere süfli ruhlar demişlerdir ki, onlar da bu görüşlerinde ittifak halinde değillerdir. Çünkü hayırlı ruhlar vardır ki, mü'minlerdir, şer ruhlar vardır ki kâfirdirler.

Dördüncüsü, hayâlât ve göz boyacılıktır. Çünkü çoğunlukla göz yanılır. Göz, bazan hareket edeni sakin ve bazan da duranı hareket eder gibi görür. Meselâ, gemide iken dağların yürüdüğünü veya alttaki denizin aktığını görür ve sanır da bindiği vapurun hareketini görmez. Gökten inen bir damlayı bir iplik ve düz çizgi gibi görür. Sür'atle dönen bir ışığı ve benzerini daire şeklinde görür ve benzeri gibi.

Beşincisi, matematik hesaplarla bazı âletleri bir araya getirmekten meydana gelen acayip işlerdir. Meselâ bir at heykeli yapar, eline bir boynuz verirler. Bir süre sonra kimse el değdirmediği halde boynuz kendiliğinden ses vermeye başlar. Çeşitli suretler yaparak kimisi güler, kimisi ağlar görünmek, hatta neşeden mi utancından mı, düşmanına gelen felâkete sevincinden mi ne için güldüğü de halinden belli olur. Firavun'un sihirbazlarının sihirleri bu kabilden şeyler idiler. Hafif âlet ile ağır yük taşımak da bu kabildendir. Aslında bunlara sihir demek doğru değildir. Çünkü bunların bilinen birtakım sebepleri vardır. Bu sebepleri bilen herkes bu işleri yapabilir.

Altıncısı, uyuşturucu maddelerden yararlanarak yapılan sihirdir.

Yedincisi, gönülleri insana bağlamaktır. Zayıf iradeli insanları, "Bu adam îsm-i A'zam duasını bilir, cinler bunun emrindedir" diyerek telkinde bulunmak suretiyle kandırmaktır. Böyle zayıf iradeli insana bu gibi kuvvetli telkin ile insan dilediğini yaptırabilir.

Hikâye edildiğine göre; Şafiî hazretleri, "Sihir, insanı hem deli ve hem de hasta yapar ve hem de öldürür." demiştir. Sihir yaparak öldüren kimseye kısas lâzım gelir. O, şeytanın işidir, onu şeytandan öğrenmiştir. Ondan öğrenir ve istediği işde kullanır.

Denilmiştir ki; sihir, insanların gönlüne tesir eder.

Denilmiştir ki; en doğrusu, sihir hayâldir. Fakat cinnet, hastalık ve hatta ölüm ile insanın bedenini "etkiler. Sözün, tabiat ve tefsir üzerinde tesiri büyüktür. Meselâ, insan hoşlanmadığı bir şeyi duyar duymaz hemen kızar ve kızarır. Hatta bazan titremeye başlar. Nice insanlar duydukları sözün etkisi ile Ölmüşlerdir. Sihir, bedene tesir ederek rahatsızlandırır.

Kurtubi diyor ki: "Âlimler, sihirbazın elinde, beşerin yapamayacağı birtakım olağanüstü şeylerin zuhuru inkâr edilmez; hastalık, ayrılık, delirmek, dirseğin eğilmesi ve benzeri beşer kudretinde-olmayan şeyler gibi. Yine demişlerdir ki; sihirbazın vücudu incelip ince bir delikten girmek, kamışın ucuna çıkmak, ince iplik üzerinde yürümek, havada uçmak, su üzerinde yürümek ve köpek gibi hayvanlara binmek de sihirde uzak bir ihtimal değildir. Bunların illeti ve bunları gerektiren sihir değildir. Yalnız sihir yapılınca Allahu Teâlâ bunları yaratır-İnsan yediği vakit doymayı yarattığı gibi, içtiği vakit kanmayı yarattığı gibi-.[712]

Sufyan'ın Âmir b. Zehebî'den rivayetinde; Velid b. Ukbe'nin yanında sihirbazın biri ip üzerinde yürüyor ve merkebin ağzından girip ardından çıkıyordu.[713] Bu sırada Ezd kabilesinden Cündüb -ki buna Cündüb-i Becelî de derler- kılıcını çekip adamın boynunu vurdu. Bu, şu Cündüb'dur ki hakkında Resûl-i Ekrem:

"Cündüb adında ümmetimden birisi kılıç ile vurduğu gibi hak ile bâtılı birbirinden ayırır."[714], buyurmuştur, insanlar da onun, bu sihirbazı öldüren Cündüb olduğunu sanırlar.

Haris b. Musarrif in Ali b. el-Medînî'den rivayetinde, şöyle demiştir: "Mutezile sihrin ilk üç bölümünü inkâr etmiş ve hatta bunları kabul edenleri tekfire kadar gittikleri de söylenmiştir. Ehl-i Sünnet ise sihrin bütün bölümlerinin vukuunu mümkün görmüşlerdir. Ancak bunlar, bu sahirlerin sihri akabinde Allah'ın yaratması ile olduğunu söylemişlerdir. Bunu Alahu Teâlâ'nın, *"Allah'ın izni olmadıkça onlar kimseye zarar veremezlerdi."* âyetini delil göstermişlerdir.

Resûl-i Ekrem'e sihir yapıldığı yukarda anlatılmıştı. Hatta kendisi, *"Ben, bazı şeyleri söylüyor ve bazı şeyleri*

yapmadığım halde onları söyler ve yapar gibi kendimi sanıyordum.” buyurmuştur.
Resûl-i Ekrem'e sihir yapan yahûdilerden A'sam'ın oğlu Lebîd ile kızlarıdır.
Hz. Aişe radıyallahu anha validemiz olayı şöyle anlatır:
“Bir kere Resûl-i Ekrem'e sihir yapılmıştı. Hatta Resûl-i Ekrem işi işlemediği halde yaptım sanırdı. Nihayet günün birinde tekrar tekrar dua etti. Sonra bana:
“Ey Aişe, bilir misin? Allah, bana kendisinden şifam olan şeyi bildirdi: Bana iki kişi geldi (Cebrail ve Mikâil). Bunlardan biri baş ucumda, öbürüsü de ayak ucumda oturdu ve biri öbürüsüne:
“Bu zatın hastalığı nedir?” diye sordu. Oda:
“Sihirlenmiştir,” diye cevap verdi.
“Kim sihir yapmıştır?” sorusuna da:
“Lebîd İbn A'sam,” diye cevap verdi.
“Bu sihir ne ile yapılmıştır?” diye sordu. Oda:
“Bir tarak, saç ve sakal tarantısı, erkek hurmanın kurumuş çiçek kapçığı ile,” diye cevap verdi.
“Nerede yapılmıştır? sorusuna da:
“Zervan kuyusunda,” diye cevap vermiştir. Sonra Resûl-i Ekrem bazı arkadaşları ile birlikte çıkıp kuyuya gitti. Sonra dönüp geldi ve bana:
“Ey Aişe, kuyunun etrafındaki hurma ağacının uçları şeytan başları gibidir,” buyurdu. Bunun üzerine ben:
“Ya Resûlalah, siz o sihri çıkarıp çözdünüz mü?” diye sordum. Resûl-i Ekrem:
“Hayır, çıkarmadım. Çünkü Allah bana şifa verdi. Bir de o sihri çıkarıp çözmekle halk arasında sihir şerrinin şuyuundan endişe ettim. Sonra kuyunun kapatılmasını emrettim,” buyurdu.[715]
Rivayete göre; kadının biri Hz. Aişe'ye gelerek:
“Ben sihirbazım, tevbem kabul olur mu?” diye sordu. Hz. Aişe:
“Ne gibi sihir yapardın?” diye sordu. Kadın:
“Hârût ve Mârufun bulunduğu Babil memleketine gittim, sihri öğrenmek istedim.” Onlar bana:
“Ey Allah'ın.kulu olan kadın, dünyalık sebebiyle âhiret azabını tercih etme, “dediler. Ben:
“Hayır, öğreneceğim,” dedim. Onlar:
“Git, şu küllükte küçük abdestini yap,” dediler. Ben de küllüğe gittim fakat küçük abdestimi yapmadan geri döndüm, onlara:
“Evet, dediğinizi yaptım,” dedim. Onlar:
“Bir şey gördün mü?” diye sordular. Ben:
“Hayır, bir şey görmedim,” dedim. Onlar:
“O halde Allah'tan kork, bu işden vazgeç de git,” dediler. Ben:
“Hayır, vazgeçmem,” dedim. Onlar:
“O halde sen küllüğe küçük abdestini yapmalısın,” dediler. Ben de gittim küçük abdestimi yaptım. Bu sırada bacaklarımın arasından demire vurulmuş bir süvarinin uçup gittiğini gördüm. Onlara dönerek:
“Evet, dediğinizi yaptım ve böyle bir şey gördüm,” dedim. Onlar:
“O, senin imanın idi, senden çıkıp gitti. Böylece sen iyi bir sihirbaz oldun,” dediler. Ben:
“Bu ne demek, ne oldum?” diye sordum. Onlar:
“Vehminde düşünüp istediğin her şey oluverir,” dediler. Ben de o sırada bir buğday danesi düşündüm ve onun ekilmesini emrettim. Ekildi, başak verdi. Ben ona “O1” dedim, oldu. Bunun gibi dilediğim her şey oluverir,” dedi. Hz. Aişe :
“Senin tevben kabul değildir,” dedi.[716]
Kurtubî diyor ki: “Allahu Teâlâ'nın yaptığı sihirle gerçekleşemez. Meselâ, çekirge, bit, kurbağa indirmek, deryayı yarmak ve değneği yılana çevirmek gibi hususları sihirbaz yapamaz. Aynca ölüyü diriltmek, dilsizi konuşturmak ve benzeri peygamberlerin mucizelerini gösteremezler. Sihir ile mucize arasındaki fark şudur: Sihir, her ilmini öğrenen tarafından ve her zaman yapılabilir. Fakat mucize yalnız peygamberlerde olur, başkaları benzerini yapamaz”.
Fahruddin-i Râzî diyor ki: “Sihir ilminin sakıncalı ve çirkin olmadığında muhakkiklerin ittifakı vardır. Zira Allahu Teâlâ'nın,
“Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?” ***[717]***, buyurduğu umumi olduğu için, her çeşit ilim zâti bakımdan şereflidir. Eğer sihir bilinmeseydi, sihir ile mucize arası ayırd edilemezdi. Mûcizin, mûciz olmasını bilmek vaciptir. Buna göre sihir ilmini öğrenmenin de vacip olduğu gerekir. Vacip olan bir şey nasıl haram ve çirkin olur?”.
Hatta bazıları, müftilerin sihir ilmini bilmelerinin vacip olduğunu söyledikleri nakledilmiştir. Böylece sihirden öldüren kısım ile öldürmeyen kısmı birbirinden ayırıp hüküm ve fetva vermesi için sihri bilmesi lâzımdır.
Bu son sözde nazar vardır. Bununla beraber dediği doğru olsa da sihri öğrenmeyi kebirelikten düşürmez. Bizim “Terceme”de sihri öğrenip öğretmenin kebire olduğunu söylememize münafi değildir. Zira söz, sihri öğrenip öğretmekte değil, sihri öğrenecek adamdadır. Haram olduğunu bilmeyerek onu öğrenende veya bilerek öğrendikten sonra tevbe edendedir. Şimdi bu zatın şu anda bildiği ve küfür olmayan bizatihi sihir ilmi güzel midir, çirkin midir? Bu, bir bilgi olduğu ve “Her şeyi bilmek cehlinden evlâ olduğu” için zâtından dolayı çirkin değildir. Kubhu ve çirkinliği üzerine terettüb eden hüküm bakımındandır.
Bununla beraber, fetva vermek için sihir ilmini bilmek gerekmediği için, kısas hükmünü verebilmesi için müftinin sihir bilmesi vaciptir, sözü doğru değildir. Zira o fetvayı şöyle verir: Sihri bilip ondan tevbe eden kimse için iki âdil şahit, “Bu adamın sihri öldürücüdür” diye şehadet etmeleri, onun idamına fetva vermek için yeterlidir. Aksi halde yapılacak bir şey yoktur. Yine bunun gibi mucizeyi bilmek için sihri bilmeye de ihtiyaç yoktur. Zira âlimlerin kahir

çoğunluğu sihri bilmedikleri halde sihir ile mucizeyi birbirinden ayırd etmesini bilmişlerdir. Aslında sihir ile mucize arasındaki fark pek açık ve kesindir. Mucize ile adam peygamberliğini ilân eder ve meydan okur. Sihirde ise böyle bir iddia yoktur. O halde "Sihir ile mucizenin aralarını ayırabilmesi için sihri bilmesi lâzımdır" sözü doğru değildir.
Tabiat üstü olmak bakımından mucize ile şilnr müşterektirler. Yalnız mucizede peygamberlik iddiası var, sihirde yoktur. İşte bu, sihir ile mucizeyi birbirinden ayırd edebilmek için, bir ölçüdür.
Yukarda geçtiği gibi, Kurtubî, sihir anında çekirge ve benzerlerini Allahu Teâlâ indirmez olduğunda âlimlerin ittifakı vardır. Yâni kesin olarak Allah'ın yaptıkları ve mucize olarak gösterilen şeyler sihirde sihirbazlara verilmemiştir. Böylece de birbirinden ayırd edilebilirler.
Kaadı Bâkillânî, "Biz, icma' ile bundan yâni sihirden menolun-duk, icma' olmasa buna da ruhsat verirdik." demiştir.
Kurtubî ise Kaadı Bâkillânî'ye karşı, Firavun'un sihirbazlarının iplerini delil gösterdi ve âyet-i celile'de, *"Hemen değnekleri ve ipleri sihirleri yüzünden, Musa'ya sanki yürüyormuş gibi geldi."* [718] buyurmakla, iplerinin hareket eden birer yılan olduklarını haber verdi, dedi. Halbuki bu doğru değildir, zira gerçekten ipler yılan olmuş değildi, bu bir hayalden başka bir şey değildi. Zaten âyetten bu husus, açıkça ifade buyurulmuştur.
Sihirbazın kâfir olup olmadığı ihtilaflıdır. Bununla beraber yukarda saydığımız sihrin birinci ve ikinci bölümlerinin küfür olduğunda söz yoktur. Çünkü bunlar, yıldızların ve felek'in bu âlemde etkili olduğunu ve aynı zamanda insan kendisini tasfiye ile beraber cisim ve hayat icadına müessir olacağını, şekil değiştireceğini inanmaktadırlar ki, bunlar, küfrün tâ kendisidir. Üçüncü bölümüne gelince -ki, sihirbaz kendisini tasfiye ve birtakım üfürükler, efsunlar okumak ve bazı kimyevi maddeleri birbirine karıştırıp tüttürmekle cinlerin kendilerine itaat ederek bazı bünye ve şekilleri değiştireceğine inanmasıdır. Zaten mutezile sihrin sadece bu şeklini kabul eder, diğerlerim reddeder. -Bundan başka sihrin bütün bölümleri için bir cemaat mutlak surette küfür olduğunu söylemişlerdir. Zira yahûdiler, sihri Süleyman aleyhisselâma izafe ettikleri vakit, Allahu Teâlâ Süleyman aleyhisselâmı tenzih ederek, "Halbuki Süleyman kâfir olmadı, ama insanlara sihri öğreten şeytanlar kâfir olmuşlardı." buyurmuştur. Bu âyetin zahiri bize gösteriyor ki, onların küfrü, sihir öğrettikleri içindir. Zira "Bir hükmün münasib bir vasfa terettübü, o vasfın illet olmasını gösterir." bir usûl kuralıdır. Burada küfre sebep olan, sihri öğretmektir. Küfür olmayan şeyi öğretmek küfür olamayacağma göre, sihir küfür ki, onu öğretmek de küfür sayılmıştır. îşte, mutlak sûrette sihrin küfür olmasını gerektirir. Yine bunu teyid eden diğer âyet-i celile'de Allahu Teâlâ'nın melekleri hakkındaki, *"Bu ikisi (Hârût ile Mârût) biz sadece imtihan ediyoruz, sakın inkâr etme, demedikçe kimseye bir şey öğretmezlerdi."* buyurduğudur. Sihirbazın kâfir olmadığına kail olan Şafiî ve diğerleri, "Bir hale hikâye etmenin doğruluğunda yalnız bir suretin bulunması yeterlidir." demişlerdir. Meselâ, sihirbazın küfründe yalnız yıldızların ulûhiyetine kail olanları ele almak yeterlidir. Aynı zamanda burada hükmün, illiyeti mûş'ir olacak bir vasıf üzerine terettübünü de kabul etmiyoruz. Yâni sihri öğrendikleri için kafir olduklarını kabul etmiyoruz. Adları üzerinde, "Şeytanlar" buyurulmuştur. Zaten şeytanlar kâfirdirler. Mânâ şöyledir: "Onlar kâfirdirler ve aynı zamanda küfürleri ile beraber bir de sihri öğreniyorlar" demektir ki doğrusu budur.
Sihirbazın tevbesinin kabul olup olmamasında ihtilâf edilmiştir. Önce şunu bilmek lâzımdır ki, yukarda anlattığımız sihrin birinci ve ikinci bölümlerini kabullenmek, irtidad (dinden çıkma) demek olduğundan, sihirbaz ya tevbe eder ya da öldürülür. İmam Mâlik ve Ebû Hanife, "Bu iki bölümün tevbeleri kabul olmaz." demişlerdir.[719] Üçüncü ve daha sonraki bölümlere gelince; şayet yaptığı işin mubah olduğuna inanıyorsa kâfir olarak öldürülür. Çünkü bizzarûre dinden bilinip ve harani olduğunda ittifak edilen bir şeyin mubah olmasına inanmak küfürdür. Şayet yaptığı bu sihrin haram olduğunu bilip inanarak yapıyorsa, Şafiî'ye göre, bu bir cinayettir. Bu cinayeti başkasına yapıp ikrar ettiği vakit, çoğunlukla idam edilir. Zira yaptığı ya kasıd ya da kasde benzerdir veya da hatadır. Her ikisinde diyet, eğer kabul ederse, âkileyedir. Zira onun ikrarı onlar hakkında muteber değildir, îmâm A'zam'ın kendi ikrarı veya şahitlerin şehâdeti ile sihirbaz olduğu tesbit edilen adam mutlak surette öldürülür. Artık onun, "Ben sihri terkettim veya tevbe ettim" demesine itibar edilmez. Şayet, "Evet, ben sihir yapıyordum fakat şu kadar zaman oldu tevbe ettim ve sihri terkettim" derse o zaman öldürülmez. İmâm A'zam'a:
"Dinden çıkanın tevbesi kabul oluyor da sihirbazın tevbesi neden kabul olmuyor?" diye sorduklarında, o:
"Çünkü sihirbaz hem küfretti ve hem de yeryüzünde bozgunculuk yaptı," diye cevap verdi. Fakat İmâm A'zam'ın bu görüşü, Resûl-i Ekrem, sihr eden yahûdiyi öldürmediği için reddedilir.
Müslümanlar arasında yaşayan gayr-i müsümler ile müslümanlar arasında bir fark yoktur. Yâni hepsi aynı muameleye tâbidir. Nitekim Resûl-i Ekrem:
"Müslümanların lehine olan onların da lehinedir, müslümanların aleyhine olan onların da aleyhinedir." buyurmuştur.
İmam A'zam -Allah rahmet eylesin- davasına Hafsa radıyal-lahu anha'nın cariyesi ile delil çekmiştir. Hafsa (r.a.) nın cariyesi ona sihir yaptı ve yaptığını da itiraf etti. Bunun üzerine Hafsa (r.a) Abdurrahman b. Zeyd'e emretti ve onu öldürdü. Durum, mü'minlerin emîri Osman radıyallahu anh'a intikal edince bunu kabul etmedi. Abdullah İbn Ömer (r.a.) Hz. Osman'a giderek durumu açıkladı. Hz. Osman'ın bunu kabul etmemesi, kendisi halife olduğu halde müsaadesi alınmadan cariyenin öldürülmüş olması keyfiyeti idi.
Yine Hz. Ömer, "Kadın erkek ne kadar sihirbaz varsa hepsini öldürün" diye emir verdi. Bunun üzerine üç sihirbazı öldürdüler. İşte İmam Â'zam hazretleri davasına bunları delil çekmiştir.
Şafiîler bunun cevabında şöyle derler:
"Önce bu iki olayın olup olmadığında şüpheliyiz. Olduğunu kabul etsek bile, belki bunlar sihrin birinci ve ikinci bölümlerinden olan sihirbazlardı. Bunların öldürülmesine zâten söz yoktur. Bunun aksini, yâni üçüncü ve daha sonraki nevilerden sihirbaz olduklarını isbat edecek hangi delil vardır?" [720]
Tembih: Sihirbazın yapmış olduğu sihri bozması için sihirbaza baş vurulur mu? Buhârî'nin rivayetinde Saîd İbnü'l-Müseyyeb bunu caiz görmüştür. Mâzerî de buna mütemayildir. Hasan-ı Basri ise bunu çirkin karşılamıştır. Şa'bi de der ki: "Sihir ve efsun yapmakta beis yoktur".

İbn Battal, "Vehb b. Münebbih'in Kitabında: "Yeşil sedir ağacından yedi yaprak alır, iki ağaç arasında ezer ve sonra su ile karıştırır. Üzerine Âyetü'l-Kürsi'yi okur. Sonra üç yudum içer ve daha sonra da onunla yıkanırsa, bütün derdi Allah'ın izniyle gider. Aynı zamanda karışma yaklaşamayana da yararlı olur" [721] dedi. Allahu Teâlâ'nın, *"İki melek üzerine bir şey indirilmedi."* âyetinde dört söz vardır: En açığı (Mâ) harfinin mevsûle olup önceki (es-Sihr) üzerine matuf olmasıdır. Yâni, "Hem sihri ve hem de meleklere ineni insanlara öğretirler" demektir.
(Mâ) harfini nâfiye yapanlar da vardır. Bu takdirde mânâ, "Sihrin mubah olduğuna dâir meleklere bir şey inmemiştir." olur. Ayrıca bu cümle mahallen mecrûr ve "Alâ mülk-i Süleyman" cümlesi üzerine matuf mevsûledir diyenler de vardır. Zira onu sihir üzerine atfetmek, sihrin o meleklere indirilmiş olduğunu gerektirir ve buna göre sihri indiren de Allah olur ki, bu, hiçbir suretle caiz değildir. Peygamberler sihir öğretmek için gönderilmedikleri gibi, melekler de gönderilmemişlerdir. Hiç küfür olan bir şey Allah'a izafe edilir mi? Küfür, ancak bozguncu kâfirlere nisbet edilir. Mânâ şöyle olur: "Şeytanlar, sihri Süleyman'ın mülküne ve meleklere indirilene nisbet ettiler. Halbuki Süleyman'ın mülkü ve meleklere indirilen sihirden çok uzaktır. Belki meleklere indirilen, şeri'at ve dindir. Onlar insanlara bunu öğretir, kabulünü ve ona sarılmalarını isterlerdi. Bir kısmı bunlara uydu bir kısmı da uymadı".
Fahruddin-i Râzî buna itiraz ederek, "Bu cümleyi "mülk" üzerine atfetmek uzak bir ihtimaldir. Bunun için delile ihtiyacı vardır." dedi ve zannetti ki: "Eğer sihir meleklere meydi, onu indiren Allah olacaktı ve zarar vermeyecekti. Zira bir şeyin vasfını tarif etmek bazı kere teşvik için olur da mükellef onu arar, bulur. Bazan da nefret ettirme için olur ki, mükellef ondan uzaklaşmış olsun. Nitekim şâir:
"Kötülüğü, kötülük yapmak için değil, ondan korunmak için öğrendim. Zira kötülüğü bilmeyen kolaylıkla içine düşebilir." demiştir. Ve zannetti ki, peygamberleri sihir öğretmek için göndermenin caiz olmamasının bunda bir etkisi olmaz. Zira burada maksad, sihrin bozgunculuğunu öğrenmek ve ibtalini araştırmaktır. Yine zannetti ki, sihri öğrenmek yasaklanmış küfürdür. Bunu kabul etsek bile, bu, vukuu haldir. Bunun doğruluğunda bir suret yeter. Yine zannetti ki, sihri şeytanlara ve kâfirlere nisbet etmenin sahih olması, sihirden sihir yapmak murad olduğu vakittedir, yoksa öğrenmek değildir. Caiz ki, sihri yapmak yasak, fakat ondan korunmak için öğrenmek memurunbihtir.
Bunların (Hârût ile Mârufun) iki melek olması, doğrusudur. Şaz kıraatte "Melik" de okunabilir. Böyle okuyanlar vardır ki, buna göre bunların iki insan olmaları gerekir. Buna dair açıklama yapılacaktır.
"Bibâbile"deki (B) harfi (Fi) manasında harfi cerdir. Bu memlekete "Bâbil" denmesi, bazılarına göre insanlarının dilleri ayrıldığı içindir. "Tebelbül" etmişlerdir. Zira Allatiu Teâlâ rüzgâra emretti ve onları burada topladı. Hiçbiri Öbürünün söylediğini anlayamadı. Bu defa rüzgâr onlan ayn ayrı memleketlere dağıttı ve herbiri gittiği yerde kendi dilini yaydı.
Yine denilmiştir ki; Nuh aleyhisselâmın gemisi Cûdi dağına indiği vakit, Nûh aleyhisselâm orada bir köy inşa etti ve o köye gemideki insanların sayısına uygun olarak "Seksen" adını verdi. Bir gün sabahleyin kalktılar. Seksen kişinin ayrı ayrı bir dil konuşmaya başladığını gördüler. Buna Arapça'da "Tebelbül" derler. Bunun için burası "Bâbil" adını almıştır.
Diğer bazılarına göre de Nemrud'un kuşlar ile havaya uçup Allah ile savaşmak istediği uzay gemisi düştüğü vakit herkesin dili dolaştı, ayrı ayn konuşmaya başladılar. Bunun için bu yere "Bâbil" dendi. Bu, Irak'ın Bâbil'idir. İbn Mes'ûd ise Kûfe'nin Bâbil'i olduğunu söylemiştir.
Cumhur'a göre; Hârût ve Mârût (T) harfinin üstünü ile (Hârûte ve Mârûte) şeklinde okunur. (Melekeyn) inin (L) harfini üstün okuduğumuzda (Hârût) ve (Mârût) (Melekeyn) den bedel olur. Bazıları (Mine'n-nâs) dan bedeldir dediler ki, bu, bedel-i ba'z minelküll'dür. (Şeyâtîn) den bedel olduklarını söyleyenler de vardır. Zemm üzerine mensup olduklarını söyleyenler de vardır. Yâni, "Şeytanlar arasından Hârût ile Mârût'u yererim" demektir. Zemm üzerine mensup demek Arapça'da "Hârût ile Mârufu yererim" demektir. (Melimeyn) okuyan, yâni (L) harfini meksûr okuyan da aynı şeyleri tatbik etmiştir.
Evet, bazı müfessirlerin tevcihleri gibi "Melikeyn" Davûd ve Süleyman aleyhimüsselâm ile tefsir edilirse, Hârüt ve Mârut'un şeytanlardan veya insanlardan bedel olmaları vacip olur. (L) harfini meftûh okursak, bunlar Hârüt ve Mârût adında iki melektirler, demek olur ki, sahih hadisde de anlatıldığına göre, doğrusu budur.
Bazılarına göre bu iki melek, Cebrail ile Mikâil aleyhim esse lamdırlar. (L) harfinin esresi ile "Milekiyn" okuduğumuz takdirde, bazılarına göre cinlerden iki kabiledirler. Bazılarına göre de Dâvûd ve Süleyman aleyhimesselâmdırlar. Bazıları bunların iyi iki insan olduklarını söylemişlerdir. Bazıları da iki sihirbaz olduklarına kail olmuşlardır. Diğer bazılarına göre de, bunlar sünnetsiz iki kötü insandı ve başkalarına sihir öğretirlerdi.
Âyetteki "Yuallimani" tâlimdendir. îlâm ve bildirmek anlamında "Yûlimanı" diye okuyanlar da vardır. Zira hemze ile şedde birbirini takip ederler. Melekler sihir öğretmezler, sihrin zararlarını anlatırlardı. Bu (Yuallimâni) nin (Yûlimani) olduğunu söyleyenlerden birisi İbn Arabi, diğeri de Enbâri'dir.
Hârut ile Mârut'un melek olmadıklarını söyleyenlerin delili, sihri öğretmenin, meleklere yaratmadığıdır. Diğer bir delilleri de, âyet-i celîle'dir. Âyette,
"Bir melek indirmiş olsaydık iş bitmiş olurdu da onlara göz bile açtırılmazdı." [722] buyurulmuştur. Aynı zamanda bunlar insan suretine girmiş iki melek olsalardı, tebîs ve hile olurdu, bu ise caiz değildir. Şayet bu da caiz olsa, artık görülen her insanın melek olmasından şüphe edilmesi gerekecekti ki, bu, mümkün değildir. Aynı zamanda yukardaki âyete de münafidir." dedi.
Birinciye şu şekilde cevap verebiliriz: Sakıncalı olan, yapmak için öğretilen sihirdir. Yoksa zararını anlatmak için öğretmek sakıncalı değildir.
İkincisine de şöyle cevap verebiliriz: Eğer biz, insanları hakka ve tevhide davet eder bir melek göndereydik onu

erkek bir insan olarak gönderirdik ki, ondan insanların vahiy almaları mümkün olabilsin. Burada insanları hakka davet edecek bir durum olmadığı için, meleklerin insandan başka bir surette olmaları sakıncalı değildir.
Üçüncüsüne de cevap verirken deriz ki: Bunların iki erkek suretinde olmadıklarını kabul ederiz. Bu suretle olayla âyet arasında ayrıcalık olmaz. Nitekim bunu böyle açıklamıştık. Bu melekleri insan suretinde kabul ettiğimiz takdirde yine olayla âyet arasında ayrıcalık yoktur. Meleklerin yere indirilmelerinin caiz olduğu an ve zamanlarda görülen herhangi bir zata melek diye hükmetmek de caizdir. Nitekim Cebrail aleyhisselâmın Dihye adındaki zatın suretine girdiğini bilenler, bu suretteki adamı gördüklerinde bunun Dihye mi, yoksa Cebrail mi olduğunda haklı olarak tereddüt ederlerdi. Bazı müfessirler, bunlara hiçbir değer taşımayan boş birtakım cevaplar vermişlerdir ki, bunları kaleme almaya lüzum yoktur.
Şunu da bilmiş ol ki, nıüfessirler bu iki melek hakkında uzun ve büyük bir kıssa anlatırlar. Bu kıssanın özeti şöyledir:
Allahu Teâlâ Âdem aleyhisselâmı yaratıp yeryüzüne indireceği vakit, örnek olmak üzere istişârî mâhiyette durumu meleklere anlatınca, melekler,
"Orada bozgunculuk yapacak, kanlar akıtacak birini mî var edeceksin? Halbuki biz seni överek yüceltiyor ve seni takdis etmekte bulunuyoruz." [723]diyerek kendileri üzerine, Allahu Teâlâ iddialarının çürüklüğünü onlara göstermek için Hârût ve Mârut'u beşerî şehvetlerle teçhiz etti ve onları hâkim olarak yere indirdi. Nihayet bunlar güzel bir kadın olan Zühre'ye tutuldu ve onunla gayr-i meşru münâsebette bulundular. Bunun üzerine dünya ve âhiret azabından birini tercihleri istendi. Onlar da dünya azabım tercih ettiler. Bunun için kıyamete kadar azâb olmaktadırlar.
Birçokları, bu kıssanın aslı olmadığı üzerinde durmuş ise de, bu, onların sandıkları gibi değildir. Zira bunun hakkında hadîs vârid olmuştur. Şarap bölümünde hadîsin metni gelecektir. Bu hadîsde geçen rivayetlerden birisi de şudur: Bunlar kadını görüp ona vurulunca, kadın, yakınlık vermek için Allah'a ortak koşmalarını istemiş. Onlar buna yaklaşmamışlar. Sonra kadın, adam öldürmelerini istemiş, ona da yaklaşmamışlar. Nihayet son teklif olarak içki içmelerini istemiş. Onlar bunu diğerlerinden ehven bulup kabul etmişler ve içkiyi içmişler. Sarhoş olduktan sonra hem kadına yaklaşmış hem de adam öldürmüşlerdir. Ayılınca, kadın, yaptıklarını onlara haber vermiş ve yukarda anlatıldığı gibi neticede dünya azabını seçmişlerdir. Münazaa edenlerden birisi Fahruddin-i Râzî'dir. O, "Bu kıssa fâsid ve merdud bir hikâyedir. Kur'an'da buna delâlet eden en küçük bir delil bulunmadığı gibi, aksine birçok yönleri ile Kur'an-ı Kerim bunu reddeder." demiş ve şöyle devam etmiştir:
Birincisi, her günahtan melekler mâsumdurlar. Buna şu şekilde cevap verilir: "Meleklerin masumiyeti, melek olmalarına bağlıdır. în-san olduktan ve beşeri şehvetle donatıldıktan sonra, bu masumiyet ortadan kalkar. Bununla beraber hadisden anlaşıldığına göre, bunlara vaki olan, gerçek değil, temsil babmdandır. Zira Zühre yıldızı onlara temessül etti ve olanlar onunla oldu ki, onların: "*Orada bozgunculuk yapacak, kanlar akıtacak birini mi varedeceksin? Halbuki biz seni Överek yüceltiyor ve seni takdis etmekte bulunuyoruz."* şeklindeki övünmelerini reddetmek içindir.
Fahruddin-i Râzî'nin, hikâyenin reddine dâir delillerinin ikincisi, onlann iki azâb arasında muhayyer bırakılmalarının zannedilmesidir ki, bu, fasittir. Aslında onların iki azâb arasında değil, tevbe ile azâb arasında muhayyer bırakılmaları gerekir. Zira ömrü boyunca Allah'a ortak koşanı bile Allah tevbe ile azap arasında muhayyer bırakırken, günah işleyeni tamamen tevbeden mahrum bırakır mı?
Fahruddin-i Râzî'nin bu itirazına da şöyle cevap verilir: Bu iş tevkiiyyedir. Burada muhal yoktur. Kıyasa da imkân yoktur. Zira Allahu Teâlâ onlara ezelî olarak ukubette şiddet ve gılzatı murad etmiştir.
Fahruddin-i Râzî'nin üçüncü itirazı da şöyledir: Onlar bir yandan azâb ve ikab olurken öte yandan insanlara sihri öğretip sihre davet etmiş olmalarıdır ki, bu, cidden şaşılacak bir şeydir.
Bunun da cevabında şöyle denilir: Bunda şaşılacak bir şey yoktur. Çünkü bunlar fitne olarak indirilmişlerdir. Sihri öğrettikleri saatlerde azâblan durur da öğrettikten sonra yine başlar.[724]
Diğer birisi de, "Bu meleklerin indirilmesinde birtakım hikmetler vardır." demiş ve şöyle devam etmiştir:
Birincisi, o devirde sihirbazlar çoğalmış, acayip şeyler yapmakla peygamberlik iddiasına kalkışmışlar. Hatta sihirleri ile insanlara meydan okumaya başlamışlar. Bunun üzerine Allahu Teâlâ bu iki meleği göndererek insanların bu sahte peygamberlere karşı direnişlerini sağlamak üzere, onlara sihri öğrettiler. Bu, açık ve meydandadır.
İkincisi, mucize ile sihrin ayrı ayrı şeyler olduklarını bilmek, bunların mahiyetlerini anlamaya bağlıdır. Halbuki insanlar sihrin mâhiyetini bilmiyorlardı. Bunun için sihrin mâhiyetini öğretmek üzere Allahu Teâlâ melekleri gönderdi.
Üçüncüsü, Allah'ın düşmanları arasına ayrılığı, dostları araşma birliği sokan sihrin onlara göre mubah ve hatta mendup olması mümteni değildir. Bu maksadla sihri öğretmek için Allahu Teâlâ onları gönderdi. İnsanlar bunlardan öğrendikten sonra onu kötülükte ve tamamen tersine olarak Allah'ın düşmanları arasında dostluk, dostları arasında düşmanlıkta kullandılar.
Dördüncüsü, her şeyi öğrenmek güzeldir. Sihir yasak olduğuna göre onun da bilinmesi gerekir. Aksi halde ondan korunmak mümkün olmaz.
Beşincisi, belki o zaman insanlar sihrin çeşitlerini bilmiyor ve bu sebeple onlarla gereği gibi karşılaşamıyorlardı. Allahu Teâlâ bu maksadla melekleri gönderdi ve melekler de sihirde insanları yetiştirdiler.
Altıncısı, bir insan peşin zevklere olan servetin yolunu bildikten sonra ondan menedilmesi, kişinin çok ağırına gideceğinden, bu durum teklifde bir şiddettir. Sihrin nasıl yapılacağını ve sağlayacağı yararlar kendisine öğretildiği halde, onu yapmasının yasaklanması adamın ağrına gider ve bu sayede fazla mükâfat kazanır.
İşte bu ve benzeri sebepler yüzünden, sihri öğretmek üzere Allahu Teâlâ'nın melekleri göndermiş olduğu uzak bir ihtimal değildir.

Diğer birisi de, bu olayın İdrîs aleyhisselâm zamanında cereyan ettiğini söyler ve âyetteki "Fitne" den murad, hakkı bâtıldan, itaat edeni âsi olandan ayıran mahabbet ve sevgi demektir. Meleklerin, *"Biz sadece imtihan ediyoruz. Sakın inkâr etme demedikçe kimseye bir şey öğretmezlerdi"*, demeleri öğretme işine başlamadan önce kesin bir öğüt içindir. Yâni sana bu öğrettiğimizden maksad, sihir ile mucizeyi birbirinden ayırmak ise de, bununla çeşitli bozgunculuğa ve isyana da gidebilirsin, bundan son derece sakın.

Allahu Teâlâ'nın, *"Bu ikisinden, koca ile karısının arasını ayıracak şeyler öğreniyorlardı."* buyurduğundaki, karı ile koca arasını ayırmakta da ihtilâf etmişlerdir.

Bazıları diyorlar ki: Doğrudan sihrin etkisine inanmak küfürdür. Binaenaleyh, bu adam doğrudan sihre inanırsa küfre gider. Küfre gidince de karısı bâin talak ile boş olur. tşte karı ile kocayı ayıran hüküm bu.

Diğer bazıları da, hile ve desise ile karıyı kocasından ayırmak demektir, demişlerdir. Yalnız karı ile kocanın arasını ayırmayı mı öğreniyorlar? demeye lüzum yoktur. Bunun yanında diğerlerini de öğreniyorlar. Zira insanın karısına bağlılığı hepsinden fazladır. Bu kadar sevgi karşısında onları ayırmak mümkün olduğuna göre, diğerlerini ayırmak bundan daha kolaydır. Buna da Allahu Teâlâ'nın *"Halbuki Allah'ın izni olmadıkça onlar kimseye zarar veremezlerdi."* buyurması delâlet etmektedir. Mutlak surette zararı zikretti, ayırmaktan bahsetmedi. Yukarda karı kocayı ayırır diye tahsis, zararın en üstünü olması bakımındandır.

Yine Fahruddin-i Râzî diyor ki: "Âyet-i celîle'de, *"Allah'ın izni olmadıkça..."* yâni, onların zarar vermesi, ancak Allah'ın izniyledir, denmektedir. Halbuki izin, emirde hakikattir, yâni izin emir demektir. Halbuki Allahu Teâlâ sihir ile emretmez. Sihir ile emretse onları zemmetmezdi. Halbuki onları zemmetmiştir. Bunun için, *"Allah'ın izni olmadıkça..."* âyetini tevil zarureti vardır ve burada da birkaç veçhe yer vermek lâzımdır.

Birincisi, izinden murad, tahliye serbest bırakmaktır. Yâni insan sihir yaptığı vakit Âllahu Teâlâ isterse sihri meneder, etkili olamaz; isterse sihir ile sihrin zararını serbest bırakır ve etkili olur.

İkincisi, *"Allah'ın izni olmadıkça..."* demek, "Allah'ın bilmesiyle" demektir. Çünkü ezan ve izin, ilâm ve bildirmek demektir.

Üçüncüsü, *"Allah'ın izni olmadıkça..."* demek, "Allah'ın yaratması olmadıkça." demektir. Çünkü sihir yapıldığı vakit meydana gelen zarar, ancak Allahu Teâlâ'nın yaratması ile olur.

Dördüncü tevcih de, "*Allah'ın emri olmadıkça*" demektir. Yukarıda da dediğimiz gibi, adam mutlak surette sihrin etkisine inanırsa küfre gider ve karısı bâin talak ile boş olur. İşte bu boş olma keyfiyeti Allah'ın emri iledir ki, burada sihirbazları daha çok yermek ve daha çirkin azâb ile korkutmak vardır. Zira âhiret nimetlerinden nasib alamamak kadar kötü hiç bir şey olamaz. Bunun için hemen Allahu Teâlâ, *"Kendilerini karşılığında sattıkları şeyin ne kötü olduğunu keski bilselerdi."* buyurmuştur. Eğer bu yermenin ne büyük olduğunu bileydiler, kendilerini satmazdılar. Allahu Teâlâ önce, *"And olsun ki bileydiler*" buyurmakla ilmi onlara isbat etti sonra da *"Keşke bileydiler"* buyurmakla ilmi onlardan nefyetti. Çünkü ikincinin mânâsı, onlar bildiklerini hileydiler, demekle ilimlerinin gereği ile amel etmedikleri için, onları ilimden soyulmuş kabul etmiştir. İkinci ilimden murad akıldır. Zira ilim, aklın ürünüdür. Asıl nefyedilince ürünü de nefyedilmiş olur. Îlmin varlığı, yokluğu gibi olur. Çünkü akılsız ilim olmaz. Bu sebeple onlar ilimlerinden yararlanamadılar. Bu, tıpkı Allahu Teâlâ'nın kâfirlere kör, sağır ve dilsiz demesi gibidir. Çünkü onlar, bu duyulardan yararlanmasını bilememişlerdir. Yahut iki ilmin müteallakları arasında muğayeret vardır. Yâni âhiretteki zararını bildi ve fakat dünyadaki kârını bilemediler. Bütün tevcihler "Alimâ" ile "Ya1lemûne"nin failleri bir olduğu vakittedir ki, görünüş de bunu gerektirir. Bunların failleri ayrı ayrı olur ve meselâ, "Alimû" zamirini meleklere veya şeytanlara, "Şeref" ve ondan sonraki zamirleri de yahûdilere verirsek, o zaman zorluk kalmaz.

Bu âyetlerde anlatılan ile, sihrin aslı, menşei, hakikati, nevileri, zararı, çirkinliği ve üzerine terettüb eden şiddetli veîd ve bu durum karşısmda bunu bozguncu şeytan ve inatçı cebbardan başka kimsenin yapamayacağı anlaşılmıştır.

Sihri yeren pek çok hadisler vardır.

Ebû Hureyre (r.a.) nin rivayetinde Resûl-i Ekrem:

"Yedi helak edici günahtan sakınınız," buyurdu. Ashâb :

"Ya Resûlallah, onlar hangilerdir?" diye sordular. Resûl-i Ekrem:

"Allah'a şirk koşmak, sihir, Allah'ın haram kıldığı cana kıymak -haklı olarak müstesna-, riba yemek, yetim malı yemek, savaş alanından kaçmak, temiz ve iffetli mü'minlere iffetsizlik isnad etmektir," [725]buyurdu.

İbn Merdeveyh'in zayıf sened ile ve İbn Hibban'ın "Sahih"indeki rivayetlerinde; Resûl-i Ekrem Yemenlilere yazdığı mektupta farzları, helâl ve haramı anlatırken büyük günahların en büyüklerini ele aldı ve bu meyanda sihri de saydı.

Taberâni'nin rivayetinde; adamın biri Resûl-i Ekrem'e kebâirleri sordu. Resûl-i Ekrem en büyük günahların dokuz olduğunu söyledi ve bunları sayarken sihri de bu meyanda saydı.

Ebû Hureyre (r.a.) den: Resûl-i Ekrem:

"Kim bir düğüm bağlar sonra da buna üflerse sihretmiş olur. Her kim de sihir yaparsa Allah'a ortak koşmuş olur. Her kim (bir şeyden korunmak için nazar boncuğu gibi) bir şey takarsa (korunmak istediği o şeyde) yalnız bırakılır."[726]

Hasan'dan onun da Osman b. Ebû'l-Âs radıyallahu anh'den rivayetinde, şöyle demiştir:

"Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem'den şöyle buyurduğunu işittim:

"Allah'ın peygamberi Dâvûd -Allah'ın salât ve selâmı üzerine olsun- un bir saati var idi ki, o saatte çoluk çocuğunu uyandırır ve:

"Ey Dâvûd ailesi, kalkın namaz kılın, çünkü bu saat Allah'ın duaları kabul ettiği bir saattir. Ancak sihirbazın veya a'şarcının duasını kabul etmez." derdi." [727]

İbn Abbâs (r.a.) dan: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Üç günah vardır ki, bunlardan biri kimde bulunmazsa Allahu Teâlâ bundan başka günahlarını dilediği kimse için bağışlar: Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmadan ölen, sihirbazlara uyan sâhir olmayan ve din kardeşine kin tutmayandır." [728]
Ebû Musa radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem:
"Devamlı içki içen, sihre inanan ve sılâ-i rahmi kesen cennete giremez."[729] buyurmuştur. Ahmed, Ebû Ya'lâ, "Sahih"inde İbn Hibban ve Hâkim'in de bu mealde rivayetleri vardır.
Tembih: Sihir, sihri öğrenmek, öğretmek ve yapılmasını istemek gibi hususları kebâirden olduğunu Şeyhu'l-İslâm Celâl Belkinî ve diğerleri de söylemişlerdir. Zaten bazılarında âyetin ve bir kısmında da hadîsin kesin açıklaması bunu ortaya koymaktadır. Bunların küfür olduğunu söyleyenler de bulunduğuna göre artık büyük günah olmalarında şüphe kalmaz. Özellikle bu husustaki şiddetli veîd ve yukarda anlattığımız gibi bunu ağır şekilde yasaklayan hükümlerin bulunması -ki, âyet-i celile ve hadîs-i şeriflerden bunlar anlaşılmaktadır- kebire olduğu meydandadır. Allah cümlemizi muhafaza buyursun.[730]

324. Kebire: Kâhinlik, Falcılık Yapmak

325. Kebire: Yitik Ve Bilinmeyen Şeylerden Haber Vermek

326. Kebire: Teşe'üm Tiyere Uğursuzluk Taşlarla Fal Etmek

327. Kebire: Kum Üzerine Çizgiler Çizerek Fala Bakmak

328. Kebire: Müneccimlik Yapmak

329. Kebire: İyafet, Kuş Oynatmak, Kuşun Ötmesinden Ve Uçmasından Teşe'üm Etmek

330. Kebire: Kâhine, Falcıya Müracaat Etmek

331. Kebire: Arrafa Baş Vurmak, Çalınan Bir Şeyin Veya Yitiğin Yerini Haber Verdiğini İddia Eden Kimseye Baş Vurmak

332. Kebire: Müneccime Baş Vurmak

333. Kebire: Müneccime Gitmek

334. Kebire: Kuşun Ötmesinden Ve Uçmasından Teşe'üm Edenlere Baş Vurmak

335. Kebire: Teşe'üm Edenlere Baş Vurmak

Allahu Teâlâ şöyle buyuruyor:
"Bilmediğin şeyin ardına düşme, doğrusu kulak, göz ve kalb, bunların hepsi o şeyden sorumlu olur."[731] Yâni bilmediğin şeyler hakkında söz söyleme, zira duyu organların bundan sorumludur.
Yine Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştur:
"Görülmeyeni bilen Allah, görülmeye kimseyi muttali kılmaz. Ancak peygamberlerden bildirmek istediği bunun dışındadır."[732] Yâni gaybı yalnız Allahu Teâlâ bilir, Gayba hiç kimseyi muttali kılmaz. Ancak risaletine peygamberliğine razı olup peygamber tayin ettiklerine gaybından dilediklerini bildirir. Buradaki istisna muttasil olur. Bazıları istisnanın munkatî olduğunu ve "Lâkin" anlamında olduğunu söylemişlerdir. Yâni, lâkin kimi peygamber etti ise o: "*Onların önünden ve ardından gözcüler salar.*" Doğrusu, birinci mânâdır. Zira Allahu Teâlâ peygamberleri ve hatta vârislerini bile birçok gayblere muttali kılmıştır. Şüphesiz O'nun bildikleri yanında bunlara bildirdiği çok az şeylerdir. Külliyât ve cüz'iyât olmak üzere mutlak surette gaybını bilen, tek kendisidir, başkalan değildir.
Imran İbn Husayn (r.a.) den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Teşe'üm eden, halkın tuttuğu şûme inanan, kehânette bulunan, kâhine gidip sözlerine inanan, büyücülük yapan veya büyücüye gidip ona inanan kimse bizden değildir. Her kim kâhine gidip söylediğine inanırsa, Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem üzerine indirilmiş olan (Kur1 an) ı inkâr etmiş olur." [733]Aynı hadîsi, son fıkrası hâriç Taberânî hasen sened ile rivayet etmiştir.
Câbir (r.a.) den: Resûl-i Ekrem:
"Her kim kâhine (gizli şeylerden haber veren kimseye) gidip de ona inanırsa, Muhammed (s.a.v.) e indirilmiş olana inanmamış olur." [734]buyurmuştur. Taberânî bu kısmı rivayet ettikten sonra devamında, *"Kim inanmayarak kâhine giderse kırk gün namazı kabul olmaz."* [735]buyurulmuştur.
Vasile b. el-Eska' radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Her kim kâhine gelir de ondan bir şey sorarsa kırk gün tevbesi kabul edilmez. Şayet kâhinin söylediğine inanacak olursa kâfir olur." [736]

Ebû'd-Derdâ (r.a.) den: Resûl-i Ekrem:
“Kehânet ettiren, ok ile fala baktıran veya teşe'üm ederek sefenden dönen kimse yüksek derecelere erişemez.” [737]buyurmuştur.
Ebû Ubeyd’in kızı Safiyye'nin, Resûl-i Ekrem’in ailelerinden balarından rivayetine göre, Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
“Her kim Arrâfe (çalınan bir şeyin veya yitiğin yerini haber veen kimse) ye gelip ondan bir şey sorar da onu tasdik ederse, o kimenin kırk gün namazı kabul olunmaz.” [738]
Ebû Hureyre (r.a.) den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
“Her kim Arrâfe veya kâhine gelip de onun söylediğini tasdik ederse, Muhammed -sallallahu aleyhi ve selleme -indirileni inkâr etmiş olur.” [739]Taberânî'nin, râvileri sikadan olan aynı mealde riayeti vardır.[740]
İbn Abbâs (r.a.) dan: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
“*Her kim yıldızlardan bir bilgi edinirse, sihirden bir parça iktias etmiş olur. Ondan aldığı bilgi arttıkça günahı da artar.”* [741]
Kabîsa b. el-Muhârik (r.a.) den rivayete göre şöyle demiştir:
“Resûl-i Ekrem’in şöyle buyurduğunu işittim:
“Kuşun ötmesinden, uçmasından teşe'üm etmek, ufak taşlarla fal açmak, kum üzerine hatlar çizmek, bunlardan geleceğe ait hükümler çıkarmak, sihir ve kehânet nev’indendir.” [742]
Tembih: Bunları kebâirden saymaya gelince; her ne kadar bunları kebâirden sayanı görmedimse de, bu hadîsler, bunların çoğunun kebâirden olduğunu açıkça ifâde etmektedir. Bir kısmı da bunlara kıyasla kebâirden sayılmıştır. Çünkü hepsinde düşünülen, aynıdır. Kâin, gizli şeylerden haber veren kimsedir; söylediklerinin bazısında isabet eder, çoğunda hataya düşer. Güya cinlerin kendisine haber verdiklerini sanır. Bunun için bazıları kehâneti, cinlerin haber vermesi diye tarif eder ve derler ki: “Kehânet, gayb ilmini iddia ve gelecekte olup bitecek işlerden haber alıp vermedir”. Bunlar zannederler ki, ona cinler haber veriyor.
Arrâf hakkında, kehânettir, sihirdir diyenler varsa da, hadisler bunları ayrı ayrı ele aldığı için aynı mânâda değildir. Beğavi şöyle der; “Birtakım ön sezilerle bazı şeyleri bilmeyi iddiadır. Meselâ Arraf, çalınan şeyi bilmek ve yitiği bulmak gibi bir iddiası vardır.”
Müneccim'e kâhin diyenler de vardır.
Ebû Dâvûd, “Tark, kuş uçurtmak suretiyle fal tutmaktır; sağa uçarsa iyi, sola uçarsa kötüdür” demiştir. İbn Fars, “Çakılları tokuşturmak da bir nevi kehânettir” demiştir.
Yıldız ilminden yasak olan, ehlinin, geleceğe dâir olayları bildiklerini iddia etmeleridir. Yıldızların seyrinden, birbirinden uzaklaşıp yaklaşmasından yağmurun yağmasını, kar’ın düşmesini ve rüzgârın esmesini bilmeyi iddia etmeleri gibi.[743] Bu rüzgârın esmesi, yağmurun ve kar’ın gerçek yağacağı zamanı ancak Allahu Teâlâ bilir. Hiçbir tecrübeye dayanmadan ve tahmin kabul edilmeden, mutlak surette şu saatte yağacak diyen fasıktır, küfre kadar gidebilir. Fakat yıldızların böyle birbirine yaklaşıp uzaklaşmaları, ayrılıp birleşmelerini Ailalıu Teâlâ yaratıyor ve bunu da yağmur ile kar'a veya da rüzgâra vesile kılıyor. Çünkü Allah'ın âdeti böyle câridir. Binaenaleyh, böyle olmakla beraber bazan da olmayabilir derse, o zaman bunda günah yoktur. Astronomi'den müşahede ile bilinen şeylerden haber vermekte de günah yoktur. Namaz vakitlerini ve ne kadar zaman geçip ne kadar kaldığını ve kıbleyi haber vermem ad ou kabildendir ve bunda günah olmadığı gibi belki de farz-ı kifâyedir.
Zeyd b. Hâlid el-Cühenî radıyallahu anh'den: Şöyle demiştir:
“Resûl-i Ekrem Hudeybiye'de bize sabah namazını geceleyin yağın yağmurdan sonra kıldırdı. Namazı bitirince cemaate döndü ve:
“Rabbmız ne buyurdu bilir misiniz?” diye sordu. Cemaat:
“Allah ve Resulü bilir,” dediler. Resûl-i Ekrem:
“Allah: “Kullarımdan bazısı bana inanarak, bazısı da kafir olarak sabahladı. Kim: “Allah'ın fazl-u keremiyle yağmura kavuştuk” dedi ise işte o bana îman etti, yıldıza küfretmiştir. Kim: “Fûlân ve fülân yıldızın doğması veya batması ile yağmura kavuştuk dedi ise, o da bana küfür ve yıldızlara îman etmiştir,” buyurdu.[744]
Aişe radıyalahu anha'dan rivayete göre şöyle demiştir:
“Bir gün bir cemaat Resûl-i Ekrem'den:
“Kâhinler hakkında ne buyurursunuz?” diye sordular. Resûl-i Ekrem:
“Doğru bir şey değildir,” buyurdular. Onlar:
“Ey Allah'ın Resulü, onlar bize bazan geleceğe ait haber veriyorlar da dedikleri gibi çıkıyor,” dediler. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:
“Onların (dedikleri gibi çıkan) haberleri meleğin ilham ettiği gerçeklerdir ki, onu meleklerden bir cin çabucak kaparak kâhinlerden bir dostunun kulağına fısıldar. Onlar da o gerçeğe kendilerinden yüzlerce yalan karıştırırlar,” buyurdu.” [745]
Yine Aişe radıyallahu anha'dan rivayete göre, şöyle demiştir:
Hz. Aişe'nin, Resûl-i Ekrem'den şöyle işittiği rivayet edilmiştir:
“Melekler anâne yâni bulutlara inerler de gökten geleceğe ait meydana gelecek bazı şeyleri aralarında konuşurlarken, şeytanlar meleklerden bir haber kapıp, işittiklerini kâhinlere gizlice ulaştırırlar. Bu havadislerle beraber, kendiliklerinden de yüzlerce yalan uydururlar.” [746]

BÂĞİLER BABI

336. Kebire: Tevîlsiz Veya Bâtıl Bir Tevil İle Zalîm de Olsa Hükümdara Baş Kaldırmak Ve İsyan Etmek

Âllahu Teâlâ buyuruyor:
"İnsanlara zulmedenlere, yeryüzünde haksız yere taşkınlık edenlere karşı durulmalıdır. İşte can yakıcı azâb bunlaradır." [747]
İyaz b, Himar radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem:
"Allah u Teâlâ bana, tevazu etmenizi bildirdi. Öyle ki, kimse kimseye övünmesin, kimse kimseye zulmetmesin." [748], buyurmuştur.
Ebû Bekre (r.a.) den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Âhirette kendisine ayrılan azâbtan başka Allah'ın dünyada sahibine ikabi tacil ettiği günah, azgınlık ve sılâ-i rahmi terketmektir." [749]
Yemin-i gamus bölümünde gelecek Beyhakinin rivayet ettiği hadîsde, *"Allah'a isyan edilen günahlar arasında azgınlık kadar ikaba hak kazanan bir günah yoktur."* buyurulmuştur.
Eserde, *"Bir dağ diğer dağa karşı azgınlık yapaydı, Allahu Teâlâ onu parça parça ederdi."* diye vârid olmuştur. Milletine karşı azgınlık gösterdiği için Allahu Teâlâ Karun'u yere batırmıştır. Nitekim âyet-i celîle'de,
"Karun, Musa'nın miletinden biriydi; ama onlara karşı azdı. Biz ona, anahtarlarını güçlü bir topluluğun zor taşıdığı hazineler vermiştik. Milleti ona: "Böbürlenme, Allah şüphesiz ki böbürlenenleri sevmez. Allah'ın sana verdiği şeylerde âhiret yurdunu da gözet, dünyadaki payını da unutma; Allah'ın sana yaptığı iyilik gibi sen de iyilik yap; yeryüzünde bozgunculuk isteme; doğrusu Allah bozguncuları sevmez." Karun:
"Bu servet, ancak bende var olan bir ilimden dolayı bana verilmiştir." demişti. Allah'ın, önceleri ondan daha güçlü ve topladığı şey daha fazla olan nice nesilleri yokettiğini bilmez mi? Suçluların suçları kendilerinden sorulmaz. Karun, ihtişam içinde mîlletinin karşısma çıktı. Dünya hayatını isteyenler:
"Keşke Karun'a verildiği gibi bizim de olsa; doğrusu o, büyük bir varlık sahibidir." demişlerdi. Kendilerine ilim verilmiş olanlar ise:ı "Size yazıklar olsun; Allah'ın mükâfatı, inanıp yararlı iş işleyenler için daha iyidir. Ona da ancak sabredenler kavuşabilir."[750], buyurulmuştur.
İbn Abbâs diyor ki: "Karun'un azgınlıklarından biri de, her türlü kötülükten münezzeh olan Mûsâ aleyhisselama kötü bir kadını musallat kılarak kendisi ile zina ettiğini söylemesini teşvikti. Kadın da öyle söyledi. Mûsâ aleyhisselâm kadına:
"Bunu sana kim yaptırdı?" diye sordu ve kadına yemin verdirdi. Kadın, kendisini Karun'un teşvik ettiğini söyledi. Mûsâ aleyhisselâmm buna canı sıkıldı ve Karun'a beddua etti. Allahu Teâlâ Mûsâ aleyhisselâma:
"Ey Mûsâ, yer emrindedir," buyurdu. Bunun üzerine Mûsâ aleyhisselâm:
"Ey yer, bunu al," dedi. Servetinin gözleri önünde yere gittiğini gören Karun Mûsâ aleyhisselâma yalvardı ise de, dinlemedi, yere onu almasını emretti. Yer Karun'u dizine kadar aldı. Mûsâ'aleyhisselâm böyle yere, "Onu al" diye diye, Karun yere batarak gözden kayboldu. Allahu Teâlâ Mûsâ aleyhisselâma:
"Ya Mûsâ, eğer Karun benden yardım dileseydi, ben ona yardım ederdim," buyurdu".
Semüre diyor ki: "Karun, her gün bir adam boyu yere batmaktadır. Kendisi yere battığı vakit etrafındakiler, "Servetini yemek için Mûsâ onu yere batırdı" dediler. Bunun üzerine üç gün sonra Allahu Teâlâ servetini de yere batırdı.[751]
Bazılarına göre; "Karun'un azgınlığı, etrafına kibri veya küfrü idi. Bazıları da herkesten bir karış daha uzun elbise giymesinde idi, demişlerdir. Diğer bazıları da, Karun, Firavûn'a hizmet eder ve İsrâiloğullarına haksızlık yapardı, zulmü bunlarda idi" demişlerdir.
Tembih: Hükümdara ve devlete isyanı Kebireden saymak, diğer birisinin de sarahatinde vardır. Ancak o kebâirleri sayarken, "ikinci kebire isyandır" dedi ve bunu mutlak olarak andı ki, cidden zor ve müşkildir. Zira imamlarımız, bağyin, bir zem ismi olmadığım söylemişlerdir. Çünkü bağiler, fâsık değillerdir. Bunun için ben "Terceme"de bağyi tevilsiz veya bâtıl olan tevil ile, diye tahsis ettim ve buna göre o büyük zararından sebep kebire ismini aldı. Hâriçte kalanların gadri olmamakla beraber bâtıl olması kesin değil de zanni olan tevil ile hâriçte kalan, bunun hilâfınadır. Zira onlar için bir nevi gadre uğramak vardır. Bu sebepledir ki, savaş halinde telef ettiklerini tazmin etmedikleri gibi, onu düzenleyenleri de öldürülmez.[752]

337. Kebire: Dünyevî Bir Menfaatini Kaybetti Diye Hükümdara Olan Biatini Bozmak

Ebû Hureyre (r.a.) nin rivayetinde Resûl-i Ekrem:
"Üç kimse vardır ki, Allahu Teâlâ kıyamet gününde onlara iltifat etmez, onları temize çıkarmaz, onlar için elem verici bir azâb vardır:
(Birincisi) bir kimsedir ki, yolda ihtiyacından fazla suyu bulunur da onu yolculardan esirger.
(İkincisi) bir adamdır ki, devlet başkanına yalnız dünyalık için biat eder de devlet reisi dünyalık verirse hoşlanır, vermezse öfkelenir biatini bozar.
(Üçüncüsü) o kimsedir ki, meta'ını ikindiden sonra piyasaya sürer ve:
"Kendisinden başka ilâh olmayan Allah'a yemin ederim ki, bu mala ben, emîn ol, kesin olarak şöyle böyle para verdim" der, alıcı da ona inanır." Bundan sonra Resûl-i Ekrem:
"Onlar ki Allah'ın ahdini ve kendi yeminlerini çok az bir para ile satarlar..." mealindeki âyeti okudu." [753]
İbn Ebî Hâtem'in Hz. Ali'den rivayetinde, *"Büyük günahlar; Allah'a şirk koşmak, adam öldürmek, yetim malı*

yemek, iffetli kadına iffetsizlik isnad etmek, savaş alanından kaçmak, hicretten sonra irtidad edip bedevîliğe dönmek" sihir, anne ve babaya âsi olmak, riba yemek, cemaatten ayrılmak ve biati bozmaktır." Buyurulmuştur.[754]

Tembih: Devlet başkanına yaptığı biati bozmanın kebâirden olduğu, bu hadîs ile bu eserin açıklanmasından anlaşılmaktadır. Muteahhirin âlimlerinden pek çokları da bunu açıkça ifâde etmişlerdir. Bu da bitip tükenmeyen pek çok karışıklıklara sebebiyet verir.[755]

BÜYÜK İMAMLIK, PADİŞAHLIK VE HÜKÜMDARLIK BABI

338., 339. Ve 340. Kebireler: Hıyanette Bulunacağını Bilerek Veya Buna Kararlı Olarak Hükümdarlık Veya Kumandanlık Almak; Bunu İstemek Ve Bunları Bile Bile Bu Mevkie Erişebilmek İçin Para Harcamak

Âvf İbn Mâlik radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem:
"İsterseniz, halkın işini deruhte etmenin ne olduğunu size haber vereyim?" buyurdu. Râvi diyor ki:
Ben yüksek sesle:
"O nedir, ya Resûlallah?" dedim. Resûl-i Ekrem:
"Evveli melâmet, ortası nedamet ve sonu kıyamet gününde azâbtır. Adalet eden müstesna. Fakat yakınları ile birlikte nasıl adalet eder (bilmem ki)." buyurdu.[756]
Ebû Umâme radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Her kim on kişi veya daha fazla kimsenin işini yapmayı üzerine alırsa, kıyamet günü elleri boynuna bağlı olarak Allah'ın huzuruna gelir; ya iyiliği (ve adaleti) ellerini çözer veya da günahı (zulüm ve haksızlığı) bağını daha da kuvvetlendirir. Emaretin evveli melâmet, ortası nedamet ve sonu da kıyamet gününde perişanlıktır." [757]
Ebû Zer (r.a.) den, şöyle demiştir:
"Resûl-i Ekrem'e:
"Ya Resûlallah, beni âmil tayin eder misin?" dedim. Resûl-i Ekrem mübarek eli ile omuzuma vurdu ve:
"Ey Ebû Zer, sen zayıf bir insansın, istediğin ise emirliktir, bu ise kıyamet günü rüsvaylık ve pişmanlıktır. Ancak bunda adalet yapan ve üzerine düşeni hakkiyle yerine getiren müstesna," buyurdu".[758]
Yine Ebû Zer (r.a.) den rivayete göre Resûl-i Ekrem kendisine:
"*Ey Ebû Zer, doğrusu seni zayıf görüyorum ve benim için sevdiğimi senin için de seviyorum, sakın iki kişiye de olsa baş olma ve sakın yetim malına vasi olma!"* [759], buyurmuştur.
Ebû Hureyre radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Şüphesiz emarete (şan ve şöhrete) çok hırslısınız. Halbuki (fena idareciler için) emaret, kıyamet gününde nedamet olacaktır. O şan ve şöhret ne güzel süt anadır (emmekle doyulmaz) fakat (azil de) memeden fena bir ayrılıştır (ki çekilmez.)" [760]
Ebû Hureyre radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Emirlere yazıklar olsun. Kabile ve aşiret başkanlarına yazıklar olsun. Emanetçilere yazıklar olsun. Kıyamet günü birtakım kimseler saçlarından Süreyya yıldızına asılıp yer ile gök arasında sallanmalarını ve hiç bir işe idareci tayin edilmemiş olmalarını temenni edeceklerdir." [761]
Yine Ebû Hureyre radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Nerde ise adam, Süreyya yıldızından düşüp parça parça olmayı temenni ederdi de keşke insanların hiçbir işinde başa geçmeseydi." [762]
Abdurrahman b. Semüre radıyallahu anh'den rivayete göre şöyle demiştir:
"Resûl-i Ekrem bana:
"*Ey Abdurrahman b. Semüre, imaret (bir işin başkanlığın)i isteme, eğer sen istemeden sana verilirse bu işde (Allah'ın) yardımına mazhar olursun. Şayet isteyerek sana verilirse yalnız bırakılırsın,"* buyurdu".[763]
Abdullah İbn Arar radıyallahu anh'den, şöyle demiştir:
"Abdülmuttalib'in oğlu Harnza radıyallahu anh, Resûl-i Ekrem'e gelerek:
"Ya Resûlallah, bana, geçimimi sağlayacağım bir iş ver," dedi. Resûl-i Ekrem:
"*Ey Hamza, bir canı diriltmek mi, yoksa öldürmek mi hoşuna gider?"* diye sordu. Hamza radıyallahu anh:
"Tabii yaşatmak," diye cevap verdi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:
"Nefsine sahip ol," buyurdu."[764]
Mikdam b. Ma'di Kerip radıyallahu anh'den, şöyle demiştir:
"Resûl-i Ekrem omuzlarıma vurduktan sonra:
"Ey Kadim, emîr, kâtip ve arif olmadan ölürsen felaha erdin," buyurdu"[765]
Ebû Hureyre radıyallahu anh'den şöyle demiştir:
"Şerik bunu ref edip etmediğini bilemiyorum," şöyle demiştir:
"İmârit'in evveli nedamet, ortası borçlanmak ve sonu ise kıyamet günü azâbtır." [766]
Ebû Vâil Şakik b. Sâme'den rivayete göre şöyle demiştir:
"Ömer b. el-Hattab radıyallahu anh, Bişr b. Âsim radıyallahu anh'ı Hevâzin kabilesinin sadakalarını toplamaya memur etmişti. Bişr bu görevine gitmedi. Hazret-i Ömer onunla karşılaştı ve:

“Seni bu görevine gitmekten geri bırakan nedir? Sözümüzü dinleyip bize itaat etmen gerekmez mi idi?” diye sordu. Bişr:
“Evet, emrinize itaat etmeliydim, ancak Resûl-i. Ekrem’in, *“Her kim müslümanlann işlerinden birisini üzerine alırsa, kıyamet günü getirilerek cehennemin üzerindeki köprüde durdurulur. Eğer iyilik (ve adalet) yapmış idiyse kurtulur, şayet kötülük (ve haksızlık) yapmış idiyse köprü yarılır yetmiş senede cehennemin dibine iner.”* buyurduğunu duydum,” dedi. Bunun üzerine Hz. Ömer de üzüntülü ve kederli olarak çıktı. Yolda giderken Ebû Zer radıyallahu anh ile karşılaştı. Ebû Zer:
“Ne o, seni çok üzüntülü görüyorum?” dedi. Hz. Ömer:
“Nasıl üzgün olmayayım ki, Bişr b. Âsım'dan Resûl-i Ekrem’in şöyle buyurduğunu duydum: *“Her kim müslümanlann bir işini üzerine alırsa kıyamet günü getirtilerek cehennemin üzerindeki köprüde durdurulur; eğer iyilik yapmış idiyse kurtulur, kötülük yapmış idiyse köprü yarılır ve yetmiş senede cehennemin dibine iner*.” dedi. Bunun üzerine Ebû Zer:
“Sen bunu Resûlullah'tan duymadın mı?” diye sordu. Hz. Ömer:
“Hayır, duymadım,” dedi. Ebü Zer (r.a.) :
“Şahitlik ederim ki, Resûl-i Ekrem’in, *“Her kim müslümanların bir işini deruhte ederse kıyamet günü bu kimse cehennemin üzerindeki köprüye getirilir ve durdurulur; iyilik yapmış idiyse kurtulur, kötülük yapmış idiyse köprü yarılır ve simsiyah karanlığa bürünmüş olan cehenneme yetmiş yılda iner.”* buyurduğunu duydum, dedi ve:
“Ey Ömer, bu iki hadîsten hangisi senin kalbini daha çok üzdü?” diye sordu. Hz. Ömer:
“İkisi de kalbimi üzdü, bu durumda halkın hizmetini kim üzerine alır?” dedi. Ebû Zer:
“Allah kimin burnunu ve yanağını yere sürtmek isterse, o, alır. Bize gelince, biz ancak hayrı biliyoruz. Eğer bu görevi adaletle yerine getirmeyecek olan kimseye verirsen, günahından kurtulamazsın,” dedi.[767]
Adiy b. Amire radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:
“Resûl-i Ekrem:
“Bir kimseyi mal toplamaya memur ettiğimizde, bizden bir iğne ve daha büyük bir şey saklarsa, hıyanet etmiş olur; kıyamet gününde o şeyi beraber getirir,” buyurdu. Bunun üzerine Ensar'dan siyah bir adam ayağa kalktı, sanki şimdi onu görür gibiyim:
“Ya Resûlallah, bana vermiş olduğunuz memuriyeti geri alınız,” dedi. Resûl-i Ekrem:
“Sana ne oldu?” diye sordu. Adam:
“Söylediklerinizi işittim,” dedi. Resül-i Ekrem:
“O sözü şimdi de söyleyeceğim; bir kimseyi herhangi bir işe memur edersek, o, malın azım da çoğunu da hepsini getirsin; müsaade edileni alsın; nehyedilen şeyden sakınsın,” buyurdu.[768]
Ebû Humeyd Abdurrahman b. Sâd es-Sâidî radıyallahu anh'den, şöyle demiştir:
“Resûl-i Ekrem Ezd kabilesinden İbn Lütbiyye adında birisini zekât toplamaya memur etti. Bu adam görevinden döndüğünde:
“Şunlar sizindir, şunlar da hediye olarak bana verildi,” dedi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem minbere çıktı, Allah'a hamd ve sena ettikten sonra şöyle buyurdu:
“Allahu Teâlâ’nın idareme verdiği işlerden birine bir kimseyi memur ediyorum. Sonra o kimse görevden dönüyor ve:
“Şunlar sizin, şunlar da bana verilen hediyedir, diyor. Eğer doğru söylüyorsa babasının veya annesinin evinde oturduğu halde hediye gelse ya. Allah'a yemîıı ederim ki, sizden herhangi biriniz haksız yere bir şey ahrsç, kıyamet gününde o şeyi yüklenmiş olduğu halde Allah'ın huzuruna çıkar. Sizden birinizin bağıran deve, böğüren inek ve meleyen koyun yüklenerek Allah'ın huzuruna çıktığınızı görmeyeyim,” dedi. Sonra ellerini, koltuklarının beyazı görününceye kadar kaldırdı ve:
“Allah'ım, tebliğ ettim mi?” Buyurdu.” [769]
Ebû Rafî radıyallahu anh'den rivayete göre şöyle demiştir
“Resûl-i Ekrem akşam namazını kıldığı vakit Abdül-Eşhel oğullarının yurduna gider, akşama kadar onlarla konuşur, orda oturudu. Râvi Ebû Râfii diyor ki:
“(Yine bir gün) Resûl-i Ekrem akşam namazına yetişmek için oradan döndü koşuyordu. Baki mezarlığına uğradık. Resûl-i Ekrem iki defa *“Yazıklar olsun sana, yazıklar olsun sana”* buyurdu. Beni kasdediyor ve bana söylüyor zanniyle bu söz ağınma gitti ve geri kaldım. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:
“Ne oluyor yürüsene?” dedi. Ben de:
“Ben bir şey yaptım mı?” diye sordum Resûl-i Ekrem:
“Neden sordun?” buyurdu. Ben:
“Bana “Of” dediniz de,” dedim. Resûl-i Ekrem:
“Hayır, sana “Of” demedim, fakat şu (mezardaki) adam için “Of” çektim; onu ben falan kabileye zekât tahsildarı olarak gönderdim de o, onlardan aldığı bir hırkayı çaldı. Ateşten aynısı bir gömlek kendisine giydirilmiştir,” [770]buyurdu.
Tembih: Bu üç hususu kebâirden saymak, bu sahih hadîslerin sarahatinden anlaşılmaktadır.[771]

341. Kebire: Zalim Veya Fasık Olan Kimsenin Müslümanların İdaresini Eline Alması

Yezîd b. Ebû Sufyan'dan şöyle demiştir:
Ebû Bekir es-Sıddik radıyallahu anh beni Şam'a gönderdiği vakit bana:
“Ey Yezid, senin orada yakınların vardır, belki imarette (resmî görev vermede) onları tercih edersin. Senin için en

çok korktuğum budur. Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Her kim müslümanların işlerinden birini deruhte eder de, onların üzerine gösteriş için birini seçer resmî görev verirse, Allah'ın laneti onun üzerinedir. Allah onu cehenneme sokuncaya kadar onun ne farz ve ne de nafileden hiçbir ibâdetini kabul etmez."[772], demiştir.
İbn Abbas (r.a.) dan Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Her kim, Allahu Teâlâ'nın razı olacağı daha liyakatli birisi varken, adam kayırmak maksadiyle kendi akrabalarından birisini iş başına getirirse, Allah'a, Resulüne ve mü'minlere hıyanet etmiştir." [773]
Tembih: Zâlim veya fâsık olan kimseyi işbaşına getirmeyi kebâirden saymak, birinci hadîsin sarahatinden anlaşılmaktadır. Zira orada açıkça tel'în vardır. İkinci hadîsin zahiri de buna delâlet etmektedir. Her iki hadîsi de buna hamletmeyi "Terceme"de işaret ettim. Yâni yetkili kimse, yetenekli olmayan bir yakınını kayırarak ona görev vermesi demektir ki, bu, büyük günahtır.[774]

342. Kebire: İyi Adamı Görevinden Alıp Yerine Ondan Daha Düşük Olan Birisini Getirmek

Bazıları buna işaret etti ve yukarda, *"Sevdiği bir adamı emir tayin edene Allah'ın laneti vardır."* hadîsini delil göstermişlerdir.[775]

343. Ve 344. Kebireler: Hükümdarın, Kumandanın Ve Kadının Maiyetine Olan Zulüm Ve Haksızlığı İle Önemli Ve Zarurî Olan İhtiyaçlarını Görmekten Kaçınmaları

Abdullah İbn Mesûd (r.a.) den: Resûl-i Ekrem:
"Kıyamet günü cehennemlilerin en şiddetli azaba uğrayacak olanı, bir peygamberi öldüren veya (kendisini savunmak için) peygamberin kendisini öldürdüğü kimse ile zalim hükümdardır." [776]buyurmuştur.
Ebû Hureyre (r.a.) den : Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"*Dört kimse vardır ki, Allah onlara buğzeder: Çok yemin eden satıcı, kibirli olan genç, zina eden yaşlı ve zâlim hükümdardır."* [777]
Talha b. Ubeydullah radıyallahu anh'den, Resûl-i Ekrem'in şöyle buyurduğunu duyduğunu haber vermiştir:
"Dikkat edin ey insanlar! Allah, zalim olan hükümdarın namazını kabul etmez." [778]
Ebû Hureyre radiyailahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:.
"Üç kimse vardır ki, Allahu Teâlâ onların -Allah'tan başka ilâh olmadığı hakkındaki- şehâdetlerini kabul etmez," buyurdu ve "*zâlim olan hükümdara da onlardan saydı."*[779]
İbn Ömer radıyallahu anhuma'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Sultan (hükümdar) yeryüzünde Allah'ın gölgesidir ki, Allah'ın kullarından her zulme uğrayan ona sığınır. O, adalet ederse onun için ecir olur, halka da ona teşekkür düşer. Eğer zulmederse veya kötülükte bulunursa, günahı kendisinedir, halka da sabretmek düşer. Zâlim hükümdarlar zulüm ve haksızlık yaptıkları vakit gökten yağmur kesilir. Zekât verilmediği vakit, hayvanlar helak olur. Zina çoğaldığı vakit, yoksulluk ve fakirlik çoğalır. Emânet zayi olduğu vakit, kâfirler kuvvetleşir ve şevketleri artar, veya benzeri bir söz söyledi."[780]
İbn Ömer (r.a.) den, şöyle demiştir:
"Biz Resûl-i Ekrem'in yanında idik, şöyle buyurdu:
"*Beş kötülük aranızda vukua geldiği zaman haliniz nice olur? (Bu beş kötülüğün) sizde olmasından veya sizin o kötülüklere yetişmenizden Allah'a sığınırım.*
Bir millette fuhuş yaygınlaşır ve açıktan açığa yapılırsa, onlarda veba hastalığı ile geçmiş milletlerde olmayan hastalıklar meydana gelir.
Herhangi bir millet (üzerlerine borç olan) zekâtı vermeyecek olurlarsa gökten yağmurları kesilir. Hayvanlar olmasa hiç yağmur yağmazdı.
Herhangi bir millet ölçü ve tartıyı eksik yapacak olurlarsa, kıtlıkla, geçim zorluğu ile hükümdarın zulüm ve haksızlığı ile ibtilâ edilirler.
Âmirleri Allah'ın indirdiğinden başka bir şeyle hükmedecek olurlarsa, Allahu Teâlâ düşmanlarını onlara musallat eder de ellerindekinin bir kısmını onlardan alırlar.
Allah'ın Kitabı ve peygamberinin sünnetini ihmal ettiklerinde de birbirine girerler ve birbirleri ile uğraşır, dururlar." [781]
Bukeyr İbn Vehb radıyallahu anh'den, şöyle demiştir:
Enes bana:
"Sana bir hadisi haber vereyim mi, onu herkese söylemem. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Kabe'nin kapısına kalktı dikildi. Biz de orada idik. Şöyle buyurdu:
"*İmamlar Kureyş'dendir. Benim, sizin üzerinizde hakkım olduğu gibi onların da aynen benim gibi sizde haklan vardır. Bu haklar (a, riâyet etmeniz), onlardan şefkat ve merhamet istendiği vakit merhamet ettikleri, söz verdikleri vakit verdikleri sözde durdukları ve hükmettikleri vakit adaletle hükmettikleri vakittedir. O imamlardan bunlara riâyet etmeyenlere, Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti vardır."* [782]
Seyyal İbn Selâme Ebû'l-Minhal radıyallahu anh'den şöyle demiştir:
"Babamla beraber Ebû Berze'nin yanına girdik. Ben çocuktum, kulaklarımda küpe vardı. Ebû Berze, Resûl-i Ekrem'in şöyle buyurduğunu söyledi:

"Üç şeyi işledikleri sürece emirler Kureyş'dendir, buyurdu ve bunu üç defa tekrar etti: Hükmettikleri zaman adalet etmeleri, kendilerinden şefkat ve merhamet istendiği zaman merhamet etmeleri ve söz verdikleri zaman verdikleri sözleri yerine getirmeleri şartiyle bu hak onlarındır. Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti, onlardan bu hususlara riâyet etmeyenler üzerinedir." [783]
Muâviye (r.a.) den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Aralarında hak ile hükmedilmeyen ve zayıfın hemen kuvvetliden hakkı alınıp verilmeyen bir millet, saygı değer değildir." [784]
Ebû Hureyre radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Ey Ebû Hureyre, bir saat adaletle hükmetmek, gecesini ibâdetle geçirmek ve gündüzünü oruç tutmak üzere altmış yıllık ibâdetten efdaldir.
Ey Ebû Hureyre, hükümde bir saat haksızlık, Allah katında altmış yıllık isyandan daha büyük ve daha şiddetlidir".
Diğer bir rivayette de, "*Bir gün adaletle hükmetmek, altmış yıllık ibâdetten daha üstündür."* buyurulmuştur.[785]
İbn Abbâs (r.a.) den: Resûl-i Ekrem:
"*İmamdan bir günlük adalet, altmış senelik ibâdetten efdaldir. Yeryüzünde adaletle ve hakkiyle bir had cezası uygulamanın temizliği, kırk sabah yağmur yağmasından daha iyidir."*[786], buyurmuştur.
Ebû Said el-Hudrî radıyallahu anh'den, Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Kıyamet günü insanların Allah katında en sevimli ve O'na en yakın olanı, âdil hükümdardır. Kıyamet günü insanların Allah katında en sevimsiz ve O'na en uzak olanı da zalim hükümdardır." [787]
Ömer İbnü'l-Hattab radıyallahu anh'den: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:
"Kıyamet günü insanlardan Allah katında en üstün dereceye ereni, merhametli ve âdil olan hükümdardır. Kıyamet günü Allah katında insanların derece bakımından en kötü olanı da ahmak ve zalim hükümdardır." [788]
İbn Ebî Evfâ radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem:
*"Zulüm ve haksızlık yapmadığı sürece muhakkak Allah kadı ile beraberdir. Zulüm ve haksızlık yaptığı zaman Allahu Teâlâ onu yalnız bırakır ve şeytan ona arkadaş olur."****[789]***, buyurmuştur.
Abdullah İbn Mesûd radıyallahu anh'den refettiği bir rivayette şöyle demiştir:
"*Kadı kıyamet günü getirilir ve cehennemin tam kenarına konur (ve Allah'ın emrine intizar edilir). Allah onun azab edilmesini emredince cehenneme atılır, tam yetmiş senede cehenneme iner."****[790]***
"Bişr b. Asım el-Cüşemi radıyallahu anh, Resul-i Ekrem'in şöyle buyurduğunu duymuştur:
"Hiç kimse insanların işlerinden bir işin başına geçmesin, yoksa bu kimseyi Allahu Teala cehennem üzerindeki köprüde durdurur da köprü onunla sallanır? bu durumda kurtulan olacağı gibi kurtulmayan da olur. (Bu idarecinin) bütün kemikleri birbirinden ayrılır. Kurtulmayan ise cehennemde mezar gibi karanlık bir kuyuya atılır; kuyunun dibine ancak yetmiş yılda iner." buyurdu. Ömer radıyallahu anh Selman ve Ebû Zerr'e sordu:
"Siz bunu Resûl-i Ekrem'den duydunuz mu?" Onlar:
"Evet, duyduk," diye cevap verdiler.[791]
Mî'kal b. Yesar radıyallahu anh'den rivayete göre Resûl-i Ekrem:
"Her kim kısa veya uzun süre ümmetimden bir topluluğun başına geçer ve aralarında adalet etmezse, Allah onu yüzüstü cehenneme atar."[792], buyurmuştur.
Ebû Mûsâ radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Cehennemde bir vadi var, bu vadide "Hebheb" adında bir kuyu vardır. Her muannid cebbarı orada iskân etmek, Allah'ın hakkıdır." [793]
Ebû Hureyre radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Her on kişinin başkanı kıyamet günü elleri bağlı olarak (Allah'ın huzuruna) getirilir. Onun bağlarını ancak adaleti çözer." [794]Ahmed'in aynı mealde iki sahih rivayeti daha vardır.[795]
İbn Âbbâs radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem:
"On kişiye başkanlık eden kimse kıyamet gününde eli boynuna bağlı olarak mahşer yerine gelir. Onunla başkanlık ettiği kimseler arasındaki hesap görülünceye kadar eli boynunda bağlı kalır."[796], buyurmuştur. İbn Hibbân'ın "Sahih"inde de benzer rivayeti vardır.[797]
Ebû Hureyre radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Bana cehenneme ilk girecek olan üç kişi bildirildi: Zâlim hükümdar, Allah'ın hakkını yerine getirmeyen (zekâtı vermeyen) zengin ve kibirli yoksuldur." [798]
Avf İbn Mâlik radıyallahu anh'den, şöyle demiştir:
"Resûl-i Ekrem'in şöyle buyurduğunu duydum:
"Ümmetim için üç amelden korkarım" buyurdu. Ashab:
"Onlar nedir, ya Resûlallah?" diye sordular. Resûl-i Ekrem:
"Âlimin sürçmesi, zâlim hükümdarın hükmü ve kendisine uyulan hevâ-i nefisdir." buyurdu.[799]
Aişe radıyallahu anha'den rivayete göre şöyle demiştir:
"Resûl-i Ekrem şu evimde şöyle buyurduğunu duydum:
"Allah'ım, ümmetimin herhangi bir işinin başına geçip de onlara azâb ve kötülük yapan kimseye sen azâb et. Her kim de ümmetimin bir işinin basma geçer de onlara kolaylık gösterir ve yumuşak davranırsa, ona da kolaylık göster." [800]

İbn Abbâs radıyallahu anhuma'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Ümmetimden her kim insanların işlerinden birinin başına geçer de kendi hakkını koruduğu gibi onların haklarını korumazsa, cennet kokusunu alamaz." [801]
Ma'kil b. Yesar radıyallahu anh'den, Resûl-i Ekrem'in şöyle buyurduğunu, duyduğu rivayet edilmiştir:
"Bir kul ki, Allah onu halkı görüp gözetmek üzere vali kılar da, o halka zulüm yaparak ölürse, Allahu Teâlâ cenneti ona haram kılar". Diğer bir rivayette de, *"Güzel öğütle halkı korumazsa, cennet kokusunu koklayamaz."*[802], şeklindedir.
Enes İbn Mâlik radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Her kim müslümanlann bir işinin başına geçer de onlara zulmederse, o, cehennemdedir." [803]
Ma'kil b. Yesar radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem:
"Herhangi bir emîr, müslümanların işlerini üzerine alır da onlar için çalışmaz ve onlara nasihatte bulunmazsa, onlarla beraber cennete giremez."[804], buyurmuştur.
Abdullah b. Magaffil el-Müzenî radıyallahu anh'den, Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Herhangi bir hükümdar veya vali, emir ve idaresi altında bulunan halka haksızlık yaparak karanlık gecede yatar uyursa, Allah cenneti ona haram kılar". Diğer bir rivayette de, *"Herhangi bir hükümdar halkına zulmederek yatarsa Allah cenneti ona haram kılar. Halbuki cennetin kokusu yetmiş yıllık mesafeden alınır."*[805], buyurulmuştur.
Amr İbn Nurre el-Cüheni radıyallahu anh Muâviye'ye şöyle demiştir:
"Her kimi Allah, müslümanların işlerinden bir işin başına reis yapar da onların ihtiyaçlarına, fakirlik ve yokluklarına bakmazsa Allahu Teâlâ da kıyamet gününde onun ihtiyacına, yokluğuna ve fakirliğine bakmaz". Bu sözleri dinleyen Muâviye müslümanlann ihtiyaçlarını arayıp tesbit eden adam tayin etti." [806]Hâkim'in de bu mealde rivayeti vardır.[807]
Yine Resûl-i Ekrem:
"Herhangi bir hükümdar kapısını, ihtiyaç sahiplerine, yoksullara ve çaresizlere kapatacak olursa Allahu Teâlâ da gök kapılarım onun ihtiyaçlarına, yokluğuna ve çaresizliğine kapatır (yâni ona rahmet nazarı ile bakmaz ve merhamet etmez)." [808]
Muaz İbn Cebel radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Her kim insanların işlerinden bir işin başına geçer de zayıf ve ihtiyaç sahihlerine bakmazsa, kıyamet gününde de Allahu Teâlâ ona bakmaz."[809]
Ebû's-Semmâh el-Ezdî'den o da Resûlullah'ın Ashâb'ından olan amcasının oğlundan rivayetinde, bu zat Muâviye'ye giderek, ona Resûl-i Ekrem'in,
"Her kim insanların işinden bir işin basma geçtikten sonra kapısını, yoksullara, mazlumlara ve ihtiyaç sahiplerine kapatacak olursa, Allahu Teâlâ da en çok muhtaç olduğu bir günde onun ihtiyaçlarına kendi rahmet kapılarını kapatır."[810], buyurduğunu duydum," demiştir.
Ebû Cuhfe'den rivayete göre, şöyle demiştir:
"Ebû Sufyan'ın oğlu Muâviye radıyallahu anh insanlar üzerine bir müfreze gönderdi. Çıktı gittiler. Ebû'd-Dahhah geri döndü. Muâviye:
"Sen çıkmadın mı?" diye sordu. O:
"Evet, çıktım fakat Resûlullah sallalîahu aleyhi ve sellem'den işittiğim bir hadisi, sizinle bir daha karşılaşamam korkusu ile, size nakletmek istedim. Resûl-i Ekrem'in şöyle buyurduğunu işittim:
"Ey insanlar! Kim sizin bir işinizi üzerine alır da müslümanlardan ihtiyaç sahiplerine kapısını kapatırsa, Allahu Teâlâ da ona cennet kapısını kapatır. Kimin himmeti dünya ise, Allah onun bana yakın olmasını haram kılar. Ben yalnız dünyayı imar etmek için değil, (dünya ile birlikte) âhireti kazanmak için gönderildim." [811]
Tembih: Hükümdarın, kumandanın ve hâkimin maiyetlerine zulüm ve haksızlık yapmaları, önemli ve zarurî olan ihtiyaçlarım yerine getirmekten kaçınmalarını kebâirden sayanı görmedimse de, bu sahih hadîslerin sarahatinden, bunların büyük günah olduğu anlaşılmaktadır.
"Terceme"de takdim ettiğim hususlarla "İhtiyacı" kayıtladım. Çünkü hadislerdeki mutlak ihtiyaçlardan muradın ne olduğu açıktır. Fakat o kayıtlara bazılarında "miskin" ve "mazlum" kelimeleri ile işaret ettim. Sonra baktım ki, Celâl Belkinî de aldatma hakkında benim dediğim gibi söylemiş; "Altmışıncı kebire, valilerin ve başkanların maiyetlerini aldatmalarıdır." demiştir. Çünkü Buhârî ile Müslim'de yukarda rivayet edilen konu ile ilgili hadis vardır.
Celâl Belkini'den başkalarını da gördüm ki, hâkimlerin halkı aldatıp zulmetmelerini, ihtiyaç sahiplerinden kaçıp saklanmalarını ve yoksullara bakmamalarını zikrettiler.[812]

345. 346. 347. 348. 349. Ve 350. Kebireler: Hükümdarların, Âmirlerin, Valilerin Ve Diğer İdarecilerin, Müslüman Veya Zimmî'ye, Malını Yemek - Dövmek - Sövmek Ve Benzeri Şeylerle Zulmetmek, Mazluma Yardım Etme İmkânları Varken Onu Yüzüstü Bırakmak, Zulümlerine Rıza Göstermekle Zalimlerin Yanına Girip Çıkmak, Zulümlerinde Onlara Yardımcı Olmak Ve Bâtıl İle Onlara Gammazlık Yapmak

Allahu Teâlâ şöyle buyuruyor:
"Sakın Allah'ı, zalimlerin yaptıklarından habersiz sanma; gözlerin dışarı fırlayacağı bir güne kadar onları

ertelemektedir."[813]

"Haksızlık eden kimseler bir yıkılışla yıkılacaklarını anlayacaklardır." ***[814]***

"Haksızlık yapanlara meyletmeyin, yoksa ateş size de dokunur." [815]

İbn Abbâs (r.a.) âyetin tefsirinde, "Sevgi, saygı ve yaltaklanmakla onlara meyletmeyin" demiştir.

Süddi ve İbn Zeyd de, "Onlara yağcılık ve yaltakçılık yapmayın" şeklinde tefsir etmişlerdir.

İkrime, "Onları sevip, onlara itaat etmeyin" diye yorumlamıştır.

Ebû'l-Âliye, "Onların yaptıklarına rıza göstermeyin" demektir, demiştir.

Âyetten zahir olan, bütün bu mânâların murad olmasıdır. Yine Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştur:

"Zulmedenleri ve onlarla işbirliği yapanları derleyin." [816]İbn Ömer radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem:

"Zulüm, kıyamet gününde karanlıklardır."[817], buyurmuştur. Câbir radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

"Haksızlık etmekten sakınınız. Zira haksızlık kıyamet gününde karanlıktır. Cimrilikten de sakınınız,- zira cimrilik, sizden öncekileri helak etmiştir; onları birbirinin kanını dökmeye, Allah'ın karam kıldığı şeyleri helâl görmeye sevketmiştir." [818]

Resûl-i Ekrem'in rivayetinde Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştur:

"Ey kullarım, zulmü kendime haram kıldığım gibi onu sizin aranızda da haram kıldım, sakın birbirinize zulmetmeyiniz..." [819]

Ebû Hureyre radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem:

"Haksızlıktan sakınınız; zira haksızlık kıyamet gününde karanlıklardır. Fuhuştan sakınınız, zira Allahu Teâlâ fuhşu ve fahiş söz söyleyenleri sevmez. Cimrilikten sakınınız, zira cimrilik, sizden evvelkileri kanlarını dökmeye ve Allah'ın haram kıldığı şeyleri helâl saymaya çağırmıştır."[820], buyurmuştur.

Hirmas b. Ziyad radıyallahu anh'den şöyle demiştir:

"Resûl-i Ekrem'i devesi üzerinde şöyle hutbe irad ederken gördüm:

"Hıyanetten sakınınız; çünkü o ne kötü sırdaştır. Haksızlıktan sakınınız, çünkü o, kıyamet günü karanlıklardır. Cimrilikten sakınınız, zira sizden öncekileri helak eden cimriliktir. Öyle ki onlar kanlarını akıttılar ve akrabaları ile münâsebeti kestiler." [821]

İbn Mesûd radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem:

"Haksızlık yapmayın. (Haksızlık yapacak olursanız) dua edersiniz kabul olmaz, yağmur istersiniz yağmaz, yardım istersiniz fakat yardım olunmazsınız."[822], buyurmuştur.

Ebû Umâme radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

"Ümmetimden iki sınıf vardır ki, şefaatim onlara erişmez: Haksızlık yapan ve aldatan hükümdar ile ve aldatan her insandır."[823]

İbn Ömer radıyallahu anhuma'den rivayete göre Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

"Müslüman müslümanın kardeşidir, ona zulmetmez, onu utandırmaz. Nefsimi kudret elinde bulunduran Allah'a yemîn ederim ki, birbiriyle sevişen iki kişinin arası, ancak birisinin işlediği günah sebebiyle açılır." [824]

Ebû Mûsâ radıyallahu anh'den rivayete göre Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

"Muhakkak Allah zâlime mühlet verir. Bir kere de onu yakaladı mı kaçmasına fırsat vermez, buyurdu. Sonra, "Zâlim bir köy halkını yakalarken, Rabbin işte yakalar. Yakalaması ise acıklı ve şiddetlidir." mealindeki âyeti okudu." [825]

Abdullah İbn Mesûd radıyallahu anh'den rivayete göre Resûl-i Ekrem:

"Şeytan, Arap diyarında putlara tapılmaktan ümidini kesmiştir. Fakat o sizden bundan daha küçüğüne de razı olacaktır. O küçükler, kıyamet gününde helak edici günahlardır. Gücünüzün yettiği kadar haksızlıktan sakının; çünkü kul, kıyamet günü bir çok iyiliklerle mahşer yerine gelir; onların, kendisini kurtaracağını sanır. Bir başka kul:

"Ya Rabbi, kulun bana haksızlık etti" der. Allahu Teâlâ:

"Hasenatından düşün" buyurur ve böylece o kulun hiçbir hasenesi kalmayıncaya kadar devam eder. Bunun benzeri bir yolculuk gibidir; yolcular bir ovaya inerler, beraberlerinde odun olmadığı için odun toplamak üzere çevreye dağılırlar. Az bir zaman sonra odun toplarlar. Büyük bir ateş yakarak istediklerini pişirirler. İşte günahlar da böyledir. O odunlar yandığı gibi (birikince iyilikleri yakar yok ederler.)" [826]

Ebû Hureyre radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

"Bir kimse kardeşinin haysiyetine, yahut malına haksız olarak taarruz etmiş ise altun, gümüş bulunmayan günden Önce onunla helâllaşsın. Aksi takdirde yaptığı haksızlık nisbetinde onun iyi amellerinden alınıp hak sahibine verilir. İyiliği yoksa, hak sahibinin günahlarından alınıp haksızlık eden adama yükletilir." [827]

Ebû Hureyre radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem:

"Biliyor musunuz, müflis kimdir?" buyurdu. Ashâb:

"Bize görev müflis, parası ve malı olmayan kimsedir," dediler. Resûl-i Ekrem:

"Benim ümmetimden müflis o kimsedir ki, kıyamet gününde namaz, oruç ve zekâtla gelir, fakat şuna sövmüş, şuna iftira etmiş, şunun malını yemiş, bunun kanını dökmüş ve şunu dövmüş. Bundan dolayı onun hasenatından, sözü edilen adamların her birerlerine (hakları) verilir. Üzerinde olan haklar ödenmeden, hasenatı tükenirse, hak sahiplerinin günahları o kimseye yükletilir; sonra o kimse cehenneme atılır."[828]

İbn Abbâs (r.a.) dan rivayete göre; Resûl-i Ekrem: Muaz'ı, Yemen'e vali gönderdiği vakit ona,

"Mazlumun duasından sakın, zira mazlumun duâsıyle Allah arasında perde yoktur (duanın kabulüne engel bir perde yoktur)."[829], buyurdu.
Ebû Hureyre radıyallahu anh'den rivayete göre Resûl-i Ekrem:
"Üç kişi vardır ki, bunların duaları geri çevrilmez; iftar edinceye kadar oruçlu, âdil olan hükümdar mazlumun duâsıdır. Ailahu Teâlâ mazlumun duasını bulutların üzerine yükseltir, gök kapılarını açar ve: "İzzet ve celâlim hakkı için, bir zaman sonra da olsa, mutlaka sana yardım edeceğim."[830], buyurmuştur. Bezzâr'ın da aynı mealde bir rivayeti vardır. Yalnız o, "Adil hükümdar" yerine, "*Misafir"* demiştir.[831]
Yine Resûl-i Ekrem:
"Üç dua vardır ki, kabul edilmelerinde şüphe yoktur: Mazlumun duası, misafirin duası ve (anne ve) babanın çocuğuna duâsıdır."[832], buyurmuştur.
İbn Ömer radıyallahu anhuma'den rivayete göre Resûl-i Ekrem:
"Mazlumun duâsından sakının. Çünkü onun duası ateş kıvılcımı gibi göğe yükselir."[833], buyurmuştur.
Ukbe b. Âmir el-Cühenî radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Üç kimse vardır ki, duaları kabul edilir i Anne baba, misafir ve mazlumdur."[834]
Ebû Hureyre radıyallahu anh'den rivayete göre Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Fâsık da olsa mazlumun duası makbuldür. Kötülüğü kendi nefsinedir." [835]
İbn Abbâs radıyallahu anhuma'den: Resûl-i Ekrem:
"İki dua vardır ki, bunlarla Allah arasında (kabul edilmelerine mani) bir perde yoktur: Mazlumun duası ve mü'minin diğer mü'mine gıyabında yaptığı duadır."[836], buyurmuştur.
Yine Resûl-i Ekrem:
"Kâfir de olsa mazlumun duasının önünde perde yoktur (yâni geri çevirilmez)."[837]
Ali radıyallahu anh'den rivayete göre Resûl-i Ekrem:
"Allahu Teâlâ buyuruyor:
"Benden başka yardımcı bulamayan kimseye zulmedene gazabım çok şiddetli olmuştur." [838]buyurmuştur.
Ebû Hureyre radıyalîahu anh'den rivayete göre Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Müslüman müslümanın kardeşidir, ona zulmetmez, onu utandırmaz ve ona hakaret etmez". Resûl-i Ekrem göğsünü işaret ederek: "Takva buradadır, takva buradadır, takva buradadır. Bir kimsenin şerir olması için müslüman kardeşini hor görmesi kâfidir. Müslümanın müslümana kanı, mah ve ırzı haramdır." [839]
Ebû Zer radıyallahu anh'den rivayete göre, şöyle demiştir:
"Ben:
"Ya Resûlallah, İbrahim aleyhisselâma inen sahîfelerde ne yazılı idi?" dedim. Resül-i Ekrem:
"Birtakım darb-ı mesellerdi. Hepsi şöyle idi:
"Ey zâlim, gafil ve aldanmış hükümdar, ben seni, dünyayı birbiri üstüne toplaman için göndermedim, veya ben seni mazlumun duasını reddetmen (duâ etmesine imkân vermeyecek şekilde hakkını vermen) için gönderdim; zira ben, kâfir de olsa mazlumun duasını geri çevirmem. Aklı başında olan adama yaraşan -aklını nefsine mağlup kılmadığı sürece- yirmi dört saat içinde belirli işler için ayrılmış saatleri olmalıdır. Günün bir saatini, Rabbına dua etmek için, bir saatini nefsini muhasebe etmek için, bir saatini, Allah'ın san'atmı düşünmek için ve bir saatini de yemek ve içmek gibi tabiî ihtiyaçlarını görmek için ayırmalıdır. Akıllı kimseye yaraşan, üç şey hâriç göç etmemelidir. Bu üç şey; âhiret için iyi amel tedârik etmek, nafakasını sağlamak veya haram olmayan zevktir. (Bu üç şey için göç edebilir).
Yine aklı başında olan kimseye yaraşan, yaşadığı zamanı bilmeli, görmeli, zamana yönelmeli ve dilini korumalıdır. Sözünü amelinden sayan kimsenin konuşması az olur, ancak (dünya ve âhiret) yararına olursa başka". Ben:
"Ya Resûlallah, Mûsâ aleyhisselâmın sahîfelerinde ne yazılı idi?" diye sordum. Resûl-i Ekrem:
"Öğütler dolu idi. Hepsi şöyle idi:
"Öleceğini kesin olarak bilen bir kimsenin bu dünyada nasıl neş'elendiğine şaşarım. Cehenneme uğrayacağını kesin olarak bilen bir adamın nasıl güldüğüne şaşarım. Yine o kimseye şaşarım ki, kadere kesin olarak inanır da sonra üzülür. Dünyayı halkı ile birlikte durmadan değiştiğim gören bir kimsenin onunla nasıl tatmin olduğuna şaşarım. Yarın hesaba çekileceğini kesin olarak bilen kimsenin amel ederek hazırlanmadığına şaşarım." Ben:
"Ya Resûlallah, bana tavsiyede bulun," dedim. Resûl-i Ekrem:
"Sana takvayı tavsiye ederim, zira her işin başı takvadır," buyurdu. Ben:
"Ya Resûlallah, daha başka tavsiyede bulun," dedim. Resûl-i Ekrem:
"Kur'an-i Kerîmi okumaya ve Allah'ı anmaya devam et, zira o, senin için nurdur ve gönüllerde zikirdir," buyurdu. Ben:
"Ya Resûlallah, artır," dedim. Resûl-i Ekrem:
"Sakın çok gülme, zira çok gülmek kalbi öldürür ve yüzün nurunu giderir," buyurdu. Ben:
"Daha, ya Resûlallah," dedim. Resûl-i Ekrem:
"Cihad yap, zira cihad, ümmetimin rehbaniyeti (îhlâsı) dır," buyurdu. Ben;
"Ya Resülallah, bana daha tavsiyede bulun," dedim. Resûl-i Ekrem:
"Yoksulları ve çaresizleri sev ve onlarla otur kalk," buyurdu. Ben:

"Artır, ya Resülallah," dedim. Resûl-i Ekrem:
"Dünyalıkta senden üstüne değil, daima senden düşük olanına bak ki, Allah'ın verdiği nimetleri hakir görmeyesin," buyurdu. Ben:
"Artır, ya Resülallah," dedim. Resûl-i Ekrem:
"Acı da olsa hakkı söyle," buyurdu. Ben:
"Artır, ya Resûlallah," dedim. Resûl-i Ekrem:
"Kendinde var olduğunu bildiğin kusurların, başkasının kusurlarım araştırmana engel olsun; senin yaptığını onların aleyhinde kullanma; kendi yaptıklarını bilmeyip başkasının kusurlarını araştırman, ayıp bakımından sana yeter, buyurdu, sonra eli ile göğsüme vurarak:
"Ya Ebâ Zer, tedbir gibi akıl, Allah'ın haram kıldıklarını terketmek gibi vera' ve takva, güzel ahlâk gibi şeref olamaz," buyurdu.[840]
Câbir ve Ebû Talha radıyallahu anhuma'dan: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Herhangi bir müslüman başka bir müslümam, şeref ve haysiyetinin rencide edileceği yerde yardımsız bırakırsa yardımı sevdiği yerde Ailahu Teâlâ da onu yardımsız bırakır. Herhangi bir kimse de bir müslümanı, şeref ve haysiyetinin rencide edileceği yerde ona yardım ederse, yardımı sevdiği yerde Allahu Teâlâ da ona yardım eder."[841]
Abdullah İbn Mesûd radıyallahu anh'den rivayete göre Resûl-i Ekrem:
"Allah'ın kullarından birine mezarında yüz kamçı vurulması emredilir. Adam durmadan sorar ve yalvarır da bu yüz kamçı bir kamçıya düşer. Bu bir kamçı ile mezarı ateşle dolar. Ateş çekilip adam ayılınca:
"Hangi sebepten ötürü bana bu azabı yaptınız?" diye sorar. Kendisine:
"Çünkü sen abdestsiz namaz kıldın ve bir mazlumun yanından geçtin de ona yardım etmedin, denir."[842], buyurdu.
Yine Resûl-i Ekrem:
"Allahu Teâlâ şöyle buyuruyor:
"*İzzet ve celâlim hakkı için hem dünyada ve hem âhirette zâlimden mazlumun intikamını alacağım. Yine mazlumu görüp ona yardım edecek güçte olduğu halde yardım etmeyenden de mutlaka intikam alacağım."* buyurmuştur.[843]
Enes radıyallahu anh'den rivayete göre Resûl-i Ekrem:
"İster zâlim olsun ister mazlum olsun, mü'min kardeşinize yardım ediniz," buyurdu. Adamın biri:
"Ya Resûlallah, mazlum olan kimseye yardım ederim, zâlime nasıl yardım edebilirim?" diye sordu. Resûl-i Ekrem:
"Zâlimi zulüm yapmaktan alıkorsun, işte bu ona yardımdır," buyurdu.[844]
Câbir radıyallahu anh'den rivayete göre Resûl-i Ekrem:
"Zâlim olsun, mazlum olsun, kişi mü'min kardeşine yardım etsin; eğer zâlim ise onu zulmünden vaz geçirsin, işte bu, ona yardımdır; eğer mazlum ise ona yardım etsin."[845], buyurdu.
Sehl İbn Muâz İbn Enes el-Cühenî'nin babasından, onun da Resûl-i Ekrem'den rivayetine göre, şöyle buyurmuştur:
"Kim bir mü'mini münafıktan korursa, (râvi diyor ki) Resûl-i Ekrem'in şöyle buyurduğunu zannediyorum: *"Kıyamet günü Allahu Teâlâ bir melek gönderir, onun etini cehennem ateşinden korur."* ***[846]***
Ebû Hureyre radıyallahu anh'den rivayete göre Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Bâdiyede yaşayan kaba ve haşin olur, avın peşine düşen gafil olur. Hükümdarın kapılarında dolaşan ise fitneye düşer. Bir kulun hükümdara yakınlığı arttıkça Allah'a uzaklığı artar." [847]
Cabir b. Abdullah radıyallahu anhuma'dan rivayete, göre Resûl-i Ekrem Ka'b İbn Ucre'ye şöyle buyurmuştur:
"Allah seni beyinsizlerin emirliğinden korusun," buyurdu. Ka'b b. Ucre:
"Beyinsiz emirlik nedir? diye sordu. Resûl-i Ekrem:
"Benden sonra birtakım emîr ve beylerdir ki, benim yoluma uymaz ve benim sünnetim ile amel etmezler. Onların yalanlarını tasdîk eden ve onlara zulümlerinde yardımcı olan, işte bunlar benden ve ben de onlardan değilim. Bunlar havzima uğrayanı azlar. Onların yalanlarına inanmayan ve onlara zulümlerinde yardım etmeyen, İşte bunlar benden ve ben de onlardanım; bunlar ilerde (kıyamet gününde) benim havuzuma uğrayacaklardır.
Ey Ka'b b. Ucre, oruç kalkandır, sadaka hatayı giderir, namaz Allah'a yakınlıktır, veya: Burhandır," buyurdu.
Ey Ka'b b. Ucre, insanlar iki kısmıdır; bir kısmı nefsini günahlardan satın alır azâd eden bir kısmı da nefsini satar ve onu helak eder," buyurdu.[848] İbn Hibban'ın da "Sahih"inde benzer rivayeti vardır.[849] Ayrıca aynı mealde Tirmizî ve Nesei'nin de Ka'b b. Ucre'den rivayeti vardır.[850]
Numan b. Beşîr radıyallahu anh'den rivayete göre şöyle demiştir:
"Biz yatsı namazından sonra mescidde bulunuyorken Resûl-i Ekrem çıkageldi. Mübarek gözlerini göğe dikti sonra başını öyle bir şekilde yere eğdi ki göklerde bir şeyler olduğunu sandık. Resûl-i Ekrem:
"Dikkat edin, benden sonra birtakım emirler ve beyler türer; zulmederler, yalan konuşurlar. Her kim onların yalanlarım tasdik eder ve zulümlerinde onlara meylederse, o, benden ve ben de ondan değilim. Her kim onların yalanlarını tasdik etmezse ve zulümlerinde onlara meyletmezse, o, benden ve ben de ondanım,"[851] buyurdu. Taberâni ve "Sahih"inde İbn Hibban'ın da aynı mealde rivayetleri vardır.[852]
İbn Abbâs radıyallahu anhuma'dan: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Ümmetimden birtakım insanlar gelecekte dinde fakih olacaklar ve Kur'an'ı okuyacaklardır. Bunlar şöyle

diyeceklerdir:
“Biz dünyalıklarından yararlanmak için emirlere yaklaşalım fakat dinimiz bakımından onlardan uzaklaşalım. Ama böyle olmaz. Geven (otun) dan dikenden başka bir şey alınamıyacağı gibi, onlara yaklaşmakta da günahtan başka bir istifade olmaz.” [853]
Resûl-i Ekrem’in azadlı kölesi Sevbân radıyallahu anh'den, şöyle demiştir:
“Resûl-i Ekrem Ehl-i Beytini davet etti; Ali, Fâtıma ve diğerlerini saydı. Ben:
“Ya Resûlallah, ben Ehl-i Beyt'ten değil miyim?” dedim. Resûl-i Ekrem:
“Evet, hükümdarların veya emirlerin kapılarına gitmedikçe, Ehl-i Beyt'tensin,” buyurdu.[854]
Alkame b. Ebi Vakkas el-Leysi radıyallahu anh'den, şöyle demiştir:
Bu zat, Medîne-i Münevvere'de itibarı olan bir zatın yanına gitti. Bu zat Medine sokağında oturuyordu. Ona:
“Ey fülân, sen hatırlı ve hürmet edilmesi gereken bir insansın. Halbuki ben seni bu emirlerin yanına girip onlarla konuşuyor görüyorum. Doğrusu ben Resûl-i Ekrem’in arkadaşı Bilâl b. Hâris’in şöyle buyurduğunu duydum: “Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
“Sizden biriniz Allah'ın rızasına uygun öyle güzel bir söz söyler ki, hiç farkında olmayarak üstün derecelere erişir de Allah, kendisine kavuşacağı güne kadar ondan razı olur. Yine sizden biriniz öyle kötü bir söz söyler ki, farkında olmayarak Allah'ın hışmına uğrar ve kıyamet gününe kadar Allah gazabını ona yazar.” Alkame:
“O halde konuştuğuna dikkat et; çok sözler vardır ki, Bilâl b. el-Hâris'den duyduğum, beni ondan menetmiştir,” dedi.[855]
Tembih: Şu beş hususu kebâirden saymak, bu âyet ve hadislerin açık ifadelerinden anlaşılmaktadır. Ancak bunlardan birinci ile sonuncuyu kebâirden sayanları gördümse de, diğerlerini kebâirden sayanı görmemiştim. Sonra birisinin dördüncüyü de kebâirden saydığını ve, “Ciddi bir gaye olmaksızın, belki yardımcı olmak, onu yükseltmek ve ona sevgi gösterisinde bulunmak üzere zâlimin yanına girmek de kebâirdendir” şeklinde ifade ettiğini gördüm.
Ezra'î diyor ki: “Mutlak olarak gammazlığı kebire saymak zordur. Hele gammazlığın sonucu sağâir günahı gerektiriyorsa, bu takdirde bu hükme varmak daha da zorlaşır. Ancak buna eklenen korku, gerek gammazlık edilen ve gerek onun aile efradının korkması veya “İşte hükümdar sizi çağırıyor” diye onları korkutmak suretiyle olursa yine kebire olabilir.” Bundan sonra Ezraî, katile her türlü yardım hususundaki Halimi'nin yukarda geçen sözünü nakletti ve “Bu, gammazlığın Kebire olmamasını gerektirmez” dedi. Halimi'nin bu sözünün dayanağı olmayıp, merdud olduğunu da yukarda anlatmıştık. Doğrusu şudur ki: gammazlık, nemmamhk ve belki ondan da çirkin olduğu için kebâirdendir. Zira nemimenin kebâirden olduğu sahih hadis ile sabit olmuştur. “Terceme”de anlattığım gibi, hükümdar, vali ve kumandana gammazlıktan maksad, suçsuz olan bir kimseyi bunlara çekiş t irm ekse, bu, kebâirdendir. Yoksa ilgililere ihbarı gerekli olan hususları duyurmaksa kebâirden olması şöyle dursun, bir mazeret yoksa, vaciptir.
Kumûli “el-Cevâhir” adlı eserinde nemime hakkında şöyle diyor: Nevevi demiştir ki, eğer nemmamlığı gerektiren bir hal varsa bundan menedümez. Meselâ, adamın birisine, “Falana, seni öldüreceğini söylemiş” diyerek haber vermek veya yetkili bir makama bir adamın yanlış ve zararlı tutumunu duyurmak gibi. Bu ihbarı alan yetkiliye bu fesadı kaldırmak da vacip olur. İşte bu ve benzeri gammazlıklarda sakınca yoktur. Bu gibi düzeni sağlayacak ve fesadı önleyecek tedbir alınması için yapılan ihbarlar, bazan vacip ve bazan da mendup olur. İşte benim “Terceme”de “Bâtıl ile gammazlık” dediğimi onlar da açıkça söylemişlerdir. Muteahhirîn âlimlerinden bazıları, doğru da olsa müslümana zarar veren gammazlık kebâirdendir, demişlerdir ki, bu muhtemeldir. Hele zararı ağır olursa bunu kesinlikle söylemek vacip olur.
Şunu da bilmiş ol ki; hükümdarların yanma girip çıkmayı adet edinenler, bazan mazluma yardım veya zayıfı korumak veyahut zalimin zulmünü önlemek veya herhangi bir iyiliği teşvik için girdiklerini savunmak isterler. Bunun cevabı şöyledir: Ne zaman ki bu zat, hükümdar veya emirlerin yemeklerinden yer, fikir ve görüşlerinde onlarla beraber olur veya haram olan herhangi bir mallarında onlara ortaklık eder veyahut da herhangi kötü işlerinde onlara yağcılık: yaparsa, işte bu halleri, onun kötü bir kimse olması için başka delil aramaya lüzum bırakmaz ve o kimsenin kendine göre birtakım mazeretler öne sürmesi hiçbir değer taşımaz. Zira her basiret sahibi bu adamın doğru yoldan sapmış olduğunu, mide ve nevasına hizmet ettiğini görür ve anlar. İşte o, Allahu Teâlâ’nın sapıttığı kimsedir. Dünya ve âhirette perişan olduğu halde iyilik yaptığını sanan kimsedir. Bu gibiler düzeltici olduklarını sanırlarsa da, gerçekte bilmeyerek bozmaktadırlar. Nitekim bu gibiler hakkında ayet-i celîle'de,
“İyi bilin ki, asıl bozguncular kendileridir, lâkin farkında değillerdir.”[856], buyurulmuştur. Hükümdarlarla oturup kalkan ve bu maksadlarla onların yanma girip çıkıyorum diyen kimse, yukarda saydıklarımızın hepsinden uzak ise, o zaman durumu şüpheli olur. Onun halinin mizanı vardır; bazan kemaline ve bazan da noksanlığına hükmedilir. Ne zaman kendisinin bu gibi iyi maksadlarla isteyerek ve istemiyerek bu yetkililerin huzuruna girdiğini bilir ve “Keski bu işleri başkası yapsaydı” der, hükümdarların sohbetinden zevk almaz; sağda solda, “Hükümdarlarla şöyle konuştuk, falancı mazlumu şöyle kurtardım” demez; hükümdar onun yanında bir başkasına daha mükemmel hüsnü kabul gösterir, ona kıyam eder, karşılar ve onu uğurladığında buna canı sıkılmazsa, bu adamın bu söyledikleri hususundaki niyeti sahihtir ve bu hareketinden mecrudur. Saydığımız bu hasletlerin hiçbiri onda bulunmazsa, niyeti bozuk ve kendisi helaktedir. Çünkü bu adam, bu hareketleri ile içyüzünün gerçek tarafı, mevki elde etmek ve emsallerine üstünlük taslamaktır.
Bu konuyu diğer bazılarının naklettikleri hadîs ve eserlerle sona erdirelim:
Resûl-i Ekrem:
[857]

"Allah'ın malını haksız olarak kullanan kimseler kıyamet günü cehennem ateşini haketmişlerdir." , buyurmuştur.
Yine Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur
"Bir kimse haksız olarak başkasının bir karış yerine tecavüz ederse, o yerin yedi katı da o kimsenin başına geçirilir." [858]
Şair ne güzel söylemiştir:
"Gücün yettiği vakit zulmetme, zira zulmün sonu nedamettir."
"Sen uyurken mazlum uyumadan âh çeker, Allah ise asla uyumaz."
Seleften bir zat, "Zayıflara zulmetme ki, kuvvetlilerin kötülerinden olmayasın." demiştir.
Ebû Hureyre (r.a.) de, "Toy kuşu, dağda yuvasında, zâlimin zulmünün şiddetinden olur." demiştir.
Denildi ki Tevrat'ta: "Sırat köprüsünün ardından bir münadi,
"Ey azgın cebbarlar, ey eşkıya güruhu, Allahu Teâlâ kendi izzetine yemin etti ve bu köprüyü hiçbir zalimin geçemeyeceğini bildirdi, der."
Câbir (r.a.) diyor ki: "Habeşistan'a hicretten döndüğümde Resûl-i Ekrem bana:
"Habeşistan'da gördüğün en acayip şeylerden birini anlat," buyurdu. Bu göçmenlerden biri olan Kuteybe, anlatayım diyerek söze başladı ve dedi ki:
"Bir gün bir arada arkadaşlarla beraber otururken Habeşli bir kocakarı başında bir desti su ile geldi ve doğruca onlardan olan bir gencin yanına gitti. Bu genç bir elini kadının iki omuzu arasına attı, kadın yere düştü desti de kırıldı. Ayağa kalkan kocakarı bu gence:
"Allahu Teâlâ kürsüyü kurup bütün geçmiş ve gelecekleri bir araya toplayacağı; bütün yaptıklarını el ve ayaklarının haber vereceği günde göreceğini görürsün, ey gaddar ve zâlim herif, dedi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:
"Zâliminden mazlumunun hakkı alınmayan bir milleti Allah nasıl takdîs eder," buyurdu.
Rivayete göre Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Beş kişi vardır ki, Allahu Teâlâ bunlara gazab eder. Dilerse gazabının gereğini dünyada icra eder, dilerse âhirete bırakır.
Birincisi, bir hükümdardır ki, milletinden hakkını aldığı halde onlara karşı insaf etmez ve zulmü önlemez.
İkincisi, bir toplumun ileri gelenidir ki, millet kendisine itaat ederken, o, kuvvetli ile zayıf arasında eşitliğe riâyet etmez ve boş sözlerle oyalanır.
Üçüncüsü, çoluk çocuğuna din ve diyanetlerini öğretmeyip, Allah'a itaat ile emretmeyen aile reisidir.
Dördüncüsü, bir iş sahibidir ki, işçiyi çalıştırır da onun ücretini vermez.
Beşincisi de nikâh parasında karısına haksızlık eden kocadır."
Abdullah b. Selâm diyor ki: "Allahu Teâlâ her şeyi yarattığı ve her şey ayakları üzerine dikildiği vakit başlarını kaldırıp:
"Sen kiminlesin, yardımın kimedir, ya Rab," dediler. Allahu Teâlâ da:
"Hakkı ödeninceye kadar mazlum ileyim," buyurdu.
Vehb b. Münebbih anlatıyor: "Zâlimlerden birisi muazzam bir köşk inşa edip etrafını tahkim ediyor. Yaşlı ve yoksul bir kadın da bu köşkün duvarına bir şeyler dayayarak orada iskân oluyor, barınıyor. Bir gün biniti ile köşkünün çevresini dolaşan bu adam, kadının çerçöpten yapılmış duvara dayalı gecekondusunu görünce soruyor
"Bu kimindir?" Kendisine:
"Bu, yoksul ve yaşlı bir kadınındır," diyorlar. Adam hemen yıkılmasını emrediyor ve yıkılıyor. Yaşlı ve kimsesiz kadın gelip yuvasının yıkılmış olduğunu görünce, başını göklere kaldırarak:
"Ey benim Rabbim, ben burçla yoktum, evimin yıkılmasına engel olamadım, ya sen nerde idin?" diye Allah'a sığınır. Allahu Teâlâ Cebrail aleyhisselâma emrediyor ve köşkün altını üstüne çeviriyor".
Rivayete göre; Bermeki'lerden birisi oğlu ile beraber hapsedildiği vakit, oğlu babasına:
"İzzet ve şereften sonra hapse girdik," der. Babası:
"Oğlum, mazlumun bedduasından biz gafil olduk, fakat Allah gaflet etmez," dedi.
Yezîd b. Hakim, "Hayatımda Allah'tan başka yardımcısı olmadığını bildiğim halde bir adama kötülük yaptığım vakit, "Ah, aramızda Allah vekil" demesi kadar beni hiç bir şey korkutmaz." demiştir.
Ebû Umâme diyor ki: "Kıyamet günü zalim gelir, cehennemin üzerindeki sırat köprüsüne bineceği sırada mazlum karşısına çıkar. Böylece zincirleme kim kime ne gibi haksızlık ederse hakkı alınır verilir. Tabiî alışveriş, sevap alıp günah vermekledir. Sevaplar bitince hak sahibinin günahları ona yükletilir ve adam cehennemin dibini boylar".
Abdullah b. Üneys diyor: Resûl-i Ekrem'in:
"Allahu Teâlâ kıyamet günü kullarını haşreder," veya şöyle: *"İnsanları çıplak, sünnetsiz ve bühm olarak haşreder,"* buyurdu. Ashâb:
" Bühm nedir?" diye sorduk. Resûl-i Ekrem:
"Beraberlerinde hiç bir şey olmadığı halde demektir," buyurdu ve devamla: "*Sonra öyle yüksek sesle onlara çağırır ki, yakında olan bu sesi duyduğu gibi uzakta olan da duyar:*
"Ben deyyânım -ceza veririm-, ben hükümdarım. Cehennemlilerden olan bir kimsenin, cennetlilerden olan kimsedeki hakkını alıp ona vermedikçe, onun cehenneme girmesi mümkün değildir. Yine bunun gibi bir cennetlide cehennemli. bir kimsenin hakkı var iken, -bir tokat da olsa- onu alıp ona vermedikçe, onun da cennete girmesi mümkün değildir." Ashâb:
"Ya Resûlallah, bu nasıl olur? Halbuki bizim mahşer yerine çıplak, sünnetsiz ve beraberimizde hiç bir şey olmadığı halde geleceğimizi bildirdiniz?" demeleri üzerine Resûl-i Ekrem:
"Buradaki hak alışverişi hasenat ve seyyiât iledir," buyurdu.[859]
Yine Resûl-i Ekrem:

"Her kim uşağını haksız olarak kırbaçla döverse kıyamet günü ondan kısas edilir -hakkı alınır ve sahibine verilir-"[860], buyurmuştur.
Söylendiğine göre; Kisrâ çocuğuna bir mürebbi tayin etti. Mürebbi, çocuğun eğitim ve terbiyesi ile ilgilenecekti. Çocuk edeb ve terbiyenin zirvesine ulaştığı vakit, sebepsiz ve kusursuz yerde çocuğu acıtasıya döver. Çocuk bunu içinde bir kin olarak saklar. Nihayet çocuk büyür ve idareyi ele alır. Hemen hocasını çağırtır ve;
"Falan tarihte sebepsiz yere beni niçin dövdün?" diye sorar. Hoca:
"Senin ilim, fazilet ve edeb bakmamdan olgunlaşıp kemale erdiğini görünce, babandan sonra bu tahta senin oturacağına kanaat getirdim. Sana zulmün acılığını ve dayağın tadını tattırmak istedim ki, bunu hatırlayıp kimseye zulmetmeyesin," dedi. Çocuk:
"Sa'yın meşkûr olsun, Allah seni mükâfatlandırsın," diyerek hediyesini verdi.
"Terceme"de anlattığım gibi, a'şarcılık ve yetim malı yemek de zulümdendir. Bunlar hakkında da tatmin edici söz yukarda geçmiştir.
Vefaya gücü yeterken hakkı geciktirmek de kebâirdendir. Nitekim Buhârî ve Müslim'de,
"Zenginin borcunu ödemeyi uzatması zulümdür. Sizden biriniz (in alacağının ödenmesi) bir zengine havale edildiğinde ona müracaat etsin."[861], buyurulmuştur.
İbn Mesûd radıyallahu anh'ın rivayetinde:
"Kıyamet günü kadın veya erkeğin elinden tutulur ve işte bu, falancının oğlu falancadır, bundan kimin alacağı varsa gelsin hakkını alsın" denir. Bu arada bir kadının kocasında, oğlunda veya kardeşinde bir hakkı olmasına sevinir. Çünkü âyet-i celîle'de,
"O gün aralarında soy yakınlığı fayda vermez ve birbirlerine de bir şey soramazlar."[862], buyurulmuştur.
Gerçi Allahu Teâlâ kendi hakkından dilediği kadarını bağışlar, fakat kul haklarından hiç bir şey bağışlamaz, insanı hesab için hazırlar ve hak sahihlerine:
"Gelin hakkınızı alın, buyurur. Kul:
"Onları dünyada mahvettim, kaybettim, ben şimdi onlara bu hakkı nereden ödeyeyim?" der. Allahu Teâlâ meleklere:
"Bunun salih amellerinden alın, herkese hakkını verin," buyurur. Şayet o kimse Allah'ın sevdiği bir kimse olup bir zerre olsun fazla ameli bulunursa Allahu Teâlâ onu çoğaltarak cennete kor. Şayet kötü bir insan olup kendisinde amel kalmazsa, melekler:
"Ya Rab, ameli bitti fakat daha alacaklılar var," derler. Allahu Teâlâ:
"Onların günahlarını alın, bunun günahlarına ekleyin, sonra da bunu cehenneme atın," buyurur.
Resûl-i Ekrem'in (metni yukarda geçen), *"Müflis kimdir?"* diye başlayan hadîsinde görüldüğü üzere, kişinin her çeşit ibâdeti olduğu halde, yaptığı haksızlıklar sebebiyle hasenatının yetmeyip hak sahiplerinin günahları sırtına yüklenerek cehenneme atıldığı, sahih rivayet, bunu teyid etmektedir.
Zulümden birisi de çalıştırdığı işçinin tam mânâsiyle hakkını vermemektir. Nitekim metni yukarda geçen hadîste, *"Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştur: "Kıyamet günü üç kişinin bizzat hasmı ben olacağım. Birincisi, benim adıma söz verdiği halde sözünde durmayan, ikincisi, hür bir insanı köle diye satıp parasını yiyen, üçüncüsü de çalıştırdığı işçinin ücretini vermeyendir."* buyurmuştur.
Hıristiyan ve yahûdiye zulüm de aynıdır. Zira Resûl-i Ekrem:
"Zimmî'ye zulmedenin kıyamet günü hasmı benim." buyurmuştur.
Yalan yere yemin ederek başkasının hakkını ortadan kaldırmak da zulümdür. Nitekim Resûl-i Ekrem:
"*Bir kimse yemin ederek bir müslümanın hakkım gasbederse, Allah o kimseye cehennemi vacip kılar ve cenneti haram eder,"* buyurdu. Bunun üzerine bir adam:
"Eğer o hak değersiz bir şey ise, ya Resûlallah?" deyince, Resûl-i Ekrem:
"İsterse misvak ağacından bir dal parçası olsun," buyurdu.[863]
İnsan, borçlu çıkarım da hakkını benden alır korkusu ile tanıdığı kimselerden kıyamet günü saklanmağa çalışır. Çünkü Resûl-i Ekrem:
"Elbette haklar kıyamet günü sahiplerine iade edilecektir. Hatta boynuzlu koyundan, boynuzsuz koyunun öcü alınacaktır."[864]buyurmuştur. Yine Resûl-i Ekrem bir hadisde şöyle buyurmuştur:
"Bir kimse kardeşinin haysiyetine yahut malına haksız olarak tecavüz etmiş ise altım ve gümüş bulunmayan günden evvel onunla helâllaşsın. Aksi takdirde yaptığı zulüm nisbetinde onun iyi amellerinden alınıp hak sahiplerine verilir. İyiliği yoksa hak sahibinin günahından alınıp haksızlık eden adama yükletilir." [865]
Abdullah b. Ebî'd-Dünyâ'nın Eyyûb-i Ensârî'ye dayanan bir sened ile rivayetinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Kıyamet günü ilk haklaşacak olanlar karı ile kocadır. Kadının dili duracak fakat el ve ayakları kocasına karşı dünyada yaptığı her şeyi anlatacaklardır. Kocanın da aynı vaziyette, el ve ayağı, karısına her ne yapmışsa hepsini anlatacaklardır. Sonra kişi ile uşağı arasında hesaplaşma olacaktır. Artık orada, dünyada zulmedenlerden para ve mal diye bir şey alınacak değildir. Ancak zulmedenin sevapları alınıp mazluma verilecektir. Sevabı yetmediği takdirde mazlumun günahları zalime yükletilecek, sonra demir keseceklerle cehenneme sevkedileceklerdir".
Kadı Şureyh der ki:
"Zâlim, yakında mazlumun, hakkını bilecek; zâlim azabı, mazlum ise nusret ve sevabı bekler.
Rivaye"te göre, "Allahu Teâlâ bir kuluna hayır murad ettiği vakit zâlimi ona musallat eder." denmiştir.
Tavus, Hişam b. Abdülmelik'in huzuruna girer ve:
"Ezan gününden Allah'a sığın, der. Hişam:

"Bu ezan günü de hangi gündür? diye sorar. Tavus:
"Aralarında bir münadi, "Allah'ın laneti, zâlimleredir." [866] âyetini okur. Bunu duyan Hişam çığlık kopararak bayılır. Tavus:
"İşte bu vasfını duyduğun dehşetin verdiği zillettir, ya gördüğün, vakit halin nice olur?" der.
Zâlime yardımcı olandan Resûl-i Ekrem'in uzak kaldığı yukarda geçmişti. Bir hadîsde de, *"Kim bir zâlime yardım ederse, o zalim ona musallat olur."* Buyurulmuştur.
Saîd İbnü'l-Müseyyeb, "Doya doya zâlimlerin yardımcılarına bakıp durmayın. Amelinizin mahvolmaması için onları gördüğünüz vakit gönüllerinizden red ve inkâr ederek onları bakın." demiştir.
Resûl-i Ekrem'den rivayet edildiğine göre, *"Cehenneme ilk girecek olanlar zâlim hükümdarlarla önlerinde ellerindeki kırbaçlarla halkı kırbaçlayan kırbaççılardır."* buyurmuştur.
İbn Ömer (r.a.) den gelen rivayette: *"Celâvize - zâlimlerin muhafızları, bekçi ve polisler kıyamet günü cehennem ehlindendirler."*
Rivayete göre Allahu Teâlâ Mûsâ aleyhisselâma:
"Bu İsrâiloğullarının zâlimlerine söyle, beni fazla anıp durmasınlar, zira ben beni ananları mutlaka anarım, bunları anmamam, onları lânetlememdir, diye vahyetti. Diğer rivayette, "Zira onlardan beni ananları ben de lanetle anarım." buyurulmuştur.
Resûl-i Ekrem'den gelen bir rivayette:
"Haksız yerde dövülmekte olan bir kimsenin bulunduğu yerde durmayın; zira orada bulunup da bu zulmü önlemeye muktedir iken aldırış etmeyenlere lanet iner." buyurulmuştur.
Zatm biri zâlimlere ve a'şarcılara hizmet eden birisini rüyasında görür ve sorar:
"Durumun nedir? Adam:
"Sorma, çok perişanım," diye cevap verir. Bu zat:
"Neredesin?" der. Adam:
"Allah'ın azabındayım," diye cevap verir. Tekrar sorar:
"Ya o zalimler nerededir?" Adam:
"Onlar daha perişan haldedir; Allahu Teâlâ'nın: *"Haksızlık eden kimseler bir yıkılışla yıkılacaklarını anlayacaklardır."* [867] buyurduğunu duymadın mı?" dedi".
Zatın biri şöyle diyor:
"Omuzundan eli kesik bir adam gördüm. Adam:
"Beni gören benden ders alsın da başkasına zulmetmesin," dedi. Bunu duyunca adama yaklaştım ve:
"Durumu nedir?" diye sordum. Adam:
"Sorma, hikâyem acıklıdır," dedi ve anlatmaya başladı:
"Ben zâlimlerin muhafız ve yardımcılarından idim. Bir gün deniz kenarına gittim. Orada balık avlayan bir zatın elinde hoşuma giden bir balık gördüm. Balığı bana vermesini söyledim. Avcı:
"Ben bununla çoluk çocuğumun nafakasını temin edeceğim, onu sana veremem," dedi. Ben zorla balığı aldım. Eve gelirken balık parmağımı ısırdı. Sancısından gece sabaha kadar uyuyamadım. Sabah olunca doktora gittim. Doktor parmağıma bakınca:
"Bu zehirlidir, bir an önce parmağını kesmemiz lâzım, aksi halde bütün koluna sirayet edebilir," dedi.
Parmağımı kestik. Fakat sancısı kesilmedi. Bütün kolum sancımaya başladı. Bu defa elimi bilekten kesmek zorunda kaldık. Yine sancım dinmedi, kolumu dirsekten kestik, sancım yine dinmeyince omuzdan kolu kesmek zorunda kaldık ve kestik. Birisi bana:
"Eline ne oldu da bu hale geldin?" diye sordu.
"Ben de durumu anlattım." Adam:
"Eğer ilk günde geri dönüp balığı zorla elinden aldığın avcıdan helâllik alaydın bu duruma düşmeyecektin, hemen git balığın sahibini bul ve ondan helâllik al," dedi. Ben de hemen adamı aradım buldum, eline ayağına kapandım ve kendisinden af diledim. Adam benim kim olduğumu sordu. Ben de kendimi tanıttım. Adam halime acıdı, ağladı ve:
"Bu durumda sana hakkımı helâl ettim, "dedi. Bunun üzerine ben kendisine:
"Balığı elinden alınca bana beddua ettin mi?" diye sordum. Adam:
"Evet, Allah'ım, bu adam gücü ve kuvvetiyle çoluk çocuğumun nafakasını elimden aldı. O, kudretini bende gösterdi, sen de kudretini onda göster," dedim, dedi. Bunun üzerine ben:
"Aziz kardeşim, Allahu Teâlâ kudretini sana gösterdi. Ben de içinde bulunduğum zâlimlere hizmet çirk-âbından kurtuldum ve tevbe ettim, "Allah bizi affetsin" dedim," dedi.[868]

351. Kebire: Bîd'atçileri Barındırmak

Bid'atçiyi barındırmanın kebâirden olduğunu Celâl Belkinî de açıkça ifâde etmiştir. Esasen Müslim ve diğerlerinin Hz. Ali radıyallahu anh'den rivayet ettikleri şu hadîs de buna delâlet etmektedir:
Amir b. Vasile diyor ki: "Ben Ali b. Ebî Talib'in yanında iken bir adam geldi ve:
"Peygamberin size gizlice söylediği ne idi? diye sorunca Hz. Ali öfkelendi ve:
"Resûl-i Ekrem insanlardan saklayıp da bana gizlice söylediği bir şey yoktur. Ancak Resûl-i Ekrem bana dört şeyi haber verdi," dedi. Adam:
"Ey mü'minlerin emîri, onlar nedir?" diye sordu. Ali b. Ebî Talip radiyallahu anh, Resûl-i Ekrem'in şöyle buyurduğunu haber verdi:

"Anne ve babasına lanet edene Allah lanet etsin. Allah'tan başkasının adını anarak hayvanı boğazlayana Allah lanet etsin. (Dinde) bid'at ihdas edeni barındırana Allah lanet etsin. Yerin İşaretlerini değiştirene Allah lanet etsin." [869]

352. Kebire: Bir Müslümana Yalnız Kötü Söz Olsun Diye Ey Kâfir Demek

353. Kebire: Bir Müslümana Yalnız Kötü Söz Olsun Diye Ey Allah'ın Düşmanı Demek

Ebû Zer radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur
"Ve her kim bir kimseyi kâfir diye çağırır veya düşman olmadığı halde ona Allah'ın düşmanı derse, sözü kendi aleyhine döner." [870]
Yine bir hadisde Resûl-i Ekrem:
"Ve her kim bir mü'mine küfür isnad ederse onu öldürmüş gibi olur." [871]buyurmuştur.
Tembih: Bu, şiddetli bir korkutmadır. Küfrün veya Allah'a düşman olmanın kendine dönmesi ne demektir? Ayrıca mü'mini öldürmek gibi günah işlemek ne demektir? Onun için bu iki sözden birisi ya küfür olur- müslümana kâfir ve Allah'ın düşmanı demek gibi- Çünkü islâm ile vasıflanmış bir insana kâfir veya Allah'ın düşmanı demek, islâma bu vasıfları izafe etmektir ki, bu, küfürdür. Ya da bu sözleri söylerken gerçek küfrü veya Allah'ın düşmanlığını kasdetmemiştir, o zaman bu sözler büyük günah olmuş olur. Bunların söyleyene dönmesi de şiddetli azâbtan kinayedir. Bu şiddetli azâb da kebâir alâmetidir. Bunun için her ne kadar bunları kebâirden sayaniv görmedimse de, kebâirden olduklarına hükmettim. Bununla beraber daha sonra yaptığım araştırmalarda müslümana kâfir demeyi kebâirden sayanları da gördüm. Hatta bunlar: "Bir adam bir müslümana, "Allah imanını alsın" dese kâfir olur." demişlerdir. Nitekim muteahhirînden bir kısmı da bu görüştedir. Fakat ben Kitabın baş tarafında bunun aksini yazdım.[872]

HUDUD KİTABI

354. Kebire: Allahu Teâlâ'nın Yasalarında Şefaat Etmeğe Kalkışmak

İbn Ömer radıyallahu anhuma'den rivayete göre, Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"*Her kimin şefaati, Allahu Teâlâ'nın yasalarından birinin infaz edilmesine engel olursa, aziz ve celil olan Allah'a ters düşmüş olur. Kim ki bilerek bâtılı savunursa, bu işden vaz geçinceye kadar Allah'ın hışnundadır. Her kim bir mü'mine onda olmayan bir şeyi söylerse, söylediği sözden kurtuluncaya kadar Allahu Teâlâ onu (cehennemin) irin bataklığına oturtur."* [873]
Ebû Hureyre radıyallahu anh'den rivayete göre Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Kimin şefaati, Allah'ın yasalarından birinin infazına mani olursa, mülkünde Allah'a ters düşmüş olur. Her kim, hak mı bâtıl mı olduğunu bilmeyerek bir husûmete yardım ederse, bu tutumundan vaz geçinceye kadar, Allah'ın hışmmdadır. Her kim, şahit olmadığı halde şahit imiş gibi göstermek için bir toplum arasında gezerse, o, yalancı şahit gibidir. Rüya görmediği halde, yalandan rüya gördüğünü söyleyen kimse, (kıyamet günü) arpa danesinin iki yanını birbirine bağlaması kendisine teklif edilmekle azâb edilir. Müslümana sövmek fâsıklıktır, onu öldürmek ise küfürdür." [874]
Tembih: Allah'ın kanunlarından birinin uygulanmasına şefaati ile engel olmayı kebâirden sayanı görnıedimse de, birinci ve ikinci hadislerin sarahatinden, Kebire olduğu açıkça ortaya çıkmıştır. Zira Allah'ın hududunu ayakta tutmayı terketmekte büyük bozgunculuk vardır. Bunun için metni yukarda geçen bir hadisde, *"Yeryüzünde Allah'ın bir emrini hakkıyle ikâme etmek, kırk sabah o yeri yıkayıp sulamaktan daha temizleyicidir."* buyurulmuştur.[875]

355. Kebire: Bir Müslümanı Rezil Etmek İçin Kusurlarını Araştırıp Ortaya Koymak

İbn Âbbâs radıyallahu anhuma'dan: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"*Kim müslüman kardeşinin aybını örterse, Allah da kıyamet günü onun aybını örter. Her kim de müslüman kardeşinin aybını açarsa, Allah da onun aybını açar hatta evinin içinde bile onu rezil eder."*[876]
İbn Ömer radıyallahu anhuma'den, şöyle demiştir:
"Resûl-i Ekrem minbere çıktı ve yüksek sesle:
"Ey dili ile îmân edip de îmânı gönüllerine inmeyen toplum! Müslümanlara eziyet etmeyiniz, onların ayıblannı araştırmayınız. Zira her kim müslüman kardeşinin aybını araştınrsa, Allah da o kimsenin aybını araştırır. Allah her kimin aybını araştınrsa evinin ortasında da olsa onu rezil eder," buyurdu. Hazret-i Ömer bir gün Kabe'ye baktı ve:
"Ne büyüksün ve ne büyük hürmetin vardır. Ama Allah katında mü'minin hürmeti senden daha büyüktür," dedi.[877] Ebû Berze el-Eslemî radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Ey dili ile îman edip, îman kalbine girmeyen topluluk! Müslümanları gıybet etmeyiniz, onların ayıblarını araştırmayınız. Zira her kim müslümanların ayıblannı araştıracak olursa, Allah da onun aybını araştırır. Her kimin de Allah aybını araştırırsa onu evinin içinde de rezil eder." [878]
Muâviye radıyallahu anh'den, şöyle demiştir:
"Resûl-i Ekrem'i işittim şöyle buyuruyordu:

"Eğer sen müslümanlann ayıblannı araştınrsan onları ifsad etmiş veya da ifsad etmeye yaklaşmış olursun." [879]
Yine Resûl-i Ekrem:
"Hükümdar, insanlardan kuşkulanır ve o kuşku peşine giderse onları ifsad etmiş olur." [880], buyurmuştur.
Ebû Hureyre radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurdu:
"Her kim bir müslümanın dünya üzüntülerinden bir üzüntüsünü giderip ferahlandırırsa, Allah da kıyamet gününün üzüntülerinden birini giderir. Her kim bir müslümamn aybını örterse Allah da dünya ve âhirette onun aybını örter. Bir kul din kardeşinin yardımında bulundukça, Allah da ona yardım eder." [881]
Abdullah İbn Amr radıyallahu anhuma'dan: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Müslüman müslümanın kardeşidir; ona zulmetmez, o, onu haksızlık edenin elinde bırakmaz. Bir kimse müslüman kardeşinin ihtiyacını yerine getirirse, Allah da ona yardım eder. Bir kimse bir müslümamn sıkıntısını giderirse, Allah da ona karşılık kıyamet gününün kederlerinden birini giderir. Bir kimse din kardeşinin aybını örterse, Allah da kıyamette onun aybını örter." [882]
Ebû Hureyre radıyailahu anh'den: Resûl-i Ekrem:
"Herhangi bir kul dünyada diğer bir kulun ayıbını örterse, kıyamet gününde Allah da onun aybını örter." ***[883]***, buyurmuştur. Ebû Saîd el-Hudri radiyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem:
"Bir mü'min, din kardeşinin bir aybını görür de onu örtecek olursa, Allah onu cennetine kor." [884]buyurmuştur.
Ukbe b. Amir'in kâtibi Dahîc. ebû'l-Haysem'den, şöyle demiştir:
"Ukbe b. Âmir'e:
"Doğrusu bizim komşularımız vardır, içki içerler. Ben ise, onları yakalamaları için asayiş memurlarını çağırıyorum," dedim. Ukbe:
"Böyle yapma, onlara nasihat et ve onları tehdid eyle," dedi. Dahîr:
"Ben onları bu işden nehyettim fakat onlar vaz geçmediler, ben de onları yakalamaları için polis çağırıyorum," dedi. Bunun üzerine Ukbe:
"Yazıklar olsun sana, böyle yapma, zira ben Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemin şöyle buyurduğunu işittim: "Her kim (bir Müslümanın) aybını örterse diri diri mezara gömülmüş bir kız çocuğunu diriltmiş gibi (sevaba nail) olur." [885]
Yezîd b. Nuaym'den rivayete göre şöyle demiştir:
"Maiz (İbn Mâlik) Resûl-i Ekrem'e gelerek zina ettiğini dört defa ikrar etmesi üzerine Resûl-i Ekrem recmedilmesini emretmiş ve Hüzal'e:
"Elbisenle onu gizlemiş olsaydın senin için daha hayırlı idi," buyurdu.[886]
Mekhûl'un rivayetine göre, şöyle demiştir
"Ukbe b. Âmir radıyallahu anh Mesleme b. Muhalled'e geldi. Kendisi ile kapıcı arasında bir şey (perde) vardı. Bunun için Ukbe b. Âmir'in sesini duydu ve ona içeri girmesi için izin verdi. Ukbe b. Âmir:
"Ben sana ziyaretçi olarak gelmedim, bir iş için geldim. Resül-i Ekrem'in:
"Her kim din kardeşinin bir kötülüğünü bilir de onu örterse, Allah da kıyamet gününde onun aybını örter." buyurduğu günü, hatırlıyor musun? dedi. Oda:
"Evet," deyince, Ukbe:
"İşte bunun için sana geldim," dedi.[887]
Tembih: Bir müslümanı rezil etmek için kusur ve ayıblarını araştırmayı kebireden saymak, birinci ve ikinci hadîslerin zahirinden anlaşılmaktadır. Zira bir müslümanın gizli hallerini açıklayıp başkalarına duyurmaktaki veîd, yeteri kadar şiddetlidir. Bu, bizim imamların görüşlerine aykırı değildir. Onlar şöyle demişlerdir: "Zina eden ve yalnız Allah hakkı olan günahları irtikâb edenin, had ve tâzir edilmemesi için bunları gizlemesi müstehaptır. Çünkü Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:
"Bu pisliklerden birisini yapan kimse tevbe etsin; çünkü durumunu bize açıklayanı suçuna göre onu cezalandırırız." buyurmuştur. Fakat adam öldürmek veya iftira etmek böyle değildir. Çünkü bunlarda kul hakkı vardır. Dünyada bu hak alınmakla âhiretteki azâb azalır. Yine işlediği günahı övünme vesilesi olarak dilinde söylemesi de sahih haberler gereğince haramdır. Şahit için de durum şöyledir: Şayet susmayı daha hayırlı görüyorsa, susması sünnettir. Ancak faydayı şehâdette görüyorsa, o zaman şehâdette bulunur. Şayet iki taraf da bir olur, hiçbirinde yarar görmezse o zaman yine şehâdeti terkeder. İşte bu açılma karşısında, bir yerde şehâdeti terki ve bir yerde de şehâdet etmeyi mendup demişlerdir. Bir yerde şehâdetin faydası yoksa sükût evlâdır. Fakat zina için üç şahit dinlendi, dördüncü şahit de siz oluyorsunuz; şehâdette bulunmayacak olursanız şahitler yalancı cezası görecek ve bir hak kaybolacaktır. Bu takdirde şehâdette bulunursunuz. Îmamü'l-Haremeyn'in, "Haddi gerektiren bir suçu işleyen adamın mutlaka bunu ikrar etmesi lâzımdır" sözü, tevbe ile zahirdeki had cezası düşmez diyen zayıf bir hükme dayanmıştır. Halbuki batında tevbe ile bütün mâsiyetler düşer.[888]

356. Kebire: İyilerden Görünüp Küçük de Olsa Gizli Günah İşlemek

Sevbân radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Ümmetimden öyle kimseleri biliyorum ki, kıyamet günü Beyaz Tihâme dağı gibi amellerle gelirler de Allahu Teâlâ onların bu amellerini toz duman eder," buyurdu. Sevbân radıyallahu anh:
"Ya Resûlallah, bunları bize tavsif et (tanıt) ki bilmeyerek onlardan olmayalım," dedi. Resûl-i Ekrem:
"Onlar sizin kardeşlerinizdir ve sizin teninizdendir siz gece ibâdet ettiğiniz gibi onlar da yaparlar fakat onlar yalnız

kaldıkları vakit Allah'ın haram kıldığı şeyleri yaparlar," buyurdu.[889]
İbn Ömer radıyallahu anhuma'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Damga (mühür) Allah'ın Arşı'nın direğinde asılıdır. Allah'ın yasağı işlendiği, isyan edildiği ve Allah'a karşı cür'et edildiği vakit, Allah mühürü gönderir de bu kimsenin kalbini mühürler: bundan sonra o kimse hiç bir şeyi anlamaz." [890]
Nevvâs b. Sem'an radıyallahu anh'den Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Allahu Teâlâ dosdoğru bir yolu misal verdi; bu yolun iki tarafında kapıları açık iki ev olup kapıların üzerinde de perdeler vardır. Ayrıca kapının üzerinde birisi çağırırı "Allah cennete çağırır ve dilediğini doğru yola eriştirir."[891] Yolun yanlarındaki odalara açılan kapılar, Allah'ın hududlarıdır. Üzerindeki perdeyi açmadıkça hiç kimse Allah'ın hududu içine düşmez. Yukardan seslenen de Allahu Teâlâ'nın vaizidir."[892] Rezîn'in de aynı mealde daha uzunca bir rivayeti vardır.[893]
Ebû Hureyre radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem:
"Şu kelimeleri (öğüt ve tavsiyeleri) benden kim alır da onlarla amel eder veya onlarla amel edecek olanlara onları öğretir?" buyurdu. Râvi Ebû Hureyre:
"Ben, ya Resûlallah, dedim, dedi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem elimi tuttu ve beş şeyi sayarak:
"Allah'ın haram kıldığı şeylerden sakın ki, insanların en çok İbâdet edeni olasın. Allah'ın sana ayırdığına razı ol ki, insanların en zengini olasın. Komşuna iyilik et ki, mü'min olasın. Kendin için sevdiğini insanlar için de sev ki müslüman olasın. Çok gülme, zira çok gülmek, kalbi öldürür," buyurdu.[894]
İbn Abbâs radıyallahu anhuma'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurdu:
"Ben sizin kemerlerinizden yapışıyor ve: "Cehennemden sakınınız, Allah'ın hududundan sakınınız, cehennemden sakınınız, Allah'ın hududundan sakınınız, cehennemden sakınınız, Allah'ın hududundan salanınız" diyorum," buyurdu ve bunu üç defa tekrar etti. Resûl-i Ekrem devamla:
"Ama ben ölünce, sizi kendi halinize bırakırım. Havuza ilk gelecek olan benim, oraya uğrayan kurtulmuştur." [895]
Ebû Hureyre radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Allah Teâlâ mü'minler hakkında gayret ve hamiyet gösterir. Allahu Teâlâ'nın gayreti, Allah'ın haram kıldığı fena şeyleri mü'minin işlememesi içindir." [896]
Tembih: Sâlihler maskesine bürünüp küçük de olsa günah işlemeyi kebâirden sayanı görmedimse de, birinci hadisin zahirinden anlaşıldığına göre, bunun kebâirden olması, uzak bir ihtimal değildir. Zira zahirini hüsnü hal ile süsleyip kötülüklerini gizleyen kimsenin müslümanlan aldatmakta zaran büyüktür. Aslında bu adam sahter kârdır, takva ve korku halkası boynundan çözülmüştür.[897]

357. Kebire: Allah'ın Kanunlarından Birini Yerine Getirmekte Tabasbus Yapmak

Ebû Hureyre radıyallahu anh'den rivayete göre Resûl-i Ekrem:
"Yeryüzünde bir haddi ikâme etmek (Allah'ın emirlerinden bir emri yerine getirmek), yerde yaşayanlar için otuz sabah yağmura kavuşmalarından daha hayırlıdır." [898]buyurmuştur.
Ubâde b. es-Sâmit radıyallahu anh'den rivayete göre Resûl-i Ekrem:
"*Size yakın olana da uzak olana da Allah'ın kanunlarını uygulayınız. Allah'ın dînî hususunda hiç bir yerenin yermesine aldırış etmeyiniz."* [899]buyurmuştur.
İbn Abbâs radıyallahu anhuma'dan rivayete göre Resûl-i Ekrem:
"Adil hükümdarın bir günlük sevabı, altmış senelik ibâdetten daha üstündür. Yeryüzünde hakkıyle Allah'ın bir kanunu uygulamak, kırk yıllık yağmurun yapacağı temizlikten daha hayırlıdır."[900], buyurmuştur.
Aişe radıyallahu anha'den rivayete göre, şöyle demiştir:
"Hırsızlık eden Mahzûm kabilesinden bir kadının mes'elesi Kureyşlilerin ağırına gitti. Bunun üzerine:
"Bu kadın için Resûlullah'a şefaatçi kim gidebilir?"
"Bunu ancak Resûl-i Ekrem'in çok sevdiği azadlı kölesi Zeyd'in oğlu Usâme yapabilir," dediler. Usâme de Resûl-i Ekrem'e söyledi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:
"Ey Usâme, Allah'ın yasalarından birinin düşürülmesi için şefaat mı ediyorsun?" buyurdu, sonra kalkıp bir hutbe îrad ederek:
"*Sizden öncekilerin helak olmalarının başlıca sebebi, ileri gelenlerden birisi hırsızlık ettiğinde haddi icra etmedikleri halde, aşağı tabakadan birisi hırsızlık ettiğinde ona haddi uygulamaları olmuştur. Allah'a yemîn ederim ki, Muhammed'in kızı Fâtıma hırsızlık etseydi onun da elini keserdim,"* buyurdu.[901]
Numan b. Beşir radıyallahu anhuma'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Allahu Teâlâ'nın çizdiği hududa riâyet etmeyen kimse, gemideki şu millete benzer: Onlar gemideki yerlerini kur'a çekerek paylaştılar. Bir kısmı geminin üst katına, diğer kısmı da alt katına yerleştiler. Aşağıya yerleşenler, su almak için çıktıkları vakit üst kattakilerin yanından geçerlerdi. Bunun üzerine:
"Hissemize düşen yerden bir delik açsak da yukardakileri rahatsız etmesek" dediler. Şimdi üst kattakiler, bunları, istediklerini yapmakta serbest bırakırlarsa hepsi helak olurlar. Eğer onları bu yapacakları işden menederlerse hem kendileri ve hem de onlar kurtulmuş olur." [902]
Tembih: Hudûd-i ilâhîden birini yerine getirmekte yağcılık yapmayı her ne kadar kebâirden sayanı görmedimse

de, son iki hadîsin zahirinden bunun da kebâir olduğu anlaşılmaktadır. Zira hâkime intikal eden suça ceza verilmemesi nasıl kebâirden olmasın?[903]

358. Kebire: Zina

Allahu Teâlâ şöyle buyuruyor;

"Sakın zinaya yaklaşmayın; doğrusu bu, çirkindir ve kötü bir yoldur." [904]
"Kadınlarınızdan zina edenlere, bunu isbat edecek aranızdan dört şahit getirin, şehâdet ederlerse ölünceye veya Allah onlara bir yol açın cay a kadar evlerde tutun. İçinizden zina eden iki kimseye eziyet edin, tevbe edip düzelirlerse onları bırakın, doğrusu Allah tevbeleri daima kabul ve merhamet eder." [905]
"Babalarınızın evlendikleri kadınlarla evlenmeyin, -geçmişte olanlar artık geçmiştir-, çünkü bu bir fuhuş ve iğrenç bir şeydir ve ne kötü yoldur." [906]
Allahu Teâlâ son âyette zina olan birleşmeyi üç vasıfla vasıflandırmış. Birinci âyette yalnız iki vasıfla vasıflandırmıştır. Zira ikincisi birincisinden daha fahiş ve daha çirkindir. Çünkü babanın karısı anaya benzer; onunla münâsebet en kötü edebsizliktir. Çünkü anne ile evlenmek, câhiliye devrinde bile en ağır fuhşiyat sayılıyordu.
Fuhuş, isyanın en çirkini, Makt ise hakarete mukarin bir buğuzdur ki, fahişeden daha özeldir. Allahu Teâlâ'dan kullarına makt, hüsran ve rezaletin son haddidir. Zira cahiliye devrinde babasının karısından doğan çocuklara makt derlerdi. Arab'da öyle kabileler vardır ki, bunlar babalarının karıları adına yemin ederlerdi. Bu siret, Ensar'da lâzım, tarafların rızası ile Kureyş'de mubah idi.
Bilmiş ol ki; çirkinliğin mertebesi aklî, şer'î ve örf ve âdeti olmak üzere üçtür. Zinaya, "Fahişedir" demekle aklî çirkinliğine, makt demekle şer'î çirkinliğine ve "Kötü yoldur" buyurmakla da adet yönünden olan çirkinliğine işaret buyurmuştur. Akıl, şeriat ve âdet yönünden çirkin olan, çirkinliğin son haddine varmış demektir.
Âyet-i kerîmede geçen, *"Geçmişte olanlar müstesna"*daki istisna bazılarına göre munkatî'dir. Çünkü mazi ile istikbalin bir arada toplanması mümkün olmadığı için muttasıl olması düşünülemez.
Bazılarına göre âyette geçen "Nikâh" kelimesinden murad akd-i sahih -sahih bağlantı- dır; istisnadan murad da zinadır. Bu takdirde mânâ şöyle olur: "Babanızın nikâh kıydığı kadına nikâh kıymayın; ancak eskiden zina ettikleri müstesnadır. Yâni câhiliyet devrinde babanız doğru nikâh kıyıp aldığı kadınları alamaz, onlarla evlenemezsiniz, fakat câhiliyet devrinde zina ettikleri bu hükümden müstesnadır.
Bazılarına göre de nikâhtan murad cinsi münasebettir ve istisna müttasildir. Mânâ şöyle olur: "Atalarınızın mubah olan nikâh ile evlenerek münâsebette bulundukları kadınlarla evlenip münâsebette bulunmayın. Ancak câhiliyet devrindeki zina ile olan münâsebetler bu hükmün dışındadır".
Bazılarına göre de deki (Mâ) harfi masdariyyedir.
Bu takdirde mânâ şöyle olur: "Câhiliyet devrindeki atalarınızın evlendiği gibi siz de evlenmeyin; bugünkü meşru şekilde evlenin. Ancak sizden, o fâsid akidlerle evlenmiş olanlar varsa, onlar kalsın."
Zemahşerî'nin sözünün özeti de şöyledir: İstisna muttasıldır, yâni, "Babalarınızın nikâh ettiklerini siz nikâh etmeyin, ancak yok olup gidenler müstesnadır. Yok olup gidenlerle zaten evlenmek muhaldir. Bunun için bu istisna sahih değildir denemez. Zira bu, ne istisnanın sıhhatine engeldir, ne de istisnayı muttasıllıktan çıkarır.
âyetindeki "îllâ" gibi "Ba1 Bazıları da "îllâyı de" mânâsına kullanmışlardır.
Diğer bazılarına göre de bu, tahrim âyeti nazil olmadan öncedir. Nitekim Resûl-i Ekrem onları bir zaman öyle bıraktı ve sonra o çirkin âdetten onları uzaklaştırmak için ayrılmalarını emretti. Bu görüş merduttur. Zira Resûl-i Ekrem kimseyi babasının karısı ile nikâhlı olarak bırakmadı. Berâ b. Azib radıyallahu anh diyor ki: "Amcam Ebû Burde b. Niyar elinde bir bayrakla bana uğradı. Nereye gittiğini sordum. O da:
"Resûl-i Ekrem beni, babasının karısı ile evlenen bir adama gönderdi; onun malını almaya gidiyorum," dedi. Bu sebeple bu görüşün merdud olması doğru olamaz, belki ayrılmaları emredildikten sonradır. Bu iddianın nefyinde bir delil yoktur. Bununla hükmedene göre en güzel delildir. Resûl-i Ekrem'in bir süre onları karı-koca bıraktıktan sonra ayrılmalarını emrettiğini isbata davettir.
deki burada yalnız maziye değil, müzariye de da delâlet ediyor. Zira bu anlamınadır, yâni, "O, ilminde ve hükmünde" bu vasıf ile mevsuftur. Muberrid'in ziyâdesini iddiada israr ettiği bu mânâdır. Ziyâdeden muradı, yalnız maziye delâlet etmesidir. Yoksa haberi zikretmemekten zaide şartı burada mevcut değildir.
Âyetin, bir önceki âyetle münâsebetine gelince; Allahu Teâlâ bundan önceki âyette kadınlara iyilik etmeyi emredince burada da fuhuş irtikâb edenlere gılzat ve şiddet gösterilmesini emreder ki, gerçekte bu da onlara bir ihsandır. Yine bunun gibi Allahu Teâlâ'nın onlara ihsanı ve iyiliği emretmesi, onların çirkin hareketleri karşısında onlara ceza uygulanmasına engel olmaması için bu âyeti indirdi. Bu itibarla olan münâsebet açıktır. Çünkü yalnız ihsan edilip terbiye ciheti olmasa çeşitli bozgunluklara baş vurulurdu.
Burada "Fahişe" den muradın zina olduğunda ittifak edilmiştir. Ebû Müslim'den gelen rivayet ise buna münafidir. Ancak, "Bunun muhalefeti nazara alınmaz" denirse, o takdirde mesele kalmaz.
"Fahişe" mutlak anılınca zinaya tahsisi, zinanın diğer çirkinliklerden daha çirkin olduğu içindir. Küfür veya adam öldürmek bundan daha çirkin oldukları halde bunlara fahişe adı verilmez, denemez. Zira onlara da fahiş ismi verilebilir, verilmez demek memnuumuzdur. Ancak, "Bunlara fahiş ismi verilmemiştir" denmesi daha uygundur ki, bunun da cevabında şöyle deriz: Küfrü, kâfir kendiliğinden çirkin görmez ve onun kabîh olduğuna da inanmaz, belki onun doğru bir hareket olduğunu sanır. Adam öldürmek de aynıdır; çoğu kere katil bununla övünür ve bunu bir kahramanlık sayar. Fakat zina böyle değildir, onu işleyen herkes, fahiş, çirkin ve utanılacak bir şey olduğunu bilir. Yine bunun gibi insan kuvvetini sevk-u idare eden "Kuvve-i Müdebbire" üçtür. Bunlar natıka -konuşmak-, gazabiyye -öfkelenme- ve şeheviyyedir. Kuvve-i nâtıka'nın bozulması, küfür, bid'at ve benzeri

şeylerdir. Kuvve-i gazabiyyenin fesadı da adam öldürmek ve benzenledir. Bu üç kuvvetin en alçağı şehevî kuvvettir. O halde bunun fesadı, fesadın bölümlerinin en alçağı iledir. Bunun için buna "Fahişe" adı verilmiştir.

Âyetteki den murad, "Bu dört şahit sizden olsun, ey müslümanlar" demektir. Diğer hususlarda iki şahitle yetinilirken zinada dörde çıkarılması davaya önem verilmesi ve imkân nisbetinde örtülmesi içindir. Bu hüküm, Tevrat ve İncil'de de aynıdır.
Câbir b. Abdullah'dan rivayete göre şöyle demiştir:
"Yahudiler kendilerinden zina eden bir kadın ile bir erkeği Resûl-i Ekrem'e getirdiler. Resûl-i Ekrem:
"Sizden iyi bilen iki erkeği bana getirin," buyurdu. Onlar da Sûriyâ'nın iki oğlunu getirdiler. Resûl-i Ekrem bunlara yemin verdirerek:
"Bunlar hakkında Tevrat'taki hüküm nedir?" diye sordu. Onlar:
"Dört şahit bıçağın kınına girmesi gibi erkeğin tenasül uzvunu kadının tenasül uzvunda gördüklerine şahit ederlerse suçlular recmedilir," dediler. Resûl-i Ekrem:
"O halde sizin bunları recmetmenize engel olan nedir?" diye sordu. Onlar:
"Saltanatımız gitti de öldürmekten hoşlanmaz olduk," dediler. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem şahitleri çağırdı. Dört kişi gelerek bıçağın kınına girmesi gibi, erkeğin tenasül uzvunu kadının tenasül uzvunda gördüklerine şahitlik ettiler de Resûl-i Ekrem onları recmetti." [907]
Bazıları zinada dört şahidin hikmetini şöyle açıklıyorlar: Zinada iki kişi vardır, haklarında ayn ayrı hükümler câri olacaktır. Dört şahidin ikisi birinin, diğer ikisi de öbürünün olmuş oluyor. Bu, geçerli bir görüş değildir.
Cumhûr-i müfessirîne göre; bu âyetten murad, kadına zina nisbet edilip dört hür ve âdil şahitler de buna şehâdet ederlerse kadın ölünceye kadar evde hapsedilir veyahut Allah ona yol gösterir.
Ebû Müslim diyor ki:
"Burada "Fâhişe"den murad, sahhaktır. Tecrit, döğüp eziyet etmektir. Bu gibi kadının cezası, ya Allah'ın bir yol göstermesi veya da ölünceye kadar hapsedilmesidir".
Ayetinden murad da Lûtîlerdir. Bunların cezası, sözle ve işle onlara eziyettir. Nur âyetinden ki zinadan murad, erkek ile kadın arasındaki zinadır. Bunun cezası, evli olmayanlarda yüz değnek, evlilerde recmdir. Buna, delil çekilmiştir. Çünkü birincisi kadınlara ikincisi de erkeklere racidir. Burada teğlib yolu ile erkekler muraddır denemez, zira bundan önceki kadın ferdleri buna manidir. Aynı zamanda böyle olduğu vakit âyetten bir şeyin neshi yoktur. Aksi halde ,bu iki âyetin bazısında nesih olması lâzım gelir. Halbuki nesh, asini hilafıdır. Yine aksi halde bir şeyi bir yerde iki defa tekrar etmek lâzım gelir ki, bu da çirkindir. Yine, bunun zina hakkında olduğunu söyleyenler "Sebil" kelimesini tağrib (uzaklaştırma) ve recm ile tefsir etmişlerdir. Bu ise onların lehlerine değil, belki aleyhlerinedir. Fakat bize gelince; Allahu Teâlâ'nın ona kolaylık göstermesini, evlenmek suretiyle şehvetini teskin etmesi ile tefsir ediyoruz. Bizim zikrettiğimize, Resûl-i Ekrem'in:
"Erkek erkek ile münâsebette bulunduğu vakit, her ikisi de zânidirler. Kadın kadın ile münâsebette bulunduğu vakit her ikisi zânidirler." [908] hadîsi ile delil çekeriz. Yine o görüş ve yorumu şöylece reddedenler de vardır: Onun dediğini, müfessirlerin mütekaddimînden hiç kimse söylememiştir. Aynı zamanda "Sebil" i tefsir eden hadîsde dul kadının recmedilmesi ve bakirenin yüz değnek yemesi anlatılmıştır ki bu, âyetin zina hakkında olduğuna delâlet eder. Aynı zamanda Sahabe livata hakkındaki hükümde ihtilâf etmiş ve hiçbiri bu âyet ile delil çekmemişlerdir. Livata hakkında kuvvetli bir delile muhtaç oldukları halde, bu âyetten delil çekmemeleri, bu âyetin livata hakkında olmadığının açık bir delilidir.
Ebû Müslim buna cevapta diyor ki:
"Mutekaddiminin ileri gelen müfessirlerinden olan Mücahid bunu böyle söyledi. Usûl-i Fıkıh'da, âyetten, müfessirlerin temas etmedikleri yeni bir tevil istinbat etmenin caiz olduğu söylenmiştir. Onların anlattıklarına göre haber-i vâhid ile Kur'an'ın neshine gitmektir ki, but memnudur. Aynı zamanda Ashâb-ı Kirâm'ın aradıkları livataya had uygulanır mı, uygulanmaz mı? hükmü idi. Âyette böyle bir şey olmadığı için, onlar bu âyete baş vurmamışlardır."
Ebû Müslim'in bu iddiası da şöyle reddedilir: "Mücahidden gelen rivayet, onun dediğinin aksinedir. Aynı zamanda haber-i vâhid ile Kur'an'ın neshinde de bir sakınca yoktur, Zira nesh, delâlettedir, delâlet ise her ikisinde de zannidir. Halbuki ilerde anlatılacağı gibi, gerçekte âyette nesih yoktur. "Sebil" kelimesini Celd ve Recm ile tefsirin, kadının aleyhinde olup lehinde olmadığını sanması da merduttur. Zira yukarda anlattığımız gibi Resûl-i Ekrem "Sebîl" kelimesini kadının lehine yorumlamış ve şöyle buyurmuştur:
"Benden alın. Allahu Teâlâ onlara yol göstermiş ve lehlerine kolaylık yaratmıştır. Dul dul ile münâsebette bulunduğu vakit yüz değnek vurun ve taş ile recmedin. Bakire bakire ile münâsebette bulunursa yüz değnek vurun ve bir yıl yalnız bırakın." [909] Resûl-i Ekrem "Sebil"i böyle kolaylıkla tevcih ettikten sonra bunu kabul etmek lâzımdır. Lanetten de anlaşılan budur. Zira bir şeyden kurtarmak, ona yoldur, daha hafif ve daha ağır olması arasında fark yoktur.
Den murad. zevcelerdir, dullardır, diyenler de vardır. Zina eden kadının hapsedilmesindeki hikmet, onun zina etmesi için dışarı çıkıp kendisini teşhir etmesi ile mümkün olabileceği içindir. Eve hapsedilince artık zina etme imkânları azalır. Ubâde b. es-Sâmit, Hasan ve Mücahid şöyle demişlerdir:
"Bu hüküm, İslâm'ın ilk günlerinde idi. Daha sonra, bu âyeti takip eden eza âyeti ile neshedilmiştir. Sonra ezâ âyeti de recm âyetiyle neshedilmiştir". Ezâ vermenin daha önce olup evde tutmakla neshedildiğini ve yalnız (tilavet) okumak bakımından sonraya alındığını da söyleyenler vardır, İbn Fûrek de:
"Bu evlerde tutuklamak, bu gibiler çoğalmadan önce idi. Bunların çoğalıp kuvvetlenmelerinden korkularak onlar için ceza evleri yapıldı." demiştir. Yani özel ceza evlerine alındılar.
"Ölünceye kadar" cümlesinin mânâsı, melekler onları alıp öldürünceye kadar demektir. Zira Allahu Teâlâ,

"Melekler onların canını putperestlikten temizlenmiş olarak alırken."[910], buyurmuştur.
Hz. Ali kerremallahu vechehü'den rivayet edildiğine göre; Hemedanlı Sura'a'ya perşembe günü yüz değnek vurdu ve cuma günü recmetti. Sonra da Kur'an'a uyarak dövdüm, sünnete uyarak recmettim," dedi. Halbuki ulemânın çoğunluğu celd'in recm'de dahil olduğu görüşündedirler. Zira Resûl-i Ekrem Mâiz'i ve Gâmid kabilesinden' olan kadını recmettiği vakit ayrıca değnek vurmadı.
İmam A'zam'a göre hapsetmek mensuhtur. Bununla beraber âlimlerin çoğu subûtüne kaillerdir. Zira Resûl-i Ekrem hem değnek vurdu ve hem de hapsetti. Ebû Bekir ve Ömer radıyallahu anhuma da öyle yaptılar.
Evde hapsetmekte ihtilâf vardır. Bazıları, bu had değil, had ile korkutmaktır, demişlerdir. İbn Abbas ile Hasan, had olduğunu söylemişlerdir, İbn Zeyd fazla olarak, onlara ceza olsun diye ölünceye kadar evlenmelerinin yasaklandığını söylemiştir. Bu da bu yasağın had olduğuna delâlet eder. Hatta bu ceza had cezasından da ağırdır. Şu kadar ki, o, bir gayeye kadar haddır. O gaye de yukardaki ihtilâflara binaen diğer âyetteki "Ezâ" kelimesidir ve her ikisi de yine bir gayeye kadar uzar. O gaye de Resûl-i Ekrem'in yukardaki hadîsinde açıkladığı gibi ya değnek vurmak ya da recmetmektir.
Muteahhirin âlimlerinin muhakkiklerine göre âyette nesh yoktur. Zira o zaman bu, gibi olur. Neshedildiği için değil, intihâi gayeye ulaştığı için oruç sona eriyor. Burada nesh yok, değnek ve recmetmekle öbür cezalar sona eriyor. Yine neshin bir şartı da, onları bir arada toplamanın mümkün olmamasıdır. Halbuki burada haps ile tağribi ve değnekle recmi bir arada toplamak mümkündür. Nitekim yukarda anlatılmıştır. Mütekaddimîn âlimlerinin burada mutlak olarak neshi zikretmeleri mecazdır.
Diğer bazıları da ezâ ile tağrîb, celd ile birlikte bulunur ve devam eder. Çünkü bunlar birbirleriyle muaraza etmezler. Hapsetmek ise icma ile neshedilmiştir.
Kelimesinin tekrarını tevcihle ihtilâf etmişlerdir.
Mücahid, "Birincisi kadınlar, ikincisi de erkekler hakkındadır." demiştir. Hatta o, îzayi erkeklere tahsis etmiştir. Zira kadının zina etmesi çoğunlukla evden çıkmasına bağlıdır; kadın tevkif edilmekle bu iş sona ermiş olur. Fakat erkeği devamlı olarak tutuklu bulundurmak zordur. Çünkü erkek, geçimini sağlamak için çıkmak zorundadır. "İzâ"nın erkekle kadın arasında müşterek olduğu da söylenmiştir. Haps ise kadınlara mahsustur.
Süddî, "Bu, bekârlardadır. Halbuki evlâ olan, bu hükmün dullarda olmasıdır." demiştir.
Ata ve Katade, âyetinden murad, dilinizle onları ayıplayın; "Utanmadın mı? Allah'tan korkmadın mı? Bu yaptığın ne idi?" gibi sözler söyleyin." demişlerdir.
Mücahid de, "Sövüp sayın ve onlara hakaret edin, onlan rezil edin" demiştir.
Diğer bazıları da onlara, "Fâcir ve fâsık oldunuz" deyin, demişlerdir.
İbn Abbâs (r.a.), "Dilinizle onları azarlayın ve takunyalarınızla dövün" demiştir.
Allahu Teâlâ,
"Onlar, Allah'ın yanında başka tanrı tutup ona yalvarmazlar. Allah'ın haram kıldığı cana haksız yere kıymazlar. Zina etmezler. Bunları yapan günaha girmiş olur. Kıyamet günü azabı kat kat olur. orada alçaltılarak temelli kalır. Tevbe eden başka..."[911], buyurduğu bu âyetlerin nüzul sebeplerinde, alabildiğine katil cinayetleri ile zina ve fulışa dalan bir kısım müşrikler Resûl-i Ekrem'e gelerek:
"Bu senin çağırdığın güzel bir yoldur, beğeniyoruz. Dinine girmek isteriz, fakat acaba bizim bu hareketlerimizin bir keffâreti var mıdır? diye sorarlar. Bunun üzerine.
"Ey Muhammed de ki: "Ey nefislerine zulmeden kullarım, Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin. Doğrusu Allah günahların hepsini bağışlar."[912], âyeti nazil olmuştur.
Haberde vârid olduğuna göre; adamın biri Resûl-i Ekrem'e gelerek:
"Allah katında hangi günah daha büyüktür?" diye sorar. Resûl-i Ekrem:
"Seni yaratan Allah olduğu halde, O'na ortak koşmandır," buyurdu. Adam:
"Evet, gerçekten bu büyüktür. Bundan sonra hangisi büyüktür? diye sorar. Resûl-i Ekrem:
"Seninle yiyecek korkusu ile, çocuğunu öldürmendir," buyurdu. Adam:
"Bundan sonra hangisidir?" diye sorar. Resûl-i Ekrem:
"Komşunun ailesi ile zina etmendir," buyurdu.[913] İşte Resûl-i Ekrem'i tasdik için Allahu Teâlâ bu âyet-i celîle'yi inzal buyurdu. Hadîslerde de buna uygun düşen ve bunu teyid edenleri gelecektir.
Ayette geçen "Esâm" ukubet ve ceza demektir, yâni "Günahının cezasını bulur" demektir. Hasan, Esâm'ın, cehennemin isimlerinden biri olduğunu söylemiştir. Mücahid de cehennemde bir derenin adı olduğunu söylerken, cehennemde bir kuyu olduğunu da söyleyenler de vardır.
Yine Allahu Teâlâ,
*"Zina eden kadın ve erkeğin her birine yüzer değnek vurun. Allah'a ve âhir et gününe inanıyorsanız, Allah'ın dini konusunda o ikisine acımayın. Onların ceza görmesine inananlardan bir topluluk da şâhid olsun."***[914]**, buyuruyor. Burada zina suçunu irtikâb edenlerin cezalandırılması hususunda onlara açınmaması emredilmektedir. Bunun sebebi, failini bu fahiş ve belki de adam öldürmekten sonra' en büyük günahtan uzaklaştırmak içindir. Bu, böyle büyük bir günah olduğu içindir ki, Allahu Teâlâ onu geçen âyette şirk ve katil ile bir arada zikretmiştir. Resûl-i Ekrem de bir hadîsinde,
"Ey insanlar! Zinadan sakının. Zira onda üçü dünyada ve üçü de âhirette olmak üzere altı (kötü) haslet vardır. Dünyada olanlar; Ünsiyeti kaybeder, yoksulluğu getirir, ömrü kısaltır. Âhiretteki zararları da: Allah'ın hışmına uğrar, hesabı zorlaşır ve cehennem ile azab olur." buyurmuştur.
Mücahid ve muasırı bulunan imamlar, âyetin tefsirinde şöyle demişlerdir:
"Onlara, zina edenlere acımayın. Zira onlara acımanız, haddi ibtal edip hududullahı ikâme etmemenize sebep olur".

Bazıları da, yasaklanan tahfiftendir, yâni onlara acıyıp da hafif dövmeyin; acıtacak şekilde dövün. Bu da İbnü'l-Müseyyeb ile Hasan'ın sözüdür.
"Allah'ın dininde" âyetinin anlamı da, "Allah'ın hükmünde" demektir. Yâni buradan "Din" hüküm anlammadır.
İbn Ömer radıyallahu anh zina eden cariyesine had cezasını uygularken, vurana:
"Sırtına ve ayaklarına vur," diyordu. Bunu gören oğlu:
"Allah'ın dini konusunda o ikisine acımayın" mealindeki âyeti okudu. İbn Ömer radıyallahu anh da:
"Oğlum, Allahu Teâlâ, bunu öldürün, buyurmadı dövdüm ve acıttım," dedi. Bunun için imamlar:
"Orta kuvvette bir âletle vurulur. Bu ne demir ve sert bir alet olup uzvunu kıracak ve ne de çürük olup kendisi hemen kırılıp dağılacak, yâni bir çöp olacaktır. Erkek ayakta dövülür. Elbisesi çıkarılmaz. Ancak kürk ve deri gibi kalın şeyler giyiyorsa onlar sırtından çıkarılır. Kadın ise oturtularak dövülür. Mahrem yerlerinin açılmaması için elbise, üzerine iyice bağlanır. Kamçılar, vücudunun muhtelif yerlerine vurulur; yüzüne, ensesine, karnına ve edeb yerlerine vurmaktan sakınılır."
Âyette geçen "Tâife" de ihtilâf edilmiştir. Bazıları bir iki; diğer bir kısmı da üç kimse, demişlerdir.
İbn Abbâs, "Zina şâhidlerinin şahidi sayısı kadar dört taifedir." demiştir. En doğrusu da budur. Bazıları da, on taifedir demişlerdir. Bunlar, suçluların cezalarını müşahede etsinler ki, bu ceza tatbikinde hazır bulunmaları vaciptir. Fakat fakihlerin hepsi bu emri nedbeye (yara izine) hamletmişler ve:
"Ceza uygulanırken hazır bulunmak menduptur" demişlerdir. Zira maksad, haddın ikâme edildiğini görmektir. Çünkü bunda kötülükten çekinmek ve töhmetten uzak kalmak vardır. Hatta bâzıları, "Tâife"den murad, şâhidlerdir" demişlerdir. Ceza tatbik edilirken, şâhidlerin de hazır bulunmaları istenmiştir ki, hâlâ şahidliklerinde devam edip etmedikleri bilinsin.
İmâm A'zam, "Şayet zina, şâhidlerin şehâdetleri ile sabit olmuş ise onların da ceza verilirken hazır bulunmaları ve ilk olarak taşı onların, sonra hüküm veren hâkimin ve daha sonra da halkın atmaları gerekir" demiştir.
İmam Şafiî, hükmü verenin hazır bulunmasına lüzum olmadığını; Mâiz ile Gâmid kabilesinden olan kadının Tecimlerine hükmeden Resûl-i Ekrem'in recim sırasında hazır bulunmaması ile delil çekmiştir.
Sonra sünnette anlatılan değnek, evli olmayanlar hakkındadır. Hür ve mükellef olup sahih nikâh ile evli olanlarda -ömründe bir kere de olsa- zina etmekle verilecek ceza, recmdir; ölünceye kadar taşlamaktır.
Ulemâ diyor ki: Teybe etmeden veya had ve recmedilmeden ölen kimse, cehennemde ateş kırbaç ile dövülür. Nitekim Tevrat'ta şöyle yazılıdır:
"Zina edenler edeb yerlerinden cehennemde bağlanır ve ateşten kamçılarla dövülürler. Birisinin, "Dövmeyin" diye yardım dilemesi üzerine Zebaniler:
"Bu yalvarma sesi nereden geliyor? Halbuki sen dünyada güler, neş'elenir ve keyiflenirdin. Allahu Teâlâ'nın murakabesine aldırış etmez ve ondan utanmazdın" derler".
Zina hakkında ve özellikle kocası evde olmayan komşu karısı ile zina hususunda sünnette ağır ve şiddetli veîdler vârid olmuştur.
Ebû Hureyre radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Üç kimse vardır ki, Allahu Teâlâ kıyamet günü onlarla konuşmaz, onları tezkiye etmez ve onlara bakmaz; onlar için acıklı azâb vardır: Zina eden ihtiyar, yalancı hükümdar ve kibirli fakirdir." [915]
Yine Resûl-i Ekrem:
"Allahu Teâlâ kıyamet günü zina eden ihtiyar erkekle yaşlı kadına bakmaz."[916], buyurmuştur.
Ebû Hureyre radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem:
"Dört kimse vardır ki Allahu Teâlâ onlara buğzeder: Çok yemin eden satıcı, kibirli fakir, zina eden ihtiyar ve zâlim hükümdardır."[917], buyurmuştur.
Selkan radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem:
"Üç kimse vardır ki cennete giremezler: Zina eden ihtiyar, yalancı hükümdar ve kibirli yoksuldur." [918]buyurmuştur.
Yine Resül-i Ekrem:
"Allahu Teâlâ'nın buğzettiği üç kişi, zina eden ihtiyar, kibirli fakir ve çok zulmeden zengindir."[919], buyurmuştur.
İbn Ömer radıyallahu anhuma'den rivayete göre Resûl-i Ekrem:
"Allahu Teâlâ saçına ak düşen zâni ile kibirli yoksula bakmaz." [920]buyurmuştur.
Ebû Hureyre radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Zina eden, zina ettiği vakit mü'min olduğu halde zina etmez. Hırsızlık yapan hırsızlık yaptığmda mü'min olduğu halde hırsızlık yapmaz. İçki içen içki içtiği vakit mü'min olduğu halde içki içmez."[921] Nesei'nin rivayetinde, *"Bunlardan birini yaptığı vakit, İslâm halkasını boynundan çıkarmış olur. Eğer tevbe ederse Allah tevbesini kabul eder."*[922], ziyadesi vardır.
Bezzâr'ın rivayeti de, *"Hırsız, mü'min olduğu halde hırsızlık etmez. Zâni mü'min olduğu halde zina etmez. İman, Allah katında bunlardan keremlidir."* [923]şeklindedir.
Aişe radıyallahu anha'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in de Allah'ın elçisi olduğuna şehâdet eden bir müsl umanın kanı ancak üç şeyden biriyle helâl olur. Birincisi, evlilikten sonra zina etmek, böyle olan recmedilir. İkincisi, Allah ve Resulüne karşı (dininden dönen, irtidad eden), böyle olan öldürülür, asılır veya bulunduğu yerden nefyedilir. [924]

Üçüncüsü de adam öldürendir, bu da öldürülür.”
Abdullah İbn Zeyd radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem’in şöyle buyurduğunu duyduğu rivayet edilmiştir:
“Ey Arap azgınları, ey Arap azgınları, doğrusu sizin için en çok korktuğum, zina ile gizli şehvettir.” [925]
Osman b. Ebî'1-Âsi radıyallahu anhuma'den:
Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
“Gecenin yarısında gök kapıları açılır da bir münâdi şöyle seslenir:
“Yok mu dua eden, duasına icabet edilsin? Yok mu isteyen, kendisine verilsin? Yok mu sıkıntıda olan, sıkıntısı giderilsin? Dua edip de Allahu Teâlâ'nın duasını kabul etmediği hiç bir müslüman kalmaz, zina eden kadın ile haksız yere insanların mallarını alan a'şarcı müstesna.” [926]
Abdullah İbn Büşr radıyallahu anh'ın Resûl-i Ekrem'den rivayetine, Resûl-i Ekrem:
“Doğrusu zina eden kadınların yüzlerinde ateşler yanar.” [927] buyurmuştur.
Yine Resûl-i Ekrem:
“Muhakkak Allahu Teâlâ rahmetiyle kullarına tecelli eder de mağfiret dileyeni mağfiret eder. Ancak iffetsizlik eden veya haksız yere insanların mallarım ellerinden alan a'şarcıyı bağışlamaz.”[928], buyurmuştur.
İbn Ömer radıyallahu anhuma'den: Resûl-i Ekrem:
“Zina, yoksulluğu doğurur.” [929]buyurmuştur.
“Namazı Terk” bahsinde nakledilen ve *“Bu gece rüyamda iki adam gördüm, bana geldiler ve beni mukaddes bir yere çıkardılar.”* diye başlayan hadîsin bir bölümünde Resûl-i Ekrem:
“Yürüdük, derken fırına benzer bir yapıya, kuyuya geldik. Orada anlaşılmaz sözler, velveleler, gulguleler kopuyordu. İçinde bir sürü çıplak erkeklerle kadınlar bulunduğuna muttali olduk. Altlarından alevler geldikçe yürekleri parçalayan feryatlar, çığlıklar koparıyorlardı.” buyurdu ve hadisin sonunda da, *“İşte fırın gibi binanın içerisinde bulunan çıplak erkeklerle kadınlar, zina eden erkek ve kadınlardır.”* buyurulmuştur.
Ebû Umâme radıyallahu anh'den, şöyle demiştir:
“Uyuduğum esnada bana iki adam (melek) geldi. Beni omuzlarımdan tutup kaldırdılar da beni sarp bir dağın dibine getirdiler. Bana:
“Hadi dağa tırman,” dediler. Ben:
“Çıkamam, dedim. Onlar:
“Biz sana yardım ederiz,” dediler. Dağa tırmandık ve tam tepesine çıktık. Orada şiddetli sesler duydum, sordum:
“Bu sesler nedir? Onlar:
“Cehenne millerin ağlamaları feryad ü figanlarıdır,” dediler. Sonra beni götürdüler. Bir yere gittik orada topuklarından asılmış, çeneleri yarılmış, ağızlarından kan akan kimseler vardı. Ben:
“Bunlar kimlerdir?” diye sordum. Bana:
“Bunlar iftar vakti gelmeden oruçlarım bozan kimselerdir,” denildi.” Resûl-i Ekrem:
“Yahudiler ve hıristiyanlar perişan oldular.” buyurdu. Suleym diyor ki:
“Ebû Umâme, Resûl-i Ekrem'den mi duyduğu yoksa kendiliğinden mi söylüyor, onu bilemiyorum”. Resûl-i Ekrem devamla:
“Sonra buradan da beni götürdüler. Gittiğimiz yerde son derece dağılmış, çok fena kokan, çok çirkin görünen birtakım kimseler vardı. Ben:
“Bunlar kimlerdir?” dedim. Bana:
“Öldürülen kâfirlerdir,” dediler. Sonra beni buradan da götürdüler. Gittiğimiz yerde son derece dağılmış, kanalizasyon gibi çok fena kokan kimseler vardı. Ben:
“Bunlar kimlerdir?” dedim. Onlar:
“Bunlar, zina edenlerdir,” dediler. Sonra beni götürdüler. Gittiğimiz yerde memelerini yılanların sokup zehirledikleri birtakım kadınlar gördüm. Ben:
“Bunlar kimlerdir? diye sordum. Bana:
“Bunlar çocuklarından sütlerini esirgeyen ve onları emzirmeyen kadınlardır,” dedi. Sonra beni götürdüler. Gittiğimiz yerde iki nehir arasında oynayan çocuklar gördüm. Sordum:
“Bunlar kimlerdir?” Bana:
“Bunlar, mü’minlerin ölen küçük çocuklarıdır,” denildi. Sonra başka bir yere yükseldik, orada üç kişi duruyor yanlarında olan içkiden içiyorlardı. Ben:
“Bunlar kimlerdir?” diye sordum. Bana:
“Cafer, Zeyd ve İbn Rebâha'dır,” dediler. Sonra başka bir yere yükseldik. Orada üç kişi duruyordu. Ben:
“Bunlar kimlerdir?” dedim. Bana:
“Onlar, İbrahim, Müsâ ve İsa'dır, seni bekliyorlar,” dendi.” [930]
Ebû Hureyre radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
“Kişi zina ettiği vakit, îman kendisinden çıkar ve gölge gibi başı üzerinde durur; işini bitirdikten sonra tekrar kendisine döner.” [931]
Yine Resûl-i Ekrem:
“Her kim zina eder veya içki içerse, insan başından gömleğini çıkardığı gibi, Allahu Teâlâ da ondan îmanı çıkarır.” [932]buyurmuştur.
Yine Resûl-i Ekrem:
“Doğrusu îman, Allah'ın dilediği kimseye giydirdiği bir gömlektir. Kul, zina ettiği vakit, ondan knan gömleğini

çıkarır. Eğer tevbe ederse onu tekrar ona iade eder." [933] buyurmuştur.
Abdullah radıyallahu anh'ın rivayetine göre, Resûl-i Ekrem'e içki içen bir adam getirildi. Resûl-i Ekrem:
"Ey insanlar; Allah'ın hududundan sakınmanız size zor gelmiştir. Kime bu pislikten bir şey isabet ederse tevbe etsin; zira durumu bize intikal eden kimseye Allah'ın Kitabını ikâme eder (cezasını verir) iz, buyurdu ve sonra da, "Onlar Allah'ın yanında başka tanrı tutup, ona yalvarmazlar. Allah'ın haram kıldığı cana haksız yerde kıymazlar. Zina etmezler." mealindeki âyeti okudu ve, *"Zina şirk'e mukarin kılınmıştır. Zina eden zina ettiği vakit mü'min olduğu halde zina etmez."* buyurdu.[934]
Ebû Zer radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"İsrâiloğullarından bir âbid hücresinde altmış yıl Allah'a ibâdet etti. Yağmur yağdı ve yeryüzü yeşillendi de bu Râhib hücresinden (ibâdet ettiği yerinden) dünyayı seyretti ve:
"Şuradan inip yeryüzünde Allah'ı zikretsem ve hayrı daha da artırsam, diyerek bulunduğu yerden bir veya iki çörekle indi. Bu arada bir kadınla karşılaştı. Birbirleri ile konuşa konuşa nihayet kadınla gayr-i meşru münâsebette bulundu, sonra da bir baygınlık geçirdi. Ay il diktan sonra göle indi yıkanmaya başladı. Tam o esnada bir dilenci geldi. Rahip, dilenciye alması için çörekleri işaret etti ve Rahip sonra öldü. Altmış yıllık ibadetiyle yaptığı bu zina tartıldı da zina hasenâtma ağır geldi. Sonra (dilenciye verdiği) bir veya iki çörekle hasenatı tartıldı ve hasenatı ağır gelince adam affedildi." [935]
Resûl-i Ekrem'in azadlı kölesi Nafi'den: Resûl-i Ekrem:
"Kibreden yoksul, zina eden ihtiyar ve ameli ile övünen kimse cennete giremez."[936], buyurmuştur.
Cabir b. Abdullah radıyallahu anhuma'dan, şöyle demiştir:
"Bir gün toplu olarak bir yerde bulunurken Resûl-i Ekrem çıkageldi." dedi ve hadîsi zikretti: Bir bölümünde şöyle buyurdu:
"Anne ve babanıza sakın isyan etmeyin, zira cennetin kokusu bin yıllık mesafeden alınır; vallahi onun kokusunu anne ve babasına âsi olan, akrabası ile münâsebeti kesen, ihtiyar haliyle zina eden ve elbisesini kibirle sürüyenler, alamaz. Doğrusu büyüklük ancak âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur." [937]
Büreyde radıyallahu anh'ın rivayetine göre, Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Doğrusu yedi kat gökler ve yedi kat yerler zina eden ihtiyarı mutlaka telin ederler. Zina eden kadınların edeb yerlerinin kokusu cehennemlilere eziyet eder." [938]
Ali b. Ebi Talib radıyallahu anh'den, şöyle demiştir:
"Kıyamet günü insanlar üzerine öyle pis kokulu bir rüzgâr eser ki, her iyi ve kötü olan insan ondan rahatsız olur. Herkes bu pis kokunun etki alanına girip bundan etkilenince, bir münâdi:
"Sizi rahatsız eden bu kokunun ne olduğunu biliyor musunuz?" diye sorar. Onlar:
"Vallahi bilemiyoruz, hepimizi son derece rahatsız etti," derler. Bunun üzerine münâdi:
"İşte bu, tevbe etmeden ölen zina eden kadınların edeb yerlerinden çıkan kokudur," der. Sonra onları alır, götürürler. Fakat nereye götürdüklerini; cennete mi yoksa cehenneme mi söylemedi." [939]
Enes İbn Mâlik radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem:
"Zinaya devam eden, puta tapan gibidir."[940], buyurmuştur. Sahih hadisde vârid olduğuna göre; içkiye devam eden kimse öldüğü vakit, puta tapan gibi Allah'a mülâki olur. Şüphe yok ki, zina, Allah katında içki içmekten daha büyük bir suçtur. Raşid b. Sa'd el-Mikrâî radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Miraca çıkarıldığım vakit, vücudları ateşten makaslarla kesilen birtakım erkeklerle karşılaştım ve Cebrail'e:
"Bunlar kimlerdir," diye sordum. Cebrail aleyhisselâm:
"Zina için süslenen erkeklerdir," dedi. Sonra çok fena koku saçan bir kuyuya uğradık. Orada çok şiddetli sesler duydum. Cebrail aleyhisselâma:
"Bunlar kimlerdir, ey Cibril? dedim. O:
"Zina için süslenen ve kendilerine helâl olmayan şeyi yapan kadınlarınızdır," dedi." [941]
Meymûne radıyallahu anha'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Ümmetimde veled-i zina çoğalmadığı sürece, ümmetim hayır üzeredir. Onlarda veled-i zina çoğalınca Allah'ın hepsine azâb etmesinden korkulur." [942]
Yine Resûl-i Ekrem:
"*Zina çoğaldığı vakit, yokluk ve meskenet de çoğalır.*"[943], buyurmuştur.
Ebû Hureyre radıyallahu anh'den rivayete göre; mülâane âyeti nazil olduğu vakit, Resûl-i Ekrem'in:
"Herhangi bir kadın bir kavmin yanına onlardan olmayan birini koyarsa, o kadının Allah katında hiç bir değeri yoktur. Allah onu cennetine de koymayacaktır. Hangi adam çocuğunu -yüzüne bakıp dururken- inkâr eder (benden değil der) se, Allah ondan rahmetini keser, hem onu gelmişlere geçmişlere karşı rezîl eder." buyurduğunu, duydum," demiştir."[944]
Mikdad b. el-Esved radıyallahu anh'den: şöyle demiştir:
"Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem Ashâb'ına:
"*Zina hakkındaki görüşünüz nedir?*" buyurdu. Onlar:
"Haramdır, Allah ve Resulü onu haram kılmıştır. O, kıyamete kadar haramdır, dediler. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:
"Bir kişinin yabancı on kadınla zina etmesi, komşu karısı ile zina etmesinden daha ehvendir," buyurdu.[945]
İbn Ömer radıyallahu anhuma'den: Resûl-i Ekrem:

"Komşusunun karısı ile zina eden kimseye Allahu Teâlâ kıyamet günü bakmaz, onu tezkiye etmez ve ona: "Cehenneme girenlerle beraber sen de gir" buyurur."[946], buyurmuştur.
Ebû Katade radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem:
"Kim ki kocası hârice giden bir kadının yatağında oturursa, kıyamet günü Allahu Teâlâ ima büyük bir yılanı musallat eder."[947] buyurmuştur.
Abdullah bin Amr radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Kocası hâriçte olan kadının döşeğinde oturan kimse, kıyamet gününün yılanlarından birinin kendisini ısırdığı kimse gibidir." [948]
Büreyde radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Cihad edenlerin kadınlarının, oturanların kadınları üzerine üstünlüğü, annelerinin üstünlüğü gibidir. Mücahidlerden birisi çoluk çocuğunun yanına bıraktığı kimse karısına hıyanet ederse, kıyamet günü onu durdurur ve razı oluncaya kadar hasenatını alır," buyurdu. Sonra Resûl-i Ekrem bize döndü ve:
"Ne zannettiniz ya?" buyurdu.[949]
Tembih: Zinayı kebireden saymak ittifaklıdır. Hele komşu karısı ile olursa kebirelerin en büyüklerindendir. Hatta bazıları zinayı, mutlak olarak adam öldürmekten daha büyük günah saymışlar, "Şirkten sonra bu gelir" demişlerdir. Halbuki en doğrusu, şirkten sonra adam öldürmek, ondan sonra da bu gelir.
Zinanın çeşitlerinin en fahişi, komşu karısı ile yapılanıdır. İhyau Ulûmi'd-Dîn'de der ki:
"Zina, livatadan daha büyüktür, çünkü zinada şehvet karşılıklıdır; her ikisi de aynı şeyi davet eder. Bu bakımdan zina daha çok olur, çoğaldıkça da zararı artar. Çünkü nesilleri karıştırır". Gazâlî'nin bu görüşü, Mâlik, Ahmed ve diğer bazı imamların görüşleri ile muaraza halindedir. Zira onlara göre, luti evli olmasa da recmedilir. Halbuki zinada recim için evlenmiş olmak şarttır. Bu bakımdan livatanın zinadan ağır olduğunu söylerler. Ayrıca bir delil de diğer cemaatın zina hakkında takınmadıkları şiddeti, livata hakkında takınmalarıdır. Buna şöyle bir cevap da verilebilir: Bazı kere mercûhde, râcihde olmayan özellikler olur. Zinadaki özel çirkinlikler malûmdur.
Halimî'nin de bu hususta birtakım görüşleri var ki, benzerleri yukarda geçmiştir. Bunlar, kendi kanaati üzerine öne sürülmüş fikirlerdir. Halbuki Ashâb, bu görüşde değil . Halimî "Minhâc"ında, "Zina kebiredir. Komşu karısı veya mahremi ile, ramazan ayında veya Beled-i Haram'da olursa, fahişedir. Haddi gerektirmeyen zina ise sağiredir. Babasının karısı, oğlunun karısı ile olur veya yabancı bir kadına zorla tecavüz ederse, işte bu da kebiredir." demiştir. Evzaî, onun bu sözünü reddetmiştir.
"Zinaya yaklaşmayın çünkü o, fahişedir."[950], âyet-i celîlesi gereğince zina, mutlak surette kebiredir. "Şu kadınlarla veya şu yerlerde olursa fahişedir de, olmazsa değildir" sözü memnudur." demiştir.
Bu hususta diğer bazıları da birçok görüşler beyan etmişlerdir.
"Cehennem için yedi kapı vardır." Meselâ Ata[951], âyet-i celilesinden söz ederken, "Cehennem kapılarının gam, gussa, hüzün, keder, hararet ve koku bakımlarından en fenası, zina eden kadınların girecekleri kapıdır." demiştir.
Mekhûl, "Cehennemlilere pis bir koku gelir. "Bu nedir? Böyle pis koku daha görmedik." derler. Onlara: "Bu koku, zina eden kadınların edeb yerlerinden çıkan kokudur." denir." demiştir.
Tefsir imamlarından biri sayılan İbn Zeyd de, "Zina eden kadınların edeb yerlerinden çıkan koku, cehennem halkını rahatsız eder. Allahu Teâlâ'nın Mûsâ aleyhisselâma yazdığı on âyette, "Hırsızlık ve zina etme, zira bunları yapandan uzaklaşırım, senden de yüz çeviririm" diye hitab etmiştir. Mûsâ aleyhisselâm gibi bir peygambere böyle hitab ederse diğerlerini ona kıyas et." demiştir.
Resûl-i Ekrem'den gelen bir rivayette, şöyle buyurmuştur:
"Allah katında şirkten sonra, meniyi helâl olmayan rahme ilka etmekten daha büyük bir günah yoktur."
Yine Resûl-i Ekrem'den gelen bir rivayette, şöyle buyurmuştur:
"Cehennemde bir vadi vardır ki yılanlarla doludur. Her yılanın kalınlığı deve boynu gibidir. Bunlar namaz kılmayanları sokup zehirlerler. Bu yılanın zehiri yetmiş yıl adamın vücudundan çıkmaz. Sonra eti çürür ve kemikten ayrılır. Yine cehennemde hüzün kuyusu vardır. Burada yılan ve akrepler bulunur. Her akrep katır gibidir. Her akrebin yetmiş dikeni ve her dikenin bir zehir duyusu vardır. Bu dikenler zina eden kadına vurur ve zehri vücuduna akıtır. Onun acı ve sancısını bin yıl çeker. Sonra etine sirayet eder ve eti parçalanıp dökülür. Edeb yerinden kan ve irin akar".
Yine Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Evli kadınla zina eden, mezarda her ikisi de aynı şekilde bu ümmetin yarı azabı kadar azâb görürler. Kıyamet günü olunca Allahu Teâlâ, kadının kocasını, zina eden erkeğin sevabını alması ile hükmeder. Bu, kocanın bu işden haberi olmadığı vakittedir. Şayet koca bunu biliyorsa deyyustur. Halbuki Allahu Teâlâ cennetin kapısına: "Sen, deyyuslara haramsın" diye yazmıştır."
Yine vârid olduğuna göre; *"Kendisine helâl olmayan bir kadının üzerine elini şehvetle koyan kimsenin, eli boynuna bağlı olarak mahşer yerine gelecektir. Şayet bu kadını öpmüşse dudakları kesilip cehenneme düşer. Şayet kadınla zina etmişse oylukları dile gelip, "Ben haram üzerine bindim" diye kıyamet günü aleyhinde şehâdet edecektir. Bunun üzerine Allahu Teâlâ kendisine öyle bir gazabla nazar eder ki adamın yüzünün etleri dökülür, fakat adam durmaz, suçunu inkâr eder. Bunun üzerine dili:*
"Ben, bana helâl olmayan sözleri söyledim.", edeb yeri,
"Ben bu işi yaptım.", muhafız meleklerden biri,
"Evet, ben duydum", diğeri de,
"Evet, ben de yazdım" diyerek aleyhinde şehâdette bulunurlar. Allahu Teâlâ da:
"Evet, ben bildiğim halde bunu örttüm." buyurduktan sonra meleklere:

"Bu adamı götürün de azabımdan buna tattırın, zira benden az utanana gazabım şiddetlidir." buyurur". Bu hadîsin Kur'an-ı Kerim'den şahidi:

"O gün, dilleri, elleri ve ayakları yapmış olduklarına şahitlik edecceklerdir."[952], âyetidir. Zinanın en ağırı, mahremleri ile yapılan zinadır. Resûl-i Ekrem:

"Mahremi ile zina edeni öldürün." [953]buyurmuştur.

Bütün bu anlatılanlardan, zinanın çok çirkin sonuçlar doğurduğu anlaşılmıştır. Bunlardan biri ve en ağın, cehennemde azâb olmaktır. Ayrıca zina, dünyada fakirliğe sebeptir. Aynı zamanda zina edenin çocukları ile de zina edilir. Hükümdarlardan biri bunu güzel olan bir kızında denemek istemiştir. Bu güzel kızını yoksul bir kadına teslim eder. Kadına,

"Buna el uzatana bir şey demiyeceksin" diye de tenbih eder. Sonra kızına yüzünü açmasını ve beraberce çarşı sokak dolaşmalarını emreder. Kadın hükümdarın emri gereğince kızı dolaştırır. Kızını gören herkes, kızın güzelliğinden utanarak başını yere eğip geçer. Hiç kimse kıza el ve dil uzatmaz. Kadın, kızı alıp hükümdara götüreceği sırada adamın biri kıza:

"Dur, der ve kızı iyice öptükten sonra, "Şimdi git" der. Hükümdar durumu sorar. Kocakarı da olayı anlatır. Hükümdar hamdederek:

"Ben de hayatımda bir defa böyle yapmıştım," der.

Bundan da zinanın mertebeleri olduğu anlaşılır. Kocası yabancı bir kadınla büyük günah, kocalı yabancı ile ise bundan daha büyük, bundan da daha büyüğü ise mahrem iledir. Dul kadın ile zina, bakire ile zinadan daha çirkin; olgun ve yaşlı adamın zinası ise gencin zinasından daha çirkin, hür ve âlimin zinası da cahil ve kölenin zinasından daha çirkin olduğu da anlaşılmıştır.[954]

Edeb Yerini Koruma Hakkında Son Söz:

Ebû Hureyre radıyallahu anh'ın rivayetine göre; Resûl-i Ekrem, kıyamet günü Arş'ın gölgesi altında gölgelenecek yedi kimseden birisinin de: *"Asil ve güzel bir kadın kendisini davet ettiği halde, "Ben âlemlerin Rabbi olan Allah'tan korkarım" diyerek kadına yaklaşmayan erkek"* olduğunu haber vermişlerdir.[955]

İbn Ömer radıyallahu anhuma'dan: Şöyle demiştir:

"Ben Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemden duydum," konuşuyordu. "Ben bu hadisi ondan bir veya iki kere değil," dedi ve yedi kere, hatta bundan daha fazla duydum." Şöyle buyuruyordu:

"İsrâiloğullarında günaha aldırış etmeyen yaramaz ve zengin bir adam vardı. (Darda kalan bir) kadın kendisinden bir şey istemek üzere ona geldi. Adam kadına kendisiyle münâsebette bulunmak üzere altmış dinar verdi. Tam hazırlanıp temasa geçeceği sırada kadın ürperdi ve ağladı. Adam:

"Niye ağlıyorsun?" dedi. Kadın:

"Bu şimdiye kadar hiç yapmadığım bir iştir. Buna beni sevkeden ihtiyaçtır," dedi. Adam:

"Sen kadınlığınla Allah'tan korkuyorsun da ben korkmaz mıyım, bu daha çok benim hakkımdır. Haydi git, sana verdiğim senin olsun; vallahi bundan sonra Allah'a hiç bir suretle isyan etmiyeceğim, dedi ve o gece öldü. Sabahleyin kapısına: "Allah Kifi'in ayıblarını örttü" ibaresinin yazılı olduğunu halk görünce buna şaştılar."[956]

İbn Abbâs radıyallahu anhuma'dan: Resül-i Ekrem:

"Ey Kureyş gençleri! İffetinizi koruyun, zina etmeyin. Dikkat edin, iffetini koruyan kimse için cennet vardır."[957], buyurmuştur.

Ebû Hureyre radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

"Kadın, beş vakit namazını kıldığı, iffetini koruduğu ve kocasına itaat ettiği vakit, cennetin dilediği kapısından içeri girer." [958]

Sehl İbn Sa'd radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem:

"Her kim dilini ve iffetini korumayı bana temin ederse, ben de ona cenneti tekeffül ederim."[959], buyurmuştur.

Ebû Hureyre radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem:

"Kimi, Allahu Teâlâ, iki çenesinin arası (dili) ile iki bacağı arasının şerrinden korursa cennete girer." buyurmuştur.[960] Taberâni'nin de aynı mealde biraz değişik rivayeti vardır.[961]

Ubâde b. es-Sâmit radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

"Altı şeyi koruyacağınıza dair bana söz verin, ben de sizin cennete girmenize kefil olayım. Konuştuğunuz vakit doğru söyleyin, va'dettiğiniz zaman sözünüzü yerine getirin, size bir şey emânet edildiği vakit, onu yerine verin, iffetinizi koruyun, gözünüzü kapayın ve elinizi (haramdan) çekin." [962]

Araplardan biri kadının birine ilân-ı aşk etmiş. Bol miktarda mal vermek suretiyle kadını ikna etmiş. Tam münâsebet ânında aklını başına alarak geri çekilmeye karar vermiş. Bunu gören kadın:

"Ne oluyor?" diye sormuş. Adam:

"Vallahi, yer ve göklerden daha geniş olan cenneti beş dakikalık zevk ve şehvetime feda edemem, diyerek vaz geçmiştir.

Bir gün salihlerden birisine şehveti galebe çalmış ve gayr-ı meşru münâsebette bulunmayı arzu etmiş. Bunun üzerine kendi kendine, "Dur bakalım, bunun sonunda cehennemde azâb olmak vardır. Şimdiden şu dünya ateşine ne kadar dayanabileceğini görelim de ona göre hareket edelim." demiş. Elini lambaya tutmuş; eli yanmış, canı acımış ve elini hemen geri çekmiş. Sonra da, "Nasıl, daha şu dünya ateşine dayanamadığın halde bundan yetmiş derece daha şiddetli olan cehennem ateşine nasıl dayanacaksın?" demiş ve bir daha böyle şeyi aklından

geçirmemiş.[963]

359. Kebire: Livata

360. Kebire: Hayvana Varmak

361. Kebire: Yabancı Kadını Arkadan Kullanmak

Câbir radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve selem:
"Ümmetim için en çok korktuğum, Lût milletinin işi (livata) dır."[964], buyurmuştur.
Büreyde radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Bir millet ahdi bozduğu (Allah'ın Kitabı ve Resûlü'nün sünneti ile ameli terkettiği) vakit aralarında adam öldürme olayları çoğalır. Bir millet arasında zina çoğalınca, Allah onlara öldürücü hastalıkları musallat kılar. Bir millet zekâtı vermeyecek olursa kuraklık baş gösterir."[965]
Cabir b. Abdullah radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem:
"Zimmî'lere haksızlık edildiği vakit, devlet düşman devleti olur, (yâni zulümle bir devlet payidar olmaz, ömrü kısa olur) zina çoğaldığı vakit, isyan, zillet ve esaret çoğalır. Lûtîlik (erkeklerin birbirleriyle münâsebette bulunmaları) çoğaldığı vakit, Allah onlardan lutuf ve ihsanını kaldırır da hangi vadide helak olacaklarına aldırış bile etmez."[966], buyurmuştur.
İbn Abbâs radıyallahu anhuma'dan: Resûl-i Ekrem:
"Allah'tan başkası adına kurban kesene Allah lanet etsin. Arazinin hududunu değiştirene Allah lanet etsin. Kör olan kimseye yanlış yol gösterene Allah lanet etsin. Anne ve babasına söven kimseye Allah lanet etsin. Kendisini azâd edenden başkasına nisbet edene Allah lanet etsin. Lût milletinin işini yapana Allah lanet etsin buyurdu ve bunu üç kere tekrar etti." [967]
Ebû Hureyre radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem:
"Dört sınıf insan vardır ki bunlar Allah'ın gazabında sabahlar ve hışmında akşamlarlar," buyurdu. Râvi Ebû Hureyre radıyallahu anh diyor ki:
"Onlar kimlerdir, ya Resûlallah?" dedim, Resûl-i Ekrem:
"*Erkeklerden kendilerini kadınlara benzetenler, kadınlardan kendilerini erkeklere benzetenler, hayvanla münâsebette bulunan ve erkeklerle cinsî temas yapanlardır."*[968], buyurdu.
İbn Abbâs radıyallahu anhuma'den: Resûl-i Ekrem:
"Livata edenleri bulduğunuz vakit faili de mefûlü de öldürünüz." buyurmuştur.[969]
İbn Abbâs radıyallahu anhuma'den; Resûl-i Ekrem:
"Her kim hayvanla münâsebette bulunursa, onu da hayvanı da öldürünüz." [970]buyurmuştur.
Ebû Hureyre radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Üç kimse vardır ki Allahu Teâlâ bunların "Allah'tan başka ilâh olmadığına" dair şehâdetlerini kabul etmez: Fail ve mefûl olan erkekler fail ve mefûl olan kadınlar ve zalim hükümdardır." [971]
İbn Âbbâs radıyallahu anhuma'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Allahu Teâlâ, erkeğe varan veya kadına arkadan yaklaşan kimseye bakmaz."[972]
Ömer radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem:
"Haya ile süslenin. Doğrusu Allahu Teâlâ hak'tan haya etmez. Sakın kadınlara arkalarından yaklaşmayınız." [973]Dârekutni'nin de aynı mealde bir rivayeti vardır. İbn Mâce, biri ceyyid olan birkaç isnad ile Nesaî biraz farklı olarak ayru mealdeki hadîsi rivayet etmişlerdir.
Câbir radıyallahu anh'den, şöyle demiştir:
"Resûl-i Ekrem, kadınlara arka yoldan yanaşmaktan nehyetmiştir." [974]Bir başka rivayette, bu gibilere Allah'ın lanet ettiğini[975], diğer rivayette de bu gibilerin kâfir olduğunu[976] bildirmişlerdir.
Ebû Hureyre radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem:
"Allahu Teâlâ, ailesi ile arka yoldan münâsebette bulunan kimseye bakmaz."[977], buyurmuştur.
Tembih: Livatanın kebâirden sayılmasında ittifak vardır. Çünkü Allahu Teâlâ buna, aşağıda açıklanacağı gibi fahiş ve habis adını vermiştir. Geçmiş milletlerden buna mübtelâ olanların ukubet ve cezalarını da anlatmıştır. Şafiî'ye göre meşhur olan rivayette, bu da zina hükmündedir. Yine anlatacağımız gibi bunda da had cezası vardır. Şafiî imamları aynı hükmü hayvana varmaya ve yabancı kadını arka yoldan kullanmaya da teşmil ettirmişlerdir ki, bu da açık ve meydandadır, zira bu da Iivatadır. Allahu Teâlâ bu kötü işten ve bunun sonucu olan ceza ve ukubetten korunmamız için onların uğradıkları belâları, birkaç âyette bize bildirmiştir. Bir âyette,
"Buyruğumuz gelince oraların altını üstüne getirdik; üzerine de Rab binin katından işaretli olarak yığın yığın sert taş yağdırdık. Bunlar zâlimlerden hiçbir zaman uzak olmayacaktır."[978], buyurulmuştur.
Bazılarına göre de bu ümmetten bu işi yapanlar için aynı azaba uğramaları uzak değildir. Bunun için yukarda geçtiği gibi Resûl-i Ekrem üç defa, *"Ümmetim için en çok korktuğum livatadır."* buyurmuştur. Yine Allahu Teâlâ şöyle buyuruyor:
"Rabbinizin, sizin için yarattığı eşleri bırakıp da insanlar arasında erkeklere mi yaklaşıyorsunuz? Doğrusu siz

azmış bir milletsiniz.”[979] Helâli bırakıp harama geçen mütecavizlersiniz.
Yine Allahu Teâlâ,
“*Onu (Lût'u) çirkin işler işleyen kasabadan kurtardık. Doğrusu onlar yoldan çıkmış kötü bir milletti.”*[980], buyurdu ve onların erkeklere yaklaşmalarındaki pisliği büyüttü. Onlar meclislerinde aşikâre yellenir ve edeb yerleri açık olarak gezerlerdi. Erkekleri kadınlar gibi kırıtır, süslenirler ve daha başka çeşit pislikler de yaparlardı. İbn Abbâs (r.a.) onların on kadar çirkin âdetlerini saymıştır.
Bunlar:
Saçlarını birbiri üzerine bağlamak, el çıtlatmak, alkış tutmak.
Gömleğin yakasını açmak.
Fiske taşları atmak.
Kuş oynatmak.
Parmak çıtlatmak.
Sakız çıtlatmak.
Giydikleri vakit elbise eteklerini yerlere sürümek.
Giydikleri kaftanın düğmelerini açmak.
Devamlı içki içmek ve
Erkeklere yaklaşmak.
İbn Abbâs (r.a.) buna ilâve olarak “bu ümmette bir de kadınların kendi aralarında birbirleri ile münâsebetleri görülecektir,” demiştir.
Yine Lût milletinin kötü itiyatlarından olarak tavla oynamak, köpek dalaştırmak, koç ve horoz döğüştürmek, hamama çırılçıplak girmek, eksik ölçüp eksik tartmak gibi kötü halleri de olduğu söylenir.
Haberde, “Kuş oynatan yoksulluğa düşmeden ölmez.” diye vârid olmuştur. Allahu Teâlâ Lût milletine topladığı azâb çeşitlerini hiçbir millete vermemiştir. Bu âsi ve yoldan çıkmış insanların gözleri kör oldu. Yüzleri karardı. Cebrail'e, köylerini temelinden havaya kaldırıp altını üstüne getirmesini emretti. Böyle oldu ve Allahu Teâlâ onları yere batırdı. Onlara ateşte pişmiş taşları gökten yağdırdı. İşte bu kadar şiddetler karşısında Sahabe de livata yapan kimsenin öldürülmesinde ittifak etmiş, yalnız öldürme keyfiyetinde ihtilâfa düşmüşlerdir ki, onu yakında anlatacağız.
Mücahid’in Ebû Hureyre (r.a.) den rivayetinde, “*Küçük çocuğa yaklaşan kâfir olur.”* denmiştir.
İbn Âbbâs (r.a.), “Tevbe etmeden ölen lûtî'nin sureti mezarında domuz şekline dönüşür.” demiştir.
Denilmiştir ki: “Bu ümmet arasında lûtî denen üç sınıf insan vardır. Bir sınıfı yalnız gözle bakar, diğeri tokalaşır, üçüncüsü de doğrudan o işi yapar.”
Bazılarına göre, kadına ve parlak oğlana şehvetle bakmak zinadır. Nitekim Resûl-i Ekrem'den rivayet edilen sahih bir hadîsde, “*Gözlerin zinası bakmaktır. Kulakların zinası, (dinlenmesi haram olan sözleri) dinlemektir. Dilin zinası, (söylenmesi haram olan sözleri) konuşmaktır. Elin zinası, (ecnebi bir kadının uzvunu şehvetle) kavramaktır. Ayakların zinası, (gidilmesi haram olan yere) adımlarını atmaktır. Kalbin de zina temenni ve iştihası vardın tenasül uzvu ise bu azanın arzularını ya gerçekleştirir yahut yalanlar.”* buyurulmuştur. Bunun için salihler, parlak gençlerle bir arada bulunup onlarla sohbetten çekinir ve daima onlardan uzak dururlardı.
Hasan b. Zekvân diyor: “Zenginlerin çocukları ile düşüp kalkmayın, zira onların fitnesi, kadınların fitnesinden daha şiddetlidir.”
Tabiî'nden birisi, “Ben, ibâdet eden bir genç hakkında, yırtıcı hayvandan ziyade genç bir çocuğun yanında bulunmasından korkarım.” demiştir.
Âlimlerden pek çoğu bir ev veya bir dükkân gibi yerde bir adamın parlak bir oğlanla bir arada bulunmalarını aynı kadın gibi yasaklamışlardır. Zira Resûl-i Ekrem:
“Bir erkekle bir kadın tek başlarına bir arada kalacak olurlarsa şeytan bunların aralarına girer.”
buyurmuştur. Belki genç oğlan parlak olursa, ondaki fitne daha büyüktür. Onda çeşitli gizleme ve saklama yolları mevcut olduğu için onunla bir arada bulunmak daha tehlikelidir. Selefin onlardan kaçınmak ve sakınmak hususundaki sözleri sayılamayacak kadar çoktur. Onlar buna cife ve pis koku adını vermişlerdir. Şer'an böyledir. Artık hüsn-ü hâle delâlet eder durumların bulunması da nazara alınmaz. Ders olsun diye onlara bakmakta beis yoktur, lâkırdısı, her ne kadar bazılarının kalemlerinin sürçmesinden geçmişse de şeytanın desisesinden başka bir şey değildir. İnsanların halini en iyi bilen sâri bunu böyle görse buna işaret ederdi. Durumu mutlak olarak ele alıp ayırım yapmadığına göre bakma şekillerinde fark olmadığını anlarız. İbret ve ders almak için onlardan başka bakılacak daha pek çok şeyler vardır. Fakat pis tabiatlı, din ve akılları bozuk ve şer'î kayıtlarla mukayyed olmayan kimselere şeytan, bu gibi şeyleri güzel gösterir ve böylece onları daha tehlikeli durumlara iter. Zaten şeytanın şiarı budur. Bu gibilerle alay eder. Kim ki kendine şeytan için en küçük bir gedik açarsa, hemen şeytan ona ihanet eder, onu eğlenceye alır ve çocukların top ile oynaması gibi o da onlarla oynar. O halde ey aklı başında, gerçekleri gören, bilen basiret sahibi insan! Şeytanın süsleyerek güzel gösterdiği yollardan son derece sakın. Azına da çoğuna da, gizlisine de aşikâresine de aldanma. Onun sana hayırlı bir kapı açmayacağını, daima seni kötülükten kötülüğe sokacağını bil de ona göre hareket et... Zira onun, senin düşman olduğunu; kitap, sünnet ve icma'dan öğrenmiş bulunduğun gibi düşmanının sana hayır dilemeyeceğini de pek âlâ bilirsin. O halde ondan sakın ve peşinden gitme. İlim, irfan ve zühdü ile herkesin saygısını kazanan Sufyan-ı Sevrî hamama girdi. Kendisi ile beraber bir de parlak bir oğlan girdi. Sufyan-ı Sevri:
“Aman aman, bunu çıkarın; zira her kadın ile bir şeytan varken, bu gibilerle on küsur şeytan vardır,” dedi.
Adamın biri yanında parlak bir çocuk olduğu halde Ahmed b. Hanbel’in yanına geldi. Ahmed b. Hanbel:
“Bu senin neyindir?” diye sordu. Adam:

“Kızkardeşimin çocuğudur, “dedi. Ahmed b. Hanbel:
“Bir daha onu bize getirme, sen de onunla sokaklarda dolaşıp durma ki, seni ve onu bilmeyenler, hakkmda sûi zanna düşmesinler,” dedi.
Rivayete göre Abdülkays kafilesi Resûl-i Ekrem'e geldikleri vakit aralarında parlak bir genç de vardı. Resûl-i Ekrem genci arka tarafa oturttu ve:
“Davud'un fitnesi, bakmaktan başladı,” buyurdu. Nitekim şairler:
“Bütün olaylar bakışla başlar, büyük yangınlar küçük kıvılcımlarla tutuşur.
Kişinin sağa sola çevirip bakacağı iki gözü bulundukça, daima tehlikededir.”
Nice bakışlar var ki, yay ve oksuz gönüllerde ok yarası açar.
İlerde kendisine zarar verecek şeylerle sahibini sevindirir,
Halbuki sonu acı gelen sevince itibar yoktur.” demişlerdir.
Denildi ki: “Bakmak, zinanın habercisidir. Hadîs-i Kudsi'de Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştur:
“Bakmak, İblîs’in zehirli oklarından bir oktur. Her kim onu benden korktuğu için terkederse, kalbinde zevkine varacağı bir îmanı ona nasîb ederim.” [981]
Rivayete göre; İsa aleyhisselâm bir seyahatinde ateşin bir adamı yakmakta olduğunu gördü. Su alıp ateşi söndürmek isterken bu defa adam ateş ve ateş de bir çocuk oldu. Buna şaşıran İsâ aleyhisselâm:
“Ya Rab, bunu bana bildir,” dedi. O sırada birisi adam ve diğeri parlak bir çocuk olarak meydana çıktılar, İsâ aleyhisselâm:
“Size ne oluyor?” dedi. Adam:
“Ben bu çocuğa yaklaştım ve ikimiz de öldük. Şimdi bazan o ateş olur beni yakar ve bazan da ben ateş olup onu yakarım; kıyamete kadar durumumuz budur,” dedi. Allah'a sığınır ve O'ndan af dileriz.
İkinci Tembih: Yukarda geçen hadîsde, “Hayvana yaklaşan kimsenin o hayvan ile öldürüleceği” anlatılmıştı. Hattabi diyor ki: “Bu hadîs, Resûl-i Ekrem’in, *“Hayvanı öldürmeyin.”* hadisi ile muaraza halindedir. Doğrudur, yenmeyen hayvanlar öldürülmez, yenen hayvan ise boğazlanmaz”. Bunun aksini sananların hilâfına olarak yine hadisde, *“Livata eden ile edileni öldürün.”* diye geçmiştir. Beyhaki ve diğerlerinin rivayetlerinde, *“Faili, mefûlün bihi ve hayvana yaklaşanı öldürün.”* buyurulmuştur.
Beğavi diyor ki: “Ulemâ, livata yapanın haddi şeklinde ihtilâf etmiştir. Bazılar, livata zina gibidir. Zinanın hangisinde had ve hangi bölümünde recin lâzım gelirse, livata da aynıdır, demişlerdir. Yâni livata yapan evli değilse yüz değnek vurulur, evli ise recmedilir. Bu, İbnü'l-Müseyyeb, Ata, Hasan, Katâde ve Nehaî'nin görüşüdür. Sevrî, Evzaî ve Şafiî'nin en zahir sözü de budur. Ebû Yusuf ve Muhammed b. Hasan'dan da böyle bir rivayet vardır. Livata olunan da -kadın olsun erkek olsun, evli olsun, bekâr olsun- Şafiî'ye göre yüz değnek vurulur ve sürgün edilir. Bir kısmı da Iûtî evli olsun, olmasın, recmedilir, demişlerdir. Bunu da Saîd İbn Cübeyr ve Mücahid İbn Abbâs (r.a.) dan rivayet etmişlerdir. Şa'bî'den de rivayet edilen budur. Zührî de aynı şeyi kabul etmiştir. Mâlik, Ahmed ve İshak’ın görüşü de budur. Hammad İbn İbrahim’in, İbrahim en-Nehâî'den rivayetinde, “Eğer bir adamın iki defa recmi mümkün olaydı lûtf yi iki defa recmettirirdim” demiştir. Şafiî'nin diğer bir sözünde de, hadîste olduğu gibi hem fail ve hem mefûl ikisi birden öldürülür.
Hafız el-Münzirî diyor ki: “Halifelerden dördü livata edeni ateş ile yakmışlardır. Bunlar, Ebû Bekir, Ali, Abdullah b. Zübeyr ve Hişam b. Abdülmelik'tir”.
İbn Ebî'd-Dünyâ ve aynı rivayet yolundan ceyyid, sened ile Bey-haki'nin Muhammed b. Mükendir'den rivayetlerinde; Halid b. Velîd Arap memleketlerinin birisinde kadın gibi mefûl olarak kullanılan bir adam buldu. Hakkında yapılacak işlemi Halife Ebû Bekir es-Sıddik radıyallahu anh'a yazdı. Ebû Bekir, Hz. Ali'nin de aralarında bulunduğu Ashâb-ı Kiram'ı topladı, durumu anlattı ve, “Bu işi yalnız Lût milletinin yaptığını ve onlara Allahu Teâlâ'nın ne gibi muamelede bulunduğunu hepiniz biliyorsunuz; ben bu adamın yakılmasını uygun buluyorum” dedi. Ve buna ittifak ettiler. Ebû Bekir radıyallahu anh Halid'e emretti ve Halid de onu ateşte yaktı. Hz. Ali kerremallahü vechehü de, “Kim gönül rızası ile erkeğin önüne gelirse, kıyamete kadar recmedilmiş bir şeytandır.” demiştir. Mâliki bulunduğu kölesine livata edenin fasık ve mücrimlerden olup, insanların, meleklerin ve Allah'ın laneti üzerine olduğunda icma edilmiştir. Bu livata işi daha çok müreffeh ve adi zenginlerde görülür. Onlar bu kötü maksadla siyah beyaz kölelerin güzellerini seçer alırlar. Onlar böyle oldukça lanetin en şiddetlisi ve azabınken ağırı, rüsvay ve kepazelik onların üzerine olsun. Bunun için servetlerini mahveder ve perişan olurlar. Hayvanların bile yapmadıkları bu alçaklığı irtikab etmekten daha alçaklık olamaz. Bu gibiler eşekten de aşağı insanlardır. Allah'ın rahmetinden uzak, cehenneme lâyık kimselerdir.[982]

362. Kebire: Erkeğin Kadın İle Münâsebette Bulunması Gibi Kadının Kadın İle Münâsebette Bulunması

Bunu böyle kabul edip Resûl-i Ekrem’in, *“Bu hareket, kadınların zinasıdır.”* hadîsi ile metni yukarda geçen, *“Üç kimse vardır ki, Allahu Teâlâ onların, “Allah'tan başka ilâh olmadığına dâir” getirmiş oldukları şehâdetlerini bile kabul etmez: Fail, mefûl ve birbirine binen kadınlarla zâlim hükümdardır.”* hadîsinden delil çekmişlerdir.[983]

363. Kebire: Ortak Cariyeyi Birinin Kullanması

304. Kebire: Ölü Olan Karısını Kocanın Kullanması

365. Kebire: Şahidsiz Ve Şafiî'ye Göre Velisiz Kıyılan Nikâh İle Münâsebette Bulunmak

366. Kebire: Mut'a Nikâhı İle Münâsebette Bulunmak

367. Kebire: Kiraladığı Kadını Kullanmak

368. Kebire: İffetli Kadını İffetsizin Yanında Bırakmak

Gerçi bunlan ayn ayrı kebâirden sayanı görmedimse de, bunlarda şüphe olduğu için, her ne kadar bazı imamlara göre bazılarında -Meselâ, Şafii'ye göre, birinci, ikinci ve dördüncüde; diğerlerine göre de üçüncü ve beşincide- zina cezası yoksa da, yine kebâirden oldukları meydandadır.
Hulâsa; bir şeyin mubah olmasını gerektiren her şüphe, ancak had ve ceza uygulamasını kaldırır, kebirelik adım kaldırmaz. Zira bunların haram olmak bakımından zinadan bir farkları yoktur; çünkü bu da çirkin bir fahişedir. Bu da neslin karışmasına sebeptir. Abdüsselâm diyor ki: "İffetli bir kadını iffetsiz bir adama teslim etmek veya bir müslûmanı, öldürecek olan bir adama teslim etmek, elbette yetim malı yemekten daha ağırdır". Yetim malı yemek kebâirden olduğuna göre, bunların da kebâirden olmalarında şüphe yoktur.
Daha doğrusu, iffetsiz adama teslim edilen kadının, kebâir olmak bakımından iffetli olmasını şart koşmak da doğru değildir. Kadın iffetsiz de olsa yine kebâirdir.
Bilmiş ol ki; Şafiî'lere göre zina, ikrah ile mubah olmaz. Çünkü tenasül uzvunun intişarı, ihtiyarî değil, tabiîdir. İkrah, her ne kadar zinayı mubah kılmazsa da şüphe olduğu için haddi de kaldırır. Ancak, "Acaba bu şüphe günahın kebireliğini kaldırır mı kaldırmaz mı?" işte buna dokunan kimseyi görmedim. Gerçekten bunun üzerinde fikir yürütmek zordur. Gerçi bu adam bu işi zorla yaptığı için buna sağire diyebiliriz; çünkü bu, adam öldürmek gibi değildir. İkrah ile de olsa, adam öldürmekte kendi hayatını başkasının hayatına tercih etmiştir. Bunun içindir ki, ikrah ile de olsa adam öldürmenin mubah olamayacağı üzerinde icma' vardır. Fakat ikrah ile zinanın mubah olduğunu da söyleyenler vardır. İşte aralarındaki fark.
Şayet, "Bunda şüphe etkili oluyor da diğerlerinde neden etkili olmuyor?" dersen,
Derim ki; onlarda şüphe, helâl olmaları için bir mazeret sayılabilir diyen yoktur. Birinci, ikinci ve beşincide şüphenin etkili olmadığı meydandadır. Üçüncü ile dördüncüye gelince; bunların mübat olmaları ile hükmedebilmek için, onların şüphe ile mubah olduğunu söyleyen imamı taklid etmeleri şarttır. Yoksa bunun aksini iddia eden imama bağlı olanın bu şekilde hüküm vermesi caiz olamaz. Bizim de sözümüz, haram olduğunu kabul eden imamı taklid etmektir.
İkraha gelince; hakikaten derecesine göre ikrah, birçok, konularda günahı ortadan kaldıracak bir mazeret sayılmıştır. Burada da her ne kadar günahı kaldıramazsa da, kebireliği kaldıracak bir mazeret sayılabilir. Çünkü ikrah, günahın aslını bahşettirmez. Kendine tabi olanı kaldırır. Kebire veya sağîre ise ona tâbidir.[984]

369. Kebire: Hırsızlık

Allahu Teâlâ şöyle buyuruyor:
"Erkek hırsız ve kadın hırsızın, yaptıklarından ötürü Allah tarafından ibret verici bir ceza olarak, ellerini kesin. Allah güçlüdür. Hikmet sahibidir." [985]
İbn Şihab, "Allah'ın nekâli ve azabı, insanların, mallarını çalmakta el kesmektir." demiştir.
"Allah azîz'dir." yâni hırsızdan intikam almakta izzet sahibidir; "Hâkim'dir" yâni el kesmeyi emretmekte hikmet sahibidir; onda hikmeti vardır, demektir.
Ebû Hureyre radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem:
"Zina eden, zina ettiğinde mü'min olduğu halde zina etmez. Hırsızlık eden, hırsızlık ettiği vakit, rnü'ının olduğu halde hırsızlık etmez. İçki içen, içki içtiği vakit, mü'min olduğu halde içki içmez." [986], buyurmuştur.
Ebû Hureyre radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem:
"Allah şu hırsıza lanet etsin ki, o, bir yumurta çalar da eli kesilir, bir ip çalar da eli kesilir." [987]buyurmuştur.
A'meş diyor ki: "Ebû Hureyre'nin bu hadîsini rivayet edenler hadîsteki yumurta ile harp tulgasıip ile de -en az kıymeti üç dirheme denk olan- iptir".
Tembih: Hırsızlığın kebireden olduğu bu hadîslerden anlaşılmakla üzerinde ittifak vardır. Şüphe ile hırsızın eli kesilmese de yine kebire olmaktan çıkmaz. Çünkü şüphe, çalınan şeyi helâl kılmaz. Cami ve benzeri yerlerden; muhafaza altında olmayıp serbest olan yerden çalmak gibi. Şafiî imamlarından Hirevî bunu açıkça ifade etti ve dedi ki: "Şurayh e'r-Revyânî de "er-Revza" adlı eserde ona uyarak, kebirenin haddi dört şeydir. Bunlar: dayak veya öldürmeyi gerektirmek veya fiile gücü yetmektir. Şüpheden sebep ukubet ve ceza sakıt ise de, kendisi kasıtlı olarak o işi yaptığı için günahkârdır".
Celâl Belkini diyor ki: "Veya fiile muktedir olmak" sözü, muhafaza altında olmadığı için çaldığı şeyden dolayı eli kesilmezse de yine kebiredir. Cezanın düşmesi, şüpheye binaendir".
İbn Abdüsselâm da diyor ki: "Bir dane gasbetmenin veya çalmanın kebire olduğunda ittifak etmişlerdir". Kendisine, "Bu sahih olmayan bir iddiadır" diye itiraz edenler olmuştur. Çünkü Beğavi ve diğerleri, bir malı gasbetmenin kebâirden olması için, kıymetinin dört dinar olmasını şart koşmuşlardır. Buna göre hırsızlıkta da aynı miktarın aranması gerekir. Gasb bölümünde daha geniş açıklama vardır, oraya bakılabilir.
Halimi de, "Hırsızlık, kebâirdendir. Yol kesip mal almak fahiştir. Yol kesmekte adam öldürmek ise daha fahiştir. Değeri olmayan bir şeyi çalmak ise sağîredir. Şayet çaldığı kimse yoksul ise, o zaman had uygulanmasa bile yine Kebiredir." demiştir.
Halimi'nin, "Yoksul kimse ise" sözünde nazar vardır. Çünkü adam zengin de olsa, bulamayacağı bir yerde ekmek ve

suyunu çalmak aynı şekilde kebiredendir.
Halimi, "Haksız yerde insanların malını almak da kebiredendir. Şayet malı alınan kimse yoksul ise veya alan zorla almışsa bu fahiştir. Kumar yolu ile alınan da aynıdır. Şayet aldığı veya çaldığı değersiz bir şey ise ve mal sahibinin de buna ihtiyacı yoksa bu sağîredir." demiştir ki, mutemed bunun aksidir.
Faide: Bir rivayette Resûl-i Ekrem'in üç dirhem değerindeki hırsızlık için el kestiği, diğer rivayette de bir dinarın dörtte biri için el kestiği bildirilmiştir.ki, bunlar arasında ayrılık yoktur. Çünkü o zaman üç dirhem, bir dinarın dörtte biri kıymetinde idi. Bir dinar on iki dirhem idi. Abdurrahman b. Muhayriz'den gelen rivayette, diyor ki: "Fudale b. Ubeyd'e, hırsızın elini boynuna bağlamanın sünnet olup olmadığını sorduk. O, "Resûl-i Ekrem'e bir hırsız getirdiler, elini kestirdi ve sonra boynuna bağlanmasını emretti." dedi.
İster hırsız olsun, isterse zorla başkasının malını alan olsun, aldığı malı sahibine iade etmedikçe tevbesi kabul olmayacağını ulemâ söylemiştir. Tevbe bölümünde ele alınacaktır.[988]

370. Kebire: Yol Kesmek

Allahu Teâlâ buyuruyor:
"Allah ve peygamberiyle savaşanların ve yeryüzünde bozgunculuğa uğraşanların cezası, öldürülmek veya asılmak yahut çapraz olarak el ve ayakları kesilmek ya da yerlerinden sürülmektir. Bu, onlara dünyada bir rezilliktir. Onlara âhirette büyük azâb vardır. Ancak onları yakalamanızdan önce tevbe edenler bunun dışındadır. Bilmiz ki muhakkak Allah bağışlar ve merhamet eder." [989]
Allahu Teâlâ haksız yerde adam öldürmenin ve yeryüzünde bozgunculuk yapmanın şiddetli ve ağır olan cezalarım anlattıktan sonra, yeryüzünde koparılan fesadın diğer bir çeşidini bunlara ekleyerek, *"Allah ve peygamberiyle savaşanların cezası..."* buyurmuştur, yâni "Allah ve dostları ile savaşanlar" demektir. Zemahşerî diyor ki: "Müslümanlarla savaşmak, Allah ve Resulü ile savaşmak gibidir." Peygamber ile savaşmak, Allah ile savaşmak demektir, gaye budur. Burada Allah'ı anmak, peygamber ile savaşmanın önemine tenbihtir. Nitekim:
"Ey Muhammed, şüphesiz sana baş eğerek ellerini verenler, Allah'a baş eğip el vermiş sayılırlar."[990] buyurulmakla peygambere yapılan bi'atın önemine işaret etmiştir. Bununla beraber "Muharebe" kelimesini, emre muhalefet ile de tefsir edebilirsin, yâni "Allah ve Resulünün hükümlerine aykırı davranıp uymayanların ve yeryüzünde fesad çıkarmak için dolaşanların cezası, öldürülmek veya asılarak idam edilmek, yahut çapraz olarak el ve ayakları kesilmek, ya da yerlerinden sürülmektir." demektir. Yeryüzünde bozgunculuk yapmaları, cana kıymak, mala saldırmak veya yolcuları korkutmakladır. Müslümanlara silâh çeken herkes, Allah ve Resulü ile savaşmış gibidir. Resûl-i Ekrem ile bağlantı yaptıktan sonra muahedeyi bozup müslümanlann yolunu kesen ve bozgunculuk yapan kitap ehli -hıristiyan ve Yahûdiler- hakkında nazil olduğunu söyleyenler olduğu gibi, Hilâl-i Eşlemi hakkında nazil olduğunu söyleyenler de vardır, Birbirine kâr ve zarar etmek ve yanlarına gidenler emniyette olmak üzere, Resûl-i Ekrem onunla muahede ettiği halde, müslüman olmak üzere Resûl-i Ekrem'e gelmekte olan Kenâne kabilesinden bir cemaat buna uğramış. Adamları bunları öldürerek mallarını almışlar. Bunun üzerine Cebrail aleyhisselâm durumu Resûl-i Ekrem'e bildirdi ve âyet bunun hakkında nazil oldu. Diğer bir rivayette; Ureyne ve Akel'den bir kavim hakkında nazil olmuştur. Bunlar müslüman olacağız diye Resûl-i Ekrem'e geldi ve yalandan müslüman oldular. Medine'nin bir kenarında kaldılar. İstifade etsinler, sağıp sütlerim içsinler diye Resûl-i Ekrem sadaka develerinden bir kısmını onlara gönderdi. Onlar da develeri getirenleri öldürüp, develeri alıp gittiler. Bunu duyan Resûl-i Ekrem onları yakalattı. El ve ayaklarını kestirdi, gözlerini oydurttu, onları sıcakta bıraktı, aç ve susuz olarak öldüler. Bunun üzerine Allahu Teâlâ bu âyet-i celileyi indirerek bu gibilerin cezalarını tâyin etti. Böylece Resûl-i Ekrem'in sünneti Kur'an ile neshedilmiş oldu. Sünnetin Kur'an ile neshedilmesini kabul etmeyenlere göre de bu sünnet diğer bir sünnet ile neshedilmiştir. Aslında Kur'an-ı Kerim'de kaldırılan, gözlerinin kör edilip sudan menedilmeleridir, yoksa el ve ayak kesilme hükmü bakidir, İbn Sirîn de, "Resûl-i Ekrem'in bu hükmü "Had" âyetleri nazil olmadan önce idi." demiştir. Ebû'z-Zinâd diyor ki:
"Resûl-i Ekrem onları böyle cezalandırınca, Allahu Teâlâ hudud âyetlerini inzal buyurdu ve bu şekil ceza vermekten menetti". Katâde diyor ki:
"Resûl-î Ekrem daima sadakaya teşvik eder ve cezadan nehyederdi". Enes radıyallahu anh'den gelen bir rivayette, "Resûl-i Ekrem'in, onların gözlerini kör etmesi, onların daha önce develeri getiren çobanların gözlerini kör etmelerindendir. Ceza, misli ile mukabeledir ki, bu, neshedilmiş değildir." demiştir. Fakat bu rivayet doğru değildir.
Leys b. Sa'd'ın anlattığına göre, âyet-i celîle Resûl-i Ekrem'in verdiği cezayı fazla bularak ona itab olmak üzere nazil olmuş va bu gibilerin cezalan işte bunlardır, o gibi işkenceler değildir, buyuruldu. Bunun için Resûl-i Ekrem de hutbelerinde daima işkenceden nehyetmiştir.
Fakihlerin çoğuna göre, âyet-i celîîe, mürtedler hakkında değil, müslümanlardan yol kesen bir güruh hakkında nazil olmuştur. Mürtedler hakkında olmadığına delil, irtidad eden -dinden çıkan- kimseyi öldürmek için, fesad koparmalarının aranmadığıdır. Aynı zamanda mürtecilerin yalnız el ve ayaklarını kesmekle yetinmek de caiz değildir. Onun tevbesi makbul ve tevbe sayesinde ölümden kurtulur ve aynı zamanda asılmak da onun hakkında meşru değildir. Sonra bu savaşanlar, bir araya gelen bir toplumdur. Bunlar, mal ve benzerini elde etmek için bir kuvvet teşkil edenlerdir. Dağlarda barınırsalar, yol kesici oldukları ittifaklıdır. Şehirde ikamet ederlerse, Mâlik, Evzaî, Ebû'1-Leys ve Şafiî'ye göre yine eşkıya ve yol kesicilerdir; çünkü âyet geneldir. Şehirde duran ile dağda duran gibi bir ayırım yapılmaz. Aynı zamanda şehirdekilerin günah ve zararı dağlarda barınanlardan daha büyüktür. İmam A'zam ve İmam Muhammed'e göre, şehirde duran bu gibilere yol kesen denmez. Âyet-i celiledeki (Ev) ya öldürmek, ya asmak, ya nefyetmek, ya da uzuv kesmek şeklindeki terditte ihtilâf edilmiştir.
İbn Abbâs, Hasan, İbnü'l-Müseyyeb, Mücahid ve Nehai'ye göre (ev) kelimesi tahyir ve ibaha içindir, yâni bu

cezalardan dilediğini uygular. Diğer bir rivayette, işlenen cinayetlerin ağırlık derecelerine göre, hakimin bu cezalardan birini tatbik etmesidir. Yâni cezanın, işlenen suça göre değişmesidir. Daha doğrusu (ev) nevilendirmek içindir. Hem öldürüp hem de mal aldıkları vakit, hem öldürülür ve hem de asılırlar. Yalnız adam öldürürseler, yalnız öldürülürler. Bu iki suçta cezanın tatbikine velilerin affetmesi engel olmaz. Adam öldürmeksizin yol kesip mal alanların, yalnız çapraz olarak el ve ayaklan kesilir. Yola dehşet saldıkları vakit de memleketten uzaklaştırılırlar. Bu da Katâde, Evzaî, Şafiî, Ahmed ve re'y ashabının görüşüdür.
Öldürme ve asmanın şeklinde ihtilâf edilmiştir. Şafiî'ye göre; öldürülür, yıkanır, kefenlenir, namazı kılınır ve sonra da ibret olmak üzere üç gün bir ağaca asılır. Ebû'l-Leys'e göre de canlı iken asılır, sonra öldürülünceye kadar dövülür. Diğer bazılarına göre de, üç gün canlı olarak asılı durdurulur ve sonra indirilip öldürülür veyahut sağlı sollu el ve ayağı kesilir. Önce sağ eli kesilir, tedavi edilir ve sonra sol ayağı kesilir.
Sürgünde de ihtilâf edilmiştir. Saîd İbn Cübeyr ve Ömer b. Abdülaziz, "Hükümdar onu arar, bulduğu yerden başka bir yere nefyeder." demişlerdir. Bazıları, "Nefyetmekten maksad, hakkında haddi icra etmek için onu arar." demişlerdir. İbn Abbâs, "Nefyetmek demek, hükümdarın yakalamadığı adam için, "Kim öldürürse öldürsün kam helâldir" demesidir. Fakat bu, hükümdarın yakalamadığı bozguncular hakkındadır. Hükümdarın yakalayabildiklerini nefyetmesi, onları hapsetmesidir." demiştir. Bu da lügat ehlinden çoklarının görüşüdür. Diyorlar ki: "Şayet nefyetmekten maksad, onu dünyadan sürmek ise bu muhaldir. Bir îslâm vilâyetinden diğer bir vilâyete sürmek ise, orada da aynı bozgunculuğu yapar ki, bu da caiz değildir. Şayet, küfür diyarına nefyedilir demek ise, bu da adamın dinden çıkmasına sebeptir ki, bu da doğru değildir. Bu durumda ortada yalnız hapsedilmek kalmıştır. Hapsedilene "Yerden nefyedilmiş" denir; çünkü dünyanın her çeşit nimetlerinden ve zevklerinden mahrumdur, dost ve ahbabından ayrı kalmıştır, bu bakımdan menfidir. Bunun için zındıklık ithamı ile Salih b. Abdülkuddusi'yi dar bir yere hapsettikleri ve uzun bir süre orada kaldığı vakit,
"Dünya ehlinden olduğumuz halde dünyadan çıktık, dünya yüzünde ne ölülerden ne de dirilerdeniz",
"Bir gün gardiyanlar yanımıza geldikleri vakit, buna hayret eder ve bize dünya adamlarından bir gelen var deriz." demiştir.
İşte bu, onları dünyada rezil ve perişan etmek için bir cezadır. Âhirete gelince; orada onlar için daha büyük azâb vardır, affa mazhar olanlar bunun dışındadır. Çünkü Allah Gafur ve Rahîm'dir, yol kesme cezasını onlardan kaldırır. Bazıları bütün Allah ve kul haklarını, diğer bazıları da yalnız Allah hakkım bağışlar, demişlerdir.
Tembih: "Terceme" adlı eserimde anlattığım gaye dışında, çokları bunu da kebâirden saymışlardır. Âyet, bu hususta kesindir. Zira Allahu Teâlâ bunları dünyada rüsvaylık ve perişanlık, âhirette ise büyük azâb ile korkutmuştur. İşte bu, cidden şiddetli bir veîddir. Sonra bazılarının da bunu kebâirden saydıklarını gördüm. Yalnız yol kesmek ve yolcuları korkutmak kebâir günahtan olduğuna göre, bu yol kesmede.bir de mal alır, adam öldürürse, kebâir olması evleviyetle sabit olur.[991]

371. Kebire: Mutlak Olarak Şarap İçmek

372. Kebire: Şaraptan Başka İçkilerden Sarhoş Olacak Kadar İçmek

373. Kebire: Şafiîler İçin Bir Damla da Olsa İçki İçmek

374. Kebire: İçki İçin Üzüm Sıkmak

375. Kebire: İçki Hammallığı Yapmak

376. Kebire: İçki Getirecek Adam Aramak

377. Kebire: İçki Kadehlerini Doldurup Sunmak

378. Kebire: Saki Aramak

379. Kebire: İçki Alıp Satmak

380. Kebire: İçki Alıcısı Ve Satıcısı Aramak

381. Kebire: İçki Parasını Yemek

382. Kebire: İçmek Maksadıyle Yanında İçki Bulundurmak

Allahu Teâlâ buyuruyor:
"*Sana içki ve kumarı sorarlar, de ki: "İkisinden hem büyük günah ve hem insanlara bazı faydalar vardır. Günahları faydasından daha büyüktür."* [992]
İşte şarabın hükmü budur. Üzümden, sıkılıp kaynatılan ve köpük bağlayan şeye hamr –şarap- derler. Üzümden başka maddeler aynı işleme tâbi oldukları vakit, onlara mecaz olarak hamr –şarap- denir. Bunlara hamr denmesi, kafayı dumanlayıp aklı bozdukları içindir. Kadının yüzünü örttüğü için, baş örtüsüne de hımar derler. Bildiğini gizleyip şehâdette bulunmayana da hâmir denmiştir. Suya batırılıp sertleştiği için de ona hamr denmiştir ki,

suya dalmak anlamındadır. Nitekim Resûl-i Ekrem:
"Kablarınızı suya batırınız." buyurmuştur. Diğer bazılarına göre şaraba hamr denmesi, aklı karıştırdığı içindir. Araplar "karıştı" anlamında kullanırlar. "Ona hastalık hâmir oldu, yâni karıştı" demektir. Diğer bazılarına göre ona hamr denmesi, oluncaya, mayalanıp tutuncaya kadar terkedildiği içindir. Nitekim yoğurulan unu ekşiyinceye kadar beklettikleri için ona da hamur denmiştir.
Bütün müskirata hamr diyenler ve hepsini aynı hükümde tutanlar, Ebû Davud'un rivayet ettiği,
"Şarabın haram kılınması hakkındaki âyet indiği gün şarap beş şeyden yapılıyordu: Üzümden, hurmadan, baldan, buğdaydan ve arpadan. Hamır, aklı karıştıran her şeydir." [993] ile Buhâri ve Müslim'in Ömer radıyallahu anh'den rivayet ettikleri:
"Dikkat edin, şarab, beş şeyden yapılırken haram kılınmıştır: Üzümden, hurmadan, baldan, buğdaydan ve arpadan. Hamr, aklı karıştıran şeydir." [994] hadîsleridir.
Bu iki hadîs, bütün içkilerin haram olduğunun açık delilidir. Birinci rivayet açıktır. İkinci rivayete gelince; zaten Ömer radıyallahu anh lügati iyi bilirdi. Lügat hususunda ona müracaat edilirdi. O hamr hakkında, "Aklı karıştıran şeydir." demiştir ki, Ebû Dâvûd'un rivayetine de uygundur. Yine Ebû Dâvûd diğer bir rivayetinde,
"Doğrusu üzümden de şarap vardır, hurmadan da şarap vardır ve baldan da şarap vardır." [995] buyurulmuştur. Bütün bu maddelerin hamr'ın haram olmasına dahil olup onların da haram olduklarının açık bir delilidir. Şarî olan Resûl-i Ekrem burada, "Şu ve şu maddeler şu anlama gelir" diye kelimelerin lügatlerini anlatmak maksadı değil, belki şarap hakkında vârid olan her hükmün, sarhoşluk veren bütün içkilerde de geçerli olduğunu anlatmaktır. Hatta Hattabî, "Şarabı bu beş şeye tahsis, o zamanda içki olarak bunlar kullanıldığı içindir. Yoksa sarhoşluk veren her şey aynı hükümdedir. Nitekim ribada da altı şey tahsis edilmiş ve fakat bu tahsis diğerlerinden bu hükmü kaldırmış değildir. Onlarda da aynı hüküm câri olduğu gibidir." demiştir. İbn Ömer radıyallahu anhuma'dan rivayete göre Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Sekir veren her şey şarapdır ve her şarap da haramdır." **[996]** Ahmed ve Ebû Yâlâ'nın da aynı ifâde ile rivayetleri vardır. Aişe radıyallahu anha'dan rivayete göre şöyle demiştir: "Resûl-i Ekrem'den biti' (içkisinin hükmü sorulmuştu -ki bu biti', Yemen halkının içtikleri baldan yapılmış içki idi-) Resûl-i Ekrem:
"Sekir veren her içki haramdır." diye cevap verdi." [997]
Hattabî diyor ki: "Burada davaya iki yönden delâlet vardır. Birincisi, âyet, hamr'ın -şarabın- haram olduğuna delâlet ediyordu ve fakat hangi içkilere hamr deneceği kesin olarak bilinemiyordu. Şarî olan peygamber, Allahu Teâlâ'nın haram kıldığı içkiden muradı sekir veren her maddedir demesi uygundur. Böylece bunu açıklamış ve ham r'e yeni bir mânâ daha vermiş oldu. Nitekim dua anlamında olan "Salât" kelimesi namazda, mutlak imsak -tutmak- anlamında olan "Savm"ı oruçta kullanmak gibi.
İkinci yönü, diğer içkiler de haram olmakta şarap gibidirler. Zira "Bu hamr'dır" dediğin vakit, mânâ hakikat ise mesele yok, şayet mecaz ise o zaman bunun hükmü de hamr'ın hükmü gibidir, demek olur. Zira şâri'ın maksadının lügat anlatmak olmayıp hüküm bildirmek olduğunu yukarda açıklamıştık. Yukarda Buhârî ile Müslim'in Yemenlilerin bal şerbetinden yaptıkları biti1 hakkında rivayet ettikleri hadîs, bu gibi içkilerin helâl olduğuna dair ortaya atılan bütün söylentileri ibtal ve sarhoşluk vermeyen miktardaki içkilerin helâl olduğunu söyleyenlerin görüşünü bozar. Zira Resûl-i Ekrem'e Bira'ların bir çeşidi sayılan biti'den soruldu, Resûl-i Ekrem, sekir veren her çeşit içkinin haram olduğunu söylemekle konuya açıklık getirmiş oldu. Bu cevap aynı zamanda içkilerin çoğunu da azmi da içine almaktadır. Eğer bir ayırım yapmak gerekseydi Resûl-i Ekrem bunu yapardı. Yine bir hadîsde,
"Çoğu sarhoşluk verenin azı da haramdır." [998] buyurulmuştur. Ümmü Seleme radıyallahu anha'dan rivayete göre şöyle demiştir: Resûl-i Ekrem sarhoşluk ve uyuşukluk veren her şeyden nehyetmiştir." [999] Hazret-i Aişe radıyallahu anha'dan: Resûl-i Ekrem:
"Her sarhoş eden şey haramdır. Bir furk (19 rıtıl, bir rıtıl 130 dirhemdir) içildiği zaman sarhoş eden içkiden ise avuç dolusu içmek haramdır." [1000] buyurmuştur. Ayrıca,
"Şeytan şüphesiz içki ve kumar yüzünden aranıza düşmanlık ve kin sokmak ve sizi Allah'ı anmaktan, namazdan alıkoymak ister." [1001], âyet-i celilesi ile de her sarhoşluk veren maddenin haram olduğuna delil çekmişlerdir. Çünkü şarabın yasak olmasındaki bu illet, sarhoşluk ve uyuşukluk veren diğer bütün içkilerde de vardır. Yine Ömer ve Muaz -Allah onlardan razı olsun- Resûl-i Ekrem'e, "Şarap aklı izâle eder ve serveti mahveder" demişlerdi ki, bu, diğer sarhoş eden şeylerde de vardır. Ayrıca, âyetiyle meyve sularından yapılan biraların helâl olmasına delil çekmek merduttur. Zira bu, isbat siyakında nekiredir.
Şayet; o sarhoşluk, bu baldan .yapılan içkidedir. Oysa müfessirler, bunun, hamr'ın haram olduğunu ifade eden âyetlerden önce nazil olduğunda icma' etmişlerdir. Âyetler bu önceki hükmü ya nesh veya da tahsis ederler. Aynı zamanda Resûl-i Ekrem Veda Haccı'nda su içtikleri bir küpün başına gitti, orada yaslandı ve:
"Beni içiriniz," buyurdu. İbn Abbâs radıyallahu anh:
"Evlerimizde yaptığımız meyve sularından mı?" diye sordu. Resûl-i Ekrem:
"Herkesin içtiğinden verin," buyurdu. Bunun üzerine bir bardak meyve suyu getirdiler. Resûl-i Ekrem onu kokladı, suratını ekşitti ve iade etti. İbn Abbâs:
"Mekkelilere içtikleri suyu bozdun, Mekke halkı bunu içer, siz bunu içmeyince ne olacak?" diye sordu. Resûl-i Ekrem:
"O bardağı getirin, biraz da zemzem getirin," buyurdu. Getirdiler, Resûl-i Ekrem bardağın üzerine zemzem suyundan döktükten sonra ondan içti ve:
"*Canınız fazlaca meyve suyu içmek istediği vakit, onun kuvvet ve sertliğini su ile yumuşatın ve öyle için,*"

buyurduğu ile de delil çekilemez. Çünkü bu rivayetin sıhhati şüphelidir. Doğru olduğunu kabul etsek bile, bununla çekilen delil makbul değildir. Zira bu şerbetin suyu tatlandırmak için içine atılmış birkaç hurmadan ibaret bir meyve şerbeti olması ihtimali vardır. Bu arada bu şerbetin biraz ekşime ihtimali vardır. Resûl-i Ekrem'in tabiatinde letafet olduğu için, kokusundan yüzünü buruşturmuş ve bu kokuyu gidermek maksadıyle bardağa safi su dökmüş olabilir. Aynı zamanda bunun helâl olduğunu gösteren ve sahabeden gelen rivayetler de vardır. Nitekim Hz. Ömer bazı valilerine yazdığı mektupta:

"Müslümanların erzakı tılâ'dir (Tılâ, üçte birinden biraz fazla kalıncaya kadar kaynatılan üzüm sırasıdır), sözü ile Ebû Useyde ve Muâz'ın bu suyu içtikleri rivayetidir ki, merduttur. Bütün bunlara rağmen bu rivayetlerin doğru olduklarını kabul etsek bile, buna muâraze eden başka rivayetler vardır. Bunlar karşılaşınca ikisi birbirini düşürür ve hüccet, Resûl-i Ekrem'den gelen sağlam rivayet üzerinde kalır. O da, *"Çoğu sarhoş eden içkinin - sekir vermese bile- azmin dahi haram olduğu"*dur.

Bu rivayetlerin yorum kabul etmeyecek şekilde açık ve kesin oldukları yukarda geçmiştir. Bu gibi içkilerin helâle benzemeleri zayıf olduğu için, îmanı Şafiî -Allah rahmet etsin-, birayı helâl diyene had uygular ve fakat şehâdetini kabul ederim" demiştir. "Had" uygulaması, zayıf olduğu içindir. îtibar hasmın mezhebine değil, davayı gören hâkimin mezhebine olduğu için de şehâdetini kabul etmiştir. Zira adam kendi itikadına göre bir fısk irtikâb etmemiştir.

Bundan sonraki ihtilâf, yukardaki takrirden de anlaşıldığı gibi, çoğu da sekir vermeyen içkileri içmektedir. Ulemanm çoğunluğu, onların da haram olup şarap hükmünde oldukları görüşündedir.

Sarhoş eden her şeyi içmek haramdır ve bu içkinin necis olduğu ittifaklıdır. Üzüm veyahut hurma suyu da ateş görmeden kaynar ve köpürürse o da aynı hükmü alır; bilittifak haram ve necis olur. Onu içen had olur, aynı zamanda fasık sayılır, hatta helâl olduğunu kabul ederse küfre gider.

Diyorlar ki: "Şarabın haram olduğuna dair Mekke'de dört âyet nazil olmuştur.

Birincisi,

"Hurma ağaçlarının meyvelerinden ve üzümlerden şerbet, şıra ve güzel rızık elde edersiniz." [1002]âyet-i celîlesidir. Bu âyet henüz nazil olmadan müslümanlar şarap içiyorlardı. Hz. Ömer, Muâz ve diğer bazıları Resûl-i Ekrem'e gelerek:

"Şu aklı gideren, serveti mahveden içki hakkında bize geniş bir fetva ver," dediler. Bunun üzerine,

"İkisinde hem büyük günah ve hem insanlara bazı faydalar vardır. Günahları faydasından daha büyüktür." [1003]âyeti nazil oldu. Bu âyetin nüzulünde Resûl-i Ekrem:

"Allahu Teâlâ şarabı haram etmek üzeredir, kiminde şarap ile ilgili bir şey varsa onu satsın." buyurdu.

"İçki ile kumarda büyük günah var" buyurulması karşısında müslumanlardan bir kısmı içkiyi terketmiştir. *"İnsanlara bazı faydaları var"* âyetine dayanarak bazı kimseler içmekte devam etmişlerdir. Ta ki Abdurrahman b. Avf bir ziyafet verdi. Sahabeden bir kısmı bu ziyafete katıldı. Yemekte içki de içtiler ve sarhoş oldular. Akşam olunca namaz kıldırmak için içlerinden biri imam oldu. "Kâfirûn sûresini okurken yanlış okudu:

"Ey kâfirler, sizin ibâdet ettiğinize ben ibâdet etmem" diyecek yerde, "İbâdet ederim" şeklinde okudu ve mânâda çok fahiş bir değişiklik oldu. Bunun üzerine üçüncü âyet olarak,

"Sarhoşken, ne dediğinizi bilene kadar, namaza yaklaşmayın." [1004], âyeti nazil oldu. Böylece namaz vakitlerinde içki haram oldu ve aklı başında olanlardan bir çoğu, "Namazımıza engel olan şeyde hayır yok" diye içkiyi terkettiler. Diğerleri de yalnız namaz vakitlerinde terkettiler. Yatsıdan sonra sabaha kadar içenler oldu. Sabah namazından sonra içenlerin de öğleye kadar sarhoşlukları geçerdi.

Itbân b. Mâlik, Sa'd b. Ebû Vakkas gibi bazı müslümanları yemeğe çağırdı. Yemekte deve kellesi de vardı. Yedi, içti ve sarhoş oldular. Sonra da herkes kendi benliğini ortaya koyacak şiirler söyledi. Adamın biri sofradan devenin alt çenesini yakaladığı gibi Sa'd'in kafasına vurdu ve kafasını adamakıllı yardı. Sa'd, Resûl-i Ekrem'e gelerek Ensar'dan olan bu zatı şikâyet etti. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:

"Allah'ım, şarap hakkında kesin hükmünü bize bildir," diye dua etti. Bunun üzerine,

"Ey îman edenler, içki, kumar, putlar ve fal okları şüphesiz şeytan işi pisliklerdir, bunlardan kaçının ki, saadete eresiniz. Şeytan şüphesiz içki ve kumar yüzünden aranıza düşmanlık ve kin sokmak ve sizi Allah'ı anmaktan, namazdan alıkoymak ister. Artık bunlardan vaz geçersiniz değil mi?"[1005], âyeti nazil oldu. Bu âyet, Ahzâb savaşından birkaç gün sonra nazil olmuştu. Hazret-i Ömer:

"Tamam, ya Rab, vaz geçtik," dedi.

İçkinin bu tertip üzere haram olması hakkında Fahruddin-i Râzî şöyle diyor:

"İnsanların içkiye mübtelâ olduklarım ve birden içkiyi terketmenin onlara ağır geleceğini bildiği için Allah Teâlâ bu yolu seçti ve içkiyi âhestelikle haram etti. Bazıları, içkinin kesin olarak haram olduğunu ifade eden bu âyetin nüzulünden sonra, -Sarhoş iken, ne dediğinizi anlayana kadar, namaza yaklaşmayın" mealindeki âyetin nazil olduğunu söylerler ki, bu da içkiyi haramda kesin bir delildir.

Enes radıyallahu anh diyor ki:

"Arapların en zevkli şeyi içki idi ve onlar için tslâmiyetin haram ettiği şeylerin en ağırı içkiyi terketmek ve onun haram olması idi. Hurma koruğundan yapılmış şaraptan başka şarabımız yoktu. Ben Ebû Talha ve benzeri arkadaşlara şarap dağıtıyor, şakilik yapıyordum. Tam bu sırada bir adam geldi ve, "içki haram oldu" dedi. Bunun üzerine bana: "Az kalmış olan şu içkiyi de dök" dediler. Artık adam bu haberi verdikten sonra ne adama bir şey sordular ve ne de bir yudum daha içki aldılar".

Meysir kumardır. Buna dair açıklama ilerde Şehâdet bölümünde anlatılacaktır.

Allahu Teâlâ'nın: *"İçki ile kumarda büyük* (veya çok) *günah vardır."* buyurmuştur. Çünkü ism (günah) büyüklük ile vasıflanır. (Hüben Kebira) ve (kebaire matunhevna) âyetlerinde olduğu gibi, içki ve kumar da büyük günahlardan

oldukları için büyüklükle vasıflandılar.
Yedi kurrâ "Günahları, faydalarından daha büyüktür", okumuştur. Diğerleri de yerine (ekserû) "Faydasından daha çoktur", diye okumuşlardır.
Kur'an okuyan kimse mütevatir kıraate' dokunmadan, diğer kıraatlere güzel tevcihler bulması gereklidir.
"Büyük günahtır" buyurması,
"De ki: "Rabbim sadece, açık ve gizli fenalıkları, günahı haram etti."[1006], âyetinde geçen "îsm-günah" kelimesinden haram olduğu anlaşılmaktadır. Aynı zamanda "ism" ya azâb veya da azaba sebep olan şeydir ki, her ikisi de haramdır. Ayrıca "Günahları, faydalarından daha büyüktür" buyurulmakla günah tarafı ağır basmıştır ki, bu da haram olmasını gerektirir.
Şayet, bu âyette içkinin haram olduğuna değil, günah olduğuna dair delil vardır, bu ise haram olduğunu gerektirmez, dersen,
Derim ki; orada mutlak içkiden sorulmuş idi. Allahu Teâlâ, "Onda büyük günah var" buyurunca, onun haramı istilzam ettiğini ve haramı istilzam eden her şeyin kebire olduğunu gerektirir. Bu bakımdan içilmesi haram olmuş olur.
Şayet, bu âyet içkinin haram olduğunu ifade etmez, çünkü âyette bazı faydalarından bahsedilmektedir. Oysa haramda fayda olmaz. Aynı zamanda ilk müslümanlar, bundan içkinin haram olduğu mânâsını anlamadıkları için diğer âyetler ve özellikle Mâide süresindeki âyet nazil oldu. Aynı zamanda bu âyet, içkide büyük günahın bulunması, kendi vasıflarından olduğunu isbat etmiştir. Eğer bu büyük günah, içkinin haram olduğuna delâlet etmiş olsaydı, bunun hiç bir dinde helâl olmaması gerekirdi ki, böyle değildir, dersen.
Derim ki; evvelâ içkinin bazı faydalarının bulunması, haram olmasına engel değildir. Zira özel olanın doğru olması, genelin doğru olmasını gerektirir. Yâni Resül-i Ekrem'in, *"Allahu Teâlâ ümmetimin şifasını haramda kılmamıştır"* sözü, bunda vârid olmaz; çünkü menfaatler şifadan daha umumidir. Şifa yok diye başka menfaat da yok denemez.
İkinci şıkka da şu şekilde cevap veririz: İbn Abbâs (r.a.) dan gelen bir rivayette, bû âyet .nazil olunca içki haram oldu ve herkes onun haramlılığını kabul etti. Ancak Ashâb'ın bazı ileri gelenleri bu hususta daha açık ve herkesin kolaylıkla anlayabileceği kesin emirler beklediler. Bu, tıpkı İbrahim aleyhisselâmm, Allahu Teâlâ'nın ölüyü nasıl dirilttiğini kendisine göstermesini istemesi gibidir, ibrahim aleyhisselâm buna inanmış ve fakat bir de gözü ile görmek istemişti. Bunun gibi, içki bu âyet ile haram edilmiş ve Ashâb bunu böyle anlamıştı. Ancak bazı Ashâb'ın ileri gelenleri bu inançlarını daha da kuvvetlendirecek açık hüküm istiyorlardı.
Üçüncü şıkka da şöyle cevap veririz: "Bunlarda büyük günah var." Duyurulması, maziden değil, halden haber vermektir. Yâni içkinin fesadı, eskiler için değil, kendileri ve daha sonra gelecekler içindir. îçkinin en büyük günahlarından biri, insanoğlunun en Önemli varlıklarından olan aklı karıştırması; böylece üstün olan akla düşman olan içkinin elbette alçak olması gerekir; zira akıl demek, insanın tabiatinin meylettiği kötülüklerden kendisini menetmesi demektir, înşan içki içtiği vakit, yaptığı kötülüklere engel olan akıl gider ve insan nefsinin arzu ettiği şeyleri yapar. Hatta bu arada akıl dönünceye kadar daha kötü olan şeyleri de yapar. İbn Ebî'd-Dünyâ şöyle bir hikâye anlatır: "Bir gün bir sarhoşun yanından geçiyordu. Sarhoş idrarı ile aynı abdest alır gibi, abdest dualarını okuyarak ellerini yıkıyordu".
Abbas b. Mirdas da şöyle diyor: "Henüz müslüman olmadan cahiliyet devrinde kendisine, "İçki insanın hararetini artırır, niçin içmiyorsun?" dediklerinde, Abbas:
"Ben kendi elimle cehaletimi alıp mideme indirmem. Aynı zamanda ailemin efendisi iken onların sefihleri olmak derekesine düşmeyi de istemem" dedi.
İçkinin zararlarından birisi de, insanı ibâdetten alıkoymasıdır. Ayrıca Mâide sûresinde anlatıldığı gibi, insanlar arasına düşmanlık ve husûmeti de sokar.
İçkinin bir zararı da, insanoğlu bu gibi kötülüklerle bir kere ünsiyet etti mi, bir daha kolay kolay ondan ayrılamaz. Aynı zamanda içki ve içki sebebiyle işlenen günahlar, diğerleri gibi değildir. İnsan diğer günahlardan ayrılabilir, fakat içki ile edindiği kötü alışkanlıklardan ayrılamaz. Meselâ, zina eden bir kadın ile düşüp kalktıkça ona olan hevesi azalır. Fakat içki içen içtikçe hevesi artar. Âhireti arkaya atar ve unutur. Nihayet Allah'ı unuttuğu için Allahu Teâlâ'nın da kendilerini terkeden kötülerden olur.
Hulâsa; akıl gittiği vakit bütün kötülükler irtikâb edilir. Bunun için Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"İçkiden sakının, zira o, bütün kötülüklerin anası ve kaynağıdır." [1007]
İçkinin faydalarına gelince; İslâm'ın ilk devirlerinde içkiyi uzaklardan temin ettikleri vakit onu pahalıya satarlar, aynı zamanda içkiyi satın alan fiatmdan kesmezse bunu da bir üstünlük sayarlardı. Çünkü bu sayede kârları çoğalırdı. İçkinin düşünülen faydalarından birisi de zayıf olan kimseyi harekete geçirir, yemeği hazmettirir, cinsî münâsebete yardımcı olur, kederliyi teselli eder, korkağı cesaretlendirir, yüzün rengini getirir ve kendisini beğendirir, içki haram olmakla bütün bu faydaları yok olmuş ve sırf zarar olarak ortada kalmıştır. Allah bizleri şerrinden korusun.
Sünnet-i Seniyyede; içki içen, sıkan, alan, satan, tartan ve parasını yiyene şiddetli veîdler; bunları terkedip tevbe etmeye de son derece teşvik ve Tergibler vardır. Ebû Hureyre radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem:
"Zina eden zina ettiği vakit, mü'min olduğu halde zina etmez. Hırsızlık eden, hırsızlık ettiği vakit, mü'min olduğu halde hırsızlık etmez. İçki içen, içki içtiği vakit mü'min olduğu halde içki içmez." [1008]buyurmuştur. İşte mü'min bu yasak edilen şeyleri işlediği vakit İslâm gerdanlığı boynundan çıkarılır; tevbe ederse Allah tevbesini kabul eder.
İbn Ömer radıyallahu anhuma'dan: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Allah, şaraba, onu içene, onu sunana, ticareti için satın alana ve satana, onu sıkan ve siktirana, onu taşıyana ve

taşıtanına lanet etmiştir." [1009]İbn Mâce de bu hadisi rivayet etti, ancak onda, *"Parasını yiyene de Allah lanet etsin"* kaydı vardır.[1010]
Enes İbn Mâlik radıyallahu anh'den rivayete göre şöyle demiştir:
"Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem içki hususunda on kişiye lânet etmiştir: Onu sıkan ve sıktıran, içen ve taşıyan, taşıtan, sunan, satan ve parasını yiyen, satın alan ve kendisi için satın alınandır."[1011]
Ebû Hureyre radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem:
"Doğrusu Allahu Teâlâ içkiyi ve parasını haram etmiştir. Ayrıca ölü hayvan (in eti) ı ve parasını da haram etmiştir. Domuzun etini ve parasını da haram etmiştir,"[1012] buyurmuştur.
İbn Âbbâs radıyallahu anhuma'dan: Resûl-i Ekrem:
"Üç kere Allah yahûdilere lanet etsin; çünkü Allah onlara (hayvanların) iç yağını haram kıldığı halde onlar onu sattılar da parasını yediler. Oysa Allahu Teâlâ bir millete bir şeyi yemeyi haram kıldığı vakit, onun bedelini yemeyi de haram kılmıştır." [1013]buyurmuştur.
Muğire b. Şu'be radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem:
"Şarabı satan, domuzların etini helâl saysın."[1014], buyurmuştur. Hattabi diyor ki:
"Bu hadîsin mânâsı içkinin hürmetinin şiddetini anlatmaktır. Yâni şarap satmayı helâl kabul eden, domuzu da helâl kabul etsin. Çünkü bunlar günah ve haram olmakta eşittirler. Domuz etini haram bilirsen şarabın parasının da helâl olmadığını bilmen gerekir".
İbn Abbâs radıyallahu anhuma'den: Resûl-i Ekrem:
"Cibril bana geldi ve:
"Ya Muhammed, doğrusu Allah şaraba, onu sıkana ve sıktırana, içene, taşıyana, kendisi için taşınana, satana, ticaret için, satın alana, sunana ve kadehleri doldurana lanet etmiştir." [1015], buyurmuştur.
Ebû Umâme radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Bu ümmetten bir kavim yemek, içmek, oyun ve eğlence ile geceyi geçirirler de sabaha, suretleri domuzlar ve maymunlar suretine döndürülmüş olduğu halde çıkarlar. Sabaha kadar üzerlerine taş yağmış ve evleri yere batmış olur da halk:
"Bu gece falancılar yere batırıldı, bu gece falancının evi yere gömüldü" derler. Lût kavrminin bazı kabilelerine gökten taş yağdırıldığı gibi mutlaka bunların üzerlerine de gökten taş yağdırılır. Ad kavmini helak eden akim rüzgârı onlara da gönderilir. Bütün bunlar, içki içtikleri, ipek giydikleri, şarkıcı kadınlar sakladıkları, riba yedikleri, akrabaları ile münâsebeti kestikleri ve Ca'fer'in unuttuğu bir hasletten dolayıdır." [1016]
Ali b. Ebî Talib radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem:
"Ümmetim onbeş şeyi yaptığı vakit belâyı hakederler," buyurdu. Kendisine:
"Onlar nedir, ya Resûlallah?" diye soruldu. Resûl-i Ekrem:
"Ganimetler zorla alındığı, emânet ganimet sayıldığı, zekât ödek olduğu, kişi annesine isyan edip karısına itaat ettiği, dostlarına iyilik edip babasına âsi olduğu, camilerde seslerin yükseldiği, insanların ileri gelenleri ayak altına alındığı, kişiye şerrinden korkulduğu için ikram edildiği, içkiler içildiği, ipekler (erkekler tarafından) giyildiği, şarkıcı kadınlar tutulduğu, şarkılar çalındığı ve bu ümmetin sonradan gelenleri önce gelenleri lanetlediği vakit kızıl bir rüzgârı yer sarsıntıları ve suretlerin değişmesini beklesinler," [1017]buyurmuştur.
Ebû Hureyre radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem:
"Kim zina eder veya şarap içerse, insanın sırtından gömleği çıkardığı gibi Allah da ondan îmanı çıkarır." [1018]buyurmuştur.
Yine Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Allah'a ve âhiret gününe îman eden, içki içmesin. Allah'a ve âhiret gününe îman eden, içki içilen sofrada oturmasın." [1019]
İbn Ömer radıyallahu anhuma'den: Resûl-i Ekrem:
"Her sarhoşluk veren şey şaraptır ve her sarhoş eden şey haramdır. Her kim dünyada devamlı içki içip tevbe etmeden ölürse, âhirette (âhiret içkilerinden) içemez." [1020]buyurmuştur.
Yine Resûl-i Ekrem:
"Dünyada içki içtiği halde tevbe etmeden ölen kimse, cennete girse de yine cennet içkilerinden içemez." [1021]buyurmuştur.
Hattabî diyor ki: "Beğavî "Şerhu's-Sünne" adlı eserinde şöyle anlatıyor:
"Müslim'in rivayet ettiği bir hadîsde, *"Dünyada içki içip de tevbe etmeden ölen kimse âhirette ondan mahrum olur."*[1022] buyurmakta, cennete giremiyeceğine dair bir veid vardır. Zira cennet ehlinin içkisi, baş ağrısı yapmayan ve sarhoşluk vermeyen şaraptır. Cennete giren -kim olursa olsun- ondan menedilmez ve içer". Fakat Hattabi'nin bu sözünde durulur. Çünkü Beyhakiden gelen rivayet tamamen bu görüşü reddeder mahiyettedir. Zira yukarda geçen o rivayette, *"Cennete girse de bu içkiden içemez."* buyurulmuştur.
Ebû Mûsâ radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Üç kimse vardır ki bunlar cennete giremez: Devamlı içki içen, sılâ-ı rahmi kesen ve sihre inanandır. Devamlı içki içip de tevbe etmeden ölenlere Allahu Teâlâ Gûte deresinden su içirir," buyurdu. Kendisine:
"Gûte deresi nedir?" diye sordular. Resûl-i Ekrem:
"Zina eden kadınların edeb yerlerinden akan ve kokusu cehennem halkını rahatsız eden deredir," [1023]

buyurdu. İbn Hibban'ın da, *"Devamlı içki içen, sihre inanan ve akraba île münâsebeti kesenin cennete giremiyeceği"*ne dâir rivayeti vardır.[1024]
Ebû Hureyre radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem:
"Dört kimse vardır ki, onları cennete koymamak ve cennet nimetlerini onlara tattırmamak, Allah'ın hakkıdır: Devamlı içki içen, riba yiyen, haksız yere yetim malı yiyen ve anne ve babasına âsi olandır."[1025], buyurmuştur,
Enes İbn Mâlik radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem:
"Temiz yere (cennete) devamlı içki içen, anne ve babasına âsi olan ve verdiğini başa kakan, giremez." [1026]buyurmuştur.
Yine Resûl-i Ekrem:
"Devamlı içki içen, bu halde ölürse, puta tapan gibi Allah'a mülâki olur."[1027], buyurmuştur. İbn Hibban'ın da "Sahih"inde aynı mealde rivayeti vardır.[1028]
Ebû Musa radıyallahu anh'den:
"İçki içilmesi veya Allah'tan başka bu direğe tapıimasi arasında bir fark görmem." demiştir.[1029] Ebû Mûsâ bunu, Resûl-i Ekrem'in, *"İçki içen, puta tapan gibidir."* sözünden almışa benziyor.
Rivayete göre; içki yasak olduğu vakit, Ashâb birbirine giderek onun haram ve putperestliğe eşit bir günah olduğunu söylemişlerdir.
İbn Abbâs radıyallahu anhuma'dan, Resûl-i Ekrem:
"Devamlı içki içen, anasına ve babasına âsi olan ve yaptığı iyiliği başa kakan cennete giremez." buyurdu. Râvi İbn Abbâs radıyallahu anh diyor ki:
"Doğrusu bu bana ağır geldi, çünkü mü'minler bu gibi günahlara düşüyorlardı. Nihayet anne ve babasına âsi olanlar hakkında, *"Geri dönerseniz yeryüzünde bozgunculuk yapmanız ve akrabalık bağlarını kesmeniz beklenmez mi sizden?"* âyetini; yaptığı iyiliği başa kakan hakkında da, *"Sadakalarınızı başa kakma ve eza etmekle boşa çıkarmayın."*, âyetini ve içki hakkında da, *"Doğrusu içki, kumar, putlar ve fal okları şeytanın işinden bir pisliktir."* âyetini bulunca diyeceğim kalmadı." [1030]
Abdullah İbn Ömer radıyallahu anhuma'dan: Resûl-i Ekrem: şöyle buyurmuştur:
"Allahu Teâlâ cenneti üç kimseye haram etmiştir: Devamlı içki içen, anne ve babasına âsi olan ve karısının iffetsizliğini ikrar edip kabul eden deyyustur." [1031]
Ebû Hureyre radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem:
"Cennetin (güzel) kokusu beşyüz yıllık mesafeden alınır. Onun bu güzel kokusunu yaptığı iyiliği başa kakan, anne ve babasına âsi olan ve devamlı içki içen kokamayacaktır."[1032], buyurmuştur.
Ammar İbn Yâsir radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem:
"Üç kimse vardır ki bunlar temelli cennete giremez: Deyyus, kadınlardan erkeklere kendisini benzeten ve devamlı içki içendir," buyurdu. Ashâb:
"Ya Resûlallah, devamlı içki içeni bildik, ya deyyus kimdir?" dediler. Resûl-i Ekrem:
"Ailesinin yanına girene aldırış etmeyen kimsedir," buyurdu. Biz:
"Ya kadınlardan recûle olan kimdir?" dedik. Resûl-i Ekrem:
"Kendisini erkeklere benzetendir," buyurdu.[1033]
Huzeyfe radıyallahu anh, Resûl-i Ekrem'in şöyle buyurduğunu duyduğu rivayet edilmiştir:
"İçki günahın toplandığı yerdir. Kadınlar şeytanın ipleri, tuzak vasıtalarıdır. Dünyayı sevmek ise her hatanın başıdır." [1034]
Ebû'd-Derdâ radıyailahu anh'den şöyle demiştir:
"Dostum Resûl-i Ekrem bana şöyle tavsiyede bulundu: *"Parça parça kesilsen de ateşe atılıp yakılacak olsan da sakın Allah'a hiç bir şeyi ortak koşma. Kasden farz olan namazı terketme. Her kim farz olan namazı kasden terkederse ondan zimmet berî olur. Sakın içki içme, çünkü içki her kötülüğün anahtarıdır."*[1035]
Salim b. Abdullah'ın babasından rivayetine göre, şöyle demiştir:
"Resûl-i Ekrem'in ölümünden sonra Ebû Bekir, Ömer ve daha bazı kimseler oturdular büyük günahlar hakkında konuşuyorlardı. Bu hususta bilgileri olmadığı için beni, sormak üzere Abdullah b. Amr'a gönderdiler. Gittim, kendisinden sordum; o da bana:
"Kebâir'in en büyüğü, içki içmektir" diye haber verdi. Ben de geldim durumu onlara haber verdiğimde onlar bunu fazla buldular da hep birlikte Abdullah b. Amr'ın evine gittiler. O da onlara Resül-i Ekrem'in şöyle buyurduğunu haber verdi:
"İsrâiloğullarının hükümdarlarından biri, adamın birini, içki içmek, adam öldürmek, zina etmek, domuz eti yemek veya kendisini öldürmek hususunda (bunlardan, birini seçmesi için) muhayyer bıraktı. Adam (kendince daha ehven bulduğu) içki içmeyi seçti. Fakat içki içince hükümdarın kendisinden yapmasını istediği kötülüklerden hiçbirini yapmaktan çekinmedi". Yine Resûl-i Ekrem şöyle buyurdu:
"İçki içenin kırk gün namazı kabul olmaz. İdrar yollarında içkiden bir damla bulunduğu halde ölene cennet haram olur. Eğer (içki içtikten sonra) kırk gece içinde ölecek olursa, cahiliyet ölümü ile ölmüş olur."[1036]
Osman İbn Afvân radıyallahu anh'dan: Resûl-i Ekrem'in şöyle buyurduğunu duyduğu rivayet edilmiştir:
"Bütün kötülüklerin anasından çekininiz; zira sizden önce gelip geçen ümmetlerden bir adam, insanlardan uzlet

eder, inzivaya çekilir ve ibâdetle meşgul olurdu. Kadının biri bunu sevdi ve ona uşağını gönderdi.
"Seni bir şehâdet için çağırıyoruz" dedi. Adam da davet edildiği eve gitti, içeri girdiği her kapıyı hemen üzerine kitliyorlardı. Derken, mutantan bir koltukta oturup uşağı etrafında pervane gibi dönen parlak ve güzel bir kadının yanına ulaştı. Orada bir küp dolu şarap da vardı. Kadın:
"Biz seni bir şahitlik için çağırmadık, fakat seni bu uşağı öldürmek veya benimle münâsebette bulunmak veya da bir bardak şarap içmek için çağırdık. Eğer yapmayacak olursan bas bas bağırır ve seni rezil ederim," dedi. Adam düştüğü bu felâketten kurtuluş olmadığını görünce:
"Bari bana bir bardak şarap verin," dedi. Kadın da hemen ona bir bardak şarap doldurdu, adam içti ve:
"Bir bardak daha," dedi. Verdiler, sarhoş oluncaya kadar içti, kadınla münâsebette bulundu ve uşağı da öldürdü. Öyle ise içkiden sakının! zira o, vallahi, îman ile bir adamın göğsünde asla toplanamaz, mutlak surette bunların biri diğerini çıkarır." [1037]
İbn Ömer radıyallahu anhuma'dan, Resûl-i Ekrem'in şöyle buyurduğunu duymuştur:
"Adem aleyhisselâm yeryüzüne indirildiği vakit, melekler:
"Ey Rabbimiz! Orada bozgunculuk yapacak, kanlar akıtacak birini mi var edeceksin? Oysa biz seni överek yüceltiyor ve seni devamlı takdis ediyoruz," dediler. Aliahu Teâlâ:
"Ben şüphesiz sizin bilmediklernizi bilirim," buyurdu. Melekler:
"Rabbimiz, biz Âdemoğlundan daha çok size ibâdet ederiz," dediler. Allahu Teâlâ meleklere:
"Gelin, meleklerden iki tanesini seçin, bakalım nasıl amel edecekler?" buyurdu. Melekler:
"Ey Rabbimiz, Hârût ile Mârût'u seçtik," dediler. Allahu Teâlâ bu iki meleğe:
"Haydi bakalım yeryüzüne inin, buyurdu. Bunlar yeryüzüne inince Zühre yıldızı bunlara beşerin en güzel kadını suretinde göründü. Bunlar kadının yanına geldiler ve ondan yakınlık istediler. Kadın:
"Hayır, vallahi, siz bu şirk olan kelimeyi konuşmadıkça (Allah'a şirk koşmadıkça) ben kendimi size teslim etmem," dedi. Onlar:
"Vallahi, Allah'a hiç bir vakit eş koşamayız," dediler. Bunun üzerine kadın da onların yanından çekti gitti. Sonra tekrar kucağında bir çocukla yanlarına döndü. Onlar tekrar kadından yakınlık istediler. Kadın;
"Hayır, vallahi, siz bu çocuğu öldürmedikçe arzunuzu yerine getirmem," dedi. Onlar:
"Vallahi, onu asla öldüremeyiz," deyince kadın çekip gitti. Sonra elinde bir kadeh şarapla döndü. Onlar yine ondan yakınlık istediler. Kadın:
"Hayır, vallahi, siz bu şarabı içmedikçe isteğinizi yerine getirmem," dedi. Bunun üzerine onlar (fazlaca bir sakınca görmedikleri) şarabı içince sarhoş oldular, kadınla münâsebette bulundular ve çocuğu da öldürdüler. Ayıldıkları vakit kadın kendilerine:
"Vallahi, benim yapmanızı isteyip de sizin yapmaktan çekindiğiniz her şeyi, sarhoş olduğunuz vakit yaptınız, dedi. Bunun üzerine bunların, dünyâ ve âhiret azabından birini seçmeleri istenince, onlar dünya azabını seçtiler."[1038]
İbn Abbas radıyallahu anhuma'dan rivayete göre şöyle demiştir:
"İçki haram kılınınca, Resûlullah'ın Ashâb'ı birbirine giderek, "İçki haram kılındı ve şirk'e denk tutuldu." derlerdi." [1039]
Ebû Temim el-Ceyşanî'den, Mısır'da bulunan Ensar'ın ileri gelenlerinden Kays b. Sa'd b. Ubâde'nin şöyle buyurduğunu duymuştur: "Resûl-i Ekrem'i işittim, şöyle buyuruyordu.
"Kim kasten bana yalan îsnad ederse, cehennemdeki yerine veya cehennemde bir odaya hazırlansın. Kim şarap içerse kıyamet günü susamış olarak mahşer yerine gelir. Dikkat edin, her sarhoş eden şey şaraptır ve her şarap haramdır. (Habeşlilerin elandan yaptıkları) gubeyrâ içkisinden sakının." [1040]
Ebû Hureyre radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem:
"Kim şarap içerse, karın boşluğundan îman nuru çıkar."[1041], buyurmuştur.
İbn Ömer radıyallahu anhuma'dan: Resûl-i Ekrem:
"Kim şarap içerse, Allah onu kıyamet gününde cehennemin sıcak suyundan içirir."[1042], buyurmuştur.
Cabir radıyallahu anh'den rivayete göre şöyle demiştir:
"Yemen'e bağlı Ceyşân'dan bir adam Resül-i Ekrem'e gelerek, memleketlerinde "Müzr" dedikleri darıdan yapıp içtikleri şaraptan sordu. Resûl-i Ekrem:
"O sarhoşluk verir mi?" buyurdu. Adam:
"Evet, verir," deyince, Resûl-i Ekrem:
"Her sarhoşluk veren (içki) haramdır. Sarhoşluk veren şeyi içene, Tine-i Hebâl'den içirmek Allah'ın ahdidir (verilmiş sözüdür)," buyurdu. Ashâb:
"Ya Resûlallah, Tîne-i Hebâl nedir?" diye sordular. Resûl-i Ekrem:
"Cehennem halkının vücudlarından akan ter veya cehennem halkının vücudlarından akan irindir," buyurdu.[1043]
İbn Abbas radıyallahu anhuma'dan: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Üç kimse vardır ki, melekler onlara yaklaşmaz; Cünüb, sarhoş ve güzel kokular kokulanan kimsedir." [1044]
Câbir b. Abdullah radıyallahu anhuma'dan: Resûl-i Ekrem:
"Üç kimse vardır ki, Allah onların kıldıkları namazı kabul etmez ve onların yaptığı hiç bir iyilik göğe yükselmez: Kaçan köle, efendisine dönüp de elini onun eline koyuncaya kadar, kocası kendisine gazab eden kadın, kocası razı oluncaya kadar, sarhoş, ayılıncaya kadar." [1045]buyurmuştur.
Ebû Umâme radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

"Muhakkak Allah beni âlemlere rahmet ve hidâyet olarak göndermiş ve bana nefesli çalgı âletlerini, sazları, defleri ve cahiliye devrinde kendilerine tapınılan putları kırmamı emretmiştir. Rabbim, izzet ve celâline yemîn ederek: "Kullarımdan birisi bardağın dibinde kalan azıcık da olsa bir şarabı içecek olursa, ya azâb olmak üzere onun yerine ona cehennemin kaynar sularından içirir veya onu bağışlarım. Küçük çocuğa bu şarabı içirecek olursa, onun yerine ya ona cehennemin kaynar sularından -azâb olmak üzere- içirir veya onu bağışlarım. Kullarımdan her kim de benim korkumdan sebep onu terkedecek olursa, onu, ona cennet nimetlerinden içiririm."[1046]

Enes radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem:

"Kim şarabı içebilir durumda iken terkedecek olursa, mutlaka ona cennet şerbetlerinden içiririm. Her kim de giyebilir durumda iken ipek giymeyi terkederse, ona da mutlaka cennet elbiselerinden giydiririm." Buyurmuştur.[1047]

Ebû Hureyre radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

"Kim âhirette Allah'ın kendisine cennet şerbeti içirmesini isterse, dünyada şarabı terketsin. Kim de âhirette Allah'ın kendisine cennet elbiselerinden giydirmeyi seviyorsa dünyada ipek giymeyi bıraksın." [1048]

İbn Âbbas radıyallahu anhuma'dan, Resûl-i Ekrem'in şöyle buyurduğunu duymuştur:

"Kim kadehin dibinde kalan bir yudum şarabı içerse, Allahu Teâlâ onun üç gün farz ve nafile ibâdetini kabul etmez. Kim bir bardak içki içerse, Allah onun kırk sabah kıldığı namazı kabul etmez. Devamlı içki içene, Hebâl ırmağından içirmek, Allah'ın hakkıdır," buyurdu. Kendisine:

"Ya Resûlallah, Hebâl ırmağı nedir?" diye sordular. Resûl-i Ekrem:

"Cehennemlilerin vücudlarından akan irinin teşkil ettiği ırmaktır," buyurdu.[1049]

Ubâde b. es-Sâmit radiyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem:

"Nefsimi kudret elinde bulunduran Allah'a yemîn ederim ki, ümmetimden bir topluluk neş'e, zevk, oyun ve eğlence ile geceyi geçirirler. Allah'ın haram kıldığı şeyleri helâl saydıkları, şarkıcı kadınlar edinerek, içki içip riba yedikleri ve ipek giydikleri için sabaha domuz ve maymun oldukları halde çıkarlar."[1050], buyurmuştur.

Ebû Mâlik el-Eş'ari radıyallahu anh'den, Resûl-i Ekrem'in şöyle buyurduğunu duyduğu rivayet edilmiştir:

"Ümmetimden bazı kimseler içki içer ve ona adından başka bir ad verirler. Etraflarında çalgılar çalınır ve şarkıcılar şarkı söylerler. Allahu Teâlâ bunları yere batırır ve bunlardan bir kısmını domuz ve maymun yapar."[1051]

İmran İbn Husayn radiyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem:

"Bu ümmette yere batma, suret değişme ve (taş) atma (yağma) olayları vuku bulur," buyurdu. Müslümanlardan birisi:

"Ya Resûlallah, bu ne zaman olur?" diye sordu. Resûl-i Ekrem:

"Şarkı ve türkü söyleyen kadınlar ve çalgı âletleri çoğaldığı ve içkiler bol bol içildiği vakit," buyurdu.[1052]

Abdullah İbn Amr radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

"Ümmetimden içki içerken ölen kimseye, Allahu Teâlâ cennet şerbetini içmeyi haram eder. Ümmetimden altm sırmalı elbiseler giymeye devam ederken ölen kimseye, Allahu Teâlâ altın işlemeli elbiseyi cennette haram eder." [1053]

Muâviye radıyallahu anh'den: Resül-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

"İçki içene (kırk değnek) vurun. Dördüncü defa içerse onu öldürün."[1054] Ebû Dâvûd, Nesâî, İbn Mâce ve İbn Hibban'ın da aynı mealde rivayetleri vardır.[1055]

Hafız el-Münziri diyor ki: "Dördüncü defa içki içip sarhoş olmasında öldürülmesi emredilmekte ise de, sahih bir tevcih gösterilmemiştir. Ulemâ ise bu hükmün neshedilmiş olduğunu söylemişlerdir.[1056]

İbn Ömer radıyallahu anhuma'dan: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

"Kim içki içerse onun kırk sabah (kırk gün) namazı kabul olmaz. Eğer tevbe ederse Allah tevbesini kabul eder. Şayet tekrar içkiye dönerse kırk sabah namazı kabul olmaz; eğer tevbe ederse Allah tevbesini kabul eder. Şayet tekrar içkiye dönerse kırk sabah namazı kabul olmaz, şayet tevbe ederse Allah tevbesini kabul eder. Eğer bu kimse dördüncü kez içkiye dönerse kırk sabah namazı kabul olmaz; tevbe ederse Allah tevbesini kabul etmez, ona gazab eder ve onu Hebâl ırmağından içirir," buyurdu. Birisi:

"Ey Ebâ Abdirrahman, Hebâl ırmağı nedir?" diye sordu. O:

"Cehennem halkının vücudlarından akan irinin meydana getirdiği ırmaktır," dedi." [1057]

Nesâi'nin İbn Ömer radıyallahu anh'e mevkuf olan rivayetinde:

"Kim içki içer de sarhoş olmazsa, o içki karnında veya damarlarında bulunduğu sürece namazı kabul olmaz. Eğer ölecek olursa kafir (gibi namazı kabul olmadığı halde) ölmüş olur. Eğer içtiği içkiden sarhoş olursa kırk günlük namazı kabul olmaz, eğer ölürse kâfir (gibi namazı kabul olmadığı halde) ölmüş olur." [1058], demiştir.

Abdullah İbn Amr b. el-As radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem:

"Kim içki içer de onu karnına doldurursa yedi gün namazı kabul edilmez. Bu halde ölürse kâfir (gibi namazı kabul olmadığı halde) ölür. Eğer içki aklını farzlardan (veya başka bir rivayette) Kur'an'dan giderirse kırk gün namazı kabul olmaz ve bu halde ölecek olursa kafir (gibi namazı kabul olmadığı halde) ölür." [1059]

İbn Hibban'ın "Sahih"inde Abdullah İbn Amr radıyallahu anh'den rivayete göre, Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

"Kim içki içer de sarhoş olursa, kırk gün namazı kabul olmaz. Eğer bu halde ölürse cehenneme girer. Şayet tevbe ederse Allah tevbesini kabul eder. Şayet döner yine içer ve sarhoş olursa kırk gün namazı kabul edilmez; ölürse cehenneme girer, tevbe ederse Allah tevbesini kabul eder. Şayet döner yine içer de sarhoş olursa kırk gün namazı kabul olmaz; ölürse cehenneme girer, tevbe ederse Allah tevbesini kabul eder. Eğer dördüncü defa döner yine

içecek olursa, kıyamet günü Tlnet'ül-Hebârdan ona içirmek Allah'ın hakkıdır," buyurdu. Ashâb:
"Ya Resûlallah, Tinetü'l-Hebâl nedir? diye sordular, Resûl-i Ekrem:
"Cehennem halkının vücudlarından akan kan ve irindir," buyurdu.[1060]
İbn Abbas radıyallahu anhuma'dan: Resûl-i Ekrem:
"Aklı karıştıran her şey şaraptır ve her sarhoş eden şey de haramdır. Kim sarhoş eden bir şeyi içerse kırk gün namazı noksanlaşır. Eğer tevbe ederse Allah tevbesini kabul eder. Şayet dördüncü kez dönüp yine içecek olursa, ona Tînetü'l-Hebâl'den içirmek Allah'ın hakkıdır," buyurdu. Resûl-i Ekrem'e:
"Ya Resûlallah, Tînetü'l-Hebâl nedir?" diye sordular. Resûl-i Ekrem:
"*Cehennem halkının vücudlarından akan irindir," buyurdu ve devamla, Kim helâl ve haramı bilmeyen küçük çocuğa içki içirecek olursa, ona da Tînetü'l-Hebâl'den içirmek Allah'ın hakkıdır."* ***[1061]*** buyurmuştur.
Esma bint-i Yezîd radıyallahu anha'dan rivayete göre, Resûl-i Ekrem'in şöyle buyurduğunu duymuştur:
"Kim içki içerse Allahu Teâlâ kırk gün ondan razı olmaz. Eğer bu halde ölürse kâfir (gibi Allah kendisinden razı olmadığı halde) ölür. Eğer tevbe ederse Allah tevbesini kabul eder. (Tevbe ettikten sonra tekrar) döner içerse, Tînetü'l-Hebâl'den ona içirmek Allah'ın hakkıdır." Resûl-i Ekrem'e:
"Ya Resûlallah, Tînetü'l-Hebâl nedir?" diye soruldu, Resûl-i Ekrem:
"Cehennemlilerin vücudlarından akan irindir," buyurdu.[1062] Âişe radıyallahu anha'dan: Resûl-i Ekrem:
"Kim içki içerse Allahu Teâlâ kırk gün ona gazab eder. Ne bilir, belki (Allah'ın kendisine gazab ettiği) o gecelerde ölür. Eğer tekrar döner içerse, Allah kendisine kırk gün gazab eder. Ne bilir belki ölümü o gecelerde olur. Eğer döner tekrar içerse Allah kendisine kırk gün (daha) gazab eder ki, hepsi yüz yirmi gün eder. (Bundan sonra tekrar) döner içerse, artık o, Redgatü'l-Hebâl'dedir," buyurdu. Resûl-i Ekrem'e:
"Ya Resûlallah, Redgatü'l-Hebâl nedir?" diye sordular, Resûl-i Ekrem:
"Cehennem halkının vücudlarından akan ter ve irindir," buyurdu.[1063]
Enes İbn Mâlik radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"*Sarhoş olarak dünyadan ayrılan, sarhoş olarak kabre girer, sarhoş olarak dirilir, sarhoş olarak cehennemdeki sarhoş dağına atılması emredilir, orada kan, irin ve cerahat akan bir göze vardır. Yer ve gökler durduğu sürece, onların yeme ve içmeleri bu gözeden olur."* [1064]
Abdullah b. Amr radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Kim bir defa sarhoş olarak namazı terkederse, dünya ve içinde olan her şeyi ile kendinin imiş de onu kaybetmiş gibi olur. Her kim namazı sarhoşluk sebebiyle dört defa terkederse, ona Tînetü'l-Hebâl'den içirmek Allah'ın hakkıdır", buyurdu. Resûl-i Ekrem'e:
"Ya Resûlallah, Tinetü'l-Hebâl nedir?" diye sordular, Resûl-i Ekrem:
"Cehennem halkının vücudlarından akan irindir," buyurdu. [1065]
Enes radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem:
"Ümmetim beş şeyi helâl saydığı vakit, helak olmayı hak ederler. Lânetleştikleri, içki içtikleri, ipek giydikleri, şarkıcı kadınlar edindikleri, erkekler erkeklerle kadınlar da kadınlarla yetindikleri (cinsi münâsebette bulundukları) vakittir." [1066], buyurmuştur.
Tembih: Bu son bölümde, "Kebâirdendir" diye saydıklarımız, naklettiğimiz ve edeceğimiz hadîslerin açık bir ifadesi olduğu meydandadır. Bir damla da olsa şarap içmenin kebâirden olduğunda icma' vardır. Şaraptan başka içkilerden sarhoşluk verenler de bu hükümdedir. Fakat şaraptan başka içkilerden sarhoşluk vermeyen miktarını aynı hükümde mütalâa etmekte ihtilâf vardır. Şayet bu adam Şafii ise, en doğru olan, çoğu sarhoş edenin azının da aynı hükümde olmasıdır. Şaraba "Büyük günahların en büyüğü" de denmiştir. İbn Ebî Hâtem tefsirinde, Abdullah b. Anar b. el-As radıyallahu anhuma'dan rivayetinde, diyor ki:
"Resûl-i Ekrem'e şaraptan sordum. O:
"*Şarap, büyük günahların büyüğü ve bütün kötülüklerin anasıdır. İçki içen, namazı terkettiği gibi, halası, teyzesi ve anası ile de münâsebete cür'et edebilir."* buyurdu.
Revyânî'nin, "Şaraptan başka içkilerden ancak sarhoşluk veren miktarı haramdır, azı haram değildir" sözü makbul değildir. Çünkü îmâm Şafii'nin meşhur rivayetinde, çoğu sarhoşluk veren içkinin azının da haram olmasıdır. Zira çoğuna içki dendiği gibi azına da içki denir. Aynı zamanda çoğunda olduğu gibi -onlara göre- azında da had cezası vardır. Had cezası verilen suçların kebire oldukları açıktır.
Rafii'nin, Revyâni'ye sükûtu zayıftır. Bunun gibi Halîmi'nin, -Şayet şaraba fazla su katılır ve şiddeti azaltıldıktan sonra içilirse, o zaman sağire -küçük günah - olur" sözü de zayıftır.
Ezraî'nin de Revyânî'nin peşinden gittiği söylentisi de zayıftır. Zira Ashâb bu konuda asla müsamaha göstermemiş; bir damlanın sarhoş etmeyeceğini herkes bildiği halde onu da haram ve kebireden saymışlardır. Bu, haram olduğunu kabul edenler içindir. Haram olduğunu kabul etmeyenler hakkında îmam Şafii, "Böyle bir damla içtikleri vakit had cezası verir ve. fakat şehâdetlerini de kabul ederim" demiştir ki, bu, yukarda açıklanmıştı. Bununla beraber şaraptan başka içkilerden sarhoşluk vermeyecek kadarını içmenin, kebire olmadığına dair bir rivayet de vardır. Halbuki Rafiî'nin Revyânî'den naklettiği gibi, kaadı Ebû Said el-Hirevî'den de nakledilmiştir ve hiç bir tarafı tercih etmemiştir. Kebâiri sayarken, şarap ve diğerlerinden de sarhoş edecek kadarını içmekten, bu Şafiîler için bundan azını içmekte de ihtilâf vardır. Bununla beraber onun da kebire olması tercih edilir.
Halimî'nin: "Şarap içmek kebâirdendir; şayet sarhoş olacak kadar içerse, o, fahiş bir kebâirdir. Şayet şaraba bir o kadar su katar, şiddetini ve etkisini azalttıktan sonra içerse o da sağairdendir" sözü, yine makbul değildir. Doğrusu Celâl Belkini'nin, "Ashâb-ı Kiram bu hususta asla müsamaha göstermediler; ne kadar su katarsan kat, yine kebiredir" dediğidir.

Yukarda geçtiği gibi, Abdüsselâm'ın kebire diye tanıdığı, irtikâb ettiği,şey ile dinine ihanet ettiği anlaşılan günahlardır, demekle en küçük kebireye işaret ve bunu "Her günah ki, hakkında veîd, la'n veya had vârid olan günahlar gibi zararlandırıcı olur veya fesadı daha büyük olursa, işte o, kebiredir." sözü ile yerleştirmiştir.
Abdüsselâm'ın talebesi İmam İbn Dakika buna bir zeyl geçerek: "O mefsedete başka bir şeyin mukarin olmaması gerekir. Çünkü ona başka bir şeyin karışması ile fesadı ortaya çıkan şeylerde hüküm ayrıdır, o zaman mugalata olur. Meselâ, içkinin ortaya koyduğu fesatta akla gelen, sarhoşluk ve kafayı dumanlayıp aklı karıştırmaktır. Şayet biz içkinin yalnız bu kadarını ele alırsak, sarhoş etmeyen ve aklı karıştırmayan az miktarın kebireden sayılmaması gerektiğini söylememiz lâzım gelirdi. Fakat ortada başka zararları olduğu için azı da kebiredir. Meselâ, azı insanı çoğa doğru çeker ve çoğunu da içmesine sebep olur. Böylece azı da kebâir olmuş olur." demiştir.
Hadim de, kebâirden olup olmadığı ihtilaflı olan meyvelerden yapılan diğer içkilerin ve meselâ hurma suyunun, haram olduğuna inanarak, sarhoş etmeyen az miktarını içtiği vakit bunun kebire olup olmamasında ulemanın ileri gelenleri ihtilâf etmişlerdir görüşündedir. Rafiî burada iki söz olduğunu söylerse de, çoğunluk bu adamı fâsık kabul ettikleri için şehâdetini reddederler.
Haram olduğuna inanarak içkiyi tedavi için kullanmak -Nevevî'nin, "doğrusu budur" dediği gibi -bu adama had lâzım gelmez, dersek kebâirden olmadığına hükmetmiş oluruz, fakat haramı irtikaba kalkışmasından kebiredir diyenler de vardır. Fakat birinci görüş daha doğrudur. Şarabın bir katresi kebire olduğu gibi, sarhoş eden içkilerin azmin da aynı şekilde kebireden olduğu anlaşıldıktan sonra, şarapta on kişiye telîn vârid olan hadîsdeki hüküm, bütün içkilere de şâmil olduğu anlaşılır. Bu, ya nass yolu iledir ki, hamr kelimesi ayırım yapmadan kafayı dumanlayıp sarhoşluk veren içki değildir. Ya da kıyas iledir ki, şarabın ortaya koyduğu fesad, aynen bunlarda da vardır.
Şeyhü'l-İslâm el-Alâi diyor ki: "Ebû Dâvûd'dan gelen bir rivayette Resûl-i Ekrem içki hususunda on kişiye lanet etmiştir. Bunlar; içkiyi sıkan, sıktıran, içen, taşıyan, taşıtan, sunan, satan, parasını yiyen, satın alan ve müşteri sağlayandır."
Celâl Belkınî şöyle diyor: "Bu hadis, Ebû Dâvûd'dan geldiğini söyleyen Şeyhü'l-îslâm el-Alâi'nin dediği gibi değildir. Bu hususta imam Ahmed, Ebû Dâvûd ve İbn Mâce'nin rivayetleri şöyledir: Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:
"Şarap on şekilde lanetlenmiştir: Şarabın kendisi, içeni, dağıtanı, satanı, alanı, sıkanı, sıkılanı, taşıyanı, saklayanı ve parasını yiyeni lanetlenmiştir."[1067] Bu rivayette şarabın kendisinin telini dışında sekiz kişi lanetlenmiştir. İfade Ahmed'indir. Ebû Dâvûd ve İbn Mâce'nin rivayetinde de şöyledir:
"Allah içkiye, içene, dağıtana, (ticaret için) satın alana, satana, sıkana, küplerde saklayana, taşıyana, taşınan kimseye lanet etmiştir."[1068] Bu ifade de Ebû Davud'undur. İbn Mâce'nin rivayetinde, *"Parasını yiyene de"* ziyadesi vardır. Bu rivayette şaraptan başka yine sekiz kişi lanetlenmiştir. Ayrıca Tirmizi'nin gariptir dediği ve İbn Mâce'nin Enes radıyallahu anh'den rivayetlerinde, şöyle demiştir: "Resülullah sallallahu aleyhi ve sellem içki hususunda on kişiye lanet etmiştir:
"İçkiyi sıkana, kablarda onu saklayana, içene, taşıyana, taşınan kimseye, sunana, satana, parasını yiyene, satın alana ve satın alınan kimseye lanet etmiştir."[1069] Bu rivayette de şaraptan başka dokuz kişi lanetlenmiştir. Sahih hadisin evvelinde Resûl-i Ekrem'in içkide on kişiye lanet ettiği; bunların: sıkan, kablarda saklayan, içen, hamallığını yapan, taşman kimseye, sunan, satan, parasını yiyen, satın alan ve kendisi içi'n satın alınan kimseler olduğunu anlatmıştık. Yine sahih bir hadisde Resûl-i Ekrem:
"Cebrail aleyhisselâm bana geldi ve ı ya Muhammed, Allahu Teâlâ şarabı, onu sıkanı, saklayanı, içeni, taşıyanı, kendisi için taşınan kimseyi, satanı, alanı, sunanı ve dağıttıranı lânetlemiştir."[1070] buyurmuştur.
Bu mealde başka bir rivayet daha vardır. Bütün bu rivayetlerden "Terceme"de söylediklerini anlaşılmış olur. Bununla beraber Ashâb, bunların pek çoğunu açıklamışlardır. Nitekim Salâh el-Alâî diyor ki:
"Ashâb-ı Kiram, içki satmanın kebire olup; onun alım ve satımı ile meşgul olanın fâsık olduğunu kesin olarak ifade etmişlerdir. İçkiyi satıp parasını yemesi, taşıyıp şakilik yapması da aynı hükümdedir. Fakat üzüm suyunu çıkarmak için üzümü sıkan ve sıktırana gelince; bunların fasık olmadıklarını söylemişlerdir. Bununla beraber uygun olanı, niyetine göre işlem görmesidir. Şayet başka bir maksadla sıkıyorsa günah yok, fakat içki olsun diye sıkıyorsa o da lânet edilenler meyamna girer" İbn Sabbağ'ın rivayeti şöyledir: "Şarabı evde tutmak kebâir değildir. Sirke olması için şarabı tutmak caizdir. Yâni bu maksadla şarabı yanında bulundurması caiz ve fakat saklayıp ilerde satmak gayesiyle bulundurması faşıklıktır". Celâl Belkini de, "Üzümü sıkmakta ve şarabı yanında bulundurmaktaki niyetlerin rolü vardır. Meselâ, adamın hiç bir maksadı olmaksızın veya sirke yapmak maksadıyla üzümü sıkıp suyunu çıkarmasında bir sakınca olmadığı meydandadır." demiştir.
Hulâsa; haram olduğunu bilerek, bile bile şarabın veya çoğu sarhoşluk veren diğer içkilerin ve hurma suyu gibi şıranın azını da içmek kebiredir. Tedavi maksadı ve sirkeye çevirme düşüncesi hâriç, alım ve satımı haram ve kebire olduğu gibi, sıkıp suyunu çıkarması da aynı hükümdedir.
Son Söz: Bazı kimseler bu hususla ilgili olarak bazı tamamlayıcı bilgiler vermişlerdir. Her ne kadar bunların bir kısmı yukarda geçmiş ise de bunları anlatmakta fayda mütalâa ediyoruz. Bunların özü; Allahu Teâlâ Mâide Sûresi'nin 90 ve 91'inci âyetlerinde içkinin zararlarını, içkiden kaçınmayı ve içkiyi yasaklamıştır. Resûl-i Ekrem de, *"Kötülüklerin anası olan içkiden kaçının. Bundan kaçınmayan, Allah'a ve Resulüne isyan etmiş ve bu isyan sebebiyle azaba hak kazanmıştır."* buyurmuştur. Nitekim Âyet-i Celîle'de,
"Kim Allah'a ve peygamberine isyan eder ve yasalarını aşarsa, onu, temelli kalacağı cehenneme sokar. Alçaltıcı azâb onadır."[1071], buyurmuştur.
İçki yasaklandığı vakit Ashâb-ı Kiram birbirlerine giderek içkinin yasaklandığını ve Şirk'e denk tutulduğunu

söylemişlerdir. İçki içen, puta tapan gibidir. İçki içen, tevbe etmeden ölürse cennete giremez. Nitekim bu hususlaki hadisler yukarda geçmiştir. Abdullah b. Ömer, içkinin en büyük günahlardan olduğuna kanidir. Bütün kötülüklerin anası ve kaynağı olduğunda şüphe yoktur. Birçok hadîslerde içki içene lanet edilmiştir. Sarhoşluğun, kırk günlük ibâdetin kabul olmamasına sebep olduğu yukarda geçmiştir.
Abdullah b. Ebî Evfâ, "Devamlı içki içen Lât ve Uzza'ya tapmış gibidir." demiştir.
Devamlı içki içen, durmadan içendir, denilmiş ise de -aradan yıllar geçse de- her bulduğu vakit içki içen, devamlı içmiş sayılır.
Yine bir hadisde, *"İçki içerek akşamlayan, şirkeder sabahlar. Sabahleyin içen de müşrik olarak akşamlar."* [1072]buyurulmuştur.
Abdullah b. Ömer radıyallahu anhuma'den rivayette, *"Hastalandığınız vakit -tedavi için de olsa- içki içmeyiniz."* buyurulmuştur. Buhârî'nin İbn Ömer radıyallahu anhuma'dan rivayetinde, *"İçki içenlere selâm vermeyin."* buyurulmuştur. Yine Resül-i Ekrem:
"İçki meclisine oturmayın, hastalarını ziyaret etmeyin, cenazelerine gitmeyin. Doğrusu şu ki, içki içen kıyamet günü yüzü kara ve dili göğsüne sarkık ve salyaları göğsüne akar olduğu halde ve mahşer halkının kendisinden iğrendiği halde mahşer yerine gelir." buyurmuştur.
İçki içenin hasta olduğu vakit ziyaretine gitmekten nehyedilmesi, içki içmekle lanete uğradığı gibi, içkiyi satın almasında, sıkmasında ve başkasına içirmesinde bir kaç defa lanete uğradığı içindir. Ancak tevbe ederse Allahu Teâlâ tevbesini kabul eder.
îçki ile tedavi helâl değildir. Zira Ümmü Seleme radıyallahu anha diyor ki:
"Kızım rahatsızlandı. Bir kabın içerisinde ona içirmek üzere hurma şırasını kaynatırken Resûl-i Ekrem evime geldi ve:
"Bu nedir?" diye sordu. Ben:
"Kız çocuğum rahatsızlandı bunu ona şıra yapıyorum," dedim. Resûl-i Ekrem:
"Muhakkak Allah şifanızı haram olan şeyde yaratmamıştır," buyurdu.[1073]
Şarap hakkında bu hususta birçok hadisler vardır. Bunlardan birisi de Ebû Nuaym'ın "Hilye"de Ebû Mûsâ radıyallahu anh'dan yaptığı rivayettir: Resûl-i Ekrem'e bir bardakta hurma suyu (şırası) getirdiler. Onun, kendi kendine kaynayan bir şırıltısı vardı. Resûl-i Ekrem:
" Bunu şu duvara vurun, zira o, Allah'a ve âhirete îman etmeyenlerin şarabıdır," buyurdu.
Yine Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Kimin göğsünde Allah'ın Kitabından bir âyet olduğu halde şarap içerse, o âyetlerin harfleri ayrı ayrı gelir, adamı boynundan yakalayarak Allah'ın huzuruna getirir ve hasmı olarak ondan davacı olur. Kıyamet günü düşmanı Kur'an olan kimsenin vay haline." [1074]
Yine Resûl-i Ekrem'den gelen bir rivayette şöyle buyurmuştur:
"Dünyada içki masasında toplananları Allahu Teâlâ kıyamet günü cehennemde bir araya toplayacaktır. Bunlar birbirine dönerek yermelere başlarlar. Birisi diğerine: "Allah senin cezanı versin, bu hale düşmemize sebep olan sensin" der. Diğeri de öbürüne aynı şeyi söyler." [1075]
Yine Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Dünyada içki içenlere Allahu Teâlâ zehirli yılanların zehirlerinden onlara öyle zehirler içirir ki, daha içkiyi içmeden yüzlerinin etleri dökülür; içtikleri vakit bütün deri ve etleri kopup dökülür ve kokusu bütün cehennem halkını rahatsız eder. tyi biliniz ki; içkiyi içen, sıkan, sıktıran, taşıyan, taşıtan ve parasını yiyen günahta ortaktır. Tevbe edinceye kadar Allah onların namaz, oruç, hac gibi ibâdetlerini kabul etmez. Tevbe etmeden ölürlerse, içtikleri her bardak şarap karşılığı cehennemde cehennemlilerin akan kan ve irinlerinden birer bardak onlara içirmesi, Allah'ın hakkıdır. Dikkat edin, her sarhoş eden haram ve her şarap haramdır".
Rivayete göre içki içenler Sırat Köprüsü'ne geldikleri vakit, zebaniler onların hemen, c e herine millerin yatıp erimelerinden akmakta olan kan ve irin ırmağına atarlar. Dünyada içtüderi her bardak karşılığı oradan içerler. O öyle pis ve kaynak bir sudur ki, onun yalnız bir bardağı gökten akıp yerlere dökülse, sıcaklığı yeryüzünü kasıp kavururdu.
Bu hususla ilgili olarak seleften birçok eserler vârid olmuştur:
Rivayete göre İbn Mesûd radıyallahu anh diyor ki:
"İçki içen bir adam öldüğü vakit, onu normal şekilde defnedin, sonra beni bir ağaca bağlayarak asın ve hemen dönüp mezarı kazın. Eğer yüzü kıbleden çevrilmiş değil ise beni asılı olarak ağaçta bırakın."
Fudayl b. Iyad, kendi talebelerinden birinin ölüm döşeğine yattığı sırada yanına gider. Ona şehâdeti telkin eder. Fakat o, dili döndüğü halde şehâdeti alamaz. Fudayl ısrar edince, hasta:
"Hayır, ben onu söyleyemem ve ben ondan çok uzaklaşmışım," der. Fudayl ise ağlayarak yanından uzaklaşır. Ölümünden bir süre sonra rüyasında adamın cehennemde yandığını görür ve kendisine:
"Bu îman nuru senden nasıl ve ne sebepten çıkarıldı?" diye sorar. Adam:
"Benim bir hastalığım vardı. Hekimlere gittim. Onlar bana yılda bir defa bir bardak içki içmemi, şayet içmezsem bu hastalıktan kurtulamayacağımı söylediler, ben de onlara uyarak tedavi için yılda birkaç kadeh içerdim. İşte bunun sonucu olarak bu hale düştüm," der. Bu, tedavi maksadıyla içenlerin halidir. Ya sırf keyif için içenlerin hali nicedir? Allah korusun.
İçkiden tevbe eden bir kimseye tevbe edişinin sebebini sormuşlar. O da:
"Ben mezar soyar, kefenleri alır satardım. Bir defasında bazı mezarları açtım', orada yatanların yüzleri kıbleden çevirilmiş idi. Akrabalarına bunların hayat hikâyelerini sordum. Onlar da içki içtiklerini söylediler. Onu görünce tevbeye mecbur kaldım," dedi.

Salih zatın biri şöyle anlatıyor: Küçük yaşta bir oğlum ölmüştü.
Bir süre sonra rüyamda onu saçı ağarmış olarak gördüm. Sebebini sordum. O da:
"Yanımıza bir sarhoş defnettiler. Cehennem öyle bir gürültü ile ona hücum etti ki, onun dehşetinden etrafta saçı ağarmayan genç kalmadı," dedi.
Şunu da bilmiş ol ki; uyuşturucu olan afyon, esrar, kokain ve eroin gibi maddeler de şarap gibi haram ve yasaktır. Kullananlara had uygulanır. Bunlar, akıl ve mizacı bozmak bakımından diğer içkilerden de daha kötüdür. Hatta bunları kullanan çok zavallı bir yaratık haline gelir. Bunların imal, alım ve satımları da aynı hükümdedir. Bu yönü ile bunlar içkiden daha fena, ibâdetten alıkoymak bakımından da içkiden daha kötüdür. Bunların da azı, çoğu gibidir. Çünkü azı da çoğuna götürür ve yine ibâdetten alıkor. Bunlar toz halinde oldukları için sulu olan şarap gibi pis olup olmadıklarında ihtilâf varsa da, en doğrusu bunların maddelerinin de pis olmasıdır. Hanbelî ve bazı Şafii'lerin görüşü budur. Bazılarına göre bunların maddeleri temizdir, çünkü kuru şeylerdir. Şafii'de sahih olan görüş de budur. Her hal ü kârda bunlar da haram olan içkiler meyanındadır.
Ebû Mûsâ diyor ki:
"Biz Yemen'de biri baldan diğeri dan ve arpadan olmak üzere imal ettiğimiz içkiler hakkında Resûl-i Ekrem'e sorduk. Resûl-i Ekrem:
"Sarhoşluk veren her şey haramdır," buyurdu.[1076] Yine Resûl-i Ekrem:
"Çoğu sarhoş edenin azı da haramdır." [1077]
buyurdu ve içkilerin yiyilen ve içilen gibi nevileri arasında bir ayırım yapmadı: Bununla beraber bazan şarap ekmeğe katık olduğu gibi, diğer bazı uyuşturucu bitkiler de eritilerek içildiği vakidir. Yâni bunların herbiri hem yenir ve hem de içilir. Ulemanın bu uyuşturucu maddeler hakkında bir şey söylememeleri, zamanlarında bilinmediklerindendir. Bunlar ancak, Tatarların İslâm diyarına geldikten sonra bilinmeye başlamışlardır. Şairin şu sözü ne güzeldir:
"Onu yiyip helâl olduğunu sanan, iki şakavet musibetine uğramış olur."
Allah'a yemin ederim ki, İblis'in en çok sevindiği, bu uyuşturucu maddelerin kullanılmasıdır. Bundan daha çok sevindiği bir şey yoktur. Çünkü o, bu uyuşturucu maddeleri düşük vicdanlar için hazırlamıştır.
Abdülmelik b. Mervan hikâye olarak anlatıyor:
"Gencin biri ağlayarak bana geldi ve:
"Ey mü'minlerin emin, ben büyük bir günah işledim, bunun tevbesi var mı?" diye sordu. Ben:
"Günahın nedir?" dedim. O:
"Günahım çok büyüktür," dedi. Ben:
"Nedir günahın, tevbe et; Allah tevbeyi kabul eder ve günahlardan vaz geçer," dedim. O;
"Ey mü'minlerin emîri, ben mezarları kazıp ölülerin kefenlerini çıkarıp satmakla geçinen bir insanım. Mezarlarda acayip şeyler görürüm," dedi. Ben:
"Ne gördün? Anlat," dedim. O:
"Bir defasında bir mezar açtım, ölünün, boynunun kıbleden çevrilmiş olduğunu gördüm, korktum, geri dönmek istedim. Bu sırada mezardan bir ses:
"Merak etmedin mi? Bu adamın halini sorup öğrenmeden nereye gidiyorsun?" dedi. Ben de
"Evet, merak ettim, acaba bunun suçu ne idi?" dedim. Ses:
"Bu adam namazı hafife alır, onunla eğlenirdi, işte bu, onun cezasıdır, dedi. Sonra başka birisinin mezarını açtım: oradaki ölünün boynuna ateşten halkalar ve zincirler vurulmuş domuz suretinde olduğunu gördüm. Korktum, geri dönmek istedim, bu sırada bir ses:
"Bunun halini öğrenmek istemez misin?" dedi. Ben:
"Elbet isterim," dedim. Bu ses:
"Bu, tevbesiz ölen bir sarhoştur," dedi. Sonra başka bir mezarı açtım. Burada yatan ölünün de ateşten kazıklarla yere çakılmış olup dilinin kafa tarafından çıkıp sarktığını gördüm. Korktum geri dönmek istedim, tam bu sırada bir ses:
"Bunun halinden ve niçin bu azaba uğradığından sormak istemez misin?" dedi. Ben:
"İsterim," dedim. Bunun üzerine bu ses:
"Bu adam idrarının sıçrantısından sakınmaz ve söz gezdirirdi. İşte onun cezası budur," dedi. Sonra bir mezar daha açtım. Bunun da alevler içinde yanmakta olduğunu gördüm, korktum, çıkıp kaçmak istedim, fakat bir ses:
"Bu adamın halini öğrenmek istemez misin?" dedi. Ben:
"Elbet isterim," dedim. Ses:
"Bu adam namaz kılmazdı, bundan ötürü böyle azâb ediliyor," dedi. Bundan sonra bir mezar daha açtım, bir de ne göreyim, güzel elbise giymiş nurlu bir zat orada uyuyor. Mezarı oldukça geniş ve her tarafı aydınlık. Bundan da beni bir heybet bürüdü ve hemen geri dönmek istedim. Bu sırada yine bir ses:
"Bu adamın durumunu öğrenmek istemiyor musun?" dedi. Ben:
"Evet isterim," dedim. Bu ses:
"Bu, ibâdete dalmış bir genç idi. İşte onun da mükâfatı budur," dedi. Böylece genç, gördüklerini anlatınca, Abdülmelik:
"Bu gördüklerinde âsiler için ders ve ibret; itaat edenler için de müjde ve beşaret vardır." Allahu Teâlâ bizleri de kendisine itaat edip rızasına mazhar olan kullarından eylesin, âmîn.[1078]

SALDIRGANLIK KİTABI

383. Kebire: Adam Öldürmek

384. Kebire: Bir Adamın Malını Almak

385. Kebire: Bir Adamın İffetini Kirletmek

386. Kebire: Bir Adamı Korkutmak İçin Ona Saldırmak

Ebû Hureyre radıyaîlahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Her, kim kardeşine -ister ana baba bir kardeşi de olsa- korkutmak üzer demirle işaret edecek olursa, onu bırakuıcaya kadar melekler o kimseye lânet ederler." [1079]
Ebû Bekre radıyaîlahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"İki müslüman kılıçları île karşılaştıkları zaman katil de maktul de cehennemdedir". Diğer bir rivayette:
"İki müslümandan biri kardeşine silâh çektiği zaman ikisi de cehennemin kenarına gelmişlerdir. Birisi diğerini öldürecek olursa ikisi de cehenneme girmiş olur". Râvi diyor ki: Biz, veya bir başkası:
"Ya Resûlallah, bu öldüren, öldürülenin suçu nedir? diye sorduk. Resûl-i Ekrem:
"O da arkadaşını öldürmek istemişti, buyurdu.[1080] Yine Resûl-i Ekrem:
"Bir müslüman veya bir mü'minin bir müslümanı korkutması helâl olmaz." [1081]buyurmuştur. Resûl-i Ekrem bu hadîsi, adamın bir arkadaşını uyurken çantasından gizlice bir oku alıp onu çaldırdın diye korkutmak istemesi üzerine söylemiştir.
Ebû'l-Hasan radıyallahu anh'den, şöyle demiştir:
"Biz Resûl-i Ekrem'le birlikte oturuyorduk. Yanımızdan bir adam kalktı, nalinlerini orada unuttu. Bir başkası onları alıp üzerlerine oturdu. Adam nalinlerini almak üzere geri döndü, aradı bulamadı, sordu:
"Nalinlerim nerde? "dedi. Orada oturanlar:
"Görmedik," dediler. Bunun üzerine nalinleri saklayan adam:
"İşte burada," deyince, Resûl-i Ekrem:
"Nasıl olur da mü'min korkutulur?" buyurdu. Nalinleri gizleyen adam:
"Ben onu şaka olsun diye yaptım," dedi. Resûl-i Ekrem iki veya üç defa:
"*Nasıl olur da mü'min korkutulur?"* buyurdu.[1082] İbn Ömer radıyallahu anhuma'den: Resûl-i Ekrem:
"Kim bir mü'mini korkutursa, kıyametin dehşetlerinden onu emin kılmamak Allah'ın hakkıdır." [1083] buyurmuştur.
Abdullah İbn Anır radıyallahu anh'dan: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Kim ki haksız yere bir mü'mine korkutucu ve sert bakışlarla bakarsa, Ali ahu Teâlâ da kıyamet günü onu korkutur." ***[1084]***
Tembih: Adam öldürmeyi, malını almayı, namusunu kirletmeyi veya korkutmak için saldırmayı kebâirden saymak, birinci hadîsin sarahatinden anlaşılmaktadır. Sonraki hadisler de bunu teyid etmektedirler. Her ne kadar bunları kebâirden sayanı görmedimse de, bunlar kebâirdir. Bununla beraber bazı imamların, saldıran adamın kanını heder saymaları da bunu teyid eder mahiyettedir. İmamlar, bazan saldırılan adamın saldıranın kanını akıtmasını mubah gördükleri gibi, ona karşı savunmayı da-önce hafifinden başlamak suretiyle- vacip görmüşlerdir. Şayet en ehven surette onu uzaklaştıramazsa ağırına doğru gider ve bu savunma esnasında saldırana öldürmek zorunda kalan da başka bir surette kendini kurtaramazsa saldıranın kanı hederdir. Kısas, diyet ve keffâret gibi bir şey lâzım gelmez. Böyle saldıran adamın kanını heder saymak, onun fasık olduğunun açık delilidir. Bununla ilgili olarak Müslim'de açık bir nass gördüm.
Ebû Hureyre radiyallahu anh'den, şöyle demiştir:
"Resûl-i Ekrem'e bir adam geldi ve:
"Yâ Resûlallah, bir kimse gelip benim malımı almak istese, ne buyurursunuz?" diye sordu. Resûl-i Ekrem:
"Malını ona verme," buyurdu. Adam:
"Şayet benimle savaşırsa?" diye sordu. Resûl-i Ekrem:
"Sen de onunla savaş," buyurdu. Adam:
"Ya beni öldürürse?" dedi. Resûl-i Ekrem:
"Şehid olursun," buyurdu. Adam:
"Şayet ben onu öldürürsem?" diye sordu. Resûl-i Ekrem:
"O cehennemde olur," buyurdu.[1085]
Ebû Hureyre radıyallahu anh'den, şöyle demiştir:
"Bir adam Resûl-i Ekrem'e gelerek:
"Ya Resûlallah, malım (bir kişi tarafından) çalınırsa, ne buyurursunuz?" diye sordu. Resûl-i Ekrem:
"Onu Allah'a çağır," buyurdu. Adam:
"Dinlemezlerse?" dedi. Resûl-i Ekrem:
"Allah'a çağır," buyurdu. Adam:
"Dinlemezlerse?" dedi. Resûl-i Ekrem:
"Allah'a çağır," buyurdu. Adam:

“Dinlemezlerse?” deyince, Resûl-i Ekrem:
“Onunla savaş; öldürülürsen cennettesin, öldürürsen, o cehennemdedir,” buyurdu.[1086]
Saîd İbn Zeyd radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem:
“Malı uğrunda öldürülen şehittir. Ehli uğrunda öldürülen şehittir. Dini uğrunda öldürülen şehittir. Canım savunurken öldürülen şehittir.” [1087]buyurmuştur.
Sonra Şafiî'nin, korkutmak suretiyle demiri göstermenin de kebâirden olduğunu kabul ettiklerini gördüm.[1088]

387. Kebire: Pencere Ve Deliklerden Başkasının Evini Gözetlemek

Ebû Hureyre radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem:
“Her kim, müsaadeleri olmadan bir kavmin evini gözetleyecek olursa, gözünü oymaları onlara helâl olur.” [1089]buyurmuştur. Ebû Davud'un rivayetinde:
“Gözünü oyduklarında heder olur -ne kısas ve ne de diyet gerekmez-”[1090]buyurulmuştur.
Nesaî'nin rivayeti de şöyledir:
“Kim bir kavmin -müsaadeleri olmadan - evlerine bakacak olur da onun gözünü oyarlarsa, diyet de kısas da gerekmez.” [1091]
Ebû Zer radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
“Herhangi bir kimse kendisine izin verilmeden perdeyi kaldırır ve içeriye göz atarsa, emre aykırı davranmıştır, oraya gelmek ona helâl değildir. Bu halde birisi onun gözünü oyarsa, heder olur. Eğer bir kimse perdesi olmayan bir kapının Önünden geçerken gözü içeri kayıp ev sahibinin görülmesi caiz olmayan yerini görürse bunda hata yoktur, asıl hata (kapısına perde asmayan) ev sahibinindir.” [1092]
Ubâde b, es-Sâmit radıyallahu anh'den, şöyle demiştir:
“Resûl-i Ekrem'e evlere girmek için izin istemekten soruldu.
“Her kim içeri girmek için izin istemeden ve selâm vermeden önce gözü içeriye kayarsa, ona izin yoktur ve o, Rabbına isyan etmiştir.” [1093]buyurmuştur.
Enes radıyallahu anh'den rivayete göre şöyle demiştir:
“Adamın biri Resûl-i Ekrem’in bazı hücrelerinden içeriye bakmıştı. Bunun farkına varan Resûl-i Ekrem elinde uzunca bir demir veya demirlerle adama doğru yürüdü. Elindeki demiri adama saplamak için ona doğru yavaş yavaş ilerlediğini görür gibi oluyorum.”[1094] Nesâi'nin rivayeti şöyledir: “Bir A'rabi Resûl-i Ekrem’in hâne-i saadetinin kapısına geldi. Kapının küçücük deliğinden içeri bakınca Resûl-i Ekrem bunu gördü. Eline geçirdiği bir demir veya odun parçası ile gözünü çıkarmak için adama doğru yürüdü. Adam Resûl-i Ekrem’in kendisine doğru gelmekte olduğunu görünce gözünü çekti. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:
“Eğer bakmakta devam edeydin gözünü oymuştum.” buyurdu.[1095]
Sehl İbn Sa'd.radıyallahu anh'den, şöyle demiştir:
“Resûl-i Ekrem’in hâne-i saadetlerindeki bir pencereden bir kimse içeri bakmıştı. O sırada Resûl-i Ekrem Midrâ, denilen bir demir ile başını kaşıyordu. Bu kişiye:
“Eğer senin baktığını daha önce bilseydim şu demiri gözüne saplardım. Çünkü izin istemek bakmak içindir,” buyurdu.[1096]
Sevbân radıyallahu anh'den; Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
“Üç şey vardır ki, bunları yapmak hiç kimseye helâl olmaz: (Bunlardan birisi o kimsedir ki,) bir cemaate imam olur da duayı yalnız kendisi için yapar; böyle yapan cemaate hıyanet etmiştir. (İkincisi o kimsedir ki,) izin istemeden önce evin içine bakar; böyle yapan ayıb etmiş ve aldatmıştır. (Üçüncüsü o kimsedir ki,) abdesti daralmış iken namaz kılar.” [1097]
Abdullah b. Büsr radıyallahu anh'den: “Resûl-i Ekrem’in şöyle buyurduğunu duydum demiştir:
“Evlere kapının tam ortasından gelmeyin, kapının yan taraflarına gelerek izin isteyin verirlerse girin, vermezlerse geri dönün.” [1098]
Tembih: Her ne kadar pencere ve deliklerden başkasının evini gözetleyenin kebireden sayanı görmedimse de, bütün bu hadîsler bunun Kebire olmasını gerektirir.. Zira göz çıkarmak, adamın fâsık olmasının açık delilidir. Gözü çıkarmak, adeta bir had ve bir ceza gibidir. Had ise Kebirenin alâmetlerindendir. Had gibi olanlar da aynı hükümdedir. Halbuki buna had demekte de bir sakınca yoktur. Çünkü şârî onun bakışına, gözünü çıkarmayı tayin etmiştir. İşte haddın şanı da budur. Yâni yeri muayyendir. Tazir böyle değildir, onun muayyen yeri yoktur. Bu haddi kazif gibidir; sahibi dilerse affedebilir.[1099]

388. Kebire: Kendisinin Duymasını İstemedikleri Söze Kulak Verip Dinlemek

İbn Abbâs radıyallahu anhumâ'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
“Her kim görmediği bir rüyayı gördüm derse, akıbette ona iki arpa danesini yekdiğerine düğümleyip bağlaması teklif edilir ve hiç bir zaman yapamayacağı bu işle azâb edilir.
Her kim de bir kavmin duyulmasını hoş görmedikleri bir haberi (gizlice) işitmeye çalışırsa, kıyamet günü onun kulaklarına eritilmiş kurşun dökülür.

Her kim de canlı bir şeyin suretini yaparsa ona da yaptığı bu surette rûh üflemesi teklif edilir. Halbuki ona ruh üflemeye muktedir değildir." [1100]

Tembih: Her ne kadar duyulmasını hoş görmedikleri bir sözü duymaya çalışmayı kebâirden sayanı görmedimse de, bu hadisin zahirinden, bunun, kebâirden olduğu anlaşılmaktadır. Zira kıyamet günü erimiş kurşunu kulağa akıtmak, cidden şiddetli bir veîddir. Sonra bazılarının da bunu kebâirden saydıklarını gördüm. Âyetteki *"Casusluk yapmayın, araştırmayın."* kelimelerinin yani (tecessüs ile tahassüs'ün) mânâları yukarda geçmişti. Bunların müteradif, yâni lâfızları başka ve mânâları bir olduğu da söylenir. Bazılarına göre de mânâlan ayrıdır. Tahassüs, bizzat kendisinin araştırma ve dinleyip işitmesidir. Tecessüs, başkası aracılığı ile araştırmaktır. Diğer bazılarına göre de tahassüs, başkalarının konuştuklarını dinlemek, tecessüs ise gizli hallerini araştırmaktır. Bütün bunlardan başkasını dinlemek, koku almak veya kötü bir şey bulmak için başkasının elbisesini tutup koklamak, küçüklerden sır almak, komşulardan araştırma yapmak insan için doğru bir davranış değildir. Evet âdil bir kimse, "Bu evde kötülük için toplanmışlardır." diye bir haber verirse, oraya baskın yapılabilir. Bunları Gazâlî söylemiştir. Bunu teyid eden hususlar münkerden nehiy bölümünde gelecektir.

389. Kebire: Erginlik Çağına Geldikten Sonra Sünnet Olmayı Terketmek

Bâliğ olduktan sonra sünnet olmayı terketmenin kebâirden olması bazı zevatın görüşüdür. Çünkü sünnet olmayacak olursa taharette sünnet yerini yıkaması borçtur. Bunu ihmal edenin namazı sahih olmaz. Mazeretsiz sünneti terketmek ise fısk olup bu da kebiredir.

CÎHAD KİTABI

390. 391. Ve 392. Kebireler: Borç Olduğu Anda Savaşı Terketmektir. Meselâ Düşman Müslüman Memleketine Girdiği Veyahut da Esir Aldıkları Bir Müslümanı Kurtarmak Mümkün Olduğu Vakit Savaşmak Ve Müslümanların Tamamen Cihadı Terketmesi Ve Düşman Saldırması İhtimali Olan Hudutları Korumayı Terketmek

Allahu Teâlâ buyuruyor:

"Kendinizi kendi elinizle tehlikeye atmayın." [1101]

Tehlike, helak anlamında masdardır. Bazılarına göre tehlike, kaçınılması mümkün olan korkunç bir şeydir. Helak ise kaçınılması mümkün olmayan şeydir. Elle tehlikeye atmanın tefsirinde ihtilâf edilmiştir. Bazıları bunun, âyetin baş tarafından da anlaşılacağı gibi, nafakaya râci olduğunu söylemişlerdir. İbn Abbâs ve cumhurun görüşü de budur. Buhârî de buna kail olmuş, başkasını söylememiştir. Mânâ şöyle olur: Cihad yolunda mallarını infak etmezler. Bunu fırsat bilen düşman onlara saldırır ve mahveder; bu suretle helak olurlar. Güya ki şöyle denmiş oluyor: Eğer din adamı isen malını Allah uğrunda infak et. Yok eğer dünya adamı isen malını infak ile zarar ve tehlikeden kendini koru.

Diğer bazıları, bunun nafakada israf olduğunu söylemişlerdir. Zira servetin tamamını vermek, yemek, içmek ve giymek gibi şeylere şiddetli ihtiyaç anında insanı helake sürükler.

Bazıları da, "Nafakasız cihad yolculuğuna çıkmaktır" demişlerdir. Böyle yapanlar öldü ve yolda kaldılar, helak oldular.

Diğer bazıları da, nafakadan başka bir şeydir, dediler. Cihad etmeyip ebedî ateş azabı olan helake sürüklenmeleridir.

Diğer bazıları da mutlak öldürüleceği ve mukavemet imkânı olmadığı yerde düşmana saldırmaktır.

Bir kısmına göre de bu görüş doğru değildir. Delilleri şudur: Adamın biri yalnız başına düşman saflarına saldırdı, orada bulunanlar, "Bu adam kendini tehlikeye attı" dediler. Yanlarında bulunan Ebû Eyyub el-Ensârî radıyallahu anh, "Bu âyeti biz daha iyi biliriz. Çünkü, bizim hakkımızda nazil oldu. Resûl-i Ekrem'e arkadaşlık ettik. Savaşlarda onu zaferlere ulaştırdık. Onunla savaşlarda beraber bulunduk, islâmiyet kuvvet bulup müslümanlar çoğalınca bizler de ailemize döndük, evimizin işlerini görmeye başladık. İşte o zaman bu âyet-i celile nazil oldu. Tehlike, cihadı terkedip evde oturmaktır." dedi. Ve bundan sonra Ebû Eyyûb Allah uğrunda hiçbir savaştan geri kalmadı. Son cihadı, Hz. Muâviye devrinde İstanbul'da idi. Burada öldü ve İstanbul surlarının dibine defnedildi. İstanbul'da yağmur duasma çıktıkları vakit onun ruhâniyetinden istimdad ederler. Bunun bu hususta bir delili yoktur, çünkü Ebû Eyyup öldürme maksadıyle olmadan, kişinin kendi kendini tehlikeye atmasının helâl olduğunu söylememiştir. Biz de bunu arıyoruz.

Yine onlar davalarına şöyle bir delil çekmişlerdir: Ashâb'dan birçokları bütün güçleri ile düşmana saldırmış ve kendilerini tehlikeye atmış oldukları halde Resül-i Ekrem bunları övmüştür. Yine Hz. Ömer radıyallahu anh zamanında birisi böyle düşmana saldırdı. Bazı kimselerin, "Kendini tehlikeye attı" demeleri üzerine Hz. Ömer:

"Yalan söylüyorlar, zira âyette:

"İnsanlar arasında Allah'ın rızasını kazanmak için canını verenler vardır."[1102], buyurulmuştur. Bu iddiaların hiç biri delil olamaz. Çünkü bunların hiç biri kendim öldürtmek maksadını taşımaz. Ferdî veya müşterek yapılan tehlikeli baskınlar, düşmana zarar ve zayiat vermek gayesini tazammun eder. Bunların -ferdî olsa- saldırıları bu gayeyi taşır. Buna baskın denir. Bazan bu baskınlar sebebiyle zafer elde edilir ve bazan da edilmez. Düşmana bir zayiat vermeden kendisi ölebilir. Bu, zarar vermez. Çünkü gaye bu değildir. Gaye, düşmana zarar vermektir. Gayenin fiilen tahakkuku matlup, fakat tahakkuk etmemesi zarar vermez.

Bazıları, bu tehlikeden maksadın cihaddaki riya ve gösteriş ile başa kakmakla infakı ibtal etmektir. Bazılar da

yaptığı günah karşılığında kendisine hiç bir amelin fayda vermeyeceğini sanarak ümitsizliğe düşmektir, demişlerdir. Diğer bir kısmı da, "Bu tehlike, haramı ve temiz olmayan malı infak etmektir" demişlerdir. Buna benzer daha birçok yorumlar yapmışlardır.
Taberi de bu tehlike sözünün bütün bunlara ihtimali olduğu için hepsine de şâmil olur. Ebû Eyyub'un anlatılan hikâyesini Tirmizî rivayet etmiş, "Hasen, garip ve sahihtir" demiştir.
Lafzı Ebû îmrandan olmak üzere diyor ki: "Rûm diyarında savaşıyorduk. Düşman muazzam bir kuvvet karşımıza çıkardı. Bizden de o kadar bir kuvvet düşmanı karşıladı. Tam bu sırada müslümanlardan biri düşman saflarına saldırdı. Onu görenler:
"Süphanellah, bu adam kendini tehlikeye attı," dediler. Ebû Eyyup ayağa kalktı ve:
"Ey insanlar! Siz âyetleri kendi görüşünüze göre yorumluyorsunuz. Aslında bu âyet, biz Ensâr hakkında nazil olmuştur. Biz, İslâmiyete hizmet ettik. İslâmiyet izzetini buldu. Resûl-i Ekrem'in haberi olmadan kendi kendimize: "Şimdi îslâm zafere ulaştı. Müslümanlar çoğaldı. Bizim emlâk ve arazimiz perişan oldu. Artık biz de emlâk ve arazimizin başına dönelim, biraz da onları düzene koyalım" dedik. Bizim bu sözlerimizi reddetmek üzere Allahu Teâlâ, "*Kendinizi kendi elinizle tehlikeye atmayın.*" âyetini inzal buyurdu. Tehlike, cihadı ihmal edip ev işleri ile uğraşmamızda idi." dedi.
Bu sebeptendir ki Ebû Eyyup bundan sonra ölünceye kadar savaştan geri kalmadı ve nihayet savaş esnasında şehid olarak istanbul'da defnedildi. Allah rahmet eylesin.
Resûl-i Ekrem:
"İne şeklinde alış-veriş ettiğiniz, öküzün kuyruğuna yapışıp tarımla yetindiğiniz ve cihadı terkettiğiniz vakit, Allahu Teâlâ zilleti size musallat kılar ve dininize dönmedikçe onu sizden kaldırmaz." [1103], buyurmuştur.
Ebû Hureyre radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem:
"Her kim gaza etmeden ve cihadı gönlünden geçirmeden ölürse, bir nevi nifak üzere ölür."[1104], buyurmuştur.
Ebû Umâme radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem,
"Her kim gaza etmez ve bir gaziyi teçhiz edip onu gazaya yollamazsa veya gazaya giden kimsenin çoluk çocuğuna iyi bakmazsa, daha kıyamete varmadan o kimse büyük belâya uğrar."[1105], buyurmuştur.
Yine Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Kim kendisinde cihaddan bir iz olmadığı halde ölürse, yaralı olarak Allah'a mülâki olur." [1106]
Yine Resûl-i Ekrem:
"Bir millet cihadı terkederse, Allah onların hepsine azâb eder." [1107], buyurmuştur.
Tembih: Bu üçünün kebâirden olduğu açıktır. Zira her üçünde de telafisi imkânsız, İslâmiyete büyük zararlar vardır.[1108]

393. 394. Ve 395. Kebireler: Gücü Yettiği, Yâni Malından Ve Canından Emin Olduğu Ve Sözü İşine Uyduğu Halde Emri Bi'l-Mârûf Nehy-i An'îl-Münkeri Terketmek

Allahu Teâlâ buyuruyor:
"Mü'min erkekler ve mü'min kadınlar birbirlerinin velîleridir! iyiyi emreder, kötülükten alıkorlar." [1109]
Gazali diyor ki: "İyiyi emretmeyi ve kötülükten alıkoymayı terkedenin mü'minlerden ayrıldığını âyet açıkça ifade etmektedir".
Kurtubî diyor ki: "İyiyi emredip kötülükten alıkoymayı Allahu Teâlâ mü'minlerle münafıklar arasında bir alâmet kılmıştır".
Yine Allahu Teâlâ buyuruyor:
"İsrâiloğullarından inkâr edenler, Davud'un ve Meryem oğlu İsâ'nın dilinden lanetlenmişlerdi. Bu, baş kaldırmaları ve aşın gitmelerindendi."[1110] Burada son derece tehdid vardır. Nitekim gelecek hadîslerde anlatılacaktır.
Yine Allahu Teâlâ buyuruyor:
"Kitabı okuyup durduğunuz halde kendinizi unutur da başkalarına mı iyilikle emredersiniz? Düşünmez misiniz?"[1111]
"*Ey iman edenler, yapmadığınız şeyi niçin yaptığınızı söylersiniz?"* ***[1112]***
"İyilikte ve fenalıktan sakınmakta yardımlasın, günah işlemek ve aşırı gitmekte yardımlaşmayın." [1113]
Ebû Said el-Hudri radıyallahu anh'den; Resûl-i Ekrem:
"Sizden biriniz çirkin bir iş görürse onu eliyle değiştirsin eğer buna gücü yetmezse diliyle değiştirsin; buna da gücü yetmezse kalbinden nefret duysun, bu ise îmanın en zayıf derecesidir."[1114], buyurmuştur.
Esû'l-Velîd Ubâde b. es-Sâmit radıyallahu anh'den, şöyle demiştir:
"Zorluk ve kolaylık anlarında, neşeli ve neşesiz hallerde, söz dinlemeye ve boyun eğmeye ve başkalarının size tercih edilip imtiyazlı bir hayat sürmelerine ses çıkarmaksızın itaat etmeye, elimizde bulunan kesin delillere göre açık küfür sayılan bir şey görmedikçe işba-şındakilerin işlerine karışmamaya, nerede olursak olalım hiç kimseden çekinmeyerek doğruyu söylemeye, Resûl-i Ekrem'e söz verdik." [1115]
Ebû Saîd el-Hudrî radiyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem:
"Cihadın en üstünü, zâlim hükümdar katında gerçeği söylemektir."[1116], buyurmuştur.
İbn Mesûd radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

"İsrâiloğulları arasında ilk bozgunculuk şöyle başlamıştır: İçlerinden biri günah işleyen diğer birisine rastlar, "Ey kişi, Allah'tan kork, yapmakta olduğun işi bırak; çünkü o iş, sana helâl değildir." der. Ertesi gün yine o adama aynı halde rastlar. Böyle iken o adamla yiyip içmekten ve onunla düşüp kalkmaktan çekinmezdi. Onlar böyle yapınca Allahu Teâlâ bunların kalplerini birbirine benzetti. Sonra: "İsrâiloğulları içinde küfredenler, isyanları ve aşırı gitmeleri yüzünden, Dâvûd ve Meryem oğlu İsâ diliyle lanetlenmişlerdir. Onlar yaptıkları günahlardan birbirini vaz geçirmeye çalışmazlardı. Bu ne çirkin bir şeydi. Bunlardan birçoğunun, kâfirleri dost tuttuklarım görürsün. Onların nefisleri kendilerini ne fena şeye, Allah'ın gazabına götürdü. Onlar azâbda temelli kalacaklardır. Bunlar Allah'a, peygambere ve ona gönderilen Kitaba inanmış olsaydılar kâfirleri dost etmezlerdi; fakat onların çoğu fasıktırlar" mealindeki âyeti okudu sonra şöyle buyurdu:
Hayır, ya iyiliği emredip kötülükten alıkoyarlar, zâlimi zulmetmekten meneder, onu hakka çevirir ve hak üzerinde durdurursunuz, yahut Allahu Teâlâ kalplerinizi birbirine benzetir; sonra sizi de İsrâ-iloğullarmı lanetlediği gibi lanetler." [1117]
Tirmizî'nin rivayeti de şöyledir:
Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"İsrâiloğulları günaha daldıklarında âlimleri onları nehyettiler. Fakat İsrâiloğulları günah işlemekten vaz geçmediler; sonra (âlimleri) onîarla beraber oturdular ve onlarla yiyip içtiler. Bundan dolayı Allahu Teâlâ onların kalbîerini birbirine bsnzetti. Dâvûd ve Meryem oğlu İsa diliyle onlara lanet etti. Bu, onların baş kaldırmaları ve aşırı gitmeleri yüzündendir". Resûl-i Ekrem dayanmakta olduğu yerden doğrulup oturdu ve:
"Nefsimi kudret elinde bulunduran Allah'a yemin ederim ki, onları hakka boyun eğdirmedikçe bu işler olacaktır." buyurdu.
Cerîr radıyallahu anh, Resûl-i Ekrem'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Bir toplum arasında birisi isyan eder, o toplum bunu düzeltmeye gücü yettiği halde aldırış etmez ve onu düzeltmezlerse, onlar ölmeden önce Allahu Teâlâ onlara azâb eder." [1118]
Ebû Bekir es-Sıddik radıyallahu anh'den, şöyle demiştir:
"Ey insanlar! Siz, "Ey îman edenler, siz kendinize bakınız, doğru yola giderseniz, yolunu şaşırmış kimselerin size zararı dokunmaz." mealindeki âyeti okuyorsunuz; halbuki ben Resûl-i Ekrem'in, *"İnsanlar zalimi görürler de onun zulmüne mâni olmazlarsa, Allahu Teâlâ'-nın bütün insanları azaba uğratması pek yakındır."* buyurduğunu işittim." [1119]
Yine Resûl-i Ekrem:
"Bir millet çirkin olan bir işi görüp de onu değiştirmedikleri vakit, Alicim Teâlâ onların hepsine azâb eder." [1120], buyurmuştur.
İbn Ömer radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Ey insanlar, Allah'a dua edip Allah dualarınızı kabul etmeden, O'ndan mağfiret dileyip sizi mağfiret etmeden evvel iyiliği emredip kötülükten alıkoyunuz; çünkü iyiliği emredip kötülükten nehyetmek hayra mâni olmaz ve ölümü yaklaştırmaz; yahu di hahamları ile hıristiyan papazları iyiliği emretmeyi ve kötülükten nehyetmeyi terkettikleri vakit, Allah onları peygamberlerinin dilleri ile lanetledikten sonra onların hepsine belâ indirdi." [1121]
Enes İbn Mâlik radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Lâilâhe illallah (muhammedü r-Resûlullah) keume-ı tevhidi, hakkı istihfaf etmedikçe, söyleyene fayda vermekte ve ondan azâb ve ikabı uzaklaştırmakta devam eder." Ashâb:
"Ya Resûlallah, kelime-i şehâdetin hakkını istihfaf ne demektir?" diye sordular. Resûl-i Ekrem:
"Allah'a aşikâre isyan yapıldığı halde ondan alıkonulmaz ve değiştirilmez."[1122], buyurdu.
Huzeyfe radıyallahu anh den: "Resûl-i Ekrem'in şöyle buyurduğunu duydum" demiştir:
"Fitneler kalblere hasır çubukları gibi dal dal arz olunur. Artık onlar hangi kalbe işlerse o kalbde siyah bir leke belirir. Hangi kalb onları kabul etmezse o kalbde de beyaz bir leke meydana gelir. Böylece iki kalbe yerleşirler. Bu kalblerden biri cilâlı taş gibi bembeyazdır; göklerle yer durdukça ona hiç bir fitne zarar vermez. Öbürü alaca siyahtır; tepesi aşağı duran desti gibidir; ne bir mârufu tanır ne de bir münkeri -çirkin olan şeyi- inkâr eder; yalnız içine işleyen heva ve hevesini bilir." [1123]
Abdullah İbn Ömer radıyallahu anhuma'den : Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"*Ümmetimi, zâlime, "Ey zâlim" demekten korktuğunu gördüğün vakit, onlarla arkadaş olma ve onları terket."*[1124]
Urs İbn Amire el-Kindi radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Yeryüzünde (bir memlekette) bir hata işlendiği vakit, orada olan ve bu kötülüğü çirkin gören, (başka bir rivayette) onu inkâr eden kimse, o memlekette olmayan kimse gibidir. O memlekette olmadığı halde işlenen o kötülüğe razı olan kimse de orada hazır bulunan kimse gibidir." [1125]
Ebû Hureyre radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"İslâm; Allah'a ibâdet edip O'na hiç bir şeyi ortak koşmaman, namazı kılıp zekâtı vermen, Ramazan orucunu tutman, haccetmen, iyiliği emredip kötülükten nehyetmen, ehline seiâm vermendir. Her kim bunlardan birisini eksik yaparsa, o, İslâmın rükünlerinden birisini terketmiş olur. Her kim de İslâm'ın rükünlerini terkederse, İslâm'a sırt çevirmiş olur." [1126]
Yine Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"İslâm (Dini) sekiz sehim (rükün) dur: İslâm bir sehirn, namaz bir sehim, zekât bir sehim, oruç bir sehim, hacc bir sehim, iyiliği emretmek bir sehim, kötülükten nehyetmek bir sehim, Allah yolunda savaşmak da bir sehimdir.

Sehmi olmayan kimse perişan olmuştur."[1127]
Hz. Aişe radıyallahu anha'den : Şöyle demiştir:
"Resûl-i Ekrem yanıma (eve) geldi, yüzünde onu bir şeyin üzdüğünü anladım. Abdest aldı ve hiç kimse ile konuşmadı. Ne söyleyeceğini duymak için iyice duvara yaklaştım. Gitti, doğruca minbere çıktı. Allah'a hamd ve sena etti, sonra da:
"Ey insanlar, Allahu Teâlâ size şöyle buyuruyor: "Sizler dua edip duanıza icabet edilmeden, dualarınız kabul olmadan benden isteyip size vermeden, benden yardım dileyip size yardım yapılmadan, yâni bu duruma düşmeden önce iyiliği emredip kötülükten nehyedin." buyurdu ve başka bir şey söylemeden minberden indi." [1128]
İbn Abbâs radıyallahu anhuma'dan: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Küçüklerimize merhamet etmeyen, büyüklerimize saygı göstermeyen, iyiliği emredip kötülükten nehyetmeyen bizden değildir."[1129]
Ebû Hureyre radıyallahu anh'den, şöyle demiştir:
"Resûl-i Ekrem'den duymuştuk; kıyamet günü bir adam gelir bir adama yapışır, o ise onu tanımaz ve ona :
"Ne oluyor sana, benimle ne işin var? Aramızda bir tanışıklık yoktur, der. O ise :
"Sen beni hata ve kötülük üzre görürdün de beni nshyetmez-din, der." [1130]
Ebû Saîd el-Hudrî radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem
"*Yollar üzerinde oturmaktan sakınınız,"* buyurdu. Ashâb:
"Yol üzerinde oturmak bizim için zorunludur. (Lüzumlu olan şeyleri) orada konuşuyoruz," dediler. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:
"Yol üzerinde mutlaka oturmanız gerekiyorsa, hiç olmazsa yolun hakkını veriniz," buyurdu. Ashâb:
"Ya Resûlallah, yolun hakkı nedir?" diye sordular. Resûl-i Ekrem:
"Haram olan şeylere bakmamak, gelip geçene eziyet etmemek, selâm almak, iyiliği emredip kötülükten nehyetmektir," buyurdu.[1131]
Usâme b. Zeyd radıyallahu anhuma'dan: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Kıyamet gününde bir adam getirilip cehenneme atılır; bağırsakları karnından dışarı fırlar ve o halinde değirmen çeviren merkep gibi döner. Cehennemdekiler onun yanma toplanır ve:
"Ey fülân, bu ne hal? Bize iyiliği emreden ve bizden kötülüğü nehyeden sen değil mi idin?" derler. Oda:
"Evet, iyiliği emrederdim, fakat onu ben yapmazdım. Kötülük-^ ten nehyederdim de onu kendim yapardım", diye cevap verir." [1132]
Enes İbn Mâlik radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Miraca çıkarıldığım zaman birtakım insanlar gördüm ki, ateşten makaslarla dudakları kesiliyordu. Ben:
"Bunlar kimdir, ey Cibril?" dedim. Cebrail aleyhisselâm:
"Bunlar ümmetinden, Kitabı okudukları halde kendilerini unutup da başkalarına iyilikle emreden hatiplerdir. Düşünmezler mi?" diye cevap verdi."[1133] İbn Ebî'd-Dünyâ'nın başka bir rivayetinde de,
"Miraca çıkarıldığım gece dudakları ateşten makaslarla kesilen ve her kesildiğinde dudağı yerine gelen bazı kimselere rastladım da:
"Ey Cibril, bunlar kimlerdir?" diye sordum. O:
"Bunlar ümmetinden, yapmadıklarını söyleyen vaizlerdir." dedi." [1134], buyurulmuştur.
Yine Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Mîraca çıkarıldığım gece, dudakları ateşten makaslarla kesilen bir kavme uğradım da:
"Ey Cibril bunlar kimlerdir?" diye sordum. Cebrail aleyhisselâm:
"Bunlar, ümmetinden, yapmadıkları şeyi söyleyen ve Allah'ın Kitabım okudukları halde onunla amel etmeyen vaizlerdir, hatiplerdir," diye cevap verdi." [1135]
Hasan radıyallahu anh'den rivayete göre Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Herhangi bir kimse (dünyada) hutbe okuyacak olursa, Allahu Teâlâ kıyamet günü ona:
"Bu hutbeden maksadın ne idi?" diye soracaktır." buyurdu. Râvi diyor ki:
"Mâlik İbn Dinar bu hadîsi rivayet ettiği zaman ağladı, sonra:
"Sanıyor musunuz size söylediğim bu sözden huzur buluyorum, ben biliyorum ki, muhakkak Allah kıyamet günü benden,
"Bundan maksadın ne idi?" diye soracaktır. Ben de,
"Sen kalbimi biliyorsun. Eğer senin razı olmayacağın bir konuşma olduğunu bilsem onu iki kişiye dahi söylemezdim." derim," dedi.[1136]
Velid b. Ukbe radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Cennetlilerden bazıları cehennemlilerden bir kısım insanlara gider ve:
"Siz ne sebeple cehenneme girdiniz? Vallahi biz ancak sizden öğrendiklerimiz sayesinde cennete girdik," derler. Onlar:
"Doğrusu biz söylediğimizi yapmazdık," diye cevap verirler."[1137]
Yine Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
*"İnsanlara hayır ve fazileti öğretip de kendisini unutanın durumu, insanları aydınlatıp kendini yakan mumun durumu gibidir."***[1138]**

İmran b. Husayn radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem:

"Benden sonra sizin için en çok korktuğum güzel konuşan bilgili münafıklardır."[1139], buyurmuştur.

Enes İbn Mâlik radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

"Kişinin, kalbi dili ile bir olmadan, dili kalbi ile eşit olup sözü işine aykırı düşmeden ve komşusu şerrinden emin olmadan, mü'min olamaz." [1140]

Ali b. Ebî Talip radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

"*Ümmetim için inü'ıninden de müşrikten de korkmam. Mü'mini (kötülükten) îmanı meneder. Müşriki de küfrü zelil eder. Ama sizin için hoşlanacağınız sözleri söyleyip hoşunuza gitmeyenlerle amel eden dilbaz münafıktan korkarım."* [1141]

Ebû Hureyre radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem:

"Sizden biriniz din kardeşinin gözündeki çöpü görür de kendi gözündeki odunu görmez." [1142]buyurmuştur.

Bid'atlerin en çirkinlerinden birisi de, iyiliği emredip kötülükten nehyetmeyi isteyen bazı cahiller Allahu Teâlâ'nın,

"Siz kendinize bakın; doğru yolda iseniz sapıtan kimse size zarar vermez."[1143], âyetini okur ve o, kötülüğü nehyetmekten vaz geçer. Bu cahil adam bilmez ki, böyle yapmakla iki günah kazanmış oluyor. Nitekim Ebü Bekir radıyallahu anh, "Bu adam kendi günahına bir de Kur'an'ı kendi görüşü ile tefsir etme günahını eklemiş olur ki, bu da ayrı bir kebâirdir." demiştir. Âyetin mânâsı, iyiliği emredip kötülükten nehyettikten sonra kabul etmezlerse işte o zaman sana zararı olmaz demektir. Bunu, İbnü'l-Müseyyeb böyle söylemiştir. Burada daha başka sözler de vardır. Ebû Ubeyde, "Nâsih ile mensuhu bir arada toplayan tek âyet budur." demiştir. Bazıları da burada nâsih, "Siz doğru yolda iseniz." kelimesidir." demişlerdir.

Tembih: Kişi malından ve canından emin olup sözü işine uyduğu vakit iyiliği emrsdip kötülükten nehyetme gibi önemli görevini yerine getirmemeyi büyük günahlardan saymak, bu hadîslerin sarahatinden anlaşılmaktadır. Zira bunlarda şiddetli veîdler vardır. İşin sözüne uymamasını kebâirden sayanı görnıedimse de, hadîsler bunu açıkça ifâde etmektedir.

Bazan şöyle bir zorluk da vârid olur: Bu adamın işi, kebireden olan bir günah ile sözüne uymazsa, o zaman teşdid ve şiddet yalnız sözüne uymayan işinden değil, işi ile irtikâb ettiği kebâirden olduğunu söyleriz. Şayet işi, herhangi bir sağîre ile sözüne uymuyorsa, o zaman veîdin yalnız muhalefetten, yâni işinin sözüne uymamasından ileri geldiği anlaşılır.

Bunun cevabında şöyle deriz : Birinci şıkkı kabul ederiz. Ancak teşdidin yalnız o kebireyi irtikâb ettiğinden ileri geldiğini kabul etmeyiz. Burada işin, sözüne uymamasının da rolü vardır. Bu, açıktır. O vakit bunu Kebireden saymak güzeldir. Çünkü bir yandan kebire irtikâbı, öbür yandan işinin sözüne uymaması hususundaki tutum ve davranışı, yalnız bir kebireyi irtikâbdan çok daha şiddetli veîdi gerektirmektedir.

İkinci şıkkı da kabul ederek deriz ki, bu adam cemaate karşı kendisini bilgili, âbid ve salih yolunda gösterip onlara bu şekilde va'zu nasihatte bulunması karşısında, gerçekte kendisinin böyle olmaması birçok karışıklıklara sebebiyet verebilir. Bu bakımdan, -irtikâb ettiği sağîre de olsa- şiddetli veîdi haketmiş olur.

Sonra Ezraî'nin sözünden bunu teyid eden kısmını gördüm. "Siâye" bahsinde onu anlatacağım. Ezraî diyor ki: "Mutlak söz gezdirmeden küçük günah meydana gelirse, bunu kebireden saymak cidden zordur. Ancak söz gezdirdiği adamı korkutur ve benzeri hallere sebep olursa, işte bunların inzimamı ile kebâir olur."

Birinci ve ikinciye yâni iyiliği emredip kötülükten nehyi terketmeyi kebâirden saymaya gelince; Rafii bunu böyle anlatmış ve sonra duraklamıştır. Nevevi de onu "Tevkif" inde zikretmiştir. Delil de bunu teyid etmediği için Celâl Belkini özür dilemiştir. Bu, yukarda geçen Ebû Davud'un bir rivayetidir ki, "*Onlara lanet ettiği gibi size de lanet eder."* buyurulmuştur. Halbuki bu hadisin bir rivayet yolunda inkita' vardır, diğer rivayet yolu ise mürseldir. Bu rivayet, yukarda geçen Ebû Davud'un rivayetinin akabinde Tirmizi'nin rivayeti ve ondan sonra gelen sahih haberlerle reddedilir. Özellikle Ebû Bekir radıyallahu anh yolu ile gelen rivayet, bunların ikisinin de kebâirden olduğunu açıkça ifâde etmektedir. Çünkü bu rivayette bunlara şiddetli veîdler vardır. Celâl Belkinî'nin, "Burada tevakkuf edilir" dediği, burası değildir. Belki ilerde Celâl Belkinî'nin de anlatacağı gibi, tevakkuf yeri, Celâl Belkinî'nin anlattığı değil de, onun, Ezraî1 den naklettiği husustur. Fakat o şöyle demiştir: "Müteahhirinden bazıları, kötülükten nehiy hususunda biraz açıklama yapmak gerekir. Şöyle ki: İşlenen kötülük Kebire ise, bunu önlemeye gücü yeterken susmak da kebiredir. Şayet işlenen kötülük sağire ise, buna susmak da sağire olur. Vaciplerin de birbirinden farklı olduğunu kabul edersek, emrolunanı da buna kıyas edilir." Ayrıca bu açıklamanın doğruluğunu ifade eden bir beyanı daha vardır. O da şudur: Kötülükten nehyetmemenin mutlak olarak kebire olduğunu ele alırsak, haram olan gıybetten nehyetmeyi terketmemenin kebâirden olduğunu söyleyebilirsin. Halbuki bunu söyleyen Udde sahibi, gıybetin sağîreden olduğunu açıkça ifade etmiştir. Gıybetin kendisi sağîreden olduğu halde ondan nehyetmemenin kebireden olduğunu nasıl düşünebilirsin? Demek ki kebire işlenirken, gücü yeten kimsenin ondan men etmemesi kebâirden, fakat küçük günah işlendiği vakit ondan men etmemek ise sağâirdendir.

Celâl Belkinî diyor ki: "Ezraî'nin anlattığı, vaciplerdedir. Mesela, selâm almak vacip davete icabet etmek de vaciptir. Fakat bunlar namaz, oruç, zekât ve hacdan düşüktür. İmkânları bulunduğu halde namaz kılmayı ve benzerlerini emretmemek kebâirdendir. Halbuki selâm almayı veya davete icabeti emretmemek kebire değildir."

Yine Celâl Belkinî diyor ki: "Mendup olan şeyleri emretmeyi terketmek kebâirden değil, sağâirdendir. Zira emri vacip olan mâruf, yükümlüye yapması borç olan işdir. Mekruhlarda da durum aynıdır. Mekruhtan nehyetmek ve mekruhu inkâr etmek, haramları nehyetmek ve inkâr etmek gibi vacip değildir. Belki mendupları emretmek ve mekruhlardan nehyetmek müstehaptır. "Ravza"da bayram namazı ile emretmek hususunda iki rivayet vardır. Her ne kadar bu namaz ile emretmenin sünnet olduğunu söyledikse de vacip olduğu yönü doğrudur. Zira bayram namazı her ne kadar farz değilse de İslâm'ın açık bir şi'arıdır".

Ben de bunun üzerine derim ki: Biz Şafiî'ler mekruh vakitlerde namaz kılmanın her ne kadar kerâhet-i tenzihiyye ile mekruh olduğuna kaail isek de, lâyık olan, bu mekruh vakitlerde namaz kılmaktan nehyetmektir. Zira kerahetli vakitte namaz kılmak haram olsa, kılınan namazın bâtıl olması gerekirdi. Buna göre bayram namazını kılmayı emretmemek, kerahet vakitlerde namaz kılmaktan nehyet-memek kebâirden olmaz, belki Rafii'nin, “İyiliği emredip kötülüğü nehyetmeyi terketmekte mutlak kebâirlik vardır, demekte tevakkuf edilir” dediğinin muradı bu olsa gerektir.
Bayram namazı ile emretmenin vacip olduğu hakkındaki sözü sevap umanlara mahsustur. Böylece iki şeyhin (Nevevi ile Rafii'nin) de sözünü bir araya toplamış olur. Bunlardan biri emr-i mâruf ve nehy-i münkeri terkden murad, farz olan şeyleri emretmek ve haram olan şeyleri nehyetmektir. İşte farz olan mârufu emretmek ve mün-kerden nehyetmek budur. Ayrıca “Ravza”da, “Her ne kadar bayram namazının sünnet olduğunu kabul ediyorsak da bayram namazını kılmakla emretmek farzdır. Zira mâruf ile emretmek demek, itaat ile emretmek demektir. Özellikle İslâm'ın açık şi'arı olan bayram namazı gibi bir ibâdette elbette farzdır. Şimdi birincisi, yâni farzlarda mârufu emretmenin farz, haramlarda münkeri nehyetmenin de farz olup diğerlerinde borç değildir diyenler, insanların avamını kasdetmişlerdir. Fakat ikincisi, böyle açık İslâm'ın şi'arı olan sünnetlerde de emr-i mâruf yapmanın borç olduğu ile hükmetmek de fazla sevap almayı düşünenlerin şi'andır.
Fakihlerin büyüğü olan İmamın, “Müstehafa olanı emretmek de müstehaptır” sözü, havasdan başkaları içindir. İmamlar birçok yerlerde bunları birbirinden ayırmışlardır. Meselâ, yağmur duası için hükümdar, namaz ve orucu emrederse, bu namaz ve oruç borç olur, fakat başkaları tavsiye ederse borç olmaz.
Muhtesip -fazla sevap kazanmak isteyen- için özel hüküi ler bulunduğuna delâlet eden delillerden birisi de, muhtesibi ilgilendirmeyen hususlar olsa da ernr-i mâruf ve nehy-i münker ile emretmek hükümdara borçtur. Çünkü muhtesibin sözü daha etkilidir. Hükümdarın bir adamı başka bir mezhebe göre amele zorlaması caiz değildir. Çünkü insanların kendi mezheplerini terkedip başka mezhebe uyma zorunluluğu yoktur. Hükümdar, müslümanlara farz ve sünnetleri ifa etmelerini emreder. Ancak vakit içinde vaktin ük veya son cüz'ünde olmasına müdahale etmez. Çünkü burada çok çeşitli ve birbirinden farklı mezhep görüşleri vardır. Ayrıca kamu yararına olan her şeyi emreder. Meselâ, hudut boylarında tahkimat yapmak hükümete aittir. Fakat hazinede para olmayınca herkes imkânları nisbe-tinde yardım eder. Mâli durumu yerinde olan borçlu borcunu vermek istemezse hükümdar ona müdahale ederek borcunu vermesini emreder. Ayrıca bir kadın ile tenha yerlerde duran adamı da bu işten nehyeder ve, “Ailen ise hakkında şüphe uyandırmaktan onu koru, yabancı ise onunla bir arada bulunmakta Allah'tan kork” der. Ayrıca velileri, kızlarını emsalleri ve denkleriyle evermeyi, kadınlara iddet beklemeyi, efendilere de köle ve işçilerine yumuşak davranmalarını, mal sahiplerine mallarına iyi bakmalarını emreder. Gizli kıraat yerinde aşikâr ve aşikâr okunacak namazlarda gizli okuyanı, ezana ilâve edeni veya eksilteni nehyeder. Hak sahibi yardım istemedikçe kimsenin hakkı hususunda yasakta bulunmaz. Borcundan dolayı kimseyi dövüp hapsetmez. Hasımlardan saklanan, yâni aralarında gerekli hükmü vermeyen ve davalara gereği gibi bakmayan kadıları bu işlerinden nehyeder. Namazı aşın derecede uzatan cami imamlarını red ve inkâr eder. Hain kimseleri kadınlarla iş görmekten nehyeder.
İmamlar diyorlar ki; kebireyi red ve inkâr vacip olduğu gibi, sağîreyi de hatta bu işi yapanın özel durumundan dolayı günah sayılmayan ve aslında günah olan şeylerden de alıkoymak vacip olur. Erginlik çağında olmayan küçüklerin zina edip içki içmeleri buna örnek verilebilir. Her ne kadar erginlik çağına gelmedikleri için bu hareketleri günah defterlerine yazılmıyorsa da, aslında kebâirden olan bu günahlardan o küçük çocukları da alıkoymak vaciptir. Günah işlendikten sonra yapılacak iş öğüttür. Hatta bütün genişliği ile hadler bölümünde geçtiği gibi, gördüğü günahları kişinin örtmesi de sünnettir. Müslim'in şerhinde der ki:
“Herhangi bir bozgunculuğun oluşmakta olduğunu gören kimsenin onu açıklayıp yetkili hâkime duyurması sünnettir. Ancak bu ihbarda, herhangi bir tehlikenin olmaması gerekir. Şayet ağır bir tehlike varsa o takdirde söylemeyip örtebilir. Kim ki içki içmek gibi bir fikrin yayılacağını duyarsa bunu yapacaklara yalnız va'z u nasihatle yetinir. Şayet bu gibi işlerin yapılacağı tahmin ediliyorsa ve buna dair bazı karineler elde etmişse bu kadarcık bilgi ile o kimseye öğüt vermeye başlamaz. Çünkü burada müslümana kötü sanı vardır. Böyle denilmiş ise de mutlak surette va'zı terketmek lâzımdır, denmesi hatalıdır. Ancak, “Sen fâsıksın, fâcirsin; böyle yapacaksın” diye adama saldırıda bulunur ve o kötülükleri tamamen ona mal etmek isterse, bu, sûi zan olur, Yoksa her zaman va'z u nasihatte bulunabilir. Kim yabancı bir kadın ile tenha yerlerde gezer veya kadınlara bakmak için yol üzerlerinde oturursa, o, kuvvet kullanılarak uzaklaştırılır ve sonra da dil ile bu işten vaz geçirilir. Çünkü bu adam fiilen baş kaldırmıştır.
Yine imamlar diyorlar ki; iyiliği emredip kötülükten vaz geçirmek, yalnız sözü dinlenen ve hatırı sayılanlara değil, âdeten sözü dinlenmeyecek bir insan olsa da her yükümlüye borçtur. Emredip nehyeden, sözü dinlenir kimselerden veya hükümetçe yetkili kılınanlardan değilse de yine kendine ve başkalarına emredip nehyetmesi borçtur. Bunlardan biri, yâni başkasına emredip nehyetmek düştüğü vakit kendisine olan emir ve nehyi düşmez. înce ve önemli meselelerde emir ve nehiy, ancak âlimlerin işidir. Avam ve cahiller bunu beceremezler. Ancak namaz ve oruç gibi şeyleri emretmekte; zina içki ve kumar gibi şeylerden menetmekte hepsi müsavidir. Âlim, ancak ittifaklı olan yasaklardan nehyeder. Bununla berabre yeni bir ihtilâfa düşmemek şartıyle ihtilaflı meselelerden çıkıp ittifaklı olanını yapması için gerekli tavsiyelerde de bulunması mendup olur.
Yukarda naklettiğimiz hadîslerden anlaşılmıştır ki, birinci derece nehiy ve inkâr el ile, kuvvetle olur. Yâni yapılan kötülükleri müdahele edip önlemekle olur. Şayet bundan âciz ise ikinci derece dil ile bozup inkâr etmek gelir. Artık bu adama hangi yönde hulul edip onu kötülüğünden vaz geçirecekse, o şekilde hareket eder. Eli ile bozmaya gücü yetenin yalnız dili ile yetinmesi doğru olamayacağı gibi, dili ile bozmaya gücü yetenlerin de yalnız kalbleri ile buğzetmeleri yeterli ve caiz değildir. Kötülüğünden korktuğu kimseye tatlı ve yumuşak güzel öğüt ile va'zeder. Çünkü bu şekilde davranmak ona daha çok etki eder. Hatta herhangi bir cinayet ve fesad korkusu yoksa kötülüğü

önlemek için başkasından da yardım alabilir. Şayet eliyle ve diliyle önlemeye muktedir değilse durumu ilgili ve yetkili mercilere duyurur. Buna da gücü yetmiyorsa kalbinden adama kızar. Emredip nehyeden için araştırma, inceleme ve ansızın evine girme yoktur. Ancak sözüne güvenilir birisi, "Bu evde adam öldürülecek veya zina yapılacak" diye haber verir ve fırsatı kaybetmek gibi bir tehlike de varsa hemen eve girebilir ve bu gibi ihbarlarda casus da istihdam edilebilir. Şayet bizzat kendisi içerde isyan yapıldığını duyarsa hemen içeri girerek gerekli müdaheleyi yapar. Kendisinden şarap kokusu gelen bir kimseye, "Aç bakalım çantanda ne var" demek caiz değildir. Çalgı âletinde de durum aynıdır. Bazılar çalgı âleti için çantası açılmaz, demişlerdir. Diğer bazılar da çalgı âleti olduğu anlaşılırsa açar ve çıkarıp kırar demişlerdir.
Bilmiş ol ki; tahassüs, senin onu bilmen, öteki adama ağır geldiği bir şeyi araştırmaktır.
İyilikleri emretmek ve kötülükleri nehyetmek, hiç kimseden sakıt olmaz. Ancak canına veya herhangi bir uzvuna, malına veya iffetine zarar gelmesinden korkar veya önlemek istediği kötülükten, bu önleme sebebiyle, daha büyük bir kötülüğün meydana geleceğinden veya bu kötülüğü işleyen kimsenin bu nehiyden kızarak daha kötüsünü yapacağından korkarsa, bu takdirde iyiliği emretme ve kötülüğü nehyetme işini terkedebüir.
Faide: İyiliği emredip kötülükten nehyetmek, hür, köle, dişi ve erkek her yükümlüye borçtur. Fakat bu borç, farz-ı ayn değil, belki farz-ı kifâyedir. Çünkü Allahu Teâlâ,
"Sizden, iyiye çağıran, doğruluğu emreden ve fenalıktan meneden bir cemaat olsun. İşte başarıya erişenler yalnız onlardır." **[1144]**, buyurmuştur. Eğer herkese borç olsaydı, "Sizden bir cemaat bu işi yapsın" buyurmaz da, "Siz iyiliğe çağırın, doğruluğu emredin ve fenalıktan menedin" buyururdu. Ancak, bulunduğu yerde kendisinden "başka onu yapabilen yoksa, o zaman ona farz-ı ayn olur. Farz-ı kifâ-ye demek, bir toplumda bu görevi yerine getirecek birisi bulununca, diğerlerinden mecburiyet kalkar, demektir. Bu adam sevabı alır ve diğerlerinden de zorunluluğu kaldırır. Bunun için bir çokları farz-ı kifâyenin farz-ı ayından daha faziletli olduğunu söylemişlerdir. Çünkü yapılan işin yararı başkalarına dokunmaktadır. Evet, farz-ı kifâyenin sorumluluğunun düşmesi, başkası tarafından yapıldığı bilindiği takdirdedir. Aksi halde sorumluluk düşmez. Baksana, bir adam, yabancı kadındır diye bir kadın ile münâsebette bulunduktan sonra bunun kendi karısı olduğu anlaşılırsa, zina etmiş gibi işlem görür. Bunun aksine, kendi karışıdır diye münâsebette bulunduğu kadının, sonradan yabancı olduğu anlaşılırsa, zina hükmü bunda uygulanmaz. Aynı zamanda iyiliği emredip kötülükten nehyetmekte hepsinin aynı seviyede olmaları gerekir ki, birinin bu işe girmesi ile diğerlerinden günah sakıt olmuş olsun. Meselâ, birisi eli ve diğerleri de dilleri ile bozmaya muktedir oldukları vakit, görev, eli ile bozabilene yönelir. Ancak dil ile bozabilenler daha yakında ise veya dil ile bozabilenler, adamın yalnız zahirine değil, batınına da nüfuz edebilecek durumda iseler -el ile bozan yalnız dış görünüşlerini ıslah edecek vaziyette ise- o zaman da görev, dil ile düzeltenlere yönelir. Görülen kötülüğü kalb ile inkâr, hiç bir zaman hiç bir yükümlüden düşmez. Çünkü kalb ile inkâr, günahı çirkin görmektir. Bu ise her yükümlüye vaciptir. Hatta içlerinde tmam Ahmed'in de bulunduğu bir cemaat, *"O, İmanın en zayıf derecesidir."* hadîsine dayanarak, kalb ile inkârı terketmenin küfür olduğunu söylemişlerdir. Bilseydi, geri dönerdi. Fakat bilmeden kötülüğün işlendiği yere giden bir adama düşen vazife, yumuşaklık ve mülâyemetle onları uyarmaya çalışmaktır. Hatta başkasının ona müessir olacağını bilirse onu da çağırması gerekir. Meselâ, a'şarcılık veya devamlı gıybet ettiğim bildiği adama va'z u nasihat eder. Önce işlemekte olduğu günahın cezasını anlatarak bununla onu korkutur. Sonra güleryüz ve tatlı dil ile öğüdüne devam eder. Çünkü her şey Allah'ın bilmesi, dilemesi ve iradesiyledir. Allah'ın lutfunu ve onu günahdan koruyacağını, tevbe ederse affedip bağışlayacağını anlatır. Şayet adamı dili ile bu kötülükten men'e muktedir değil de ancak suratını ekşitEbilir ve ona küsebilirse, onu yapar. Bu gibilere sadece kalb ile buğzetmek yetmez. Şayet hâlâ yola gelmez ve kötülüğünde devam ederse sert ve kinci sözler söyler. Meselâ, cahil, ahmak, Allah'tan korkmaz, fâsık gibi kelimeler kullanır. Artık bu arada hiddetlenip de sevabını günaha çevirmekten de sakınmalıdır. Bunlar, el ile düzeltilmesi mümkün olmayan şeylerdedir. Fakat el ile bozulması mümkün olan -az bir içkiyi dökmek ve çalgı âletini kırmak, altın işlemeli ve ipek elbiseyi sırtından çıkarmak ve ölü hayvanı yemek gibi- hususlarda eli ile bozmaktan başkası yeterli değildir. Kendisi veya yardımcısı ile bu işlere engel olmaya çalışır. Lüzumsuz yere çalgı âleti kırıp adamı kızdırmaktan veya diğer bozguncuların işe karışması ile bir karışıklık çıkmasından sakınmalı ve lüzumu kadarını yapmakla yetinmelidir. Bu, hükümdarın görevidir, tmam icabında bir veya birkaç kişiye silâh zoruna kadar bu gibi kötülükleri önleme emrini verir.
Gazali diyor ki: "Kötülüğü önlemek için hükümdarın izin vermesine de ihtiyaç yoktur". Doğrusunun bu olduğunu söyleyenler de vardır. Nitekim fışkı ile öğünen fâsıkı öldürmek buna örnektir. Bu kötülüğü önlerken ölen asayiş görevlisi şehittir. Hükümdarlarda da hüküm aynıdır. Onun zalimane davranışlarında önce güzel öğüt ile onu uyarır, sonra -zararının dokunmamasından emin ise- sert davranır. Hatta zararının dokunacağını ve kendisini öldüreceğini bilse de hükümdara sert davranabilir. Çünkü sahih hadîsde, *"Şehitlerin en üstünü Hamza ve zalim hükümdara karşı çıkıp ona emredip nehyeden ve hükümdar tarafından öldürülen kimsedir."* buyurulmuştur.
Bir hayvanın, bir adamın malını telef ettiğini gördüğünde şayet korkmazsa onu men eder. Kendi uzvunu kesecek bir adamı gördüğü vakit -ölümle sonuçlansa da- onu menetmeye çalışır; çünkü gaye, kötülük kapısını kapamaktır. Malını telef etmeyi kasteden kimseye de -ölümle sonuçlansa da- yine mâni olur. Gece vakti süslenip dışarı çıkan kadına da engel olur. Silâhı ile ortada duran yol kesici eşkıyaya da mâni olur. Evlâd da anne ve babalarına yumuşaklıkla emreder ve nehyeder. Zorlanmadıkça onlara şiddet kullanmaz. Ancak böyle herkese va'z u nasihat edeceğim diye geçiminden de geri kalmaz. Yetecek kadar nafakasını temin eder, fazlasına bakmaz.[1145]

396. Kebire: Selâm Almamak

Verilen selâmı almamayı bazılar da kebireden saymışlardır. Fakat bu şüphelidir. Çünkü imamlardan bir kısmı

bunun sağîreden olduğunu açıklamışlardır. Şayet verilen selâmı almamak, selâmı verene bir hakareti tazammun ederse, o zaman kebire olur.[1146]

397. Kebire: Kendisine Kıyam Edilmesini Sevmek Ve Bununla Övünmek

Ebû Mucliz'den rivayete göre şöyle demiştir: “Muâviye, İbn Zübeyr ile İbn Amir’in yanına gidince İbn Amir ona ayağa kalktı, İbn Zübeyr ise oturdu. Bunun üzerine Muâviye İbn Amir'e, “Otur, çünkü ben Resûl-i Ekrem’in şöyle buyurduğunu işittim:

“Erkeklerin kendisine kıyam etmelerini seven kimse, cehennemdeki yerine hazırlansın.” [1147]
Ebû Umâme'den rivayete göre, şöyle demiştir:
“Resûl-i Ekrem değneğine dayanarak yanımıza gelince biz hemen ayağa kalktık. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:
“Acemlerin saygı olarak birbirlerine kıyam ettikleri gibi kıyam etmeyiniz.” [1148]buyurdu.
Tembih: Bunun kebireden olduğu, birinci hadîsin sarahatinden anlaşılmaktadır. Bunun için içeri giren kimsenin kendisi için ayağa kalkılmasını sevmesi haramdır, dedi ve bu hadîs ile delil çektiler. Yâni bazı mütegallibe ve cebbarların yaptığı gibi, kendisi oturduğu halde diğerlerinin devamlı olarak yanında ayakta durmaları doğru değildir. Nitekim Beyhaki buna işaret etmiştir. Diğer bazıları da bu hadîsden, “Kendisi oturduğu halde başkalarının karşısında ayakta durmalarını sevmesidir” mânâsını anlamışlardır. Bunun bir benzeri de emsallerine karşı üstünlük taslayabilmek için herkesin kendisine karşı ayakta durmasını sevmesidir. Fakat şayet böyle bir böbürlenme sözkonusu değil de yalnız bir ikram için istenirse, bu, haram olmaz. Zira bu zamanda dostluk ve samimiyetin ifadesi olarak bir şi'ar halini almıştır. Allahu Teâla lutûf ve keremiyle ona ve bize rahmet etsin, İbn îmad buna böyle işaret etmiş ve, “Büyüklerimizin ne ilim, fazilet, meziyet sahipleri aile ve akraba büyüklerine ve ileri gelenlere karşı kıyam müstehaptır” demeleri ikinci hadise münâfi değildir. Zira onlar, “Bu gibilere kıyam edilir” derken, bunun bir iyilik, saygı ve ikram olarak yapması gerektiğini söylemişlerdir. Yoksa riya ve onu büyültmek için değildir. Yasak edilen riya ve benlik için yapılan kıyamdır. Resûl-i Ekrem:
“Birbirine tazim edercesine Acemlerin kıyamı gibi” buyurmakla bunu açıklamıştır. Bunun içindir ki, bu hususa riâyet etmekle kıyamın mendup olduğu sabit olmuş ve mendup olduğunu inkâr edenleri red için bu husus ile ilgili sahih hadîsleri bir risalede toplamıştır. Hatta Ezraî, “Abdüsselâm’ın da işaret ettiği gibi, bu zamanda mendup değil, belki küsmeleri ve husûmetleri önlemek için vücûp hükmünü almıştır.” dedi.[1149]

398. Kebire: Savaşta Savaş İçin Veya Daha Büyük Kuvvete Katılmak İçin Olmayan Ve İki Mislinden Çok Bulunmayan Düşmandan Kaçmak

Allahu Teâlâ buyuruyor:
“Tekrar savaşmak için bir tarafa çekilmek veya bir başka topluluğa katılmak maksadı dışında, o gün arkasını düşmana dönen kimse Allah’tan bir gazaba uğramış olur. Onun varacağı yer cehennemdir. Ne kötü bir dönüştür.” [1150]
Ebû Hureyre radiyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem:
“Yedi helak edici günahtan sakının,” buyurdu. Ashâb:
“Ya Resûîallah, onlar nelerdir?” diye sordular. Resûl-i Ekrem:
“Allah'a şirk koşmak, sihir, haksız yere adam öldürmek, riba yemek, yetim malı yemek, savaş alanından kaçmak, habersiz mü’min ve iffetli kadınlara iffetsizlik isnad etmektir.” buyurdu.[1151]
Resûl-i Ekrem'e kebâirden soruldukda,
“Allah'a eş koşmak, müslümam öldürmek ve savaş alanından kaçmaktır.” [1152]buyurdu.
Taberâni'nin tefsirindeki rivayetinde; Resûl-i Ekrem'e kebâirden soruldukda,
“Allah'a ortak koşmak, anne ve babaya âsi olmak ve savaştan kaçmaktır.” buyurmuştur.
Yine Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
“Kebâir yedidir: Allah'a ortak koşmak, haksız yerde adam öldürmek, riba yemek, yetim malı yemek, savaş alanından kaçmak ve iffetli kadınlara iffetsizlik isnadında bulunmaktır.”[1153]
Yine Resûl-i Ekrem:
“Yedi büyük günahtan kaçının: Allah'a ortak koşmak, adam öldürmek ve savaş alanından kaçmaktır...”[1154], buyurmuştur.
Ebû'l-Kasım el-Beğavi'nin rivayetinde, İbn Ömer (r.a.) e kebâirden sordular. İbn Ömer de Resûl-i Ekrem’in, *“Onlar yedidir.”* buyurduğunu duydum, demiş. Resûl-i Ekrem’e:
“Onlar nelerdir? “diye sordum. Resûl-i Ekrem de:
“Allah’a ortak koşmak, iffetli kadınlara iffetsizlik isnad etmek, müslümanı öldürmek, savaş alanından kaçmak ve sihir yapmaktır,” buyurdu.[1155]
İbn Merdeveyh tefsirinde ve İbn Hibban “Sahih” inde şöyle yazılıdır: Resûl-i Ekrem’in Yemenlilere hitaben yazdığı mektupta farz, sünnet ve diyetler yazılı idi. Mektubu Hazm’ın oğlu Amr ile gönderdi. Bu mektupta ayrıca en büyük günahlar da yazılı idi. Bunlar: *“Allah'a şirk koşmak, haksız yerde adam öldürmek, sıkışık günde savaş alanından kaçmak, anne ve babaya âsi olmak, iffetli kadına iffetsizlik isnad etmek, sihir öğretmek, riba yemek ve yetim malı yemektir.”*[1156]

Sevban radıyallahu anh'ın rivayetine göre Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Üç günah vardır ki, bunlarla amel fayda vermez: Allah'a eş koşmak, anne ve babaya âsi olmak ve savaş alanından kaçmaktır."[1157]
Ebû Hureyre radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Her kim, Allah'a hiç bir şeyi ortak koşmadan, ecrini hesab ederek gönül hoşluğu ile maluım zekâtını vererek, işitir ve itaat eder Allah'a mülâki olursa, ona cennet vardır veya o, cennete girer. Beş günah vardır ki, onların keffâreti yoktur: Allah'a şirk koşmak, haksız yerde adam. öldürmek, mü'mine iftira etmek, savaş alanından kaçmak ve haksız yere başkasının malını zimmetine geçirmeye vesile olacak bağlayıcı yemindir." [1158]
Abdullah İbn Amr radıyallahu anhuma'dan, şöyle demiştir:
"Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem minbere çıktı ve:
"Yemîn ederim, yemin ederim," dedi ve sonra minberden inince:
"Müjdeler olsun, müjdeler olsun, kim beş vakit namazım kılar ve büyük günahlardan sakınırsa, cennetin dilediği kapısından girer," buyurdu. Muttalib diyor ki:
"Bir adamın Abdullah b. Amr'a:
"Sen bunları, Resûl-i Ekrem'den mi duydun?" diye sorduğunu işittim. Abdullah b. Amr:
"*Evet; anne ve babaya âsi olmak, Allah'a ortak koşmak, adam öldürmek, iffetli kadınlara iftira etmek, yetim malı yemek, savaş alanından kaçmak ve riba yemek (*bunları Resûl-i Ekrem'in saydığını duydum), dedi." [1159]
Ubeyd b. Umeyr el-Leysî'nin babasından rivayetine göre, babası şöyle demiştir:
"Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem Veda Haccı'nda şöyle buyurdu:
"Muhakkak Allah'ın dostları namaz kılanlardır. Kim Allah'ın kendisine farz kıldığı beş vakit namazı kılar, sevabını hesaba katarak Ramazan orucunu tutar, sevabını düşünerek gönül hoşluğu ile malının zekâtını verir ve Allah'ın yasakladığı büyük günahlardan sakınırsa, -hemen Ashâb'dan birisi:
"Ya Resûlallah, büyük günahlar kaç tanedir?" diye sordu. Resûl-i Ekrem:
"Büyük günahlar dokuz tanedir ki, en büyükleri: Allah'a ortak koşmak, haksız yere mü'mini öldürmek, savaş alanından kaçmak, namuslu kadına iftira etmek, sihir, yetim malı yemek, riba yemek, müslüman olan anne ve babaya âsi olmak, dirilerinizin ve ölülerinizin kıblesi olan Kabe'nin hürmetini helâl tanımaktır. Bu büyük günahlardan sakınarak, namazı kılarak ve malının zekâtını vererek bir kimse ölürse, kapılan altından olan cennetin ortasında Muhammed -sallallahu aleyhi ve sellemle- komşu olur." [1160]
Tembih: "Terceme"de anlattığım gibi savaş esnasında düşmandan kaçmayı kebâirden saymak, eskilerin açıkça anlattıklarına da uygundur.
İmam Şafii, "Müslümanlar, kendilerinin iki katı kâfirlerle savaşırken, daha büyük kuvvete katılma maksadı olmaksızın, kaçmaları haramdır. Düşman daha da çok olursa yine müslümanlarm geri dönüp kaçmalarını hoş karşılamam." demiştir ki bu, İbn Abbas'ın meşhur görüşüdür.[1161]

399. Kebire: Tâun'dan Kaçmak

Allahu Teâlâ şöyle buyuruyor:
"Binlerce kişinin memleketlerinden ölüm korkusu ile çıktıklarını görmedin mi? Allah onlara: "ölün" dedi, sonra onları diriltti." [1162]
Şunu bilmiş ol ki; Allahu Teâlâ herhangi bir konudaki hükmünü açıkladıktan sonra onu dinleyene iyice etki etmesi için, buna uygun bir kıssa da anlatır. Âyetteki "Hemze", âyetin nüzulünden önce muhatabın kıssayı bilmesine binâen sırf nefiy üzerine dahil olduğu için istifhâm-ı takriri olur. Onların hallerine taaccub ve tenbih içindir. Burada muhatap, ya Resûl-i Ekrem veya da âyeti duyan herkestir. Müfessirlerin çoğuna göre, binlerce insanın kaçtıkları Vâsıt'a yakın bir köydür. Burada taun hastalığı görüldü. Birkaç hasta hariç, burada hiç kimse kalmayıp hepsi çekilip gittiler. Taun hastalığı kaybolduktan sonra kaçanlar selâmetle geri döndüler. Geride kalanlardan sağ olanları, "Baksanıza, bunlar bizden daha akıllı; bu hastalık bir daha gözükürse biz de hastalık olmayan yere gideriz" dediler. Ertesi yıl yine bu hastalık zuhur edince, otuzbin veya yetmişbin oldukları söylenen bu şehir halkı tamamen şehri terkettiler. Vahidî, bunların üçbinden az ve yetrnişbinden çok olduklarını söyleyen yoktur. Buna göre (Arapçadaki bu sayı tabirlerinden de anlaşılacağı gibi) onbinden çok oldukları bir gerçektir. Bunlar şehri terkedip geniş bir vadiye inmek suretiyle burada bu hastalıktan kurtulacaklarını sandılar. Vadinin aşağı ve yukarı taraflarından iki melek, "Ölünüz" diye seslendi ve onlar da öldü, çürüdüler. Aradan bir süre geçtikten sonra Hazkil adında bir peygamberin yolu bu vadiye uğradı. Mûsâ aleyhisselâmdan sonra İsrâioğullarına gönderilen halifelerin üçüncüsüdür. Bunların birincisi Yûşa', ikincisi Kâlib'dir. Bu Hazkil, Kâlibi'n halifesidir. Annesi yaşlandıktan sonra Allah'tan çocuk istediği ve Allah da kendisine bunu verdiği için, Acuzenin oğludur da denir. Hasan ile Mukatil, onun Zülkifl olduğunu söylerler. Buna "Zülkifl" denmesi, yetmiş peygambere kefalet edip onları öldürmekten kurtardığı içindir. Hazkil, bu bir arada canlarını vermiş ölü insanların yanına gelince, bunlara ne oldu? diye derin bir düşünceye daldı. Allahu Teâlâ ona:
"Sana bir mucize göstermemi ister misin?" buyurdu. Hazkil:
" Evet, isterim, ya Rab," dedi. Allahu Teâlâ:
"Bu kemiklere seslen ve, "Ey kemikler, Allahu Teâlâ sizin uçarak bir araya gelmenizi emrediyor" de," buyurdu. Hazkil:
" Ey kemikler, Allah'ın emri ile bir araya toplanın," deyince, kemikler uçarak birbirlerine doğru yaklaşarak bir araya geldiler. Sonra Allahu Teâlâ:

“Ey Hazkil, bunlara çağır ve: “Ey kemikler, etlenin” de, buyurdu. Hazkil de aynı şekilde kemiklere seslendi ve kemikler etlenerek birer insan oldular. Sonra Allahu Teâlâ:
“Ey Hazkil, onlara söyle: “Allahu Teâlâ sizin canlı olarak ayağa kalkmanızı emrediyor” de, buyurdu. Hazkil aynı şekilde seslendi, onlar:
“Allah'ım, Seni noksan sıfatlardan tenzih ederiz, Sen yalnız ve yalnız Rabbimizsin, gerçek mâbûd ancak Sensin” diyerek ölüm izleri vücudlarmda belli olduğu halde memleketlerine döndüler. Zamanı gelince yâni ömürleri tükenince birer birer öldüler.
Yine bir haberde; Hazret-i Ömer Şam seferine çıktığı vakit Serğ mevkiine geldiğinde Şam'da veba hastalığı çıktığını haber aldı. Ashâb'ın ileri gelenleri toplandılar ve ne yapacaklarını istişare ettiler. Biraz uzakta olan Abdurrahman b. Avf gelinceye kadar kimse bir şey söyleyemedi. Abdurrahman b. Avf Resûl-i Ekrem’in,
Bir yerde veba hastalığının çıktığını duyduğunuz vakit, sakın oraya girmeyin, bulunduğunuz yerde çıkarsa oradan ayrılıp dışarı çıkmayın.”[1163], buyurduğunu duydum dedi ve Hz. Ömer de buradan geri döndü.
İbn Abbas radıyallahu anh bu adamların ölümlerini şöyle anlatıyor:
“İsrâiloğulları hükümdarlarından birisi, “Falan yere gidip orada savaşacağız” dedi. Ordu korkusundan:
“Orada veba hastalığı var gidemeyiz,” dediler. Bunun üzerine Allahu Teâlâ onlara veba hastalığını verdi. Onlar bu hastalıktan kaçmak üzere memleketlerini terkettiler. Bunu gören hükümdar:
“Allah'ım, bunların isyanını görüyorsun, bunlara öyle alâmet ve mucize göster ki. Senden ve Senin vereceğin belâdan kurtulamayacaklarını anlasınlar,” diye dua etti. Onlar memleketlerinden çılanca Allahu Teâlâ mallarına varıncaya kadar hepsini öldürdü. Sekiz gün ölü olarak yattı ve vücudları şişmeye başladı. İsrâiloğuliarı bunların burada öldüklerini duyunca onları defnetmek üzere yanlarına geldiler. Fakat çok oldukları için bunları defnetmekten âciz kaldılar. Yırtıcı hayvanlar bunları parçalamasın diye etraflarına duvar çit çevirdiler. Sekiz gün geçtikten sonra Allahu Teâlâ onları diriltti. Fakat ölü kokusundan kendilerinde ve hatta kendilerinden sonra gelen nesillerinde Allahu Teâlâ bir koku izi bıraktı.
Bu hususta daha başka rivayetler de vardır.
Allahu Teâlâ’nın onlara, *“Ölün”* buyurması, *“Bir şeyi murad ettiğimiz vakit ona emrimiz “Ol” demektir ki, o da hemen oluverir”* kabilindendir. Aslında burada “Ol” veya “Öl” diye bir emir yoktur. Dilediği anda ölür ve dilediği anda olur. Maksad, istenen şeyin hemen oluverdiğini ifade etmektir. Bazıları da bu emir, Peygamber veya meleğe böyle söyle diye emirdir, dedilerse de birinci tevcih açıktır.
“Sonra onları diriltti.” buyurması da, onların öldükten sonra dirilmelerinin açık bir ifadesidir. Aynı zamanda bu, mümkündür. Haberi sadıktır, hüküm kesindir. Mutezile, “Bu ölüyü diriltme, tabiat üstü âdeti bozan bir olaydır, bu ise mucizedir, bu da ancak peygamberlerde görülebilir.” demişlerse de, Ehl-i Sünnet bunu reddederek, tabiatüstü ve metafizik olarak âdete aykırı düşen bu gibi olayların keramet yolu ile veliden de sâdır olmasını caiz görmüşlerdir. Bunu inkâr, kendini beğenmek, akıl ve duyuları inkârdan başka bir şey değildir.
Onları diriltmenin sebebi, geri kalan ömürlerini yaşamaları içindir. Ölüm acısı görmeden âni olarak öldükleri kıssada anlatılmıştı. Bir uyku.gibi yattılar. Böylece Mûtezile'nin, “Ölüm yaklaştığı vakit marifetler zarurî olur, zorluklar görülür. Bunun için yaşadıkları sürece bunu hatırda tutmaları gerekir. Zira akıl başta olduktan sonra önemli işler unutulmaz. O bilgiler onlarda kalır ve bu bilgiler kendilerinde kalınca artık teklif de mümteni olur. Nitekim âhirette de durum böyledir” dedikleri de reddedilmiştir. Bununla beraber yine biz deriz ki: Kabul edelim, onlar ölüm ânında bunları gördüler. Bunları görmekle artık daha unutmazlar ve unutmadıkları için teklife de lüzum yok denemez. Caizdir, ki, onları denemek için Allahu Teâlâ onların gördükleri o dehşetleri onlara unutturmuş olur ve bu suretle geri kalan ömürlerinde yine teklif hükmü baki kalır. Kalan ömürlerini yaşamak için yine mükellef olurlar. Faul vezninde olan taun, ta'n etmek, dil uzatmaktan ibarettir. Yalnız kelime şeklini değiştirmiştir, yâni “Ta'n”dan “Taun” olmuştur. Veba ile ölümün adı olmuştur. Ölüm hastalığı cevheri veba ile taun bir anlamda olduğu vakit doğrudur, fakat böyle değildir. Veba ayrı, taun da ayrıdır. Veba, içdeki bir hastalık sebebiyle genel bir ölümdür. Taun ise bedende çıkıp koltuk altı ve yumuşak yerler gibi her tarafı doldurur. Hz. Aişe radıyallahu anha'dan gelen bir rivayette Resûl-i Ekrem:
“*Ümmetim ancak ta'n ve taûn'dan ölür,”* buyurdu. Hz. Aişe:
“Ya Resûlallah, bu ta'n, onu anladık, fakat taun nedir?” diye sordum, diyor. Resûl-i Ekrem:
“Deve bezi gibi bir bezdir; onunla ölen şehit gibidir, ondan kaçan ise savaştan kaçan gibidir,” buyurdu.[1164]
Âlimler diyorlar ki, bu öyle bir hastalıktır ki, Allahu Teâlâ bunu bazı âsi ve kâfirlere azâb olarak gönderdiği gibi, bazı iyi kimselere de şehâdet derecesi vermek için gönderir. Nitekim taun hakkında Muâz, “O, bir rahmet, sizin için bir şehâdet ve Peygamberimizin duasıdır.” demiştir ki, bu da Resûl-i Ekrem’in,
“Allah'ım, Muâz ve aile efradına rahmetinden bol nasibini ver.” diye dua etti ve onu da taun avucundan yakaladı.
Ebû Yâlâ’nın rivayetinde Resûl-i Ekrem:
“Taun, ümmetime, cinden olan düşmanlarından isabet eder deve bezi gibi bir bezdir. Kim bu hastalıkta sabreder ve Allah'tan şifa dilerse hudut boylarında nöbet bekleyen mücahidler gibi sevap alır. Her kim de bu hastalığa yakalanır da bundan ölürse şehit olur. Bundan kaçan ise savaş alanından kaçan gibi günahkâr olur.”, buyurmuştur. Bezzâr'ın da benzer rivayeti vardır.[1165]
Cabir b. Abdullah radıyallahu anhuma'dan, şöyle demiştir:
“Resûl-i Ekrem’in taun hakkında şöyle buyurduğunu duydum:
“Taundan kaçan savaş alanından kaçan gibidir, sabredip ölene ise şehit mükafatı vardır.” [1166]
Tembih: Taundan kaçmayı kebâirden saymak, birçok müfessirlerin anlattığı gibi bu âyetin zahirinden ve bu hadîslerden anlaşılmaktadır. Her ne kadar teşbih, müşebbeh ile müşebbehün bih. arasında her yönde eşitliği gerektirmezse de, kebire olmakta onun benzeri olmasını gerektirir. Zira makam, bunların kebire olmakta müsavi

olmalarını gerektirir. Çünkü burada hastalıktan kaçmayı, savaş alanından kaçmaya benzetmekteki gaye, onu da savaş alanından kaçan gibi menetmektir. Bu da ancak onun kebire olması ile tahakkuk eder.
Bununla beraber yine her yönü ile eşit olmadıklarını da biliyoruz. Zira her ikisi de kebâir olmakla beraber, savaştan kaçanın günahının büyük olduğunda şüphe yoktur. Zira taun görüldüğü yerden .kaçan kimse, mikrop almamış ise kimseye bir zararı olmaz. Ancak, oradaki hastaların hizmeti aksamış olur, bu ise elbette kebâirdendir. Çünkü hastayı mukadderatı ile başbaşa bırakmak, değil islâmiyet, insanlık adına da bağışlanmayacak bir hıyanettir. Şayet bu kaçan kimse mikrop almışsa getirdiği mikropla zararı muayyen sahayadır, umumi değildir. Fakat savaş alanından kaçmak, oradaki askerlerin moralini bozmak ve neticede düşman ordusunun îslâm diyarını istilâ edip mal, can, ırz ve namuslarını paymal edecekleri için, elbette savaştan kaçanın günahı ile öbür adamın günahı bir tutulamaz. Bununla beraber her ikisi de kebâirdir.
Aişe radıyallahu anha'dan rivayete göre; müşârunileyha Resûl-i Ekrem'e tâun'u sormuş, Resûl-i Ekrem ona şöyle demiş:
"Taun bir azabtır. Allahu Teâlâ onu dilediği millete gönderdi. Sonra Allah onu mü'minlere rahmet kıldı. Tâûn'a rastladığında sabredip ecir bekleyerek, Allah'ın, başına yazdığından başka bir şey gelmeyeceğini bilerek (tedbire tevessül etmek suretiyle) yerine oturan kimse, şehid sevabına nail olur."[1167] Hz. Ömer ve Ashâb-ı Kiram Serğ'den döndükleri vakit Abdurrahman b. Avf radıyallahu anh'ın haber vermesi üzerine bu hadîsin gereği ile amel etmişlerdir. Taberi diyor ki:
"Bu hadis, tehlikelere karşı gelmeden önce gerekli önleyici ve koruyucu tedbiri almayı; saldırgan tehlikelerden saldırmadan önce sakınmayı bize emrecüyor ki, her tehlikeli işde durum aynıdır. Bunun müeyyide ve benzeri Resûl-i Ekrem'in,
"Düşmanla karşılaşmayı temenni etmeyin, Allah'tan afiyet dileyin. Düşmanla karşılaştığınız vakit sabredin."[1168], buyurduğudur.
Hz. Ömer Serğ'den geri dönme kararını verdiği vakit, Ebû Ubeyde:
"Allah'ın kaderinden mi kaçıyorsun, ey Ömer?" dedi. Hz. Ömer:
"Keşke bu sözü sen değil de başkası söylemiş olsaydı; evet, Allah'ın kaderinden yine Allah'ın kaderine sığınıyorum," dedi. Yâni evet, herkes mukadder olan akibetine uğrayacak, bundan kurtuluş yok, fakat Allahu Teâlâ tehlikelerden kaçınıp korunmayı da bize emretmiştir. Biz de bu sebeplere baş vuruyor, kendimizi tehlikeye atmıyoruz. Hz. Ömer devamla:
"Senin deven kaçıp iki tarafı bulunan; bir tarafı bolluk ve yeşillik, öbür tarafı kayalık olan bir dereye gitse, bu derenin yeşillik olan tarafında veya kupkuru olan tarafında , yani hangi tarafında yayılırsa her ikisi de Allah'ın takdiri ile değil mi?" dedi ve geri Medine'ye döndü.[1169]
Tâûn'dan ölmenin şehâdet olduğuna dâir. Bu rivayetlerde savaşlarda ölen şehitlerden başka diğer şehitler de anlatılmaktadır.
Ebû Hureyre radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Size göre şehit kimdir?" buyurdu. Ashâb:
"Ya Resûlallah, Allah yolunda öldürülen şehittir," dediler. Resûl-i Ekrem:
"Doğrusu bu takdirde ümmetimin şehitleri çok azdır," buyurdu. Ashâb:
"O halde şehitler kimlerdir ya Resûlallah?" diye sordular. Resûl-i Ekrem:
"Allah yolunda öldürülen şehittir. Allah yolunda ölen şehittir. Tâûn hastalığından ölen şehittir. Karın hastalığından ölen de şehittir," buyurdu.[1170]
Ebû Hureyre radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem:
"Şehitler beş sınıftır: Tâun'dan, ishalden ölenler, suda boğulanlar, duvar ve toprak altında kalıp ölenler ve Allah yolunda şehit düşenlerdir."[1171], buyurmuştur.
Ubâde.b. es-Sâmit radıyallahu anh'den: Şöyle demiştir:
"Biz ziyaret etmek üzere Abdullah b. Revaha'nın yanına girdik. O esnada o, baygınlık geçirdi. Biz:
"Allah sana. merhamet etsin, doğrusu biz, senin bundan başka şekilde ölmeni temenni ederiz ve yine doğrusu biz, senin için şehâdet dileriz, dedik. Tam o esnada Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem içeri girdi ve:
"Siz neyi şehâdet sayıyorsunuz?" buyurdu. Orada bulunanlar sustular. Abdullah b. Revana kımıldadı ve:
"Resûlullah sallallahu aleyhi ve selleme cevap verseniz ya?" dedi. Sonra da kendisi Resûl-i Ekrem'e cevap vererek:
"Biz, Allah yolunda öldürülmeyi şehâdet sayıyoruz," dedi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:
"Doğrusu bu takdirde Ümmetimin şehitleri çok olur; Allah yolunda öldürülmekte şehâdet vardır, tâun'dan ölmekte şehâdet vardır, ishalden ölmekte şehâdet vardır, suda boğularak ölmekte şehâdet vardır, karnındaki çocuğu ile birlikte ölen lohusada da şehâdet vardır." [1172]buyurdu.
Rebi el-Ensârî radıyallahu anh'den: Şöyle demiştir:
"Resül-î Ekrem kardeşimin oğlu Cebr el-Ensârî'yi ziyarete geldi. Hastanın çoluk çocuğu ağlaşıyorlardı. Cebr onlara:
"Resûl-i Ekrem'in huzurunda ağlayıp seslerinizle onu rahatsız etmeyin," deyince, Resûl-i Ekrem:
"Onları bırak, adam hayatta iken ağlasınlar da ölünce sükût etsinler," buyurdu. Orada bulunanlardan bazıları Cebr'e:
"Biz senin yatakta ölmeni görmek istemiyoruz; Resûl-i Ekrem'le birlikte savaşırken şehit düşmeni arzu ediyoruz," dediler. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:
"Şehadet, ancak Allah yolunda öldürülmekle midir? Doğrusu bu takdirde ümmetimin şehitleri çok az olur. Savaşarak ölmek şehâdettir. Kann ağrısından ölmek şehâdettir. Tâûn'dan ölmek şehâdettir. Çocuğu karnında

olduğu halde Iohusalı kadının ölmesi şehâdettir. Yanarak ölmek şehâdettir. Suda boğularak ölmek şehâdettir. (Akciğer üzerinde meydana gelen ve Tıb dilinde Blorid denilen) Zatü'l-Cenb hastalığından ölen de şehittir."[1173]
Râşid b. Hubeyş radıyallahu anh'den: Şöyle demiştir:
"Resûl-i Ekrem, hastalığında Ubâde b. es-Sâmit radıyallahu anh'ı ziyaret etmek üzere yanma girdi. Şöyle buyurdu:
"Ümmetimden kimin şehit olduğunu biliyor musunuz?" buyurdu. Orada bulunanlar sükût ettiler. Ubâde b. es-Sâmit:
"Beni doğrultun," dedi ve onu doğrulttular. O, şöyle dedi:
"Ya Resûlallah! Sabredip alacağı mükâfatı hesap ederek Allah yolunda öldürülen kimsedir," dedi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:
"Doğrusu bu takdirde ümmetimin şehitleri az olur, Allah yolunda öldürülmek şehâdettir. Tâûn'dan ölmek şehâdettir. Suda boğularak ölmek şehâdettir. Karın ağrısından ölmek şehâdettir. Lohusalık halinde ölmek şehâdettir. Bu halde ölen kadını sofası ile birlikte çocuğu çekerek cennete götürür." buyurdu. Ebû'l-Avvam: "Beyt-i Makdis'in hizmetçisi, yanarak ölmek ve süll denilen (akciğer) hastalığından ölmek şehâdettir." ilâvelerini yaptı." [1174]
Câbir b. Atik radıyallahu anh'den rivayete göre şöyle demiştir:
"Resûl-i Ekrem Abdullah b. Sabit radıyallahu anh'ı ziyarete geldi. Onu kendinden geçmiş baygın halde buldu. Ona seslendi ise de cevap alamadı. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem istirca' etti *("înna lillâh ve innâ ileyhi râciûn"* dedi) ve:
"Ey Rebî'in babası, biz sana çok üzüldük," deyince kadınlar çığlık attı ve ağladılar. İbn Atik ise onları susturmaya çalıştı. Resûl-i Ekrem ona:
"Onları bırak, vacip olunca artık hiç kimse ağlamasın," buyurdu. Âshâb:
"Vucûb nedir, ya Resûlallah?" diye sordular. Resûl-i Ekrem:
"Ölünce," buyurdu. Hastanın kızı:
"Vallahi, muhakkak ben senin şehit olmanı istiyorum; çünkü sen hazırlığını yaptın," dedi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem;
"Muhakkak Allah, ecrini niyete göre verir, size göre şehâdet nedir?" buyurdu. Ashâb:
"Allah yolunda öldürülmektir," dediler. Resûl-i Ekrem:
"Allah yolunda öldürülmekten başka yedi çeşit şehâdet vardır. Karın ağrısından ölen şehittir. Boğularak ölen şehittir. Zatü'l-Cenb hastalığından ölen şehittir. Tâûn'dan ölen şehittir. Yanarak ölen şehittir. Çökük altında kalarak Ölen şehittir. Karnındaki çocuğu ile birlikte ölen kadın şehittir." **[1175]**, buyurdu.
Resûl-i Ekrem'in azadlı kölesi Ebû Asîb radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:
"Cebrail aleyhisselâm bana sıtma ve tâûn hastalıklarını getirdi. Sıtmayı Medine'de alıkoydum, tâûn hastalığını Şam'a gönderdim. Tâûn, ümmetim için şehâdet, kâfir için azabtır." [1176]
Ebû Münîb el-Ahdeb radıyallahu anh'den rivayete göre, şöyle demiştir:
"Muâz, Şam'da îrad ettiği hutbede tâûn'dan söz etti ve:
"O, sizin için rahmet ve peygamberinizin duasıdır. Bu hastalık, sizden önceki iyileri öldürmüştür; Allah'ım, bu rahmetten Muâz'ın çoluk çocuğuna bol nasib ver, dedi sonra da minberden indi ve Abdurrahman b. Muâz'ın yanına girdi. Abdurrahman:
"Hak Rabbindendir, sen sakın şüphecilerden olma" mealindeki âyeti okudu. Bunun üzerine Muâz da:
"Sen inşaallah beni sabredicilerden bulacaksın," âyetini okudu.[1177]
Muâz İbn Cebel radıyallahu anh'den: "Resûl-i Ekrem'in şöyle buyurduğunu duydum" demiştir:
"İlerde Şam'a göçeceksiniz, orası fethedilecektir. Fakat orada sizin için çıban veya sivilceye benzeyen bir hastalık vardır ki insanı karnının yumuşak yerlerinden yakalar. Bu suretle o hastalık sebebiyle Allah onların günahlarını siler ve onlara şehit sevabı verir". Muâz İbn Cebel hadîsin bu kısmını naklettikten sonra:
"Allah'ım, bu rivayeti Muâz'ın Resûl-i Ekrem'den duyduğunu biliyorsan ki mutlaka biliyorsun Muâz ve ehline bu hastalıktan bolca nasibini ver, dedi. Gerçekten de öyle oldu, tâûn onlara isabet etti ve hepsi de öldü, onlardan hiç kimse kalmadı. Bu hastalık Muâz'ın baş parmağında görülünce o şöyle diyordu: "Bütün dünya nimetleri beni bu kadar sevindirmezdi." [1178]
Ebû Mûsâ el-Eş'ari radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem:
"Ümmetimin helaki, savaşın çokluğu ile tâûn'dandır," buyurdu. Kendisine:
"Ya Resûlallah, bu savaş, onu bildik, fakat tâûn nedir?" diye sordular, Resûl-i Ekrem:
"O, cinlerden olan düşmanlarınızın süngüsüdür, hepsinde sizin için şehitlik vardır," buyurdu." [1179]
Yine Resûl-i Ekrem:
"Allah'ım, ümmetimin ölümünü senin yolunda savaşarak öldürülmek ve tâûn ile kıl." **[1180]** buyurmuştur.
Irbaz İbn Sâriye radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Kıyamet günü şehitlerle başı yastıkta ölenler, tâûn hastalığından ölenler hakkında Rablerine davacı olurlar. Şehitler şöyle derler:
"Onlar, bizim gibi öldürüldüler. Başı yastıkta ölenler ise:
"Kardeşlerimiz bizim gibi yataklarında öldüler," derler. Allahu Tebâreke ve Teâlâ şöyle buyurur:
"Onların yaralarına bakınız; eğer öldürülenlerin yaraşma benziyorsa, onlar şehitlerdendir ve onlarla beraberdirler. Bakarlar ki yaraları şehitlerin aldıkları yaralara benziyor." (Yâni süngü ve kurşun yaraları gibi derindir).[1181]
Taberâni'nin sened-i lâbeis ile aynı mealde bir rivayeti daha vardır. Bu hadîsde, "*Yaralarından akan kan misk gibi*

kokuyorsa" ziyâdesi vardır.[1182]
Ebû îshak el-Şubey'î radıyallahu anh'den: Şöyle demiştir:
"Süleyman b. Surad Hâlit b. Urfuta'ya veya Halit b. Süleyman radıyallahu anh'aya:
"Resûl-i Ekrem'in, *"Karın hastalığından ölen kimse kabrinde azab olmaz."* buyurduğunu duymadın mı? dedi. Oda:
"Evet, duydum, diye cevap verdi." [1183]

400. Kebire: Ganimet Maunda Hıyanet Etmek

401. Kebire: Ganimet Malını Gizlemek

Allahu Teâlâ şöyle buyuruyor:
"Hiç bir peygambere ganimet ve millet malına hıyanet yaraşmaz. Haksızlık kim yaparsa, kıyamet günü yaptığı ile gelir, ssnra haksızlık yapılmaksızın herkese kazanmış olduğu ödenir."[1184]
Abdullah b. Amr b. el-Âs radiyallahu anh'den rivayete göre şöyle demiştir:
"Resûl-i Ekrem'in ekmeği ile geçinen Kerkire adında bir adam vardı. Bu adam ölünce, Resûl-i Ekrem:
"O adam cehennemdedir," buyurdu. Bunun üzerine gidip eşyasını karıştırdılar; ganimetten bir aba çalmış olduğunu gördüler." [1185]
Abdullah b. Şakik'den rivayete göre, Resûl-i Ekrem'den duyan birisi ona şöyle haber verdi. Resûl-i Ekrem Vâdi'l-Kurâ'da bulunduğu sırada kendisine bir adam gelerek:
"Senin azadlı kölen veya falan uşağın şehit oldu," dedi. Resûl-i Ekrem:
"Hayır, ganimet malından çaldığı bir aba onu cehenneme sürüklemiştir," buyurdu." [1186]
Zeyd İbn Halid radıyallahu anh'den rivayete göre şöyle demiştir:
"Resûl-i-Ekrem'in Ashâb'ından biri Hayber günü öldü. Durumu Resül-i Ekrem'e bildirdiler. Resûl-i Ekrem:
"Arkadaşınızın namazını kılın," buyurunca, Ashâb buna şaşırdı. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:
"Doğrusu sizin bu arkadaşınız Allah yolunda ganimet malından çalmıştır," buyurdu. Biz bunu duyar duymaz hemen onun eşyasını karıştırdık ve nihayet eşyası arasında iki dirhem değerinde bile olmayan yahûdi boncuklarından birkaç boncuk bulduk," dediler."[1187]
İbn Âbbas radıyallahu anhuma'dan rivayete göre şöyle demiştir:
"Ömer radıyallahu anh bana haber vererek şöyle dedi:
"Hayber günü olunca Resûlullah'ın Ashâb'ından bazı kimseler gelerek:
"Fülân şehittir, fülân şehittir, fülân şehittir," dediler, hatta bir adama uğradılar ve, "Fülân da şehittir" deyince, Resûl-i Ekrem:
" Hayır hayır, çünkü ben onu çaldığı bir bürde veya aba ile cehennemde gördüm," dedi, sonra da:
"Ey Hattab'ın oğlu (Ömer), git insanlara seslen, "Cennete ancak mü'min olanlar girer." buyurdu." [1188]
Hablb İbn Mesleme radıyallahu anh'den rivayete göre şöyle demiştir:
"Ebû Zerr'in şöyle söylediğini işittim: "Resül-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Ümmetimden savaşan mücahidler ganimet mallarına hıyanet etmese, hiç bir düşman hiç bir vakit karşılarında duramazdı." Ebû Zer radıyallahu anh, Habib İbn Mesleme'ye:
"Düşman, karşınızda bir koyun sağacak kadar dayanabiliyor mu?" diye sordu. Habîls b. Mesleme:
"Evet, bir koyun değil, belki üç koyun sakıncaya kadar da dayandığı oluyor," dedi. Bunun üzerine Ebû Zer:
"Kabe'nin Rabbine yemîn olsun ki, ganimet mallarına, hıyanet ettiniz", dedi." [1189]
Ebû Hureyre radıyallahu anh'den şöyle dediği rivayet olunmuştur :
"Bir gün Resûl-i Ekrem aramızda kalktı hutbe irad etti ve ganimet ve devlet malına hıyanet hakkında konuştu. Hıyanetin fenalığını büyüttü ve hükmünü açıkladı da şöyle buyurdu:
"Sakın sizden birinizi kıyamet gününde omuzunda sığır böğürerek bulmayayım. Bu kimse bana:
"Va Resûlallah, bana yardım et," der. Ben ise:
"Sîze hiç bir surette şefaat etmeye gücüm yetmez, ben sana dünyada Allah'ın hükmünü tebliğ ettim," derim.
"Sakın sizden biriniz kıyamet gününde omuzunda ganimet atı kişneyerek benimle yüzleşmesin. O bana:
"Ya Resûlallah, bana yardım et," der. Ben de:
"Senin için hiç bir suretle şefaat etmeye muktedir değilim. Ben dünyada sana Allah'nı hükmünü tebliğ ettim," derim.
"Sakın sizden biriniz, kıyamet günü omuzunda koyun meleyerek mahşer yerine gelmesin. O bana:
"Aman ya Resûlallah, bana yardım et", der. Ben ise ona:
"Ben senden hiç bir şeyi kaldırmaya muktedir değilim, çünkü ben dünyada sana Allah'ın hükmünü tebliğ ettim, diye cevap veririm."
"Sakın sizden biriniz kıyamet günü omuzunda bağıran birisi olduğu halde benimle karşılaşmasın. O bana:
"Meded ya Resûlallah, beni kurtar, der. Ben ona:
"Ben sana bir yardımda bulunamam, çünkü ben dünyada sana Allah'ın emrini tebliğ ettim," derim.
"Sakın sizden biriniz kıyamet günü çalınmış mallar omuzunda hareket eder olduğu halde karşıma çıkmasın. Bana:
"Ya Resûlallah, bana yardım et, der. Ben ise ona:
"Sana hiç bir yardımda bulunamam. Ben dünyada sana Allah'ın hükmünü tebliğ ettim," derim.
"Sakın sizden biriniz kıyamet günü altın ve gümüş yüklenmiş olduğu halde benimle karşılaşmasın. O

bana: *"Ya Resûlallah, bana yardım et," der. Ben ise ona:*
"Sana hiç bir suretle yardım edemem. Dünyada sana Allah'ın hükmünü tebliğ ettim," derim." [1190]
Abdullah b. Amr b. el-Âs radıyallahu anhuma'dan şöyle demiştir:
"Resûl-i Ekrem bir ganimet elde ettiği zaman Bilâl'a emreder o da insanlara seslenir de onlar ganimetlerini alır gelirler. Resûl-i Ekrem ganimetin beşte birini alır, diğerini bölerdi. Bir gün Bilâl'ın çağrısından bir süre sonra adamın biri elinde kıldan bir yular olduğu halde çıkageldi ve:
"İşte bu da ganimetten bende olanıdır," dedi. Resûl-i Ekrem bu zata:
"Bilâl'ın üç defa çağırdığını (elinde ganimet malı olanlar alıp gelsinler dediğini) duymadın mı?" buyurdu. Adam:
"Evet, duydum," deyince, Peygamberimiz:
"O halde onu getirmene ne engel oldu?" buyurdu. Adam özür diledi. Bunun üzerine Peygamberimiz:
"Kalsın sende, kıyamet günü onunla mahşer yerine gelirsin, şimdi ben onu senden kabul etmem," buyurdu."[1191]
Ebû Hureyre radıyallahu anh'den rivayete göre şöyle demiştir:
Resûl-i Ekrem'le birlikte Hayber (savaşın) a çıktık. Allah da bize fethi müyesser kıldı. Ganimet olarak altın ve gümüş almadık, sadece eşya, yiyecek ve giyecek aldık. Sonra Vâdi'l-Kurâ'ya çekildik. Resûl-i Ekrem'in yanında bir kölesi vardı. Bu köleyi ona Cüzam kabilesinden Dabîb oğullarından Yezid'in oğlu Rifa'a adında bir zat hibe etmişti. Vadiye indiğimiz zaman Resûl-i Ekrem'in kölesi tahtırevanına girmek için ayağa kalktı. Tam bu esnada kendisine bir ok isabet etti. Eceli geldi de öldü. Bunun üzerine biz:
"Ona şehâdet mübarek olsun, ya Resûlallah," dedik. Resûl-i Ekrem:
"Hayır, Muhammed'in canını kudret elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, Hayber savaşında taksim edilmeyen ganimet mallarından almış olduğu şu hırka ateş olarak onun üzerinde alev alev yanmaktadır," buyurdu. Herkesi bir korku almıştı. Derken bir zat bir yahut iki adet pabuç tasması getirdi ve:
"Ey Allah'ın Resulü, bunu Hayber gününde almıştım," dedi. Resûl-i Ekrem:
"Ateşten bir papuç tasması, yahut ateşten iki papuç tasması," buyurdu." [1192]
Ebû Rafı radıyallahu anh'den rivayete göre şöyle demiştir:
"Resûl-i Ekrem ikindi namazını kıldıktan sonra Abdüleşhel oğullarının yurduna gider orada onlarla akşama kadar konuşurdu. Ebû Rafî diyor ki: "Yine bir gün akşam namazına yetişmek üzere bu kabileden sür'atle gelirken Baki mezarlığına uğradık. Resûl-i Ekrem burada:
"*Yazıklar olsun sana, yazıklar olsun sana, yazıklar olsun sana,"* dedi. Bu benim ağırıma gitti, geri kaldım, bana söylediğini sandım. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:
"Ne oluyorsun, yürüsene?" buyurdu. Ben:
"Bir olay oldu, onun için geriledim," dedim. Resûl-i Ekrem:
"Ne oldu?" diye sordu. Ben:
"Siz bana, yazıklar olsun," dediniz, dedim. Resûl-i Ekrem:
"Hayır, sana demedim. Bu mezar falancınındır. Ben onu falan kabileye sâî olarak gönderdim, o da aldığı mallardan bir bürde'yi gizledi. Ona ateşten benzeri giydirildi de ona üzüldüm," buyurdu." [1193]
Sevbân radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem:
"Üç şeyden uzak olarak kıyamet gününde mahşer yerine gelen cennete girer: Kibir, ganimet malına hıyanet ve borçtur." [1194] buyurmuştur.
Ebû Hazim radıyallahu anh'den şöyle demiştir:
Resûl-i Ekrem'e ganimet mallarından bir sahtiyan getirdiler ve:
"Ey Allah'ın Resulü, bu senin, bununla güneşten gölgelenirsin," dediler. Resûl-i Ekrem:
"Peygamberinizin ateşten bir gölge ile gölgelenmesini mi istiyorsunuz?" buyurdu (ve onu kabul etmedi)."[1195]
Buraya kadarki rivayetler ganimet malına hıyanete dâirdir. Ganimeti gizleme hakkında da rivayetler vardır.
Semûrete İbni Cündüb radıyallahu anh'den rivayete göre şöyle demiştir:
"Bundan sonra, Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyuruyordu:
"Çalınan ganimeti gizleyen, onu çalan gibidir." [1196]
Tembih: Ganimet malına hıyaneti kebâirden saymak, herkesin açıkça ifade ettikleri bir hükümdür. Diğer bazıları, "Ortak maldan gizlemek, hazine ve zekât mallarından yemek de aynı hükümdedir." demişlerdir. Bunların arasında fark olmadığı meydandadır. Hatta zekâta müstahak olanla olmayan da aynı durumdadır. Çünkü zekâtı alabilecek olan onu çalamaz, belki sahibinin ona temlik etmesi gerekir. Zekât olarak ayrılan mal da aynı hükümdedir, temlik olmayınca olmaz, borç zimmetinde kalır. Taberâni'nin rivayetinde; Resûl-i Ekrem bir yere yaslanmış duruyordu. Ashâb-ı Kiram da büyük günahları sayıyorlardı:
"Allah'a şirk koşmak, yetim malı yemek, savaş alamndan kaçmak, namuslu kadına iftira etmek, anne ve babaya âsi olmak, yalan konuşmak, ganimet malına hıyanet etmek, sihir yapmak ve riba yemek". Onlar bunları sayınca, Resûl-i Ekrem:
"Ya:
*"Allah'ın ahdini ve yeminlerini az bir değere değişenlerin, İşte onların, âhirette bir paylan yoktur. Allah onlara kıyamet günü hitab etmiyecek, onlara bakmayacak,, onları temize çıkarmayacaktır. Elem verici azâb onlar içindir."***[1197]***, âyetinde anlatılanı ne yaptınız?"* buyurdu.
Şunu da bil ki; ganimet malına hıyanet, savaşanların hepsini ilgilendirir. Yâni erinden tutun da kumandanına varıncaya kadar hatta hükümdarına kadar hepsini ilgilendirir. Bundan hiç kimse bir şey gizleyemez. Taksimden önce bu mala kimse el uzatamaz. Ganimet malı önce kumandana götürülür. Kumandan bu malın beşte birini hazine

için ayırır kalanını taksim eder. Ancak bazılarına göre, şartlarına uygun olarak kendisi ve hayvanının yiyeceği için taksimden önce yetecek kadar alabilir.[1198]

EMAN BABI

402. Kebire: Öldürmede Zulüm

403. Kebire: Ahdi Bozmak

404. Kebire: Eman Zimmet Veya Ahdi Olana Zulüm

Allahu Teâlâ şöyle buyuruyor:
"Ahdi yerine getirin. Doğrusu verilen ahidde sorumluluk vardır." [1199]
"Ey mü'minler, akidleri yerine getirin."[1200] Bunlardan birisi de, müşriklerle aramızdaki muahede, anlaşmalar ve emân, pasaport verme işlemleridir.
Abdullah b. Amr b. el-Âs radıyallahu anhuma'dan: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Dört haslet vardır ki, bunlar kimde bulunursa, o kimse hâlis münafık olur. Bir kimsede bunlardan biri bulunursa, bu huyu bırakıncaya kadar, o kimsede nifaktan bir parça vardır. Bu huylar: Kendisine emniyet edilirse hıyanet eder, konuşurken yalan söyler, ahdederse sözünde durmaz ve niza ederse aşırı gider." [1201]
Ebû Hureyre radıyallahu anh'den rivayete göre Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştur: "Üç kimse vardır ki kıyamet gününde ben bunların hasmıyım: Benim adıma yemîn eder de sonra ahdini bozar, hür olan bir kimseyi köle diye satar da parasını yer, bir işçi tutar onu çalıştırır da ücretini vermez." [1202]
İbn Ömer radıyallahu anhuma'den : Resûl-i Ekrem:
"Allahu Teâlâ kıyamet günü bütün insanları bir araya topladığı vakit, ahdini bozan herkes için bir sancak dikilir de: "Bu, falan oğlu falanın ahdini bozmasının alâmetidir" denilir." [1203], buyurmuştur.
Yine Resûl-i Ekrem:
"Müslümanların ahd-u emânı birdir. Bir Müslümanın bir kâfire verdiği eman , bütün müslümanlarca muteberdir. Her kim bir Müslümanın verdiği ahd-u emânı bozarsa, Allah'ın, meleklerin ve bütün halkın bedduası onun üzerine olsun. Allahu Teâlâ kıyamet gününde onun farz ve nafile ibâdetlerini kabul etmez." [1204]buyurmuştur.
Enes radıyallahu anh'den rivayete göre şöyle demiştir:
"Resûl-i Ekrem bize îrad ettiği hutbede, *"Emânete riâyet etmeyenin îmanı, ahdinde durmayanın dini yoktur."* buyurdu." [1205]
Bureyde radıyallahu anh'ın Resûl-i Ekrem'den rivayetine göre, şöyle buyurmuştur:
"Herhangi bir millet ahdi bozarsa, o millet arasında adam öldürme olayları çoğalır. Bir millet arasında zina çpğahrsa, Allah onlara Ölümü musallat kılar. Bir millet zekâtı vermezse, o milletten yağmur kesilir."[1206]
Safvân İbn Süleym'in birçok Ashâb oğullarından -ancak bunların kimler olduğu belli değildir- onların da babalarından rivayetlerinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuşlardır:
"Her kim müslümanlarca ahd-u emân verilmiş olan kimseye haksızlık eder veya ahdini tamamen yerine getirmez veya gücünün üstünde bir şey yükler, veyahutta gönül hoşluğu olmaksızın kendisinden bir şey alırsa kıyamet gününde ben o kimsenin hasmıyım."[1207]
Amr b. el-Hamik radıyallahu anh'den rivayete göre Resûl-i Ekrem'in şöyle buyurduğunu duymuştur:
"Herhangi bir kimse bir adama öldürmeyeceğine dair emân verdikten sonra onu öldürürse, öldürülen kâfir de olsa, ben öldürenden beriyim.[1208]
Ebû Bekre radıyallahu anh'ın Resûl-i Ekrem'den rivayetine göre, şöyle buyurmuştur:
"Kim emân verilmiş olan kimseyi haksız yere öldürürse cennetin kokusunu alamaz, halbuki cennetin kokusu yüz yıllık mesafeden alınır."[1209] Diğer bir rivayette, *"Cennetin kokusu beşyüz yıllık mesafeden alınır."*[1210], buyurulmuştur.
Ebû Hureyre radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem:
"Dikkat edin, her kim ahd-u emân verdiği bir cam öldürürse - ki bu adam Allah ve Resulünün emânındadır- Allah'ın zimmetine hıyanette bulunmuş olur ve bu adam -yetmiş yıllık mesafeden kokusu aluıdığı halde-cennetin kokusunu alamaz." [1211]buyurmuştur.
Tembih: Bunların her üçünü kebâirden saymak, sahih olan bu hadîslerin sarahatinden anlaşılmaktadır ki, bu, aşikârdır. Bazıları, "Aralarında muahede yapıldıktan sonra adamı öldürmenin ve ona gadretmenin kebâirden olduğunu" söyledi ve fakat bunu hükümdarlara ve kumandanlara tahsis etti. Yâni bunlar bu işleri yaparlarsa büyük günah olur. Halbuki, bunun şart olmadığı meydandadır. Nitekim gelen bir rivayette ahdi bozmayı ve gadretmeyi mutlak surette kebâirden saymış ve Şeyhu'l-îslâm Alâî de bunun kebireden olduğuna dâir Resûl-i Ekrem'den bir hadîs rivayet etmiştir. Ancak Celâl Belkinî buna itiraz ederek, geçen hadisler arasında böyle bir hadise rastlanmadığını söylemiştir. Bununla beraber, hakkında şiddetli veid vârid olduğu için kebiredir.[1212]

405. Kebire: Müslümanların Gizli Hallerini Araştırıp Açıklamak

Bunun delili şu sahih hadistir: Hâtıb b. Ebû Belte'a radıyallahu anh, Resûl-i Ekrem'in Mekke'ye hareketini, Mekkelilere yazdığı bir mektup ile duyurmuştu. Allahu Teâlâ bunu Resûl-i Ekrem'e bildirdi.
Resûl-i Ekrem Mikdad ile Ali'yi adamın peşine gönderdi. Adama yetiştiler. Adam son derece inkâr ettikten sonra mektubu elinden aldılar Resûl-i Ekrem'e getirdiler. Mektup okununca Hz. Ömer radıyallahu anh, "Mektubu göndereni öldüreyim" dedi, fakat Bedir'de bulunduğu için Resûl-i Ekrem buna izin vermedi.
Şayet bu açıklamadan, îslâmı korkuya düşürmek, öldürmek, esir etmek ve malını yağmalamak gibi haller zuhur eder ve buna sebebiyet verilirse, bu hareket, büyük günahların en büyüğüdür. Çünkü bu adam, yeryüzünde bozguncu olarak dolaşmış, ekinin ve neslin mahvına çalışmıştır. Bunun varacağı yer cehennemdir ve ne kötü sonuçtur. Bu gibiler öldürülür, diyenler varsa da bu, mutlak değildir.[1213]

MÜSABAKA VE MUNADALA BABI

406. 407. Ve 408. Kebireler: At Ve Benzerlerini Benlik İçin Taşımak Veya Onun Üzerine Kumar Oynamak Ve Bahadırlık Taslamak İçin Veya Müsabaka Maksadıyle Ok Atışmak

Silâh kullanmayı ve ok atmayı öğrendikten sonra, düşmanın istilâsına sebep olacak şekilde ondan yüz çevirip onu terketmek de aynı şekilde kebâirdendir.
Ebû Hureyre radıyallahu anh'den; Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"At ırkı bazı kimseler için vebal, bazı kimseler için fakirlik ve ihtiyacına bir perde ve bazı kimseler için de sevabtır. At kendisi için vebal olan, atını öğünmek için, riya için, müslümanlara husûmet için bağlayandır. İşte bu at, sahibi için vebaldir. At kendisi için fakirlik ve ihtiyacına bir perde olan, bir adamdır ki, atı Allah yolunda bağladı da sonra o kimse gerek hayvanları üzerindeki Allah hakkı (olan zekâtı)nı gerek arkalarına takatinden fazla yük yüklememeyi unutmamıştır. İşte bu at da sahibi için yokluğa karşı bir perdedir. Atı, kendisi için ecir ve mükâfat olan, o kimsedir ki, atını Allah yolunda müslümanlar için bol otlu geniş bir sahada veya çayırlıkta bağlamıştır. At, bu bol otlu sahadan veya çayırlıktan yediği her otu Allah sahibi için birer hasene yazar. Hele bir de atın ipi kopar da at şahlanarak bir veya iki mil nişat ile koşarsa, yerde tırnaklarının bıraktığı izleri ve onun gübrelerini de Allah, sahibi için birer hasene yazar. Bir de hayvan bir nehre uğrar da ondan içerse -sahibi sulamak istemese bile- yine Allah hayvanın içtiği su sayısınca ona hasenat yazar."[1214]
Esma binti Yezîde radıyallahu anha'den : Resül-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"At ırkının perçeminde ebedî olarak kıyamete kadar hayır yazılıdır. Her kim atı Allah yolunda hazırlamak üzere bağlar ve onu Allah yolunda kullanmak için sevabını hesap ederek beslerse, onun tokluğu, açlığı, suya kanması, susuzluğu, gübresi ve idrarı, kıyamet gününde onun mizanında hasenat olur. Her kim at'i, riya, sum'a ve böbürlenmek için bağlarsa, onun tokluğu da, açlığı da, suya kanması da, susuzluğu da, tersi ve idrarı da kıyamet gününde onun mizanında seyyiat olur." [1215]
Habbab b. el-Erett radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"At üçtür: Bir kısmı Rahman içindir, bir kısmı insan içindir ve bir kısmı da şeytan içindir. Rahman için olan, Allah yolunda kullanılmak üzere edinilip üzerinde Allah'ın düşmanları öldürülen attır. İnsan için olan, döl, binit ve yük için edinilen attır. Şeytan için olan ise, böbürlenmek ve yarışlarda üzerine kumar oynanılan attır." [1216]
Yine Resul-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"At üç çeşittir. Biri, kişinin Allah yolunda bağladığı attır ki, bunun bahası ecir ve mükâfattır, ona binmek sevaptır, onu ödünç vermek sevaptır. Bir at da vardır ki, kişi yarışlarda kumar oynamak ve onunla böbürlenmek için saklanır. Bunun bahası günahtır, binmesi günahtır. Bir at da döl ve diğer şahsî işler için saklanır. Bu da Allah dilerse sahibinin yokluktan kurtulmasına vesile olması umulur." [1217]
Ukbe b. Âmir radıyallahu anh'den şöyle demiştir:
"Resûl-i Ekrem'i minberde şöyle buyururken işittim:
"Onlara karşı gücünüzün yettiği kadar kuvvet hazırlayın. Dikkat edin kuvvet, atmaktır. Dikkat edin kuvvet, atmaktır. Dikkat edin kuvvet, atmaktır." [1218]
Ukbe b. Âmir radıyailahu anh'dan: Resûl-i Ekrem:
"Kim atmayı öğrenir de sonra onu terkederse, o kimse bizden değildir veya o kimse (Allah ve Resulüne) isyan etmiştir."[1219], buyurmuştur.
Yine Resûl-i Ekrem:
"Atıcılığı öğrendikten sonra onu terkeden bana isyan etmiştir."[1220], buyurmuştur.
Ebû Hureyre radıyailahu anh'den: Resûl-i Ekrem:
"Atıcılığı öğrendikten sonra onu unutan kimse, eline geçen nimetin kadrini bilmeyip ona nankörlük eden kimsedir." [1221]
Ukbe b. Âmir radıyailahu anh, Resûl-i Ekrem'in şöyle buyurduğunu haber vermiştir:
"Muhakkak Allah bir ok sebebiyle üç kişiyi cennete kor: San'atında hayrı düşünerek bu oku yapan, onu düşmana atan ve onu mücahide satın alıp verendir. Düşmana atın, atlara binin; atmanız benim için binmenizden daha sevimlidir. Her kim atıcılığı öğrendikten sonra, ondan yüz çevirerek onu terkederse, eline geçen nimeti terketmiş veya o nimete nankörlük etmiştir."[1222] Beyhakinin de benzer rivayeti vardır.[1223]

Sa'd b. Ebû Vakkas radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem:
"Atıcılığı size tavsiye ederim. Çünkü o, hayırdır veya oyunlarınızın en iyilerindendir."[1224], buyurmuştur.
Yine Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Allah'ı zikretmekten sayılmayan her şey oyundur veya sehivdir. Dört haslet bundan müstesnadır: Kişinin iki gaye arasmda yürümesi, atını terbiye etmesi, ailesi ile oynaması ve yüzücülüğü öğrenmesidir." [1225]
Yine sahih bir rivayette Resûl-i Ekrem:
"*Her kim Allah yolunda bir ok atarsa, o, onun azâd edilmiş bir köle sevabıdır*."[1226], buyurmuştur.
Yine sahih bir rivayette Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Kim ki İslamiyette ihtiyarlar (saç sakal ağartır) sa, o, ona kıyamet günü bir nûr olur. Kim Allah yolunda bir ok atarsa -o ok ister düşmana ulaşsın ister ulaşmasın- bir köle azâd etmiş gibi sevab alır. Kim bir mü'min köleyi azâd ederse, kölenin her uzvu kendi uzvuna karşılık olmak üzere, cehennemden feda olmasına sebep olur." [1227]
Tembih: Her ne kadar bu üçünü kebâirden sayanı görmedimse de, birincisinin kebâirden olduğu ilk hadisden anlaşılmaktadır. Ona kıyâsen ikincisinin de kebâirden olduğu anlaşılır. Üçüncüye gelince; benzerlerinde bazılarının da dedikleri gibi, Resûl-i Ekrem'in, *"Bizden değildir."* buyurması, kebire olmasını gerektirir. Çünkü atıcılığı ihmal etmek, büyük tehlikelere sebep olur.[1228]

YEMİNLER KİTABI

409. Kebire: Yalan Yere Yemin Etmek

410. Kebire: Şahitlikte Yalan Yere Yemin Etmek

411. Kebire: Doğru da Olsa Çok Yemin Etmek

Allahu Teâlâ buyuruyor:
"Allah'ın ahdini ve yeminlerini az bir değere değişenlerin, işte onların, âhirette bir payları yoktur. Allah onlara kıyamet günü hitab etmeyecek, onlara bakmayacak, onları temize çıkarmayacaktır. Elem verici azâb onlar içindir." [1229]
Aşağıdaki sahih hadîsden anlaşılacağı gibi, bir arazi ile ilgili Resûl-i Ekrem'in huzurunda davalaşan iki kişi hakkında nazil olmuştur. Bunlar Resûl-i Ekrem'in huzurunda mahkeme olurken davalı, yalan yere yemin etmeye karar vermişti. Bu sırada bu âyet nazil oldu. Bunu gören davalı aklım başına alarak yeminden vaz geçti ve davacının haklı olduğunu itiraf etti.
İbn Mesûd radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Her kim bir müslümamn malını haksız yere almak için yalan yere yemin ederse Allah'ın gazabına uğramış olduğu halde O'nun huzuruna çıkar". Râvi İbn Mesûd Hazretleri diyor ki:
"Sonra Resûl-i Ekrem bize, bu hadîsi tasdik eden Allah'ın Kitabı Kur'an-ı Kerîm'den, *"Allah'ın ahdini ve yeminlerini az bir değere değişenlerin, işte onların, âhirette payları yoktur. Allah onlarla kıyamet günü konuşmayacak, onlara bakmayacak, onları temize çıkarmayacaktır. Elem verici azâb onlar içindir."* mealindeki âyet-i celileyi okudu.
Başka bir rivayette şu ilâve de vardır: Râvi diyor ki:
"Eş'as b. Kays el-Kindî geldi ve:
"Ebû Abdurrahman size ne anlatıyor?" dedi. Biz de:
"Şöyle şöyle söyledi," dedik. Eş'as:
"Evet, Ebû Abdurrahman doğru söyledi; benimle bir adam arasında bir kuyu hakkında bir husûmet vardı. Biz bu zat ile Resûl-i Ekrem'e davalaştık. Resûl-i Ekrem:
"*Ya senin şahitlerin, yahut onun yemini gerek,"* buyurdu. Ben:
"O yemin eder, önem vermez," dedim. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:
"*Her kim yemîn-i sabrederek onunla -yalancı olduğu halde- bir müslümamn malını elinden alırsa, Allah'ın gazabına uğrayarak O'nun huzuruna çıkar."* buyurdu. Bunun üzerine, *"Allah'ın ahdini ve yeminlerini az bir değere değişenlerin, işte onların âhirette payları yoktur. Allah onlarla kıyamet günü konuşmayacak, onlara bakmayacak, onları temize çıkarmayacaktır. Elem verici azâb onlar içindir."* mealindeki âyet nazil oldu." [1230]
Vâil b. Hücr radıyallahu anh'den rivayete göre şöyle demiştir:
"Biri Madremevt'ten diğeri Kinde'den iki zat Resûl-i Ekrem'e geldiler. Hadremevtli:
"Ya Resûlallah, şu adam, babamdan bana kalan bir yerimi zorla aldı," dedi. Kindeli:
" O yer benim elimde, onu ekip biçiyorum, bunun onda hiç bir hakkı yoktur," dedi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem Hadremevtliye:
"Beyyinen var mı?" diye sordu. Adam:
"Hayır yoktur," dedi. Resûl-i Ekrem:
"Öyle ise senin için onun yemini vardır," buyurdu. Adam:
"Ya Resûlallah, bu adam kötü bir adamdır, verdiği yemine aldırış etmez, hiç bir şeyin günahından da sakınmaz" dedi. Resûl-i Ekrem;
"Ondan sana bundan başka bir şey yoktur (yâni başka çaren yoktur)," buyurdu. Kindeli yemin etmeye gitti. O gidince Resûl-i Ekrem:
"Dikkat edin, eğer bu adam gerçekten şunun malını haksız yere yemek için yemin ederse, Allah'ın huzuruna,

mutlaka Allah'ın hışmına uğrayarak çıkar," buyurdu." [1231]
Eş'as b. Kays radıyallahu anh'den rivayete göre şöyle demiştir:
"Biri Kindeli diğeri de Hadremevtli iki adam Resûl-i Ekrem'e gelerek Yemen'deki bir arazi parçasından dolayı davalaştılar. Hadremevtli:
"Ya Resûlallah, bunun babası benim olan araziyi zorla elimden aldı, şimdi arazi onun elindedir," dedi. Resûl-i Ekrem:
"Şahidin var mı?" diye sordu. Adam:
"Hayır, yok fakat ona yemin verdireceğim, vallahi, benim olan bu araziyi babasının zorla benden aldığını o da biliyor," dedi, Kindeli yemine hazırlanınca, Resûl-i Ekrem:
"Kim yemîn ile başkasının malını elinden alırsa, cüzamlı olarak Allah'a mülâki olur," buyurdu." Bunun üzerine Kindeli,
"Yer onundur." dedi."[1232]
Ebû Mûsâ radıyallahu anh'ın rivayetine göre şöyle demiştir:
"Biri Hadremevtli olan iki kişi bir yer üzerinde Resûl-i Ekrem'e davalaştılar. Nihayet birisinin yemin etmesi gerekince diğeri bağırdı:
"İşte şimdi arazi elimden gitti," dedi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem;
"Eğer o, yalan yemin ile haksız olarak bunu irtikâb ederse, kıyamet günü Allahu Teâlâ'nın kendilerine bakmayacağı, tezkiye etmiyeceği ve onlar için elem verici azâb olan kimselerden olur," buyurdu.
Bunu dinleyen davalı yeminden vaz geçti ve araziyi ona geri verdi."[1233]
Abdullah İbn Amr lbnü'1-Âs radıyallahu anhuma'dan: Resûl-i Ekrem:
"Büyük günahlar: Allah'a şirk koşmak, anne ve babaya âsi olmak, haksız yere adam öldürmek ve bile bile yalan yere yemin etmektir." ***[1234]***, buyurmuştur.
Yine Buhârî'nin diğer bir rivayetinde,
"Çöl halkından biri Resûl-i Ekrem'e gelerek:
"Ya Resûlallah, büyük günahlar nelerdir?" diye sordu. Resûl-i Ekrem:
"Allah'a şirk koşmaktır," buyurdu. Bedevi:
"Sonra hangisidir?" diye sordu. Resûl-i Ekrem:
"Yemîn-i gamûs," buyurdu. Râvi Abdullah b. Amr b. el-Âs diyor ki: Ben:
"Ya Resûlallah, yemîn-i gamûs nedir?" dedim. Resûl-i Ekrem:
"Bir Müslümanın malından bir parça almak için yalan yere yemindir," buyurdu.[1235]
Abdullah b. Üneys radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem:
"*Allah'a şirk koşmak, anne ve babaya âsi olmak ve bile bile yalan yere yemin etmek, büyük günahların en büyüklerindendir. Nefsimi kudret elinde bulunduran Allah'a yemin ederim ki, sivri sineğin kanadı kadar değersiz bir şey için de olsa yemin eden kimse, bu yemini, kalbinde kıyamet günü ateşden bir damga olur."* [1236]
İbn Mesüd radıyallahu anh'dan rivayete göre şöyle demiştir:
"Biz, yemîn-i gamûs'u keffâreti olmayan günahtan sayardık," dedi. Kendisine:
"Yemîn-i gamûs nedir?" diye sordular. O:
"Kişinin malından bir parçasını elde etmek için yaptığı yalan yemindir," dedi.[1237]
Haris b. Bersâ radıyallahu anh'den rivayete göre şöyle demiştir:
"Hac'da iki cemre arasında Resül-i Ekrem'in şöyle buyurduğunu duydum:
"*Her kim din kardeşinin malını elde etmek için yalan yere yemin ederse, cehennemdeki yerine hazırlansın. Burada bulunanlarınız bulunmayanlarınıza bunu duyursun"* buyurdu ve bunu iki veya üç kere tekrarladı." [1238]
Abdurrahman b. Avf radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem:
"*Yalan yere yemin malı giderir veya malı götürür."*[1239] buyurmuştur.
Ebû Hureyre radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Allah'a isyan edilenler içerisinde zulümden daha acele cezası verileni yoktur. Allah'a itaat edilenler içerisinde de sılâ-ı rahm'den daha çabuk sevabı verileni yoktur. Yalan yere yemin, mamureleri harabeye çevirir." [1240]
Ebû Hureyre radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Kim, Allah'a hiç bir şeyi ortak koşmadan, malının zekâtım gönül hoşluğu ile sevabını umarak verir, işitir ve itaat ederek Allah'a kavuşursa, ona cennet vardır veya cennete girer. Beş günah vardır ki, onların keffâreti yoktur: Allah'a şirk koşmak, haksız yere adam öldürmek, mü'mine iftira etmek, savaş alanından kaçmak ve başkasının malını elde etmek için yalan yere yemin etmektir." [1241]
Imran İbn Husayn radıyalîahu anh'den: Resûl-i Ekrem:
"Kim yalan şahitliği yapar ve yalan yere yemin ederse cehennemdeki yerine hazırlansın." [1242]buyurmuştur.
Yine Resûl-i Ekrem:
"Her kim bir Müslümanın malını yalan yemin ile elde ederse, bu mal onunkalbindesiyah bir leke olur ve kıyamete kadar onu hiç bir şey değiştiremez." [1243]buyurmuştur.
Ebû Hureyre radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Allah Celle ve Alâ hazretleri, ayakları yerde ve başı Arş'ın altında olan horozdan haber vermeme izin verdi. Bu horoz: "Seni noksan sıfatlardan tenzih ederim, senin şaum ne yücedir, Rabbim" der. Allahu Teâlâ da: "Benim adıma yalan yemin eden bunu bilememiştir," buyurur."[1244]

Yine Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Her kim bir Müslümanın malını yalan yemini ile ele geçirirse, Allah ona cenneti haram kılar ve cehennemi ona vacib eder." Resûl-i Ekrem'e:
"Ya Resûlallah, az bir şey olursa?" diye sordular. Resûl-i Ekrem:
"Misvak gibi az bir şey de olsa yine öyledir," buyurdu." [1245] Müslim, Nesâî ve İbn Mâce'nin aynı mealde rivayeti vardır.[1246]
Ebû Hureyre radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"*Bu minberin yanında kadın olsun erkek olsun, bir kuru misvak için de olsa, yalan yere yemin edene cehennem vacip olur."* [1247]İbn Mâce ve İbn Hibban'ın da aynı mealde başka rivayetleri vardır.[1248]
Bu ve bundan önceki hadîsden, Ebû Ubeyde ve Hattabî'nin dedikleri gibi, Resûl-i Ekrem'in hayatında yeminlerin minberin yanında yapıldığı anlaşılmaktadır.[1249]
İbn Ömer radıyallahu anhuma'dan: Resûl-i Ekrem:
"Yemin ya günah ya da pişmanlıktır."[1250], buyurmuştur. Cübeyr b. Mut'ım radıyallahu anh'dan rivayete göre, yeminine on bin dirhem fidye vermiş ve:
"Kabe'nin Rabbine yemin ederim ki, ben yemin edince mutlak surette doğru yemin ederim. Bu, yeminim için fidye olarak verdiğim cüz'i bir şeydir," demiştir.[1251]
Eş'as b. Kays radıyallahu anh'dan şöyle demiştir: "Bir defasında yeminimi yetmiş bin dirheme satın aldım." demiştir.[1252]
Tembih: Şahidlikte yalan yeminin kebiredeu olduğu bu hadîslerin sarahatinden anlaşılmaktadır. Çünkü bazan "Kebire" ve bazan da "Ekber-i Kebâir" diye geçmektedir. Hakkında öyle şiddetli veîd vardır ki, bundan şiddetlisi düşünülemez. Bunun kebire olmasında ittifak vardır. Mutlak olarak yalan yemini Kebireden saymak da geçen hadîsin sarahatinden anlaşılmaktadır. *"Kim benim adıma yalan yemin ederse..."* hakkında şiddetli veîd ve korkutma vârid olmuştur.
tmamlarımız buna "Yemîn-i Fâcir" yâni herhangi hak ve hukuk ile ilgisi olmayan yalan yemindir ki, kebâirdendir, demişlerdir. Aslında buna "Yemîn-i Gamûs" denir. (Hakkı ibtal eden yalan şahitliğine "Yemin-i Sabr" denir.) Buna gamûs denmesi, sahibini cehenneme daldırdığı içindir. Fakat ıstılahta buna "Yemîn-i Gamûs" değil, "Yemin-i Kâzib" derler. Bunu kebâirden saymayı teyid eden şöyle bir rivayet de vardır. Abdurrezzak "Kebâir Bâbı"ında Mâmer'den, o da Ebû Said el-Hudri radıyailahu anh'den rivayetlerinde: Adamın biri İbn Ömer radıyallahu anh'e gelerek:
"Ben bir günah işledim, bana kebâirleri saymanı rica ediyorum," dedi. İbn Ömer de kebâirleri yedi veya sekiz olarak ona saydı, "Allah'a şirk koşmak, anne ve babaya, âsi olmak, haksız yere adam öldürmek, riba yemek, yetim malı yemek, namuslu kadına iftira etmek ve yalan yemindir" dedi. Yine Müslim'in Ebû Zer radıyallahu anh'den rivayet ettiği şu hadis de bunu açıkça ortaya koymaktadır:
Üç kimse vardır ki, Allahu Teâlâ onlarla konuşmaz, onlara bakmaz ve onları tezkiye etmez. Onlar için elem verici bir azap vardır: Kibrinden cübbesini yerlere sürüyen, yaptığı iyiliği başa laftan ve yalan yemin ile malını satandır." [1253]
Yalan yere yeminin kebireden olduğunu bu hadîs açıkça ifade etmektedir. Ancak burada da yalan yemin ile bir menfaat sağlamak vardır. Buhârî ile Müslim'in rivayetlerinde,
"Üç kimse vardır ki, Allahu Teâlâ kıyamet günü onlara konuşmaz onlara iltifat buyurmaz. (Birincisi) o kimsedir ki, metama revaç vererek ve: (vaktiyle) buna (şimdi) verilen fiyat fazla bedel verilmiştir diye yalan yere yemin eder. (İkincisi) o kimsedir ki, müslüman bir kişinin malını koparmak için ikindiden sonra (malını satışa çıkarır da) yalandan Allah adına yemin eder. (Üçüncüsü de) o kimsedir ki, suyunun fazlasını (susuzlardan) esirger. Allah da kıyamet gününde ona:
"Bugün ben, fadl u ihsanımı senden esirgerim; nasıl sen (vaktiyle) elinin emeği olmayan bir suyun fazlasını (susuzlardan) esirgemiştin."[1254], buyurulmuştur.
Üçüncüsü, yâni doğru da olsa çok yemin etmeyi kebâirden saymaya gelince; bunun üzerinde âlimlerden bazıları durmuştur. Bazılarına göre Kebire, diğer bazılarına göre de değildir.
Bu hadîslerden anlaşılan şudur: Yemîn-i Gamûs, bilerek ve kas-den haksızı haklı ve haklıyı haksız çıkarıp birinin hakkım diğerine vermek için yalan yere yapılan yemindir. Buna "Gamûs" demek, sahibini dünyada günaha, âhirette de azaba daldırdığı içindir. "Yemîn-i Sâbire", "Yemîn-i Sabr" veya "Yemîn-i Mesbûre" hüküm cihetinden sahibine gerekli olan yemindir.[1255]

412. Kebire: Emânete Yemin Etmek

413. Kebire: Puta Yemin Etmek

414. Kebire: Bazı Götürü Pazarcıların "Onu Yaparsam Kâfir Olayım" Veya "İslâm'dan Çıkayım" Veya "Peygamberden Uzak Olayım" Gibi Sözler Söylemeleri

Bazıları bu üçüne de işaret etmişlerdir. Bu yemîn-i gamûs'den birisi de Allah'tan başkası adına peygambere, Kabe'ye, meleklere, göklere, atalara, hayat ve emânete yemin etmektir. Bunun daha şiddetlisi ruha, başa, hükümdarın hayatına, padişahın nimetine ve herhangi bir zatın türbesine yapılan yemindir. Sonra bunlara yemin

etmenin yasak ve bu gibilere şiddetli veîdler olduğuna dâir hadisler rivayet edilmiştir.
İbn Ömer radıyallahu anhuma'den: Resûl-i Ekrem:
"Doğrusu Allah atalarınıza yemin etmekten sizi nehyetmiştir. Her kim yemin ederse Allah'a yemin etsin veya sükût etsin."[1256], buyurmuştur.
Abdurrahman b. Semüre radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem:
"Sakın putlara ve atalarınız adına yemin etmeyiniz." [1257] buyurmuştur.
Bureyde radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem:
"Emânete yemin eden bizden değildir."[1258], buyurmuştur. Bureyde radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Her kim yemin eder ve: "İslâm'dan uzak olayım" derse, eğer yalancı ise dediği gibi olur. Şayet doğru ise, selâmetle İslâmiyete dönemez." [1259]
İbn Ömer radıyallahu anhuma'den, bir adamı:
"Hayır, öyle değil, Kabe'ye yemin olsun ki..." derken duydu da:
"Allah'tan başkası adına yemin olunmaz; zira ben Resûl-i Ekrem'in, *"Her kim Allah'tan başkası adına yemin ederse kâfir olur veya şirk'e düşmüş olur."* buyurduğunu duydum," demiştir."
Âlimlerden birisi, "Bu, tağliz ve teşdid. içindir. Tıpkı, "Riya şirktir" dendiği gibidir." demiştir.
Ebû Hureyre radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem:
"Her kim yemin eder ve yemininde "Lât hakkı için" derse, hemen "Lâilâhe illallah" desin. Her kim de arkadaşına, "Gel kumar oynayalım" derse sadaka versin." [1260]buyurmuştur.
Bu hadîsin vürud sebebi şöyledir: Yeni müslüman olmuş, dili hâlâ "Lât" ve "Uzza"ya alışkın olduğu için yanılarak dili o tarafa kayınca, bu hatasını düzeltmek için Resûl-i Ekrem *"Lailâhe illallah"* demesini emretmiştir. Bizim imamlarımız ise, Allah'tan başkası adına yemin etmenin mekruh olduğuna kaaillerdir. Evet, Allah'a karşı taşıdığı saygı gibi onlara yemin ederken de aynı saygıyı taşırsa, işte o zaman Allah'tan başkasına yemin etmek küfür olur. Gelecek hadîslerle İbn Ömer'in yukarda geçen hadîsi de buna hamledilmiştir.
Puta ve benzeri şeylere yemin etmeye gelince; şayet bunlara saygıyı kasdetmişse küfür olduğunda şüphe yoktur. Saygı bahis konusu değilse küfür olmaz. Bu takdirde bu yeminin kebireden olması bir ihtimaldir. Bazı götürü pazar satıcılarının, "Böyle yaparsam kâfir olayım, İslâm'dan uzak olayım" gibi sözlerine gelince; bunlara kebire demek uzak bir ihtimal değildir. Çünkü hem yukarda geçen ve hem de aşağıda gelecek olan hadislerde bu hususta şiddetli veidler vardır. Bu, şayet yalancı ise küfür, doğru ise salimen İslâm'a dönememe tehlikesi vardır.
Bureyde radıyallahu anh'den, şöyle demiştir:
"Resûl-i Ekrem bir adamın babasına yemin ettiğini duyunca şöyle buyurdu:
"Atalarınız adına yemin etmeyiniz. Her kim Allah adına yemin ederse doğruyu söylesin. Her kime Allah adına yemin edilirse buna razı olsun. Alah adına yapılan yemine razı olmayan Allah'tan değildir."[1261]
Yine Resûl-i Ekrem:
"Allah'tan başkası adına yapılan her yemin şirktir."[1262], buyurmuştur.
Abdullah İbn Mesûd radıyallahu anh, "Allah adına yalan yere yemin etmem, başkası adına doğru olarak yemin etmemden daha iyidir." demiştir.[1263]
Ebû Hureyre radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Kim ne üzerine yemin ederse yemin ettiği gibidir (tazim ettiği şeyin derecesine erişir). Eğer, "Yahudi olayım" derse, yahüdidir, "Hıristiyan olayım" derse hiristiyândır, "İslâm'dan uzak olayım" derse İslâm'dan uzaktır. Cahiliyet duası gibi dua eden cehennem topluluğundadır." buyurdu. Ashâb:
"Ya Resûlallah, namaz kılar, oruç tutarsa da mı?" diye sordular. Resûl-i Ekrem:
"Evet, namaz kılar ve oruç tutarsa da yine öyledir," buyurdu." [1264]
Enes radıyallahu anh'den şöyle demiştir:
"Resûl-i Ekrem bir adamın:
"Öyle ise ben yahudiyim" dediğini duydu da:
"O yahudiliği haketti," buyurdu." [1265]
Sabit b. ed-Dahhak radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem:
"Her kim yalancı olarak İslâm'dan başka bir millet adına yemin ederse, o, dediği gibidir."[1266], buyurmuştur.[1267]

415. Kebire: Yalancı Olarak İslâm'dan Başka Bir Millet Adına Yemin Etmek

Her ne kadar bazıları bunu böyle kabul etmişler ise de buna itiraz vardır. Belki de bunlar, bazı cahillerin, "Bunu yaparsam yahudi olayım- dedikleri gibi sözleri kasdetmişlerdir. Fakat bu adam bilerek yalandan yemin ediyor, bu, onun gibi değildir, çünkü hepsinin yalan olduğunu kabul ediyor. Bu, her ne kadar kebireden değil ise de, bunu söyleyen fasıktır, çünkü ifadenin zahiri küfrü müstelzimdir. Bunda adam "Yahudi, Hıristiyan olayım" diye yemin ederken İslâm'dan çıkmasını söylediği sözü yani davasına taliki kasdetmişse, bu anda küfre gider ve hakkında dinden çıkmış hükmü uygulanır. Şayet böyle bir şeyi murad etmiş değilse, bir haramı irtikab etmiştir. Hemen pişman olup bir daha böyle bir söz söylememek şartıyle tevbe etmesi gerekir ve akabinde, "Lâilâhe illallah Muhammedü'r-Resûlullah" kelime-i tevhidini söylemesi gerekir. Zaten istiğfar ve şehâdet müstehaptır.[1268]

NEZİR BABI

416. Kebire: Günah Hariç Her Ne Şekilde Olursa Olsun Nezrini Yerine Getirmemek

Bunun kebireden olduğu meydandadır. Bu, tıpkı zekât vermemek gibidir. Zira nezredip kendi isteği ile borç etmiştir. Bu borcu yerine getirmemek fasıklık ve büyük günahtır.[1269]

KAZA BABI

417. Kebire: Kadılığı Üzerine Almak

418. Kebire: Başkasını Hakim Ve Vali Tayin Etmek

419. Kebire: Hain Ve Zalim Olduğunu Bildiği Adamdan Hakimlik İstemek

420. Kebire: Bilmeyerek Hüküm Vermek

421. Kebire: Hükmünde Zulmetmek

Allahu Teâlâ buyuruyor:
"Allah'ın indirdiği ile hükmetmeyenler, işte onlar kâfirdir." ***[1270]***
"Allah'ın İndirdiği ile hükmetmeyenler, işte onlar zalimlerdir." ***[1271]***
"Allah'ın indirdiği ile hükmetmeyenler, işte onlar fâsıklardir." ***[1272]***
Ebû Hureyre radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem:
"Kim kadılığı üzerine alır veya insanlar arasmda (hükmetmek üzere) kadı tayin edilirse, bıçaksız boğazlanmış demektir."[1273], buyurmuştur.
Hattabi diyor ki: "Bıçak insanı tez öldürdüğü için onda bir nevi rahatlık vardır. Bıçaksız boğazlanmakta ise büyük işkence mevcuttur".
Denilmiştir ki herkes tarafından bilinen boğazlanmak, bıçakla olur. Resûl-i Ekrem'in bundan udul etmesi, bedeninin helak olması değil, dininin helak olduğunu bildirmek içindir. Daha başka ihtimalleri de vardır. Her ne olursa olsun bu kinayeden murad şudur: Bir kadı dayanılması güç olan bir görevi kabul etmekle Allah'ın azab ve gazabı ile karşılaşmış olur. Bunun içindir ki, eskiler bu gibi görevleri yüklenmekten son derece sakımrlardı. Bu görevi kabul etmeyen fâsık olmazdı. Bu görevi onun görmesi zorunlu olsa da, sonuç itibariyle doğuracağı zorluk ve tehlikeleri düşünerek bunu kabulden çekinene fâsık denmemiştir.
Bureyde radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Kadılar üçtür; biri cennette diğer ikisi cehennemdedir. Cennette olan, hakkı bilip onunla hükmedendir. Hakkı bilip hükümde zulmeden -haksızlık eden- cehennemdedir. Bilmeyerek cehaletle hükmeden de cehennemdedir."[1274]
Abdullah b. Mevheb'in rivayetine göre; Osman b. Affan radıyallahu anh İbn Ömer'e:
"Seni kadı tayin ettim, haydi git de kadı ol," dedi. İbn Ömer:
"Beni affetmez misin, ey mü'minlerin emîri?" dedi. Hz. Osman:
"Haydi git de insanlar arasında hükmet," buyurdu. İbn Ömer:
"Beni affetmez misin, ey mü'ınmlerin emiri?" dedi. Hz. Osman:
"Bunda kararlıyım, gideceksin ve insanlar arasmda hükmedeceksin," dedi. İbn Ömer:
"Acele etme, sen Resûl-i Ekrem'in, "*Allah'a sığmanın iltica hakkıdır.*" buyurduğunu duymadın mı?" diye sordu. Hz. Osman:
"Evet, duydum," dedi. Bunun üzerine İbn Ömer:
"Kadı olmaktan Allah'a sığınırım," dedi. Hz. Osman:
"Baban kadı iken, senin kadı olmana mâni nedir?" diye sordu. İbn Ömer:
"Çünkü ben Resûl-i Ekrem'in, "*Her kim kadı olur da cehaletle hükmederse, o, cehennemlilerden olur. Her kim kadı olur da haksızlıkla hükmederse, cehennemlilerden olur. Her kim kadı olur da hak veya adaletle hükmederse yetecek kadar kurtuluşu istemiştir, buyurduğunu duyduktan sonra daha nasıl kadılık umabilirim*." dedi.[1275]
Aişe radıyallahu anha'den rivayete göre, Resûl-i Ekrem'in şöyle buyurduğunu duydum, demiştir:
"Kıyamet günü âdil kadının öyle bir ânı gelecek ki, dünyada tek bir hurma üzerine de olsa hüküm vermemeyi temenni edecektir." [1276]
İbn Hibban'ın da benzer rivayeti vardır.[1277]
Resûl-i Ekrem:
"Kim müslumanların işlerinden birinin idaresini üzerine alırsa kıyamet günü mahşer yerine onunla gelir ve cehennem üzerindeki köprünün üzerinde durdurulur. Eğer iltizam ettiği bu işde iyilik yapmışsa kurtulur ve karşıya geçer. Şayet kötülük ve haksızlık yapmışsa üzerinde bulunduğu köprü yıkılır ve zifiri karanlık oîan cehenneme yetmiş yıl yuvarlanır."[1278], buyurmuştur.

Ebû Umâme radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"On veya daha fazla kişinin umûr-u idaresini üzerine alan kimse kıyamet günü eli boynuna bağlı olduğu halde büyük mahkemeye gelir. Yaptığı iyilik idiyse, ellerini çözer, kötülük idiyse, günahları bağını daha da pekiştirir. Valiliğin evveli yerilmek, ortası nedamet, sonu kıyamet günü perişanlıktır." [1279]
Resûl-i Ekrem Ebû Zer'e:
"Ey Ebü Zer, seni zayıf ve tahammülsüz görüyorum. Ben, kendim için sevdiğimi senin için seviyorum. Sakın iki kişiye de olsa emirlik yapma ve yetim malına da yaklaşma."[1280] buyurdu.
Abdurrahman b. Semüre radıyallahu anlı'a, Resûl-i Ekrem:
"Ya Abdurrahman b. Semüre, sakın emirlik isteme, eğer sen istemeden sana verilecek olursa, onun üzerinde (Allah'ın) yardımına mazhar olursun. Eğer isteyerek sana verilirse, onunla yalnız bırakılırsın," buyurdu.
Enes radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem:
"Kim kadılık ister ve bunu temin için de şefaatçiler ararsa, kendi haline terkedilir. Ama kadılık kime de zorla verilirse Allahu Teâlâ ona bir melek gönderir ve onu doğru yola sevkederek hatadan korur."[1281] İbn Mâce'nin de kelime farkı ile aynı mealde rivayeti vardır.[1282]
Ebû Hureyre radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Her kim müslümanlar arasında (hükmetmek için) kadı olmak ister ve isteğine ulaştıktan sonra adaleti zulmüne galebe ederse ona cennet vardır. Her kimin de zulmü adaletine galebe ederse ona da cehennem vardır." [1283]
İbn Ebî Evfâ radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem:
"Muhakkak Allahu Teâlâ, zulüm ve haksızlık yapmadığı sürece, kadı ile beraberdir. Zulmedince Allah ondan ayrılır (yardımını keser) ve ona şeytan arkadaş olur."[1284], buyurmuştur. Hâkim de kelime farkı ile hadisi rivayet etmiştir.[1285]
Saîd İbnü'l-Müseyyeb radıyallahu anh'den rivayete göre şöyle demiştir:
Bir müslüman ile bir yahûdi Hz. Ömer'in huzurunda mahkeme oldular. Yahûdi haklı olduğu için Hz. Ömer yahudinin lehine hüküm verdi. Bunun üzerine yahûdi:
"Vallahi adaletle hükmettin," dedi. Adaletin şüphe götürmez olduğunu bilen Hz. Ömer yahudiye bir kırbaç vurdu ve:
"Ne bildin? dedi. Yahudi de:
"Vallahi biz Tevrat'ta gördük, hak ile hükmeden kadının sağında ve solunda birer melek onu korur, doğru yola getirir ve hakka tevfik ederler. Ne zaman haktan ayrılırsa onlar da onu bırakıp oradan uzaklaşırlar," dedi.[1286]
Abdullah İbn Mesûd, "Kadı kıyamet günü getirilir ve cehennemin kenarında durdurulur. Eğer emrolunursa cehenneme atılır ve yetmiş yıl onun içinde çalkalanır durur." demiştir.[1287]
Ebû Hureyre radıyallahu anh'den: Şöyle demiştir:
"Bişr b. Asim el-Ceşmî radıyallahu anh, Resûl-i Ekrem'in şöyle buyurduğunu duymuştur:
"Bir kimse insanların herhangi işlerinden birini üzerine alırsa, (kıyamet günü) Allahu Teâlâ onu cehennemin köprüsü üzerinde durdurur. Bu sırada köprü öyle bir yaylanır ki üzerindeki insanlardan bir kısmı kurtulur bir kısmı da aşağıya düşer. Üzerinde kalanların korkudan kemikleri birbirinden ayrılır. Kurtulamayanlar ise mezar gibi karanlık cehennemin öyle derin bir kuyusuna atılır ki yetmiş yıl dibini bulamaz." [1288]
Mi'kal b. Yesar radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem:
"Müslümanların umûr-u idaresine sahib olan herhangi bir emir, (kendisi için çalıştığı gibi) onlar için cehd u gayrette bulunmaz ve onlara güzel nasihat etmezse, onlarla cennete giremez." [1289]buyurmuştur.
Muaz İbn Cebel radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem:
"Kim insanların işlerinden bir işin idaresini üzerine alır da sonra onların yoksul ve mazlumlarına ve ihtiyaç sahihlerine kapısını kaparsa, Allahu Teâlâ da onun bütün ihtiyaçlarına ve son derece ihtiyaç duyduğu şeylere rahmet ve merhametini kapar."[1290], buyurmuştur.
Tembih: Kadılık görevini almayı, başkasını hakim ve vali nasbetmeyi, hain veya zalim olduğunu bildiği adamdan bu görevlen istemeyi, bilmeyerek hüküm vermeyi veya hükmünde zulmetmeyi büyük günahlardan sayanı görmedimse de, bu sahih hadîslerin kesin ve açık ifadelerinden, bunların kebâirden oldukları açıkça anlaşılmaktadır. Başkasını hâkim veya vali nasbetmenin kebâirden olduğu, kinaye olarak birinci hadisden açıkça anlaşılmaktadır. Çünkü bu hadîsde, *"Bıçaksız boğazlanmıştır."* demekle işkenceli bir azaba uğrayacağı ifade edilmektedir. Zira zâlim ve cahil olan kadıların cehennemde olmalarını haber vermek, şiddetli bir veîddir. Kadılıkta hüküm bu olunca benzen görevlerde de hüküm aynıdır. Valilik istemek ve başkasını vali yapmakta da hüküm aynıdır. Son ikisinin de ikinci hadîsin sarahatinden Kebire oldukları anlaşılmaktadır. Netice olarak bunların beşi kebâirdendir.[1291]
Fudayl b. Iyad diyor: "Kadıya yaraşan, bir gün hüküm vermek ve bir gün de kendine ağlamaktır".
Muhammed b. Vasî de, "Kıyamet günü ilk önce hesaba çağırılacak olan kadılardır." demiştir.
Hz. Ali de Resûl-i Ekrem'in şöyle buyurduğunu haber vermiştir:
"Ne kadar vali ve kadılar varsa kıyamet günü Allah'ın huzurunda Sırat Köprüsü üzerinde durdurulur. Sonra ahlâk ve amel defterleri açılır da herkesin huzurunda okunur. Şayet âdil ise adaleti sebebiyle Allahu Teâlâ onu korur ve kurtarır. Şayet âdil değil ise altındaki köprü çöker, bütün uzuvları paramparça olarak cehennemi boylar."
Mekhûl da şöyle diyor: "Kadılık görevi ile boynumun vurulması hususunda muhayyer kalsam, boynumun vurulmasını tercih ederdim".

Ebû Sahtiyanı, "insanların en bilginini, kadılıktan en çok kaçanı olarak gördüm." demiştir.
Mâlik b. Nezir Muhammed b. Vâsi'i Basra'ya vali göndermek istedi. Bütün ısrarına rağmen Muhammed, kabul etmedi. Mâlik:
"Ya kabul edersin, ya da seni kamçılarım," dedi. Muhammed b. Vâsi':
"Sultansın, dilediğini yaparsın, fakat şunu bil ki, dünya zilleti âhiret zilletinden hayırlı ve ehvendir," dedi.
Sufyân-ı Sevrî'ye, "Şurayh kadılık yapmak istiyor" dediklerinde, "Ahlâkını kim bozdu" dedi.
Hulâsa; kadılık en tehlikeli mevkidir. Kötü ve zalim kadılar hakkında "Cemrü'1-Gaza limenlevellel Kaza" adlı bir eser yazdım ve burada kulakların bile duymak istemediği ve tabiatlerin hoşlanmadığı çirkin hallerini orada açıkladım. Çünkü bunların bilgisizce cür'et ettikleri bu iş, son derece tehlikelidir. Bunların muttaki olmaları şöyle dursun, dinî hususlarından da korkulur.
Lutûf ve keremi ile Allah'tan af ve afiyet dileriz.[1292]

422. Kebire: Bâtılın Yayılmasına Müsâade Ve Yardımcı Olmak

İbn Ömer radıyallahu anh, Resûl-i Ekrem'in şöyle buyurduğunu haber vermiştir:
"Bir davada haksız olarak yardımda bulunan kimse, bu yardımdan vaz geçinceye kadar, Allah'ın hışmındadır." [1293]Ebû Davud'un da aynı mealde rivayeti vardır.
Yine Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Haksız yere kavmine yardımcı olan, kuyuya düşüp de, kuyruğundan çekilip çıkarılmak istenen deve gibidir (ki hiç bir suretle çıkarılamaz.)" [1294]
Ebû'd-Derdâ radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Herhangi bir kimse Allah'ın hududundan (verdiği dünyevî cezalardan) birinin düşürülmesi hakkında şefaati ve yardımı olursa, bundan vaz geçinceye kadar, Allah'ın gazab ve hışmında olur. Her kim bilmediği halde bir davada bir müslümana kızarsa, hakkında Allah'a karşı muâraza etmiş ve kıyamete kadar birbirini takip eden Allah'ın gazab ve hışmında olur. Kim bir müslümanı ilgili olmadığı bir söz ile teşhir edip onu dünyada karalamak isterse, söylediği sözün gerçek olduğunu isbat edinceye kadar onu ateşde eritmek, Allah'ın hakkıdır."[1295]
Ebû Hureyre radıyalîahu anh'den, Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Her kim şefaati ile Allah'ın hududundan (verdiği hadd cezasından) birinin infaz edilmesine engel olursa, mülkünde Allahu Teâlâ'ya muhalefet etmiş olur. Her kim bir davada, haklı veya haksız olduğunu bilmeden, birine yardım ederse, bu işten vaz geçinceye kadar, Allah'ın hışmındadır. Şahit olmadığı halde kendisini şahit gibi gösteren, yalancı şahit gibidir. Görmediği bir rüyayı gördüm diyen kimse (kıyamet günü) iki arpayı birbirine bağlamakla teklif edi (lmek suretiyle azab edi) lir. Müslümana sövmek fısktır, onu öldürmek ise küfürdür." [1296]
İbn Abbâs radıyalîahu anhuma'den : Resûl-i Ekrem:
"Hakkı yok etmek için zalime yardım eden, Allah ve Resulünün zimmetinden beri olur."[1297], buyurmuştur.
Yine Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur;
"Zalim olduğunu bildiği bir kimseye yardım için onunla beraber yürüyen kimse, İslâm'dan çıkmış olur." [1298]
Tembih: Her ne kadar bunu kebireden sayan olmadı ise, de, kebireden olduğu bu hadîslerin sarahatinden anlaşılmaktadır.[1299]

423. Kebire: Kadı Ve Diğerlerinin Allah'ın Hışmını Gerektirecek Şeylerde İnsanları Memnun Etmeye Çalışmaları

Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Allah'ın hoşnutluğunu insanların hışmında arayan kimseden Allah hoşnut olduğu gibi, insanları da kendisinden memnun eder. İnsanların hoşnutluğunu Allah'ın gazabında ve hışmında arayan kimseye Allah hışmettiği gibi, insanları da ona hışmettirir." [1300]
Taberânî'nin de kuvvetli ve ceyyid sened ile aynı mealde rivayeti vardır. Rivayetin sonunda, *"Onun söz ve işlerini Öbür insanlara iyi gösterir de onlar ondan hoşnud olur."* ilâvesi vardır.[1301]
Cabir b. Abdullah radıyallahu anhuma'den: Resûl-i Ekrem:
"Kim Rabbini hışımlandıracak şey ile hükümdarı memnun ederse, Allah'ın dininden çıkmış olur." [1302], buyurmuştur.
Aişe radıyallahu anha'den : Resûl-i Ekrem:
"Kim insanların övgüsünü Allah'a isyanda ararsa, onu öven yermeğe başlar."[1303], buyurmuştur. Beyhakinin benzer rivayeti vardır.[1304]
Abdullah b. isme b. Malik radıyallahu anh'den: Resul-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Kim insanların hoşlandıkları hareketlerle onlara sevilmeğe çalışır ve Allahu Teâlâ'ya meydan okursa, kıyamet günü Allahu Teâlâ kendisine gazablı olduğu halde, O'na kavuşur." [1305]
Tembih: Allah'ın hışmını gerektirecek şeylerde insanları memnun etmeye çalışmayı kebâirden sayanı görmedimse de, kebâirden olduğunu bu hadisler açıkça ifade etmektedir.[1306]

424. Kebire: Rüşvet Almak

425. Kebire: Haksız Yere Rüşvet Vermek

426. Kebire: Rüşvette Aracı Olmak

427. Kebire: Kadı Olarak Seçilmediği Halde Hüküm Verip Mal Almak

428. Kebire: Kadı Tayin Edilmediği Halde Hüküm Verip Mal Almak Ve Vermek

Allahu Teâlâ buyuruyor:
"Aranızda mallarınızı haksızlıkla yemeyin; bildiğiniz halde günaha girerek insanların mallarından bir kısmını yemek için onu ha mlere aktarmayın."[1307]
Müfessirler diyorlar ki; Ayetten murad, yalnız yemek değildir. Malını infak edene, "Servetini yedi" dendiği gibi, burada da haksız yerde alıp vermeye "yemek" denmiştir. "Bâtıl" kelimesi, meşru olma an bütün kazanç ve masrafları içine alır. Maddesi itibariyle gayr-i meşru, içki ve eziyet veren şeyleri yiyip içmek gibi, kazanandaki bir arızadan dolayı gayr-i meşru gasb ve sirkat yolu ile elde ettiği şeyler gibi, sarf mahallinden dolayı gayr-i meşru isyanda sarfetmek gibi, bütün bunlar batıldır.
İd1â, su doldurmak için kovayı kuyuya salmaktır. De1â, kovayı kuyudan çıkarmaktır. Sonra söz söyleme ve iş yapmaya id1â denmiştir. Nitekim Araplar: "Muradına erişmek için delilini salıverdi." demişlerdir. Ve yine kişi, mirasdan hissesini almak için ölüye yakınlığını öne sürerek, derler, deki (b) tadiyet içindir. Sebebiyet için olduğunu söyleyenler de vardır. İdla' dan murad, malda husûmet edip süngü .çekmektir. deki (b) harfi sebebiyet veya musahabet içindir.
Rüşveti idlâya benzetmek, kova, uzakta olan suyu yakma getir ği gibi, rüşvet de uzakta olan ihtiyacı yakına getirdiği içindir ve ahut kovanın suya atılması gibi, rüşvet alanın da haksız yerde hü üm vermesindendir.
İbn Âbbas (r.a.) ve bir cemaate göre de bundan murad, emânet r ve şahidi olmayan mallardır. Vasinin elinde bulunan yetim ma olduğu da söylenmiştir. Vasilikte kalması ve fasid tasarrufu sağla abilmesi için bir kısmını hakime verir.
Bu batılın, yalan şahitliği olduğunu söyleyenler de vardır. O takdirde deki zamir, bilindiği için mezkûre racidir.
Hasan diyor: "Bu, bâtılı haklı çıkarmak için yaları yemindir. Zi a âyetin nüzul sebebi şöyledir: Rabi'a b. Abdullah el-Hazramî Kinde'li Abbas b. İmrei'l-Kays'den bir arazi dava etti, Resûl-i Ekrem'in huzurunda mahkeme oldular ve Rabi'a güzel ifadesi sayesinde mah emeyi kazandı. Resûl-i Ekrem şahit istedi. Şahit bulamayınca, *"O halde davalıya bir yemin düştü."* buyurdu. O da yemin için hazırla nca Resûl-i Ekrem:
"Şayet haksız yere bu malı yemek için yemin edecekse, Allahu Teâlâ ondan yüz çevirdiği halde, O'na kavuşur." buyurdu. İşte tam bu sırada bu âyet indi.[1308]
Yukarda geçen tevcihlerin hepsine de âyeti hamletmek müm ündür. Çünkü bunların hepsi malı, bâtıl ile haksızlıkla yemek 've elde etmektir.
Abdullah b. Amr radıyallahu anh'den rivayete göre şöyle demiştir:
"Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem rüşvet alanla rüş et verene lanet etmiştir."[1309] Ahmed, Bezzâr ve Taberânî'nin ay mealde bir rivayetleri daha vardır.[1310] Yalnız bu rivayette rüş et alanla rüşvet veren arasında vasıta olan da telin edilmiştir.
İbn Mâce ve "Sahih"inde İbn Hibban ile sahih olduğunu söyle en Hâkim'den de aynı mealde bir rivayet vardır.[1311]
Abdullah b. Amr radıyalîahu anhuma'dan: Resûl-i Ekrem:
"Rüşvet veren de alan da cehennemdedir."[1312], buyurmuştur. Amr b. el-Âs radıyallahu anhuma'dan rivayete göre şöyle demiştir: Resûl-i Ekrem'in şöyle buyurduğunu işittim:
"Herhangi bir millette riba çoğalırsa, o millet kıtlıkla imtihan edilir. Herhangi bir millet ki, aralarında rüşvet çoğalırsa, korku ile imtihan edilirler." [1313]
Ebû Hureyre radıyallahu anh'den: Şöyle demiştir:
"Resûl-i Ekrem hükümde (hüküm vermede) rüşvet alanla rüş et vereni lânetlemiştir." [1314]
İbn Abbas radiyallahu anhuma'dan merfû olarak rivayete göre Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"On kişinin umür-ti idaresini eline alıp da onların hoşlandıkları veya hoşlanmadıkları ile aralarında hükmeden kimse elleri bağlı ola ak (Allah'ın huzuruna) getirilir; adalet etmiş, rüşvet almamış ve haksızlıkta bulunmamış ise Allah onun ellerini çözer. Şayet Allah'ın indirdiğinden başkası ile hükmetmiş, rüşvet almış ve (Allah'ın hu-dununu infazda) müsamaha göstermiş ise sol eli sağ eline bağlanır, sonra cehenneme atılır ve beşyüz yılda dibine ulaşamaz." [1315]
İbn Mesûd radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem:
"Hüküm vermekte rüşvet küfür, insanlar arasında ise haram ır."[1316], buyurmuştur.
Tembih: Rüşvet almanın haram olduğu ve kebireden sayıldığı her esçe kabul edilmiştir. Rüşvet vermeyi ve rüşvette aracı olmayı da kebireden saymak, benim aşağıda nakledeceğim hadîslerden anladığımdır. Kadı olarak seçilmediği halde hüküm verip mal almak ve malı vermenin kebireden olduğunu Celâl Belkinî'de gördüm. Celâl

Belkini, benim ikinci ile üçüncü hakkındaki göüşümü de teyid etmektedir. Celâl Belkinî şöyle diyor:
"Bâtıl ve hatta haklı hükümde de olsa rüşvet, kebâirdendir. Kendisi tayin edilmediği halde bir hükümde rüşvet almak veya başkasına vermek için alıp vermekte de hüküm aynıdır."
Benim naklettiğim hadîsler bunların çoğunun kebire olmasını açıkça ifade etmektedir. Çünkü bunlarda rüşvet veren, alan ve aracı olana lanet edilmiştir. İkincisinde, bâtıldır, dediğim, onlar bazan rüşveti almak haram iken vermesi caizdir, dedikleri içindir. Bu meselede olduğu gibi, bir de hicvinden, yermesinden korkulduğu için şaire –yazara- verilen rüşvet gibi; zarurette bunları vermek caiz ve fakat alması haramdır. Çünkü haksız bir alış ve adeta veren buna zorlanmış gibidir.
Haksız yerde lehine hüküm vermek veya hakkı olmadığı şeyi elde etmek veya bir müslümana eziyet için kadı veya hâkime rüşvet veya hediye veren ve bunlarda aracı olanın hepsi fâsıktır. Veren, verdik için, alan da aldığı için, aracı ise aracılığı için fâsıktır. Yâni hâkim onun isteğine göre hüküm vermese de yine fâsıktır. Fakat hak ve adaletle hükmetmesi, zulmü kaldırması veya hakkım alabilmesi için -başka çıkar yol olmadığı takdirde- verilen rüşvetten veren sorumlu değildir. Çünkü hakkını elde etmek zorundadır. Sorumlu ve fâsık, bu rüşveti alandır. Rüşveti alan adaletle hükmetse de yine fâsıktır. Rüşvete vasıta olan da aynı durumdadır. Fakat vâsıta, rüşveti veren taraftan ise ve veren de fâsık ise o da fâsıktır. Rüşveti veren fâsık değil ise, aracı da fâsık değildir. Bazıları bunu rüşveti alan tarafa ilhak etmişlerdir. Alan fâsık ise vasıta olan da fâsıktır. Fâsık olmak için rüşvetin azı ile çoğu arasmda fark yoktur. Bunun için Ezraî "Tavassut"unda diyor ki: "Şureyh, Revyânî ve diğerleri, öksüz ve benzerlerinin mallarını yemenin mutlak kebâirden olduğunu söylemişlerdir. Rüşvet almak da aynı hükümdedir, demişlerdir". Ayrıca rüşvetin azı ile çoğu arasında fark gözetmemişlerdir. Udde sahibi de yine mutlak olarak, yâni azı ile çoğu arasında bir ayırım yapmadan yetim malı yemenin ve rüşvet almanın haram olduğunu söylemiştir. Buna şehâdet eden nasslar yakında gelecektir. Bu rivayetler "mal gasbetmenin kebâirden olması için çalman malın bir dinarın dörtte biri kadar olması lâzımdır" diyenlerin görüşünü za'f a uğratır.
Bedr b. Cemaa ve diğerlerinin muhalefetine rağmen çoğunluğun açıkça ifade ettikleri gibi, rüşvet almanın haram olmasının yalnız hakimlere mahsus olmadığının delillerinden birisi de Ahmed b. Ebû Humeyd es-Sâidî'nin rivayet ettiği, "Âmillerin, tahsildar ve kumandanların aldıkları hediyeler hıyanet ve sirkattir." hadîsi ile Ebû Davud'un "Sünen"inde Ebû Umâme'den rivayet ettiği şu hadistir:
Kim din kardeşine bir şefaatte bulunur ve o da bu şefaatinden dolayı kendisine bir hediye verirse, işte bu adam ribanın kapılarından büyük bir kapıya girmiş olur." [1317]
İbn Mesûd (r.a.), "Haram, gördüğün bir iş karşılığında kardeşinin sana yaptığı hediyeyi kabul etmendir." demiştir.
Mesrûk şöyle diyor: "İbn Ziyad'a bir haksızlıktan söz edildi. İbn Ziyad adamın hakkını yerine getirdikten sonra, adam kendisine bir köle hediye etmek istedi fakat İbn Ziyad bunu kabul etmedi."
Yine Mesrûk diyor: "İbn Mesûd'un, "Kim bir müslümana bir yardımda bulunur ve uğradığı haksızlığı kaldırır da bunun karşılığı -çok olsun az olsun- kendisine verilen şeyi alırsa, bu haramdır" dediğini ve bunun üzerine adamın biri:
"Biz haram olarak hüküm vermede alınan rüşveti biliyorduk," deyince İbn Mesûd'un:
"O, küfürdür, ondan Allah'a sığınırım, cevabında bulunduğunu duydum."
İmam Evzaî Beyrut'ta iskan etmişti. Hıristiyanın biri kendisine gelerek:
"Ba'lebek valisi bana haksızlık etti, ona bir mektup yaz," dedi ve bir miktar da bal getirdi. Evzaî:
"İstersen balı kabul ederim, fakat mektubu yazmam, istersen balı iade eder mektubu yazarım," deyince, hıristiyan:
"Aman mektubu yaz da balı iade edersen et, dedi. Bunun üzerine Evzai, valiye mektup yazarak hıristiyanın cizyesini indirmesini rica etti. Vali de bu mektup üzerine hıristiyanın cizyesini otuz dirhem indirdi.
İmam Şafii, "Kadı verdiği hükümde rüşvet almışsa -haklı da olsa- verdiği hüküm ve aldığı rüşvet merduttur. Rüşvet alan kadının velayeti bâtıl ve kazası makbul değildir. Hükümdar ile konuşana verilen hediyedir, rüşvet değildir." demiştir.[1318]

429. Kebire: Şefaat Sebebiyle Verilen Hediyeyi Almak

Ebû Umâme radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem:
"Her kim din kardeşine bir şefaatte bulunur da o, bu şefaatten dolayı kendisine bir hediye verirse, işte bu adam riba kapılarından en büyük bir kapıya gelmiş olur."[1319], buyurmuştur. Bunun haram olduğu rivayeti yukarda İbn Mesûd (r.a.)'den rivayet edilen hadîsde geçmiştir. Ayrıca bunu Kurtubî de Mâlik'den rivayet etmiştir.
Tembih: Bazı imamlarımız bunun kebâirden olduğunu açıkça ifade etmişlerse de, bunun üzerinde düşünülür, çünkü kurallarımıza uymuyor. Zira mezhebimizde tevkif edilen bir adamın kurtulması için avukat tutup ona ücret vermesi caizdir. Ancak bunun doğru yönünü haram olan bir işde şefaatçi olursa, işte onun para alması haramdır.[1320]

430. Kebire: Bâtıl Veya Kadıların Vekilleri Gibi Bilmeyerek Husûmet Beslemek

431. Kebire: Hakkı Aramak İçin Şiddetli Husûmet Ve Hasma Eziyet İçin Yalan Söylemek

432. Kebire: Hasma Musallat Olmak

433. Kebire: Hasmı Kahretmek Ve Kırmak Maksadıyle Sırf İnad İçin Onunla Husumetleşip Davalaşmak

434. Kebire: Mira -Söze İtiraz- Ve Mezmun Olan Mücadele

Allahu Teâlâ şöyle buyuruyor:
"Dünya hayatına dair konuşması senin hoşuna giden, pek azılı düşman iken, kalbinde olana Allah'ı şahit tutan, işbaşına geçince, yeryüzünde bozgunculuk yapmaya, ekin ve nesli yok etmeye çabalayan insanlar vardır. Allah bozgunculuğu sevmez. Ona: "Allah'tan sakın" denince, gururu kendisine günah işletir, artık ona cehennem yetişir, ne kötü yataktır." [1321]
İbn Abbâs (r.a.)'den Resûl-i Ekrem:
"Durmadan husûmette bulunman, günah olarak sana yeter."[1322], buyurmuştur.
Aişe radıyallahu anh'den = Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Allah katında erkeklerden en çok menfur olanı, husûmette gaddar bulunandır." [1323]
Şafiî'nin "el-Ümm" adlı eserinde Hz. Ali kerremallahu vechehü'den rivayetinde:
"Eled, davalaşmakta körü körüne tehlikeye atılmaktır ve şeytan oradadır." demiştir.
Yine vârid olduğuna göre Resûl-i Ekrem:
"Husûmette bilgisiz mücadele eden, bundan vaz geçinceye kadar Allah'ın hışmındadır." [1324]buyurmuştur.
Yine Resûl-i Ekrem:
"Hidâyete erdikden sonra bir millet ancak lüzumsuz mücadele sebebiyle sapıtmıştır." buyurdu sonra da, *"Sana böyle söylemeleri sadece tartışmaya girişmek içindir."* mealindeki ayeti okudu." [1325]

Tenbih

Bâtıl veya kadıların vekilleri gibi bilmeyerek husûmet beslemeyi kebairden saymak, Buhârf deki hadisin sarahatinden anlaşıldığı gibi, diğerleri de aynı hükümdedir. Bununla beraber h'usûmette haddi tecavüz etmeyi mutlak olarak, mira ve tartışmayı da kebireden sayanları gördüm. Fakat bunlara itiraz olunduğu için, mutlak mira ve cidal değil de mezmum olan mira ve cidal kebiredendir, dedim.
Bunu kebireden saymayı teyid edenlerden biri de Nevevi'nin Ashâb'dan bazılarından rivayet ettiği şu sözlerdir: "Husûmetten daha çok kalbi meşgul eden, zevkleri kaybeden, mürüvveti düşüren ve dini gideren bir şey görmedim".
Yine "Ezkarü'n-Nevevi"de: "Hakkını koruyabilmek için insanda husûmet lâzımdır" dersen, buna Gazâlî'nin şu cevabı verilir: "Mezmum olan, bâtıl veya bilgisiz yapılan husûmettir -kadının vekili gibi- çünkü bu adam hakkın hangi tarafta olduğunu bilmeden vekâleti uhdesine alır. İşte bu, mezmum olduğu gibi, hakkından fazlasını isteyen ve hakkını almak için adamı fazla çekiştiren, ona hakaret eden ve ona eziyet için hakkında yalan konuşandır. Hasmını ezmek maksadıyle inadına husûmet eden, ayrıca mecburiyet hâsıl olmadığı halde sırf hasmına eziyet için ona karşı ağır sözler söylemektir. İşte mezmum olan budur. Yoksa haksızlığa uğramış bir insanın meşru şekilde hakkını araması, ihtiyacından fazla söz söylememesi ne mezmum ve ne de haramdır. Bununla beraber husûmeti terketmesi daha iyidir. Zira husûmet anında dili itidalde tutmak cidden zordur. Aynı zamanda husûmet göğsü daraltır ve hiddeti harekete getirir. Gazab heyecana gelince, bu iki kişi arasında kin başlar. Herbiri diğerinin bir zarara uğramasına sevinir, iyiliğine üzülür ve hasmının şerefine dil uzatır, işte husûmet eden, bu âfetlerle karşı karşıyadır. En azından kalbi meşgul olur, namazında bile hasmını yenme çarelerini düşünür, istikametten ayrılmış olur. Bunun için husûmet, kötülüğün başlangıcıdır. Mira ve cidal da böyledir. Onun için insana yaraşan -zaruret olmadıkça- husûmet kapısını açmamaktır. Bu vakitte de dil ve kalbini âfetlerinden korumaya çalışmalıdır. Müteahhirînden birisi kadı vekillerinin şehâdetlerinin kabul olmadığını söyledi ise de bu gariptir, demiştir. Fakat aslında bunda bir gariplik yoktur. Şu anda kadı vekillerinin çoğu böyledir. Vekillik anlarında çeşitli rezalet ve kepazelikleri irtikab etmekten geri kalmazlar.
Gazalî, mira, cidal ve husûmetin yerilmelerinin sebebini şöyle anlatır: "Mira, sırf kendi üstünlüğünü göstermek ve adamı tahkir etmek maksadıyle adamın konuşma ve söz söyleme san'atındaki kusurlarına dil uzatmaktır. Cidal, mezhebini açıklamak ve yerleştirmek için karşılıklı olarak yapılan mücadele ve konuşmadır. Husûmet ve akuvathk ise sözde öne geçmektir ki, bunda gaye, servet edinmektir. Bu, bazan iddia ve bazan da savunma yolu ile olur."
Nevevi: Cidal –tartışma- bazan hakkı açığa çıkarıp yerleştirmek için olduğu gibi, bazan da bâtılı savunmak ve bilgisiz olur. Nitekim Allahu Teâlâ,
"Kitap ehli ile en güzel şekilde mücadele edin,"[1326], buyurmuştur. Diğer âyette de şöyle buyurulmuştur:
"Onlarla en güzel şekilde tartış." [1327]Diğer âyette de,
"Allah'ın âyetleri üzerinde, inkâr edenlerden başkası tartışmaya girişmez."[1328], buyurulmuştur.
İşte mücadelenin bazı zemmi hakkında vârid olan nasslar, bu tafsil üzeredir.
Faide: İki şeyh (Nevevi ile Rafii) Udde sahibinden şöyle naklettiler:
"Kişi haklı olsa da husûmette aşırı davranması sağairdendir".
Ezraî de segâir demekle irtikâb edeninin günahkâr olacağı masiyeti murad etmiştir. Nitekim akla gelen ve fakihlerin ıstılahından anlaşılan da budur. Bununla beraber onu kasdetmemesi de caizdir. Belki sahibi günahkâr olmasa da şahadeti reddedilmekle sebep olan sağairden ve diğerlerinden bir kısım günahları saymak istemiştir ki, bu görüsü teyid eden rivayet aşağıda gelecektir. Zira husûmette haklı olan bir adamın günahkâr olmasını söylemesi uzak bir

ihtimaldir. Ancak husûmet ve davaları çoğaltan kimse günaha düşebilir, demek istemiş olabilir. Talebesi, "Hadim"de benzerini anlatmış ve demiştir ki; "Onun, bundan daha genel bir mânâyı murad ettiği ve şehâdetinin reddolmasını iktiza eden şeyi anlatmak istediği anlaşılır. Bunun için husûmette haklı olanı da bu cümleden göstermek istemiştir. Yoksa haklı davasını mahkemeye veren günahkâr olmaz. Bu, ancak mürüvvetsizlik sayılır. Gülmeyi gerektiren bir sebep olmadan gülen gibi, günah sayılmayan bir şeye mutlak sağire adını vermek, tarifden hariçtir dersen,
Derim ki; bunun hükmü, israr ettiği vakit şehâdetinin reddolmasında sağire gibidir, demektir.
Mürüvvet hakkındaki sözünde Rafiî şöyle demiştir: "Farz ile kılınan sünnetleri rükû ve sücûd tesbihlerinin terki, âdet haline getiren kimse, sünnete ihanet ettiği için, şehâdeti reddedilir. Bu, günah olmadığı halde, sünnete uymayan bir şeye devam edenin şehâdetinin kabul olmayacağının delilidir.
Halimi de dilenciyi reddin sağîreden olduğunu söylemiştir. Gazali İhyan Ulûmi'd-Din'de, "Mubah olan bir şeye ısrar ve devam etmekle sağire olmaya döner -satranç oyununa devam gibi-" demiştir. Haram olmayan bir şeye sağire adını vermiştir. Bundan şu neticeye varıyoruz ki, husûmetlerde Rafiî'nin anlattığı ve Nevevi'nin tasvip ettiği, dedikleri gibi değildir. Aynı, zamanda o, Udde sahibinin sözüne yaklaşmamıştır. Çünkü Udde sahibi onun günah olduğunu söylememiştir. Nitekim sünneti terkeden, âsi olmaz fakat şehâdeti reddolunur. Cür'eti artırır.
Şüphesiz bazı şeylere göz yummamak ve bir kısmından vaz geçmemek üzere yapılan devamlı husûmet ve mücadeleler, onlarla tabiatleşmeyi ve cür'eti artırır. Kadı vekilleri gibi, bilmeyerek mücadeleye girmek de husûmeti çoğaltmak anlamındadır. Nitekim Gazali bunu açıkça ifade etmiş ve Nevevi de "Ezkâr"da onu nakletmiştir.[1329]

TAKSİM BABI

435. Kebire: Taksim Edenin Taksimde Haksızlık Etmesi

436. Kebire: Bilirkişinin Kıymet Takdirinde Haksızlık Etmesi

Ebû Said el-Hudri radıyallahu anh'den: Şöyle demiştir:
"Resûl-i Ekrem, Kureyş'den bazı kimselerin bulunduğu bir eve gitti. Kapının sövesine dayandı ve:
"Bu evde Kureyş'den başka kimse var mı?" diye sordu. Onlar:
"Hayır, ancak kızkardeşimizin oğlu vardır," dediler. Resûl-i Ekrem:
"Bir milletin kızkardeşinin oğlu, onlardandır," buyurdu. Sonra şöyle devam etti:
"Doğrusu bu umûr-ü idare, kendilerinden merhamet taleb edilip de merhamet ettikleri, hükmettiklerinde adalet ettikleri, taksim ettiklerinde, taksimatta doğruluğa riâyet ettikleri sürece, Kureyş'indir. Her kim böyle yapmazsa, Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti onun üzerinedir." [1330]
Tembih: Gerçi bunu kebâirden sayanı görmedim. Fakat taksimde haksızlık yapmak, hadîsin sarahatinden, bilirkişinin kıymet takdirinde haksızlık yapması da hadîsin işaretinden ve kıyasından anlaşılmaktadır. Yâni taksimde adaletsizlik telin edildiğine göre, kıymette adaletsizlik de telin edilir.[1331]

ŞEHADET KİTABI

437. Kebire: Yalan Şahitliği Yapmak

438. Kebire: Yalan Şahitliğini Kabul Etmek

Ebû Bekre radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem:
"En büyük günahları size haber vereyim mi?" buyurdu. Ashab:
"Evet, Ya Resûlallah," dediler. Resûl-i Ekrem:
"Allah'a şirk koşmak, anaya babaya asi olmaktır," buyurdu. Yatmış olduğu yerden doğrulup oturdu ve:
"Haberiniz olsun, aman, yalan sözden ve yalan yere şahitlik etmekten sakınınız," buyurdu ve bu cümleyi durmadan tekrar etti. Hatta biz:
"Keşke sükût etseydi de üzülmeseydi" diye temennide bile bulunduk." [1332]
Enes radıyallahu anh'den: Şöyle demiştir:
"Resûl-i Ekrem büyük günahlardan söz etti ve:
"Allah'a şirk koşmak, anaya babaya âsî olmak ve adam öldürmektir. Dikkat edin, büyük günahların en büyüğünü size haber vereyim mi? Yalan söz veya yalan şahitliğidir," buyurdu.[1333]
Hureym b. Fâtik radıyallahu anh'den: Şöyle demiştir:
Resûl-i Ekrem sabah namazını kıldı. Dönünce ayakta durdu ve:
"Yalan yere şahitlik ile Allah'a ortak koşmak birbirine denk tutuldu," buyurdu ve bunu üç defa tekrar etti. Sonra da:
"Allah'a ortak koşmaksızın O'na yönelerek pis putlardan kaçının, yalan sözden de çekinin." mealindeki âyet-i kerîme'yi okudu.[1334]
Ebü Hureyre radıyallahu anh'den: "Resül-i Ekrem'in şöyle buyurduğunu işittim" demiştir:
"Her kim, şehâdete ehil olmadığı halde, bir müslüman için şehâdette bulunursa, cehennemdeki yerine hazırlansın." [1335]

İbn Ömer radıyallahu anhuma'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Yalancı şahide, adımını yerinden atmadan, Allah cehennemi borç eder." [1336]
Yine Resûl-i Ekrem:
"Kıyametin dehşetinden kuş gagasını yere vurur ve kuyruğunu sallar. (Bu dehşetli günde) yalancı şahit hiç konuşmadan ve adımını atmadan hemen cehenneme atılır." [1337]
Ebû Mûsâ radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Şahitlik için davet edildiği vakit bildiğini gizleyen kimse, yalan yere şahitlik eden gibidir." [1338]
Tembih: Yalan yere şahitlik yapmak ve bunu kabul etmeyi kebâirden saymaya gelince; yalan yere şahitlik yapmanın kebâirden olduğu hadîslerin sarahati ile sabittir. Yalan yere şahitliği kabul etmenin kebâirden olması birinciye kıyasladır. Yalan yere şahitlik, kesin olarak bilmediği şeye biliyorum diye şehâdette bulunmaktır.
Izz b. Abdüsselâm, "Yalan yere şahitlik para karşılığında olursa kebâirden olduğunda şüphe yoktur", demiştir. Fakat şöyle bir hurma veya bir üzüm salkımı gibi şeylerde olursa bunu tayin zordur. Şarabın bir damlasına kebire dendiği gibi -bu kapıyı kapamak için- bir üzüm danesine de olsa yalan yere şahitlik kebâirdendir, denebildiği gibi -hırsızlığın kebâirden sayılması için belli bir nisabı olduğu gibi- bu yalan yere yeminin de kebâirden sayılması için, yemin ile kaybedilen miktarın o kadar olması gerekir de denebilir. Izz b. Abdüsselâm, "Yetim malını yemekte de durum aynıdır." demiştir.
"Hadim'de şöyle denmiştir:
"Yukarda Hirevi'den nakledilen rivayet, ikinci tavcihe, yâni kebire olmak için nisaba baliğ olması gerekir ki, o da bir dinarın dörtte biridir". Fakat bizzat Abdüsselâm'dan gelen bir rivayette,
"Bir dane de olsa onu çalmak, zorla almak kebâirdendir." denmiştir. Bu rivayeti birinci görüşü kuvvetlendirmektedir. Yâni bir daneye de olsa yalan yere şahitlik kebâirdendir. Bunun için şirk'e denk tutulmuştur. Ve yine bunun içindir ki Resûl-i Ekrem bunu anlatırken hiddetinden kızarmış, kalkmış oturmuş ve tekrar tekrar bunun üzerinde durmuştur. Buna verdiği önemi, bundan daha büyük olan zina ve adam öldürmek gibi büyük günahlara göstermemiştir. Yine bunun içindir ki, yukarda geçen bazı hadîslerde yalan yere şahitlik, kebâirlerin en büyüklerinden gösterilmiştir. Yine Şeyh İzzüddin diyor ki:
"Yalancı şahid üç günah irtikab etmiştir: Doğrudan yalancılık günahı, salim ve haksız olan kimseye yardım ve haklıyı mazlum duruma düşürüp perişan etmektir". Kesin olarak doğru olduğunu bilmediği şeyde şehâdet eder ve doğru çıkarsa, yalnız şüphe üzerine şehâdette bulunduğu için, günahkâr olur. Çünkü kesin bilmediği bir işde kesin bilirmiş gibi davranmıştır. Gerçek olarak bildiği hususta şehâdet edene gelince; burada da iki şekil vardır. Birincisi, kendisi gerçek öyle olduğunu bildiği halde farkında olmadan durumun değişmiş olmasıdır. Şayet doğru olarak bildiği konuda durum da bildiği gibi ise, zalimi zulmünden kurtarmak, mazluma hakkını ulaştırmak niyetiyle şahidlik ettiği için, bu niyet ve taatinden mükâfat kazanır. Şayet bu arada bildiği hakkm yerine geldiğini bilmediği için niyetiyle se^ap görür fakat yapmış olduğu bu şehâdet işinden mükâfat alamaz. Zira şehâdeti hem zâlim ve hem de mazlumun aleyhinedir. Mazlumdan aldığını zalime vermekle ona müracaatında da nazar vardır.[1339]

439. Kebire: Bildiğini Özürsüz Söylememek

Allahu Teâlâ buyuruyor:
"Her kim onu (şahitliği) gizlerse, şüphesiz onun kalbi günahkârdır." [1340]
Resûl-i Ekrem de,
"Tanıklık için çağırıldığı vakit bildiğini gizleyen yalan şahitliği yapmış gibidir." [1341]buyurmuştur.
Tembih: Bildiğini özürsüz söylememenin kebâirden olduğunu herkes açıkça söylemiştir. Ancak Celâl Belkinî, "Mutlak surette bildiğini gizleyen değil de, çağırıldığı vakit bildiğini gizleyen böyledir." demiş ve davasına,
"Şahitler çağırıldıklarında çekinmesinler."[1342], âyet-i celîle'sini delil çekmiştir. Fakat adam hak sahibinin bilmediği bir şeyi biliyor veyahut davada kendisine ihtiyaç olmayan bir şeyi biliyorsa nafile şehâdeti caizdir. Bu hususlarda şehâdette bulunmaz ve hak sahibine: "Senin falancıda senin hakkın var" demezse, bunun da aynı şekilde bildiğini gizleyen gibi kebâirden olup olmadığı ihtilaflıdır, iki şeyhin sözü, bunun kebâirden olmasındadır," dedi ve fakat diğer bazılarının dedikleri gibi, bunda nazar vardır. Zaten âyet de bunun davasına açık delil teşkil etmez. En doğrusu, her ne şekilde olursa olsun, aralarında fark bulunmamaktır.[1343]

440. Kebire: Had Veya Başkasını Zararlandırmağı Hedef Alan Yalan

Allahu Teâlâ buyuruyor:
"*Dikkat edin, Allah'ın laneti, haksızlık yapanlar üzerinedir.*"[1344]
Abdullah radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur;
"Doğruluğa yapışın -ondan ayrılmayın- zira, doğruluk iyiliğe götürür, iyilik de cennete iletir. Kişi doğru söyledikçe, doğruyu araştırdıkça Allah katında sadık yazılır. Yalandan kaçının, zira yalan kötülüğe götürür, kötülük de cehenneme iletir. Kişi yalan söyledikçe ve yalan peşinde koştukça Allah katında yalancı yazılır." [1345]
Abdullah b. Amr radıyallahu anhuma'dan: Şöyle demiştir:
"Bir adam Resûl-i Ekrem'e gelerek:
"Ya Resûlallah, cennet ameli nedir? (yâni hangi amel ile cennete girilir?)" diye sordu. Resûl-i Ekrem:

"Doğru konuşmaktır. Kişi doğru konuştuğu vakit iyi olur, iyi Olduğu vakit îman etmiş olur, îman edince de cennete girer," buyurdu.
"Ya Resûlallah, cehennem ameli nedir?" diye sordu. Resûl-i Ekrem:
"Yalan konuşmaktır. Kul yalan konuşunca fâsık olur, fâsık olunca nankörleşir, böyle olunca da cehenneme girer" buyurdu.[1346]
Semüre b. Cûndüb radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Dün gece bir rüya gördüm. İki melek gelip beni gezdirdiler. Onlar bana:
"Şakakları, gözleri ve burnu demirle yarılan adam, evinden çıktığı zaman her tarafa ulaşacak yalan uyduran kimsedir. Bu yalancı adam da kıyamet gününe kadar böyle azâb edilecektir." dediler.[1347]
Ebû Hureyre radiyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem:
"Münâfıkın alâmeti üçtür: Konuştuğu vakit yalan söyler, va'det-tiğî zaman sözünü yerine getirmez ve ahdettiğinde ahdini tutmaz."[1348], buyurmuştur.
Müslim'in rivayetinde,
"Münafığın alâmeti üçtür. İsterse oruç tutsun, namaz kılsın ve kendini müslüman saysın." [1349]buyurulmuştur.
Abdullah b. Amr b. el-Âs radıyallahu anhuma'dan: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Dört haslet vardır ki, bunlar kimde bulunursa o kimse hâlis münafık olur. Bunlardan biri kimde bulunursa, onu bırakıncaya kadar kendisinde nifaktan bir haslet bulunur: Kendisine bir şey emanet edildiği vakit hıyanet eder, ahdettiğinde ahdini bozar ve kavga ederse baştan çıkar." [1350]
Ebû Hureyre radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem:
"Kişi (diğer hususlarda) doğru da olsa, şaka ve tartışmada yalanı terketmedikçe olgun mü'min olamaz."[1351] buyurmuştur.
Yine Resûl-i Ekrem:
"Kişi haklı da olsa, şakayı, yalanı ve tartışmayı terketmedikce, hâlis ve olgun imana erişemez." [1352]buyurmuştur.
Safvân İbn Süleym'den rivayete göre şöyle demiştir;
"Resûl-i Ekrem'e:
"Ya Resûlallah, mü'min korkak olur mu?" diye soruldu. Resûl-i Ekrem:
"Olabilir," buyurdu. Kendisine:
"Mü'min cimri olur mu?" diye soruldu. Resûl-i Ekrem:
"Evet, olabilir," buyurdu.
"Mü'min yalancı olur mu?" diye sorulduğunda, Resûl-i Ekrem:
"Hayır, olamaz," buyurdu." [1353]
Ebû Umâme radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem:
"Hıyanet ile yalandan başka her huy mü'minde bulunabilir."[1354], buyurmuştur. Bezzâr ve Ebû Yâlâ'nın da aynı mealde rivayetleri vardır.[1355]
Ebû Hureyre radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Küfür ile îman bir kimsenin kalbinde toplanmaz. Doğru ile yalan da bir arada toplanmaz. Hıyanet ile emânet bir kalbde toplanmaz." [1356]
Nevvâs İbn Şem'an radıyalîahu anh'den: Resûl-i Ekrem:
"En büyük hıyanet, kardeşine söylediğin bir sözde o seni tasdik ederken senin ona yalan söylemendir."[1357] buyurmuştur.
Ebû Davud'un da bu mealde rivayeti vardır.[1358]
Ebû Bureyde el-Eslemî radıyallahu anh'den: "Resûl-i Ekrem'in şöyle buyurduğunu işittim" demiştir:
"Dikkat edin, yalan yüzü karartır, koğuculuk ise kabir azabı (na sebebidir." [1359]
Ebû Hureyre radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem:
"Anaya babaya iyilik (ikram ve itaat) etmek, ömrü artırır? yalan, rızkı eksiltir, dua ise kazayı geri çevirir." [1360]buyurmuştur.
İbn Ömer radıyallahu anhuma'dan: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Kul yalan söylediği vakit, yalanın pis kokusundan dolayı melek bir mil kendisinden uzaklaşır." [1361]
Aişe radıyallahu anha'dan: Şöyle demiştir:
"Resûl-i Ekrem'e yalandan daha menfur bir huy yoktur. Yalanım duyduğu adamın bundan tevbe ettiğini öğreninceye kadar ona iltifat etmezdi." [1362]İbn Hibban ve Hâkim'in "Sahih"lerinde bazı kelime farkları ile aynı mealde rivayetleri vardır.[1363]
Esma binti Yezide radıyallahu anha'dan: Şöyle demiştir:
"Ben:
"Ya Resûlallah, içimizden birimiz arzu ettiği bir şey için: "Onu arzu etmiyorum" derse, bu yalan sayılır mı? dedim. Resûl-i
Ekrem:

"Yalan, yalan yazılır, hatta küçük yalan da küçük yalan olarak yazılır," buyurdu.[1364]
Ebû Hureyre radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem:
"Her kim çocuğa, "Bak gel al" der de sonra ona vermezse, bu ona bir yalan yazılır."[1365], buyurmuştur.
Behz b. Hakim, babası vasıtasıyla dedesi radiyallahu anhüm'den, Resûl-i Ekrem'in şöyle buyurduğunu işittim:
"*Yazıklar olsun o kimseye ki, insanları güldürmek için konuşur ve yalan söyler; yazık, yazık ona."* buyurmuştur.[1366]
Abdullah İbn Âmir radıyallahu anh'den, şöyle demiştir:
"Resûl-i Ekrem'in evimizde bulunduğu bir günde annem beni çağırarak,
"Gel sana bir şey vereceğim" dedi. Resûl-i Ekrem anneme:
"Çocuğa ne vermek istedin?" diye sordu. Annem:
"Hurma vereceğim," diye cevap verdi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:
"Eğer ona bir şey vermeyeydin, sana bir yalan günahı yazılırdı," buyurdu".[1367]
Ebû Hureyre radıyallahu anh'den; Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Üç kimse vardır ki kıyamet günü Allahu Teâlâ onlarla konuşmaz, onları tezkiye etmez ve onlara bakmaz. Onlar için elem verici bir azâb vardır: Zina eden ihtiyar, yalancı hükümdar ve kibirli yoksuldur."[1368]
Tembih: Had veya başkasını zararlandırmayı hedef alan yalanın kebâirden olduğunu herkes açıkça ifade etmiştir. Bununla beraber yalanın zararlı olmasına rağmen mutlak surette her yalanın kebire olmadığını da söyleyenler vardır.
Yalan, bazan kebire olur; peygamberler hakkında yalan söylemek gibi. Bazan da olmayabilir. Fakat bu görüşde nazar vardır. Yalnız peygamberler hakkında değil, âdet bakımından dayanılamayacak şekilde olursa, bu yalan da kebâirdendir. Hatta Revyânî daha da ileri giderek "Bahr" Kitabında, "Yalanın, zararı olsun olmasın, kebâirdir" demiş ve devamla, "Başkasına zararı dokunmasa da şehadeti reddolunur, zira her hal-u kârda yalan haramdır" demiş ve bu hususda hadisler de rivayet etmiştir. Zaten yukarda geçen hadîslerin zahiri veya serahati buna uygun gelmektedir. Onların, her yalanı büyük günah saymamaları, insanların çoğunun yalana mübtelâ olmalarındandır. Bunu da gıybet gibi görmektedirler. Öte yandan Ezrai, "Bir yalan, bazan kebire olur" demektedir. İmam Şafiî "el-Ümm" adlı Kitabında, "Açıkça yalan konuşan ve buna aldırış etmeyenin şehâdeti reddolunur." demiştir.
Aslında Ehl-i Sünnet'e göre yalan, ister bilerek ve ister bilmeyerek; ister kasidlı ve ister kasıdsız olsun, bir şeyi olduğundan başka haber vermektir. Bilerek kasden yalan söylemek, bu haberin günah olması için aranan şartlardır, yoksa yalan olması için bu şartlar gerekli değildir. Mutezile ise onu, yâni yalanı bilerek söylemeyi şart koşmuşlardır. Yâni Mutezile bir adamın yalan söylemiş olması için Ahmed'in bu odada olduğunu bildiği halde, "Orada değildir" demesi lâzımdır, demişlerdir. Ehl-i Sünnet ise, Ahmed odada olmadığı halde, adam, onun odada olduğunu söylerse yine yalan söylemiştir, çünkü adam odada değildi. Yalancıdır fakat kasid olmadığı için günahkâr değildir. Mutezile ise bunu yalan saymamaktadır. İşte Ehi-i Sünnet'e göre, öyle olmadığı halde öyle olduğunu sanarak bir şeyden haber veren kimse yalancıdır fakat günahkâr değildir.
Yalanın sağire veya kebireden olması için, bile bile bu yalanın konuşulmuş olması aranır ki, buna göre azı ile çoğu arasında fark olmaz. Nitekim Şafiî "er-Risâle" adlı eserinde bunu açıklamıştır. Reddin babında şeyhlerin de açıkladıkları gibi, had gerektirmeyen ve başkasına zararı olmayan bir yalan, kişinin fâsık olmasını gerektirmez. Bunun içindir ki, bir olayda tartışıp mahkemelik olsalar, sonra başka bir olayda şahidük yapsalar, her ne kadar tartışma olayında biri yalancı idiyse de, hiç birinin şehâdeti reddedilmez, her ikisinin de şehâdeti kabul edilir. Nitekim Rafiî bunu böyle anlatmıştır.
Bununla beraber hiç kimseye zararı olmayan bir yalanın bazan kebire olabileceğini de söylemiştir. "Bahr" Kitabında mürsel bir rivayette Resûl-i Ekrem bir kere yalan söyleyen bir adamın şehâdetini reddetmiştir.
Şunu bilmiş ol ki; yalan, bazan mubah ve hatta bazan da vacip olur. İhyau Ulûmi'd-Din adlı kitapta anlatıldığı gibi burada kural şudur: Herhangi iyi bir iş, hem yalan ve hem de doğru ile elde edilebilirse, orada yalan söylemek haramdır. Şayet yalnız yalan söylemekle elde edilirse; elde edilen bu şey mubah ise yalan da mubahtır, şayet elde edilecek şey vacip ise yalan da vaciptir. Meselâ, zâlimin biri bir mazluma işkence yapmak veya onu öldürmek için aramaktadır. Mazlumun saklandığı yeri bilen kimsenin, mazlumun canını korumak vacip olduğu için, adamın yerini bilmiyorum diye yalan konuşmak vacip olur.
Hatta zâlim, bu kimseye yemin verdirirse de yemin eder. Yine bunun gibi, yalan söylemeden savaşta zafere ulaşamayacak veya dargın iki kimse arasını bulamayacaksa, bu hususlarda da yalan söylemesinde bir sakınca yoktur. Yine içki içtiğini ve zina ettiğini ve benzeri kusurlarını hakim huzurunda inkâr edebilir. Bunun gibi başkasının sırrını da gizleyebilir. Bunları anlattıktan sonra Gazâlî devamla der ki:
"Yakışan, yalanın zararı ile doğrunun zararını karşılaştırmaktır. Şayet doğru konuşmanın ve doğruyu söylemenin doğuracağı zarar daha çoksa yalanı tercih eder, aksi halde doğruyu söyler. Şayet kendisi ile ilgili ise yalan konuşmamalıdır. Şayet başkasının hakkı ise orada müsamaha caizdir. Mubah olan yerlere gelince; evlâ olan, burada yalanı terketmektir. Âdet bakımından mübalâğalı olarak söylenen bazı sözler yalan sayılmaz, "Sana bin kere geldim de sen bana bir kere gelmedin" demek gibi. Çünkü bundan gaye, sayı ve rakam değil, çok gelip gittiğini ifadedir. Şayet böyle, elli kere yüz kere geldim dediği halde sadece bir kere gelmişse, o zaman yalancıdır, çünkü burada çokluk yoktur."
Mübalâğanın yalandan sayılmayacağı sözüne şu sahih rivayet delâlet etmektedir: Kadının biri Resûl-i Ekrem'e:
"Falancı ile falancı beni istiyor, hangisine varayım?" diye sordu. Resûl-i Ekrem:
"Falanın hiç bir şeyi yok, Ebû Cehm ise değneği karının başından hiç kaldırmaz," buyurdu. Bu, adamın karıyı çok dövdüğünden kinayedir. Yoksa değneğin devamlı kadının başında olmadığı meydandadır.

Emânetin ihanete uğrayacağı korkusu ile yalan söylemek vaciptir, sözüne gelince; bu da zayıftır. En doğrusu, bunun vacip olmamasıdır. Fakat yalanın mubah olduğunu anlattığı hususları hadîs-deki şu istisna teyid etmektedir. Hadisde şöyle buyurulmuştur:
"İki kişi veya kan koca arasını bulmak veya savaşda yalan söylemek caizdir." Meselâ, ordu batıya gideceği yerde hareket yönünü gizleyip doğuya gidiyor demek bu kabildendir. Mübalâğaya hamli mümkün olmayan şiirlerde de istisna vardır. Bu gibi şairlerin de şehâdeti reddedilmez.
Kaffal ise, "Her hal-u kârde yalan haramdır. Ancak şiir ve yazı yolu ile söylenen bazı yalanlarda istisna vardır. Meselâ, adam, "Gece gündüz seni hatırlıyorum; her an senden bahseder ve sana teşekkür ederim" gibi şiir ve yazılar bu kabildendir", demiştir. Adam bunları normal olarak söylerse yalan söylemeyi kasdeder fakat şair ve yazar bunların doğruluğunu tasrih değil, bu, bir san'attır, buna göre de azı ile çoğu arasında fark yoktur.
Kaffal ile Saydelânî'den bunu naklettikten sonra işi şeyh Nevevî ve Râfii diyorlar ki: "İşte bu, her şeyi içine alan güzel bir tevcihtir". Şiir bölümünde buna dair araştırmalar gelecektir. "Hadim"de diyor ki: "Yalanın caiz olduğu yerde tevriye de şart mı yoksa mutlak surette caiz midir? Meselâ insan talak'a icbar edildiği vakit içinden başka şeye gizlice niyet edebilir mi? En doğrusu, lüzum olmamak^ la beraber başkasına ihtimali de vardır. Çünkü o, yalnız niyete bu ise lafza râcidir. Yâni yalanın mubah olduğu yerde de bunu tasrih veya tariz yolu ile mi söyleyecektir? Bence öyle tevriye edip gizlice başkasını niyete almak şart değildir. Zira yalanı mubah kılan özürdür, tevriye ve tarizi de kaldırmıştır. Çünkü onda da zorluk vardır. Sonra baktım ki Gazali tevriyeyi güzel görmüştür. Tevriye, dilinde bir söz söyleyip bu sözün ihtiva ettiği başka bir mânâyı kalbinde murad etmektir. Meselâ, adamm biri başkasına senden bir söz götürmüş, sen de onu inkâr etmek istersen Arapça deyimi ile sözü dersin. Buradaki (MA) harfi mevsûle de olur, nafiye de olur. Mevsûle olursa, "Benim ne dediğimi Allah bilir". Fakat nafiye olursa mânâ, "Allah bilir ben onların hiç birini söylemedim" olur. Muhatabın bu ikinci mânâyı anlar. İşte zaruret halinde bu mubahtır.
Zaruret yoksa, mekruhtur. Herhangi bir hakkın kaybına vesile olmadıkça haram olmaz.
imam Şafii "er-Risâle" adlı eserinde, "Yalanın bir kısmı gizli yalandır. Bu da yalan veya doğru söylediğini bilmediğin bir kimseden duyduğunu başkasına haber vermendir." demiştir.
Sayrefî şerhinde şöyle demiştir: "Zira insan, güvenilen bir adamın sözüne inanır. Halbuki bu adam güvenilmeyen bir adamdan rivayet etmiştir. Rivayet ettiği yalan çıkarsa, yalancılıkta onun ortağı olur. Bunun benzeri de gizli şirk sayılan riyadır.[1369]

441. Kebire: İçki İçenlerle Ve Diğer Fasıklarla Ünsiyet Edip Onlarla Düşüp Kalkmak

Bu hususta Ezra'i diyor ki: "Udde sahibi şeyhler, bunun sağâir-den olduğunu söylemişlerdir".
Ben de derim ki; gerçi bunu böyle mutlak surette kabul edip kebâirden saymak doğru değildir. Ancak bu gibi fasıkları men'e muktedir iken veya acziyet halinde onlardan uzaklaşmak imkanı varken, bunları yapmayıp onlarla düşüp kalkmak, büyük günahlardandır. Ve hele onlara uyduğunu gösterirse, bunun kabâirden olduğunda şüphe yoktur.[1370]

442. Kebire: Fasik Olan Okur Ve Fakihlerle Düşüp Kalkmak

Bazı âlimler bunu da böylece anlatmışlardır. Bundan anlaşılan gudur: Mademki bunlar fâsıktır. Fısk halinde ve diğer hallerde bunlarla düşüp kalkmak arasında bir fark yoktur. Zahirde itaat eder görünen, gerçekte ve bâtında fâsık olan bu gibi adamlarla düşüp kalkmak cidden tehlikelidir. Zira onlarla fazla düşüp kalkmak, onlarla ülfeti sağlar ve gönül onlara meyleder. Sohbet sâri, tabiat sâriktir. Nefis ise kötülüğe meyyaldir. Bu suretle kendisi de onların batağına düşmüş olur. Gerçi bazılar, fısk halinde fâsıklarla düşüp kalkmayı, Ezra'i'nin görüşüne aykırı olarak sağîre saymışlardır ki, bu, evleviyetle sabittir. Yukarda Ezra'i'den anlatılan rivayete gelince; onunla bunun arasında fark, kötülüğü önlemeye gücü yeterken sesini çıkarmayıp onun yanında sükût ederek rıza gösterip adeta yardımcı gibi bulunmak, kebire olması, uzak ihtimal olmayan bir kötülüktür. Fakat ister okuyucu, ister fakih veya başkalarından olsun, kötülüklerine ortak olmadan sadece düşüp kalkmanın kebireden sayılması uzak bir ihtimaldir. Hatta kötülükte arkadaş ve yardımcı olmak için değil de yakınlık sebebiyle veya herhangi bir ihtiyaç vesilesi ile onlarla düşüp kalkmanın, kebâir şöyle dursun, haram olması bile söz konusu değildir. Şayet bu adam kim olursa olsun, fâsık olduğu için onunla ünsiyet etmek istiyorsa, o zaman haram olmasında şüphe yoktur. Zaten Gazali de kötü kimselerle dostluğu, içki masasında içenlerle bir arada bulunmayı günah saymıştır.
Birincisi, kötülerle düşüp kalkmasa ve aralarında bulunmasa bile yalnız onlarla dost olmasının haram olduğunda sarih; ikincisi de ünsiyet ve dostluk gayesi olmaksızın yalnız aralarında bulunmanın günah olmadığında sarihtir.[1371]

443. Kebire: Kumar Oynamak

İster müstakil olsun, ister satranç ve haram olan tavla ile her olsun farketmez.
Allahu Teâlâ buyuruyor:
"Ey mü'minler, içki, kumar, putlar ve fal okları şüphesiz şeytan işi pisliklerdir. Bunlardan kaçının ki saadete eresiniz. Şeytan şüphesiz içki ve kumar yüzünden aranıza düşmanlık ve kin sokmak ve sizi Allah'ı anmaktan, namazdan alıkoymak ister. Artık bunlardan vaz geçersiniz değil mi?" [1372]
Âyet-i kerime'de geçen Meysir, kumardır. Kumarın hangi çeşidi olursa olsun farketmez. Kumarın yasak olması,

Allahu Teâlâ'nın,

"Mallarınızı aranızda bâtıl sebablerle yemeyiniz."[1373], buyurmakla yasakladığı, insanların mallarını bâtıl sebebie yemek olduğu içindir. Aynı zamanda Resûl-i Ekrem:

"Bir takım kimseler Allah'ın malında haksız olarak tasarruf ederler. Onlar için kıyamet gününde cehennem muhakkaktır."[1374], buyurduğu hadîsin hükmüne girdiği içindir.

Yine Resûl-i Ekrem:

"Her kim arkadaşına, "Gel kumar oynayalım" derse, sadaka versin."[1375], buyurmuştur.

Tembih: Kumar oynamanın kebâirden sayılması, birinci âyetin sarahatinden anlaşılmaktadır.[1376]

444. Kebire: Tavla Oynamak

Ebû Mûsâ radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

Her kim tavla oynarsa Allah ve Resulüne âsi olmuştur."[1377] Bureyde radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem:

"Tavla oynayan, elini domuz kanı ile boyamış gibidir."[1378], buyurmuştur. Diğer rivayette de, "*Elini, domuz eti ve kanına batırmış gibidir." *[1379]şeklindedir.

Yine Resûl-i Ekrem:

"Tavla oynadıkdan sonra kalkıp namaz kılan, irin ve domuz kanı ile abdest alarak sonra kalkıp namaz kılan gibidir." [1380]buyurmuştur. Yâni, başka bir hadîsde de tasrih edildiği gibi, namazı kabul olmaz.

Beyhakinin Yahya b. Kesîr'den rivayetinde Resûl-i Ekrem tavla oynayanların yanından geçerken, "*Gafil gönüller, çalışan eller ve lüzumsuz sözler söyleyen diller"* buyurdu.

Abdullah İbn Mesûd radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem:

"Şu işlenmiş iki şemikten yâni zarlardan son derece sakınmanızı tevsiye ederim, zira bunlar Acem kumarıdır."[1381], buyurmuştur.

Deylemi'nin rivayetinde, "*Oklarla satranç, tavla ve diğer kumar âletleri ile oynayanlara uğradığınız vakit, onlara selâm vermenin ve selâmlarını almayın."* buyurmuştur.

Ebû Davud'un "Merâsil"deki rivayetinde Resûl-i Ekrem:

"Üç şey kumardan sayılır: Kumar, aşık ile vurmak ve kuş sesi ile oynamak." buyurmuştur.

Tembih: Tavla oynamayı kebâirden saymak, bu hadîslerin, özellikle ikinci ve üçüncü hadîslerin sarahatinden anlaşılmaktadır. Zira bu ikinci ve üçüncü hadîslerdeki domuz kanına ve irine benzetmek, şiddetli veîdi gerektirir. Hiç olmazsa kıldığı namazın kabul olmayacağını bildirmek bile veid için yeterlidir. Bunun birçok kitaplarda tavlanın haram olduğu bildirilmiş ve Şafii de şehâdetinin kabul olmayacağını ifade etmiştir.

Mâverdî de "el-Hâvî" adlı eserinde daha önce bunu ele alarak şöyle demiştir: "Doğrusu, çoğunluğun da söylediği gibi, tavla oyununun haram olması ve bunu oynayanın şehâdetinin kabul edilmemesidir."

Revyânî de "el-Bahr" de ona uydu ve, "Şafiî'nin dediği gibi, tavla oynamayı kerih görürüm, çünkü hakkında hadîs vârid olan oldu" dedi. Çokları tavlanın tahrimen mekruh olduğunu söylemişlerdir. Yalnız Ebû İshak, "Tavla satranç gibidir" demekle yanılmıştır. Revyânî'nin ibaresi şöyledir: "Adamlarımızdan bazıları tavla oynayan fâsik ve şehâdeti merduttur."

Mehamili "Mecmua" sında: "Tavla oynayan fâsık ve şehâdeti kabul edilmez. Zaten Ebû İshak'dan başka herkes bu görüşdedir. Ebû îshak ise tavlayı satranç gibi mütalâa etti fakat doğrusu onun görüşü değil, diğer görüştür." demiştir.

Imamülharemeyn, "Doğrusu tavla oynamak kebâirdendir." demiştir. Ezra'î de buna uyarak, "Hadisde yasak edildiğini bilerek tavla oynayan fâsıktır, şehâdeti makbul değildir. Şehâdetinin kabul olmaması, mürüvvetsizliğinden değil, hakkında şiddetli veid vârid olan haram olan bir şeyi işlediğindendir." demiştir.

Rafii'nin ve ondan önce de Şeyh Ebû Muhammed'in kanaatleri, bunun sağire olmasındadır.

Rafiî diyor ki: "Tavla gibi, haram olduğuna hükmettiğimiz şey bir defa işlenmekle şehâdetin kabul olmayacağı şekilde kebâirden midir, yoksa devam ettikten sonra şehâdetinin kabul olmamasını gerektiren sağairden midir? Bu hususta iki görüş vardır, imamın sözünden, birinciyi tercih ettiği anlaşılıyorsa da ikinci görüş, doğruya daha yakındır. "Tehzîb" ve diğerlerinde anlatılan da budur. Esnevî de buna dayanarak, "Doğrusu, şeyh Ebû Muhammed'in sözüdür" demiştir. Rafii de bölümün sonunda bunu tercih etmiştir. Sonra bu sözü anlattı ve dedi ki: "(Şeh-i sağır) de bunu tercih etmiştir." Fakat Belkini, Rafii'nin bu görüşüne itiraz ederek, "Şayet, bu doğrudur, demenin kaynağı, çoğunluğun, "sahihtir, doğrudur" dediği ise, Mehâmili "Tecrid"de imamın tashibi gibi âmmenin tashihini haber vermiştir, yâni mutlak surette kebiredir." demiştir. Mâverdi de bunu çoklarından rivayet etmiş ve, "Sahih olan budur" demiştir. O zaman Rafiî'nin "Tehzîb" ve benzerlerinde böyle anlatmıştır, dediği doğru olmaz. Şayet maksadı delil idiyse, buradaki delil, onun davasındaki delildir. Bununla, "Tavla 'oynamak sağîredendir" demenin, çoğunluğun görüşüne aykırı olduğunu demek istemiştir. Bunun böyle olduğu, yukarda anlattığımız çoğunluğun görüşünden anlaşılmaktadır. Müslim'in rivayet ettiği hadîsdeki şiddetli veîd'den de bu anlaşılmaktadır. Bazılar konunun tafsilâtına girerek şöyle demişlerdir-. Memleketin âdet ve teamülüne bakılır. O muhit halkı tavlayı büyük görüyorlarsa, adamın bir kere oynaması ile şehâdeti reddedilir. Şayet büyük görmüyorlarsa bir defa Oynamakla şehâdeti reddedilmez. Belkinî'nin dediği gibi bu ayırım zayıftır. Tavlanın sağîreden olduğunu söyleyenler parasız oynandığını kasdetmişlerdir. Yoksa para ile oynandığı vakit kumar ve kebâirden olduğunda şüphe yoktur. Nitekim Zerkeşî buna işaret etmiştir.

Bu söylenenler anlaşıldığı takdirde tavla hakkında dört görüş olduğu ortaya çıkar:

1. Tenzihen mekruhtur. Ebü İshak el-Muûzî ve Ebû İshak el-İsferâni bu görüşdedir. Bu görüş, İbn Hizân'dan da hikâye edilmiş ve Ebû't-Tayyıb de bunu tercih etmiştir. Fakat bu, menkul ve delile uymadığı için yanlıştır. "el-Ümm" ve diğer kitaplarda böylece açıklanmıştır, sözü de merduttur. Çünkü İmâm Şafiî çok kere mekruhtur derken tahrimen mekruh olduğunu kasdetmiştir. Bu bakımdan onun mekruhtur demesine bağlanılmaz.
Bunun içindir ki "Beyân" da ve "el-Ümm"de açık olarak ifade edilen, bunun haram olmasıdır. Zaten mezhep imamları da bu görüşdedir, denilmiştir.
Revyânî de "Hilye"de, "Şafiî'nin,mezhebi olduğu gibi, imamların çoğunluğunun görüşü de haram olmasıdır" demiştir. Tenzihen mekruhtur görüşünü Müslim şerhinde Kurtubi'nin nakli ile zayıf görülmüştür. Burada tavlanın haram olduğunda âlimlerin ittifakı vardır denilmektedir. Muvaffak eî-Hanbell "el-Muğnî" adlı eserinde, "Tavla oynamanın haram olduğunda icma' vardır" demiştir.
2. İkinci görüşe göre haramdır ve fakat küçük günahlardandır. Yukarda geçtiği gibi, Rafiî ve diğer bazıları bunu tercih etmişlerdir.
3. Haramdır ve Kebiredir. İmam Şafiî ve Şafiî imamlarının çoğu bu görüştedir. Sahih haber de bunu teyid etniktedir.
4. Oynandığı belde halkının görüşüne göre hükmünün degişmesidir. Belde halkı tavlayı büyük bir suç sayıyorsa, o zaman onu oynayanın şehâdeti reddedilir; saymıyorlarsa ve çok oynamıyorsa şehâdeti reddedilmez.
Nerdeşir, Fars hükümdarlarından birisi için icad edilmiştir. Kadı Beyzavî "el-Mısbâh" şerhinde şöyle diyor: "Bunu ilk defa îcad edenin, Sâsânİ hükümdarlarının ikincisi olan Urdeşîr'in oğlu Sâbûr'dur. Bundan dolayı adına "Nerdeşîr" denmiştir. Şeklini yeryüzüne benzetti ve dört mevsime benzetmek üzere onu da dörde böldü."
Mâverdi şöyle demiştir: "On iki burç ve yedi yıldız üzerine kurulmuştur. Oniki burç gibi oniki adı vardır. Yedi yıldız gibi yedi noktadır. Bununla beraber burç ve yıldızların tedbirine işaret etmiştir." [1382]

445. Kebire: Haram Olduğunu Kabul Edene Göre Satranç Oynamak

Çoğunluk satrancın haram ve kebireden olduğu görüşündedir. Bununla beraber para ile oynanır veya namazı vaktinden geçirir veyahut sövüp saymak gibi hoş olmayan haller olursa, helâldir, diyenler için de haramdır.
Ebû Bekir el-Esrem "Cami'i"nde Vâile b. Eska'dan rivayetinde Resûl-i Ekrem:
"Allahu Teâlâ her gün üçyüz altmış defa kullarına bakar. Ancak Şah ***[1383]*** *sahihlerinin bu rahmet nazarından nasibleri yoktur."* buyurmuştur.
Ebû Bekr el-Âcûrî de Ebû Hüreyre (r.a.) 'den rivayetinde Resûl-i Ekrem:
"*Bu taşlarla tavla, satranç ve diğer oyunları oynayanlara uğradığınız vakit onlara selâm vermeyin. Zira onlar bir araya gelip oyun oynadıkları zaman şeytan ordusu ile onları kuşatır, onlar da oyunlarına dalar giderler. Birbirlerinden ayrıldıkları vakit bir leşin başına toplanıp İaşeden karınlarını dolduran dilsiz hayvanların dağılmaları gibi ayrılırlar."* buyurmuştur.
Yine Resül-i Ekrem şöyle buyurmuşlar:
"Kıyamet günü insanların en şiddetli azâb olanı Şah sahipleri, satranç oynayanlarıdır. Baksana onlar bu oyunu oynarken: "Onu öldürdüm.", "Vallahi öldü" derler ki, vallahi bu, Allah'a iftiradır".
Hz. Ali kerremallahü vechehü, "Satranç Acemlerin kumarıdır." derdi.
Berd, satranç oynayanların yanına uğradı ve, "Bu taptığınız putlar nedir.? Bir ateş korunu sönünceye kadar elde tutmak, bunlara el sürmekten daha ehvendir. Allah'a yemin ederim ki, siz bunun için değil, başka şey için yaratıldınız" demiştir.
Yine bu zat: "Satranç oynayanlar, insanların en çok yalan söyleyenlaridir. Zira sizden biriniz, "öldü, öldürüldü" der. Halbuki bunlardan hiç biri olmamıştır." demiştir.
Ebû Mûsâ el-Eş'arî de, "Ancak hatada olanlar satranç oynarlar." demiştir.
İshak b. Râheveyh'e :
Satranç oynamakta bir beis görmez misin? diye sordular. Oda:
"Bütün beisler ondadır," diye cevap verdi. Ona:
"Bu oyunu, savaş tekniğini öğrenmek için serhadlerde bulunanlar oynarlar," dediler. O:
"O, fısktan başka bir şey değildir," dedi.
Muhammed b. Ka'b el-Kuradi'ye satranç oynamaktan sordular. O:
"Bunun en ehven cezasının, kıyamet günü oyuncular arasında haşrolmasıdır," diye cevap verdi.
İbn Ömer'e satrançtan sordular, o:
"Diğer kumarlardan kötüdür, diye cevap verdi.
İmam Mâlik de, "Satranç, tavla hükmündedir" demekle buna uymuştur. Ona satrançtan sorduklarında, o:
"O da tavla gibi kebîredendir" dedi.
Mâlik diyor ki: "İbn Abbas bir öksüze veli tayin edildi. Çocuğun babasından kalan mallar arasında bir satranç buldu ve hemen onu yaktı. Şayet satranç oynamak helâl olsaydı, yetim malı olduğu için onu yakmak helâl olmazdı. Fakat onunla oynamak haram olduğu için onu yakmıştır. Bu, tıbkı şarap gibidir, yetim malı arasında bulunursa dökülür. İşte ümmetin efendisi olan İbn Abbas'ın görüşü budur.
İbrahim en-Neha'i'ye satrançtan sorduklarında o, "O, mel'undur" diye cevap verdi.
Veki el-Cerrah ile Süfyan, Allahu Teâlâ'nın, âyetinin tefsirinde, "Ezlâm", satrançtır, demişlerdir.
Mücahid şöyle diyor: "Ölüm anında herkesin arkadaşları gözü önüne gelir. Satranç oynayanlardan birisi ölüm döşeğinde kendisine şehâdet telkin edildiği halde, o: "Şah" dedi ve şehâdet getiremeden öldü. İşte o bâtıl söz, öyle bir şehâdetin yerine geçti ki, Resûl-i Ekrem:

"Son deminde onu söyleyen şehâdet getiren- cennete girer." buyurmuştur. Aslında her müsîüman cennete girecektir. Ya kurtulmuşlarla hiç azab olmadan cennete girer, yahut bu kelime-i şehâdet sayesinde Allahu Teâlâ onun bir kusurunu bağışlar da cezasını çekmeden cennete girer."

Satranç oynayanın son nefesinde "Şah" demesi, içki içenlerin son nefesindeki sözlerine benzemektedir. Bunlardan birisi ölüm döşeğinde kendisine şehâdet telkin edildiği vakit, "Sen iç, sonra da bana içir" diyerek ölmüştür. Güç ve kuvvet ancak büyük Allah'ındır. Bütün bu anlattıklarımız, *"Herkes yaşadığı gibi ölür ve öldüğü gibi dirilir."* meşhur hadîsinin ifadesidir.

Bütün bu kötülüklerden korunarak ve Allahu Teâlâ'nın rızasına ererek en güzel şekilde ona kavuşmamızı O'ndan dileriz, zira O, cömerd ve merhametlidir.

Nevevi'nin fetvasında, "Satranç, âlimlerin çoğuna göre haramdır. Bir kimse bu oyun sebebiyle bir namaz vakti kaybeder veya para ile oynarsa bize göre de haramdır. Şayet böyle bir şey yoksa, Şafiî'ye göre mekruh, diğerlerine göre de haramdır".

Şayet, para ile de oynamazsa ve namazın kaybolmasına da sebep olmasa, satranç, haramdır, diyenlere göre bunun Kebireden olması meydandadır. Nitekim İbn Ömer, Mâlik ve İbn Abbas –Allah onlardan razı olsun- ve diğerlerinin sözlerinden bu açıkça anlaşılmaktadır. Zira Mâlik'in sözünden anlaşıldığı gibi, onu kumara katmak ve İbn Ömerin sözünde onu kumardan da daha kötü görmek ve İbn Abbas'ın satrancı yakması, bunun açık delilidir. İshak'ın da, "Bütün beisler bundadır" sözü ve Veki ile Süfyan'ın, "Ezlâm ile istiksam'in satranç olduğunu" söylemeleri, haram olduğuna hükmedenlere göre bunun kebireden olduğunu açıkça göstermektedir. Ancak helâl olduğunu söyleyenler, namaza engel olur ve para ile oynanırsa o zaman kebire olur demekle, kebirelik, zatından değil, kendisine arız olan vasfından geldiğini söylemiş olurlar. Bu bakımdan arada büyük fark var, dersen.

Derim ki; bu, doğrudur. Fakat bazan bu ilâve edilen şeyin ifade ettiği çirkinliği, o şey tek başına ifade edemez. İşte bu kötü sözlerin ve namazı terketmenin buna katılması ile meydana gelen çirkinlik, bizatihi tavladan daha ağır olur ve bu bakımdan kebire ismini tercihan alır.

Şayet, bu adam bu oyuna dalması sebebiyle gaflet içinde kalmış ve böylece namazı kılmamak gibi bir niyeti olmadan farkında olmayarak vakit çıkmıştır. Gaflette olan insan sorumlu tutulamayacağına göre, bu adamı nasıl suçlandırdınız? dersen,

Derim ki; unutmanın, gaflette olmanın ve bilmemenin suç sayılmaması, adamın kendi kusuru ile olmadığı, yâni bunlara kendisi sebebiyet vermediği vakittedir. Ama bunlara kendisi sebebiyet verirse o zaman sorumlu olur. Meselâ, adam satranç oynarken, "Ben gafil idim, vaktin çıktığının farkında olmadım" diyemez. Çünkü bu adam, satranca kendi ihtiyarı ile dalmıştır. Cehalete gelince; bu da mutlak değildir. (İslâm diyarında bulunan için cehalet özür sayılmaz. Yabancı bir memlekette olur ve bilen birisini bulamazsa, o zaman bazı hususları bilmemekte mazur sayılır). Ve meselâ ölen bir adamın cenaze namazı kılınmadan defnedilmesinde, öldüğünü bilen komşuları da sorumludur. Bunlar, "Biz onun öldüğünü bilemedik" diyemezler. Çünkü komşularının durumunu araştırmamaları, kendilerinin büyük kusurlanndandır ve bu bakmadan sorumludurlar.

Şayet, bize göre tavla ile satrancın farkı nedir? dersen,

Derim ki; tavlada insan, zara dayanıyor. İşte bu ezlâm, ok atışmak gibidir. Fakat satrançta iş kafa ve düşünceye dayanıyor. Taşları sevk-u idare etmek bakımından nisbeten savaşa benzer. Bu bakımdan bundan savaşta istifade edilebilir.

imam Şafii Hazze ve 24 - 40 taş ile oynanan bir oyunu kerih görmüştür.[1384] Buna batı satrancı da derler.

Rafii, bunları tavla gibi kabul etmiştir. Şeyh Ebû Hâmid ise "Talikasında bunları satranç sayar. Burada şöyle bir sonuca varmak da mümkündür: Bunlar zara dayanıyorsa tavla gibidir. Kafa ve düşünceye dayanıyorsa satranç gibidir. Ezra'î, "Bu görüş doğru ve güzel bir görüştedir. Tavla ile satranç arasındaki cumhurun görüşüne uygundur." diyor. Ezra'î bunu böyle kabul ettikten sonra Şeyh Ebû Hâmid'den Mehâmili'nin naklettiğine itiraz etmiştir. Diyor ki: "Hizze tavla gibidir." Ayrıca Süleym, Hizze ve kırk taşla oynanan oyunun da tavla gibi olduğunu söylemiştir. Bendeneycî de tavla gibi olduğunu açıklamıştır.

Bu üçü şeyh Ebû Hâmid'in görüşünü açıklamışlardır. Bu da Rev-yâni ve Imrânî'nin rivayetleridir. İbnü'r-Rif a "Matlab" adlı eserinde naklettiğine göre; bunların haram olması, Iraklıların görüşüdür. Nitekim Bedneyci de bunu açıkça ifade etmiştir. Sonra da Rafiî'nin, Ebû Hâmid'in naklinden naklettiği hikâyesini anlattı. Esnevî diyor ki: Rafiî'nin araştırmasından bunların helâl olduğu anlaşılır. Çünkü her ikisi de fikre dayanır. Ezra'î de bunların tavla gibi oldukları hususunda Süleym'den gelen rivayette itiraz etmiştir. Zira bunlar da fikir ve akla dayanıyorsa tavla gibi olmakta müsavidirler. Sonra Ezrai, "Bu da belki memleketlerin adetlerine göre değişir." demiştir.

Gerçek şudur ki, bu hususta muhalefetin uzun boylu bir faydası yoktur. Zira kural anlaşıldıktan sonra o esasa kıyas ile hükmedilir. Kural da şöyledir: Bu oyunlara bakılır; iş hesab ve düşünceye dayanıyorsa ona helâl demekten başka çare yoktur -satranç gibi-, eğer zar ve tahmine dayanıyorsa buna da haram demekten başka çare yoktur -tavla gibi-. Yukarda Rafii'den nakledilen kural ile çoklarının kabul ettiği Mâverdî'nin sahih dediği sözü, tavla oynamanın haram olduğundadır. Aynı zamanda oynayan fâsık ve şehâdeti merduttur. Ondört taş ve şimiklerle oynanan ve bunlara benzeyen bütün oyunlar da aynı hükümde ve haramdır. Halkın Tab ve Dek dedikleri oyunda da hüküm aynıdır. Çünkü bunlarda da itimad dört kamışadır. Parasız oynanınca bir derece hafifler. "Hâdimiye"de de böyle anlattı ve "Kenhefe"de aynı hükümdedir. "Müsabaka" babında Rafiî'nin anlattığına göre yüzük oyunu da aynı hükümdedir. 14 taş oyunu, Sader, Şelfe, Sevakıl, Kiab, Rebarib ve Ziyafet oyunları da aynı hükümdedir. Ezra'î, "Bunların ne olduğunu bilmiyorum." demiştir.[1385]

446. Kebire: Kiriş Çalmak

447. Kebire: Çalınan Kirişi Dinlemek

448. Kebire: Düdük Ve Nefesli Çalgılar Çalmak

440. Kebire: Çalınan Düdük Ve Nefesli Çalgıları Dinlemek

450. Kebire: Tambur Çalmak

451. Kebire: Çalınan Tamburu Dinlemek

Allahu Teâlâ buyuruyor:
"İnsanlar arasında, bir bilgisi olmadığı halde Allah yolundan saptırmak için gerçeği boş sözlerle değişenler ve Allah yolunu alaya alanlar vardır. İşte alçaltıcı azâb bunlar içindir." [1386]
İbn Âbbâs (r.a.) ve Hasan âyet-î kerîme'de geçen "Levh-i hadîsti melâhi ve çalgı ile tefsir etmişlerdir. Bu husus, ilerde açıklanacaktır.
Yine Allahu Teâlâ,
"Sesinle gücünün yettiğini yerinden oynat."[1387], buyurmuştur. Mücahid, bu sesi, teganni ve çalgı ile tefsir etmiştir. Yakında gelecek olan hadîsde, *"Doğrusu Allah her günahkârı affeder, yalnız tambur, saz ve davul çalanları affetmez."* buyurulmuştur.
Tembih: Kiriş çalmak, onu dinlemek, düdük ve nefesli çalgılar çalmak ve dinlemek, tambur çalmak ve dinlemek, çoklarına göre kebâirdendir. Diğerleri kıyas yoluyla büyük günah olduğunu söylemişlerdir. Tafsilât gelecektir.
İmam diyor ki: "Hocam Ebû Muhammed, "Bir kere keman sesini dinlemekle kişinin şehâdeti merdud olmaz. Ancak dinlemekte ısrar ederse o zaman merdud olur. Fakat Irak âlimleri bunun mutlak kebâir olduğunu söylemişlerdir." dedi. Gazali de ona uydu ve, "Şehâdetinin merdud olmaması, tesadüfen bir defa dinlemesine bağlıdır, yoksa bir kere de dinlese yine şehâdeti reddolunur." demiştir. İmam da aynı cinsden olan çalgıları dinlemeyi ayni hükümde kabul etmiştir. İbn Ebî'd-Dem, İmam'ın Iraklılara nisbet ettiği bu hususta duraklamış ve, "Onlardan açıkça bunu söyleyeni görmedim" dedi. Hatta Mâverdi İmamın anlattığının aksini anlatarak şöyle dedi: "Teganni ve çalgıların haram olduğunu söylerken, bunlar küçük günahlardandır, büyük günahlardan değildir. Tevbe eder ve şehâdeti kabul edilir. Ancak ısrar edecek olursa o zaman, kebâir olur. Bunlardan şu kısım da mekruhtur dediğimiz vakit, o, yaramazlık demektir; ne istiğfara ihtiyacı var, ne de şehâdeti reddedilir. Ancak çoğaltırsa durum değişir". Muhezzeb sahibi de ona uymuştur. Kadı Hüseyin de ona uyarak "Talik" adlı eserinde, "Adamlarımızın bir kısmı, "Nikâh kıyarken atlas üzerine oturursa kıydığı nikâh olmaz" demişlerdir. Halbuki bu, sağairdendir, fışkı gerektirmez." demiştir. Fevrâni ona uydu ve fakat İbn Ebî'd-Dem'in imamı inkâr etmesini reddetti. Çünkü "Zahâir"de de imamın dediği gibi anlatıldı ve: "Bunun kebâirden olması, Şâmil'in sözünün zahirinden anlaşılmıştır. Zira Şâmil, "Bu haramlardan birini dinleyen fâsık olur ve şehâdeti reddedilir" demiştir". Tekrarı şart koşmadı, bir keresi de onun için yeterlidir.
Bu anlattıklarımız, "Bunlar haramdır" deyenlerin sözlerinin özetidir. Halbuki bunun ötesinde açıklamasında beis görmediğimiz daha başka görüşler de vardır. Buna göre deriz ki: Nefesli ve telli tambur, dünbelek gibi her çeşit çalgıyı çalmak ve dinlemek haramdır.
Maazif, çalgı âletleridir. Bazılar, "çalgılarla söylenen türküler ve şarkılardır" demişlerdir. Diğer bazıları da, her çeşit telli çalgı âletleridir; çünkü onlar içki âletleridir ve içkiye teşvik ederler. Bunda da içki içenlere ve içkiye düşkün olanlara benzemek vardır, bunun için haramdır. Bundan dolayıdır ki, bir toplantı tertip edip içki kadehlerini hazırlayıp bunlara şerbet doldursalar, bir de saki bulup onları dağıtan ve içerken sarhoşların sözlerini söyleseler ve böylece içki taklidini yapsalar yine haram olur. Bunun haram olmasının birçok sahih yollan vardır. Ancak İbn Hazm'ın vehmi bunun hilâfınadır. Buhârî bu husustaki rivayeti muallak olarak nakletmiştir. İsmail, Ahmed, İbn Mâce, Ebû Nuaym ve Ebû Dâvûd da söz götürmez sahih senedlerle bunları rivayet etmişlerdir. Hadîs hafızlarından birisinin dediği gibi, bir cemaat da doğruluğunu kabul etmiştir. Bununla beraber İbn Hazm, başka bir yerde, "Râvinin âdil olması, kendisinden rivayet ettiği âdil zat ile buluşmuş ve bizzat ondan duymuş olması iledir." demiştir.
Buhârî'nin sözü üzerine hükmetmekle tenakuza düştü. Hişam b. Ammar diyor: "Saduka b. Hâlid bize haber verdi. O da, "Abdurrahman b. Yezid bize haber verdi" dedi ve senedini Ebû Amir ile Ebû Mâlik el-Eş'arî, yükseltti ve dediler ki Resûl-i Ekrem:
"Ümmetimde öyle insanlar türeyecek ki, zinayı, içkiyi, ipek giymeyi ve çalgıyı helâl sayacaklardır." buyurmuştur. Bu, çalgı âletlerinin haram olduğunun açık delilidir.
Şeyhler, Irak ülkesinin telli çalgılarının, tambur ve dümbeleklerinin haram olduğunda ihtilâf olmadığını söylemişlerdir.
İbn Hazm'ın çalgı hakkında musahalesi şayan-i hayrettir. O, bu hadîsin ve bu hususta rivayet edilen hadîslerin mevzu olduğunu söyleyecek kadar ileri gitmiştir. Bu ise büyük cüretkârlıktır, bunun için ona güvenilmez.
îmam Ebû'l-Abbas el-Kurtubi de: "Mizmarlar, düdük ve nefesli çalgılar, evtâr, kiriş -telli çalgılar-, tokmakh çalgılar, davul ve benzeri çalgı âletlerinin dinlenmelerinin haram olduğunda ihtilâf yoktur. Eskilerden hiç birinin bunun aksini söylediğini duymadım. Bunlara hiç kimse mubah demedi. Nasıl olur da bunlar haram olmaz? Çünkü bunlar şehvet, fâsıklık, haktan uzaklaşanların ve içkicilerin şi'arıdır. Böyle plan her şeyin haram olduğunda kuşku duymadığımız gibi, bunları yapanın fâsık ve günahkâr olduğunda da şüphe yoktur.

“Minhac”ı şerhedenlerden bazısı, çalgıların, içkinin şi'an olduğunu kabul etmiyor ve, “Çok içki içenler var ki, çalgı meclislerine gitmiyorlar.” demiştir. Ezraî, “Bu iddia bâtıldır, çünkü onlar çalgılara devam ederler, ancak çalgı sesleri dışardan duyulmaz. Ancak fâsıklığını gizleyen kimselerin, çalgı sesleri de duyulur”, demiştir.
Ihyau Ülûmi'd-Dîn adlı eserde Gazâlî şöyle diyor: “Çalgı, içkiye teşvik edip içkiyi hatırlattığı ve fâsıklann işi olup onlara benzemek olduğu için, haramdır”.
Bahusus böylece bilindikten sonra, bu ittifaka uymayan bâtıl ve zayıf bir ittifak daha rivayet edilmiştir. Bu rivayeti yapanlardan biri İbn Hazm'dır. O, diyor ki: “Şiştar’ın haram olduğunu bildiren rivayetlerin hiç biri sahih değildir. Nasıl sahih olsun ki, İbn Ömer ve İbn Cafer radıyallahu anhum şiştar'ı dinlemişlerdir”. İbn Hazm'ın bu sözü, kendi donukluğundan çirkin bir ifadesidir. Çünkü şiştar da diğer çalgılardandır. Yukarda geçen sahih hadîs, bunun da haram olduğunu açıkça ifade etmektedir. İbn Ömer ile İbn Cafer hakkındaki bu sözü de doğru değildir. Onlar o kadar takva ve vera' sahibi olmalarına, çalgıyı haram kabul etmelerine ve onlara uyanların da bu görüşde olmalarına rağmen, “Onlar çalgı dinledi” demek, büyük bir hatadır. Faraza İbn Hazm'ın dediği gibi bu hususta rivayet edilen o bir hadîsin mevzu olduğunu kabul etsek de bid'atleri yeren diğer genel hadislerde bunların haram olduğuna, inkârı kabil olmayan delâletler vardır. Mâverdî Ashâb'ımızm çoğunluğu hakkında, Ashabımızdan bazıları özellikle (Ûd) Şiştar'ı istisna edip onu haram değil, mubah sayarlardı. Çünkü şiştar, diğerleri gibi şehveti tahrik etmez, belki sıkıntıyı azaltır, himmeti kuvvetlendirir ve neş'eyi artırır, dediler.
Mâverdî, “Bunun bir yolu yoktur” dedi. Mâverdî'nin, “Bunun bir yolu yoktur” sözü ile Esnevî'nin: İki şeyh’in evtâr -telli çalgılar- hakkındaki hilafı nefyetmeleri ile ilgili sözleri defedilir. Çünkü o iddia şâz ve delile münâfi olduğu için yok hükmündedir.” demiştir. Ayrıma Mâverdi ve Revyânî “Bahr”da bir tevcih zikretmiş ve özellikle Üd –şiştar- ın bazı hastalıklara iyi geldiği için mubahtır, sözüne itiraz edilir. Çünkü bazı hastalıklara faydalıdır diye mubahtır dersek, o zaman yalnız hastalıklı olan kimseler için mubah olması gerekir. Yine şayet bazı hastalıklara iyi geldiği için mubah sayılırsa, onun hikâyesi için bir yol aramaya işi bağlamaz. Belki bundan başka bir tedavi çaresi yoksa, mutlak surette caizdir demesi gerekirdi. Bu, tıpkı necasetle tedavi gibidir.
Halimî “el-Minhâc” adlı eserinde, “Çalgı aletlerinin faydalı olduğu bazı hastalıklar varsa, bu hastalıklar için çalgıyı dinlemek, kesinlikle helâldir” demiştir.
İbn Imad, “Bu belirti bazı hususlardadır” demiştir ki, doğrusu da budur. O halde bu tevcihin doğru bir tarafı yoktur. îki şeyhin çalgıları nefyetme hususundaki sözleri açığa kavuşmuş ve hilâfsız, onların hepsinin haram olduğu anlaşılmıştır.
İbn Zâhir’in “Nebgaye” sahibinden hikâyesine gelince -ki ûd- şiştar-dinlemeyi mubah görür- bizzat kendisi de dinlemiş ve zamanının bilginlerinden hiç biri de onun bu davranışını yadırga-mamıştır ve onun helâl olduğunda Medîneliler üzerinde ittifak ettiler dediğidir. Bu adam, aşırı giden, cür'etkâr bir insandır diye bu görüşünü İbn Zâhir'i reddettiler. Bunun için Ezra'i onun sözünün ardından, “Bu, aşırı gitmektir. Zira Medine'de bu şekil hareket edenler, yaptıklarına aldırış etmeyen tenbellerdir” demiştir. Bunu “Tiğbe” sahibine nisbet etmek -nitekim Sema' Kitabında bunun böyle olduğunu gördüm- kesin olarak bâtıl bir neşettir. Halbuki o, bu “Mühezzeb”inde ve Vesâya bölümünde ûd'un haram olduğunu söylemiştir. Bu da “Tibga” adlı eserindeki kazıyyedir. Onun kuvvetli takva ve son derece vera’ını bilen kimse, onun bundan uzak ve çevresinin bu gibi şeylerden temiz olduğunu bilir. Akıl sahibi bir insan, bö"yle âbid bir zâtın Allahu Teâlâ'nın dininde söylediğinin tersini yaptığına nasıl inanır?
İbn Zâhir’in “Çalgı ve türkünün mubah olduğuna Ashâb ittifak etmiştir” iddiası, körlük ve sağırlıktan başka bir şey değildir. (Ezra'î'nin sözü burada bitti.)
İşte bununla da İbn Zâhir’in şeyh Ebû İshak'tan rivayet edip takip etmediği ve Esnevi'nin rivayetinin de merdud olduğu anlaşılır. Bunun için “Hâdim”de diyor ki: “Bu, Esnevf den bir iltibas ve karıştırmadır. Bu hususta da “el-îmtinâ” Kitabında arkadaşı Kemal el-Edfedfyi taklid etmiştir, Bunu Şeyh Ebû İshak'tan hikâye etmek caiz değildir. Zira İbn Zahir, hadîs âlimlerine göre hakkında dedikodu yapılan kimsedir”. îki Şeyh'e itiraz olarak “Hâdim”in, “Irak çalgıları ve davullar ihtilafsız haramdır” sözünde nazar vardır. Zira evtâr'ı -kiriş- çalgılarını, nefesli çalgılarla bir tutmak doğru olmaz” sözü doğru değildir. Çünkü çalgı bakımından aralarında tam anlamıyla münâsebet vardır.
Bunlardan birisi de Zanç -zil çalgısı- hakkındaki sözüdür: “Bu çalgıyı nefyi, türkü ve şarkı ile mekruh, fakat tek başına olursa mekruh değildir. Çünkü tek başına neş'elendirmez”. Bu söz, şazdır. Bunun içindir ki “Bahr” sahibi, bu rivayeti ondan naklettiği vakit, onu tezyif etmiştir. Halbuki “Bahr” sahibi çok yerde Mâverdi'ye uymuştur.
Ebû Hâmid diyor ki: “Şafiîye bundan soruldu. Şafii:
“Bunu ilk îcad edenler, Irak zındıklarıdır. Bu hareketlen ile insanları namazdan ve zikirden alıkoydular.” demiştir”.
Cevheri ve diğerleri, “Zanç Araplara, evtâr iss Acemlere mahsus bir çalgıdır.” demişlerdir.
Ezraî diyor ki: “Kadı Hammat el-Bârizî sanmış ki, Rafii'nin maksadı ikincisidir. Doğrusu, bu şaşılacak bir şeydir. Bundan sonra Rafiî safakalarla vurmanın haram olduğunu söylemiştir.” Ebû'ş-Şeyh Muhammed ve diğerleri bunu böyle anlattı. îmam ise bunda durakladı. Çünkü bu hususta bir haber vârid olmadı. Fakat davul ve tambur böyle değildir. Sonra Ezraî diyor ki: “Arap Zanc'ı, saffakalar gibidir”. İbn Maîn Cezerî'nin “Tenkib ale'l-Mezhep” adlı eserinde buna uyarak, “Haram olan çalgı âletlerinden biri şarkı ve türküsüz çalınan Süil'dir. Buna Zenç denir. Demiri demire vurmaktan çıkan sesdir.” demiştir.
Muhkem’in sözünün delâlet ettiği şudur ki, Zenç def cinsinden olanlarla kirişli çalgılara denir. Buna göre Rafiî'nin zenç hakkındaki görüşünü her iki nev’ine de hamletmek caizdir. Bârizi’nin sandığı gibi değildir. “Bahr”de iki demiri birbirine vurarak çalgı sesi çıkarmanın haram olduğunu Ashâb'dan nakletmiştir. “Hadim” de ise Rafiî, Saffakateyn’in haram olduğunu açıklamıştır.
İbn Ebû'd-Dem diyor ki: “Müteahhirîn âlimleri bunda ihtilâf etmişlerdir. Bazılar, bu Şîzât'tır, demişlerdir. İçkicilerin âdetindendir demek bunu teyid eder. Bazıları da bakır ve tunçtan yapılan zîl ve zurna'dır ki, davul, düdük ve tambur ile çalınır.” Bu görüş, zayıf olmakla beraber, bunun zevk veren bir çalgı olmadığı anlaşılmaktadır.

“E1-Hâvî” Kitabında: “Çalgı âletleri ya haram olur, ûd, saz, şiştar, tambur ve diğer telli çalgı âletleri; davul ve düdük gibi nefesli çalgılarla tek başına güzel ses çıkaran midrap gibi çalgılardır. Ya da mekruh olur. Tek başına neş'e vermeyip tegannilerin neş'esini çoğaltan çalgılardır. Bu na zenç ve gasb gibi çalgı âletleridir. Bunlar, teganni ile ancak mekruh olurlar. Ya da mubah olur, darb -döğme- çalgı âletlerinden çıkarılıp da korkutmak ve savaşa teşvik etmek için kullanılan çalgı âletleridir. Boru, marşlar çalan davul ve nikâhı duyuran def bu kabildendir”, denilmektedir. Ancak zaç hakkında anlattığı şazdır. Zaç, saffakateyn’in gayrisiyle tefsir edilirse doğru, fakat saffakateyn'de neş'elenmek yoktur. Gerçi kendilerini kadınlara benzeten bazı kimseler, bazı yerlerde bunları kullanırlar, o zaman haramdır. Tambur zardan başkadır. Bazıları, ikisinin bir olduğunu, diğer bazıları da bunların cins isim olup daha birçok çalgılara isim olduğunu söylemişlerdir. Od isminin diğer kirişlere de şâmil olduğunu söylemişlerdir. Imrânî ve diğerlerinin ifadesi şöyledir: “Sesler üç kısımdır. Birincisi, haramdır ki, bunlar nefesli ve telli çalgılar tegannisiz çalman davul ve tambur gibi çalgılardır. Zurna da nefesli çalgılardandır. Zurna, baş tarafı dar olup alt tarafı geniş olan bir çalgı âletidir, davul ile çalınır. Ayrıca bir de Kerçe vardır, o da nefesli çalgılardandır. Bunun alt tarafında bakır vardır. Bunu, düğünlerde bedeviler çalarlar. Kay da bunlara dahildir. Bu kısımdan sayılan bir de Megarvute vardır.
Çalgıları ilk îcad edenin îsrâiloğulları olduğu söylenir.
Rafii diyor ki: “Kadîb ile Vesâid'e vurmakta - bunları çalmakta- iki söz vardır. Iraklılara göre mekruh, fakat “Mühezzeb” sahibi haram olmasını tercihe işaret etmiştir. “Kâfimde ise haram olduğu söylenmiştir. Bunlara itiraz edildi ve büyüklerinden sayılan şeyh Ebû Ali, “Kesinlikle mekruh” dedi. “Kâfi” sahibi Kadib ile Vesâid'e vurmağı, parmak çıtlatmak ve alkışa benzetmişlerdir. Halimi ise; “E1 çıtlatmak kadınlara mahsus olduğu için erkeklere mekruhtur, zira erkekler zaferan ile boyalı elbise giymekten menedildikleri gibi, her suretle kadınlara benzemekten de menedilmişlerdir.” demiştir.”
Rafii'nin görüşü de Mâverdi, Hattabi, Revyânî, Gazali, arkadaşı Muhammed b. Yahya ve Bâcirmi gibi, Yera' ve Şebbâbe -adındaki çalgıları- yolculukta neşatı ve neş'eyi artırdıkları için helâldir ve Hidâe benzetilmiştir. Ezrai, - Bütün bu rivayetler şaz makalelerdir, çoğunluk bütün bunları haram etmiştir” dedi, Nevevi de bunu tercih etti. İbn Asrûn da bunu tasvip etti ve:
“Bu, insanı daha çok harekete geçirdiği için diğer nefesli çalgılardan daha çok haramdır. Bu mûsikicilere göre tam bir çalgı âletidir. Bunu, fasık ve sarhoşlar kullanır. Bazılar, bir kırat eksik olduğunu söylerken, diğerleri, ne-i'esli çalgıların en üstünü olduğunu söylerler. Bütün nefesli çalgılar ne için haram ve yasak oldularsa, o sebep fazlasıyla bunda vardır. Bu bakımdan bunun haram olması evleviyetledir. Bu hususta tartışmaya girişmek büyüklenme ve tahakkümdür. Menkule uygun olan bunun haram olmasıdır. Şafiî ve cumhurun üzerinde kesinlikle hüküm verdikleri ve haram olduğunu söyledikleri budur. Hatta Şafii bundan daha dûn derecede coşturan tambur, oyun davulu, evlenme ve sünnet düğünleri dışında def çalmayı da haram etmiştir. Bunu haram saymasının illeti, caiz olan şeylerde kendisinden istifade edilmeyen çalgı olduğu içindir. Bir çeşit çalgı âleti olan Şebbâbe, zikir ve namazdan alıkoyup nefsin arzuları ile meşgul ettiği için haram olması evleviyetle sabittir. Ezra'î de bu Şebbâbe'de, Nevevi'nin Rafii'ye muhalefeti mezhebde gidilecek yoldur. Ashab'dan nakledilen, bütün çalgıların haram olmasıdır. Nitekim Iraklılar hiç bir ayırım yapmadan bütün çalgıları haram kabul etmişlerdir. Demek ki Şebbâbe'yi haram kabul edenler çoğunluktadır. İmam Zevleki, bunun haram olduğuna dair birçok delil saydı ve, “İlmi olan kimsenin buna helaldir demesine şaşarım” dedi ve mesnedi ve aslı olmayan birçok sözler hikâye ederek bunları imam Şafiî'ye nisbet etti. Değil İmam Şafii'nin, herhangi peşinden gidilecek bir âlimin bunu helâl kabul edecek görüşte olmasından Allah'a sığınırım. İmam Şafiî'yi o görüşten tenzih ederiz. Çünkü İmam Şafii'nin bütün çalgıları haram kabul ettiğini biliyoruz. Bu Şebbâbe de bunlardan biridir. Belki bunun tesiri nay ve zurna'dan daha çok olduğu için haram olması bunlardan da kuvvetlidir. Nefesli veya bu telli çalgıları haram eden, onlarıı isimleri değil, belki Allah'ı zikretmekten, namaz kılmaktan ve takvadan insanları ayırıp hevaî arzulara meylettirdikleri ve isyana daldırdıkları içindir, dedi ve bunların haram olduğunu iyice anlatmak için sözü uzattı. Şafiî'den al da Basra, Bağdat, Horasan, Şam, Hicaz, Maverâunnehir ve Yemen âlimlerinin hepsi İbn Ömer’in kıssası ile delil çekerlerdi. Bu zat sözünün başında Gazâlî'ye dil uzatmak ister. Güya kendisi ona muâsırmış gibi davranır. Çünkü onun ölümünden on sene gibi kısa bir süre sonra dünyaya gelmiştir.
İmam Cemalülislâm b. el-Buzuri fetvasında, “Şebbâbe düdük çalmak nass ile haramdır ve meşhur olan da haram olmasıdır. Onu reddetmek vacip, dinlemesi haramdır. Mutekaddimîn âlimlerinden hiç biri onun helâl olduğunu söylememiştir. Bunu çalıp dinlemenin helâl olduğunu söyleyen hatadadır.” demiştir.
Mâverdî'nin: “Bunun, şehirlerde çalınması mekruhtur. Çünkü onu şehirlerde ayak takımları kullanır. Fakat yolculukta, kırlarda ve ovalarda yorgunluğu unutturduğu ve hayvanları topladığı için mubahtır” sözü, zayıf ve şazdır. Ancak buna hevâ çevirmeyecek şekilde kendi kuralına uygun olmayarak çocuklar gibi okumak haram olmaz, helâldir anlamında olursa, buna diyecek yoktur. Çünkü Ezra'î'nin de dediği gibi, bu zamanda helâldir. Ezraî şöyle diyor: “Bu zurna veya kavala kendi kurallarına uygun şekilde üflenir ve istenen nağmeler çıkarılırsa haramdır, hatta diğer çalgılardan da daha fenadır. Çünkü bu, ayyaş ve fâsıklarm çalmışıdır. Bazı san'at sahibleri bu Şebbâbe'nin bütün nağmeleri yeteri kadar çalabilen tam bir çalgı âletidir. Diğer bazılar, bir kırat kadar eksiktir, demişlerdir,
Ebû'î-Abbâs el-Kurtubi, “Bu, nefesli çalgıların en üstünüdür. Diğer nefesli çalgıların haram olmalarını gerektiren nitelikler, fazlası ile bunda da mevcud olduğu için haram olması öncelikle sabit olur.” demiştir.
Ezra'î şöyle demiştir: “Bu söz, açık bir gerçektir. Bu hususta tartışmaya girmek, büyüklenmektir”. Yukarda işaret edilen İbn Ömer hadîsinde hafızlar ihtilâf etmişlerdir. Bu, Nafi’in kendisinden rivayet ettiği şu olaydır: “İbn Ömer bir nefesli çalgı sesi duydu ve hemen elleri ile kulaklarını tıkadı, yolunu da değiştirdi. Sonra da Nafi'a:
“Hâlâ çalgı sesi geliyor mu?” diye sordu. Nafi:
“Evet, geliyor,” dedim. Ta ki, ses kesildi artık gelmiyor, dediğim vakit yola döndü ve sonra:

"Resûl-i Ekrem'i böyle yapar gördüm," dedi. Bu hadîsi Ebû Dâvûd rivayet etmiş ve fakat münker olduğunu söylemiştir. İbn Hibban da "Sahih"inde rivayet etmiştir.
Hafız Muhammed b. Nasrulislâmî'ye bu hadîsden sorulduğunda, "Hadis, sahihtir" demiştir. Devamla, "İbn Ömer, o zaman onyedi yaşlarında idi" diye ilâve etmiştir. Aynı zat şöyle diyor: "Bu, şâri'den, peygamberdendir. Bizzat peygamberin de böyle kulaklarım tıkayıp çalgı çalınan yerden uzaklaşması, nefesli ve telli bütün çalgıların işitilmesinin haram olduğunu duyurması için idi. İbn Ömer'e ruhsat verilmesi, zaruretinden dolayı idi. Çünkü, başka çaresi yoktu. Binaenaleyh, bu hususta ruhsat veren, sünnete muhalefet etmiş olur."
Ezra'i, "Adamlarımız, nefesli çalgı âletleri ile çalman çalgıların haram olmasına bu hadis ile delil çekmişlerdir. Şebbâbe' nin haram olmasına da buna göre hükmetmişlerdir. Fakat bu nefesli çalgı âletleri ile çalman çalgıların mubah olduğunu söyleyenler de yine bu hadîs ile delil çekmişlerdir. Çünkü Resûl-i Ekrem İbn Ömer'e:
"Sen de kulaklarını tıka" dememiştir. Haram olsaydı söylerdi. Aynı zamanda kavalı çalan çobanı da kaval çalmaktan menetmedi. Bütün bunlar, kendisinin tenzihen kerih görerek kulaklarını tıkadığını gösterir. Yahut da o anda Resûl-i Ekrem zikir ve fikir halinde idi. Kaval sesi huzurunu bozacaktı. Bunun için kulaklarını tıkadı." demiştir. Fakat Ezra'i'nin bu sözü birkaç yönden, reddedilmiştir.
Bunlardan biri, o çobanın kavalı, bugünkü çalgıcıların kullandıkları kavallardan olmadığı gibi, o çoban da kavalı ile böyle şehveti tahrik eden çeşitli nağmeleri çıkarmazdı. Gelişigüzel düdüğe üflüyordu.
Diğer birisi de Resûl-i Ekrem'in işi de sözü gibi önemli olduğundan, artık emretmesine gerek yoktur. Ashâb-ı Kiram onun yaptığını hemen yapardı. Abdullah İbn Ömer gibi bir zat da bunu görür görmez elbette kulaklarını kapamıştır. Bunun için Devleki, "Sahabeyi tanıyıp bilenlerin hatırlarından böyle bir şey geçmez. Aynı zamanda Resûl-i Ekrem'in:
"Ey Abdullah işitiyor musun?" buyurmasının anlamı, "O, işittiğini şimdi işitiyor musun?" demektir. Çünkü elini kulağına koyan duymaz. Zaruret sebebiyle ona müsaade etmişdi." demiştir.
Bunlardan birisi de , yasak olan, kişinin onu istekle dinlemesidir, yoksa kişinin kasdı olmadan kulağa gelen bir ses duymak değildir. Bunun için imamlarımız, "Kimin evinin yakınında çalgı çalınır da bu kimse bunları duyarsa ve önlemeğe de muktedir değilse, kasıdsız olarak onu duymasında günah yoktur ve evini değiştirmesi de gerekmez" demişlerdir.
Ezra'î cevap vererek diyor ki: "Çoban çalgısı kaval olabileceği gibi herhangi bir kamış da olabilir. Böyle bir kamışa üflemek, belki de mubah olabilir. Bunu kimsede görmedim. Zira bu Şebbâbp, birçok küçük kamışlardan meydana gelir, onları bir sıraya dizer ve onlardan çeşitli sesler çıkar.
Belirginleşen bu hükümlerle Belkini'nin Şebbâbe'nin mubah olduğuna olan meyli ve haram demek için muteber delil lâzımdır, demesine gerek kalmadı. Nevevi davasına bir delil getirdiği gibi, dediği kabul edilse bile hadîsde onun davasına bir delil yoktur. Aksine haram olduğuna deliller vardır. Bu da yukarda anlattığımız gibi haram olma illetinde diğer çalgı âletleri ile ortak olma niteliğidir. Belki Şebbâbe de kemence ve Rebâbe'den daha fazla tahrik edici kuvvete sahibtir. Kemence ile Rebâbe haram olduğuna göre bu da haramdır, îçi boş olduğu için buna Yeraa -kamış düdük - de denir. "Tehzîb"de Nevevi'nin dediği gibi, bu, cins isimdir.
Cevheri, "Yeraa kasb, yerae kasaba denir. Bu bakımdan Yera'ı Şebbâbe ile tefsir mecazdır. Çünkü yera' yeraa'nın çoğuludur, onu müfred ile tefsir doğru olmaz. Müteahhirînden bazıları mevsûl adını taşıyan kasb'ın haram olması hakkında ihtilâf yoktur, çünkü bu, sarhoşların çalgısıdır." demiştir.
Rafii de şöyle diyor: "Yera' her kamış çalgısı demek değil, belki Mizmâr-ı Iraki denen Irak düdüğüdür. Kiriş ile çalınan çalgının haram olduğu ittifaklıdır".
Belkini'yi reddeden bu görüş ile Tacüssüpki'nin -Tevşîh- adlı eserindeki sözü de reddedilir. Subki "Tevşîh"inde diyor ki: "Yera'ın haram olduğuna dair bir delil bulamadım. Benim görüşüm, bunun helâl olmasındadır. Şayet buna haram bir şey ilâve olursa, herbirine yani ilave edilen harama kendi hükmü verilir. Sonra buna göre zevk sahibi olmayanların, yâni çalgıdan zevk almayanların, bundan uzaklaşmalarıdır. Zira sonuç itibariyle bununla da nefsin arzuları tatmin edilmektedir. Bu ise, şeriatte aranan şeylerden değildir. Zevk erbabına gelince, onların kendi durumlarına bağlıdır, aldıkları zevk nisbetinde hareket ederler".
Kadı Hüseyin'in Cüneyd'den naklinde, Cüneyd, "Çalgı dinîemek-te insanlar ya avamdır -avam nefislerini öldürmedikleri için onlara bunu dinlemek haramdır- ya da zâhidlerdir. Onların mücahe-deleri devam ettiği için, bunlara mubahtır. Yahut da ariflerdir, kalbleri uyanık olduğu için onların dinlemeleri de müstehaptir." demiştir. Bunun bir benzerini Ebû Talib-i Mekki söylemiştir. Suhreverdî de "Avarif" adlı eserinde, "Doğrudur" demiştir. Bundan anlaşılan, Cüneyd, "Haramdır" derken, ıstılahdaki haramı kasdetmemiş, belki, uygun olmaz, demek istemiştir ve sonra babasından manzum olarak bir fetva rivayet etmiştir ki, bunun özü; raks, dans ve def denen çalgının haram olmasında ihtilâf vardır. Bunlar helâldir diyen, mubah olduğunu kasdeder, fakat bir de din ve diyanet adına bunu kabul edip huzur ile ibâdete vesile olduğu için onu tercih eden hasret ve hüsran içindedir. Fakat Arif-i billâh öyle titrerse o yerilmez.
Başkaları da, "Zamane insanlarının bu çalgıyı dinlemelerinin haram olduğunda şüphe yoktur. Çünkü orada kadınlarla erkeklerin bir araya gelmesi, âmmenin çalgıya mübtelâ olması gibi çeşitli kötülükler vardır. Onları menetmek hükümdarın vazifesidir." demişlerdir.
Kadı da şöyle anlatıyor: "Her ay birkaç defa çalgı dinleyen kimse hem fâsıktır ve hem de şehâdeti merduttur. Her ay bir defa dinleyen ise fâsıktır ve fakat şehâdeti merdut değildir". Fakat Ezraî bu fakihlerin sözlerinden anlaşılanın aksine onu reddetti.
Gazali, "Sema sevimli olabilir. Şöyle ki: Aşk ve şavk-ı ilâhî kendisine galebe çalar, Allah'a ulaşmak ister. Bununla beraber mükâşefe ve mulatafe hallerinden bir hal, keşf ve lutûf kapılarından bir kapı kendisine açılır ve böylece deprenir durur. Ya da mubah olur; Allah aşkı kendisine galebe çalmasa da ailesine karşı olan sevgisinden dolayı döner, bu da mubahtır. Bir de nefsâni ve şehevi arzularından dolayı depreşip hareket eder ve döner durur, bu ise

haramdır.” demiştir.
İzz b. Abdüsselâm'a, mahabbet ile ilgili şiir dinlemekten ve raksedip oynamaktan sordular. O şöyle cevap verdi: “Raksedip oynamak bid'attir. Bunu aldı az olanlar yapar. Bu ancak kadınlara yakışır. Ahiret hallerini andıran şiirlerini dinlemeye gelince; bunda beis yoktur. Belki atâlet ve kalb katılığı anlarında mendup da olabilir. Bununla beraber içinde kevni düşünceleri olan kimsenin bu gibi şiir okunan yerlerde bulunmaması gerekir. Çünkü o şiirler, onun içindeki kötülüğü tahrik eder. Şiir dinlemek, söyleyen ve dinleyenlerin durumlarına göre değişir. Bunlar Arif Billâh olabilirler. Bununla beraber dinlemeleri de hallerine göre değişir. Korku galip olan, korkutucu şiirleri duyduğu vakit renginin değişmesi, üzülmesi ve ağlaması yönünden şiir kendisini etkiler. Bu da azâb korkusundan ve sevap kazanamadığından olduğu gibi, ünsiyet ve yakınlık hallerini kaybettiğinden de olur ki, dinleyenlerin en üstünü budur. Bu gibilere Kur'an-ı Kerîm daha çok tesir eder. Reca hali galip olanları da daha ziyade ümit şiirleri etkiler. Bununla beraber sevap ve mükâfat umanların dinlemesinden daha makbulü, ünsiyet ve yakınlık umanların, bu mânâdaki şiirleri dinleyip etkilemeleridir. Allah sevgisi kendilerinde galip olanlar ise bu sevgi Allah'ın ikram ve in'amından dolayı olur. Böylece in'am ve ihsan ile ilgili şiirleri duyunca etkilenir. Bir de mutlak olarak kemalinden sebep Allah'ı sevenler olur. Şiirlerde O'nun zât ve sıfatlan anıldıkça etkilenir ki, bu, hepsinden daha üstündür. Bütün bunlarda kendilerinden şiir işitilen adamların durumlarına göre değişir. Bir avamdan dinlemekten ziyade bir veliden dinlemek etkili olur. Bir peygamberden dinlemek ise bir velîden dinlemekten daha etkili olur. Allah'dan dinlemek ise hepsinden daha müessir olur. Bunun içindir ki, peygamberler, arkadaşları ve sıddıklar çalgı ve nağmeleri dinlemekle değil, Allah'ın kelâmını dinleyip duymakla meşgul oldular. Kime mubah olan bir aşk galebe çalarsa, eşine âşık olmak gibi, ona da iştiyak arzusu ve ayrılık korkusu ve buluşma ümidi tesir eder. Bu zatın da bu gibi şiirleri dinlemesinde bir beis yoktur. Fakat haram olan bir istek kime galebe çalarsa, yabancı kadına âşık olmak gibi, onu da harama teşvik eden şiirler etkiler. Harama yol gösteren ve teşvik eden her şey de haramdır. Fakat bu altı bölümden kendisinde hiç biri bulunmayanın şiir dinlemesi, Gazâlî'ye göre mubah ise de mekruhtur.
Bazan şiir dinleyenler arasında fâcir insanlar da bulunur. Bunlar, içlerinde gizledikleri kötü niyetlerinden dolayı ağladıkları halde, güya samimî olarak ağlar görünür ve riyakârlık yaparlar.
Şunu da bilmiş ol ki; iyi ve makul olan şeyi dinlemek, iyi hal ve sıfatları mucip olan haller anıldığı vakitte olur”. Şeyh’in sözü, özet olarak burada bitti.
Ezra'î diyor ki: “Şafiî imamlarından sayılan Ebû Kasım el-Kusayrı sema' hakkında bir eser yazmıştır. Eserinde diyor ki: Şiir dinlemenin şartı, insan sıfatları, zât sıfatları ile efal sıfatlarını bilip, birbirinden ayırmak için isim ve sıfatları bilmektir. Ayrıca Allahu Teâlâ hakkında vacip, caiz ve mümtenî olan sıfatları; ıtlakı -sahih ve mümteni olan isimleri bilmektir. İşte akıl sahipleri nazarında şiir dinlemeleri için aranan şartlar bunlardır. Ehl-i Hakk'a gelince; doğru ve gerçek mücahede ile nefsi öldürüp müşahede nuru ile kalbi diriltmektir. Kim ki önceden dürüst muameleye sahip olmaz, doğrulukta menzillerine ermezse, şiir dinlemesi vakit öldürmekten başka bir işe yaramaz. Şiir dinlerken vecde gelmesi tabiatı icabıdır. Böyle şiir dinleme fitnedir. Buna davet eden, kişiyi fışkın istilâ etmesidir. Ancak şehvet yenilir ve safvet hâsıl olursa dinlenebilir” dedi ve sözü bir hayli uzattı. Onun bu anlattığı ve zamanımızın mutasav-vufîaıınm çoğuna göre adabını ayakta tutmanın şartları kaybolduğu için sema ve raks haramdır.
Bunlardan birisi de Kûbe -tambur- hakkında imamın şu sözüdür: “Şayet bunu mânâ bakımından ele alırsak bu, def anlamınadır. Bunun haram olduğuna dair bir şey görmedim. Ancak bunu, kendilerini kadınlara benzeten erkekler kullanır”. Yine bir sözünde; “Kendisinden nefsinin zevk alıp insanı çalgı dinlemeye meylettirecek ve bu gibi adamlarla düşüp kalkmaya sevkedecek çalgı, haramdır. Telli ve nefesli çalgılar böyledir. Fakat zevk verecek sesi olmayan çalgıların hepsi def hükmündedir. Bu bakımdan Kûbe de def hükmündedir. Bu gibi çalgıların haram olduklarına dair sahih rivayet varsa, biz de haramdır deriz, yoksa dururuz. Yine imamın, “Bunu ancak kadınlara benzemek isteyenler kullanır” sözü doğru ise bununla amel ederiz.
Bu, yalnız onun görüşüdür. İcmaa muhalif olduğu için buna iti-mad edilmez. Aynı zamanda, “Bir meselede icma' bulunduğu vakit hadîsin sıhhatine ve za'fına bakılmaz.” sözü de bu görüşü reddeder. İmamın kendisi, babası Ebû Muhammed el-Cüveynî'den icmaa uygun olan bir rivayette bulunmuştur. Diyor ki: “Şeyhim, bu çalgının kesin olarak haram olduğunu; çalan ve dinleyenler hakkında ağır veîdler vârid olduğunu söylemiştir”.
Şafiî, “Çalgı için kullanılan davul ile vasiyet bâtıldır” demiştir. Halbuki davulun diğer telli ve nefesli çalgılardan olduğunu biliniyoruz ki, onunla vasiyet bâtıl olsun? Ancak Kûbe, tambur bunlardandır. Basit'de de buna uydu ve, “Haramdır, dövme çalgılardan yalnız Kûbe haramdır” dedi. Fakat buna Kâfiî'nin, “Kûbe haramdır, çalgı davulu da aynı anlamdadır.” sözü ile itiraz edilmiştir. Demek ki Kûbe tamburdan, tambur davuldan ayrı bir çalgıdır. Halbuki Irak uleması, tokmaklı çalgılar arasında fark gözetmeden hepsinin haram olduğunu söylemişlerdir.” dedi.
Buna da şu şekilde cevap verilir: Bu yol, zayıftır. En doğrusu, tokmaklı çalgılardan Kûbe'den başka hepsinin helâl olmasıdır. Birçoklarının dediği gibi, Iraklılar çalgı davullarını kasdetmişlerdir. Mutlak olarak oyun çalgılarının haram olduğunu söyleyenlerden bazıları İmrâni, Beğavî ve intişar sahibleridir. Şeyh Ebû'l-Hâmid, Hâvi, Muknî ve diğerlerinden de rivayet edilen budur. Kadının ibaresi, “Davullara vurmağa gelince; eğer bunlar oyun davulları ise her çeşidi haramdır, çalınması caiz değildir.” şeklindedir. Halimi yalnız savaş ve bayram davullarından başkalarını haram saymıştır. Bayramda da yalnız erkeklere helâldir. Bu da diğeri gibi zayıf bir görüştür. Iraklılardan pek çoğu kebâiri haram olanlardan saymıştır. Ezra'i'nin, “İmamın ikinci sözünün akabinde, imamların açık sözlerine uymadığı için makbul değildir.” sözüne gelince; bunun ardından İbnü'r-Rif'a, “Kûbe hakkında vârid olan haberler, buna göre doğru olmadığına delâlet eder” demiştir. Bunu reddedenlerden birisi de Süleym’in “Takribimde, “Kûbe'nin haram olduğunu söyledikden sonra hadisde: *“Allahu Teâlâ her günahkârı mağfiret eder. Yalnız davul ve tambur çalanlarını bağışlamaz.”* buyurulmuştur. Evlâ olan, Ûddur ve bunda icma vardır.
Kûbe'nin haram olması hakkında icma’ın görüşünü naklettiğini düşün, O, imamların ileri gelenlerinden ve

mütekaddiminîerindendir. Bundan, Ezra'i'nin hasen dediği, icma'ın görüşüne muhaliftir. Buna göre hadîsin sahih olup olmaması arasında bir fark yoktur. Bazılarının görüşü budur. Zira icmâ' hüccettir. Hadîs doğru ise, durum bunun aksinedir. Çünkü o zaman dil uzatma ve sataşmadan salim bir dil olur ki, o zaman daha kuvvetli olur. Yukarda geçtiği gibi, nakil imamlarından olan Kurtubî de Kûbe'nin haram olduğuna dair bir icma' nakletmiştir, diyor ki: "Kûbe'yi dinlemenin haram olduğuna kimse itiraz etmemiştir". Bunun bu sözüne selef den kıymet veren kimseyi görmedim. Üstelik sonradan gelen imamlardan bazıları bunu mubah görmüşlerdir. İmamın, "Bunu kadınlara benzeyen erkekler çalar" sözü, haram olduğunun en kuvvetli delilidir. Zira kadınlara benzeyenlerin işleri haramdır, çünkü kadınlara benzemeye çalışmak haramdır.
İmam diyor ki: Çocukların eğlenmeleri için çalınan küçük kaval -trampet- büyük davullar hükmünde olmadığı gibi, Kûbe cinsinden de değil, def cinsindendir.
Benim anladığıma gelince; şayet çocukların çaldığı Kûbe şeklinde ise, çocukların bunu çalarak eğlenmeleri haramdır. Fakat diğer çalgı âletleri şeklinde ise, haram değildir. Çünkü yukarda geçtiği gibi, davul cinsinden Kûbe'den başkası haram değildir. Nitekim şeyhler (Nevevi ile Rafiî) ve diğerleri bunu böyle açıklamışlardır. Rafiî'nin ibaresinde, "Ihyau Ulûmi'd-Dîn'de diyor ki: "Tambur tokmaklı çalgılardan yalnız Kûbe haramdır. Çünkü onun hakkında nehiy vârid olmuştur. Bu ise uzun, ortası dar ve yanlan geniş bir çalgı âletidir." demiştir".
Gazali ve imam da Kûbe'yi bu şekilde tefsire katılmışlardır. Es-nevî ise, "Yalnız bunlar bu görüştedirler, halbuki böyle değildir." demiştir.
Kübe'yi.tabl -davul- ile tefsir edenlerden birisi de Beyhaki-nin Süfyan'dan naklettiği gibi hadîsin râvilerinden biri olan Ali b. Nedîme'dir. Râvinin bu şekilde tefsiri, diğer tefsirlerden öncedir, zira rivayet edileni o daha iyi bilir.
Cevherî'de Kûbe'nin küçük davul -trampet- olduğu bildirilmiştir. Hadis lügatinde Abdüllatîf el-Bağdâdî ve Mâverdî de aynı görüştedirler. Ezra'i, "Fakihlerin maksadı budur" demiştir. "Tenkib" sahibi de, "Doğrusu, Kûbe'nin küçük davul –trampet- olmasıdır. Kureyş gençleri Safa ile Merve arasında bunu çalar ve eğlenirlerdi." demiştir. Diğerleri ise Kûbe'nin nerde olduğunu söylemişlerdir ki, Hattabî bu görüştedir ve "Davul olduğunu söyleyenler yanılmışlardır" demiştir. İbn A'rabî ve Zamehşeri de aynı görüşü savunmuş ve İbn Esir "Nihâye"sinde, "Doğrusu, budur" demiştir.
Ezra'î, "Cevheri ve diğerlerinden yukarda geçen rivayette ağırlığı kaldıran hükümler vardır. Bununla beraber Kûbe'yi her çeşit davul saymak doğru değildir." demiştir.
Hulâsa; Kûbe,'yukarda anlatılan davul'un adıdır. Fakihler de bunu kabul eder ve yukardaki, "Allahu Teâlâ îrtâbe ve Kûbe'den başka dilediği bütün günahları affeder" hadisindeki Irtâb ve Kûbe'ye bu mânâyı ve ayrıca davul'a ve satranç mânâlarını vermişlerdir ki, Yemenlilerin lügati bu mânâdır. Esnevi'nin, "Bunun anlamı davuldur" demesi, meşhur lügatlerin hilâfınadır. Cevheri ve diğerlerinden gelen rivayetler bunu reddetmektedir. En doğrusu, onu, yukarda anlattığımız (ortası dar iki tarafı enli) davul'a tavla'ya isim vermektir. Fakihlerin muradı birincisidir, yâni ortası dar, iki tarafı enli bir çalgı âletidir. Fakat şimdi var olan bu çalgının böyle iki taraflarımı! eni bir değildir. Geniş tarafında deri vardır, ortaya tokmakla vurulur, diğer tarafı ise dardır, üzerinde bir şey yoktur. Kıymet verilmeyen bazı vehimler dışında bunların hiç biri fakihlerin görüşüne aykırı değildir.[1388]

452. Kebire: Herhangi Bir Oğlanı Şiir İle Anlatıp Ona Aşk İlan Etmek

453. Kebire: Belli Bir Kadına Fuhuş İsnad Etmese de Aşk İlan Edip Onu Şiirle Anlatmak

454. Ve 455. Kebire: Belli Bir Kadına Fuhuş İsnad Ederek Onu Şiirle Anmak

Birincisinin, yâni herhangi bir oğlana aşk ilân ederek bunu şiirle dile getirmenin kebâirden olmasını Revyânî tasrih ederek, "Belirtilmemiş de olsa herhangi bir oğlana aşk ilân ederek bunu şiirle söyleyen kimse fâsık olur. Zira her hal-u kârda erkeğe şehvetle bakmak haramdır." demiştir. "Tehzîb" ve diğer kitaplarda, "Kebâirden olmak için kadında olduğu gibi, erkeği de tayin etmektir." denmiştir. Ezra'î de, "Gerçeğe yakın olanı budur." demiştir. Birinci görüş ciddien zayıftır. Zira, şiirde şehvetle bakmaya bir delâlet yoktur. Çoğunlukla şair ifadesini süslemek ve söz söyleme san'atmı göstermek için böyle söyler, yoksa gerçekte oğlana âşık olduğu için böyîe söylemiş değildir. Belli olmayan bir erkeğe aşk ilân ederek bunu şiirle dile getiren kimse fâsık olmaz. Bu cümleden olarak Şafiî;
"Ömrüm boyunca gözüm sana baksa da,
Ölümüm gelir fakat sana bakmaktan doymam"
gazelini okudu. Fakat burada kime aşk ilân ettiğine dair bir açıklık yoktur. Bunu bizzat ailesi veya cariyesi hakkında da söylemiş olabilir.
İkinci ve üçüncülerin Kebireden olmalarına gelince; "Ravzatü'l-Hükkâm"da Şurayh'ın anlattığıdır. Diyor ki: "Bir kimse bir kadın hakkında şiir söyler ve kadını fuhuş ile anarsa, bu kimse fâsık olur. Şayet, uzundur, kısadır gibi niteliklerle anar ve kim olduğunu da tayin ederse, karısı ve cariyesi ise, fâsık olmaz, çünkü buradaki sefahet azdır. Bununla beraber şehâdetinin reddolduğunu da söyleyenler vardır. Şayet yabancı ve fakat belirli bir kadın ise fâsık olur. Bilinen kadm değilse fâsık olmaz. Fâsık olduğunu da söyleyenler vardır.
İki şeyh'in (Nevevi ile Rafii'nin) ifadelerinde, bu kadarla bir kimse fâsık olmaz. Şayet, bu kadarla şehâdeti reddedilir denirse bu, fışkından dolayı değil, mürüvvetsizliğinden dolayıdır.
"Havza"nın anlattığının özeti şöyledir: "Belirlenmeyen kadın veya erkek hakkında şiir söylemek -çok olsa da - adaleti bozmaz. Zira teşbib şiirde bir san'attır. Şairin maksadı, söylediğini gerçekleştirmek değil, şi'ri güzelleştirmektir".
Yine imamlar, "Herhangi bir şair bilinmeyen bir kadını ismiyle ansa, lâyık olan, bundan da bir şeyin lâzım gelmemesidir." demişlerdir.

Şi'rinde fahiş sözler söyleyen veya bilinen bir kadına şiir söyleyen veya gizli bir uzvuna dil uzatanın şehâdeti reddedilir. Kendi eşi veya cariyesine aynı şekilde şiir söyleme hususunda iki görüş vardır. Birincisi, bu caizdir ve söyleyenin şehâdeti reddedilmez. Bu görüşde olan, "Şiirde konu alman kadın bilinmediği vakit şehâdeti reddedilmez. Çünkü, kendi eşini anlatmak ihtimali de vardır" sözünden delil çekerek, kendi ailesi hakkında bu şekil şiir söylemekle şehâdeti reddedilmez." denmiştir. Fakat doğrusu şudur ki, kendi ailesi de olsa gizli kalması gereken hususları açıklamakla mürüvvetsizliği iltizam ettiği için şehâdeti reddedilir. Bu sözde de nazar vardır. Çünkü gizli kalması gereken her hususu açıklamanın mürüvvetsizlik olduğunu iddia memnudur. Nitekim İmam Şafiî bu kadarlıkla şehâdetin reddedilmeyeceğini açıkça ifade etmiştir.
Birincisine şu şekilde cevap verilir: Kendi ailesinin durumunu açıklamakla adeta aldırmamazlık hali de buna ilâve ediliyor. Böyle aldırış etmemek adalete uymaz.
İkincisine de şu şekilde cevap verilir: Netice olarak meselede Şafii'nin iki nassı vardır. Şeyhler (Nevevi ile Rafiî) bunlardan birincisini tercih etmişlerdir. Çünkü bunun anlaşılması açıktır. Bu bakımdan onlara itiraz yoktur. Her ne kadar Ashâb'ın çoğunluğu şehâdetinin reddedilmeyeceğini söylemişlerse de sonradan gördüm ki, Belkinî ve diğerleri ittifak ederek: "Cumhur, Ashâb'ın kabul ettiğiğle onların tercihleri arasında ayrılık yoktur. Zira iki imamın (Nevev-i ile Rafiî'nin) anlattığı, karısı hakkında gizlenmesi gerekeni aileví münâsebetleri ifşa etmesi ile mukayyettir. Bunun karşılığı, bilinmeyen bir kadın hakkında veya kendi ailesi hakkında şiir söyleyip mürüvveti ihlâl edecek şekilde konuşmamaktır. Birincisini, benim anlattığıma hamletmek açıktır. Haram olmadığını da şu rivayet teyid eder: Züheyr'in oğlu Ka'b, Resûl-i Ekrem'in huzurunda şi'ri ile Suâd'i övdüğü halde Resûl-i Ekrem ses çıkarmamıştır. Haram olsaydı Resul-i Ekrem engel olurdu. O, hem amcasının kızı ve hem de eşi idi. Uzun süre bir arada kaldıkları gibi, uzun süre de ayrı kalmışlardır. "Ravza"da da bunu teyid eden şöyle bir rivayet vardır: Mürüvveti ihlâl edenlerden birisi de başkalarının yanında ailesini öpmek veya karı-koca arasındaki gizli münâsebetleri açıklamaktır. "Ravza"da Kitabü'n-Nikâh bölümünde bunun mekruh olduğu anlatılmıştır. Müslim'in şerhinde ise haram olduğu söylenmiştir. Arada ayrılık yoktur. Birincisi, münâsebet dışındaki karı-koca arasında geçenleri açıklamak hakkında, ikincisi ise münâsebetle ilgili hususları açıklamak hakkındadır.
Kimin hakkında söylediğini açıklamasa da böyle şiirle kadınları anan kimsenin şehâdetinin reddedilmesi gerekir. Zira bu, hakkmda şiir söylediği, kendi karısı ise, gizli tutulması gereken hususları açıklamış, başkasının karısı ise, "O, daha fenadır" denemez, zira biz deriz ki, belirtmediği vakit müsamaha ile karşılamak caizdir. Bu hususta teşbih ve benzetme memnudur. Ezra'î'nin şu sözü bunu teyid eder: "Karısı hakkında şiir söyleyip, muhabbet ve şevkden başka bir şey anlatma veyahut dış görünüşlerden bazı teşbihler yaparsa zarar vermez. Yine bunun gibi yabancı bir kadını anar ve fakat kötü söylemezse o da aynı hükümdedir."
Başka bir yerde de: "Bilinmeyen bir kadının dış görünüşündeki güzellik ve iyiliklerini anlatan ve hayâsızlıktan uzak şiirlerin kesin olarak sahibi yerilmez. Bunun için şairler Leylâ Sa'da, Da'de, Hind, Selmâ ve Lebini gibi kadınları övmüşlerdir.
Ka'b b. Züheyr Resûl-i Ekrem'in huzurunda:
ile başlayan şi'rini söylemiştir. Bu şiirde, Bedî ilminin en ince san'atları mevcud iken Resûl-i Ekrem bunu dinlemiş ve hiçbir sözünü reddetmemiştir."
Revyâni de "Bahr" de şöyle demiştir:
"Suâde Ka'b'ın amcasının kızı ve kendi eşi idi. Resûl-i Ekrem'den kaçtığı sıralarda uzun zaman ayrı kalmışlardı."
İbn Abdülberr de, "Şi'rin güzelini ilim ve akıl sahiplerinden kimse reddetmediği gibi, Sahabe ve ilim erbanının önde gelenleri ya şiir söyledi, ya okudu veya dinledi ve içinde fahiş ve eziyet verici söz yoksa bunu kabul etti." demiştir.
Şair Abdullah b. Utbe b. Mesûd, Medine'nin meşhur on fakihlerinden biri idi. îhyau Ulûmi'd-Din adlı eserde, "Şiir ile herhangi bir kadının yanaklarını, alnını ve diğer görülen niteliklerini anlatırsa, bunda sakınca yoktur. Ancak dinleyen, o şi'ri, belirli bir kadına tatbik etmemesi lâzımdır. Şayet kendi karısı hakkında bunları tatbik ederse bu, zarar vermez. Başkası hakkında düşünürse günahkâr olur. Bunun içindir ki, en doğrusu bu gibi şiirleri dinlememektir." denmiştir.[1389]

456. 457. 458. Ve 459. Kebireler: Doğru da Olsa Müslümanı Hicvedip Yeren Şiir Fahiş Veya Yalan Şiirler Yazmak Ve Bunları Okumak

Bunların kebâirden olduklarını Cürcânî "Şâfi" adlı eserinde açıklamıştır. Bununla beraber şiir yazıp okuyan kimse, bir müslümanı vermedikçe, fahiş veya acık yalan söylemedikçe şelıâdeti reddedilmez. Yâni müslürnanı hicveder, fahiş sözlü olur veya fahiş yalan söylerse o zaman şehâdeti reddedilir. Şehâdet, mürüvvetsizlik ve töhmetten dolayı reddedildiği gibi, fâsıklıktan dolayı da reddedilir. Bu üçünden dolayı şehâdetinin reddolması mürüvvetsiz olduğu için değil, fâsık olduğu içindir.
Müslümanı hicvetmenin fasıldık olduğunu söyleyenlerden birisi de îmrânî'dir. "Beyân" adlı Kitabında, "Müslümanı yermek fâsıklıktır. Zimmî olursa beis yoktur." demiştir.
Revyânî de "Bahr" de şöyle demiştir: "Şi'rinde müslümanlan veya bir müslümanı hicvetmekle başkalarına eziyet ederse fâsık olur, zira müslümana eziyet haramdır".
Bazı imamlarımız, "Bu da çok olduğu vakitte olur" dedilerse de bana göre bunda nazar vardır. Sanki iki şeyh de (Nevevi ile Rafiî) buna uymuş gibidir. Onlar, "Doğru olsun yalan olsun, müslümanı yermeği fâsıklık" kabul etmişler ve şehâdetini reddetmişlerdir. "Minhac"ı tashihde Belkini, "Şehâdeti reddetmekten, yapılan işin haram olması lâzım gelmez. Bazan mürüvvetsizlikten dolayı şehâdeti reddedilir." demiş ve talebesi Ebû Zer'a, "Burada mürüvvetsizlik yok, onun şehâdetinin reddolması haramdandır" diyerek onu reddetmiştir. Şehâdetinin reddinin sebebi haram olunca, şehâdeti reddin sebebinin Kebire olması gerekir. Zira sağîre sebebiyle şehâdet reddedilmez. Demek ki

bunlar da kebiredendir.
Ebû Zer'a'nın bu anlattığı ile Şeyhu'l-İslâm Zekeriyâ'nın söylediğine bakılır. Zekeriyâ diyor ki: "Şeyhlerin (Nevevi ile Rafiî'nin), "Şi'rinde hicvederse şehâdeti reddedilir" sözü, hicvinde fısketti̇ği vakittedir. Yâni hicvinde aşırı gider ve sonra da taati galip olmazsa, o vakit şehâdeti reddedilir.
Burada da nazarın tevcihi şöyledir: Revyânî'nin Ashâb'dan rivayet ettiği gibi, faşıklığı çoğalmadığı vakittedir. Ayrıca yukarda Revyânî'nin tercihinde geçtiği gibi, bu kabil şiirleri çoğaltmakla fâsık olunca, bunların kebire olması gerekir. Buna göre taati isyandan çok olsa da bir fayda sağlamaz. Kebireyi irtikâb fâsıklıktır, mutlak surette şehâdeti reddedilir. Böyle sevap veya günahın çoğalıp azalmasını aramak, sağireyi irtikâb ettiği zamandır. Yoksa Kebireyi irtikâb edince mutlak surette şehâdeti reddedilir (diğer ibâdetlerinin çokluğuna bakılmaz).
Zerkeşî, yukarda geçen bu gibi hicvi çoğaltırsa şehâdeti reddedilir görüşünü kabul etti ve dedi ki: "Nevevi ile Rafiî'nin: "Mutlak hiciv ile şehâdetin reddedildiği hakkındaki sözlerinde bunun azı ile çoğu arasında fark gözetmemişlerdir. Fakat Dârimî, azmin bağışlanacağını söyledi ve "el-Ümm"de çok olması ile kayıtlamasının hikmeti budur. Doğrusu da budur."
Bunu Ezra'î şeyhinin sözünden özetleyerek der ki: "Mutlak surette hiciv ile şehâdetin merdud olması, uzak bir ihtimaldir. Zira nazm ile nesir arasında bir fark yoktur. Darimî de, "Şair yalan ile övme ve yermede aşırı gitmezse şehâdeti kabul edilir" deii. "el-Ümm"deki söz de bunu teyid eder. Deniliyor ki: "İnsanların aleyhinde dedikodu yapmak, çoğunlukla hiddet veya mahrumiyet üzerinedir. Eğer açıkça çok ve sırf yalan olursa her iki yönde (nazmım ve nesir yönünde) şehâdeti reddedilir". Buna göre eğer fazla aşırı gitmişse veya aleyhinde söylediği kimseyi açıklamışsa veya fâsıklığı gerektiren bir şey ile onu hicvederse böyle fâsık olacak şey ile konuşmak Kebire olduğu için şehâdeti reddedilir. Fakat aşırı gitmez, yerdiği kimseyi bildirme ve kebire olacak söz söylemezse, o zaman şehâdeti reddolmaz. Ancak gıybeti kebire kabul ederse veya eziyet verici bir söze yer verirse ve her zaman şiirler okur, adamı hivceder durursa ve adamın vârisleri de buna üzülürse, işte o zaman bu nazm ile şehâdeti reddedilebilir. Fakat nesir böyle değildir. Zira nazım ezberlenir, ağızdan ağıza, nesilden nesile gider, tekrar toplumlarda okunur. Nitekim "Bahr"de, "Şiir manzum olduğu için ezberlenir ve asırlarca yaşar, fakat nesir böyle değildir, kâğıt üzerinde kalır ve kaybolur gider." denmiştir. Yine burada, "Şi'rinde eziyet verir, müslümanları yerer veya belli bir müslümanı hedef alırsa, bununla fâsık olur; zira müslümana eziyet haramdır." denmiştir.
Bazı kimseler şöyle demişlerdir: "Bu, aşın gittiği zamandır". Fakat buna göre bu sözde nazar vardır. Yine Ezra'i devamla diyor ki: "Minhac"ın sözü, hiciv şiirleri ile yabancı kadmın güzelliğini dile getiren şiirler haram olduğu gibi, bunların okumak da haramdır". Bunu da olduğu gibi kabul etmek mümkün değildir. Şeyh Muvaffak çok hoş olarak demiştir ki: "Teşbih -şiirle övmek- yâni doğrudan belirli ve yabancı bir kadının vâsfında mübalâğa etmektir. Şayet bundan şairin kendisi murad olursa diyeceğimiz yok. Ama bunu rivayet edeni kasdederse, sahih değildir. Çünkü Sahabeyi hivceden kâfirlerin şiirleri Ashâb tarafından okunduğu halde Resûl-i Ekrem itiraz etmemiştir. Hatta Resûl-i Ekrem Bedir ve Uhud savaşları ile ilgili söylenen şiirlerin okunmasına müsaade etmiş, yalnız İbn Ebî's-Salt'ın sözlerine izin vermemiştir. Ayrıca Ka'b'ın kasidesini dinlemiş ve kimse de bunu inkâr etmemiştir.
Ezraî şöyle diyor: "Dediği doğrudur, söylenen sözlerde, hayâsızlık, ölü ve diriye eziyet yoksa, söylenen doğrudur, aksi halde değildir". Nitekim hicivlerinden dolayı Cerîr ile Farazdakı, âlimler yermiş ve fakat şiirleri ile delil çekenler yerilmemiş tir. Buna göre imamların sözünü bunlardan başkası, oyun ve eğlence sahiplerinin ve zamanın şairlerinin haram olan şiirlerine hamletmek vaciptir. Yoksa bunda eziyet yok, ölü ve diriye saldırı yok, kötülüklerini anlatmak, mallarına tecavüz etmek yoktur. Bunlar kendileri ile ne lügat ve ne de diğer hususlarda delil çekenlerden değillerdir, yalnız delil il başkalarına taarruz ederler.
Rafiî diyor ki: Tariz yolu ile hicvetmek, açıkça dokunmak gibi ye belki tarizlerden bazıları daha da ağır olabilir. Ezra'î, Rafiî'nin, -Belki daha da fazla olur" sözünü beğendi ki, bu onun dediği gibidir. İbn Kebh'ın, "Târiz hiciv değildir" sözü zayıftır. Yukarda anlattığımı Halimî'nin şu sözü teyid eder. Halimi diyor ki: "Açık olarak söylenmesi haram olan her söz, tariz yolu ile de haramdır. Fakat asli ve zâtı bakımından değil de âriz sebebiyle haram olan sözün, tarizi caizdir. Meselâ, evli olmayan bir kadını istemek bizatihi haram değildir. Fakat iddet beklemen kadını açıkça istemek haram, fakat iddet dolduktan sonra isteyeceğim ima ettirmek ve tariz yolu ile buna işaret etmek caizdir. Zerkeşî'nin, "İbn Kays'ın söylediği kıyasa daha uygundur, zira onlar iftira hususunda tarizi, kinaye gibi kabul etmedikleri halde, sarihe nasıl ilhak olunur?" sözü, bizim konumuzun hilâfınadır. Zira onların sözü, tarizi sarih gibi tanıyıp ona had icra etmemektedir. Bizim sözümüz ise, bu tarizin sarih gibi haram olup olmamasmdadır. Bunların herbirinin ayrı görüş ve anlayışları vardır, biri diğerine kıyas edilmez. İffetsizlik isnad etme bölümünde her ne kadar haddi gerektirmezse de kebire olduğu anlatılmıştı.
Rafiî, "Hicvi hikâye eden, onu uyduran gibi değildir." demiştir. Ezra'î, bunu doğru olduğunu söyledi. Zerkeşî de ona uydu. Fakat şayet şair hicvini yapmış ve fakat bunu açıklamamış da bunu hikâye eden açıklayıp halka duyurmuşsa onun günahı, şi'ri söyleyenden daha çok olduğunda şüphe yoktur.
iki şeyhin (Nevevi ile Rafii'nin), "Hicivde doğru olan da yalancı gibi günahkârdır." sözlerine Celâl Belkinî itiraz ederek, "Şiir bir sözdür; güzeli güzel, çirkini çirkindir. Sözü haram olmayan hicvin şi'ri de haram değildir. Şayet fahiş bir açıklama ve teşhir varsa haramdır." dedi ki, bunun da bir yolu vardır. Fakat şeyhlerin söylediklerini Revyânî'nin, "Doğru da olsa hiciv haramdır." sözü, bunu teyid eder. Bazıları, müteahhirîn bunu kabul ettiklerini söylemişlerdir. Kumûlî "Cevahir" adlı eserinde, "Yalancının günahı, doğru hicvedenin günahından daha çoktur." demiştir. "Terceme"de Müslim demekle kâfir' den kaçınmıştır. Zira kâfir hakkında ihtilâf ve tafsilât vardır. Bununla beraber müslim hakkında da tafsil vardır.
Bunun özeti şöyledir: İmamlardan çoğu, mutlak olarak kâfiri hicvetmeyi caiz görmüşlerdir. Revyânî, Saydelânî,

İbnü's-Sabbağ, Mahâmilî, Cürcânî, Kâfi, Beyân ve İzah'in adamları bu görüşdedirler. İbnü'r-Rifa'nın "Matlab"daki ıtlakıyeti böyledir. Bütün bunlar Resûl-i Ekrem'in müşrikleri hiciv için Hassan'a emir vermesini ve yine Resûl-i Ekrem'in, "Allah'ım, sen onu Ruhu'l-Kudus ile takviye et, çünkü o, müşrikleri hivcediyor" duası ile, "Hicivlerde ok yarasından daha müessir olanı vardır." sözü delil göstermişlerdir. Genel olarak kâfirler, hicivden eziyet görmeyecek, vârisi bulunmayan ölü veya biri kâfirler diyarında bulunan, belirli bir kâfir hakkında hüküm böyledir. Fakat Zimmi veya turist olarak İslâm diyarına gelen; zimmî veya müslim yakını olup hicivden üzülenleri bulunanlara gelince; muteahhirinden pek çoklarının dediği gibi, bunları hiciv caiz değildir. Ezra'i bunlardandır. İbn Imad da fazla olarak şunu ilâve etmiştir: "Mü'min de zimmî gibidir". Bu şekilde söylemesi, zimmîden dilimizi çekmek içindir. Zerkeşî de bu görüşdedir ve bu tafsil güzel yoldur.
Hassan ve diğerlerinin Kureyş kâfirlerini hicvetmelerine cevabımız : Bunlar her ne kadar belirli kimseleri hicvediyor ise de, bu hiciv, zimmî değil, harbi hakkında idi. Allah ve Resulünden yüz çeviren adamı hicvetmek, mubah olması şöyle dursun, Allah'a yaklaştıran bir iyilik idi. Onun için Resûl-i Ekrem ona hicvetmesini emretti ve duada da bulundu. Gazalî ve pek çok müteahhirîn, bid'at sahibini de harbî gibi düşündüler. Bid'atinden kendisini uzaklaştırmak gibi bir maksadla onu da hicvetmeyi caiz gördüler.
İbn Imâd, "îrtidad edeni dinden çıkartıp hicvetmek caiz ve fakat namazı terkedeni ve zina edeni hicvetmek caiz değildir." dedi. Dinden çıkan hakkındaki sözü açık ve meydandadır. Zira mürted harbî gibidir, belki ondan da daha fenadır. Diğerlerine yani namazı terkeden ve zina edenlere gelince; fâsıklığmı gizlemişse hicvi caiz değildir. Fakat fâsıklığını aşikâre sürdürüyorsa, ancak aşikâre olan kusurları nisbetinde hicvedilirler. Nitekim bu gibi kusurlarından dolayı gıybet edilmeleri de caiz görülmüştür. Buna göre, "Açıkça kötülük edeni mutlak surette hicvetmek caizdir." diyenin sözü ile Belkinî'nin, "En doğrusu onu hicvetmek haramdır, ancak kötülükten alıkonması için hicvedilebilir." sözünü buna hamletmek, en doğrusudur. Çünkü bazan adam tevbekâr olur, fakat şi'rin damgası alnından silinmez. Kâfir ise böyle değildir. Müslüman olduğu vakit geçmişi yok olur gider. Artık onun şiirde kalması kendisi için .önemli sayılmaz.[1390]

460. Ve 461. Kebireler: Şiirde Aşırılık Yapmak Cahili Âlim Veya Fâsıkı Âdil Göstermek Ve Zamanının Çoğunu Buna Harcamakla Bundan Kazanç Sağlamak, İstediğini Elde Edemediği Vakit Zem Ve Fahiş Sözlerde İleri Gitmek [1391]

Bunların kebireden sayılması, aşağıda anlatacağımız Mâverdi'nin sözünün delâletinden anlaşılmaktadır. Ayrıca Fevrâni'nin "Umde" deki şu sözü de buna delâlet etmektedir. Diyor ki: "Bir adam hakkında mübalâğa edip şi'rinde onu âdet üstü fazla övmesi açık bir yalan ve ahmaklıktır. Bununla şehâdeti reddedilir". Ezraî, "Bunu adetle kayıtlamak, yâni adet haddini aşacak şekilde övmek ile kayıtlamak güzeldir." dedi. Şeyh Ebû Muhammed, "Sırf yalanı fazla çoğaltmazsa şehâdeti caizdir." dedi. Sonra "Umde"de de şöyle denmiştir : "Meselâ, adamı şecaatinden dolayı arslana ve güzelliğinden dolayı aya benzetmek aşırılık olmadığı için, şehâdetine mâni değildir." Kâtibde de hüküm budur. Adet bakımından söylenenleri söyler ve yazarsa, şehâdetine engel olmaz. Meselâ, "Gece gündüz hatırımdasın, senin adının anılınadığı sohbetimiz olmaz, seni canımdan çok severim" gibi sözler zarar vermez. Zira bu sözlerle yalanı kasdetmemiş, sözünü süslemiştir. Kaffâl ve Saydelânî'den gelen rivayet de böyledir, "Yalan" bölümünde geçmiştir. Bir sevgili ile başka bir sevgiliyi ayırd etmek ihtimali de vardır. Yanında olanı tavsifde, "Kerem, ilim ve şecaat sahibidir" gibi muttasıf olduğu sözlerle onu tavsif eder ve burada mübalâğa ederse zarar vermez. Fakat bu vasıflardan tamamen yoksun olan fâsık, cahil ve korkak bir insanı, "Âbid, âlim ve kahraman" diye överse -ki yalancılığı tamamen açık ve ortadadır- işte bu, tamamen haya perdesini ve mürüvveti ortadan kaldırmaktır. Yine bunun gibi övmeyi san'at edinip zamanının çoğunu buna ayıran da böyledir. Ancak iyiliklerini gördüğü bazı kimseleri ara sıra övmek böyle değildir. Çünkü orada şiirdeki mehâretini ortaya koymak ister, bunun için o, bağışlanır. Mâverdî, "Şair, kendisine verildiği vakit över, verilmediği vakit susar ve yermez; verilenin azına ve çoğuna bakmadan kabul ederse, âdildir ve şehâdeti makbuldur." der. Bu ise doğru ve güzeldir. Burada Ezrai'nin sözü sona eriyor."
Mâverdi'den de anlatıp güzeldir dediği ile benim "Terceme" adlı eserimde anlattığımı kuvvetlendirmiş oluyor. Yine diyor ki: "Şair över ve övmesinde mübalâğa ettiği vakit, eğer "Burada biraz mübalâğa etmiştir" denmekle yetinilirse güzel, aksi halde bütün imamların dediği gibi, yalancı olur".
Şiirde mübalağa mı yoksa şeyi olduğu gibi anlatmak mı daha makbuldür? diye edibler arasında ihtilâf vardır. Bazılar mübalağayı ve bazılar da olduğu gibi anlatmayı daha makbul görmüşlerdir. Hassan ve diğerleri bu görüştedir. Diğer bazılar da, muhale varacak derecede aşırı gidiyorsa terkeder, aksi halde mübalâğa evladır, demişlerdir.
"Terceme"de anlattığım hususlardan uzak olduğu vakit, biraz mübalâğalı olsa da şiirde beis olmadığı meydana çıkmıştır. Resûl-i Ekrem'in dinlediği şairleri vardı. Hassan, Abdullah b. Revana ve Ka'b b. Mâlik bunlardandır. Ayrıca Ümeyye b. Ebû Sait'in yüz kadar beytini okuttuğunu Müslim rivayet etmiştir. Sahabe, Tabiîn ve onlardan sonra gelen pek çok kimseler şiir söylemiş ve okumuşlardır. Esma'i diyor ki: Hüzelî'lerin şiirlerini Muhammed b. İdris eş-Şafiî'ye okudum. Arap şiirlerini ezberlemek sayesinde Kur'an daha kolay anlaşılır. Buhâri'nin rivayetinde Resûl-i Ekrem:
"Şiirden bir kısmı şüphesiz hikmettir." [1392] buyurmuştur. Mürsel olarak Şafiî'nin rivayetinde,
"Şiir bir sözdür. Güzeli güzel, çirkini çirkindir." buyurulmuştur.
Rafiî, "Şiirden, taat ve ibâdete yardımcı olanını ezberlemekte beis yoktur." demiştir.
Şafiî, "Şi'rin diğer sözlerinden farkı, daha kolay okunup ezberlenmesindedir." demiştir.
Ezra'i, "Mâverdi'nin şiir hakkındaki şu sözü güzeldir der: "Arap kelâmında şiir müstehap, mubah ve memnu olarak

üçe ayrılır: “Müstehap olanı, dünyadan uzaklaştırıp âhirete yönelten veya güzel ahlâka teşvik edendir. Mubah olanı, hayâsızlık ve yalandan salim olanıdır. Memnu olanı da ikiye ayrılır; biri yalan, diğeri de hayâsızlık ifade eden şiirdir. Bunlar bu şiirleri söyleyeni cerhederler. Fakat okuyana gelince; bunları bir mecburiyet karşısında okuyorsa cerhedilmez, fakat böyle bir zaruret yoksa okuyanı da cerhedilir.” Revyâni de buna uydu. İsyandan ve bid'atten uzaklaştırıp sünnet ve taate teşvik eden şiir, Allah'a yakınlıktır. Peygamberi öven şiirler de aynıdır. Doğru olsun yalan olsun, şairin herhangi bir adamı hicvedip yermesinin haram olduğunda ve şehâdetinin merdud bulunduğunda şüphe yoktur. Anılması lüzumsuz olan çirkin şeyleri ifade eder veya açıkça sövmek gibi sözleri konuşursa da durum aynıdır, imam Şafiî, şairleri yeren hadîsi bu gibi şiirlere hamletmiştir. Çokları da çoğunlukla şiir ile meşgul olup Kur'an ve fıkhı ihmal edenlere hamletmişlerdir. Bunun için övünmeyi ihtiva eden şi'rin azı da çoğu gibi mezmundur.” dedi.[1393]

462. Kebire: İsyanı Taatine Galip Gelmek Üzere Küçük Günah Veya Günahlara Devam Etmek

Bunun kebireden olup sahibinin adaletten düşmesini ulema açıkça ifade etmişlerdir.
Rafiî, “İmamlar, âdil olmakta kebâirden sakınmayı şart koşmuşlardır. Bir kebireyi irtikab eden fâsık olur ve şehâdeti kabul edilmez. Küçük günahlara gelince; bundan tamamen kaçınmak şart değildir, şart olan, israr etmemektir. Sağâire israr eden, kebâiri irtikab etmiş gibidir. Adaleti yok eden İsrara gelince; acaba sağairden birine devam etmekle mi, yoksa ister bir neviden ve ister ayrı ayrı nevilerden olsun, çeşitli sağairleri irtikab etmekle midir? Bazılarının sözünden birinci kısım, diğer bazılarının sözünden de ikinci kısım anlaşılmaktadır. Cumhurun, “Taati isyanından fazla olan âdildir, isyanı taatinden fazla olanm da şehâdeti merduttur” sözleri bu ikinciye uymaktadır. Şafiî'nin “Muhtasar” daki sözü de buna yakındır. Biz de bu yönü aldığımız vakit, taati galebe çaldığında küçük günahların bir nevine devam etmek şehâdetine engel olmaz. Halbuki birinci ihtimal karşısında bu adamın da şehâdeti merduttur. “Ravza”da da buna uyuldu. Bunların sözlerinin sonucu ikinci şekildir. İbn Suraka ve diğerleri bunu böyle tasrih etmişlerdir.” demiştir.
Hulâsa; ittifaklı olarak itimad, müteahhirinin çoklarınadır. Bunlar Ezrai, Belkini, Zerkeşi, İbn Imad ve benzerî kimselerdir. Bunlara göre, kişinin taati isyanından fazla olduğu vakit ister bir neviden bir günaha devam etsin, isterse birçok çeşitli küçük günah irtikab etsin, şehâdetine engel değildir. Fakat günahı sevabından, kötülüğü iyiliğinden fazla ise, işte bu şehâdetine engeldir.
Buna göre bir başka yerde iki şeyhden (Nevevi ile Rafiî'den) rivayet edilen, “Küçük günaha ısrar, onu kebire yapar.” sözlerini, taatı masiyetine galebe çalmamak kaydiyle tevillidir. Rafii'nin görüşünü savunan, Esnevfnin sözü bizim anlattıklarımızın bazısına muhaliftir, sakın ona aldanmayın. İbn Imad ve diğerleri itiraz ederek bunu reddetmişlerdir. Bizim birleştirdiğimizi Cumhurun sözü de teyid eder: “Taati isyanından çok olan âdildir”. Bunun mefhûm-u muhalifi, mâsiyet hangi cinsden olursa olsun, isyanı çok olanın şehâdeti kabul edilmez. Bunun için Ezra'î de, “Söz, Cumhurun ve nasların tazammün ettiği, “Kimin taat ve mürüvveti galip ise şehâdeti de kabul edilir.” Hangi neviden olursa olsun isyanı fazla olup mürüvveti az olanların da şehâdetleri reddedilir.” demiştir. İki şeyhin bazıların naklettikleri, “Üç defa bir sağîreyi irtikab kebiredir” sözleri zayıflar veya günahı galip olanlar hakkındadır. Ubbadi'nin ibaresi ise şöyledir : “Cerhedümesi sabit olan fasıklığm haddi, bir kebire irtikâb etmek veya sağairi kebâirlerinden çok olmaktır. Mürüvvetin haddi ise yemekte ve giymekte İnsanların hoşlanmadıkları hareketlere yaklaşmamaktır”.
Buradan şöyle bir delil çıkıyor: Bir insan, yiyip içmesinde cimrilik eder veya giyimini kısarsa bunun da şehâdeti reddedilir. Sonra İbn Imad'i gördüm. Diyor ki: “Esnevi'nin Rafiî'den naklettiği, “İsrar, sağîreyi kebireye çevirir” sözü, dediği gibi değildir. Rafii'de böyle bir ibare yoktur. Oradaki ibare: “Şâhid, bazan fâsık olur. Bir adama fâsık denmesi ve şehâdetinin reddolması, illâ da kebiroyi irtikab etmiş olmasını gerektirmez. Bunlar, küçük günahlara İsrar etmekten olabilecekleri gibi, tehlikeli olan bir küçük günahtan da olabilir. Âmme huzurunda yabancı bir kadını öpmek, buna örnektir.” dedi.
Halbuki bir adama fâsık demek hususunda anlattığı da dediği gibi değildir. Zira bir adama fâsık demek için mutlak kebireyi irtikab etmesi aranır. Yalnız şahidliği böyle değildir. O, mürüvvetsizliği gerektiren bir hatadan dolayı da reddedilir. Yabancı bir kadını öpmeyi büyük günahlardan saymayanlara göre, onu öpmek, buna örnektir. Fakat bunu yukarda anlattığımız İsrar ile temsil etmek çekişmelidir ve burada delil yoktur. Sonra bir başkasını gördüm, o, bu görüşü anlattıktan sonra, “Bu, doğru değildir” dedi.
Belkinî de şöyle diyor: Sevap veya günah tarafını ölçmekte ve ısrar etmiş sayılmakta örfe müracaat edilir. Zira adamın ömür boyunu kasdetmek mümkün değildir. Çünkü geleceği bu hesaba girmez. Ara yerde tevbe ve diğer işlerde geçirdikleri de hesaplanamaz. Bu bakımdan sevabının günahından az veya çok olduğu ve ısrar derecesi bu şekilde ölçülemez. Bunun için İmam Şafii “Muhtasarımda, “Biz insanları sırf taat ve mürüvvet bakımından az biliriz, yâni hepsinin taatleri azdır. Ancak görünüşte taat ve mürüvveti fazla ise şehâdeti kabul edilir, az ise reddedilir.” demiştir.
Celâl Belkinî de şöyle diyor: “Az veya çok diye ölçmek istediğimiz küçük günahlardır. Yoksa adamın çoğunlukla hali iyi olsa da bir kebire onu adaletten çıkarır ve şehâdeti reddedilir. Bunun için adaletin şartı, kebâirden kaçmakla sağairin taate galebe çalmasıdır demek en doğrusudur”.
Küçük günahların taatten fazla olmaması esasını kabul ettiğimize göre, sagîre ile taat müsavi olursa, burada iki ihtimal vardır; birisi, adaletin baki kalması, diğeri ise helâl ile haram bir arada müsavi olduğu vakit, pis olduğu için haram galebe çalıp hepsi haram olduğu gibi, sağire ile taat bir olduğu vakitte de adaletin kalkmış olmasıdır. Çünkü küçük günah da olsa, isyan pisliktir. Mâverdî ve Taberi gibi iki kadı da Allahu Teâlâ'nın, *“ısrar etmezler.”* sözünü, o, günaha dönmeye azmetmezler, şeklinde tefsir etmişlerdir. Yâni, günaha fi'len dönmese de dönmeye azmi, İsrar sayılır, demişlerdir. İbnü's-Salâh, “İsrar, o işe tekrar dönmeye azmetmek ve işi sürdürmek niyetiyle

tevbenin zıddına mülâbis olmaktır.” dedi.
İbn Abdüsselâm, “İsrar, kebireyi de irtikâb edeceğini bildirecek şekilde dinine aldırış etmeyerek tekrar tekrar sağîreyi irtikâb etmesidir.” dedi şöyle devam etti: “Muhtelif sağîreler bir adamda toplanır ve bunların tümü en küçük kebirenin andıracağı şeyi andıracak şekilde olursa, işte bu, isrardır.” Zayıf bir kavle göre, mutlak surette küçük günahlara israr onu Kebire yapar. Fakat yukarda geçen mutemed kavle göre de taat ile mâsiyetin birbirine galebe çalmasına bakılır. Belkinî'nin kaidesinden burada taatin çokluğuna değil örfe bakılır. Çokluk ve azlığa bakmaksızın teker teker sevap ve günah karşılaştırılır, hangi taraf fazla ise ona göre hükmedilir. Eşitlik halinde buna göre yine adalet kaybolur, şehddeti reddedilir.[1394]

463. Kebire: Yapmış Olduğu Büyük Bir Günahtan Tevbe Etmemek

Her ne kadar, yaptığı günahtan tevbe etmemeyi büyük günahtan sayanı görmedimse de bunun kebire olduğu açıktır. Aşağıda nakledeceğim hadîsler bunu açıkça ifade edecekleri gibi:
“Ey mü’minler, saadete ermeniz için hepiniz tevbe ederek Allah'ın hükmüne dönün.”[1395], âyet-i celile'si de buna delâlet etmektedir. Zira tevbe etmemek, en büyük bir zarardır. Bunun için büyük günahlardan tevbe, kitap, sünnet ve icma'ın kesin hükümleri ile farz-ı ayndır. Nitekim Kadı Bâkıllânî, “Mü’min, büyük günahlardan tevbeyi geciktirdiği için de tevbe etmesi vaciptir.” demiştir. Küçük günaha gelince; ondan da tıpkı kebirede olduğu gibi, hemen tevbe vaciptir. Şeyh Ebû'l-Hasan el-Eş'ari'nin görüşü budur. Mûtezile'nin ileri gelenlerinden olan Cübâi'den başkası buna itiraz etmemiştir. imamlardan nakledilen de Eş'ari'nin bu görüşüdür. Hatta İmamül-haremeyn, Cübâî'nin görüşünü hiçe sayarak, “Bunun üzerinde icma' vardır.” dedi. Bununla beraber “Sagâirde israr ettiği vakit bundan tevbe vacip olur.” şeklinde “Cevâhir”de Cübâî'den hikâye edilmiştir.
Zayıf ve belki şaz olduğu için, îmamın görüşüne uymayan söze kıymet vermediğini anlatmış olmamızla Ezra'î'nin, “Küçük günahlarda ümmetin icma'ı var sözünde de itiraz vardır.” iddiası ortadan kalkmıştır. Zira Mutezile, “Büyük günahlardan sakınırsa, küçük günahları bağışlanır.” görüşündedir. Bu bakımdan ondan tevbe etmenin vacip olduğunda ihtilâf etmişlerdir. Binaenaleyh, büyük günahlardan kaçınmanın küçük günahları yok etmiş olması, ondan tevbe etmenin vacip olması hakkındaki icma'ı reddetmez. Zira küfr -yâni tekfir- örtmek demektir.” Kebâirden kaçınanın sağairi örtülür, örtüldüğü ve gizlendiği vakit onun izinin tamamen yok olma ümidi vardır. Bu da ya olur ya da olmaz,, Zira Allah'a hiç bir şey borç değildir. O halde kişinin isyanı ile Allah'a karşı mübâreze ettiği bu kötülüğün izinin tamamen kaybolması için tevbe etmesi vacib olur.
Anlatmış olduğum bu icma' ile de Sübki'nin, “Küçük günahlara gelince; büyük günahlardan kaçınmak, namazı kılmak ve benzerî bazı sebeplerle tekfir olma ihtimali olduğu için biayhini bir sağîreden tevbe etmeye lüzum yoktur. Ya bunlar ya da başka sebeplerle tekfir edilir” iddiası da ortadan kalkmış olur. Bunun reddi açık olduğu için oğlu “Tâoda ona muhalefet ederek, “Her çeşit günahtan hemen tevbe vaciptir. Evet, şayet küçük günahı ve küçük günahtan tevbe etmeyi geciktirirse ki, bunlar ayrı ayrı iki günahtır, bunları tekfir edecek bir iyilik geldiğini kabul edersek de bu, yeterli değildir. Çünkü imamın dediği gibi, “Tekfir, setretmek ve örtmektir, yoksa tamamen onu kaybetmek demek değildir. Meselâ, “Namaz küçük günahları tekfir eder.” demek, onları örter demektir, yoksa onu tamamen yok etmesi, Allah'ın dilemesine bağlıdır.” dedi.
Yine hasımların muhalefetine rağmen tevbenin kabulünün kesin olmadığını yerleştirdikden ve tevbenin azabı kaldırılmadığını kabul ettikten sonra, daha Allahu Teâlâ’nın,
“Size yasak edilen büyük günahlardan kaçınırsanız, kusurlarınızı örteriz.” [1396]buyurduğu ile Resûl-ı Ekrem’in,
“Beş vakit namaz ve cuma namazı, namaz vakitleri ve iki cuma arasında işlenen küçük günahların -büyük günahlar işlenmedikçe- keffâretidir.”[1397] buyurduğu ve *“Arefe günü tutulan orucun faziletinden sorulduğunda, Arefe orucu iki yıla keffarettir.”*
“Geçmiş bir senenin ve gelecek senenin günahlarına keffâret olur.” [1398]buyurmuş ve yine Aşûra günü tutulan oruçtan sorulduğunda da, *“Geçmiş senenin günahına keffâret olur.”*[1399], buyurduğu ve benzeri hadislere ne dersiniz? dersen,
Derim ki; günahın akabinde tevbe vaciptir. Diğer vacipler gibi tevbe de vacip ve bizatihi bir ibâdettir, sevabı da vardır. Günahın cezasını yok etmesine gelince; o, Allah'ın meşiyyetinde -dilemesinde- dir, ondan af ve mağfiret beklenir.[1400]
Mutezile, “Büyük günahlardan sakınıldığı takdirde küçük günahlar bağışlanır.” demiş ve bunun aklen vacip olduğunu iddia etmişlerdir.
O vakit biz de, “Madem ki yalnız büyük günahlardan sakınmak küçük günahları mahvediyor, buna göre ibâdetler hiç bir şeyi mahvetmezler demektir. O halde peygamberimizin yukardaki hadisde buyurdukları (Beş vakit namaz aralarında günahlara keffâret olur) gibi hadislerin ve günahların bağışlanması için bu zahmetlere girmenin ne faydası vardır?” deriz.
Şüphesiz bu ibâdetler kul hakkını yok etmez, onlardan mutlak surette helâllik almak lâzımdır. Aynı zamanda bizim usûl ve kaidemizde aklen günahların yok olacağına dair bir kayıt yoktur. Ancak şeri'at bu gibi mübhem lafızlar getirmiştir. Aslında bunların tevilini de ancak Allah bilir. “İrşad” sârini ve imamın talebesi Ebû'l-Kasım el-Ensâri der ki: “Başkasının hakkı ile ilgili olsa da kebâirden sakınmak, unutulduğu için helalliği alınamayan küçük günahları tekfir eder. Açıklayamadığı bazı küçük günahlarla ibâdetinde -ki bazı kusurları da bu meyandadır. Çünkü bunları ancak Allah yok eder. Bir de istiğfar ve nafile ibâdetleri çoğaltmak da mağfiretine sebep olur”.
Zerkeşi diyor ki: “İmamın, “tekfir, örtmektir” sözü kelimenin lügat anlamıdır. Fakat biz deriz ki; örtülüp gizlenince de bağışlanmış olur. Bununla beraber tevbenin lüzumundaki icmaları da buna aykırı düşmez”. Ensârî'nin bu

açıklaması, kabule şayan değildir. Zira her çeşit küçük günahları, kebâirden kaçınmak yok eder. Nitekim hadisler buna açıkça delâlet etmektedir. Artık bunu onun anlattıkları küçük günahlara tahsis etmeye hiç bir delil yoktur. Evet, kul hakkı var ve mümkün olursa ondan helâllik almak lâzımdır. Mümkün olmadığı vakit Ensârî'nin sözü uygun düşer. Hak ve hakikat, her günahtan tevbenin farz-ı ayn olmasıdır. Eğer küçük günahları yok eden, büyük günahlardan kaçınmak ve diğer anlatılan ibâdetler gelir de küçük günahları ve küçük günahlardan tevbeyi geciktirmenin günahlarını affettirirse, ona diyecek yoktur. İbn Helâc da "Fetva" Kitabında, "Bir adamın küçük günahları bulunmadığı vakit, namaz bazı büyük günahlarını yok eder." demiştir. Şunu bilmiş olki, tevbenin kabul olmasının kesin ve zannî olması hususunda ulema ihtilâf etmişlerdir. Doğrusu, Nevevi ve diğerlerinin dediği gibi, kâfirin, müslüman olmak için tevbesi, kesin olarak makbuldür. Diğerlerinin tevbelerine gelince; şartları bulunduğu vakit kabulü muhtemeldir. Fakat diğer pek çokları, şartları mevcut olan tevbenin kesinlikle makbul olacağını söylemişlerdir. İmam Şafiî diyor ki: "Bir adam müslüman olduğu vakit, onun İslâmiyeti kabulü, küfründen tevbe değil, küfrüne nedamettir, iman ettikten sonra küfür haline pişman olmayan bir insan düşünülmez. Hatta hemen iman ile beraber küfrüne nedameti vaciptir. Bu böyle olmakla beraber iman edip küfrüne pişman olmakla, küfrün bütün günahlarının bağışlanacağına ittifak var ve bu kesindir. Bundan başka diğer tevbelerin kabulü kesin değildir. Kâfir, müslüman olup küfründen tevbe ettiği vakit -diğer bazı günahları devam etse de- küfür halindeki bütün kusurlarının ve küfrünün affında ittifak vardır".

Zerkeşî diyor ki: "Böyle küfürden tevbe etmekle bu aradaki diğer günahlarının da affedilmesi, yalnız küfre mahsustur, yâni sade küfrün cezasını kaldırır. Yoksa bir müslümanın bir günahtan tevbe etmesiyle diğer günahları bağışlanmaz; hepsinden ayrı ayrı tevbe etmesi lâzımdır. Nitekim Beyhaki de "Sened-i Kebir"inde bunu böyle anlattı ve Resûl-i Ekrem'in, *"Eğer İslâm'da güzel hareket ederse, geçmiş ve geleceğinden sorumlu olmaz. Şayet İslâm'da da kötülük ederse geçmişinden de sorumlu olur."* hadîsi ile delil çekmiştir. Şayet İslâm, küfür halinde işlediği günahları da yok etse, artık İslâm'da yeniden aynı kusuru yaptı diye küfür halindeki o kusurundan sorumlu olmaması gerekirdi. Beyhaki "Şa'b"inde demiştir ki: "Dünyada tertip ve tatbik edilen had ve cezalar adamm günahına keffârettir. Bunların keffâret olması, adamın tevbesine bağlıdır. Nitekim Resûl-i Ekrem hırsızın elini kestirdiği vakit *"Allah'a tevbe et"* buyurmuştur.

İki şeyh'in (Nevevi ve Rafii'nin) "Ravza"daki görüşleri de buna uygundur. Orada şöyîe deniliyor: "Haksız yerde adam öldürmeye, âhiret azabından başka dünyada kısas, diyet ve keffâret gibi bazı cezalar terettüb eder. Bundan, bu dünyevi cezaları çeker ve fakat âhiret azabı olduğu gibi devam eder, mânâsı anlaşılır". Fakat Nevevi "Müslim" şerhinde ve fetvalarında, "Dünyada tamamen hakkını almak, âhirette azâb ve cezayı düşürür." demiştir. Zerkeşî de, "Bunun sonucu, tevbeye lüzum göstermektir. Dünyada cezayı çekmekle âhirette kurtulur." demiştir. Fakat en doğrusu, bunu biraz daha açıklamaktır. Şöyle ki: Eğer kendi ihtiyarı ile gider dünyevi cezasını çekerse, âhiret cezası bağışlanır. Şayet dünyevi cezası kendisine zorla verilirse, âhiretteki cezası kalır. Halbuki benim anlattığım, tam mânâsıyle dünyada kendisinden hak alınırsa, kul hakkından kurtulmuş olur. "Müslim"in şerhinde ve Fetvadaki Nevevi'nin sözü de buna hamledilir. Nitekim Buhârî'de de, *"Kim bunlardan bir şey işler ve bu sebepten dünyada cezalandırılırsa, o, onun için keffârettir."* buyurulmuştur. Geride Allah hakkı kalır; tevbe ederse o da düşer, etmezse cezasını çeker. "Ravza"nın Resûl-i Ekrem'den, *"Allah'a tevbe et"* buyurduğunu rivayet ederek dünyada cezasını çeker ve tevbe ederse, âhiret azabından da kurtarır." sözünü buna hamletmek lâzımdır.

Şunu da bilmiş oi ki; günahları mahveden tevbe ikiye ayrılır; biri, kul hakkı olmayan günahlardan tevbedir, diğeri de kul hakkı ile ilgili olan günahlardan tevbedir. Kul hakkı ile ilgisi bulunmayan günah, kimseye zaran dokunmadan içki içmek gibidir. Bundan tevbe etmenin şart veya rükünleri -çünkü kimisi sayacağım üç taneyi rükün, kimisi de şart kabul etmiştir. Aslında ihtilâf yoktur. Çünkü tevbenin lügat mânâsı olan rucû ve dönme ki, ele alan bunları şart kabul eder. Şeriat mânâsını ele alan da bunları rükün sayar. Nitekim usûl âlimleri bunları rükün kabul etmişlerdir- tevbe de nedamettir. Nitekim hadîsde,

"Tevbe nedamettir."[1401], buyurulmuştur. Şu anda o kusuru terketmek ve bir daha yapmamaya azmetmek, pişmanlığın neticesidir. Yoksa tevbenin, şartlan değillerdir. Çünkü tevbenin Allah için olması şart ve bunlarsız yâni terk ve yapmamaya azimsiz tevbe olmaz. Bunun için aslında nedamet olan tevbe bu iki şeyi de ister. "Tevbe " nedamet" dâvasına şu şekilde bir cevap verilmiştir: Hadisde böyle buyurulması, nedametin, tevbenin en büyük rüknü olması bakımındandır, yoksa tamamı bu değildir. Nitekim başka bir hadisde, *"Hac, Arafat'ta vakfeden ibarettir."*[1402], buyurulmuştur.

Halbuki ziyaret tavafı da Haccm rüknüdür. Resül-i Ekrem böyle buyurmakla haccm en önemli rüknüne işaret etmiştir. Burada da aynıdır. Tacüddin es-Sübki, usûl âlimleri ile fakihlerin görüşlerini birleştirerek şöyle demiştir: Tevbe nedamettir. Ancak fakihlerin kabul ettikleri üç, beş ve belki daha fazla olan şeylerle gerçekleşir.

Birincisi, yukarda da belirtildiği gibi, tevbenin birinci şartı veya rüknü, nedamettir. Bu tevbenin değer taşıması, Allah'ın hakkına riâyet etmesi, O'ndan utanıp O'nun hakkına riâyet etmediği için yapmış olduğu günaha üzülmesi bakımındandır. Fakat insanlardan utanıp korktuğu veya yapmış olduğu kötülüğün zaran kendisine dokandığı için pişman olmuşsa, usûl âlimlerinin de dedikleri gibi, bu tevbe bir değer taşımaz. Her ne kadar açıklamadılarsa da fakihlerin görüşü de bu merkezdedir, zira tevbe ibâdettir. İbâdetin değer taşıması, Allah için olduğu vakittedir. İbâdet, başka bir gaye ile yapılırsa bir değer taşımaz.

Her ne kadar gizli olup kabul olması için ihlâsa ihtiyacı olmadığı, ucb ve riya karışmadığı ve düşmanların bunda ümidi olmadığı için, şeytanın buria yol bulamaması .tevbenin özelliğindendir denilmişse de hüküm böyledir. Ebû Nasr el-Kuşayri babası İmam Ebû'l-Kasım'den şöyle anlatmıştır: Tevbenin şartı, geçmiş günahlarını hatırlayıp onlara nedamet etmesidir. Şayet yapmış olduğu günahları unutmuşsa, o zaman bütün geçmiş günahlarına birden tevbe eder ve başka bir günaha dönmez. İşte o zaman tevbe olur ve unuttuğu günahtan sorumlu olmaz. Ancak Allah'a ulaştığı vakit sorulur. Bu, tıbkı unuttuğu veya ödemesine imkân bulamadığı bir borcu gibidir. Allah'a mülâki

olunca bundan sorumlu olur. Fakat bu, diğerlerinden daha küçük bir günahtır. Bu kabil tevbe, bazı günahlarda sahih ise de diğer bazılarında sahih değildir. Onların tafsilâtını zikretmek lâzımdır. Zerkeşî diyor ki: "Bu, açık ve meydandadır,, zira tevbe, nedamet olduğuna göre, yaptığını hatırlamakla mümkün olur, hatırlamazsa neye pişman olacaktır."
Kadı Ebû Bekir de, "Şayet bütün teferruatiyle günahlarını hatırlamazsa, "Bilmediğim günahım varsa ondan Allah'a tevbe ediyorum" desin. Onun bunu söylemesi şöyledir: Günahlarının var olduğunu bilir, fakat şu anda neler olduğunu hatırlamadığı vakittedir. Fakat şayet günah işlediğini hatırlamıyor ve böyle bir şey bilmiyorsa, olmayan bir şeye tevbe muhaldir. Şayet günahı olduğunu bilir ve fakat şu anda neler olduğunu hatırlamazsa, mutlak surette bütün kusurlarına tevbe eder ve sonra da artık hiç günah işlememeğe azmeder." demiştir.
Kadı'nın sözünün özeti şöyledir: Bir veya birkaç günah irtikab eden, bütün teferruatiyle veya özet olarak yaptıklarını hatırlıyorsa, "Bildiğim ve bilmediğim, benden sadır olan bütün günahlara tevbe ettim" der ve azabından Allah'a sığınır. Bilmediği günahlardan tevbe vacip olmadığı gibi, günah olduğunu bilmeyerek yaptığı kusurlardan da tevbe vacip' değildir. Belki topyekün bütün günahlarından tevbe eder. Günahlarını hatırlarsa bunların bir kısmından tevbe sahihtir. Şayet tevbe edeceği günahın teferruatını hatırlıyorsa bütün teferruatından tevbe eder. Yoksa yalnız bir bölümünden tevbe sahih değildir. Bilmediği günahlarından tevbe böyle değildir. Onların detayına inemez, hepsine birden tevbe eder.
Şeyh İzzuddîn, "İmkân nisbetinde geçmiş günahlarını hatırlamaya çalışır, mümkün olmayandan sorumlu değildir." demiştir.
İkincisi, aynini veya benzeri bir günahı bir daha istememeye azmetmektir. Bu da bir günah işleyen kimsenin yeniden bu günahı yapmak imkânlarına sahip olduğu vakittedir. Fakat erkeklikten kalmış bir adam, bir daha zina etmiyeceği, dili tutulan insanın bir daha kötü söz söylemiyeceği için buna düşen, "İmkânım olsa da yapmayacağım" demektir. Demek ki âciz bir insanın, "Bir daha bu günahı yapmam" diye tevbesi sahih değildir. Çünkü "İmkânım olsa da yapmam" demektir. Buna yalnız Cübâî muhalefet etmiş ise de onu reddetmişlerdir.
İmamın "îrşad" adındaki Kitabının şerhinde, "Bir günahı yapmamaya azmetmek, ancak yapmak gücüne sahip olanlar hakkında sahihtir. Yoksa erkeklikten kesilmiş adamın zina etmemeye azmi değer taşımaz. Ancak yemden kendisinde iktidar hissederse, o zaman yapmamaya azmetmesi sahih olur." sözü de buna münâfi değildir.
Kuşayri üstad Ebû İshak'tan şöyle nakletmiştir: "Bir insan bir günaha devam ederken benzeri diğer bir günahtan tevbesi sahih olur. Meselâ, iki kadın ile zina eden bir adam, birisiyle zina etmekten tevbe edebilir ve tevbesi sahihtir. Hatta bir kadın ile iki defa zina etse de birinden tevbe etse, yine tevbesi sahihtir. İmamlar buna yaklaşmaz ve tevbenin sıhhatinin şartı, benzeri günaha bir daha dönmemeye azmetmektir. İşlediği günahlardan birine israr ederken tevbe muhaldir".
Halimi de, "İşlenmiş günahların cinsleri ayrı ayn olursa, kebi-relerden birini irtikab ederken diğerinden tevbe etmesi sahihtir." demiştir. Bundan anlaşılan, cinsleri bir olursa tevbenin sahih olmamasıdır. Üstad Ebû Bekir bunu böyle açıklamıştır ve fakat yukarda anlatıldığı gibi, üstad Ebû tshak buna muhalefet etmiştir. İmam'ın "İrşadımı şerheden zat şöyle diyor: "Kadı, "Bazı günahları irtikâb ederken diğer bazılarından tevbe etmekte ve bu tevbenin sıhhatinde selef arasında ihtilâf yoktur." dedi. İmam: "Tevbenin, tevbeye sebep olan şeylerle irtibatı vardır, onlarsız tevbe sahih olmaz. Bu sebepler de ayrı ayrıdır. Fazla bağırıp çağırmaktan meydana gelen kul hakkı da bunlardan birisidir. Dâiye ve sebepleri bir olduğu vakit, benzerine israr edip dururken bir günahtan tevbe sahih olmaz. Şayet, adam öldürmek ve içki içmek gibi cinsleri ayn ve fakat dâiye ve sebepleri bir olursa, bunlar da birbirinin benzeridirler; birine israr ederken diğerinden tevbe sahih olmaz. Çünkü nedamet sebebinde her ikisi de müsavidir. Meselâ, bunların ikisinde de pişmanlığı gerektiren hal, Allah'a isyan ve O'nun emirlerine aykırı hareket etmektir. Şayet birinde ukubetin daha fazla olduğuna inanarak yalnız ondan tevbe ederse, yine tevbesi makbuldür.
İmam diyor ki: İşlediği günaha karşı Allah'ın azabını hatırlayan arif, yorumsuz ve ulu orta kat'iyyen günaha girmez. Yaptığını Allahu Teâlâ'nın bildiğine inandığı halde günaha azmetmez. Şayet günaha girerse, o anda şehveti kendisine galebe çalar, basireti bağlanır, gözüne perde gelir, düşünüp görmeden günahı irtikâb eder. Bu gafleti gidip şehveti zail olunca, hemen bütün günahlarından tevbe eder. Yoksa bazısına pişman olup, bazısına devam etmek diye hatırına bir şey gelmez. Nitekim Allahu Teâlâ,
"Allah'a karşı gelmekten sakınanlar, şeytan tarafından bir vesveseye uğrayınca, Allah'ı anarlar ve hemen gerçeği görürler." [1403] buyurmuştur. îmam devamla diyor ki: İman-ı tahkiki değil de itikadî olursa, şehvetin galebesi ânında günahların bazılarını irtikab, kendisinde düşünülebilir. Bu, küfrü gerektirmez. ,
Havâric'in, "Her günah küfürdür." sözleri ile belki bizim durumunu anlattığımız arifler hakkındadır. Ancak onlar bunu da gereği gibi anlayamamışlardır.
Ezra'î, "Bütün Ehl-i Sünnet mezheblerinden meşhur olan, günahların bir kısmını irtikab ederken diğer bir kısmından tevbenin sahih olmasıdır. İmamın bu anlattıkları, yalnız kendi tasarruflarıdır." demiştir.
Üçüncüsü, bu anda günahı terketmektir. Şayet günahı yapmakta ise hemen bırakmak veya israr ediyorsa bir daha ona dönmemektir. Bunu şart olarak kabul etmişlerdir. Nitekim Rafiî imamlardan böyle nakletmiştir. Fakat oda bunu bizim anlattığımızla kayıtlamadığı için kendisine Cumhur bu şarta dokanmamış ve bunu anmamışlardır, diye itiraz edilmiştir. Buna da şöyle cevap verilmiştir: Bu şartı ihmal eden, ısrar etmeyeni ve onu devamlı olarak yapmayanı dikkate almıştır. Çünkü zaten o, tesadüfen bir günah işlemiştir. Artık günahı terketmesi diye bir şey bahis konusu değil, bu şartı zikreden de devamlı isyan edeni ve isyanında İsrarda bulunanı nazara almıştır. Bunların hemen günahı terketmeleri lâzımdır. Yoksa hâlâ günaha devam ediyor veya ilerde yapmaya niyetli ise pişmanlık yok demektir.
Dördüncüsü, bütün yaptıklarına dili ile tevbe edip mağfiret dilemektir. "Matlab" adlı eserde Vasit'ın sözünden, adamın mutlaka dili ile, "Tevbe ettim" demesinin gerekli olduğu anlaşılıyor ki, bunu, başkasından duymadım,

dedi. Evet Kadı Hüseyin ve diğerleri, "Günah işleyen kişi aşikâre dili ile ve kalbi ile tevbe eder." demişlerdir.
Belkini'nin "Minhac"ın teshihde: "Minhac'ın kaidesi şöyledir: Söz ile olmayan günahlarda dil ile tevbe şart değildir. îffetli kadına iffetsizlik isnadı gibi,dil ile olan günahlarda ise dil ile. tevbe lâzımdır." Halbuki böyle değildir. Dil ile olmayan günahlarda da dil ile tevbe ve istiğfar muteberdir. Ebû't-Tayyib, Hasen ve Mâverdi gibi kadılar da buna hükmetmişlerdir.
Belkini, "En doğrusunu Âllahu Teâlâ bilmekle beraber, Kitap ve sünnetten anlaşıldığına göre, günah, kalbin işi de olsa hepsinden nedameti ifade edecek şekilde dil ile, günahlara pişman olduğunu ifade eden, "Allah'ım, beni mağfiret eyle." yahut, "Günahlarımdan Allah'a tevbe ettim" şeklinde söylemesi gereklidir." demiştir. Sonra bu ifadesini genişleterek, "Bu görüşe itiraz vardır." demiştir. Çünkü İbnü'r-Rif'a; "İstiğfar dil ile değil, belki pişmanlık olduğunu anlatmak üzere içten pişmanlıktır. Bunu zahirdeki tevbe takip eder. Bunu da günahların bağışlanması takip eder. Allah tarafından dayak ve benzeri peşin cezası ve kul hakkı bulunmayan, yabancı kadını öpmek ve istimna gibi diğer günahlara gelince; imamların da dedikleri gibi, bunların tevbesi, pişman olmak ve bir daha yapmamaya azmetmek gibi iki şey ile tamam olur. Başka bir deyimle de bunlardan tevbe, geçmiş için Allah'tan mağfiret dilemek ve gelecekte İsrarı terketmek iledir. Nitekim Allahu Teâlâ,
"*Onlar fena bir şey yaptıklarında veya kendilerine zulmettiklerinde Allah'ı anarlar, günahlarının bağışlanmasını dilerler. Günahları Allah'tan başka bağışlayan kim vardır? Onlar yaptıklarında bile bile direnmezler.*"[1404], buyurmuştur.
El-Bend Neycî, Kadı Ebû't-Tayyib, Mâverdî, İbn Sabbağ, Beğavî, Mehâmilî, Süleym, Zari ve diğerleri de böyle demişlerdir. "Bundan başka ifade ile de tâbir edilir." sözünü düşündüğün vakit, bunu, "Her iki ibarenin de ifadesi birdir. İstiğfarı söyleyen, sözünü kasdetmemiştir. Ancak diğerlerinin ifâde ettiği gibi, pişmanlığı kasdetmiştir. Artık böylece bu imamlar arasında ihtilâf yoktur," dediğimde açıkça bulursun.
Beşincisi, tevbenin zamanında ve vaktinde yapılmasıdır. Zamanı gargara ve âhiret alâmetlerim müşahededen öncedir.
Altıncısı, güneşin batıdan doğması gibi bazı kıyamet alâmetlerinin belirmesiyle mecburi ve zaruri imiş gibi olmamasıdır. Bazılar, cinnet halinde iken güneş batıdan doğar ve sonra ayılırsa, günahlarından tevbe" edebilir, demişlerse. de bu, gariptir.
Yedincisi, şaz olarak Zamahşerî'den gelen bir rivayette kötülüğü ve fenalığı yaptığı memleketten uzaklaşmalıdır. "Tembih" sahibi bunu müstehap saymış ve demiştir ki: "Hacı için ailesiyle münasebette bulunduğu yerden ayrılması sünnettir. Zira nefis, o işi yaptığı yerde onu hatırlar ve tekrar o yerde ona dönmek ister. Uzak batıdan adamın biri ailesiyle hacca geldi. Dayanamayarak Müzdelife'de ailesiyle münâsebette bulundu. Haccı fâsid olduğu için bir yıl Mekke'de mücavir kaldı. Ertesi yıl hac mevsimi yine aynı yerde ailesiyle münâsebette bulundu. Üçüncü yılı bekledi ve yine aynı yerde aynı felâkete uğradı. Dördüncü yıl ailesinden ayrıldı ve ancak haccını yapabildi.
Sekizincisi, Kadı Ebû Bekr'in zannına göre birinci tevbesinden sonra o günahı hatırladıkça hemen ondan yine tevbe etmesidir. Ebû Bekir el-Bâkıllânî, "Şayet işlediği ve tevbe ettiği bu günahı her hatırladıkça tevbeyi tazelemezse, yeniden Allah'a isyan etmiş olur. Ondan da tevbe etmesi lâzımdır. Birinci tevbesi sahihtir, zira geçmiş ibâdeti bir şeyi bozamaz." demiştir.
İmamülharemeyn, "Böyle günahı her hatırladıkça, tevbe vacip değil, belki müstehaptır." demiştir.
Ezra'i de, "Hatırladığı vakit günahına nefret eder. İmamın ihtiyarı meydandadır. Şayet o geçmiş günahından nefret etmez ve günahı anmaktan zevk duyarsa, işte o, yeni bir mâsiyettir, bundan tevbe vaciptir. Sadık tevbe, geçmiş günahını hatırlayınca Allah'tan utanır ve buna üzülür. Bu husus ile ilgili hadîs ve haberleri araştıran, konu ile ilgili birçok deliller bulur." demiştir. Bu da bunu, îmamın, "Günahına nedamet etmesi uzak bir ihtimal değil, hatırladığı vakit günahına sevinmez ve ondan tiksinirse tevbesi makbuldür. Yoksa tevbeyi devamlı olarak hatırından tutması borç değildir." dediği sözünden almış gibidir. Başka bir yerde de, "Tevbe edene borç olan, israr etmemektir, yoksa özel bir tevbe etmesine lüzum yoktur." dedi. "Şâmil" Kitabında, "Devamlı tevbe vacip değildir. Zira sonradan müslüman olanlar, cahiliyet devrinde yaptıklarını hatırlarlar fakat îmanlarını yenilemezler ve bununla emrolunmazlardı." demiştir. Bu açıklamadan anlaşılıyor ki, ihtilâf, ikinci kez tevbenin vacip olmasındadır. Yoksa ikinci defa tevbe etmenin mendup olmasında ihtilâf yoktur. İbn Mesûd radıyallahu anh şöyle demiştir: "Mü'min kişi günahlarını şöyle görür. Güya o mü'min bir dağm eteğinde oturuyor ve dağm üzerine çökmesinden korkuyor. Fâcir kişi de günahlarını, burnunun üstüne konan bir sinek gibi sanır." [1405]
İmam diyor ki: "Belki de Kadı geçmiş görüşü üzerine hüküm veriyor. Ona göre tevbe kesin olarak cezayı yoketmez, belki affı umulur. Bunun için her hatırladıkça tevbe etmesi lâzımdır".
Dokuzuncusu, işlediği günaha bir daha dönmemektir. Bu, Bakıllâni'nin görüşüdür. O diyor ki: "Günahkâr tevbesini bozarsa geçmiş günahlarının da geri dönmesi caizdir. Çünkü o, sözünde durmamıştır. Bununla beraber bu gibilerin günahı hiç tevbe etmeyenlerden daha ehvendir".
Ezra'i diyor ki: "Buna göre bir daha o günaha dönmemek, tevbenin şartındandır. Şayet tevbe ettiği günaha dönerse, daha evvel yapmış olduğu tevbeyi bozmuş olur. Bunun faydası, bir fâsık tevbe ettiği vakit, onunla kıyılan nikâh sahihtir. Sonra yine aynı günaha dönerse, fâsıklığı da geri dönmüş olur".
Kadı'ya göre, nikâh anında fâsık olduğu için nikâh sahih değildir.
Onuncusu, işlediği günahın hâkim tarafından gerektirdiği cezayı kabullenmesi ve kendine tatbik ettirmesidir. Tevbesi, buna bağlıdır. Üzerine terettüb eden had cezasından kaçarsa tevbe etmiş sayılmaz. Şayet kendisi teslim olur da hâkim cezayı uygulamazsa, sorumlusu kendisi değil, hâkim olur.
İbn Sabbağ'ın sözünden anlaşılan, insanlar arasında şöhret bulmak, hakimin huzurunda sabit olmuş gibidir. Zira o, diyor ki: "İnsanlar arasında bir adamın haddi gerektiren irtikabda bulunduğu yayılsa ve fakat mahkemede isbat edüemese, bu, mahkemede sübut bulmuş gibidir. Böyle bir günahkârın tevbesinin sahih olmasının şartı,

zaman aşımına uğramamışsa, had cezasının tatbiki için hâkime teslim olmasıdır. Ancak zaman aşımının bu cezayı kaldırıp kaldırmaması ihtilaflıdır. Şayet işlediği suç insanlar arasında yayılmaz ve mahkemede sabit olmazsa, Kadı Ebû't-Tayyib diyor ki: "Efdal olan, kendi suçunu gizlemesidir". Kadı Hüseyin de böyle bir kimsenin suçunu açıklamasını tenzihen mekrur görür. Bedeneycî, "Ancak zaman aşımına uğramışsa onu açıklar." diyor. Halbuki biz deriz ki; zaten zaman aşımı had cezasını düşürür. Artık, "Bana had uygulayın" diye kendisini teslim etmesi helâl olmaz.

Ezra'î diyor ki: "Suçunun şahidi olmadığı ve suçu da duyulmadığı zaman, eğer suçunu açıklarsa mevkiinden düşmesi ve eziyetlere duçar olması gibi ihtimaller varsa, bu fesadı önlemek için, suçunu gizlemesi gerekir ve onu açığa vurması caiz olmaz".

Onbirincisi, günahı,. yapılması gereken ibâdeti yapmamaktan ibaret ise, yapmadığı ibâdetleri hemen yapmaya koyulmalıdır. Meselâ, namaz ve orucu terketmek gibi günahlardan tevbe etmek, onları kaza etmeye bağlıdır. Çünkü onlar, vaktinde bu kimseye borç idi, onları terketmekle fâsık olmuştur. Şayet kazaya kalmış namazının sayısını bilemezse, bu hususta Gazali şöyle diyor: "Erginlik çağından itibaren kılmadığını tahmin etitği namazları kaza eder". Diğer keffâret ve zekât borçlarından tevbe etmek için de, imkânı varsa, bu borçlarını muhtaçlarına verir.

Vâsıti diyor ki: Âyet-i celîle'de :

"Yaratanınıza tevbe edin, nefislerinizi öldürünüz."[1406] buyurulduğu gibi, İsrâiloğullarının tevbesi, kendilerini öldürmekle idi. Bu ümmetin tevbesi ise ondan daha zordur. Çünkü nefislerini diri tutarlarken, onları arzularından öldürmekle tevbeleri tamam olur. Hatta bazılar bunu cam bardak içinde badem ezmeğe benzetmişlerdir. Bu, zor olmakla beraber, Allah yardım ettiği kimseler için kolaydır.

Tevbenin İkinci Bölümü: Kul hakları ile ilgili olan günahlardır. Birinci bölümde aranan şart veya rükünler burada da arandığı gibi, fazla olarak hak sahibinin hakkım ödemek de aranır. Şayet bu kimse zimmetine geçirdiği mal ise ve o mal ve malın sahibi duruyorsa, malı aynen sahibine iade eder; durmuyorsa bedelini, hatta sahibi kaybolmuşsa onun vekil veya ölümünden sonra veresesine öder. Bu hakkı öderken de bildirmesi gerekmez. Şayet hak sahibi ölmüş, vârisi yok veya bilinmiyorsa, bu parayı hazineye devretmek üzere hükümdara veya bu gibi paraları gerekli yerlere sarfetmeye memur hâkime teslim eder. Şayet herhangi bir sebeple bunda da zorluk görülürse, Gazâlî ile Ibâdî'nin dedikleri gibi, parayı bu niyetle yoksullara tasadduk eder. Rafiî, "Farz olan yerlere verir." demiştir. Esnevi, "Öyle bir hâkim olmadığı vakitte diğer hayır yollarına da sarfedebilir." demiştir. Şayet ortada hâkim var fakat bu gibi paraları alıp sarfetmeğe memur değilse, burada birkaç yol vardır. Birincisi, yine o kadıya verir, kadı da hayır işlerine harcar. İkincisi, kendisi harcar. Üçüncüsü, hazineye koymak için kadıya teslim eder. Nevevi, birinci ile ikinci tevcihin güzel, üçüncü tevcihin ise zayıf olduğunu ve fakat en doğrusunun ise birinci tevcih olduğunu söylemiştir. Eğer, "Adam bu ikisi arasında muhayyerdir, dilediğini yapar" dense, daha güzel olurdu. Hatta bu görüş benim için şayan-ı tercihdir, dedi. Hükümdardan haram bir şey alıp da asıl sahibini bilmeyene gelince; bazıları, "Bunu hükümdara iade eder ve kendisi tasadduk etmez" demiştir ki, Muhâsibî'nin de tercihi budur. Diğer bazıları da, bu malın sahibini bilir ve hükümdarın bunu ona vermeyeceğini anlarsa, bu malı bizzat kendisi asıl sahibine verir, demişlerdir.

Nevevi de şöyle diyor: "Şayet onu bâtıl şeylerde kullanacağını bilirse bizzat kendisi, köprü ve benzeri hayır işlerine verir. Şayet bu şekilde parayı harcaması herhangi bir sebeple kendisine zor gelirse, muhtaçlarına bunu verir. En çok muhtaç olanı da bünyesi zayıf olup çalışamaz durumda olanlarıdır. Şayet bâtıla harcamayacağını bilirse, kendisine veya zarar vermeyecek zamanlarda vekiline parayı verir. Aksi halde kamu yararına ve muhtaç ise kendi ihtiyacına da sarfedilir. Bu gibi paralan zengin olanlara vermez. Ancak zengin ve fakat şu anda serveti elinde değilse ona da verebilir."

Gazâlî diyor ki: "Bu gibi paraları yoksullara sarfetmek müsaadesi verildiği vakit, imkân nisbetinde para ile onlara genişlik gösterir ve bol verir. Şayet kendisine harcama izni verilmişse mümkün olduğu kadar kısar ve, az harcar. Çoluk çocuğuna da az harcar. Paradan zengine vermez. Ancak servetinden uzakta kalan -zengin de olsa- o anki ihtiyacını gidermek için ona da verebilir. Şayet yoksul olan o adama bu paranın ne olduğu bildirilse ve onu almaktan çekineceğini anlarsa, onun iyice acıkmasını ve muhtaç hale gelmesini bekler. Sonra haber vererek kendisine gereği kadar verir. Misafir olsa da bu para ile binit alamaz ve kirasını da veremez".

Mâverdî diyor ki: "Darda kalır ve bu parayı bu şekilde harcarsa, eli genişleyene kadar bekler ve bu gecikmeden de tevbe eder".

"Cevahir" adlı kitapta şöyle denilmektedir: "Asıl hak sahibi ölür ve bu hak vereseden vereseye intikal ederse ve böyle kalırsa, âhirette bu hak sahibinin kim olabileceğinde, yâni ilk mal sahibi, yoksa en sonra olan, yoksa aradakiler mi? olacağı hususunda dört görüş vardır.

Birinci tevcih, en son veresedir. Rafiî "Rakam" adlı eserinde Ubâdî'den böyle nakletmiştir.

Dördüncü tevcih, sahibi bu alacağı istemiş ve adam da inkâr etmiş idiyse, hak, ilk mal sahibinindir. Bu olmazsa vereseye intikal eder ve Kadı da, "Adam inkâr ettiği vakit âhirette hak sahibinin, malın ilk sahibi olduğunda "üphe yoktur." demiştir. "Ravza" de tercih edilen, birinci görüş olduğu bildirilmiştir. Hatta Hanatî de böyle fetva vermiştir. Kadı Hüseyin de, "Doğrusu budur." demiştir. Hepsinin ayrı ayrı hak sahibi olduklarını söyleyenler de vardır.

Esnevî: "Ravza'nın tercihi Rafiî'de yoktur. O, ancak bunu Hanati'den hikâye etmiştir ve ibaresi şöyledir: "Hepsinin ölümünden sonra Allah onu vâris kılar ve kıyamette hakkı yine ona iade eder. Ravza'nın sözü bunu açıkça ifade etmez. Fakat ona münafi de değildir, ona hamledilebilir", demiştir.

Nesâî diyor ki: "Bu hak, vereseden vereseye intikal eder ve son verese bunu ister. Adam da yemîn ederse, "Kifâye"de der ki: "Âhirette bunu istemek hak sahibine düşer. Bunda ihtilâf yoktur. Şayet yemin verdirmemiş ve yemin ettirmemişse burada birkaç tevcih vardır. "Kifâye"de, "En doğrusu, Rafiî'nin Hanatİ'ye nisbet ettiğidir".

ikinci tevcih, hepsine intikal eder. Üçüncü tevcih, son vereseye intikal eder. Ancak üst tarafta bulunana da, kendisine verilmediği için, bir miktar verilir".
Rafi diyor ki: "Adam bu hakkı en son vereseye verdiği vakit önce geçmiş hak sahiblerinin hakkından kurtulur. Ancak geciktirme ve yıpranma cezası hariçtir. Bu, Hanâtî'nin sözünün tamamıdır." Bazılar bunu Rafii'nin sözü sanmışlardır. Vâris, "Ben bu hak'tan vaz geçtim" der ve ibra ederse, hakkın düşmesinde söz yoktur. Sonra geciktirmeden doğan günaha tevbe eder. Şayet borçlu yoksul olup, eli genişleyince borcunu ödemek niyetinde ise, Kadı der ki: "Yine bu tehirinden Allah'a tevbe eder. Şayet, maddî imkân bulamadan ölürse, Allahu Teâlâ'nın onu affetmesi umulur".
"Hadim"de: "Bu görüşe diyecek yoktur. Nitekim "îrşad"ın şârihin Ensârî: "Zimmetinde olanı ödemeye, mahpus olmak veya borcu ödeyememek gibi bir engel çıkarsa, bu borç kendisinden düşer; sorumluluk, teslim imkânları olduğu zamandır. Bunda ayrılık yoktur." dedi. Nevevi ise buna uymayarak der ki: "Sahih senedlerin zahiri, bu borcu yaparken isyan etmişse -sonradan âciz olsa da- hak zimmetinde kalır ve ondan sorumludur". Zerkeşî ise, "Bunda nazar var" demiştir. "Ravza"da: "Zarurî ve mubah olan ihtiyacı için israfa kaçmadan ödemek niyetiyle borç eder ve fakat ölünceye kadar acziyeti devam eder, umduğu ve beklediği yerlerden eline bir şey geçmezse veya hata olarak birisinin malını telef eder ve bunu ödeyecek bir şey bulmaz da bu durumda ölürse, burada anlaşılan, onun âhirette sorumlu olmaması ve Allahu Teâlâ'nın bu borcu kendi fazlından ödemesidir. İşte imam, buna işaret etmiştir." dedi. Sübki de buna uygun açıklamada bulundu. Zerkeşî de îhyau Ulûmi'd-Dîn'den buna uygun bir nakil yaptı ve dedi ki:
"Kimin gayesi sevap ummak ve yumuşaklık ise, hükümdar ve zalimlere güvenerek değil, Allah'a hüsn-ü zann ederek borç etsin. Şayet Allahu Teâlâ ona helâl mal nasib ederse borcunu öder, borcunu ödeyemeden ölürse, Allahu Teâlâ onun borcunu öder ve alacaklılarını memnun eder. Yalnız burada dikkat edilecek bir nokta, kendisinin yoksul olduğunu, borç aldığı adama duyurmah ve onu yalan vaidlerle aldatmamalıdır ki, adam her şeyi olduğu gibi bilerek ona versin. Aslında bu gibilerin borcunu zekâttan veya hazineden ödemek vaciptir.
Nevevi'nin sözünü iyi anla, o, "İsraf yok, zira israf haramdır." dedi. Esnevi de ona dayanarak, "Ona dikkat et" dedi. Diğerleri de, "Bu, açıktır" dediler. İsrafın haram olduğuna Allahu Teâlâ'nın,
"Yiyin için fakat israf etmeyin; çünkü Allah müsrifleri sevmez."[1407]
"Elindekileri saçıp savurma. Saçıp savuranlar şüphesiz şeytanlarla kardeş olmuş olurlar."[1408], âyet-i celilelerle sabittir. Tebzîr ve israf ikisi birdir. Onların, "Yemek içmek ve iyi binitlerde parayı harcamak israf değildir." sözleri buna münafidir. Bunları şu şekilde telif mümkündür: Kendi servetinden olursa yemesinde, giymesinde, ve binitinde bol harcamak israf sayılmaz. Fakat borcunu ödeyecek belirli bir varlığı olmazsa, bunlarda borç ile fazla harcamak israftır. Tevbenin kabul olmasının, kul hakkının ödenmesine bağlı olduğuna delil, Resûl-i Ekrem'in,
"*Bir kimse kardeşinin haysiyetine, yahut malına haksız olarak taarruz etmiş ise altın ve gümüş bulunmayan (kıyamet) gününden evvel onunla helallaşsın. Aksi takdirde yaptığı zulüm nisbetinde onun iyi amellerinden alınıp hak sahibine verilir. İyiliği yoksa hak sahibinin günahından alınıp haksızlık eden adama yükletilir."* [1409]buyurmuştur.
Ebû Hureyre radıyallahu anh'den Resûl-i Ekrem:
"Biliyor musunuz, müflis kimdir?" diye sordu. Ashab:
"Bizce müflis, parası ve malı olmayan kimsedir," dediler. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:
"Benim ümmetimin müflisi o kimsedir ki, kıyamet gününde namaz, oruç ve zekâtla gelir, fakat şuna söğmüş, şuna iftira etmiş, şunun malını yemiş, bunun kanını dökmüş ve şunu dövmüş. Bundan dolayı onun iyiliklerinden sözü edilen hak sahihlerinin herbirine verilir. Üzerinde olan haklar ödenmeden, iyiliği tükenirse, hak sahihlerinin günahları o kimseye yükletilir; sonra o kimse cehenneme atılır."[1410] Tirmizî'nin de aynı mealde bir rivayeti vardır. Ve rivayetin başında, "*Allah o kimseye rahmet etsin ki, din kardeşine mal ve ırz bakımından borçlu olur da ona giderek ondan helallik alır."* buyurulmuştur.
İbn Abdüsselâm, "Kim borçlu olarak ölürse o borç veya haksızlık sebebiyle tecavüzde bulunmuş ise, zulmü nisbetinde sevabından alınır. Sevabı tükenirse, mazlumun günahından onun sırtına yüklenir ve sonra cehenneme atılır. Şayet borç ve zulüm sebebiyle kimseye bir tecavüzde bulunmazsa, dünyada servetinden alındığı gibi, âhirette de sevabından alınır. Borcu çoksa bir sevabı kalmaz. Şayet borcu tükenmeden sevabı biterse öbürünün günahı ona yüklenmez. Çünkü bu borç sebebiyle başka bir isyanda bulunmamıştır." demiştir.
Şayet, sevabı tükendikten eonra borcu tükenmezse bunun durumu ne olur? dersen,
Derim ki; bu iş Allah'a kalmıştır; dilerse kendi fazlından hak sahibine hakkını verir, dilerse vermez. Bu, bu hususta herhangi sahih bir habere bağlıdır. Evvelâ dünyada sırtındaki elbise borcuna karşılık kendisinden alınmadığı gibi vacip olan îmanından, yâni asıl îmanından da bir şey alınmaz. Fakat mendup olan îmanından bir şey alınıp alınmayacağında nazar vardır.[1411]
"Hadim" de der ki: "Bu hususta sözün doğrusu Rafiî ile Nevevi'nin görüşleridir. Çünkü hilm ve kerem sahibi olan Allah'ın hükmüne uygun düşeni budur. Yâni bu borçlarda da dünya hükümlerine uygun hüküm vermesidir. Dünyada borçlanıp borcunu ödeyemeyenlerin borçlarının hazineden ödenmesini yeryüzündeki halifelerine emrederken, böylece borçlanıp borcunu ödeme imkânlarından yoksun olarak ölenlerin borçlarını da kendi hazinesinden ödemesi, O'nun fazl u kereminin gereğidir. Dünyada artık bundan para alamayacağız diye alacaklıların ümitlerini kesmesi de doğru değildir. Çünkü hazinede onun payına düşecek o kadar bir mal varsa borcunu oradan ödemek gerekir. Bu, furuun ince mes'elelerindendir. Ellerinde borçluların hakkı olan zekât paralan bulunan kadılar ve âdil hükümdarların bunun üzerinde titizlikle durmaları gerekir".
İbn Abdülberr de "el-İstizkâr" adlı eserinde buna tembih etmiştir. O, borcun önemini hatta şehitlerin bile kul

borçlarının düşmeyeceğine dair olan rivayetleri naklettikten sonra: "Bunlar fetihlerden önce Resûl-i Ekrem'in buyurduğu hadîslerdir. Fakat fetihler yapılıp hazineye ganimet malları girdikten sonra Resûl-i Ekrem:
"Kim ölür ve servet bırakırsa o, vereselerinedir. Fakat her kim ölür de geride borç veya kalabalık aile bırakırsa, onlar da benim üzerimedir." [1412] Yâni borcunu ödemek ve ailesini geçindirmek bana aittir, buyurmuştur. Kim mubah olan ihtiyaçları için borçlanır ve borcunu ödeyemeden ölürse, hükümdar, zekât veya ganimet malından onun borcunu öder. Aslında Resûl-i Ekrem'in, *"Benim üzerimedir."* buyurmasında, malı olanla olmayan arasında fark yoktur. Bu, şu demektir: Müslüman ölüsü için hazinede zekât ve ganimet mallarından bazı haklar vardır ki, kendisine ulaşamamıştır. Buna göre adamın malı tamamen vereselerine verilir ve borcunu hükümdar hazineden öder. Şayet hükümdar bu görevini yerine getirmezse âhirette aralarında kısas yapılır ve birisine, borçlu ölen kimsenin hazinede veya başka birisinde o nisbette alacağı olursa bunlar karşılaştırılır ve bu sebeple cennetten geri kalmaz. Padişahta veya başkasında borcunu karşılayacak kadar malı olan kimsenin borcundan dolayı cennetten alıkonması muhaldir.
Zerkeşi: "Hazinede veya başkasında borcunu karşılayacak kadar malı olanlar için bu görüş güzeldir. Halbuki her borçlu böyle değildir. Darda olan ölünün borcunu ödemek, Resûl-i Ekrem'e borç olduğu yukarda anlatılmıştı. Acaba peygamberden sonra gelen hükümdarlara da borç mudur? Burda iki yol vardır. Şayet bu borç, diyet ve zina isnadından mütevellid ise, yukardaki bütün şartları yerine getirmekle beraber, tevbenin kabulü için, "Ben iftira ettim" veya "Katil benim, ne yaparsan yap" diye yetkiliye kendisini teslim etmesi lâzımdır. Şayet yetkili hakkından vaz geçerse, o zaman tevbe sahih olur.
Şayet bu, yetkiliye ulaşamıyorsa, ne zaman onunla karşılaşmak mümkün olursa kendimi ona teslim edeceğim diye niyet etmesi ve istiğfarda bulunması lâzımdır.
"Ravza"nın sükût geçtiği ve İbn Abdüsselâm'ın da ona uyduğu bir sözünde İmam Şafii demiştir ki:
"Kendisini hak sahibine teslim etmese de Allah'ın hakkına nisbetle olan tevbesi makbuldür. Ancak kendisini maktulün vereselerine teslim etmemesi yeni bir günahtır, ondan da tevbe etmesi gerekir."
Belkinî buna itiraz ederek, "imamın kısas hakkındaki bu görüşü doğru ise mal bakımından borçlarda da durumun aynı olması gerekir, halbuki bunu hiç kimse söylememiştir." dedi.
"Hadim" de de buna itiraz edilerek, "Adamın malını zimmete geçirmekle işlenen günah, malı aynen veya bedelen iade etmekle ödenmesi mümkündür. Bunun için bu, adam öldürmekten ayrıdır, çünkü öldürüleni diriltmek mümkün değildir. Bu bakımdan tevbe ile affını ümit ederiz." demiştir.
İmamın Bâkıllânî'den naklinde, "Öldürülenin vereselerinin hiddetinin yatışması için katilin bir süre saklanması caizdir. Bunun en çoğu da üç gündür. Kendisini teslim etmeden pişmanlık duyduğunu iddia etmek memnudur. Zina, iftira ettiği vakit bunun cezasmda da kendini teslim etmesi vaciptir." denmiştir.
Gazali der ki: "Kinaye yolu ile iffetsizlik isnadında bulunmuşsa, adama açıkça bunu anlatması lâzımdır ki had yapılsın. Bununla beraber bunu açıklama mecburiyeti de yoktur, çünkü burada eziyet vardır, bunun gizli kalması evlâdır".
Yalnız tevbe etmekle yetinir diyenler de vardır.
İbâdi, Beğavî ve diğerlerinin, "Açık iffetsizlik isnadını gizli olarak bildirir" sözleri bunu teyid eder.
İkincisi, Ezra'i'nin "Tavsit"indeki şu sözüdür: "Bunu şu şekilde açıklamayı düşündüm: Şayet malına ve canına emin olursa kendisine iftira ettiği zinayı ona itiraf eder. Şayet malının veya canının tehlikeye düşeceği ve kendisine eziyet edeceğini anlarsa, o zaman sesini çıkarmaz, tevbe eder ve affı için Allah'a yalvarır. Hatta emin olursa öldükten sonra veresesinden helallik alırken onlara durumu açıklar ve gıybet bölümünde anlatılacağı gibi affı için dua eder. Ezra'î, "Kısasda da durum aynı olsa gerektir. Hakkından fazla zulme uğrayacağından korkarsa onu gizler. Şayet hakkından fazlaya gitmeyeceğine inanırsa, ozaman durumu haber verir." demiştir.
Gıybetten tevbe etmekte de durum aynıdır. Adama, "Seni çekiştirdim, hakkını bana helâl et." demelidir. Şayet ölüm veya başka se-
Hanatî ve diğerlerinin anlattıklarına göre veresenin helalliği da yeterlidir. "Ravza"da da bunu teyid ederek, "Gıybet, gıybeti yapılan adama ulaşmazsa onun tevbesi, nedamet ve istiğfardır." denmiştir.
İbn Sabbağ da: "Evet, kesin olarak öyledir. Helallik almak, adam kendisi aleyhinde söylenenleri ve kendisine dokunan zararlarını bildiği vakittedir. Bilmediği vakit, onu kendisine helallik istemek suretiyle duyurmak adamı yeniden üzmekten başka bir şeye yaramaz. Bunun için yalnız tevbe etmesi yeterlidir. Ancak, şayet başkalarının yanında onu küçük düşürücü sözler söylemişse onlara gidip, "Ben o adam hakkında yanlış söyledim" diyerek özür diler. Nevevi ve benzerleri bu görüşü benimsedi ve İbnü's-Salâh da "Fetva"sında bunu tercih etti.
Zerkeşi diyor ki: "Muhtar olan budur."
İbn Abdülberr'ın İbn Mübârek'den hikâyesinde, İbn Mübarek bu şekilde Süfyân-ı Sevrî ile tartıştı ve Süfyân'ın bu görüşü kabul etmemesi karşısında, "Adamı iki defa üzmeye lüzum yoktur." dedi.
"Gıybetin keffâreti, gıybet ettiği adam için mağfiret dileyip; "Allah'ım, beni ve onu mağfiret et." demeli." şeklinde rivayet edilen hadisin zayıf olduğunu Beyhaki söylemiştir. Fakat İbn Salâh: "Her ne kadar bu hadisin senedleri bilinmiyorsa da mânâ bakımından kitap ve sünnete uygundur. Nitekim Kur'an-ı Kerîm'de,
"Doğrusu iyilikler kötülükleri giderir."[1413], buyurulduğu gibi, Resûl-i Ekrem de,
"Kötülüğe hemen bir iyilik ekle ki, onu mahvetsin."[1414] buyurmuştur.
Huzeyfe (r.a.) Resûl-i Ekrem'e çoluk çocuğundan şikâyet edince, Resûl-i Ekrem:
"Tevben nerede? Yâni tevbe et," buyurdu.
Bu görüşe de bunu nakzeden bir hadis ile itiraz edilmiştir. Çünkü Hazret-i Aişe bir kadın hakkında:
"Ne kısa boyu vardır veya ne uzun bir kadın," deyince, Resûl-i Ekrem:
"Onu çekiştirdin, kalk ondan helallik al," buyurdu. Diğer bir hadîsde de, *"Kimin kime karşı yapılmış bir haksızlık*

varsa bugün ondan helallik alsın." buyurmuştur. Eğer burada yalnız istiğfar yeterli olaydı mal işinde de yeterli olurdu.
Buna bazı cevaplar verilebilir:
Birinci Cevap: Hadîsler arasında muaraza yoktur. Peygamberimizin, *"Helallik al."* buyurması, tevbenin daha iyisini ve hemen günahın eserinin yok olmasını emretmek içindir. Fakat helallik alınmadan yapılan istiğfar böyle değildir.
İkinci Cevap: Gıybet ile malı zimmete geçirmek arasındaki fark açıktır. Bunun içindir ki, hakkında şiddetli veîdler vârid olan gıybet ile bütün insanlar mübtelâ olduğu için, hepsini fâsıklikla nitelendirmektense, onu küçük günahlar meyanına almak müsamahası gösterilmiş ve küçük günahlardan sayılmıştır. Böyle hepsini fâsıklar meyanına alıp pek azını istisna etmek çok zor olduğu için gıybette kolaylık gösterilmiş ve zimmete mal geçirmek gibi sayılmamıştır. Bu mûterizin söylediği ile kıyas yapılsın. Vacip olan, mükellef olan hak sahibine onu duyurmaktır.
İbn Kuşayrî kadıdan şöyle nakleder: "Gıybet eden, hasmını hoşnud edecek şekilde dili ile özür dilerse, bu da yeterlidir".
Hâşim de, "Gönülden olmayarak yalnız dilden özür dilemek yeterli değildir." dedikten sonra devamla, "Doğrusu şu ki, samimî olmayan dil ile özür dilemesi, kendisi ile Rabbisi arasında ayrı bir günahtır. Aynı zamanda en doğrusu hasmının hakkının baki kalmasıdır.- Çünkü hasmı özür dilemekte samimi olmadığını bileydi ona, daha çok canı sıkılacaktı." demiştir. Onun anlattığını imam açıklayarak, "Özür dilemekte samimi olması gerekir. Çünkü özür dilemek içten gelir, ifade onun tercümanıdır. Samimî değilse yeniden Allah'a karşı günah işlemiş olur. Böylece hasmının hakkının devam etmesi ihtimali olur. Çünkü kendisinden özür dilenen, özür dileyenin samimî olmadığını bilse, ona hakkını helâl etmezdi." dedi.
Bütün bunlar, dil ile yapılan gıybet ve çekiştirmededir. Kalbi ile yapılan gıybete, yâni hiç konuşmadan içinden geçen çekiştirmeye gelince; Nevevi'nin: "Hased de doğrusu budur" dediği gibi, bunu adama duyurmaya lüzum yoktur. Fakat Ezra'î bunun üzerinde biraz düşünmüştür. Kadı, bazı kaderiyecilerden şöyle nakleder: "Çekiştirilen adamdan özür dilemek, bu özür dilemekle gönlünün hoş olacağı bilindiği vakittedir. Zaten özür dilemekteki amaç da budur. Şayet kendisinden özür dilerken söylediklerini ona duyurmakla onu yeniden üzerse, bu, bir fayda sağlamaz". Bundan sonra kadı: "Bu görüş bâtıldır. Çünkü gıybetten özür dilemenin illeti, adamı üzdüğü için değil, günah işlediği içindir. Meselâ, bir adam büyük bir zenginden on kuruş çalsa, bu on kuruşun zengini üzmeyeceğini iyi bilir fakat bu on kuruşu bir yoksuldan alsa, onu üzdüğünü bildiği halde ondan özür dileyip helallik almak gerektiği gibi, zenginden de aynı şekilde helallik alması gerekir. Çünkü dâva, adamı üzmek değil günah işlemiş olmasıdır. Bu ikincide yâni fakirden çalmasında daha çok özür dilemesi tabiidir. Hatta hiç haberi olmadan adamın malını çalıp sonra da yerine koysa, yine sahibinden özür dilemesi ve helallik alması gerekir, çünkü burada da adama kötülük ve haksızlık vardır. Eğer bunların dedikleri gibi olsaydı, hak sahibinin duymasından üzüleceğini bilen kimsenin, artık irtikâb ettiği her çeşit fenalığa karşı ondan özür dilememesi gerekirdi. Halbuki böyle değildir.
Hırsızlık hususunda anlattıklarına başkaları muhalefet etmiş ve demişlerdir ki: "Bir malı çaldıktan sonra onu yerine koyan kimsenin, ben bunu çaldım diye sahibine bildirmesine gerek yoktur, belki bunu gizlemesi daha doğrudur. Yukarda Hanatî ve diğerlerinden gelen rivayette "Verese ile helalliğin değeri yoktur." dediler ve Kadı Hüseyin de "Talik" adlı eserinde buna uydu ve had olmayan her günahı bu hükümde gördüler. Şayet iffetsizlik isnadı gibi had olan bir günah ise vereseden helallik alınması muteberdir." dedi. "Ravza"da da bilinmeyen çekiştirmeden helallik almak yeterli olup olmaması hususunda iki rivayet de hikâye edilmiştir. "el-Ezkâr" adlı eserde, "Mutlaka yapılan gıybetin ne olduğunu bilmesi lâzımdır, çünkü insan bazı gıybeti hoş karşılar, bağışlar, fakat bazısını affetmez." demiştir. Halimi ve diğerleri de, "Adam affederken mutlak olarak affettiği için, gıybetin her çeşidini bağışlamış olacağından, hepsinin affedilmesi gerekir, artık açıklamaya lüzum kalmaz" demişlerdir. Nevevi'nin "Ravza"daki görüşü de buna uygundur.
"Sizden biriniz Ebû Damdam gibi olmaktan âciz midir? O, (sabahleyin) evinden çıkarken, "Benim aleyhimde dedikodu yapanlara hakkımı helâl ettim, yâni ne dünya ve ne de âhirette onlardan hak aramam." derdi." hadîsine gelince; bu, geçmişi bahşettirir ve fakat bundan sonra yapılan gıybetler için yeniden ibra almak gerekir. Burada bilmediği gıybetlerin de düşeceği açıkça ifâde edilmektedir ki, Halimi'nin görüşüne de uygundur.
İhyau Ulümi'd-Dîn'de der ki: "Eli, dili ve işi ile kime eziyet etmiş, kimin kalbini kırmışsa bizzat ondan helallik alabilir ve fakat adam ölür veya kaybolursa, onun namına başkasından helallik alamaz. Ancak kıyamet günü ona verilmek için bol bol iyilik ve ibâdetler yapar. Aynı zamanda helallik alırken her şeyi olduğu gibi açıklaması gerekir. Meselâ, senin için şöyle şöyle söyledim, der. Ancak bu açıklamada onun gizili olan ve duyduğunda canını sıkacak olan kusur ve ayıblan varsa, bunları açıklamadan helallik ister ve yine iyilikle kusurlarını da düzeltmeye çalışır".
Ibâdî, "Hasedden helallik almakta, gıybette olduğu gibi, hased ettiğini ona haber vererek helallik alması gerekir." demiş ise de, Rafiî, "Böyle şey olmaz." demiştir. Nevevi de, "Helallik alırken: "Ben sana hased ettim, helâl et." demesi ne borç ve ne de müstehaptır. Hatta mekruhtur dense yeri vardır." demiştir.
Ezrai de Nevevi'nin doğru söylediğini ifâde etti. İmam Şafii de, "Hak sahibine durumu anlatır, fakat helâl etmeyeceği ve aralarında yeniden husûmet doğacağını anlar veya buna şüphe ederse, duyarız. Ancak böyle bir tehlike yoksa kesinlikle zimmetten kurtulmak için durumu olduğu gibi açıklaması daha doğru olur." demiştir. Zerkeşî, hocası Ezra'î'nin dediğini naklettikten sonra şöyle dedi: "Şayet, hasedi yeren birçok hadislerin bulunduğunu, bu da kaîb işi olup bundan tevbenin vacip olduğunu ve tevbe etmek için de adama suçu bildirmekten başka çare olmadığı için Ibâdî'nin görüşünün kuvvet kazandığını, söylersen,
Derim ki; fakat Resûl-i Ekrem'in,
"Muhakkak Allahu Teâlâ ümmetimin gönlünden geçen (hadisi nefs dediğimiz) şeyleri konuşmadıkça veya onlarla *amel etmedikçe, onlardan vaz geçmiştir."*[1415] buyurmasiyle, gönülden gelip geçen şeylerden sorumlu olmaması

gerekir. Nitekim Taberi de bunu kabul etmiş ve demiştir ki: "Allah'ın geniş rahmetinden bekleyip inandığımız, gönülden gelip geçen şeylerden, onları konuşup yapmadıkça sorumlu tutulmamaktır". Muâhaze edileceğine dair rivayetlere gelince; bunları yaptığı vakit muaheze olur; bunlardan yalnız kalbin amellerinden olan küfür, müstesnadır, Hased hadîslerine gelince; hepsi doğrudur. Batıni olsun, zahirî olsun, her kötü iş yerilmiş-tir. Muahezesine gelince; böyle gönülden gelip geçen şeylerden muaheze edileceğine dâir kesin bir rivayet bilmiyoruz. Şayet sahih bir rivayet varsa, onu da, kalbinden geçeni yapması veya söylemesi ile birleştiğine hamlederiz.

Rafiî'nin de dediği gibi, Ibâdi'nin görüşü uzak bir ihtimaldir. O, bir günahı yapmaya azmedip sonra da dıştan herhangi bir engel olmaksızın imkânları varken, bu kötülüğü, sözü veya işi ile yapmazsa, ceza görmesi şöyle dursun, burada bir sevap alması beklenir. Zira nefsi ile mücahede edip Allah için bir günahı terkeden kimse ihsan ile nitelenmeye lâyıktır." dedi ve sonra bu anlattığı ile ilgili üç hadîs rivayet etti. Sonra devamla, "Dış uzuvlarla ilgisi olmayan kalb işi ile ilgili günahtan kişi sorumlu değildir. İzâlesi mümkün olduğu halde izâle etmediği kalb hastalıklarından olan hasede gelince; bundan da sorumlu olmamak ihtimali olduğu gibi, bunun, diğer kalb hastalıklarından ayrı olma ihtimali de vardır ve tercih edilen de bu ikinci şıktır. Çünkü hasûd, başkasının elindeki nimetin yok olmasını ister, nimet gidince hased de kalkar. Fakat sûi zan dediğimiz kötü sanı böyle değildir. Onun dıştaki iş ile bir münâsebeti yoktur ki, o iş yok olunca suizan da kalkmış olsun. O, yalnız zan vasfının sânüne teallukudur. Burada adamın bir sun-u taksiri de yoktur. Şirkten ve şirk hükmünde olandan başka bütün günahlar eşittir, sözü, günahları birbirine katmakta iyi ve güzel bir sözdür." dedi.

Şayan-ı hayrettir ki Zerkeşî, muhakkiklerin kalbe gelen şeyleri, hâcis, âcis, hatır, hadîs-i nefs, hem ve azm diye ayırdıkları görüşlerine aykırı düştükleri ve zayıflıkları ile beraber bütün makaleleri ve dayanaklarını anlattı. Ben ise bu hususu Nevevi'nin "Hadîs-i Erbain" adlı eserinde genişçe açıkladım.

Orada açıkladığımın özeti ve diğer bazı açıklamalar şöyledir:

Kişinin, kalb fiilleri ile muâhaze edilip edilmeyeceğine dair pek çok haberler vârid olmuştur. Gazâlî bu hususta şöyle der: "Kalbe gelen yahallr' dır ki buna Hadîs-i Nefs de denir. (Bu, şeker üzerine düşen bir damla gibidir.) Sonra Mi1 gelir, yapayım mı? gibi (ki, bu da damlanın şekere dağılmasına benzer.) Bunların ikisinde de kişinin sun'i olmadığı için, bunlardan sorumlu değildir. Bundan sonra inanç gelir. Şayet bu, kendi irâdesi ile ise bundan sorumludur. Sonra Azm gelir ki, bundan kesinlikle sorumludur". Diğer bazıları da bu dördü şöyle sıralar: Hâcis , herhangi bir günahın, insanın içinden geçmesidir. Ittifaklı olarak insan bundan sorumlu değildir. Çünkü hâtıra herhangi bir şeyin gelmesi, insanın elinde değildir; kendiliğinden gelir ve insan buna engel olamaz. Diğer bazıları da Hâtır'ı, kalpte ceryan eden şey ile tefsir etmişlerdir. Hadis-i Nefs de yapayım mı yapmayayım mı? diye tereddüt etmektir. Yapmaya azmettiği vakit, bu azminden sorumludur. Muhakkikinden hikâye edilen budur. Zira hadîsde, *"İki müslüman birbirini öldürmek için kılıçları ile karşılaştıkları vakit öldüren de ölen de cehennemdedir."* buyuruldu. Resûl-i Ekrem'e:

"Öldürülenin suçu nedir?" dediklerinde, Resûl-i Ekrem:

"O da karşısındakini öldürmeğe haris idi," buyurdu.[1416]

Diğer bazıları da, "Azim ile de muâhaze edilir." dediler. "Cem'u'l-Cevâmî" adlı eserde, "Konuşup yapmadıkça Hadîs-i Nefs ve hemm bağışlanmışlardır. Bunlara muâhaze yoktur." denilmiştir. Bunu derken maksadı, bunları söyleyip yapmadıkça demektir. Bu hatırına geçen kötülüğü yaptığı vakit, hem yaptığının ve hem de hemminin cezasını görür. Şayet heinminin gereği olan günahı işlemezse, o zaman muâhaze olunmaz. Hadîsin zahiri de budur. Şimdi bir adam bir şeye hemmetse ve sonra vaz geçse; meselâ, zinaya hemmedip yürüdükden sonra vaz geçip geri dönse muâhaze olur mu olmaz mı? işte burada şüphe vardır.

Subki diyor ki: "Resûl-i Ekrem'in, *"Amel etmedikçe veya söylemedikçe"* sözünün mutlak oluşundan sorumlu olduğu anlaşılıyor; çünkü Resûl-i Ekrem bununla ilgili bir işden sözetti. Andığı işin sevap veya günah olmasından bahsetmedi. Her ne kadar yürümek günah değil ise de, günah maksadıyla yürüdüğü için, bu yürümesinden sorumludur. Evet, tek başına zinayı kasdetmekten veya kötülük maksadı olmaksızın yürümekte bir günah yoktur, fakat ikisi bir araya gelince günah olur".

Zerkeşî diyor ki: "Bu hadisin mutlak oluşu gozönüne alınınca bu tevcih doğru, fakat Buhâri ile Müslim'de, *"Veya onu yaparsa..."* kaydı vardır ki, buna göre yalnız yürümekten ceza görmez, belki mukaddimeler tamamlanıp imkânlar sağlandıktan sonra Allah için bu kötülükten vaz geçerse, günahkâr olmaz, sevap alır. Nitekim Müslim'in rivayet ettiği hadîsde,

"Eğer azmettiği günahı terkederse, onu ona bir hasene yazın; zira o, bunu benim için terketmiştir." [1417]buyurmuştur. İbn Hibban'ın rivayetinde, *"Azmettiği o kötülüğü benim için terkederse ona bir sevap yazın."* şeklindedir.

Subki başka bir yerde, "Konuşup yaparsa o zaman hadis-i nefs ona günah yazılır." demiştir. O zaman yâni ceza görmezse, "Veya amel ederse" sözünün bir anlamı kalmaz ki, "Konuştuğu veya amel ettiği vakit Hadîs-i nefs'den muâhaze edilir." densin; zira hemm, hadis-i nefs'den sonra gelir. Hemm'de muâhaze olmayınca, hadîs-i nefs'de öncelikle olmaz." demiştir.

Zerkeşî, bu hadîsin zahirinin aksine bir görüş olduğu gibi oğlu Tâcüddin de bu hususta kendisine münazaa etmiş ve demiştir ki: "Bundan, hemm ettiği şeyin mukaddimelerini yapmakla da muaheze edilmeyeceği evleviyetle anlaşılır. Hemm, yazılmadığı vakit, hadîs-i nefs evleviyetle düşer, sözü de memnudur. Çünkü biz, mutlak surette hemm'in düştüğünü ve buna günah yazılmadığını kabul etmiyoruz. Hemmettiği günahı İşlediği vakit hemm cezasını da görür".

Kadı Hüseyin'in "Talik" adlı eserinde, "Haramı irtikâb, haram olduğu gibi, haramı düşünmek de haramdır, zira Allahu Teâlâ,

“Ey Muhammed, mü’min erkeklere söyle, gözlerini bakılması yasak olandan çevirsinler.” [1418] buyurmakla helâl olmayan şeye bakmaktan insanları menettiği gibi.

“Allah'ın sizi birbirinizden üstün kıldığı şeyleri özlemeyin.”[1419] buyurmakla da helal olmayan şeyi temenniden nehyetmiştir. Hatta bir insan yarın veya bir süre sonra küfre niyet etse o anda hemen küfre gider.[1420]

Izz b. Abdüsselâm, “Bazan bir şey görünüşde günah olur fakat taşıdığı iyi niyet onu günah olmaktan çıkarır ve hatta bazan sevap da olur.” demiştir.

Zerkeşî, yukarda Muhibb-i Taberî'den anlattığını naklettikten sonra, “Nemîmeye gelince; onda da durumun bu şekilde olması gerekir. Bununla beraber eziyetin ağır ve hafif olması ile de durumu değişir. Hafif olana çoğunlukla müsamaha edilir.” demiştir. Ki, bunda nazar vardır. Hatta bu tafsilâtın yolu yoktur. Zira gıybetin nemimeden daha ehven olduğunda ittifak vardır. Bununla beraber onda bu gibi tafsilâta girişen de olmadı. O halde nemîmede aynı durum evleviyetle sabit olur.” dedi ve devamla, “Sonra Gazali'nin “Minhacü'l-Abidîn” adlı eserinde gördüm, Gazâlî diyor ki: “Kullar arasında günah ya mal yönünden olur, adamın hakkını zimmetine geçirir; imkânı varsa bu malı sahibine iade etmesi gerekir. Şayet fakirlik sebebiyle ödemekten âciz ise adamdan helâllik ister. Şayet adam kaybolmuş veya ölmüşse, o zaman o hak sahibi namına bu parayı tasadduk eder. Şayet tasadduk gücünde değilse, tevbe, istiğfar ve bol ibâdetle Allah'a yönelir ve kıyamet günü hasmını memnun etmesini O'ndan diler. Veya insanın şahsında olur. Ya canına kıymış veya bir uzvunu telef etmiştir. Kısas için kendisini hak sahibine veya velisine teslim etmesi lâzımdır. Şayet bunları bulamaz ve bu işlemi yapmak mümkün olmazsa, hasmını razı etmek için Allah'a yalvarmaktan başka çaresi yoktur. Ya da adamın hareminde namus ve evlâdında olur. Şayet aile ve evlâdında kendisine ihanet etmiş ise artık bu hususta kendisinden helallik alması ve bu durumu kendisine açıklaması daha büyük fitneleri mucip olacağından, adam için hayır işler yapmak ve Allah'a yalvarmaktan başka çaresi kalmaz. Şayet şerefiyle oynamış, onu çekiştirmiş, söğmüş veya iftirada bulunmuşsa, bunun hakkı, kimin yanında bu adamın aleyhinde söylemişse orada kendisini yalanlamalıdır. Fakat bunu yaparken daha büyük tehlikelerle karşılaşacağından korkarsa, o zaman tevbe eder ve affı için Allah'a yalvarır.

Bu kusur, şayet dinine taarruzda oiursa; adamı dinsizlik, bid'atçilik ve sapıklıkla itham ederse, işte en zoru budur. Burada da görev, kimin yanında adam için böyle söylemişse orada kendini yalanlamak ve sonra da mümkün ise adamdan helallik almaktır. Mümkün olmadığı takdirde ciddî bir pişmanlıkla beraber, affı ve rızası için Allah'a yalvarmaktır.” dedi. Ezra'î, bunun çok güzel ve gerçek olduğunu ifade etmiştir.

“İşlediği günah haremine karşı olursa” dediği vakit, bu, adamın ailesine ve mahremlerine şâmildir. Zina ve livata insan hakkıdır. Bunlardan tevbe, zina ve livata ettiği kişilerin akrabalarından ve zina ettiği kadının kocasından helallik alması gerekir. Bu işlerde koca ve velilere en büyük bir hakaret yapılmıştır, bunun için helallik almak şarttır, fakat buna imkân yoksa tevbe eder ve onları razı etmesi için Allah'a yalvarır. İmkânsızlık, adamların yok olması olduğu gibi, korku ile de olur.

Şayet, bazıları küçük günahlardan olan; yabancı kadını öpmek ve vücudunun başka yerinden faydalanmakla, büyük günahlardan olan zina ve içkide kul hakkı yoktur, dediler ki, buna helallik almaya gerek yoktur, dersen,

Derim ki; bu, Gazâli'nin görüşünü çürütmez. Özellikle Ezra'i de, “Bu, çok güzel ve doğrudur” demiştir. Söz, Gazali'nindir, diğerlerinin değildir. Bununla beraber bunları telif etmekte mümkündür. Zinada kul hakkı yok derken, evli ve yakını olmayan dul bir kadının rızası ile yapılan zina kasdedilir. Bu, bir büyük günah olmakla, bunda kul hakkı yoktur. Bu, yalnız tevbe ister. Gazâlî'nin dediği, evli veya akrabası olan kadındır. Bu kadının rızası ile de olsa da kocasının hakkıdır. Ayrıca akrabasının da şerefi vardır. Binaenaleyh, herhangi bir olaysız helallik almak mümkünse bu, gereklidir, bunsuz tevbe sahih olmaz. Zina, Allah hakkıdır. Bir kimse kendisini teslim etmekle beraber Allah hakkı kalkmaz, fakat kul hakkı da olmadığı için yalnız tevbe yeterlidir. Ama evli ve akrabası olan kadınlarda durum böyle değildir. Yalnız Allah hakkına bakan, helallik almaya lüzum yok demiş, kul hakkım nazara alan, tevbenin kabulü için helalliğin şart olduğunu kabul etmiştir. Bunu İbn Abdüsselâm'ın şu sözü de teyid eder, diyor ki: “Yol keserek mal alan kimsenin tevbe edeceği zaman bunu duyurması lâzım mı değil mi? Eğer yalnız Allah hakkını nazara alırsak duyurması lâzım değil, fakat kul hakkını gözönünde bulundurduk mu, o zaman bu şekilde malını aldığını bildirip kendisini hak sahibine teslim etmesi lâzımdır. O, had etmezse, hâkim had eder. Aynı zamanda İbn Rif a da Ashâb'dan rivayetinde, kul hakkı olmayan günahlar arasında yalnız kadını öpmeyi saymıştır. Bundan, münâsebetin kul hakkı ile ilgili olduğu ortaya çıkar ve Gazâli'nin doğruluğu anlaşılır”.

Şayet, kul hakkı kısası gerektirmeyen, yâni herhangi bir uzvunun telef olması ile ilgili olmayan bir günah ise, adamın gönlünü almak için dayak vurduğu kimseden helallik ister; helâl ederse ne güzel, aksi halde kendisini ona teslim eder ve, “Sen de benim vurduğum kadar vur” der. Adam vurursa mesele yok, şayet vurmaktan da çekinirse, bu takdirde adamın tevbesi makbul olur. İbn Mâverdi bunu böyle anlattı. Kadı Hüseyin de bunun benzerini ifade ederek dedi ki: “Hak sahibi ölürse artık vereselerine, “Ben falancıya dayak attım.” diye onlardan helallik almaya kalkışmaz, belki tevbe ve istiğfar eder”. Fakat Belkinî bunun aksini savunarak, “Hak, vereseye intikal ettiği için bunu onlara duyurması lâzımdır.” demiştir.

Ancak Belkini’nin bu sözü pek uygun değildir. Burada bir had olmadığı için vereseye intikal eden bir durum da yoktur. Ancak bir yaralama olmuş ve bu hususta bir hüküm verilmişse, burada tazminat olduğu için vereseye intikal eder ve o zaman vereseden helallik almak gerekir. Ama dayak böyle değildir. Zaten Kadı Hüseyin’in maksadı da bu çeşit dayaktır ki, vereseye intikal edecek bir şey yoktur. Şayet, adamın uzakta olması sebebiyle kendisinden helallik alması mümkün değilse, pişmanlık duyar ve imkân bulduğu vakit kendisini hak sahibine teslim etmeyi kararlaştırır ve böylece tevbe ederse tevbesi yeterli görülür.

Halimi diyor: “Bir adam bir müslümana zarar vermişse, o zararı ondan kaldırıp af diledikten sonra bir de onun kendisi için istiğfar etmesini rica etmelidir. Nitekim Yakup aleyhisselâm’ın oğulları böyle yaptılar; babalarından

özür ve af diledikten sonra kendileri için istiğfar etmesini istediler". Asıl ihtiyat da budur. Haksızlığa uğrayanın affı ile beraber bir de mağfiret dilemesini bir araya toplamaktır.
"Hadim" ve diğerlerinde, haksızlıkla alman ve diğer şekillerde zimmette kalan haklan helâl etmekte üç görüş vardır:
Birincisi,-ki Şafii'nin mezhebi budur- helâl etmemek daha iyidir; çünkü hadîsin beyanına göre, borçlunun sevabı hak sahibine verilir, yetmediği takdirde hak sahibinin günahı onun sırtına yükletilir. Hakkını helâl ettiği vakit, alacağı mükâfatın bunlara eşit olup olmayacağı belli değildir.
İkincisi -ki, Hanefîlerin görüşüdür- helâl etmek daha makbuldür; zira bu, büyük bir lutûf ve ihsandır. Allahu Teâlâ'nın kendi fazlından buna, daha az değil, daha çok vermesi umulur. Nitekim âyet-i celîle'de:
"Eğer Allah'a güzel bir ödünç takdiminde bulunursanız onu sizin için kat kat yapar."[1421], buyurulmuştur. En açık görüş de budur.
Üçüncüsü -ki, bu da Mâlik'in görüşüdür- zimmette kalan alacaklarla haksızlıkla alınanları birbirinden ayırdetmek lâzımdır. Normal alacakları bağışlamalı ve fakat haksızlıkla alınanları bağışlamamalıdır. Çünkü bunlar, haksızlığı yapan için ukûbettir. Nitekim âyet-i celîle'de:
"İnsanlara zulmedenlere, yeryüzünde haksız yere taşkınlık edenlere karşı durulmalıdır. İşte can yakıcı azâb bunlaradır."[1422], buyurulmuştur. Dünyalık hususunda kısas etmekten ise zalimi affetmek daha iyidir. Şafiî ile Mâliki" den naklettiğinde nazar vardır. Aynı zamanda Ebü Damdam'ın hakkında rivayet edilen hadîs, affın daha makbul olduğunu açıkça göstermektedir. Yukarda "Ravza"nın söylediği, "Ne dünya ve ne de âhirette ondan hak istemem." sözü de buna delâlet etmektedir. Resûl-i Ekrem:
"Ebu Damdam gibi olmaktan âciz misiniz? O, evinden çıkarken, "Bugün aleyhimde konuşulanları helâl ettim" derdi." buyurmakla buna teşvik etmiştir.[1423]

464. Kebire: Ensar'a Husumet Etmek

465. Kebire: Ashabtan Birine Kötü Söylemek

Enes radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem:
" *(Olgun) îmanın belirtisi, Ensar'ı sevmek, nifakın belirtisi de En-sar'a buğzetmektir."*[1424], buyurmuştur.
Yine Resûl-i Ekrem:
"*Onları (Ensar'ı) ancak mü'min olan sever ve onlara ancak münâfik buğzeder. Onları seveni Allah da sever, onlara buğzedene Allah da buğzeder."*[1425], buyurmuştur.
Ebû Hureyre radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem:
"Allah'a ve âhiret gününe îman eden kimse Ensar'a buğzetmez." [1426]buyurmuştur.
Hanbelî'lerden birisi, "Ensar'dan maksad, Allah'a, peygamberine ve dinine yardım eden kimsedir. Bunlar ise kıyamete kadar vardırlar. Bunlara husûmet, büyük günahlardandır." demiştir. Ensâr'daki (lâm) harfi ahdi hârici için olursa, o zaman bunların görüşü doğrudur. Fakat ahdi zihni için olursa -ki zaten bu vasıf ile vasıflananlar, zihinlerde bilinen Evs ile Hazreç'tir. O zaman Medineli Sahabeler olduğu anlaşılır ve gerçek de budur.
Ebû Saîd el-Hudri radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Sakın Ashabıma kötü söylemeyin (sebb-ü şetmetmeyin). Sizden birinin Uhud dağı kadar altın sadaka verdiği farzedilse, bu, Ashâb'dan birisinin iki avuç sadakasına erişmez. Hatta bunun yarısına da ulaşmaz."[1427]
Yine Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Sakın sakın Ashâfa'ını aleyhinde bulunmayınız. Onları benden sonra ta'riz hedefi etmeyiniz. Onları her kim severse bana mahabbeti dolayısıyle sever. Her kim de buğzederse bana buğzu dolayısıyle buğzeder. Her kim onlara eza ederse bana eza etmiş olur. Her kim bana eza ederse Allah'a eza etmiş olur. Her kim de Allah'a eza ederse çok sürmez Allah onun belasını verir."[1428]
Bu hususta pek çok rivayetler vardır. Onları, "Es-Sava'ıkü'1-muh-rika li ihvâni'ş-Şeyâtîn ehl'l-ibtida' ve'd-delâl ve'z-zuıdıka" adlı eserimde topladım, istersen oraya baş vur. Orada Ashâb'ın iyiliklerini; Şi'a ve Rafızî'lerin onlara olan iftiralarını ve onlardan nasıl uzak olduklarını görürsün. Allah hepsinden razı olsun.
Tembih: Bunları birçokları kebireden saymıştır. Nevevi ile Rafii de sahabeye kötü söylemenin kebâirden olduğunu açıkça ifade etmişlerdir. Celâl Belkinî, "Ashâb'a dil uzatmanın sünneti terketmenin delâleti ile bid'attır. Ashâb'a söven kimsenin kebireyi irtikab etmiş olduğunda söz yoktur." demiştir.
Bu hadislerin sarahati de bunu teyid etmektedir. Nitekim başka bir hadîsde, "*Doğrusu Allahu Teâlâ beni (son peygamber olarak) tercih etti ve benim için de Ashâb seçti. Onlardan bir kısmım vezir, yardımcı ve bir kısmını da bana hısım ve akraba kıldı. Onlara kim söverse, Allah'ın, meleklerin ve bütün insanlarm laneti onadır. Allahu Teâlâ farz ve nafileden bunun hiç bir ibâdetini kabul etmez."* buyurulmuştur. Ayrıca, "*Allahu Teâlâ beni tercih etti ve benim için Ashâb seçti. Bunlardan bana kardeş, arkadaş, hısım ve akrabalar seçti. Benden sonra onlara dil uzatacak ve onlara buğzedecek insanlar gelecektir. Onlarla bir arada düşüp kalkmayın, onlarla yiyip içmeyin, onlarla evlenmeyin, onların ardında namaz kılmayacağınız gibi onlarla da bir arada kılmayın."* buyurulmuştur. Yine bir hadîsde, "*Ashabım anıldığı zaman dilinizi tutunuz,"* buyurulmuştur.
Ebû Bekir ile Ömer radıyallahu anhuma'ya sövmenin küfür olduğu birçok âlimlerden rivayet edilmiştir. Bunlar, Resûl-i Ekrem'in, *"Ey Ebû Bekir sana söven kafir oldu."; "Kim din kardeşine, "Ey kâfir" derse, bu söz ile biri küfre gider."* hadîslerine dayanmışlardır ki, bu rivayetlere göre bunu Ebû Bekir radıyallahu anh ve soyuna şovenlerin

küfre gittikleri kesindir. Yine Allahu Teâlâ'nın Ashâb'dan razı olduğuna dair birçok âyetler vardır. Bunlardan biri şu âyettir:
"İyilik yarışında önceliği kazanan Muhacirler ve Ensâr ile, onlara güzelce uyanlardan Allah hoşnud olmuştur. Onlar da Allah'tan hoşnutturlar." [1429]
Bunlara veya bunlardan birine kötü söyleyen, Allah'a meydan okumuş ve O'na savaş ilân etmiş olur, Allah'a karşı savaş açanı ise Allah mahv u perişan eder. Bunun için âlimler, sahabeye noksanlık getirecek bir konuşma olduğu vakit hemen susmak vacip olur ve hatta kişi, gücünün yettiği nisbette eli, dili veya kalbi ile onu bozmaya çalışır. Bunun için Resûl-i Ekrem: *"Aman aman Allah'tan korkun, Allah'tan korkun."* diye tekid etti. Meselâ, ateşe düşmekte olan adamı gördüğün vakit, "Ateş, ateş" diye bağırdığı gibidir bu.
Onların üstün mevki ve faziletlerini şöyle düşün ki, Resûl-i Ekrem onları sevmeyi kendisini sevmek ve onlara buğzetmeyi kendisine buğzetmek kabul etti. Artık onların bu şerefi, onlara dil uzatmaktan seni alıkor ve sana yeter. Onları sevmek, peygamberi sevmenin, onlara husûmet ise peygambere husûmetin başlangıcı sayılmıştır. Bunun için, "Ensar'ı sevmek îmandan ve onlara buğzetmek ise nifaktan" sayılmıştır. Zira onlar Resûl-i Ekrem'in sevgisi uğrunda mallarını ve canlarını veren ilk müslümanlardır. Sahabenin fazileti, onların Resûl-i Ekrem'in sevgisi uğrunda mallarını ve canlarını veren ilk müslümanlardır. Sahabenin fazileti, onların Resûl-i Ekrem ile olan sîret ve hallerini, Resûl-i Ekrem'in hayatında ve ölümünden sonra İslâm'daki güzel hallerini düşünmekle anlaşılır. Allah onları en iyi şekilde mükâfatlandırsın. Onlar, Allah için gereği gibi mücahede etmiş, dini yaymış ve İslâm seri'atını açıklamışlardır. Onların bu cehd-u gayretleri olmasaydı, bizim elimize Kur'an ve sünnetten, usûl ve furûdan bir şey geçmezdi. Elbette onlara dil uzatan, İslâmiyetten çıkmış olur. Bu gibiler İslâm'ın nurunu söndürmek isterler, fakat, "Kâfirler istemese de Allah nurunu mutlaka tamamlayacaktır." Ayrıca Resûl-i Ekrem'in onları övmesine emin olmamalarını, Allah ve Resulüne dil uzatmalarını gerektirir. Bunun için bunlar tehlikelidir. Zira onlar peygamber ile bizim aramızda aracıdırlar. Aracılara dil uzatmak, onları aracı.kılanlara dil uzatmaktır. İnancı nifak hastalığından salim olup gerçeği düşünebilenler için bu, açık ve meydandadır. Allah ve Resulünü seven kimseye, Allah ve Resulünün emirlerini yerine getireni, onları açıklayıp kendilerinden sonra gelenlere duyuranları ve bütün hakları yerine getirenleri de sevmesi vaciptir. İşte Ashâb-ı Kiram bütün bu vecibeleri eksiksiz yerine getiren kimselerdir.
Selefin ileri gelenlerinden olan Eyyup Sahtiyanı, Ebû Bekir'i seven, dinin alâmetini ayakta tutmuş, Ömer'i seven yolu açıklamış, Osman'ı seven Allah'ın nuru ile nurlanmış ve Ali'yi seven de sağlam bir kulpa yapışmıştır. Resûl-i Ekrem'in bütün Ashabı hakkında hayır söyleyen de nifaktan uzaklaşmıştır. Onların iyilikleri sayılamayacak kadar çoktur." demiştir.
Ehl-i Sünnet ve'1-Cemaat bunların efdaliyeninin, Resûl-i Ekrem'in dilinde bir arada cennet ile müjdelenmiş on kişi olduğunda -ki bunlara Aşare-i Mübeşşere derler- icma' vardır. Bunların da en üstünü Ebû Bekir ve sonra Ömer'dir. Ehl-i Sünnetin çoğu, sonra Osman ve sonra da Ali olduğunu söylemişlerdir. Ashâb'ın hiçbirine bir müslüman dil uzatamaz. Ancak bid'atçi, münafık ve alçak kimseler müstesnadır. Resûl-i Ekrem:
"Benim sünnetime ve benden sonra hidâyete erişmiş Hulefâ-i Râşidîn'in sünnetine bütün gücünüzle yapışınız." [1430]buyurmuştur. Sözü dinlenenlerin ittifakı ile Hulefâ-i Râşidîn, bu dört halifedir. Onlara dil uzatanların içlerinin bozuk ve azâblarınm şiddetli olacağına delâlet eden çirkin halleri müşahede edilmiştir. Bunlardan birisi Kelam b. el-Kadim'in "Halep Tarihi"nde anlattığı şu hikâyedir:
İbn Münir öldüğü vakit Halep gençlerinden bir toplum hava almak için geziniyorlardı. Aralarında, "Biz öyle duyduk ki Hazret-i Ebû Bekir ve Ömer'e dil uzatanlar mezarlarında suretleri mesholur -değişir-" derlerdi. İbn Münir ise bunlara sövüp duruyordu. Bunlar, "Bakalım bu adam ne oldu" deyip mezarını açtıklarında kendisini domuz suretinde buldular ki, yönü kıbleden dönmüş idi. Herkes görsün diye onu mezardan dışarı çıkardılar, sonra da bakıp yine mezarına koydular.
Yine Kemal anlatıyor ve diyor ki; Ebû'l-Abbâs İbn Abdülvakid Şeyh Salih Ömer er-Ruaytî bana haber verdi ve dedi ki: "Resül-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem'in şereflendirdiği Medine'de mücavir olarak bulunuyordum. İmâmiyelerin aşûra günü toplandıkları Abbasî kubbesine gittim. Onlar orada toplanmışlardı. Ben de kapı üzerinde durdum ve:
"Ebû Bekir'in sevgisi hakkında bir şey öğrenmek isterim," dedim. Bu sırada onlardan bir ihtiyar yanıma gelerek bana:
"Otur, işimiz bitsin dağılalım, sana bilgi veririm," dedi. Bekledim, dağıldılar. Adam yanıma gelerek elimden tuttu ve beni evine götürdü, içeri aldı ve kapıyı üzerime kilitledi. Adam iki kölesini benim üzerime saldırdı, onlar beni koltukladı dövdü ve acıttılar. Sonra dilimi kesip omuz kemiklerimi kırdılar. Sonra bana:
"Haydi, sevgisini aradığın adama git de bu yerlerini düzeltsin," dedi. Ben de açılanından ağlaya ağlaya Ravza-i Mutahhara'ya geldim. Kendi kendime:
"Ya Resûlallah, Ebû Bekir'e olan sevgimden başıma gelenleri görüyorsun; şayet senin arkadaşın gerçek söyleyecek bir zat ise yaralarımın düzeltilmesini isterim," dedim. Acılarımın tesiriyle orada çöktüm ve kendimden geçtim. Uyur gibi oldum, rüyamda dilimin düzeldiğini gördüm. Uyandığımda gerçekten dilimin düzelmiş olduğu ve konuşabildiğimi gördüm, Allah'a hamdettim. Bundan sonra Ebû Bekir'e olan sevgim daha da arttı. Gelecek yılın Aşure günü yine onların toplantısına gittim ve:
"Ebû Bekir'in sevgisi uğrunda bir dinar isterim," dedim. Gencin biri bana yaklaşarak:
"Otur, bu toplantı bitinceye kadar bekle," dedi. Oturdum, toplantı bittikten sonra delikanlı beni alıp aynı eve götürdü, yemek verdi, yedim. Sonra delikanlı bu evde bir odanın kapışım açarak ağlamaya başladı. Neden ağladığım merak ettim ve odaya baktım. İçerde köşeye bağlanmış bir maymun gördüm ve:
"Bu nedir?" diye sordum. Delikanlı daha çok ağladı. Ben israr edince, o:

“Kimseye bir şey söylemeyeceğine yemin edersen, sana anlatayım,” dedi. Ben de söz verdim ve delikanlı söze başladı ve bu evde benim başımdan geçen macerayı bana anlattı ve bunu Şi'î'lerin ileri gelenlerinden birisi olan babasının yaptığını; akşam olunca babasının haykırarak maymun suretine döndüğünü anlattı ve:
“İşte onu bu odaya koyduk, insanlara da öldüğünü söyledik, ben ona ağlıyorum,” dedi. Ben:
“Babanın, dilini kestirdiği adamı görsen tanır mısın?” dedim. Delikanlı:
“Vallahi tamyamam,” dedi. Ben:
“İşte o, benim,” dedim ve hikâyemi anlattım. Delikanlı hemen boynuma sarıldı, elimi ayağımı öptü, sonra bana bir elbise ye bir dînar verdi. Nasıl iyileştiğimi sordu ve ben de oradan ayrıldım.”
Şa'bî diyor ki: “Tabi'i'nin Rafizîlerinden ileri gelenler bu ümmetin yahûdileridir. Zira onlar yahûdiler gibi müslümanlara kin beslerler. Çünkü onlar heves veya korku için İslâmiyete girmiş değiller, belki içinden yıkmak için müslüman görünmüşlerdir. Onlar hayvan olanlar eşek olurlardı. Eğer kuş olsalar akbaba olurlardı. Onların üzüntüsü, yahûdi üzüntüsüdür.
Yahudiler: “Mülk ve memleket ancak Davûd oğullarınındır. Mesih gelinceye kadar savaş yoktur. Akşamı, yıldızların parlamasına kadar geciktirirler. Üç talak'a kıymet vermezler, kıbleden dönerler. Başkasının malını helâl sayarlar. “Ümmilerin, bizim üzerimize yolu yoktur.” derler. Tevrat'ı tahrif eder, Cebrail aleyhisselâm'a buğzederler ve, “O, melekler bizim düşmanımızdır, vahyi Muhammed'e getirmekte yanılmıştır.” derler. Boğazlanmış deve eti yemezler. Rafizîler de'aynıdır; onlar da bunların dediklerini söylerler. Meselâ, hükümdarlık Ali'nin evlâdına mahsustur. Mehdi çıkıncaya kadar savaş yoktur. Akşam namazını, yıldızlar parlayıncaya kadar geciktirirler. Üç talaka kıymet vermezler. Kıbleden meylederler. Müslümanların mallarını helâl sayar, Kur'an'ı tahrif ederler. Ali'ye gönderildiği halde galet ederek vahyi Muhammed'e götürdü diye Cebrail'e buğzederler. Şa'bi diyor ki: “Rafizî'lere nisbetle yahûdi ve hıristiyanların iki üstün meziyetleri vardır. Meselâ, yahudilere:
“Milletinizin hayırlısı kimdir?” diye sorulduğunda, onlar:
“Musa'nın Ashâbı'dır,” derler. Hıristiyanlar da, “İsa'nın Ashâbı'dır.” derler. Rafizi'ler de, “Milletimizin en kötüleri, Resulün Ashâb'ıdır.” derler. İkincisi, yahûdi ve hıristiyanlar ilk adamları için istiğfar ederler fakat Rafiziler ilk müslümanlara sövüp sayarlar. Kıyamete kadar kılıç onların boyunları üzerindedir. Onlar hiç bir vakit ayak tutturamaz ve hüccet bulamazlar. Onlar parçalamışlar, toplanamazlar. Duaları makbul değildir. Delilleri sapıktır. Sözleri birbirini tutmaz. Toplulukları ayrılıktır.
“Savaş ateşini ne zaman körükleseler Allah onu söndürür. Yeryüzünde bozgunculuğa koşarlar. Allah bozguncuları sevmez.” [1431]
Salihlerden biri şöyle anlatıyor:
“Cemaat halinde Hazreti Ali'nin mezarım ziyarete gitmiştik. Alevilerin ileri gelenlerinden birine misafir olduk. Onun iç ve dış işlerine bakan yahûdi bir hizmetçisi vardı. Aramızda Haşimi'lerden dostum olan bir zat vardı. Biz ev sahibine saygı gösterdik. O da bize ikram ve ihsanda bulundu. Haşimî olan dostum:
“Ey kethüda, her halin iyi; şeref, mürüvvet ve keremi bir arada topladm, ancak, dini dedenin dinine uymayan şu yahûdi'yi işlerinde kullanmanı hoş karşılamıyoruz,” dedi. Kedhüda:
“Ben birçok köle ve cariyeler satın aldım, fakat hiç biri gönlüme göre olmadı; hiç birinde bu yahûdi gibi emniyet ve sırdaşlık göremedim. Yahûdi gizli ve aşikâre iç ve dış bütün işlerimi emniyet ve samimiyetle yürütüyor, dedi. Arkadaşlarımızdan birisi:
“Ey Kethüda, madem ki bu yahûdi o kadar temiz bir insandır, ona Islâmiyeti telkin et, olur ki Allahu Teâlâ senin aracılığın ile onu hidâyete ulaştırır,” dedi. Bunun üzerine yahudiyi çağırttı, geldi ve:
“Allah aşkına beni niçin çağırttınız? dedi. Arkadaşlardan biri:
“Ey yahûdi, hizmetinde bulunduğun bu Kethüdâ’nın şeref ve faziletini tabii sen de biliyorsun, o da seni seviyor, emin ve itimada şayan bir insan olduğunu söylüyor, dedi. Yahûdi:
“Evet, ben de onu seviyor ve sayıyorum, dedi. Bunun üzerine biz :
“O halde neden müslüman olup selâmete eriniyorsun? Üedik. Yahudi:
“Ey cemaat, ben, Uzeyir’in ve Musa'nın kerem sahibi birer peygamber olduklarına inanıyorum. Yahudilerden biri bu peygamberlerin eşlerinden birine veya onun babasına veya Peygamberin Ashâb'ına dil uzattığını görsem, katiyyen onlara da uymazdım. Şimdi ben müslüman olsam kime uyacaktım? dedi. Biz:
“İşte hizmet ettiğin bu kabile başkasına uyarsın,” dedik. Yahudi:
“Hayır, ben buna muvafakat edemem, gönlüm razı olmaz,” dedi. Biz:
“Niçin böyle diyorsun?” dedik. Yahudi:
“Çünkü bu Kedhüda, peygamberinin ailesi olan Aişevye dil uzatır. Aişe'nin babası Ebû Bekir ve peygamberin diğer arkadaşı Ömer'e söver. Artık ben hem Muhammed’in dinine girip hem bunlara dil uzatılmasına gönlüm razı olamaz. Bundan dolayı içinde bulunduğum dini daha hayırlı görürüm,” dedi. Bunun üzerine bir zaman boynunu büküp düşünen Kedhüda, yahûdinin bütün söylediklerinin doğru olduğunu anladı ve:
“Doğru söylüyorsun, ben artık o söylediklerimden vaz geçtim. Allah'ın birliğine ve Resulünün hak peygamber olduğuna şehâdet eaderim,” dedi. Bunları dinleyen yahûdi:
“Ben de Allah'ın birliğine ve Hazret-i Muhammed’in hak peygamber olduğuna şehâdet ederim. İslâm'dan başka her din bâtıldır,” dedi ve güzel bir müslüman oldu. Kedhüda da aynı şekilde güzel bir müslüman oldu. Allah bizi rızasına muvafık hareketlerden ayırmasın. Kedhüda müslüman oldu, diyoruz, çünkü daha önce Aişe radıyallahu anha'ya dil uzatıyordu. Ona dil uzatmak, Kur'an'ı inkâr ve küfürdür. Çünkü orada münafıkların ona isnad ettiği iffetsizliğin, iftiradan ibaret olduğu anlatılmıştır. Yine bunun gibi Hazret-i Ebû Bekir’in sohbetini inkâr da küfürdür, zira orada da Kur'an'ı inkâr vardır. Çünkü Kur'an-ı Kerim'de,
“*Arkadaşına: “Üzülme, Allah bizimledir.”* [1432] buyurulmuştur. Arkadaşı, Ebû Bekir idi. Birçokları, Hazret-i Aişe'ye dil uzatanların öldürülmeleri ile fetva vermişlerdir.

Abdullah el-Hemedâni diyor: Taberistan'da Hasan b. Yezid'in yanına gittim. O, sof -kaba kumaş- giyer, mârufu emreder münkerden nehyeder ve Sahabe çocuklarına verilmek üzere Bağdat'a her yıl yirmibin dinar gönderirdi. Bir gün adamın biri onun yanında Hazret-i Aişe'ye dil uzattı. Hasan, kölelerinden birine:
"Kalk, bunun boynunu vur," dedi. Alevî'ler birden ayaklandı ve:
"Bu, bizden biridir, bunu nasıl öldürürsün?" dediler. Bunun üzerine Hasan:
"Allah korusun, bu adam Resûl-i Ekrem'e dil uzattı, halbuki Allahu Teâlâ,
"Kötü kadınlar kötü erkeklere, kötü erkekler kötü kadınlara yakışırlar, iyi kadınlar iyi erkeklere, iyi erkekler de iyi kadınlara yakışırlar. Bunlar, onların söylediklerinden uzaktırlar." [1433] buyurmuştur. Aişe radıyallahu anha kötü ise kocası Resûl-i Ekrem'in de kötü olması lâzım gelir. Resûl-i Ekrem hem iyi ve hem de tertemizdir. Belki insanların en temizi ve en iyisidir. Aişe radıyallahu anha da temiz ve nezihedir, yapılan iftiradan çok uzaktır.
"Ey köle, kalk, bu adamın boynunu vur" dedi ve köle de kalkarak boynunu vurdu.
Hz. Aişe birçok nitelikleri ve menkıbeleri ile temayüz etmiş bir İslâm kadınıdır. Daha Resûl-i Ekrem ile evlenmeden Cebrail aleyhisselâm onun resmini Resûl-i Ekrem'e göstererek gelecek eşinin bu olacağını bildirmiştir. Ayrıca Resûl-i Ekrem bakire olarak yalnız onu almıştır. Resûl-i Ekrem'in zecvelerinden anası ile babası hicret eden yalnız Aişe radıyallahu anha'dır. Resûl-i Ekrem zevceleri arasında en çok onu sevdiği gibi, babası Ebû Bekir de Ashab'inm en önde geleni ve en güzidesi idi. Vahiy, yalnız onun evinde ona nazil olurdu. Berâetine dair âyet nazil olmuştur. Şevde radıyallahu anha nöbetini ona bağışlamış; diğer zevcelerin birer gün ve birer geceleri varken onun iki gün ve iki gece nöbeti vardı. O, öfkelenir ve Resûl-i Ekrem onu teskin ederdi. Resûl-i Ekrem onun göğsü üzerinde can vermiştir ve bu, onun nöbet gününde idi. Hasta halinde onun evinde kalmak için diğer zevcelerinden izin alırdı. Ölümü, onun evinde ve nöbetine rast gelmişti. Son nefesde tükrüğü onun tükrüğüne karıştı. Onun evinde defnedildi. Resûl-i Ekrem'in zevcelerinden en çok hadîs rivayet edeni odur. Onun bilgi seviyesine hiç bir kadın yükselememiştir. Resûl-i Ekrem'den ikibin ikiyüz hadis rivayet etmiştir. Temiz yaratıldı, temiz yaşadı, kendisine mağfiret va'dedildi ve yaşaması için yeterli rızık verildi.
Ebû Mûsâ el-Eş'arî radıyallahu anh diyor ki: "Ashâb arasında bir hadisde bir müşkülâtımız olduğu vakit Hz. Aişe radıyallahu anha'ya baş vururduk ve o, mutlaka bize bilgi verirdi. Yaratılışta fasîh, tekellüfsüz ve bol kerem sahibi idi. Kendisine gelen yetmişbin dirhemi bir oturuşta dağıttı. Baş örtüsü yamalı iken diğerini almadı. Hatta oruçlu idi, akşam yiyeceği de yoktu. Hizmetçisi kendisine:
"Neden bir et parası ayırmadın?" deyince, o:
"Hatırlatsan ayırırdım," dedi. Resûl-i Ekrem'in en çok onu sevdiğini herkes biliyordu. Onun için herkes getireceği hediyeyi Hz. Aişe'-nin nöbet günlerine ayırırdı. Hatta bu hal diğer zevcelerini üzdü ve Hz. Fâtıma radıyallahu anha vâsıtasıyle Resûl-i Ekrem'e bu hususta âdil olmasını hatırlattılar. Halbuki herkes hediye getirmekte serbest idi. Resûl-i Ekrem:
"Aişe hususunda beni üzmeyin, zira yemin ederim ki, Aişe'nin yatağından başka hiçbirinizin yatağında bana vahiy gelmemiştir," buyurdu.
Bunun için yine Resûl-i Ekrem:
"Aişe'nin diğer kadınlara üstünlüğü, tiridin diğer yemeklere üstünlüğü gibidir." buyurmuştur.
Resûl-i Ekrem gözünün perdesini kaldırttı ve Cebrail'i görmesini sağladı. Cebrail Resûl-i Ekrem'e,
"Ona selâmımı söyle" dedi. Resûl-i Ekrem:
"Bu gördüğün Cebrail'dir, sana selâmı vardır." buyurdu. Şâir ne güzel söylemiştir:
"Eğer bütün kadınlar bu anlattığımız gibi olsalar, erkeklerden üstün olurlardı."
"Şems lafzinin müennes olması güneş için bir kusur olmadığı gibi,
Kamer lafzının müzekker olması da ay için bir şeref değildir."[1434]

DÂVALAR KİTABI

466. Kebire: Kendisine Ait Olmayan Bir Şeyi Benimdir Diye Dâva Etmek

Bu hususta şöyle bir hadis vardır:
"Kendisinin olmayan bir şeyi benimdir diye iddia eden, benden değildir ve o kimse cehennemdeki yerine hazırlansın."[1435] İşte bu, şiddetli bir veîddir. Her ne kadar bunu kebireden sayanı görmedimse de, şu şiddetli veid sebebiyle kebireden olduğu anlaşılıyor.[1436]

ITK -AZÂD ETME- KİTABI

467. Kebire: Şer'i Bir Yol Olmadan Azad Edilmiş, Olan Kimseyi Hizmetinde Tutmak

Azâd edilmiş kimseyi -velev ki, içinden azâd etmiş olsa bile- hâlâ tutup çalıştırmak günahtır. Bunu açıkça Kebireden sayam görmedimse de, kebireden olduğu meydandadır. Zira bunda da şiddetli veîd vardır.[1437]

SON SÖZ: DÖRT ŞEY BEYANINDADIR BİRİNCİSİ: TEVBENİN FAZİLETİ VE TEVBE İLE İLGİLİ HUSUSLARIN AÇIKLANMASI HAKKINDA

Bilmiş ol ki, tevbe hakkında âyetler hem çok ve hem de herkesin bileceği şekilde meşhurdurlar. Bunlardan

bazıları şunlardır:
"Ey mü'minler, saadete ermeniz için hepiniz tevbe ederek Allah'ın hükmüne dönün." [1438]
"Onlar, Allah'ın yanında başka tanrı tutup ona yalvarmazlar, Allah'ın haram kıldığı cana haksız yere kıymazlar. Zina etmezler. Bunları yapan günaha girmiş olur. Kıyamet günü azabı katkat olur, orada alçaltüarak temelli kalır. Ancak tevbe eden, inanıp yararlı iş işleyenlerin, işte Allah onların kötülüklerini iyiliklere çevirir. Allah bağışlar ve merhamet eder." [1439]
Bu hususla ilgili hadisler de pek çoktur. Bunlardan bazıları şun-landır:
Ebû Mûsâ radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Gündüz günah işleyenlerin tevbe etmesi, Allah, geceleyin elini acar (tevbeyi kabul eder); gece günahkâr olanların tevbe etmeleri için gündüzün elini açar. Bu hal (kıyamet alâmetlerinden olan) güneş, battığı yerden doğuncaya kadar devam eder."[1440]
Saffân İbn Assai radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Doğrusu batı tarafuıda eni kırk veya yetmiş yıllık mesafe genişliğinde bir kapı vardır. Allahu Teâlâ yer ve gökleri yarattığı günde bu kapıyı tevbe için açmıştır. Güneş oradan doğuncaya kadar onu kapatmaz." [1441]
Saffân şöyle demiştir: "Allahu Teâlâ tevbe için batıda, eni yetmiş yıllık mesafe genişliğinde bir kapı yaratmıştır, güneş o taraftan doğmadıkça kapatılmaz. Bu, "Rabbinin birtakım mucizeleri geldiği gün, insan daha önce inanmamışsa, îmanı ona fayda vermez."[1442]
Bu iki rivayetin merfû olduklarım açıkça ifade eden bir delil yoktur. Nitekim Beyhaki bunu kesin olarak ifade etmiştir. Buna şu çekilde cevap verilir: Bu gibi sözleri hiç kimse kendiliğinden söyleyemez. Bunlar ancak peygamberin sözleri olabilir, bu bakımdan merfû sayılırlar.
Abdullah İbn Mesûd radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem:
"Cennetin sekiz kapısı vardır. Bunların yedisi kapalı ve yalnız bir kapı tevbe için güneş o taraftan doğuncaya kadar açıktır." buyurmuştur. [1443]
Ebü Hureyre radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem:
"Günah işleseniz ve hatta işlediğiniz günahlar göklere kadar yükselse de sonra tevbe etmiş olsanız, elbette Allah tevbesini kabul eder." [1444]buyurmuştur.
Câbir radıyallahu anh'den rivayete göre, "Resûl-i Ekrem'in şöyle buyurduğunu işittim" demiştir:
"Ömrünün uzayıp Allahu Teâlâ'nın kendisine tevbe nasib etmesi, kişinin saadetindendir." [1445]
Enes radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Âdemoğullarının hepsi hatadadır. Hata edenlerin hayırlısı da tevbe edenlerdir." [1446]
Ebû Hureyre radıyallahu anh'den, Resûl-i Ekrem'in şöyle buyurduğunu işittim, dediği rivayet edilmiştir:
"Doğrusu bir kula bir günah isabet edip de:
"Ya Rab, ben bir günah işledim, onu bağışla, diye kusurunu itiraf edince, Allahu Teâlâ ona:
"Kulum, günahını affedecek, (dilerse) cezalandıracak muhakkak bir Rabbi olduğunu bildi, buyurarak onu mağfiret eder. Sonra bu kul Allah'ın dilediği kadar bir zaman (günahsız) yaşar. Sonra,bir günah daha isabet edip veya bir günah işleyip de:
"Rabbım, ben başka bir günah işledim, onu bağışla," diye itirafta bulununca, Allahu Teâlâ:
"Demek ki, kulum günahını affedecek veya cezalandıracak bir Rabbî bulunduğunu gereği gibi bildi," buyurup onu bağışlar. Sonra bu kul, Allah'ın dilediği kadar bir zaman günahsız yaşar. Sonra bir günah isabet edip veya bir günah işleyip de:
"Ya Rab, ben bir günah işledim veya bir günahla musab oldum, kusurumu bağışla," diye Allah'a yalvarırsa, o kulun Rabbi:
" Demek ki, kulum, günahım affedecek veya cezalandıracak bir Rabbi olduğunu bildi, ben de kulumu affettim," bu kulum, dilediği işi işlesin, buyurur" [1447]
Hafız el-Münzirî diyor ki: *"Dilediğini yapsın."* sözünün anlamı. Allah bilir ya, madem ki yaptığı her günaha tevbe ediyor ve o günaha bir daha dönmüyor, demektir ki, *"Sonra başka bir günah yaparsa"* sözünden bu anlaşılıyor. Durumu bu olduktan sonra ne yaparsa yapsın; zira o, işlediği her günaha tevbe ettikçe, tevbesi ona keffâret oluyor ve artık o günahın ona zararı dokunmuyor. Yoksa bir günah işler, o günahı terketmeden dili ile ondan tevbe eder, sonra o günahı tekrar yapar, demek değildir. Zira bu tevbe, yalancı tevbesidir.[1448]
Ebû Hureyre radıyallahu anh'den rivayete göre Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Doğrusu mü'min bir günah işlediği vakit, o günah kalbinde siyah bir leke, bir nokta olur. Eğer ondan tevbe eder (ve Allah korkusundan sebeb) döner ve istiğfar ederse, kalbi ondan arınır. Şayet (işlediği o günahı) artırırsa lekeler de artar ve o günahlarla kalbi mühürlenir. İşte Allahu Teâlâ'nın: "Hayır hayır, onların kazandıkları kalblerini paslandırıp körletmiştir." buyurduğu Rân budur." [1449]
Abdullah İbn Ömer radıyallahu anhuma'den: Resül-i Ekrem:
"Bir kul can çekişmedikce Allahu Teâlâ onun tevbesini kabul eder." [1450]buyurmuştur.
Muâz İbn Cebel radıyallahu anh'den: Şöyle demiştir:
"Resûl-i Ekrem'e:
"Ya Resûlallah bana öğüt verir misiniz?" dedim. Resûl-i Ekrem:
"Ey Muâz, gücünün yettiği kadar Allah'tan korkmanı, her ağacın ve taşın yanında Allah'ı anmanı (O'nu tesbih ve takdis etmeni), bir kötülük yaptığında hemen O'na, gizli günah işlemiş isen gizli, aşikâre günah işlemiş isen aşikâre

tevbe etmeni tavsiye ederim" buyurdu.[1451]
Isbahanî'nin rivayetinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Kul günahlarından tevbe ettiği vakit, Allah onu günahlarını hafaze meleklerine unutturur. Ayak ve ellerine ve yaptığı yere de onu unutturur ve kıyamet günü yaptığı günaha şahidi olmadığı halde Allah'ın huzuruna gelir."[1452]
İbn Abbas radıyallahu anhuma'dan: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

"Yaptığı günahlara pişman olan, Allah'tan rahmet bekler, yaptığını ve kendini beğenen azâb bekler. Ey Allah'ın kulları biliniz ki, her işçiye ameli takdim edilir, yapmış olduğu iyilik veya kötülüklerini görmedikçe dünyadan çıkmaz. Doğrusu ameller ancak sonuçlarına göre değer kazanır. Gece ve gündüz insanı amellere ulaştırırlar. Onların üzerinde güzel yürüyerek âhirete doğru yol alın. Tevbeyi geciktirmekten sakının. Zira ölüm âni olarak gelir. Allahu Teâlâ'nın mimine sakın aldanmayın, zira cennet ve cehennem insana (ona en yakın olan) ayakkabısından daha yakındır," buyurdu. Sonra, *"Kim zerre kadar iyilik yapmışsa onu görür. Kim de zerre kadar kötülük yapmışsa onu görür."* mealindeki âyeti okudu. [1453]
Abdullah İbn Mesûd radıyallahu anh'den rivayete göre, Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Günahtan tevbe eden, günah işlememiş gibidir." ***[1454]***
Humayd et-Tavil'den: Şöyle demiştir: Enes İbn Mâlik radıyallahu anh'e:
"Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve selem *"Nedamet tevbedir."* buyurdu mu? dedim. O:
"Evet, buyurdu," dedi.[1455] Bu, *"Hac Arafe'dir"* buyurulduğu gibidir. Yâni haccın önemli rüknü Arafatta vakfe olduğu gibi tevbenin de önemli rüknü pişman olmaktır. Fakat pişmanlık, malını veya şerefini kaybettiği için değil, Allah'tan korktuğu için olması şarttır.
Aişe radiyallahu anha'den: Resûl-i Ekrem:
"Allah, kulun günaha nedamet ettiğini bildiği anda, daha kul mağfiret dilemeden Allah onu mağfiret eder."[1456], buyurmuştur.
Ebû Hureyre radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Nefsimi kudret elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, siz hiç günah işlemeseniz, Allah sizi öldürür, günah işleyen bir kavim yaratır da onlar Allah'tan mağfiret dilerler, O da onları mağfiret eder." [1457]
İbn Mesûd radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"*Medhi Allah'tan daha çok seven olmadığı için Allahu Teâlâ kendini medhetmiştir. Allah'tan daha gayyûr kimse olmadığı için, Allahu Teâlâ hayâsızlığı haram kılmıştır. Allahu Teâlâ'dan daha çok özrü olmadığı için, Allahu Teâlâ Kitabı indirdi ve peygamberleri gönderdi."* [1458]
Imran İbn Husayn radıyallahu anh'den rivayete göre şöyle demiştir:
"Zinadan gebe olan Cüheyne kabilesinden bir kadın Resûl-i Ekrem'e gelerek:
"Ya Resûlallah, haddi gerektiren iş yaptım (suç işledim), bana had icra et," dedi. Resûl-i Ekrem kadının velisini çağırdı ve:
"Bu kadına iyi bak; çocuğu doğurunca onu al gel" buyurdu. O da öyle yaptı. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem emir verdi kadının elbisesi sımsıkı iliklendi. Sonra Resûl-i Ekrem'in emri ile kadın taşlandı. Peygemberemiz de cenaze namazını kıldı. Hazret-i Ömer:
"Ya Resûlallah, bu kadına namaz kıldın, halbuki o, zina etmişti," dedi. Resûl-i Ekrem:
"O kadın öyle bir tevbe etmiştir ki, Medine'de yetmiş kişiye taksim edilseydi hepsine bol bol yeterdi. Canını Allah için vermesinden daha hayırlısını biliyor musun?" buyurdu.[1459]
İbn Ömer radıyallahu anhuma'dan, rivayete göre şöyle demiştir:
"Resûl-i Ekrem'den bir veya beş veya yedi defa değil daha çok işitmemiş olsaydım bunu söyleyemezdim. Resûl-i Ekrem şöyle buyuruyordu:
"İsrâiloğullarından yaramaz bir adam vardı. Bu adam hiç bir günahtan çekinmezdi. Bir gün kendisine bir kadın geldi. Onunla münâsebette bulunmak için ona altmış dînar verdi. Tam münasebette bulunmak üzere kadına yaklaşırken kadını bir titreme alarak ağlamaya başladı. Adam kadına:
"Ne ağlıyorsun, ben seni zorladım mı?" dedi. Kadın:
"Hayır, zorlamadın, fakat ben bunu hiç yapmadım, beni buna ihtiyaç zorladı," deyince, Adam:
"Bunu hiç yapmadığın halde (Allah korkusundan sebep) böyle titreyip ağlıyorsun öyle mi? Haydi kalk, aldığın para sana. Hayır, vallahi ben bundan sonra asla Allah'a isyan etmem," dedi. O gece bu kötü insan öldü ve kapısında, "Allah bu adamı affetti" diye yazıldı." [1460]
İbn Mesûd radıyallahu anh'ten rivayete göre şöyle demiştir:
"Birinin halkı iyi, diğerinin halkı zalim olan iki şehir vardı. Halkı zalim olan şehirden bir adam halkı iyi olan şehire gitmek üzere yola çıktı. Giderken yolda öldü. Melek ile şeytan, herbiri bunun kendisine ait olduğunu iddia ederek tartıştılar. Şeytan şöyle dedi:
"Vallahi bu adam bana hiç isyan etmedi," dedi. Melek:
"O, tevbe etmek üzere o kötü şehirden ayrıldı, benimdir," dedi. Aralarında, hangi tarafa daha yakın ise ora halkı muamelesi görsün," diye hükmedildi. Mesafeyi ölçtüler halkı iyi olan şehire bir karış daha yakın olduğunu gördüler. Böylece bağışlanmış oldu." Mâmer diyor ki: "İbn Mesûl'u şöyle söylerken işittim : "Allah onu halkı iyi olan köye yaklaştırdı." [1461]
Ebû Saîd el-Hudrî radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

“Sizden öncekiler içinde bir adam vardı. 99 kişi öldürmüştü. Sonra, dünyanın en büyük âlimi kimdir? diye soruşturdu. Ona bir rahip gösterildi. O rahibin yanına gitti.

“99 adam öldürdüm, tevbe etsem makbul olur mu?” diye sordu. Rahip:

“Tevben kabul olmaz,” dedi. Bunun üzerine o adam rahibi de öldürdü; onunla öldürdüklerinin sayısı yüz oldu. Sonra yeryüzü halkının en büyük bilginini sorup araştırdı. Ona âlim bir kimseyi gösterdiler. Gitti, âlime sordu: “Yüz adam öldürdüm tevbe etsem kabul olur mu?” Âlim:

“Evet, seninle tevbe arasında kim perde olabilir, falan yere git, orada Allah'a ibâdet ile meşgul insanlar vardır. Onlarla beraber Allah'a ibâdet et, memleketine dönme; zira orası fena bir yerdir, dedi. Bunun üzerine adam yola çıktı. Yolun yarısına vardığında öldü. Rahmet melekleri ile azâb melekleri bu adam hakkında tartıştılar. Rahmet melekleri:

“Bu adam içtenlikle tevbe ederek geldi,” dediler. Azâb melekleri:

“Bu adam hiç bir iyilik yapmamıştır, dediler. Bunun üzerine insan suretinde bir melek bunların yanına geldi. Melekler onu aralarında hakem yaptılar. Melek:

“İki taraftaki mesafeyi ölçütüler; adamı varacağı yere daha yakın buldular. Bundan dolayı onu rahmet melekleri aldılar.”[1462]

Taberâni’nin ceyyid sened ile rivayetinde, Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

“Adamın biri birçok kötülükler yaptı. Tevbe için çare aramak üzere yola çıktı. Yolda bir adamla karşılaştı ve ona:

“Haksız yere doksan dokuz cana kıyan bir adamın tevbesi olur mu? Benim için tevbe kabul olur mu? diye sordu. Adam:

“Ben sana, “Allah tevbe edenin tevbesini kabul etmez” dersem, yalan söylemiş olurum. Şurada ibâdetle meşgul olan insanlar vardır. Sen de git, onlarla Allah'a ibâdet eyle,” dedi. Adam, kendisine tavsiye edilen yere doğru gitmekte iken yolda öldü. Rahmet melekleri ile azâb melekleri aralarında tartıştılar; biri, benim, diğeri, benimdir, dedi. Bunun üzerine Allahu Teâlâ hakem olarak bir başka melek gönderdi. Melek:

“İki yer arasını ölçün; hangi yere yakın ise ordandır, dedi. Onlar da ölçtüler ve tevbe edenler tarafına bir parmak yakın olduğunu gördüler. Bunun üzerine adam mağfiret edildi.” [1463]

Diğer rivayet de şöyledir:

“Sonra adam başka bir rahibe gelir ve:

“Ben yüz kişi öldürdüm, benîm için tevbe var mıdır? diye sorar. Rahip ona:

“Çok haksızlık yaptın, bilemiyorum, fakat burada iki köy vardır birine Nasre, diğerine Kefre denir. Nasre halkı cennet ehlinin amelleri ile meşguller, orada başkaları barınamaz. Kefre köyü halkı da kötü işlerle meşguller, orada da başkaları yaşayamaz. Sen Nesre köyüne git, eğer orada kalıp ibâdet edebilirsen, affedileceğinde şüphe yok,” der. Adam da bu köye giderken yolda ölür. Bunun üzerine melekler durumu Allahu Teâlâ'dan sorarlar. Allahu Teâlâ:

“Bakın; hangi köye daha yakm ise, onu o köy halkından yazın,” buyurur. Onlar da bu zatı Nasre köyüne bir parmak daha yakın bulurlar ve o köy halkından yazılır.” [1464]

Ebû Hureyre radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

“Allahu Teâlâ şöyle buyuruyor:

“Ben kulun zannma göreyim. Beni andığında ben onunlayım. Vallahi, kulunun tevbesinden dolayı Allahu Teâlâ’nın sevinci, sizden birinizin ıssız çölde yitiğini bulduğundaki sevincinden daha fazladır. Kulum bana bir karış yaklaşırsa, ben ona bir arşın yaklaşırım. Kulum bana bir arşın yaklaşırsa ben ona bir kulaç yaklaşırım. O bana yürüyerek gelirse, ben ona koşarak varırım.” [1465]

Yine Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

“Allahu Teâlâ şöyle buyuruyor: “Ey Âdemoğlu, bana doğru kalk, ben sana doğru geleyim, bana doğru yürü ben sana doğru koşarım.” [1466]

Enes İbn Mâlik radıyallahu anh’den: Resûl-i Ekrem:

“Kulunun tevbesinden dolayı Allahu Teâlâ’nın sevinci, sizden birinizin ıssız çölde devesini kaybedip de tekrar bulduğundaki sevincinden daha fazladır.”[1467], buyurmuştur.

Başka bir rivayette Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

“Kulunun tevbesinden dolayı Allah'ın sevinci, sizden birinizin ıssız çölde devesi ile giderken, onu, üzerindeki yiyecek ve içecekle birlikte elinden kaçırması üzerine, bir ağaç altına gelerek ümitsiz bir halde yaslanıp yattığında devesini yanıbaşında görüvermesi üzerine devenin dizginini tutarak sonsuz sevincinden (Ey Allah'ım, sen Rabbimsin ben de senin kulunum, diyecek yerde) yanlışlıkla, “Allah'ım, sen benim kulumsun, ben de senin Rabbinim” dediğindeki sevincinden daha çoktur.” [1468]

Yine Resül-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

“Mü’min kulunun tevbesinden dolayı Allahu Teâlâ'nın sevinci, bir adamın, yanında devesi, üzerinde yiyeceği ve suyu olduğu halde vanp ıssız ve korkunç bir yere inmiş, başını yere koyarak uyumuştu. Uyandığında devesinin başını alıp gittiğini anladı. Adamcağız devesini aramaya koyuldu. Hararet, susuzluk, yahut Allah'ın dilediği sıkıntı adamcağızın üzerinde bütün şiddetiyle etkili olunca, kendi kendine, “Eski yerime olsun döneyim de orada yatıp öleyim” dedi. Ölmek üzere başını om uzuna koyarak yattı. Uyanınca yanında devesini, üzerinde suyu ve azığı ile buldu. İşte Allah'ın, mü’min kulun tevbesinden dolayı olan sevinci, bu adamın devesine kavuşmasından dolayı olan sevincinden daha fazladır.”[1469]

Ebû Zer radıyallahu anh’den: Resûl-i Ekrem:

"Geri kalan ömrünü iyilikle geçirenin geçmişini Allah affeder. Geri kalan ömrünü kötülükle geçirenin geçmiş ve geleceği ile muaheze olunur."[1470], buyurmuştur.
Ukbe b. Âmir radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Önce kötülük yapıp sonra da iyilik yapan kimsenin misali, üzerinde kendisini boğacak şekilde dar bir zırh olup da, sonra bir iyilik yapıp bir halka genişleyen, sonra tekrar bir iyilik daha yapıp bir halka daha genişleyen ve böylece zırhı yere düşen kimse gibidir." [1471]
Abdullah İbn Amr radıyallahu anhuma'den rivayete göre şöyle demiştir:
"Muâz İbn Cebel bir sefere çıkmak istediğinde Resûl-i Ekrem'e:
"Ya Resûlallah, bana öğüt ver," dedi. Resûl-i Ekrem:
"Allah'a ibadet et, O'na hiç bir şeyi ortak koşma," buyurdu. Muâz:
"Ya Resûlallah, öğüdü artır," dedi. Resûl-i Ekrem:
"*Kötülük yaptığın vakit hemen ardından bir iyilik yap, ahlâkın güzel olsun,"* buyurdu." [1472]
Ebû Zer ve Muâz İbn Cebel radıyallahu anhuma'den: Resûl-i Ekrem:
"Nerde olursan ol, Allah'tan kork. Kötülüğün ardından hemen bir iyilik yap ki, onu yok etsin. İnsanlarla güzel geçin."[1473], buyurmuştur.
Ebû Zer ve Muâz İbn Cebel radıyallahu anhuma'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Ey Ebû Zer, altı gün bekle, sonra sana söylenecek söze (yapılacak tavsiyeye) kulak ver," buyurdu. Yedinci gün olunca Resûl-i Ekrem şöyle buyurdu:
"Gizli ve aşikâre (her) işinde Allah'tan korkmanı sana öğütlerim. Kötülük yaptığın (günah işlediğin) vakit hemen (ardından) iyilik yap. Elinden kırbacın da düşse hiç kimseden bir şey isteme. Emâneti uhdene alma."[1474]
Ebû Hureyre radıyallahu anh'den, rivayete göre şöyle demiştir:
"Bir adam Resûl-i Ekrem'e gelerek:
"Ya Resûlallah, ben Medine'nin uzak bir yerinde bir kadından faydalandım; doğrusu onunla münâsebette bulunmadım, bunun dışında ondan yararlandım ve işte şimdi bunu itiraf ederek huzurundayım, hakkımda dilediğin hükmü ver," dedi. Orada bunu dinleyen Hz. Ömer:
"Allah aybını gizledi, sen de gizleseydin olmaz mı idi?" dedi. Resûl-i Ekrem ise hiç bir şey söylemedi. Bunun üzerine adam kalkıp gidince, Resûl-i Ekrem peşinden birisini göndererek onu çağırttı. Adam gelince Resûl-i Ekrem ona:
"Gündüzün iki ucunda ve gecenin gündüze yakın zamanlarında namaz kıl. Doğrusu iyilikler kötülükleri giderir. Bu öğüt, kabul edenlere bir öğüttür." mealindeki âyeti okudu. Cemaatten bir Adam:
"Ye Nebiyyallah, bu ona mı mahsustur? diye sorunca, Resûl-i Ekrem:
"*Hayır, bütün insanlara şâmildir,"* buyurdu.[1475]
Rivayete göre Ebû Tavîl Şatbi'l-Memdûd Resûl-i Ekrem'e gelerek:
"Hiç bir günah bırakmayıp hepsini işleyen; gidiş ve dönüşlerinde hacıların yolunu kesip onları soyanın tevbesi kabul olur mu?" diye sordu. Resûl-i Ekrem:
"Müslüman oldun mu?" diye sordu. Adam:
"Evet, Allah'tan başka ilâh olmadığına ve senin de Allah'ın kulu ve Resulü olduğuna şehâdet ediyorum," dedi. Resûl-i Ekrem:
"İyilikleri yapacak ve kötülükleri bırakacaksın ki, kötülüklerin hepsini Allah senin için iyiliğe çevirmiş olacak," buyurdu. Adam:
"Bütün o haksızlıklarımın ve kötülüklerimin hepsi gider mi?" diye sordu. Resûl-i Ekrem:
"Evet," buyurunca, Adam:
"Allahu Ekber diye diye oradan ayrıldı ve gözden kayboluncaya kadar tekbirine devam etti." [1476]

Son Söz

Ebû'd-Derdâ radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem:
"Önünüzde öyle çıkılmaz sarp bir yokuş var ki, ondan ancak günahı az olan kurtarabilir."[1477] buyurdu.
Ummü'd-Derdâ'nın Ebû'd-Derdâ radıyallahu anhuma'den rivayetine göre, şöyle demiştir. Ebû'd-Derdâ'ya dedim:
"Sen neden falan ve falan'ın istediğini istemiyorsun?" Ebû'd-Derdâ radıyallahu anh:
"Çünkü ben Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu duydum:
"Arkanızda öyle sarp bir yokuş var ki, onu, yükü ağır olan (günahı çok olan) lar geçemez."
Ben o sarp yokuşu geçebilmek için yükü hafifletmek istiyorum," dedi." [1478]
Enes radıyallahu anh'den: Şöyle demiştir:
"Resûl-i Ekrem bir gün Ebû Zer'in elinden tutarak geziye çıktı ve:
"*Ey Ebû Zer, önümüzde sarp bir yokuşun olduğunu ve- ondan sadece yükü hafif (günahı az) olanların geçebileceğini biliyor musun*?" buyurdu. Bir adam:
"Ya Resülallah, ben yükü hafif olanlardan mı yoksa ağır olanlardan mıyım?" diye sorunca, Resûl-i Ekrem:
"Yanında bir günlük yiyecek var mı?" diye sordu. Adam:
"Evet, hatta iki günlük de var," deyince, Resûl-i Ekrem:
"Yarından sonraki gün için yiyeceğin var mı?" buyurdu. Adam:
"Hayır, yoktur," dedi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:
"Eğer yanında üç günlük yiyeceğin olsaydı, yükü ağır olanlardan olmuş olurdun," buyurdu."[1479]

Şeddad İbn Evs radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem:
"Akıllı, kendini hesaba çekip ölüm sonrası için çalışandır. Ahmak ve âciz de, nefsini arzularına tâbi kılıp, Allah'a ümit bağlayan dır."[1480], buyurmuştur.
Abdullah radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem:
"Cennet sizin herbirinize nalînin tasmasından daha yakındır. Cehennem de bunun gibi yakındır."[1481] buyurmuştur.
Câbir b. Abdullah radiyallahu anhuma'dan, şöyle demiştir.
"Resül-i Ekrem bize bir hutbe îrad ederek şöyle buyurdu:
"Ey insanlar ölmeden önce Allah'a tevbe ediniz, meşguliyet gelip çatmadan evvel iyi işler yapmakta acele ediniz. Sizinle Rabbiniz arasında onları Allah'ın üzerinizdeki haklarını çok zikretmekle, gizli ve aşikâre bol sadaka vermekle gözetiniz ki, merzuk olup yardım olunasınız ve işleriniz düzene gire." [1482]
İbn Abbas radıyallahu anhuma'dan: şöyle demiştir: Resûl-i Ekrem bir adama öğüt vererek şöyle buyurdu:
"Beş şeyden önce beş şeyi ganimet bil; ihtiyarlığından önce gençliğinin, hastalanmadan önce sağlığının, fakirlikten önce zenginliğinin, meşguliyet gelip çatmadan önce boş vakitinin ve ölümden önce hayatının kıymetini bil." [1483]
Yine Resûl-i Ekrem:
"Kıyamet yaklaştı. İnsanlar dünyaya haris olmaktan başka bir şey artırmadılar ve bu hırs sebebiyle Allah'tan uzaklaşmaktan başka bir şeyi artırmadılar." buyurdu.
Ebû Hureyre radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem:
"Ölen herkes pişman olur, buyurdu. Ashâb:
"Ya Resûlallah, pişmanlığı nedir?" diye sordular. Resûl-i Ekrem:
"İyi bir kimse idiyse, neden daha çok iyilik yapmadığına; fena bir kimse idiyse neden vaz geçmediğine pişman olur," buyurdu.[1484]
Amr İbn el-Hamik radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem:
"Allah bir kulu sevdiği vakit onu ballandırır," buyurdu. Ashâb:
"Ya Resûlallah, onun ballanması nasıldır?" diye sordular. Resûl-i Ekrem:
"Allah onu, ölümüne yakın günlerde komşularının veya çevresindeki insanların kendisinden razı olacağı iyi işler yapmaya onu muvaffak kılar," buyurdu. [1485]
Ebû Bekre radıyallahu anh'den rivayete göre şöyle demiştir:
"Adamın biri Resûl-i Ekrem'e gelerek:
"Ya Resûlallah, insanların hayırlısı kimdir?" diye sordu. Resûl-i Ekrem:
"Ömrü uzun olup ameli güzel olandır," buyurdu. Adam:
"Ya insanların kötüsü kimdir?" diye sordu. Resûl-i Ekrem:
"Ömrü uzun ve ameli kötü olandır," buyurdu.[1486]
Abdullah İbn Mesûd radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem:
"Allahu Teâlâ'nın öyle kulları vardır ki, onları öldürme sebebinden uzaklaştırarak sıhhatlerini korur, iyi amel yapmada ömürlerini uzatır, nzıklarmı helâl ve bol verir, sıhhat ve afiyetle onları yaşatır, ruhlarını kolaylıkla ve yataklarında iken alır ve onlara şehitlerin derecelerini verir." [1487]buyurmuştur.
Cabir b. Abdullah radıyallahu anhuma'dan: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Sakın ölümü temenni etmeyiniz; zira kıyametin zorlukları şiddetlidir. Doğrusu, kulun ömrünün uzaması ve Allah'ın ona tevbe ve salih amel nasib etmesi, saadetindendir." [1488]
Ebû Hureyre radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Sizden hiç biriniz sakın ölümü temenni etmesin. Eğer o, iyi bir kimse ise (yaşadığı sürece) iyiliğini artırması umulur. Eğer fena bir kimse ise, tevbe edip Allah'ın rızasını kazanması umulur." [1489]
Ebû Hureyre radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"(Sizden evvelki ümmetler içinde) kendine kötülük eden bir adam vardı. Ölüm kendisine gelip çatınca, çocuklarına: "Ben öldüğümde beni ateşte yakın, sonra döğüp un yapın, sonra da onu rüzgâra bırakınız. Allah'a yemin ederim ki, eğer Allah benim için mukadder kılmışsa, hiç kimseye yapmadığı bir azabı bana yapacaktır," dedi. Ölünce dediği gibi yapıldı. Bunun üzerine Allahu Teâlâ yere emrederek:
"Onun, dağılan bütün zerrelerini topla," buyurdu. Yer de Allah'ın emrini yerine getirdi ve adam o anda dirildi. Allahu Teâlâ ona:
"Bu yaptığın işe seni sevkeden nedir?" buyurdu. Adam:
"Senin korkun ya Rabbi, senin korkun," dedi. Bunun üzerine Allahu Teâlâ onu bağışladı." [1490]
Ebû Hureyre radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Azîz ve Celıl olan Allahu Teâlâ şöyle buyuruyor: "Kulum fena bir iş yapmak isteğinde (ey meleklerim) hemen bu isteğini defterine kaydetmeyiniz, tâ ki bu irâdesini gerçekleştirmedikçe. Eğer o fenalığı yaparsa, o yaptığı fenalığın bir mislini yazınız. Eğer benden çekinerek yapmaz bırakırsa, bu defa onun hesabına bir sevap yazınız. Bu defa kulum bir iyilik yapmak isterse de (herhangi bir engel sebebiyle) yapamazsa, ona bu güzel niyetine mükâfat olarak bir sevap yazınız. Eğer yaparsa, yaptığı o işin mükâfatını on mislinden yediyüz katına kadar yazınız." [1491]
Ebû Hureyre radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem Allahu Teâlâ'dan rivayet ediyor, Allahu Teâlâ buyuruyor ki:

"İzzet ve Celâlim hakkı için, kuluma iki korku ve iki emniyeti birden vermem: Dünyada benden korkarsa kıyamet gününde onu £min kılarım. Dünyada benden emin olursa âhirette onu korkuturum." [1492]
Ebû Hureyre radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Mü'min kimse, Allah'ın azâb ve ikabvnm mikdarmı bilseydi, hiç bir kimse cenneti ümid etmezdi. Kâfir de Allah'ın rahmetinin ne kadar çok olduğunu bilseydi, hiç kimse onun rahmetinden ümid kesmezdi." [1493]
İbn Abbas radıyallahu anhuma'den, şöyle demiştir:
"Allahu Teâlâ peygamberine: *"Ey mü'minler, kendinizi ve çoluk çocuğunuzu cehennem ateşinden koruyun; onun yakıtı insanlar ve taşlardır."* mealindeki âyeti indirince, Resûl-i Ekrem onu bir gün Ashabına okudu. Bunu dinleyen gencin biri bayıldı düştü. Resûl-i Ekrem elini kalbine koyduğunda kalbi çalışıyordu, henüz ölmemişti. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem ona:
"Ey genç, "lâilâhe illallah" de," buyurdu, genç de söyleyince, Resûl-i Ekrem onu cennetle müjdeledi.,Bunun üzerine Ashâb:
"Ya Resûlallah, yalnız ona mı?" diye sordu. Resûl-i Ekrem:
"Siz Allahu Teâlâ'nın, "Bu, makamından ve tehdidimden korkanlar içindir." buyurduğunu işitmediniz mi?" buyurdu." [1494]

İKİNCİ EMİR HAŞİR, HESAP, ŞEFAAT VE BUNLARLA İLGİLİ MESELELER BEYANINDA

BİRİNCİ FASIL: HAŞİR VE ONUNLA İLGİLİ MESELELER BEYANINDA

Aişe radıyallahu anha'den rivayete göre şöyle demiştir:
"Resûl-i Ekrem'in şöyle buyurduğunu işittim:
"İnsanlar yalınayak, çıplak ve sünnetsiz olarak haşrolunacaklardır," buyurdu. Ben de:
"Ya Resûlallah, erkek kadın beraber mi? Bunlar birbirlerine bakarlar," dedim. Resûl-i Ekrem:
"Ya Aişe, haşir işi çok güçtür, insanların birbirlerine bakmalarına müsait değildir."[1495], buyurdu.
Şevde bintı Zem'a radıyallahu anha'dan: Resûl-i Ekrem:
"İnsanlar (kıyamet günü) yalınayak, çırılçıplak ve sünnetsiz olarak boğazlarına kadar tere batmış ve ter kulak yumuşaklarına ulaşmış olduğu halde dirileceklerdir," buyurdu. Ben:
"Ya Resûlallah, birbirlerine bakacaklar mı?" diye sordum. Resûl-i Ekrem:
"İnsanlar kendi dertleri ile meşgullerdir; O gün, herkesin kendine yeter derdi vardır." buyurdu.[1496]
Hasan İbn Ali radıyallahu anhuma'den: Resûl-i Ekrem:
"İnsanlar kıyamet günü yalınayak ve çırılçıplak haşrolacaklardır", buyurdu. Bir kadın:
"Ya Resûlallah, birbirimize nasıl bakacağız?" dedi. Resûl-i Ekrem:
"Doğrusu (gün) gözler tek bir noktaya çakılıp kalır," buyurdu ve gözlerini semaya kaldırdı. Kadın:
"Ya Resûlallah, edeb yerimi örtmesi için Allah'a dua et," dedi. Resûl-i Ekrem de:
"Allah'ım, bu kadının edeb yerini ört," diye dua etti." [1497]Enes radıyallahu anh'den rivayete göre şöyle demiştir:
"Bir adam Resûl-i Ekrem'e:
"Ya Resûlallah, Allahu Teâlâ, *"Cehennemde yüzükoyun toplananlar"* buyuruyor; kâfir yüzükoyun nasıl haşrolur?" diye sordu. Resûl-i Ekrem:
"Dünyada onu ayakları üzerine yürüten Allah, yüzükoyun onu yürütmeye kaadir değil midir?" buyurdu. Bu hadîs Katade'ye ulaştığı zaman, "Evet, Rabbimin izzetine yemîn ederim ki, kaadirdir." dedi.[1498]
Yine Resûl-i Ekrem:
"Muhakkak sizler (kıyamet günü) yaya, binitli olarak ve yüzüstü sürüklenerek haşrolursunuz."[1499], buyurmuştur.
Ebû Hureyre radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem:
"İnsanlar (dünyanın sonlarında) üç fırka olarak haşrolunurlar. Birinci fırka gelecek hayatı özleyen, (geride kalan dünya hayatından nefret eden) zümredir. İkinci fırka, ikisi bir deve üçü bir deve, dördü bir deve, on'u bir deve üzerinde sevkolunurlar. Bunların kalanını bir ateş hasredip toplar, onlar nerede istirahat ederlerse o ateş de onlarla beraber istirahat eder; onların geceledikleri yerde onlarla beraber geceler, onların sabahladıkları yerde onlarla beraber sabahlar ve onlarla beraber yürüyüp onların akşamladıkları yerde beraber akşamlar."[1500]
Ebû Hureyre radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur;
"Kıyamet günü halk mahşer yerinde terleyecektir. Öyle ki, dökülen ter tâ yetmiş arşın derinliğinde yere geçecek ve onların ağızlarına yükselip gemliyecek hatta kulaklarına yükselecektir." [1501]
İbn Ömer radıyallahu anhuma'den: Resûl-i Ekrem:
"O gün insanlar âlemlerin Rabbinin huzurunda dururlar." mealindeki âyet-i kerîme ile ilgili olarak şöyle buyurdu:
"*Onlardan biri kulaklarının yarısına kadar tere boğulmuş olduğu halde kalkar."* [1502]
Mikdad radıyallahu anh'den: Şöyle demiştir:
"Resül-i Ekrem'in şöyle buyurduğunu işittim:
"Kıyamet gününde güneş, halk'a bir mil kalıncaya kadar yaklaşır."
Mikdad'dan rivayet eden Süleym b. Âmir:

“Vallahi, Resûl-i Ekrem’in, hadisdeki “Mil”den, arzın mesafesi mi, yoksa göze sürme çekmek için kullanılan mil mi murad ettiğini bilmiyorum.” dedi.
“İnsanlar amelleri nisbetinde terler içinde kalır. Ter, onlardan bir kısmının topuklarına, bazılarının kuşak yerlerine ve bir kısmının da ağızlarına ve kulaklarına kadar çıkar. Onları adeta ter deryasına daldırır.” Resûl-i Ekrem eli ile ağzını işaret ederek:
“İşte buraya kadar,” buyurmuşlardır.”[1503] Hâkim’in de aynı mealde bir rivayeti vardır.[1504]
Abdülaziz el-Attar’ın, Enes radıyallahu anh'den “Bunun Resûl-i Ekrem'e refettiğini bilemiyorum” dediği rivayetinde şöyle buyurulmuştur:
“Yaratıldığı gündenberi Âdemoğlunun başına ölümden daha şiddetli bir musibet gelmemiştir. Ölüm de, ondan sonrakilerden daha ehvendiri Onlar, kıyametin dehşetinde öyle bir zorluk ile karşılaşacaklar ki, terleri bir gemi yürütecek kadar çoğalacak ve bunlar ter deryasında yüzeceklerdir.”[1505]
Abdullah İbn Mesûd radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem:
“Kıyamet günü ter kişiyi öyle gemleyecek ki, “Ya Rabbi, ateş ile de olsa beni rahattandır.” diyecektir.”[1506], buyurmuştur.
Ebû Hureyre radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem:
“O gün insanlar âlemlerin Rabbinin huzurunda dururlar.” âyeti kerimesi ile ilgili olarak şöyle buyurdu:
“Ellibin senelik olan bir günün yarısı kadardır, fakat mü’minlere ikindi ile akşam arası kadar gibi bir vakit kadar kolaylanacaktır.” [1507]
Ebû Saîd radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem:
“Miktarı elli bin sene olan bir gün,” buyurdu. Kendisine:
“Bu ne uzun gündür,” dediklerinde, Resûl-i Ekrem:
“Canımı kudret elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, o mü'mine kolaylaştırır, hatta ona bir vakit namaz kılacak kadar vakitten daha da azaltılır,” buyurdu.[1508]
Abdullah İbn Amr radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
“Kıyamet günü mahşer yerinde toplanacaksınız. Orada:
“Bu ümmetin yoksulları ve miskinleri nerede?” diye çağırılır. Bunun üzerine onlar da kalkarlar. Bunlara:
“Ne amel yaptınız?” diye sorulur. Onlar:
“Ey Rabbımız, bizi ibtilâ ve imtihan ettiniz, biz ise sabrettik; serveti ve saltanatı bizden başkasına verdiniz,” derler. Bunun üzerine Allahu Teâlâ:
“Doğru söylüyorsunuz, buyurur. Bunlar insanlardan önce cennete girerler. Hesabın şiddeti ise servet ve saltanat sahiblerine kalır. Onlar:
“O gün mü’minler nerede olur?” diye sordular. Resûl-i Ekrem:
“Onlar için nurdan kürsüler kurulur, bulutlar onları gölgeler ve kıyametin o büyük ve dehşetli günü mü’minlere dünya günlerinin bir saatinden de daha kısa olur.”[1509], buyurmuştur.
Ebû Hureyre radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem:
“Müslümanların yoksulları zenginlerden yarım gün -ki bu, beş-yüz senedir- evvel cennete girerler.”[1510], buyurmuştur.
Abdullah İbn Mesul radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
“Allahu Teâlâ bütün insanları mukadder ve muayyen olan vakitte bir araya toplar. Kırk sene gözleri bir noktaya çakılmış olarak ayakta durur, mahkemelerinin görülmesini beklerler. Allahu Teâlâ bulut gölgeleri içinde Arş'den azamet kürsüsüne iner. Sonra bir münâdi şöyle seslenir:
“Ey insanlar, sizi yaratan, nzıklandıran ve O'na ibâdet edip, hiç bir şeyi ortak koşmadığının Rabbînizin, sizden her insanı dünyada ibâdet edegeldiği şeyin emrine vermesine razı olmaz mısınız? Bu, Rab bin izden bir adalet olmaz mı?” Bunu duyan mahşer halkı:
“Evet, razı oluruz ve bu, Kabbimizden bir adalet olur,” derler. Bunun üzerine her millet dünyada ibâdet ettiği (taptığı) şeyin yanına gider; bazıları güneşe, bazıları ay'a ve taştan yapılmış putlara ve benzeri tapındıkları şeylerin yanma giderler. İsa'ya tapan kimseler için İsa'nın şeytanı, Üzeyir'e tapan kimseler için de Üzeyir’in şeytanı süratlendirilir. Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem ile ümmeti kalır. Allahu Tebâreke ve Teâlâ temesstil edip onlara gelir ve:
“ İnsanlar gibi siz niçin gitmiyorsunuz?” buyurur. Onlar:
“Biz ilâhımızı görmedik,” derler. Allahu Teâlâ:
“O'nu görürseniz tanır mısınız?” buyurur: Onlar:
“Bizimle O'nun arasmda bir alâmet vardır, O'nu görürsek tanırız, “derler. Allahu Teâlâ;
“Nedir o alâmet?” diye sorar. Onlar:
“Baldırını açar, (perde açılıp iş güçleşince)” derler. Tam bu esnada Allahu Teâlâ perdeyi kaldırınca müşrik olanlar dahi secdeye kapanmak ister. Fakat sırtları öküz boynuzu gibi olan bazı kimseler kalır; secde etmek isterler fakat buna güçleri yetmez. Oysa kendileri sapasağlam oldukları zaman secdeye çağırılmışlardı. Sonra Allahu Teâlâ:
“Başlarınızı secdeden kaldırınız,” burur, onlar da başlarını secdeden kaldırırlar. Allahu Teâlâ onlara amelleri nisbetinde nûr verir. Kimisine büyük dağ gibi nûr verilir ve bu nûr önünde gider. Kimisine bundan daha küçük bir nûr verilir. Kimisine de elinde bir hurma gibi nûr verilir. Bazılarına da bundan daha küçük bir nûr verilir, nihayet en sonuncusuna ayağının parmağında bir nûr verilir; bazan yanar ve bazan da söner. Yandığı vakit adımını atar, söndüğü vakit durur bekler.” Resûl-i Ekrem devamla:
“Rab Tebâreke ve Teâlâ önlerinde olduğu halde onları cehenneme getirir ve:

"Haydi (sırat köprüsünü) geçin," buyurur, onlar da nurlarının kuvveti nisbetinde geçerler. Onlardan bazısı göz açıp yummadan, kimisi şimşek, kimisi bulut, kimisi yıldız düşmesi, kimisi rüzgâr, kimisi koşu atı ve kimisi de koşar gibi geçerler. Nuru ayak parmağının ucunda olan da eller, ayakları ve yüzü üzerine; bir eli çekilir bir eli bağlanır, bir ayağı çekilir ve bir ayağı da bağlanır, böylece düşe kalka karşıya geçerken ateş taraflarını yakar. Bu halde karşıya geçip kurtulunca:
"Hiç kimseye yapmadığı lutfunu bana yapan Allah'a hamd ederim; zira cehennemi gördükden sonra beni ondan kurtardı," der. Sonra cennetin kapısında bir ırmağa gelir yıkanır. Burada cennet rüzgârları ona eser, cennetin kokusunu alır, kapının aralığından cennettekileri görür ve:
"Rabbim, beni cennete koy," diye yalvarır. Allahu Teâlâ:
"Seni cehennemden kurtardığım halde şimdi de cenneti mi istiyorsun? "buyurur. Adam:
"Rabbim, şu cehennemin hışıltısına dayanamıyorum, aramızda bir perde yap da bunu duymayayım," der." Resûl-i Ekrem devamla:
"Nihayet adam cennete girer. Önünde büyük bir köşk görür veya yükselir. Adam:
"Allah'ım, bu köşkü bana ver," der. Allahu Teâlâ:
"Bu sana verilirse başkasını isteyecek misin?" buyurur. Adam:
"Hayır, İzzet ve Celâlına yemin ederim ki, başkasını istemiyeceğim, hangi köşk bundan daha güzeldir?" der. Bu köşk kendisine verilir ve adam da ona yerleşir. Bunun önünde daha güzel bir köşk görür ki, içinde oturduğu köşk buna nisbetle çok mütevazidir. Hemen:
"Allah'ım, bu köşkü bana ver," der. Allahu Teâlâ:
"Şayet bu sana verilecek olursa bundan başkasını isteyecek misin?" buyurur. Adam:
"Hayır, izzetin hakkı için istemiye ceğim; hangi köşk bundan daha güzeldir?" der. Bu köşk ona verilir ve adam da içine yerleşir ve sonra susar. Bunun üzerine Allahu Teâlâ:
" Ne oldu sana ki hiç bir şey istemiyorsun?" buyurur. Adam:
"Ya Rab, büyük zatından istedim, artık utanıyorum," der. Allahu Teâlâ:
"Dünyayı, onu yarattığımdan günden yok ettiğim güne kadar (her şeyi ile birlikte) on katı fazlası ile sana verirsem razı olmaz mısın? "buyurur. Adam:
"Sen âlemlerin Rabbisin, benimle alay mı ediyorsun?" der. Allahu Teâlâ:
"Hayır, seninle alay etmiyorum, fakat bunu sana vermeye kaadirim," buyurur. Adam:
"Ya Rab, beni cennetlilere kat," der. Allahu Teâlâ:
"Haydi onlara katıl," buyurur. Adam sevinç içinde koşa koşa cennete girer. İnsanlara yaklaştığı vakit, inciden bir köşkün yükseldiğini görür ve hemen secdeye kapanır. Ona:
"Ne oluyor sana, başını secdeden kaldır," denir. O:
"Rabbimi gördüm veyahut, Rabbim bana baktı," der. Kendisine:
"Bu Rab falan değil, bu senin evindir," derler. Sonra bir adamın yanına gelir ve ona secde etmeye hazırlanır, kendisine:
"Ne yapıyorsun," denir, Adam:
"Senin, meleklerden bir melek olduğunu gördüm de, onun için secde etmeye hazırlandım," der. Adam;
"Ben senin hâzinlerinden ve kullarından biriyim, benim emrimde benim gibi daha bin kişi vardır," der." Resûl-i Ekrem devamla:
"Adam yoluna devam eder, nihayet kendisine köşkün kapısı açılır. Bu köşk kapıları, tavanı ve her tarafı inci işlemelidir, içi kırmızı ve dışı yeşil bir cevher onu karşılar. Yetmiş kapısı var, her kapı yeşil bir cevhere açılır. Her cevherden başka renkte bir cevhere geçilir. Her cevherde karyolalar, eşler ve cariyeler vardır ki, en düşükleri üzerinde yetmiş kat elbise olduğu halde kemiklerinin içinde ilikleri görülen Hurilerdir. Onun ciğeri, onun aynası, onun ciğeride onun aynasıdır. Az bir ayrılıktan sonra onu eskisinden yetmiş kat daha güzel görür. Ona:
"Buyurun, "denir, o da gelir ve:
"İşte bu senin servetin mülk ve arazin yüz yıllık mesafedir. Buna rağmen durduğun yerden her tarafını görebilirsin," denir."
Hazret-i Ömer radıyallahu anh bu rivayeti İbn Mesûd'dan duyunca -ki İbn Mesûd bunu Ka'b'dan rivayet etmişdi - Kâb radıyallahu anh'a;
"Cennet ehlinin en aşağı derecede bulunanının durumu bu olunca ya en üstün derecede olanının durumu nasıldır? deyince, Ka'b:
"Gözlerin görmediği, kulakların duymadığı ve hatıra gelmeyen nimetler," diye cevap vermiştir.[1511]

İKİNCİ FASIL: HESAP VE BUNUNLA İLGİLİ MESELELER HAKKINDA

Ebû Hureyre radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem:
"Kıyamet günü insan dört şeyden: ömrünü nerede yok ettiğinden, ilmi ile ne amel yaptığından, malını nereden kazanıp nereye sarfettiğinden ve vücudunu nerede eskittiğinden sorulmadıkça ayakları kımıldamaz." [1512]buyurmuştur. Bu hadisi Taberânî de sahih sened ile rivayet etmiş, ancak "*Vücudunu nerede eskittiğinden*" yerine, "*Gençliğini nerede kocalttığından*" şeklindedir.[1513]
İbnü'z-Zübeyr radıyallahu anhuma'den: Resûl-i Ekrem:
"Hesabında münakaşa edilen kimse helak olmuştur."[1514] buyurmuştur..
Utbe b. Abdillâh radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Eğer bir adam doğduğu günden ihtiyarlayıp ölünceye kadar ömrünü ibâdetle Allah'ın rızasını kazanarak geçirse,

yine de kıyamet günü yaptığım az bulur.” [1515] Ahmed’in de sahih sened ile aynı mealde bir rivayeti vardır.[1516]
Enes İbn Mâlik radıyallahu anh’den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
“Kiyâmet günü Âdemoğlu için üç defter çıkarılır: İçinde iyi amel yazılı defter, günahların bulunduğu defter ve Allah'ın kendisine ihsan ettiği nimetler yazılı olduğu defterdir. Allahu Teâlâ, nimetler yazılı defterde, benim en küçük sandığım nimete:
“Haydi bu kulumun iyi amellerinden ücretini al,” buyurur.Bu nimet adamın bütün amelini alır ve sonra geri dönerek:
“Ya Rab, tam hakkımı alamadım,” der. Bütün iyi amelleri gittiği halde ortada günahları ile nimetler kalır. Allahu Teâlâ bir kuluna merhamet etmek istediğinde ona:
“Ey kulum, iyiliklerini kat kat yapdım, kötülüklerinden vaz geçtim ve -zannediyorum ki- nimetlerimi de sana bağışladım, buyurur.” [1517]
İbn Ömer radıyallahu anhuma'den rivayete göre şöyle demiştir:
“Bir Habeş'li Resûl-i Ekrem'e gelerek:
“Ya Resûlallah, nübüvvetle ve renklerle bizden üstün kılındınız. Şimdi ben, sizin inandığınız gibi inanır ve amel ettiğiniz gibi amel edersem cennette sizinle beraber olabilir miyim?” diye sordu. Resûl-i Ekrem:
“Evet,” buyurdu. Sonra Resûl-i Ekrem şöyle devam etti:
“Her kim “Lâilâhe illallah” derse, bu, Allah katında onun bir ahdidir. Her kim “Süphanellah” derse ona yüz hasene yazılır,” buyurdu. Bunun üzerine adam:
“Ya Resûlallah, bundan sonra nasıl helak oluruz?” diye sordu. Resûl-i Ekrem:
“Canımı kudret elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, doğrusu kişi kıyamet günü öyle çok amel ile gelir ki, bu ameli bir dağın üzerine konsaydı ona ağır gelirdi. Böyle iken Allah'ın kendisine verdiği nimetlerden biri kalkar “Allahu Teâlâ’nın kendi fazlından lütfettiği rahmeti olmasaydı- onun yaptığı bütün amellerin sevabını alır (ve adamı sevapsız bırakır) di. Sonra da: “İnsanoğlu var edilip bahse değer bir şey olana kadar, şüphesiz uzun bir zaman geçmemiştir?. Biz insanı katışık bir nutfeden yaratmışızdır; onu deneriz; bu yüzden, onun işitmesini ve görmesini sağlamışızdır. Şüphesiz ona yol gösterdik; buna kimi şükreder, kimi de nankörlük. Doğrusu inkarcılar için zincirler, demir halkalar ve çılgın alevli cehennem hazırladık. Şüphesiz iyiler kafur katılmış bir tastan içerler. Bu ancak Allah'ın kullarının taşıra taşıra içebileceği bir pınardır. Onlar verdikleri sözleri yerine getirirler, fenalığı yaygın olan bir günden korkarlar. Onlar içleri çektiği halde, yiyeceği yoksula, öksüze ve esire yedirirler. Biz sizi ancak Allah rızası için doyuruyoruz, bir karşılık ve teşekkür beklemiyoruz. Doğrusu biz çok asık suratların bulunacağı bir günde Rabbimizden korkarız, derler. Allah da onları bu yüzden o günün fenalığından korur; onların yüzüne parlaklık ve neş'e verir. Sabırlarının karşılığı, cennet ve oradaki ipeklerdir. Orada tahtlara yaslanırlar; orada yakıcı sıcak ve dondurucu soğuk görmezler. Meyve ağaçlarının gölgeleri üzerlerine sarkmış ve onların koparılması kolaylaştırılmıştır. Çevrelerinde gümüş kablar ve billur kâseler dolaştırılır. Billurları gümüş gibi parlaktır, onları ölçüp ölçüp dağıtırlar. Orada zencefil karışık bir tasla içirilirler. O pınara “Selsebîl (tatlı) su” denir. Yanlarında ölümsüz gençler dolaşır; onları gördüğünde saçılmış birer inci sanırsın. Oranın neresine baksan, nimet ve büyük bir saltanat görürsün.” âyetlerini okudu. Bunun üzerine Habeş'li:
“Ya Resûlallah, cennette senin gözlerinin gördüklerini acaba benim gözlerim de görebilecek mi?” diye sordu. Resûl-i Ekrem:
“Evet,” buyurdu. Bunu duyan Habeşli hüngür hüngür ağladı ve orada düşüp öldü.
İbn Ömer radıyallahu anlı diyor ki: “Resûl-i Ekrem'i, Habeş'liyi mezarına korken gördüm.” [1518]
Cabir radıyallahu anh'den rivayete göre şöyle demiştir:
“Resûl-i Ekrem yanımıza geldi ve:
“Dostum Cibril az önce yanımdan çıktı ve bana şöyle dedi:
“Ey Muhammed, seni hak peygamber gönderen Allah'a yemin ederim ki, Allah'ın kullarından bir kul, dört tarafı dörtbin fersah su ile çevirili 30x30 arşın eb'adında olan bir adanın tepesinde beşyüz yıl Allah'a ibâdet etti. Allahu Teâlâ ona adanın tepesinde parmak kalınlığında tatlı bir su çıkardı. Bu su, dağın eteğine doğru akar ve orada birikirdi. Ayrıca adanın eteğinde her gün bir nar veren bir nar ağacı vardı. Akşam olunca adanın tepesinden eteğine iner oradan suyunu içer, abdestini alır, narım alarak yer, sonra da namaza kalkardı. (Böylece beşyüz yıllık ömrü hiç günah işlemeden, gündüz oruçlu ve gece ibâdetle geçti.) *Eceli geldiğinde ruhunun, başı secdede iken alınmasını, ne yerin ve de başka bir şeyin kendisini değiştirmeden öyle başı secdede iken kendisini diriltmesini Allahu Teâlâ'dan istedi. Âllahu Teâlâ da dileğini kabul etti. Biz her gidiş ve gelişde ona uğrarız. Bu zat için (Levh-i Mahfuz'da) şu bilgiyi buluyoruz: Kıyamet günü bu zat dirilir ve Allahu Teâlâ'nın yüce katına getirilir. Allahu Teâlâ meleklerine:*
“Bu kulumu rahmetimle, fazl-u keremimle cennete koyun,” buyurur. Kul:
“Ya Rab, amelimle cennete gireyim,” der. Allahu Teâlâ yine meleklerine:
“Bu kulumu rahmetimle cennete koyun, buyurur. Kul yine:
“Ya Rab, amelimle cennete gireyim,” deyince Allahu Teâlâ meleklerine:
“Bu kulumu hesaba çekin; kendisine verdiğim nimetlerle onun yaptığı ibâdetleri karşılaştırın,” buyurur. Onlar da Allah'ın emrini yerine getirirler ve beşyüz yıllık amelini yalnız bir göz nimetinin kapladığı, vücud nimetinin ise fazladan yanında kaldığı görülür. Bunun üzerine Allahu Teâlâ:
“Kulumu cehenneme koyun,” buyurur. Adam cehenneme sürüklenince:
“Ya Rab, rahmetinle, fazlınla beni cennete koy,” diye yalvarır. Allahu Teâlâ meleklerine:
“Onu geri getirin,” buyurur ve adam Allah'ın yüce katma getirilir. Allahu Teâlâ:
“Ey kulum, sen hiç bir şey değilken, seni kim yarattı?” diye sorar. Kul:

"Sen yarattın, ya Rab, der. Allahu Teâlâ:
"Beş yüz sene ibâdet etmen için sana kuvvet veren kim?" diye sorar. Kul:
"Sen, ya Rab," der. Allahu Teâlâ:
"Denizin ortasındaki adaya seni indirip, orada sana tuzlu sudan tatlı suyu çıkaran, yılda bir meyve verirken, her gün sana bir nar'ı bitiren ve secdede iken ruhunun kabzedilmesini kendisinden isteyip de bu isteğini yapan kim?" diye sorar? Adam:
"Sen, ya Rab, sen," der. Allahu Teâlâ:
"Bütün onlar benim rahmetimin eseri idi, şimdi de benim rahmetimle seni cennete koyuyorum, ey melekler, bu kulumu cennete koyun, sen de güzel kul oldun, ey kulum, buyurur ve böylece Allahu Teâlâ onu cennete kor."
Cebrail aleyhisselâm, "Ey Muhammed, her şey Allah'ın rahmetinin eseridir." dedi." [1519]
Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Doğruluğu iltizam ediniz. İbâdetinizde aşırı gitmeyiniz. Size müjdeler olsun; zîra, hiç birinizi ameli cenneti koymaz," buyurdu. Ashâb:
"Seni de mi ya Resûlallah?" diye sorunca, Resûl-i Ekrem:
"Evet, beni de, şu kadar ki, Allah, beni rahmetiyle setr ve muhafaza eder," buyurdu.[1520] Ahmed'in de benzer rivayeti vardır.[1521]
Ebû Hureyre radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem:
"Elbette haklar kıyamet gününde sahihlerine ödenecektir. Hatta boynuzlu koyundan boynuzsuz koyunun öcü alınacaktır."[1522], buyurmuştur. Ahmed ve Ebû Yâlâ'nın benzer rivayetleri vardır.[1523]
Metni yukarda geçen Ümmü Seleme radıyallahu anha'dan rivayete göre şöyle demiştir: Resûl-i Ekrem benim evimde idi, elinde bir misvak vardı. Kendisinin veya zevcesi Safiyye'nin uşağını çağırdı, öyle ki öfkesi yüzünde belirdi. Bunun üzerine Ümmü Seleme odalarda uşağı aramaya başladı ve onu bir kuzu ile oynar bulunca:
"Aşkolsun sana, Resûl-i Ekrem seni çağırdığı halde sen bu hayvan ile burda oynuyorsun, öyle mi?" dedi. Uşak Resûl-i Ekrem'e:
"Seni hak peygamber gönderen Allah'a yemin ederim ki, beni çağırdığını duymadım," dedi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:
"Eğer kısas korkusu olmasaydı bu misvak ile canını yakardım," buyurdu.[1524]
Metni yukarda geçen Abdullah İbn Üneye radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem:
"Kıyamet günü Allahu Teala kullarını çırılçıplak, sünnetsiz ve bühm olarak haşreder," buyurdu. Ashâb:
"Bühm nedir, ya Resûlallah?" diye sordular. Resûl-i Ekrem:
"Beraberlerinde hiç bir şey olmadığı halde demektir," buyurdu.
Devamla şöyle dedi:
"Sonra, Allahu Teâlâ: Yakında olan kimselerin duydukları gibi uzakta olanların da duyacağı şekilde onlara sesleniri "Ben Dey-yân'ım, ben hükümdarım, cehennemlilerden hiç kimse cennetlilerden birinde olan hakkını ondan alıp ona vermedikçe, cehenneme girmesi olamaz. Yine bunun gibi hiç bir cennetlinin herhangi bir cehennemlide borcu varsa onu ödemeden cennete girmesi olamaz. Bir lokma da olsa onu alır, sahibine veririm," buyurdu. Biz:
"Bu nasıl olur, biz mahşer yerine çırılçıplak, sünnetsiz ve hiç bir şeyimiz yanımızda olmadığı halde geleceğiz?" dediler. Resûl-i Ekrem:
"Sevap ve günah alışverişi şeklinde olacaktır," buyurdu.[1525]
Yine metni yukarda geçen bir rivayette Resül-i Ekrem Ashab'a:
"Biliyor musunuz, müflis kimdir?" diye sordu. Onlar:
"Bizce müflis, parası ve malı olmayan kimsedir," dediler. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:
"Benim ümmetimin müflisi o kimsedir ki, kıyamet gününde namaz, oruç ve zekâtla gelir, fakat şuna sövmüş, şuna İftira etmiş, şunun malını yemiş, bunun kanını dökmüş ve şunu dövmüş. Bundan dolayı onun iyilikl erinden bu hak sahihlerinin herbirerlerine verilir. Üzerinde olan haklar ödenmeden iyilikleri tükenirse, hak sahihlerinin günahları o kimseye yükletilir, sonra o kimse cehenneme atılır."[1526], buyurdu.
Yine Resûl-i Ekrem: *"Bazan ana ve babanın çocuklarında hakkı olur da onu almak istediklerinde, çocuk: "Ben sizin evladınızım, derse, onlar: "Keşke daha çok alacağınız olsa derler."*[1527], buyurmuştur.
Resûl-i Ekrem: (s.a.v.) Ebû Sâid el-Hudrî radiyallahu anh'den rivayete göre şöyle demiştir:
"Biz:
"Ya Resûlallah, biz kıyamet günü Rabbimizi görecek miyiz?" dedik. Resûl-i Ekrem:
"Evet; güneşi öğlen üstü, ayaz ve önünde hiç bir bulut yokken görmek için itişip kakışır mısınız? Yine ay'ı bedir olduğu gece yine ayaz iken ve o gece hiç bir bulut yokken birbirinize zahmet verir misiniz?" buyurdu. Ashâb:
"Hayır, ya Resûlallah," dediler. Resûl-i Ekrem:
"Kıyamet günü Allah'ı görmede, ancak birbirinizi görmede yekdiğerinize verdiğiniz zahmetten başka itişip kakışmaya lüzum görmeyeceksiniz.
Kıyamet günü olunca bir münâdi şöyle seslenir:
"Her ümmet dünyada iken taptığının ardına düşsün." Dünyada Allah'tan başka putlara tapan hiç kimse kalmaz hepsi cehenneme atılır. Nihayet ancak Allah'a ibâdet eden iyi ve kötü kimselerle kitap ehlinin geride kalanları kalır. Yahudiler çağırılır ve kendilerine:
"Siz kime tapıyordunuz? diye sorulur. Onlar:
"Biz, Allah'ın oğlu Üzeyir'e tapardık," dediler. Bunun üzerine kendilerine:

“Siz yalan söylediniz; Allahu Teâlâ hiç bir eş, hiç bir oğul edinmemiştir,” denilecektir. Şimdi söyleyiniz, istediğiniz nedir?” Onlar:
“Ya Rab, çok susadık, bize su ver,” diyeceklerdir. Bu istek üzerine:
“Haydi su başına gelmez misiniz? diye kendilerine işaret olunacaktır. Böylece onlar da bir araya getirilip cehenneme doğru sevk edileceklerdir. Cehennem ateşi ki, onların nazarında yalımları birbirini kırıp geçiren serap gibi görünecek ve onu su sanıp birbiri ardınca ateşin içine dökülecektirler. Sonra Hıristiyanlar çağırılacak ve onlara da:
“Siz kime tapıyordunuz?” denecek, onlar:
“Biz, Allah'ın oğlu Mesih'e tapardık,” diyecekler. Bunun üzerine onlara:
“Yalan söylediniz; Allah hiç bir eş ve hiç bir çocuk edinmemiştir. Şimdi söyleyin, ne istiyorsunuz?” denecek. Onlar:
“Ey Rabbimiz pek susadık, bize su ver,” diyecekler. Bunun üzerine:
“Su başına gelmez misiniz?” diye kendilerine işaret olunacak ve böylece onlar da bir araya getirilip cehenneme doğru sevkedileceklerdir. O cehennem ki, onların nazarında yalımları birbirini kırıp geçiren serap gibi görünecek ve onu su sanıp birbiri ardınca ateşe dökülecektirler. Öyle ki sadece -iyi olsun, kötü olsun- Allah'a ibâdet edenler kalacaktır. Allahu Teâlâ onlara, O'nu gördükleri suretin en ednası ile tecelli buyurur ve:
“Ya siz ne bekliyorsunuz? Her ümmet, ibâdet ettiğinin ardına düşüp duruyor,” buyuracak. Onlar;
“Ey Rabbimiz, biz dünyada iken (seni tanımayan ve sana ibâdet etmeyen) şu insanlardan, kendilerine daha çok muhtaç iken, senden dolayı onlardan ayrılmış ve onlarla arkadaşlık yapmamıştık,” diyecekler. Bunun üzerine Allahu Teâlâ onlara:
“*Ben sizin Rabbinizim,” deyince, onlar:*
“Senden Allah'a sığınırız, Allah'a biz hiç bir şeyi ortak koşmayız, diyecekleri bunu iki veya üç kere tekrarayacaklardır. Öyle ki, bir kısmı imtihanın şiddetinden doğru yoldan döner gibi olacak. Sonra Allahu Teâlâ:
“ Rabbinizi tanıyabilmek için aranızda bir alâmet var mıdır?” buyuracak. Onlar:
“Evet, demeleri üzerine perde kaldırılacak ve kendiliğinden Allah'a secde etmiş herkes, (şimdi de) secde etmeye Allah tarafından kendisine izin verilecek; riya olarak secde etmiş münafıkların ise sırtlarını, Allahu Teâlâ bir tabaka kılıp (yâni bir tahta ve kaskatı bir hale getirip) bunlar secde etmeye davrandıkça sırtüstü düşeceklerdir. Mü'minler sonra secdeden başlarını kaldırdıklarında Allahu Teâlâ'yı ilk defa gördükleri surete dönmüş bulacaklar. İşte o zaman Allahu Teâlâ onlara:
“*Ben sizin Rabbinizim, buyurunca, onlar:*
“Evet, sen bizim Rabbimizsin,” diyeceklerdir.
Sonra cehennemin üzerine Sırat Köprüsü kurulur ve şefaate izin verilir. O sırada insanlar:
“Allah'ım, bizi selâmette bırak, selâmette bırak,” diye dua eder dururlar.” Resûl-i Ekrem'e:
“Ya Resûlallah, köprü nedir?” diye sorulduğunda, Resûl-i Ekrem:
“Üzerinde çengeller kancalar ve Necid'de Sa'dan denilen bir diken olan kaypak bir şeydir. Mü'minler bu köprüden kimi göz kırpacak kadar az bir zamanda, kimi şimşek gibi, kimi kuş gibi, kimi de iyi cins yürür at ve deve gibi, sür'atle geçeceklerdir. Bazısı bakarsın sapasağlam kurtulmuş, diğeri tırmalanmış da salınıvermiş, kimi de cehennem ateşine yığılmış kalmış.
“Mü'minler cehennemden kurtulunca, canımı kudret elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, sizden hiç biriniz hakkı tamamiyle kurtarmak hususunda kıyamet günü mü'minlerin cehennemdeki kardeşleri için Allah'a yalvarmalarından daha çok yalvarmada bulunamaz.”
Diğer bir rivayette şöyle buyurulmuştur:
“Bugünkü günde açığa çıkmış hakkını kurtarmak için, hiç birinizin yalvarıp yakarması, o dehşetli günde âsi mü'min kardeşleri arasından çıkıp kurtulan mü'minlerin kalanlar için Cebbâr-ı zülcelâl hazretlerine yalvarıp yakarmasına benzemez. Onlar:
“Ey Rabbimiz, (bu cehennemde kalan kardeşlerimiz) bizimle oruç tutar, namaz kılar ve haccederlerdi, diye Allah'a yalvaracaklar. Bunun üzerine Allahu Teâlâ:
“Haydi gidin, tanıdıklarınızı cehennemden çıkarın; bundan böyle onların suretleri cehenneme haram olur, denilecek, onlar da kimini dizlerine kadar ateşe dalmış pek çok kimseleri cehennemden çıkaracaklar. Sonra:
“Ey Rabbimiz,seninbize çıkarmayı emir buyurduklarından cehennemde hiç kimse kalmamıştır,” diyecekler. Bunun üzerine kendilerine:
“Dönün, kalbinde bir dînar ağırlığınca îmanı olan her kimi bulursanız onu da çıkarın, denilecek. Bunun üzerine yine pek çok kimseleri çıkaracaklar. Sonra yine:
“Ey Rabbimiz, senin emir buyurduklarından hiç kimse kalmadı, hepsini çıkardık, diyecekler, kendilerine:
“Geri dönün, kalbinde yarım dînar ağırlığında îmanı olan herkesi cehennemden çıkarın, denilecek; yine pek çok kimseleri çıkaracaklar, sonra:
“Ey Rabbimiz, senin bize emir buyurduklarından hiç kimseyi bırakmadık, çıkardık, diyecekler, kendilerine:
“Geri dönün, kalbinde zerre kadar îmanı olan kimi bulursanız onu da çıkarın, denilecek, yine bir çok kimseleri çıkaracaklar. Sonra yine:
“Ey Rabbimiz, cehennemde kalbinde îmanı olan hiç kimseyi bırakmadık, diyecekler.”
Ebû Saîd el-Hudrî radıyallahu anh şöyle diyor:
“Eğer bu hadîs hususunda bana inanmıyorsanız Allahu Teâlâ'nın, “*Allah şüphesiz zerre kadar haksızlık yapmaz. Zerre kadar iyilik olsa onu kat kat artırır ve yapana büyük ecir verir.*” [1528] âyetini okuyunuz.
Mü'minlerin, “Cehennem'de hiç bir hayır sahibi bırakmadık” demeleri üzerine Allahu Teâlâ:
“Melekler şefaat ettiler, peygamberler şefaat ettiler, mü'minler de şefaat ettiler. Şefaat etmedik bir merhamet

edenlerin en merhametlisi kaldı, buyuracak ve cehennemden bir kabza alacak. Bununla dünyada iken hiç bir hayır işlemeyip de cehennemde kömüre dönmüş birçok kimseleri çıkaracak ve onları, cennet yolları üzerinde olup "Hayat ırmağı" adı verilen bir ırmağa atacak, o ırmakta onlar sel uğrunda biten ot gibi çıkacaklar. Görmüyor musunuz sel uğrundaki ot taş altında da, ağaç altinda"da biter, güneşe bakan tarafı bir parça sarımtırak, yeşilimtırak olur. Gölgede kalan tarafı ise hem beyaz kalır." Ashâb:
"Ya Resûlallah, sen çölde çobanlık yapmış gibi konuşuyorsun, "demişler. Resûl-i Ekrem sözlerine devamla:
"*Artık hayat ırmağından boyunlarında inciden gerdanlıklar olduğu halde çıkarılacaklar; cennet halkı onları bu alâmetle tanıyacaklardır, îşte işlenmiş bir amelleri ve takdim ettikleri bir hayırları olmaksızın Allah'ın cennete koyduğu, Allah'ın azadlılari bunlardır, diyecekler. Sonra Allahu Teâlâ:*
"Cennete buyurun, orada gördükleriniz sizindir, buyuracak. Onlar da:
"Ey Rabbimiz, şu âlemde hiç kimseye vermediğini bize verdin, diyerek şükredeceklerdir. Bunun üzerine Allahu Teâlâ:
"Size bundan daha üstün bir atıyyede bulunacağım, buyuracak. Cennetlikler:
"Ey Rabbimiz, bundan daha üstün ne olabilir?" diyecekler. Allahu Teâlâ:
"Benim rızam; bundan böyle ebediyyen size gadab etmiyeceğim," buyuracaktır." [1529]
Enes radıyallahu anh'den: Şöyle demiştir:
"Resûl-i Ekrem'in huzurunda bulunuyorduk, gülümsediler ve:
"Neden gülümsediğimi biliyor musunuz?" buyurdu. Biz:
"Allah ve Resulü daha iyi bilir," dedik. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:
"Kulun (kayâmet günü) Rabbi ile olan konuşmasıdır. Kul:
"Ey Rabbim, sen beni zulümden korumadın mı? der. Allahu Teâlâ:
"Evet, menettim," buyurur. Kul:
"O halde ben de bugün kendime ancak kendimden şahid isterim," der. Allahu Teâlâ:
"*Bugün hesap görücü olarak sen kendine yetersin; şahid olarak da Kirâmen Kâtibin -diğer yazıcı- melekler yeter," buyurur. Allahu Teâlâ ağzını mühürler ve uzuvlarına:*
"Haydi konuşun," buyurunca, onlar yaptıklarını haber verirler. Sonra kulun dilini açar ve kul:
"Yazıklar olsun size, ben sizi kurtarmak için çalışıyorum, siz kendinizi ateşe atmaya çalışıyorsunuz," der." [1530]
Ebû Hureyre radıyallahu anh'den rivayete göre şöyle demiştir:
"Bir gün Resûl-i Ekrem: *"İşte o gün yer, kendi haberlerini anlatır."* (Zilzal sûresi) âyetini okudu ve:
"Yerin haberleri nelerdir? biliyor musunuz?" dedi. Biz:
"Allah ve Resulü daha iyi bilir," dedik. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:
"Yeryüzünün haberleri, herkesin üzerinde yaptıklarına, yerin, "Falana şöyle yaptı, falancı böyle yaptı" diye şahidlîk etmesidir," buyurdu.[1531]
Ebû Hureyre radıyallahu anh'den rivayete göre şöyle demiştir:
Resûl-i Ekrem:
"*O gün bütün insanları önderleri ile beraber çağırırız."*[1532] âyetinin tefsiri ile ilgili olarak şöyle buyurdu:
"Onlardan biri çağırılır, Kitabı -amel defteri- sağ eline verilir, boyu altmış arşın uzatılır ve yüzü nurlandırılır. Başına, pırıl pırıl parlayan inciden bir taç konur. Arkadaşlarına doğru gider. Onlar onu uzaktan görünce:
"Allah'ım, bizi de bunun gibi mübarek kıl, diye yalvarırlar. Nihayet arkadaşlarının yanına gelince, onlara:
"Size müjdeler olsun, herbirinize bunun gibi verilecektir," der.
Kâfire gelince; ona da Kitabı -amel defteri- sol eline verilir. Yüzü, simsiyah karartılır, boyu, insan sureti üzre altmış arşın uzatılır ve başına da ateşten bir taç giydirilir. Arkadaşları bu halde kendisini görünce:
"Allah'ım, onu perişan kıl," derler. Adam yanlarına gelince:
"Allah sizi bu halden uzaklaştırsın, ama muhakkak sizden olan herkesin durumu böyle olacaktır," der." [1533]

ÜÇÜNCÜ FASIL: HAVUZ, MİZAN VE SIRAT HAKKINDA

Abdullah İbn Amr İbnü'1-Âs radıyallahu anhuma'den: Resûl-i Ekrem:
"Havzım, bir aylık mesire genişliğindedir. Onun suyu, sütten beyazdır, kokusu miskten daha hoştur. Bardakları da gökyüzünün yıldızları gibi çoktur. Ondan içen bir daha susamaz." buyurmuştur. Diğer bir rivayette, *"Cennetteki havzım bir aylık mesire genişliğindedir. Zaviyeleri müsavidir. Suyu, kâğıttan daha beyazdır."* buyurulmuştur.[1534]
Kadı İyad, "Bu rivayetlerden anlaşıldığına göre bu havuzdan, hesap işleri bitip Sırat Köprüsünden geçildikden sonra içilecektir; zira susuzluktan emin olan, ancak bu kimselerdir." demiştir. Diğer bazılarına göre de, bu havuzdan, ancak cehenneme girmeyecekleri mukadder olanlar içecektir. Bununla beraber bu ümmetten cehenneme girmesi mukadder olup içen kimse, cehenneme girdiğinde susamaz, diyenler de vardır. Zira diğer hadislerin zahirinden anlaşıldığına göre -irtidad edenler hâriç- bu ümmetin hepsi o havuzdan içecektir. Yine bütün mü'minler amel defterlerini sağ ellerinden alacaklar, sonra da âsilerden bazıları azâb olacaklardır, diyenler de olmuştur. Diğer bir kısmı da şöyle diyor:
"Havuzun sırattan önce mahşer yerinde veya sırattan sonra cennet topraklarında olup olmaması hususunda ulemâ arasında ayrılık vardır. Şahinde kendileri ile hüccet çekilen sened ile Ahmed'in rivayetinde Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Muhakkak Allahu Teâlâ, ümmetimden yetmişbin kişiyi hesap görmeden cennete koyacağını bana va'd etmiştir."

buyurmuştur. Yezîd b. el-Ahnes:
“Vallahi, bunlar senin ümmetinin arasmda, ancak sinekler arasında kızıl sinek gibi az kalır,” deyince, Resûl-i Ekrem: *“Allahu Teâlâ bana ümmetinden yetmişbin kişinin hesapsız cennete gireceğini va'detti ama her bin kişi ile yetmişbin kişinin de gireceğini va'd buyurdu ve bana üç kat daha artırdı,”* buyurdu.
Yezid b. Ahnes:
“Ya Nebiyallah, havuzunun genişliği ne kadardır?” diye sordu. Resûl-i Ekrem:
“Aden ile Amman arası kadardır; eli ile işaret ederek daha geniş, daha geniş, oraya cennetten altın ve gümüşten iki ırmak akar,” buyurdu. Ahnes:
“Ya Nebiyallah, havuzun suyu nasıldır?” diye sordu. Resûl-i Ekrem:
“Havuzunun suyu sütten daha beyaz, baldan tatlı ve kokusu da misk kokusundan daha hoştur. Ondan bir yudum içen, ondan sonra bir daha susamaz ve yüzü asla kararmaz” buyurdu.[1535]
Ebû Sellâm el-Habeşi'den rivayete göre şöyle demiştir:
“Ömer b. Abdülaziz beni çağırttı. Ben de vasıtaya binerek yola çıktım. Ömer b. Abdülaziz’in yanına girince:
“Ey mü’minlerin emîri, vasıta üzerinde gelmek beni çok yordu,” deyince. Ömer b. Abdülaziz:
“Ey Ebû Sellâm, ben seni yormak istemezdim, fakat Havuz hakkında Sevban’ın Resûl-i Ekrem'den rivayet ettiği bir hadîsi senin haber verdiğini duydum da onu bizzat senden dinlemek istedim,” dedi. Bunun üzerine Ebû Sellâm:
“Sevban'ın bana bildirdiğine göre Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur.” dedi:
“Havuzumun uzunluğu, Aden ile Amman'daki Belka'ya kadardır. Suyu, sütten daha beyaz ve baldan daha tatlıdır. Bardakları gökteki yıldızların sayısıncadir. Ondan bir yudum içen bir daha susamaz. Ona insanlardan ilk uğrayacak olanlar, saçı sakalı birbirine karışmış, yaka ve paçası kirli, hiç evlenmemiş, saltanat kapıları kendisine hiç açılmamış olan Muhacirlerin yoksullarıdır.” buyurdu. Bunu dinleyen Ömer b. Abdülaziz:
“Ama ben evlendim, saltanat kapıları da bana açıldı. Ben, Abdülmelik’in kızı Fâtıma'yı nikâh ettim. Ama bundan sonra saçım iyice keçeleşinceye kadar onu yıkamayacağım ve elbisem iyice kirleninceye kadar onu çıkarmayacağım,” dedi.[1536]
İbn Ömer radıyallahu anhuma'den: Resûl-i Ekrem:
“Havuzumun uzunluğu, Aden ile Amman arası kadardır. Suyu, kardan daha soğuk, baldan daha tatlı ve kokusu da misk kokusundan daha hoştur. Bardakları, gökteki yıldızlar kadar çoktur. Ondan bir yudum içen bir daha susam az. Ona ilk uğrayacak, Muhacirlerin yoksullarıdır,” buyurdu. Birisi:
“Ya Resûlallah, onlar kimlerdir?” diye sordu. Resûl-i Ekrem:
“Saçı sakalı karmakarışık, başı kirli, açlıktan benzi soluk, elbiseleri eski, saltanat kapıları kendisine açılmamış, evlenip dünyaya karışmayan, borçlarını tamamen verip alacaklarının tümünü almayan kimselerdir,” buyurdu.[1537]
Yine bir rivayette Resûl-i Ekrem:
“*Orada gökteki yıldızlar sayısınca altın ve gümüşten ibrikler görülür.”*[1538] buyurmuştur. Diğer rivayette de, *“Yıldızların sayısından da daha çoktur.”* fazlalığı vardır.
Aişe radıyallahu anhâ'dan rivayete göre şöyle demiştir:
“Cehennemi hatırladım da ağladım. Ağladığımı gören Resûl-i Ekrem:
“Niye ağlıyorsun?” dedi. Ben:
“Cehennemi hatırladım da ondan ağlıyorum. Kıyamet günü ehl-ü ıyâlinizi hatırlayabilecek misiniz?” dedim. Resûl-i Ekrem:
*“Üç yerde kimse kimseyi hatırlayamaz. Birincisi, mizan başındadır; mizanının ağır mı yoksa hafif mi olduğunu bilinceye kadar. İkincisi, amel defterleri dağıtıldığında; amel defteri sağından mı, solundan mı yoksa arkasından mı verileceğini bilinceye kadar. Üçüncüsü de, Sırat Köprüsü cehennemin üzerine konduğunda; onu geçinceye kadar.”****[1539]***, buyurmuştur.
Aynı hadisi Hâkim de rivayet etmiş ve, “Buhâri ile Müslim’in şartlarına göre sahihtir” demiştir.[1540]
Enes radıyallahu anh'den rivayete göre şöyle demiştir:
“Kıyamet günü bana şefaat etmesini Resûl-i Ekrem'den istedim. Resûl-i Ekrem:
“İnşaallah şefaat ederim,” buyurdu. Ben:
“Seni nerede arayıp bulayım?” dedim. Resûl-i Ekrem:
“Beni ilk arayıp bulacağın yer, Sırat Köprüsü'dür,” buyurdu. Ben:
“Eğer Sırat Köprüsü üzerinde sizi bulamazsam, nerde arayıp bulayım?” dedim. Resûl-i Ekrem:
“Mîzan başında beni ara,” buyurdu. Ben:
“Mizan başında da seni bulamazsam, nerde arayayım?” dedim. Resûl-i Ekrem:
“Havuz başında beni ara; zira ben bu üç yerden birisinde olurum,” buyurdu.[1541]
Selman r'adıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem:
“Kıyamet günü mîzan kurulur. Öyle ki, yer ve gökler oraya konulup tartılsa onları tartardı. Melekler:
“Ey Rabbımız, bu kimin amellerini tartacak? diye sorarlar. Allahu Teâlâ:
“Yaratıklarımdan dilediğim kimsenin amelini tartacak, buyurur. Bunun üzerine Melekler:
“Seni noksan sıfatlardan tenzih ederiz. Sana gereği gibi kullukta bulunamadık, derler.” [1542]
Abdullah İbn Mesûd radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
“Kıyamet günü Sırat Köprüsü cehennem üzerine uzatılır. Kıldan ince ve kılıçtan keskindir. Çok kaygandır. Üzerinde ateşten çengeller vardır. Bu çengeller üzerinden geçenlere takılır, kimisi bu çengellere yapışa kalır, kimisi sar'aya

yakalanmış gibi tir tir titrer.' Kimisi yıldırım gibi üzerinde hiç durmadan geçer kurtulur. Sonra esen yel gibi geçer ve bunlar da kurtulur. Sonra yörük at gibi geçerler. Sonra koşar insan gibi geçerler. Sonra da ağır giden insan gibi geçerler. En sonunda bir adam gelir ki, ateş alevleri onu yalar, zorluklarla karşılaşır, nihayet Allah onu da rahmetimin fazlı ile cennete kor. Bu adam:
"Dilediğini iste, umduğunu söyle," denir. Adam:
"Ey Rabbim, benimle alay mı ediyorsun, halbuki sen âlemlerin Rabbisin," der. Kendisine:
"Haydi umduğunu iste, denir. Nihayet Allah istediğim kendisine verir ve:
"İstediğin senin, bir misli daha da onunla beraber," buyurur." [1543]
Ümmü Mübeşşer el-Ensâriye radıyallahu anha'den, Hafsa radıyallahu anha'nin yanında Resûl-i Ekrem'in şöyle buyurduğunu duyduğu rivayet edilmiştir:
"*İnşaallah ağaç altında bana bîat edenler cehenneme girmezler,"* buyurdu. Hafsa onu menederek,
"Sizden cehenneme uğramıyacak yoktur." âyetini okudu. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:
"Fakat bunun peşinden Allahu Teâlâ: "Sonra biz, Allah'a karşı gelmekten sakınmış olanları kurtarırız, zâlimleri de orada dizüstü çökmüş olarak bırakırız." buyurdu." dedi." [1544]
Ebû Sumeyye'den rivayete göre şöyle demiştir:
"Biz cehenneme uğrama hususunda ihtilâf ettik. Bazılarımız, "Cehenneme mü'min olan girmez." demiştir. Bazılarımız da, "Hepsi toptan cehenneme girerler sonra Allah, kendisine karşı gelmekten sakınanları ordan kurtarır." demişlerdir. Râvi diyor ki, ben Cabir b. Abdullah'a uğradım ve:
"Biz burada "cehenneme uğramadan" neyi murad edildiği hususunda ihtilâf ettik," dedim. O:
"Hepiniz cehenneme uğrayacaksınız," dedi. Ben:
"İşte biz bunda ihtilâf ettik; bazılarımız, "Mü'min olan cehenneme girmez" dedi, bazılarımız da, "Hepsi cehenneme girer" dediler," dedim. O, hemen parmağı ile kulaklarını tıkayarak:
"Susun, ben Resûl-i Ekrem'in, "*Uğramak, girmek demektir. İyi olsun kötü olsun, hiç kimse kalmadan hepsi cehenneme girecektir. Fakat İbrahim aleyhisselâm'a olduğu gibi mü'minlere de soğuk ve selâmet olacaktır. Hatta ateş veya cehennem bunların soğuğundan feryad edecektir. Sonra Allah kendisine karşı gelmekten sakınanları kurtarır, zâlimleri bırakır."* buyurduğunu duymasaydım, bunu söylemezdim," dedi." [1545]
Ebû Hureyre radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Bir adam kıyamet günü babası ile karşılaşacak ve:
"Babacığım, hen senin nasıl oğlunum? diye soracak. Babası:
"Sen benim hayırlı oğlumsun," diyecektir. Oğlu:
"Bugün bana itaat eder misin?" diye soracak, babası:
"Evet, ederim," diye cevap verecektir. Bunun üzerine oğlu:
"Bana sıkı sarıl benden ayrılma diyecek. Babası ona sıkı sarılacak eteklerinden yapışacak ve böylece mahşer halkına görünen Allahu Teâlâ'ya götürecektir. Allahu Teâlâ:
"Ey iyi kulum, haydi, cennetin dilediğin kapısından içeri gir, buyuracak. O:
"Ey Rabbim, babam da benimle beraberdir, halbuki sen bana beni utandırmayacağını va'd buyurmuştun," diyecektir. Bunun üzerine Allahu Teâlâ babasını keler suretine çevirecek de cehenneme düşecek ve onu burnundan bağlayacaktır. Bundan sonra Allahu Teâlâ:
" Ey kulum, baban o mudur?" buyuracak, o ise:
"İzzetine yemin ederim ki, hayır," diyecektir." [1546]

DÖRDÜNCÜ FASIL: ŞEFAATE İZİN VE SIRAT KÖPRÜSÜNÜN GENEL ŞEFAATE İZİN VERİLDİKTEN SONRA KURULMASI BEYANINDA

Enes radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Her peygamberin Allahu Tealâ'den bir dileği vardı, veya her peygamberin (makul) bir duası vardı onu ümmeti için yaptı. Ben ise duamı kıyamet gününde ümmetime şefaate tahsis ve tehir ettim." [1547]
Ümmü Hablbe radıyallahu anha'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Benden sonra ümmetimden bir kısmının diğerlerinin kanlarını döktükleri bana gösterildi de beni çok üzdü. Bu ise onlardan önceki ümmetlerde olduğu gibi Allahu Teâlâ'nın ezelî ilminde sebkat etmişdi. Kıyamet günü onlara şefaat etme yetkisini bana vermesini Allahu Teâlâ'dan istedim, O da bana bu yetkiyi verdi." [1548]
Abdullah İbn Âmr radıyallahu anhuma'dan rivayete göre şöyle demiştir:
"Resûl-i Ekrem Tebük savaşı senesinde bir gece kalktı namaz kılıyordu. Ashâb'dan bazı kimseler toplandılar onu koruyorlardı. Nihayet namazı kılıp yüzünü onlara çevirince:
"Bu gece bana beş şey verilmiştir ki, benden önce hiç bir peygambere verilmemişti. Ben, bütün insanlara peygamber olarak gönderildim, halbuki benden öncekiler sadece bir kavme gönderiliyorlardı.Ben, düşmanlarımın kalbine korku verilmekle yardım olunduni; benimle düşmanım arasında bir aylık mesafe olsa yine de onun kalbi korku ile doldurulurdu. Bütün ganimetleri yemek bana helâl kılınmıştır, halbuki benden öncekiler onu yiyemez, yakarlardı. Yeryüzünün her tarafı bana mescid ve temiz kılınmıştır. Nerede olursam olayım, namaz vakti girince hemen toprakla teyemmüm eder ve namazımı kılarım, halbuki benden öncekiler ancak kilise ve havralarda ibâdetlerini yapabilirlerdi. Beşincisi nedir bilir misiniz? Bana: "İşte, çünkü her peygamber istedi ve aldı" dendi. Ben ise dileğimi kıyamete bıraktım, o da size ve Allah'tan başka ilâh olmadığına şe-hâdet edenlere şefaatundır." buyurdu.[1549]

Bir adam Resûl-i Ekrem'e:
"Ya Resûlallah, Rabbinden, Süleyman aleyhisselâm'ın mülkü gibi bir mülk isteseydin ya?" deyince, Resûl-i Ekrem gülümsedi, sonra da:
"*Arkadaşınızın Allah katında Süleyman'ın mülkünden daha üstünü vardır; çünkü Allah gönderdiği her peygambere bir dua vermiş, yâni dileğini kabul etmiştir. Kimisi dünyada dilekte bulunmuş ve Allahu Teâlâ da ona dileğini vermiştir. Kimisi de baş kaldırdıklarında kavmine beddua etmiş ve helak olmalarını sağlamıştır. Allahu Teâlâ bana da makbul bir dua vermiş fakat ben duamı kıyamet günü ümmetime şefaat için tehir ettim."* [1550]buyurmuştur.
Sıhâh'da ve diğer kitaplarda bu husus ile ilgili pek çok hadisler vardır.
Âvf İbn Mâlik el-Eşcaî radıyallahu anh'den rivayete göre Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:
"Az önce Rabbimin benî ne ile muhayyer kıldığını size haber vereyim mi?" buyurdu. Biz:
" Evet, ya Resûlallah," dedik. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:
"*Rabbim beni, ümmetimin üçde ikisini hesabsız ve azabsız cennete koymakla şefaat arasında muhayyer kıldı,"* buyurdu. Biz:
"Ya Resûlallah, siz neyi seçtiniz?" dedik, Resûl-i Ekrem:
"Ben şefaati seçtim," buyurdu. Biz hepimiz bir ağızdan:
" Ya Resûlallah, bizi şefaat edeceklerinden kıl, "dedik. Resûl-i Ekrem:
"Benim şefaatim, müslüman olan herkesedir," buyurdu.[1551] Selman radıyallahu anh'den, şöyle demiştir:
"*Kıyamet günü güneşe on yıllık hararet enerjisi verilir. Sonra güneş insanların başlarına yaklaştırılır."* dedi ve hadisi sonuna kadar anlattı. Râvi devamla: "Halk bu vaziyet karşısında peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelecek ve:
"Ey Allah'ın peygamberi, Allah sana fethi müyesser kıldı, geçmiş ve gelecek hatalarını bağışladı, içinde bulunduğumuz sıkıntılı hali görüyorsun, Rabbinin katında bize şefaat et, diyeceklerdir. Resûl-i Ekrem:
"Ben sizin arkadaşınızım," buyuracak ve halkın arasını yararak cennetin kapısına gelecek, kapının altın halkalarından birine yapışıp kapıyı çalacaktır. Kendisine:
"Kim o? diye sorarlar. O da:
"Muhammed," diye cevap verir. Kapı açılır, Allah'ın mânevi huzuruna çıkarak secdeye kapanır. Kendisine :
"Başını kaldır, iste, istediğin sana verilecektir; şefaat et, şefaatin kabule şayan görülecektir," buyurulur. İşte bu, Makam-ı Mahmud'dur." [1552]
Enes radıyallahu anh'den rivayete göre diyor ki: "Resûl-i Ekrem bana şöyle haber vermiş ve demiştir ki:
"Doğrusu ben ayak üzerinde ümmetimin Sırat Köprüsü'nden geçmesini gözetlerken ansızın İsa aleyhisselâm çıkagelecek ve:
"Ya Muhammed, bu peygamberler sana gelmiş veya senin etrafında toplanmış bulunuyorlar. Allah'tan, şu sıkışık ve dar durumda olan ümmetleri biribirinden ayırmasını istiyorlar. Halk terlere batmış -ter boğazlarına kadar çıkmış- bulunmaktadır. Mü'minlere o dehşet bir zükâm gibi iken kâfirlere adeta ölüm gibidir," der, Resul-i Ekrem:
"Ey İsa, ben sana dönünceye kadar sen biraz bekle, buyurur ve doğruca Arş'a giderek kıyama durur. Hiç bir seçilmiş meleğin ve gönderilmiş peygamberin erişemediği şeye ulaşır. Bunun üzerine Allahu Teâlâ Cebrail aleyhisselâm'a, Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'e gitmesini ve ona şöyle söylemesini vahyedecektir:
"Ey Muhammed, başım secdeden kaldır; iste, istediğin sana verilecek, şefaat et şefaatin kabule şayan görülecektir." Resûl-i Ekrem devamla:
"Bunun üzerine ben ümmetime şefaat eder, her doksan dokuz kişiden birini cehennemden çıkaracağım," buyurur. Resûl-i Ekrem devamla:
"Ben durmadan şefaat dileyeceğim. Nihayet Rabbim bana:
"Ümmetinden, Allah'tan başka İlâh olmadığına ihlâsia şehâdet eden ve bu hal üzre ölen herkesi cehennemden çıkar, deyinceye ve bu lûtfu bana ihsan edinceye kadar şefaat edeceğim." [1553]
Abdullah b. Amr İbnü'1-Âs radıyallahu anhuma'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Bu ehli kıbleden, Allah'a baş kaldıran, O'na isyana cür'et eden ve O'nun taatine muhalefet edenlerden sayılarını ancak Allah'ın bildiği pek çok kimseler cehenneme gireceklerdir. Nihayet bana şefaat etmek için izin verilir de ayakta iken Allah'a hamd-ü senada bulunduğum gibi secdede iken de O'na hamdederim. Bunun üzerine bana:
"Başını secdeden kaldır; iste, istediğin sana verilecek, şefaat et, şefaatin makbul olacaktır, denir." [1554]
Ebû Bekir es-Siddik radıyallahu anh'den rivayete göre şöyle demiştir:
Bir gün Resûl-i Ekrem sabah namazını kıldıkdan sonra olduğu yerde oturdu. Kuşluk vakti olunca gülümsedi ve yine olduğu yerde oturdu. Nihayet öğle, ikindi ve akşam namazlarını kıldı. Hiç kimse ile konuşmadı. Nihayet yatsı namazını da kılınca kalktı evine gitti. Halk Ebû Bekir radıyallahu anh'e:
"Resûl-i Ekrem'e sor bakalım derdi ne idi? Bugün yaptığını bundan önce hiç yapmamıştı," dediler. Hz. Ebû Bekir, bunun sebebini sorunca, Resûl-i Ekrem:
"*Evet, dünya ve âhirette olup bitenler bana arzedildi. Bütün geçmiş ve gelecekler (Allahu Teâlâ tarafından) düz ve geniş bir sahada toplandı. Nihayet halk Âdem aleyhisselâm'a gitti, ter nerde ise onları gemliyordu. Ona:*
"Ey Âdem, sen beşerin babasısın, Allah seni seçmiş Cve peygamber olarak göndermiş) tir, Allahu Teâlâ'ya hakkımızda şefaat dile, dediler. Âdem aleyhisselâm:
"Sizin karşılaştığınızın aynısı ile ben de karşılaşmış bulunuyorum. Siz ikinci babanız olan Nuh'a gidin. -Allah, Âdem'i, Nuh'u, İbrâhim ailesini -birbirinin soyundan olarak- âlemlere tercih etti" Onlar da Nûh aleyhisselâm'a giderler ve:
"Rabbimiz katında bize şefaatte bulun. Sen, Allah'ın tercih ettiği bir peygambersin. Allah duana icabet etti ve

yeryüzünde hiç bir inkarcıyı bırakmadı, derler. O:
"Sizin istediğinize yetkili değilim; şefaat için bana izin verilmedi. Siz İbrahim'e gidin; çünkü Allah onu dost edindi, der. Onlar da İbrahim aleyhisselâm'a giderler ve şefaatçi olmasını isterler. O:
"Ben şefaate mezun değilim, siz Musa'ya gidin; çünkü Allah ona tecelli buyurdu ve kelâmını ona işittirdi, der. Onlar da Mûsâ aleyhisselâm'a giderler, şefaatçi olmasını isterler. Mûsâ aleyhisselâm:
"Sizin istediğiniz şefaate yetkili değilim, siz Meryem oğlu İsa'ya gidin; çünkü o, anadan doğma körü ve alacalıyı iyi etmişdi. Allah'ın izni ile ölüyü diriltmişdi, der. Onlar da İsâ aleyhisselâm'a gelirler ve ondan şefaatçi olmasını isterler. O:
"Ben şefaate mezun değilim, siz Âdem oğlunun efendisine gidin; çünkü kıyamet günü yer iki defa kendisine açılacak olan odur; siz Muhammed'e gidin de Rabbiniz katında size şefaat etsin," der. Onlar da bana gelirler. Ben de Cebrail aleyhisselâm'a giderim. Cebrail aleyhisselâm Allahu Teâlâ'ya gider ve:
"Ey Rabbim, ona şefaat için izin ver ve cennetle müjdele, diye niyazda bulunur. Cebrail aleyhisselâm gelerek müjde alır ve O (Resûl-i Ekrem) bir hafta kadar secdeye kapanmış olarak kalır. Sonra Allahu Teâlâ:
"Ey Muhammed, başını secdeden kaldır, söyle sözün işitilecek, şefaat et, şefaatin makbul olacaktır," buyurur. Bunun üzerine o da başını secdeden kaldırır. Rabbisine bakınca yine bir hafta secdeye kapanır. Allahu Teâlâ:
"Ey Muhammed, başını secdeden kaldır, söyle, sözün işitilecek, şefaat et şefaatin makbul olacaktır, buyurur. Resûl-i Ekrem tekrar secdeye kapanmak istediği sırada Cebrail aleyhisselâm koltuklarından tutar. Allahu Teâlâ ondan önce hiç bir peygambere ilham etmediği en güzel duayı ona ilham eder. O şöyle der:
"Ey Rabbim, fahirlenmek için değil, tahdîs nimet olarak söylüyorum, beni Âdemoğullarının efendisi yaptın. Kıyamet günü yer herkesden önce bana yarılacaktır, fahirlenmek yok. San'a ile Eyle arasından daha geniş olan havuzuma herkes uğrayacaktır.
Sonra kendisine:
"Sıddıkları çağır, onlar da dua etsinler," denir. Onlar da şefaat ederler. Sonra:
"Peygamberleri de çağır," denir. Peygamberler de gelir. Bir peygamber peşinde bir cemaat ile gelir. Bir peygamber peşinde beş - altı İtişi ile gelir. Bir peygamber de hiç ümmeti olmadığı halde yalnız gelir. Sonra da:
"Şehitleri çağır, denir. Şehitler de gelir diledikleri kimselere şefaat ederler. Sonra Allahu Teâlâ:
" Ben, merhamet edenlerin en çok merhamet edeniyim, bana şirk koşmayan herkesi cennetime koyun, buyurur ve onlar da gelir cennete girerler. Sonra Allahu Teâlâ:
"Bakın, cehennemde ömründe bir defa olsun hiç amel eden bir kişi var mıdır? buyurur. Onlar da cehennem'de bir adam bulurlar. Ona:
"Ömründe hiç amel yaptın mı? denir. O:
"Hayır, ancak alışverişte insanlara müsamaha eder, kolaylık gösterirdim, der. Bunun üzerine Allahu Teâlâ:
"O, kullanma müsamaha ettiği gibi siz de ona müsamaha edin, buyurur. Sonra cehennemden bir başka adam çıkarılır ve ona:
"Sen dünyada hiç iyilik yaptın mı? diye sorulur. O:
"Hayır, yapmadım, ancak ben çocuğuma şöyle emrettim:
"Ben öldüğüm vakit beni ateşte yakın sonra da öğüdün, göze çekilen sürme (kül) gibi olduğumda beni deniz kenarına götürün ve külümü havaya verin," dedim." der. Bunun üzerine Allahu Teâlâ:
"Niçin böyle yaptın?" diye sorar. Adam:
"Senden korktuğum için," diye cevap verir. Bunun üzerine Allahu Teâlâ:
"En büyük hükümdarın mülkünü düşün, sana o mülkün on katını veriyorum," buyurur. Adam:
"Niçin benimle alay ediyorsun, halbuki sen en büyük hükümdarsın, der." Resûl-i Ekrem devamla:
"İşte kuşluk vaktigülümsediğimin sebebibuidi," buyurur." [1555]
Huzeyfe ve Ebû Hureyre radıyallahu anhuma'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Allahu Teâlâ insanları (Kıyamet günü) bir araya toplayacaktır. Mü'minler, cennet kendilerine yaklaştırılıncaya kadar ayakta duracaklardır. Onlar Âdem'e gelerek:
"Ey babamız, bizim için cennetin açılmasını iste, "diyecekler. Âdem aleyhisselâm:
"Sizi cennetten ancak babanızın hatası çıkarmadı mı? Bu şefaatin sahibi ben değilim; siz, Allah'ın halili oğlum İbrahim'e gidin," diyecekler. (Onlar da kalkıp İbrahim aleyhisselâm'a gideceklerdir.) İbrahim onlara:
"Ben bu şefaatin sahibi değilim, ben ancak geriden geriye halil idim. Siz Allah'ın kendisi ile söyleştiği Musa aleyhisselâm'a gidin," diyecek. Bunun üzerine Mûsâ aleyhisselâm'a gelecekler o da:
"Ben bu işin ehli değilim, siz, Allah'ın kelimesi ve Ruhu olan İsa'ya gidin, "diyecek. İsâ aleyhisselâm da:
"Ben bu işin sahibi değilim, diyecek. Nihayet Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'e gelecekler. O hemen ayağa kalkacak ve kendisine şefaat için izin verilecek, emânetle rahim gönderilerek Sırat Köprüsü'nün sağ ve sol taraflarına duracaklar. Sonra sizin ilk kafileniz Sırat Köprüsü'nden şimşek gibi geçecek," buyurdu. Ben:
"Annem babam size feda olsun, şimşek gibi geçmek ne demektir?" diye sordum. Resûl-i Ekrem:
"Şimşeği hiç görmediniz mi? Göz açıp yumacak kadar bir zamanda nasıl geçip dönüyor. Sonrakiler rüzgârın geçişi gibi geçerler. Daha sonrakiler kuşların geçişi gibi ve insanların koşması gibi geçecekler. Onları böyle koşturan amelleri olacaktır. (Bu sırada) Peygamberiniz de sırat üzerinde durmuş:
"Rabbim, selâmet ver, selâmet ver," diyecek. Nihayet kulların amelleri âciz kalacak, hatta öyle kimse gelecek ki, ancak sürünerek yürüyebilecek. Sıratın iki tarafında asılı çengeller olacak. Bunlar emrolunanı yakalamakla memurdurlar. Bakarsın bazı insanlar tırmalanmış kurtulmuş, bazıları da cehenneme atılmış olacak, buyurdu.
Ebû Hureyre'nin canı kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, cehennemin dibi yetmiş yıllık yol kadar derindir." [1556]
Ebû Hureyre radıyallahu anh'den: Şöyle demiştir:

"Bir gün Peygamberimizle bir davette idik. Etin kol tarafından bir parça peygamberimizin önüne kondu. Resûl-i Ekrem etin bu kısmını severdi. Ondan ön dişleri ile bir lokma aldı, sonra şöyle buyurdu:
"Ben, kıyamet gününde insanların efendisiyim. Bunun sebebini bilir misiniz?" buyurdu ve şöyle devam etti:
"Bütün insanları Allahu Teâlâ kıyamet gününde düz ve geniş bir alanda toplayacaktır ki, çağıran, sesini hepsine duyurabilecek, göz hepsini görebilecektir. Bir de güneş insanlara o kadar yaklaşacak ki, artık mahşer halkının hüzün ve meşakkati dayanılamayacak bir hal alacak. Bunun üzerine mahşer halkı birbirlerine :
"Başınıza gelen şu felâketi görmüyor musunuz? Kurtulmanız için Allahu Teâlâ'ya delâlet edecek bir şefaatçi arasanıza?" diyecekler. Bunun üzerine içlerinden bazısı bazısına:
"Haydi babanız Âdem aleyhisselâm'a baş vurunuz," demesi üzerine, mahşer halkı Âdem aleyhisselâm'a gelecek ve:
"Ey Âdem, sen insanların babasısın, Allahu Teâlâ seni kudret eli ile yarattı, kendi ruhundan sana ruh verdi ve sana secde etmelerini meleklere emretti. Ve seni cennette iskân etti. Allahu Teâlâ'ya hakkımızda şefaat dilemez misin? Halimizi ve karşılaştığımız şu musibeti görmüyor musun?" diyecekler. Âdem aleyhisselâm da:
"Rabbim Teâlâ bugün öyle öfkelidir ki, şimdiye kadar böyle bir gadab etmemiş, bundan sonra da bu türlü gadab etmez. O bana cennetteki ağaçtan yemeyi yasak etti de, ben o meyveden yiyip Allah'a âsi olmuştum. Nefsi, nefsî, nefsî, siz başka bir şefaatçi arayınız; Nûh aleyhisselâm'a gidiniz," diyecek. Onlar da Nûh aleyhisselâm'a giderek:
"Ey Nûh, sen, yeryüzündeki insanlara gönderilmiş peygamberlerin birincisisin. Allahu Teâlâ sana, "Çok şükreden kul" dedi. İçinde bulunduğumuz hali görmüyor, karşılaştığımız şu faciayı bilmiyor musun? Allahu Teâlâ'ya hakkımızda şefaat etmeyecek misin?" diyecekler. Nûh aleyhisselâm da:
"Bugün Rabbim Teâlâ'nın celâl sıfatı öyle tecelli etmiştir ki, şimdiye kadar benzeri görülmemiş ve bundan sonra da görülmeyecektir. Ben vaktiyle milletimin helaki için dua etmiştim. Nefsi, nefsi, nefsi. Siz başka bir şefaatçi arayınız. İbrahim aleyhisselâm'a gidiniz, diyecek. Onlar da İbrahim aleyhisselâm'a gidip:
"Ey İbrahim, sen, Allah'ın peygamberi ve yeryüzünde Allah'ın dostusun. Rabbin Teâlâ'ya hakkımızda şefaat eyle. Şu acıklı halimizi görmüyor musun? diyecekler. İbrahim aleyhisselâm da:
"Rabbim Teâlâ, bugün öyle bir gadaba geldi ki, ne bundan önce böyle bir gadab etmiştir, ne de bundan sonra böyle bir gadab eder. Ben üç yerde yalan söylemiştim, (bu yüzden kendimi düşünüyorum) nefsî, nefsi, nefsi; siz benden başka bir şefaatçi arayınız, Mû-sâ peygambere gidiniz, diyecek. Onlar da Musa aleyhisselâm'a gelecekler ve:
"Ey Musa, sen Allah'ın peygamberisin, hem de Allahu Tealâ seni risâlet ve kelâmiyle diğer insanlar üzerine üstün kılmıştır. Bize Rabbin katında şefaat et, içinde bulunduğumuz yürekler parçalayıcı halimizi görmüyor musun? diyecekler. Mûsâ aleyhisselâm da onlara:
"Rabbim Teâlâ bugün son derece öfkelidir. Öyle ki, ne bu ana kadar böyle öfkelenmiş ve ne de bundan sonra öfkelenir. Ben, öldürmekle emrolunmadığım bir adamı (kazara) öldürmüştüm. Nefsî, nefsi, nefsi. Siz, benden başka bir şefaatçi arayınız. İsa peygambere gidiniz, diyecek. Onlar da kalkıp İsa aleyhisselâm'a varacaklar ve:
"Ey İsâ, sen Allah'ın Resulü ve Allah tarafından Meryem'e ilka olunan kelimesi ve bir ruhsun. Beşikte iken insanlarla konuştun. Rabbin Teâlâ'ya hakkımızda şefaat et. İçinde bocaladığımız şu acıklı halimizi görmüyor musun?" diyecekler. İsâ aleyhisselâm onlara;
"Bugün Rabbim Teâlâ öyle bir gadaba gelmiştir ki, ne bundan önce böyle bir gadab etmiştir, ne de bundan sonra böyle bir gadab eder, diyecek ve günah zikretmeyecek. O da:
"Nefsî, nefsî, nefsî, siz başka bir şefaatçi bulunuz; Muhammed aleyhisselâm'a baş vurunuz," diyecek. Onlar da bana gelerek:
"Ya Muhammed, sen Allah'ın peygamberi ve Nebilerin sonuncususun. Allahu Teâlâ senin geçmiş ve gelecek bütün günahlarını bağışlamıştır. Rabbin Teâlâ katında bize şefaatçi ol. İçinde bulunduğumuz bu hali ve bize erişen bu felâketi görmüyor musun?" diyecekler. Bunun üzerine ben de hemen Arş'ın allına varıp Allahu Teâlâ'ya secdeye kapanacağım. Sonra secdede, Allahu Teâlâ benden önce hiç bir peygambere ilham etmediği en güzel hamd ve senayi bana ilham edecek. Ben Allahu Teâlâ'ya hamd-ü sena edeceğim. Sonra Allahu Teâlâ bana:
"Ya Muhammed, başını secdeden kaldır, iste, istediğin verilecek. Şefaat et, kabul edilecektir," buyurur. Ben de başımı secdeden kaldırıp:
"Ya Rabbi ümmetimi, ya Rabbi ümmetimi, ya Rabbi ümmetimi, diyeceğim. Bana:
"Ya Muhammed, ümmetinden hesaba çekilmeyecek olanları, cennet kapılarının sağındakinden cennete koy. Onlar, cennetin bundan başka diğer kapılarında da insanlara ortaktırlar, buyuracaktır," dedi." Sonra Resûl-i Ekrem:
"Canımı kudret elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, cennetin kapı kanatlarından iki kanadın arası Mekke ile Hacer yahut Mekke ile Busrâ arası kadar geniştir," buyurdu.[1557]
Enes İbn Mâlik radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem:
"Şefaatim, ümmetimden büyük günah işleyenler içindir."[1558], buyurmuştur.
Abdullah İbn Ömer radıyallahu anhuma'den : Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Şefaat ile ümmetimin yansının cennete girmesi arasında muhayyer bırakıldım da şefaati seçtim. Zira şefaat daha umumî ve kifayetlidir. Şefaat önde giden iyiler için değil, günahkâr, hata işleyenler ve günaha düşenler içindir."[1559]

ÜÇÜNCÜ EMÎR: CEHENNEM VE CEHENNEM İLE İLGİLİ HUSUSLAR BEYANINDA

Allah hepimizi lutüf ve keremi ile cehennemden muhafaza buyursun.

Enes radıyallahu anh'den: şöyle demiştir:
"Resûl-i Ekrem'in çoğunlukla duası şöyle idi:
"Rabbimiz, bize dünyada iyiyi, âhirette de iyiyi ver, bizi ateşin azabından koru." [1560]
İbn Ömer radıyallahu anhuma'den: Şöyle demiştir: "Resûl-i Ekrem bir hutbe îrad ederek:
"İki büyük şeyi, cennet ile cehennemi unutmayınız," buyurdu sonra gözlerinden akan yaşlar sakalını ıslatıncaya kadar ağladı, sonra da:
"Muhammed'in nefsini kudret elinde bulunduran Allah'a yemin ederim ki, âhiretle ilgili bildiğimi bilseydiniz ağlayarak yollara düşer, başınıza toprak saçardınız," buyurdu." [1561]
Ömer b. el-Hattab radıyallahu anh'den rivayete göre şöyle demiştir:
"Cebrail aleyhisselâm Resûl-i Ekrem'e mutadı dışındaki bir vakitte gelince, Resûl-i Ekrem:
" Ey Cebrail, sana ne oldu ki rengini değişmiş görüyorum?" dedi. Cebrail aleyhisselâm:
*"Allahu Teâlâ cehennemin körüklenmesini emretmedikce sana gelmedim," dedi. Resûl-i Ekre*m:
"Ey Cebrail, bana cehennemi anlat," dedi. Cebrail aleyhisselâm:
"Allah Tebâreke ve Teâlâ emretti cehennem bin yü yandı ve ağardı. Sonra tekrar emretti, kızarınc aya kadar bin yıl daha üzerinde ateş yakıldı. Sonra yine emretti, karanncaya kadar bin yıl daha yandı. Halen simsiyah duruyor; kıvılcımları asla parlamaz ve alevi hiç sönmez. Seni hak peygamber gönderen Allah'a yemin ederim ki, cehennemden iğne deliği kadar bir pencere dünyaya açılsa, onun hararetinden yeryüzünde olan her canlı ölürdü. Seni hak peygamber gönderen Allah'a yemin ederim ki, eğer cehennem hazinedarlarından biri dünyaya görünse, onun pis kokusu, çirkin ve vahşî suratından onu gören herkes ölürdü. Seni hak peygamber gönderen Allah'a yemin ederim ki, Allahu Teâlâ'nın Kur'an-ı Kerîm'de bildirdiği cehennemlilere vurulacak zincir halkalarından biri dünyada bir dağın üzerine konsa dağ parça parça olur ve halka yerin dibine kadar batardı", dedi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:
"Yeter, ey Cebrail, kalbimi parçalama, nerde ise kalbim duracak," buyurdu. Ravi diyor ki: "Resûl-i Ekrem Cebrail aleyhisselâm'ı ağlar görünce:
"Ey Cebrail, Allah katındaki bunca derecene rağmen ağlıyor musun?" buyurdu. Cebrail aleyhisselâm:
"Bana ne oldu ki ağlamayayım? Hiç kimse sonunu bilmiyor, ben de akıbetimin ne olacağım bilmiyorum. Ne bileyim, belki Allah beni de Hârût ve Mârut gibi ibtilâ eder, dedi. Bunu dinleyen Resûl-i Ekrem de Cebrail ile birlikte ağladılar. Öyle ki onlara şöyle nida edildi:
"Ey Cibril ve ey Muhammed, Allah sizi İsyandan emin kıldı. Bunun üzerine Cebrail aleyhisselâm göklere yükseldi Resûl-i Ekrem de dışarı çıktı., Uğradığı bir yerde Ensâr'dan bazı kimseler oynaşıp gülüşüyorlardı. Resûl-i Ekrem:
"Önünüzde cehennem dururken gülüyor musunuz? Eğer benim bildiğimi bilseydiniz az güler çok ağlardınız; yemez içmez dağlara çıkarak ağlar ve Allah'a yalvarırdınız," buyurdu. Bunun üzerine Allahu Teâlâ:
"Ey Muhammed, kullarımı ümitsizliğe düşürme; ben seni zorlaştırıcı değil, kolaylaştırıcı ve müjdeleyici olarak gönderdim," buyurdu. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:
"Aşırı gitmeyin, mutedil olun," buyurdu." [1562]
Enes İbn Mâlik radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem Cebrail aleyhisselâm'a:
"Ne oluyor, Mikâil'in yüzünün güldüğünü hiç görmedim," diye sordu. Cebrail aleyhisselâm:
"Cehennem yaratılalı beri Mikâil gülmemiştir," dedi."[1563] Enes İbn Mâlik radıyallahu anh'den:
Resûl-i Ekrem:
"Doğrusu sizin bu ateşiniz cehennem ateşinin yetmiş cüz'ünden bir cüzdür. Eğer o, iki kere su ile yıkanmamış olsaydı ondan faydalanamazdınız. Ve o, kendisini, bir daha cehenneme iade etmemesi için Allah'a yalvarır."[1564], buyurmuştur.
Ebû Hureyre radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Sizin (şu dünya) ateşiniz, cehennem ateşinin yetmiş cüz'ünden bir parçadır," buyurdu. Ashâb tarafından:
"Ya Resûlallah, dünya ateşi kâfidir," denildi. Resûl-i Ekrem:
"Cehennem ateşi dünya ateşleri üzerine altmış dokuz derece fazla kılınmıştır; bunlardan herbirinin harareti, bütün dünya ateşinin harareti gibidir," buyurdu.[1565] Ahmed, "Sahih"inde İbn Hibban ve Beyhaki, *"İki defa denize atılmıştır. Böyle olmasaydı Allah hiç kimseyi ondan faydalandırmazdı."* sözünü ziyâde etmişlerdir.[1566] Ahmed'in, râvileri sahih râviler olan rivayetinde, *"Doğrusu bu ateş, cehennem ateşinin yüz cüzünden bir parçadır."*[1567], buyurulmuştur. Ebû Yâlâ'nın hasen sened ile rivayeti de, *"Eğer bu mescidde yüz bin veya daha fazla insan olsa da içlerinde cehennemlilerden biri bulunup nefes alsa, onun nefesi mescidin içindekilerle birlikte mescidi de yakardı."*[1568], şeklindedir.
Ebû Hureyre radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Allahu Teâlâ cennet ve cehennemi yarattığı vakit, Cebrail'i cennete gönderdi ve:
"Cennete ve cennettiler için orada hazırladıklarıma bak," buyurdu. Cebrail geldi cennete ve Allah'ın cennettiler için hazırladıklarına baktı, geriye döndü ve:
"İzzetine yemin olsun ki, onu duyan herkes oraya girer," dedi. Allahu Teâiâ emretti ve cennetin etrafı şiddetlerle (engellerle) donatıldı. Allahu Teâlâ Cebrail'e:
"Cennete dön, orada cennetlilere hazırladığıma bak," buyurdu. Cebrail cennete dönüp etrafının birtakım engellerle kuşatıldığını gördü, geri dönünce:
"İzzet ve ululuğun hakkı için, korkarım oraya hiç kimse giremeyecektir," dedi. Allahu Teâlâ ona:
"Cehenneme git, ona ve orada cehennemlilere hazırladıklarıma bak," buyurdu. Cebrail cehenneme gitti, bazısının

bazısı üzerine binđiğini (birbirine karışmış dehşetini) görüp döndü ve:
"İzzetine yemin ederim ki, onu duyan hiç kimse oraya girmez," dedi. Allahu Teâlâ emredip cehennemin etrafı şehvetlerle donatıldı, bunun üzerine Cebrail'e:
"Şimdi dön, cehenneme bak," buyurdu. Cebrail cehenneme dönüp etrafının şehvetlerle donatılmış olduğunu görünce:
"Korkarım hiç kimse ordan kurtulamayıp hepsi oraya girecektir," dedi." [1569]
Alkame'nin İbn Mesûd radiyallahu anh'den rivayetinde, İbn Mesûd:
"O gölgenin açtığı herbir kıvılcım konak gibi büyüktür." [1570]âyet-i kerime'nin tefsiri ile ilgili olarak, "Dikkat edin, ben ağaç gibidir demiyorum, kal'a ve şehirler gibidir diyorum." demiştir." [1571]
Ebû Saîd radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem:
"Veyl, cehennemde bir deredir ki, oraya atılan kafir kırk yılda ancak dibini bulur." [1572]Tirmizi'nin de aynı mealde bir rivayeti vardır.[1573]
Ali radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem:
"Hüzün kuyusundan veya hüzün deresinden Allah'a sığının," buyurdu. Ashâb tarafından:
"Ya Resûlallah, hüzün kuyusu veya hüzün deresi nedir?" sorulunca, Resûl-i Ekrem;
"Cehennemde bir deredir ki, günde yetmiş kere cehennem ondan Allah'a sığınır. Burasını Allah, riyakâr kurralar -okuyucular- için hazırlamıştır." [1574]İbn Mâce ve Tirmizî'nin de aynı mealde rivayetleri vardır. [1575]
Âta b. Yesâr radıyallahu anh'den rivayete göre şöyle demiştir: *"Cehennemde yetmişbin dere vardır. Her derede yetmişbin yol vardır. Her yolda yetmişbin oda vardır ve her odada cehennemlilerin yüzünü yiyen, ısıran yılanlar vardır."* Demiştir.[1576]
Resûlullah'ın Ashâb'ından olan Nefir b. Mücib de şöyle demiştir:
"Cehennemde yetmişbin dere vardır. Her derede yetmişbin yol vardır. Her yolda yetmişbin ev vardır. Her evde yetmişbin oda vardır. Her odada yetmişbin kuyu vardır. Her kuyuda yetmişbin yılan vardır. Her yılanın ağzında yetmişbin akreb vardır. Kâfir veya münafık bunların hepsi ile azâb olur." [1577]
Resûl-i Ekrem:
"Büyük bir taş cehennemin kenarından atılır tfa yetmiş yılda dibini bulamaz." buyurdu. Hz. Ömer:
"Cehennemi çok hatırlayın; çünkü onun harareti şiddetlidir, kuyusu derindir ve kamçılan demirdendir, dedi." [1578] Ebû Mûsâ el-Eş'arî radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem:
"Eğer bir taş cehenneme atılsaydı dibine inmek için yetmiş yıl düşerdi."[1579], buyurmuştur.
Ebû Hureyre radıyallahu anh'den rivayete göre şöyle demiştir:
"Bir gün Resûl-i Ekrem'le birlikte bulunduğumuz sırada bir gümbürtü duyduk. Resûl-i Ekrem:
"İşittiğiniz gümbürtünün ne olduğunu biliyor musunuz?" buyurdu. Biz de:
"Allah ve Resulü daha iyi bilir," dedik. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:
"Bu, yetmiş yıldan beri cehenneme atılmış bir taştır, bugüne kadar durmadan yuvarlanıyordu. Nihayet cehennemin dibine düştü. Şimdi gürültüsünü işitmiş bulunuyorsunuz," buyurdu." [1580]
Taberâni'nin Ebû Said el-Hudri radıyallahu anh'den rivayetine göre şöyle demiştir:
"Resül-i Ekrem bir ses duydu ve ondan ürktü. Cebrail aleyhisselâm kendisine gelince ona:
"Ey Cebrail, bu ses ne idi?" diye sordu. Cebrail aleyhisselâm:
"Bu, yetmiş seneden beri cehennemin kenarında cehenneme düşen bir taştır. İşte şimdi dibine düştü. Allahu Teâlâ onun sesini sana duyurmak istedi," dedi. Resûl-i Ekrem'in bundan sonra ölünceye kadar dişleri görülecek şekilde güldüğü görülmedi." [1581]
Abdullah İbn Amr radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem:
"Çanak kadar bir taş parçasına işaret ederek:
"Eğer bunun gibi bir şey gökten yere bırakılsa -ki gökle yer arası beşyüz yıllık mesafedir- akşam olmadan önce yere düşerdi. Eğer bu parça (cehennemdeki) zincirin başından cehenneme atılsa, dibini bulamadan gece gündüz kırk yıl yuvarlanırdı."[1582], buyurmuştur.
Ebû Said el-Hudri radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Eğer cehennemin demir tokmağı yere konsa da insanlar ve cinler onun başına toplanıp onu yerinden oynatmak isteseler yapamazlardı." [1583]
Yine Resûl-i Ekrem:
"Eğer cehennemin demir tokmaklarından biri ile dağlara vurulsa, dağlar kül haline gelirdi."[1584], buyurmuştur.
Yine Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Doğrusu cehennem taşlarından bir taş dünya dağlarına atılsa, dağ erirdi. Her insanla beraber bir taş ve bir de şeytan vardır." [1585]
Abdullah İbn Amra radıyallahu anhuma'dan rivayete göre, Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Yedi kat yerin her katının arası beşyüz yıllık mesafedir. Birinci kat balığın sırtmdadır. Balık, tas üzerinde taş da bir meleğin elindedir. İkinci kat rüzgâr hapishanesidir. Allahu Teâlâ Ad milletini helak etmek istediği vakit rüzgâra Müvekkel meleğe, onları helâk edecek rüzgârı esdirmeği emretti. Melek:
"Ya Rab, öküzün burnundan çıkan nefes kadar rüzgâr esdire-ytm mi? dedi. Cebbar olan Tebâreke ve Teâlâ

hazretleri ona:
"Bu takdirde yer ve üzerinde olan her canlıyı helak edersin, bir yüzük gözü kadar esdir yeter," buyurdu. İşte Allahu Teâlâ'nın: *"Onların üzerine uğradığı her şeyi bırakmayıp toza çeviren kuru bir rüzgâr gönderdik."* **[1586]** *buyurduğu budur. Üçüncü kat yerde cehennem taşları vardır. Dördüncü kat yerde cehennem kibritleri vardır,"* buyurdu. Ashâb:
"Ya Resûlallah, cehennemin kibriti var mıdır?" diye sordular. Resûl-i Ekrem:
"Evet, vardır. Canımı kudret elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, cehennemde kibritten öyle dereler vardır ki, yüksek dağlar içine atılsa, erirdi. Beşinci kat yerde cehennem yılanları vardır.
Onların ağızları iki dağ arası gibi geniştir. Kâfirleri bir ısırışta bütün etlerini sıyırırlar. Altıncı kat yerde cehennem akrebiери vardır. En küçük akreb katır gibidir. Onlar kâfirleri sokarlar, her sokuşta verdikleri acı cehennem azabını unutturur. Yedinci kat yerde şeytan demir iplerle bir eli önüne bir eli ardına bağlı olarak durur. Allahu Teâlâ dilediği vakit onu serbest bırakır." [1587]
Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Muhakkak cehennemde deve boynu büyüklüğünde yılanlar vardır. Onlardan biri (bir kimseyi) bir defa ısırınca, o kimse o ısırmanın yanmasını yetmiş sene duyar. Yine cehennemde katır gibi akrebler vardır. Onlardan biri bir kişiyi soktuğu vakit kırk yıl acısını duyar." [1588]
Ebû Saîd el-Hudrî radıyallahu anh, *"Erimiş maden gibi yüzleri kavuran..."* [1589] âyet-i kerîme'sinin tefsirinde, Resûl-i Ekrem:
"Zeytin yağının tortusu gibi, yüzüne yaklaştırıldığı vakit yüzünün derisi oraya dökülür." [1590], buyurmuştur.
Ebû Hureyre radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Muhakkak onların başlarına kaynar su dökülür de bu su beyinlerinden geçerek karınlarına iner. Böylece bağırsakları kaynar ve ayaklarından akar gider. Sonra döner yine eskisi gibi olur." [1591]
Dahhak, "Hamim, Allahu Teâlâ'nın yer ve gökleri yarattığı günden beri, kâfirlerin başlarına dökülüp onlara içirileceği güne kadar kaynatılmaktadır." demiştir.[1592] Bazılarına göre de:
"Hamım, cehennemlilerin gözlerinden akarak cehennem havuzlarında toplanan ve sonra da onlara içirilen sudur." demişlerdir. [1593] Daha başka görüşler de vardır. Allahu Teâlâ'nın,
"Kaynar su içirilir de bağırsaklarını parça parça eder." **[1594]**, buyurduğu budur.
Ebû Umâme radiyallahu anh, Resûl-i Ekrem'in, *"Orada kendisine irinli su içirilecektir. Onu yudum yudum alacak..."* [1595] âyet-i kerîme'sinin tefsirinde: *"Bu irinli su ağzına yaklaştırıldığında onu iğrenecek, ağzına yaklaştığında ise yüzünü kavurur ve başının eti dökülür. Onu içtiğinde bağırsaklarını parça parça eder, öyle ki, bağırsakları ardından çıkarlar."* buyurduğunu rivayet etmiştir. Allahu Teâlâ buyuruyor:
"Kaynar su içirilir de bağırsaklarını parça parça eder." [1596] Yine Allahu Teâlâ buyuruyor:
"Onlar yardım istediklerinde, erimiş maden gibi yüzleri kavuran bir su kendilerine sunulur. Bu ne kötü bir içecektir." [1597]
Ebû Saîd radıyallahü anh'den: Resûl-i Ekrem:
"Cehennemlilerin vücudlarından eriyerek akan su ve irinden bir kova dünyaya döküleydi bütün insanları korkuturdu." [1598] buyurmuştur.
Hadisde geçen Gassak -irin -:
"İşte bu kaynar su ve irini tatsınlar." **[1599]**; *"Orada, serinlik bulamayacaklar, kaynar su ve irin dışında bir içecek tadamayacaklardır."* [1600] âyet-i celîle'lerinde geçmektedir.
Gassâk hakkında ihtilâf edilmiştir. Bazılarına göre Gassâk, kâfirlerin deri ve etlerinden akan irindir ki, bunu İbn Abbâs radıyallahu anh söylemiştir. İbrahim, Katade, Atiyye ve Ikrime'ye göre de kâfirlerin vücudundan akan kan ile karışık irindir. Kâb ise, "O, cehennemde bir gözedir. Oraya akrep, yılan ve diğer zehirli hayvanların zehirleri akarak toplanır. Cehennemliyi bir defa oraya daldırıp çıkarırlar, deri ve eti kemikten ayrılıp dökülür de ayaklarına takılır, yürüdükçe etlerini ve derisini sürükler gider[1601], demiştir.
İbn Abbas radıyallahu anhuma'den rivayete göre :
"Resûl-i Ekrem: *"Allah'tan, sakınılması gerektiği gibi sakının, sizler ancak müslüman olarak can verin."* [1602] âyetini okuyunca:
"Eğer zakkûm'dan bir damla dünyaya damlasa dünyada yaşayanların yiyeceklerini ve ağız tadlarını bozardı. Ya yiyeceği tamamen zakkum olanın hali nedir?" buyurdu." [1603]
Diğer rivayet de, *"Ya zakkumdan başka yiyeceği olmayanın hali nice olur?"* şeklindedir.
İbn Abbas radıyallahu anhuma, âyetinin tefsirinde: "Gussa, boğaza takılıp ne ileri ve ne de geri giden bir dikendir." demiştir.[1604]
Ebû Hureyre radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem:
"(Kıyamet günü) kafirin İki omuzu arası sür'atli bir süvari yürüyüşü ile üç günlük mesafedir." [1605], buyurmuştur.
Ebû Hureyre radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"(Kıyamet günü) kâfirin dişi Uhud dağı gibidir- Baldırı ise Beyzâ dağı gibidir. Cehennemdeki oturağı, Kudeyd ile [1606]

Mekke arası kadardır. Vücudunun kalınlığı da Cebbâr'ın arşını ile kırk iki arşındır." Tirmizî, İbn Hibban ve Hâkim'in de benzer rivayetleri vardır.[1607]
Resûl-i Ekrem:
"Cehennemlilerin cehennemde vücudları büyür ve genişler. Öyle ki, onlardan birinin kulak yumuşağı ile omuzunun arası yediyüz yıllık mesafede olur. Vücudunun kalınlığı yediyüz arşına ulaşırken dişi de Uhud dağı gibi olur."[1608], buyurmuştur.
Mücahid diyor ki: İbn Abbas radıyallahu anhuma:
"Cehennemin genişliğini biliyor musun?" diye sordu. Ben:
"Hayır," bilmiyorum, dedim. O:
"Evet, vallahi sen bilmiyorsun; cehennemlilerden birinin kulak yumuşağı arası ile omuz arası yetmiş yıllık mesafedir. Orada kan ve irin dereleri akar," dedi. Ben:
"Nehirler mi?" diye sordum, o:
"Hayır, belki dereler," diye cevap verdi.[1609]
Ebû Saîd radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Allahu Teâlâ buyuruyor: "Orada dişleri sırıtıp kalır."[1610] *"Yâni ateş onu kavurur da üst dudağı başının yarısına, alt dudağı da göğsüne yapışır."* **[1611]**
Hafız el-Münzirî diyor ki: "Bu ümmetten bazılarının vücutlarının kâfirlerin vücutları gibi büyüyeceği hakkında haber vârid olmuştur. İbn Mâce, Hâkim ve diğerlerinin Abdullah b. Kays'den rivayetlerinde, şöyle demiştir: "Ben bir gece Ebû Burde'nin yanında bulunuyordum. Yanımıza Haris b. radıyallahu anh geldi ve o gece bize Resûl-i Ekrem'in şöyle buyurduğunu haber verdi:
"Ümmetimden şefaatımla Mudar kabilesinden daha çok insan cennete girer. Ümmetimden cehennem'de öyle büyüyeni de olur ki, cehennemin zaviyelerinden biri olur." [1612]
Numan b. Beşîr radıyallahu anh'den rivayete göre, "Resûl-i Ekrem'in şöyle buyurduğunu işittim" demiştir:
"Kıyamet günü cehennemlilerin azâb yönünden en hafif ceza göreni o kimsedir ki, onun iki ayağı altının çukurlarına iki ateş parçası konulacak, bunların etkisiyle onun bakır tencere ve kumkuma gibi kaynatacaktır."[1613]
Müslim'in rivayeti, *"(Kıyamet günü) cehennemlilerin azâb yönünden en hafif ceza görecek olanı, ateşten iki nalini ve iki de nalin bağı olan kimsedir ki, bakır tencerenin kaynaması gibi, onun da beyni kaynar. Cehennemlilerin en hafif ceza göreni olduğu halde, hiç kimsenin kendisi gibi şiddetli azâb görmediğini sanır."* [1614]şeklindedir.
İbn Abbas radıyallahu anhuma'den: Resûl-i Ekrem:
"Cehennemliklerin azab yönünden en hafif ceza görecek olanı Ebû Talib'dir. O dahi iki nalin giyecek, onlardan dimağı kaynayacaktır."[1615], buyurmuştur.
Semure b. Cûndüb radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Onlardan (cehennemlilerden) bazılarını ateş topuklarına kadar, bazılarını diz kapaklarına kadar, bazılarını beline kadar, bazılarını boğazına kadar ve bazılarını da boyun kemiğine kadar alır." [1616]
Ebû Hureyre radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem:
"Cehennemin er cehenneme sevkedildikleri zaman, cehennem onları karşılar ve hararet ve alevini onların üzerine öyle gönderir ki, kemiklerin d eki eti sıyırarak topuklarına indirir."[1617], buyurmuştur.
Ömer b. el-Hattab radıyallahu anh'den rivayete göre, müşarünileyh:
"Derilerinin her yanışında, azabı tatmaları için, başka derilerle değiştireceğiz." [1618]âyetini okudu ve:
"Ey Ka'b, bu âyetin tefsirinden bana haber ver; doğru söylersen seni tasdik ederim, yalan söylersen sözünü iade ederim," dedi.
Kâb:
"İnsanoğlunun derisi yakılır, aynı saatte yenilenir veya böylece günde altıbin kere derisi yenilenir," dedi. Bunun üzerine Hz. Ömer:
"Doğru söylüyorsun, diyerek onu tasdik etti." [1619]
Hasan-ı Basrî de bu âyetin tefsirinde şöyle demiştir:
"Ateş onları her gün yetmişbin kere yer; onları her yiyişinde, onlara, "Geri gelin," denir ve eskisi gibi olurlar."[1620]
Enes radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Cehennemlilerden olup dünya ehlinin en çok nimete mazhar olanlarından biri kıyamet günü getirilir cehenneme bir defa daldırılır, sonra kendisine:
"Ey Âdemoğlu, hiç iyilik gördün mü? Sana hiç nimet uğradı mı?" diye sorulur. O:
"Hayır, vallahi ya Rabbi, hiç bir nimet görmedim ve hiç bir iyiliğe mazhar olmadım," der. Cennetlilerden dünyada en çok sıkıntı çeken birisi getirilir, cennete bir defa daldırılır. Sonra kendisine:
"Ey Âdemoğlu, hiç kötülük gördün mü? Sana hiç sıkıntı ve keder uğradı mı? diye sorulur. O da:
"Hayır, vallahi ya Rabbi, bana hiç bir kötülük uğramadı ve ben hiç bir sıkıntı görmedim, der." **[1621]**
Enes İbn Mâlik radiyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Cehennemlilere ağlamak gönderilir de yaşları kesilinceye kadar ağlarlar. Sonra yüzlerinde hendekler meydana gelinceye kadar kan ağlarlar. Eğer oraya gemiler gönderilse gemiler orada yürürlerdi, yüzerlerdi." [1622]

Yine Resûl-i Ekrem:
"Ey insanlar, ağlayınız, ağlayamazsanız ağlar gibi yapınız; zira cehennemliler cehennemde öyle ağlayacaklardır ki, yaşları yanaklarından aşağı ırmaklar gibi akacaktır. Nihayet yaşları kesilince kan ağlayacaklar ve gözleri yara bere haline gelecektir."[1623] buyurmuştur.[1624]

DÖRDÜNCÜ EMÎR: CENNET VE CENNET NİMETLERİ BEYANINDA

Cabir radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Cennetin kokusu bin yıllık mesafeden alınır. Vallahi onun kokusunu anne ve babasına âsi olanla akrabası ile münâsebeti kesen alamaz." [1625]
Ali radıyallahu anh'den rivayete göre; müşarünileyh:
"*Sakınanları o gün Rahman'ın huzurunda O'na gelmiş konuklar olarak toplarız; suçluları suya götürür gibi cehenneme süreriz."*[1626] âyetinden Resûl-i Ekrem'e sorarak:
"Ya Resûlallah, vefd -konuk- ancak binmek değil mi?" dedim. Resûl-i Ekrem:
"Canımı kudret elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, onlar mezarlanndan çıktıkları vakit kanatları olan beyaz develerle karşılanırlar. Develerin sırtlarında altından eyerler vardır. Nalinlerinin kayışı ışık gibi parlar. Her adımı, gözün gördüğü mesafeye kadar uzanır. Böylece cennet kapısına gelirler. Orada altın levhalar üzerinde kızıl yakuttan halkalar vardır. Ayrıca cennet kapısında, kökünden iki göze fışkıran bir de ağaç vardır. Onlar o iki gözenin birinden içtiklerinde yüzlerinde nimetin parıltısı ceryan eder. Diğerinden abdest aldıklarında saçları asla keçeleşmez ve güzelliği bozulmaz. Yakuttan olan halkayı altın levhaya vururlar, halkanın çıkardığı güzel sesi duyaydın ey Ali. Bu ses her güzel huriye ulaşır ve böylece o, eşinin geldiğini anlar da onu bir telaşdır alır. Hemen hizmetçisini gönderir, kapıyı açar. Eğer Allah, bu geleni ona tanıtmamış olsaydı, onda gördüğü güzellik ve parlaklık sebebiyle hemen ona secdeye kapanırdı. Hizmetçi ona:
"Ben senin hizmetçinim, emrine verildim," der. O da onun peşinden giderek eşinin yanına gelir. Hurilerden olan bu eşi acele ile çadırından çıkarak onun boynuna sarılır ve:
"Benim sevgilim sen, senin sevgilin de benim. Ben razıyım asla sana küsmem. Ben gencim asla kocalmam. Ben ebedîyim senden asla ayrılmam," der. Adam bir eve girer ki, tabanından tavanına kadar yüzbin arşındır. Yeşil, kızıl ve sarı inci ve yakut taşlarından yapılmıştır. Hiç birinin rengi diğerine benzemez. Doğruca köşküne gelir. Orada birçok taht vardır, her tahtın üzerinde yetmiş yatak, yatağın üzerinde yetmiş zevce, her zevcenin üzerinde yetmiş kat elbise vardır. Bunların dışından kemiklerinin içindeki ilik görülür. Köşklerin altında safi ve temiz sular akar. Bir kısmı tadı bozulmamış ve ineğin memesinden çıkmamış süt, bir ırmak da arının karnından çıkmayan arı bal. Bir ırmak da içenlere zevk veren şerbet. O öyle bir şarabtır ki, insanların ayaklan ile çiğneyip suyunu çıkardıkları üzümden değildir. Onların canları yemek istediği vakit, beyaz kuşlar kanatlarını açarak önlerine gelir, diledikleri yan ve renklerinden yer, karınlarını doyururlar. Sonra kuş canlanır ve uçar gider. Meyveler dallarında aşağı doğru sarkmış olarak bekler. Canları meyve istediğinde dallar önlerine eğilir, istedikleri meyveden istedikleri kadar yerler. Allahu Teâlâ'nın:
*"İki cennetin meyvelerini de kolayca toplarlar."****[1627]*** *âyetinin anlamı budur. Ayrıca yanlarında inci gibi parlak hizmetçiler de vardır."*
Ebû Hureyre radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem:
"Canımı kudret elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, cennetin kapı kanadlarından iki kanadı arası, Mekke ile Hecer, yahut Mekke ile Busrâ arası kadar geniştir."[1628], buyurmuştur.
Resûl-i Ekrem:
"Ölü, içinde öldüğü elbise ile dirilir."[1629], buyurmuştur. Hafız el-Münziri, "Bu elbiseden murad, amelidir. Nitekim diğer hadîsde, *"İnsanlar öldükleri gibi dirilirler."* buyurulmuştur. Buradaki elbiseden muradın kefen olduğunu söyleyen sözü bir değer taşımaz; çünkü insan, öldükden sonra kefenlenir." Zira sahih hadisde insanların mahşer yerine çıplak olarak gelecekleri bildirilmiştir.
Diğer rivayette şöyle buyurulmuştur:
"Rableri ne karşı gelmekten sakınanlar bölük bölük cennete götürülürler. Cennetin kapılarına geldiklerinde orada kökünden iki pınar akan bir ağaç görürler. Sanki emrolunmuş gibi önce bu pınarlardan birine uğrar ondan içerler; böylece içlerinden her çeşit kötü duyguları, rahatsızlıkları kaybolur gider. Sonra ikinci pınara gider orada da yıkanırlar; böylece cennetin nimetlerinin parlaklığı üzerlerinde belirir, bundan sonra artık bir daha vücudları değişmez; yağla yağlanmış gibi saçları bir daha kirlenmez ve keçeleşmez. Sonra cennetin Hâzinine giderler. Bekçiler onlara:
"*Selâm size, hoş geldiniz, temelli olarak buraya girin, derler. Sonra onları gençler karşılar, dünyadaki hizmetçiler etraflarında döndükleri gibi, onlar da etrafında dönerler ve:*
"Allahu Teâlâ'nın size hazırladığı bu nimetlerden ötürü size müjdeler olsun, derler. Sonra bu hizmetçilerden biri, adamın Hurilerden olan eşine gider ve dünyadaki ismini söyleyerek:
"Falana geldi," der. Huri:
"Sen onu gördün mü?" diye sorar. Hizmetçi:
"Evet ben onu gördüm ve işte arkamdan geliyor," der. Bunun üzerine Huri heyecanla kapısının eşiğine dikilir. Adam, kendisi için hazırlanan eve geldiği vakit, evinin neden yapıldığına bakar. Evinin, yeşil, san, kızıl ve çeşitli renklerden yapılmış inci ve elmas taşlarından inşa edilmiş olduğunu görür. Sonra evinin tavanına bakmak ister, şimşek gibi parlak olduğunu görür. Sonra başını eğer ve eşlerine bakar; yerleştirilmiş kâseler, sıra sıra yastıklar,

serilmiş yumuşak tüylü halılar görür. Cennetliler bu nimetleri gördükleri vakit yaslanır ve:
"Bizi buraya eriştiren Allah'a hamdolsun. Eğer Allah bizi doğru yola iletmeseydi, biz doğru yolu bulamazdık, diyerek Allah'a hamdederler. Sonra bir münâdi şöyle seslenir:
"Öyle bir hayata erdiniz ki, artık bundan sonra hiç ölmeyeceksiniz. Öyle bir yere yerleştiniz ki, artık bir daha ordan göçmeyeceksiniz. Öyle bir sıhhate kavuştunuz ki, artık hastalanmayacaksınız." [1630]
Sehl İbn Sa'd radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Muhakkak ki ümmetimden yetmişbin yahut yediyüzbin kişi cennete girecektir. Bu ilk zümrenin sondakileri cennete girinceye kadar öndekileri girmeyecektir. Bunların yüzleri, Bedir gecesinde sanki ayın nûranî çehresidir." [1631]
Ebû Hureyre radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Cennete ilk giren zümrenin yüzleri, ayın ondördüncü gecesindeki sureti gibi parlaktır. Onların peşi sıra girenler de en kuvvetli ışık yayan yıldızlar gibidir. Bunlar cennette ne küçük ne büyük abdest bozarlar ve ne de aksuıp sümkürürler. Onların tarakları safi altındandır. Terleri misk gibi kokar. Buhurdanlıklarından Ud, cennetin Ud ağacıdır. Eşleri de Huri lyn'dir. Onların ahlâkı bir adamın ahlâkı gibidir. Onlar babaları Âdem aleyhisselâm'ın suretinde boyları, altmış arşındır".
Diğer bir rivayette Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Cennete ilk girecek zümrenin yüzleri, ayın ondördüncü gecesindeki sureti gibi parlaktır. Onlar cennette tükürmezler, sümkürmezler ve abdest de bozmazlar. Onların orada yemek kabları altındandır. Tarakları da altın ve gümüştendir. Buhurdanlıklarındaki Ud, cennetin Ud ağacıdır. Terleri de misktir. Herbirinin orada iki zevcesi vardır ki, vücudlarının güzelliğinden dolayı herbirinin baldırındaki kemiğin iliği etinin üstünden görünür. Onların aralarında ne ihtilâf vardır, ne düşmanlık. Onların kalbleri, tek bir adam kalbi üzerine yaratılmıştır. Onlar sabah akşam Ali ahu Teâlâ'yı tesbih ve takdis ederler."[1632]
Muaz İbn Cebel radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem:
"Cennetliler cennete tüysüz genç, sürmeli otuzüç yaşında oldukları halde gireceklerdir." [1633]buyurmuştur.
Ebû Hureyre radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Cennet ehli cennete, tüysüz, genç, beyaz tenli, güzel huylu, sürmeli, otuzüç yaşında, Âdem aleyhisselâm'ın büyüklüğünde; altmış arşın uzun, yedi arşın eninde olarak gireceklerdir." [1634]
Mikdam b. Radiyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Düşük, yaşlı ve bunların arasında ölen, otuzüç yaşında dirilir. Bu kimse cennetli ise Âdem aleyhisselâm'ın suretinde, Yûsuf aleyhisselâm'ın güzelliğinde ve Eyyup aleyhisselâm'ın kalbi üzre dirilir. Eğer cehennemlik ise vücudu dağlar gibi büyür ve irileşir."[1635]
Muğîre b. Şube radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:
"Mûsâ, aleyhisselâm Allahu Teâlâ'dan, cennetin en aşağı makamı nasıl?" diye sordu. Allahu Teâlâ şöyle buyurdu:
"Bu öyle bir kimsenin menzilidir ki, bütün cennetliler cennete konduktan ve iskân olunduktan sonra gelir. Ona:
"Haydi cennete gir," denir. Adam:
"Ey Rabbim, herkes kendi yerine yerleştikten ve mükâfatlan-m aldıktan sonra ben nereye- ve nasıl cennete girebilirim? "der. Allahu Teâlâ:
"Dünya hükümdarlarından bir hükümdarın mülküne benzer bir mülke sahip olmaya razı olur musun?" diye sorar. Adam:
"Razıyım, ya Rab," der. Allahu Teâlâ:
"İşte öyle bir mülk senindir. Razı olduğun şeye ilâveten bir o kadar daha, bir o kadar daha, bir o kadar daha, bir o kadar daha sana vereceğim," buyurunca, beşincide :
"Artık razı oldum, ya Rab," demesi üzerine Allahu Teâlâ:
"İşte bütün bunlar hepsi senindir. Buna ilâveten onun on misli de senindir. Bir de nefsinin arzu ettiği, gözünün zevk aldığı şey de hep senindir," buyurur. Bunun üzerine Adam:
"Ya Rab, cennetlilerin makamı en yüksek olanları nasıl?" diye sorar. Allahu Teâlâ:
"Seçtiğim kullar onlardır. Keramet fidanlarını kudret elimle dikip başkaları muttali olmasın diye mühür altına aldım. Onlar için hazırladığım nimetleri ne bir göz görmüş, ne bir kulak işitmiş, ne de beşerin gönlünden geçmiştir," buyurur." [1636]
İbn Ömer radıyallahu anhuma'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Cennetlilerin makamı en aşağı olanı, mülküne ikibin sene bakar da ancak en aşağısını gördüğü gibi en yukarısını da görür. Eşlerine ve hizmetçilerine bakar." [1637]Aynı hadisi Beyhaki de rivayet etti ve, "*Onların menzil yönünden en üstünü o kimsedir ki, günde iki defa Allahu Teâlâ'nın cemalini müşahede eder."*[1638], ilâvesi vardır.
Ebû Saîd el-Hudrî radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem:
"Cennetlilerin makamı en aşağı olanı, o kimsedir ki, seksenbin uşağı, yetmişiki eşi olur ve Câbiye ile San'a arası kadar yeri kaplayan inci, elmas, zeberced ve yakuttan bir de apartman kendisine dikilir." [1639]buyurmuştur.
Enes İbn Mâlik radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Derece bakımından bütün cennetlilerden en aşağıda bulunan kimsenin başı ucunda onbin hizmetçi, her hizmetçinin elinde biri altından diğeri gümüşten olmak üzere iki tepsi vardır ve bu çanakların her birinin diğerinde olmayan ayrı bir rengi vardır. Birinci hizmetçinin elindeki tepsiden yediği gibi en sonuncusundan da

aynı istek ve zevkle yer. Sonra misk gibi kokan bir geyirme ile yemek hazm olup gider. Orada küçük ve büyük abdest yapmazlar, sümkürmezler. Murassa tahtlara karşılıklı olarak yaslanırlar." [1640]
Hafız el-Münzirî şöyle diyor:
"Bu hadîsler arasında münafat yoktur. Çünkü Ebû Saîd hadisinde, *"Derece bakımından cennetlilerin en aşağıda olanında seksenbin hizmetçi olduğu."* haber verilmekte; Enes hadîsinde "*başı ucunda onbin hizmetçi olduğundan"* söz edilmekte, Ebû Hureyre hadisinde ise "*akşam sabah kendisine onbin hizmetçinin hizmet ettiği"* bildirilmektedir. Caizdir ki, adamın seksenbin hizmetçisi olup bunlardan onbini devamlı olarak başı ucunda dolaşır, onbeşbini de sabah akşam yanına gelip giderler. Yinede doğrusunu Allah bilir." [1641]
Ben de derim ki; mâni yoktur. Çünkü aşağı dereceler de birbirinden farklıdır. Her aşağı derecede olanın kendi milletine nisbetle bir yeri ve bir vasfı vardır ki, diğerine uymaz. Hadisler, ayrı ayrı bu gibilerin durumlarını anlatmış olurlar.
Ebû Said el-Hudri radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"*Cennetliler cennette kendilerinden daha yüksek kâşanelerde bulunanları uzaktan görürler. Nasıl ki, tan yerinin ağarmaya başlamasından sonra doğu veya batı semasında olan parlak yıldızları gördükleri gibi, yüksek köşklerin sahihlerini de -aradaki mesafenin uzunluğundan dolayı- görebilirler,"* buyurdu. Ashâb:
"Ya Resûlallah, o yüksek köşkler, peygamberlerin makamlarıdır da başkaları oraya ulaşamazlar mı? diye sordular," Resûl-i Ekrem:
"Evet, o kâşaneler peygamberlerin menzilleridir. Fakat Allahu Teâlâ onları başkalarına da verebilir. Canımı kudret elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, o konakların sahibi, Allah'a iman edip peygamberleri gerektiği gibi tasdik edenlerdir." [1642]
Yine sahih bir rivayette, "*Cennette öyle köşkler vardır ki, içi dışından, dışı da İçinden görünür. Allahu Teâlâ bu kâşaneleri, yemek yediren, selâm veren ve herkes uykuda iken gece namazı kılanlar için hazırlamıştır."*[1643], buyurulmustur.
Ebû Hureyre radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Cennette yüz derece vardır ki, Allahu Teâlâ bunları, Allah yolunda cihad edenler için hazırlamıştır. İki derecenin arası, yerle gök arası kadardır." [1644]
Ebû Hureyre radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem:
"Cennette yüz derece vardır, her derecenin arası yüz yıllık mesafedir."[1645], buyurmuştur.
Ebû Hureyre radıyallahu anh'den, rivayete göre şöyle demiştir:
"Biz Resûl-i Ekrem'e:
"Ya Resûlallah, bize cennetten haber ver, binaları neden yapılmıştır?" diye sorduk. Resûl-i Ekrem:
"Bir kerpici altından bir kerpici de gümüştendir. Harcı misk, çakıl taşları ise inci ve yakuttur. Toprağı za'ferandir. Oraya giren nimete kavuşur, mahrum olmaz. Orada temelli kalır ölmez; elbisesi eskimez, gençliği yıpranmaz." buyurdu." [1646]Bu hadîsi İbn Ebî'd-Dünyâ mevkuf olarak Ebû Hureyre'den rivayet etmiştir. Ebû Hureyre, "Cennetin duvarı, altından bir kerpiç, gümüşten bir kerpiçtir. Harcı ise yakut ve incidir. Biz, cennet ırmaklarının çakıllarının inciden, toprağının da za'ferandan olduğunu söylerdik.", demiştir.[1647]
İbn Ömer radıyallahu anhuma'den rivayete göre şöyle demiştir: "Resûl-i Ekrem'e cennetten soruldu. Resûl-i Ekrem:
"*Cennete giren, orada hiç ölmeden yaşar, bol nimetlere erişir, yoksulluğa düşmez, elbisesi eskimez, gençliği yok olmaz,"* buyurdu. Kendisine:
"Ya Resûlallah, cennetin binaları neden yapılmıştır?" diye sorulunca, Resûl-i Ekrem:
"Bir kerpiç altından ve bir kerpiç de gümüştendir. Harcı misk-den, toprağı za'ferandan, çakılları ise inci ve yakuttandır," buyurdu."[1648]
İbn Abbâs radıyallahu anhuma'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"*Allahu Teâlâ Adn cennetini kudret eli ile yarattı, meyvelerini yetiştirdi, ırmaklarını akıttı. Sonra cennete bakarak:*
"Konuş," buyurdu. Cennet:
"Mü'minler felaha erdiler," dedi. Bunun üzerine Allah u Teâlâ:
"İzzetime yemin ederim ki, cimri olan kimse sende bana yakın olamaz," buyurdu." [1649]Aynı hadisi biraz daha uzunca İbn Ebi'd-Dünyâ da rivayet etmiştir.[1650]
Ebû Hureyre radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Cennetin toprağı beyaz, (bina olmayan geniş yerleri) arası kâfur taşlarıdır. Her tarafım kum yığınları gibi misk kaplamıştır. Orada birbirine benzeyen ırmaklar vardır. Orada cennetlilerin hepsi toplanırlar da birbirleri ile tanışırlar. Allahu Teâlâ rahmet rüzgârını gönderir, onlara misk kokusunu saçar. Buradan adam evine, eşinin yanına güzelliği artmış olarak döner. Eşi ona:
"Yanımdan çıktığın vakit sana hayrandım, şimdi bu hayranlığın daha da artmıştır, der." [1651]
Sehl İbn Sa'd radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem:
"Doğrusu cennette, dünyada hayvanlarınızı ağnattığınız gibi miskden ağnaklar vardır."[1652], buyurmuştur.
Ebû Mûsâ el-Eş'arî radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Doğrusu cennette mü'min için altmış mil yüksekliğinde içi (oyuk) boş tek bir inciden yapılmış bir çadır vardır. Burada mü'minlerin çoluk çocuğu bulunur. Mü'minler onları ziyaret eder. (Mesafenin genişliğinden) bazıları
[1653] [1654]

bazılarını göremez." Diğer bir rivayette de, *"Eni altmış mildir."* buyurulmuştur.
İbn Abbas radıyallahu anhuma,
"Çadırlar içinde ceylân gözlüler vardır." [1655]âyet-i kerîme'sinin tefsiri ile ilgili olarak şöyle demiştir:
"Çadır, uzunluğu bir fersah olan içi boş bir incidir. Altından bin tane kapısı vardır. Her kapıdan bir melek Allah'dan hediye ile gelir." [1656]
Abdullah İbn Amr radıyallahu anhuma'dan: Resûl-i Ekrem:
"Doğrusu cennette, içi dışından, dışı içinden görünen köşkler vardır," buyurdu. Ebû Mâlik el-Eş'arî:
"Onlar kimlerindir, ya Resûlallah?" diye sordu. Resûl-i Ekrem:
"Güzel -doğru- konuşan, yemek yediren ve insanlar uykuda iken uykusuz kalıp ibâdet edenler içindir," buyurdu.[1657]
Imrân İbn Husayn ve Ebû Hureyre radıyallahu anhuma'dan, şöyle demişlerdir:
"Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem,
"Adn cennetlerinde hoş meskenler.." [1658]âyet-i kerîme'sinden soruldu da şöyle buyurdu:
"Cennette beyaz inciden yapılmış bir köşktür. Orada kızıl yakuttan yetmiş daire, her dairede yeşil zümrütten yetmiş oda, her odada yetmiş taht, her taht üzerinde ayrı ayrı renklerde yetmiş döşek ve her döşekte bir kadın vardır. Ayrıca her odada yetmiş sofra ve her sofra üzerinde yetmiş çeşit yemek vardır. Ayrıca her odada yetmiş hizmetçi bulunur. Mü1 mine, her gün eşinin yanma varabilecek kuvvet verilmiştir." [1659]
Abdullah İbn Ömer radıyallahu anhuma'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Kevser cennette bir ırmaktır. Irmağın İki yakası etrafı altındandır. Irmağın mecrası -yatağı- ince ve yakuttur. Toprağı misk gibi kokar. Suyu baldan daha tatlı ve kardan daha beyazdır." [1660]
Enes radıyallahu anh'den rivayete göre şöyle demiştir:
"Resûl-i Ekrem'den:
"Kevser nedir?" diye soruldu. Resûl-i Ekrem:
"O, Allah'ın cennette bana verdiği bir ırmaktır. Suyu, sütten daha beyaz ve baldan daha tatlıdır. Orada deve boyunları gibi boynu olan kuşlar vardır," buyurdu. Ömer:
"Bu deve kuşudur," deyince, Resûl-i Ekrem:
"Onun eti daha da güzeldir," buyurdu." [1661]Ebû Hureyre radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem:
"Cennet ırmakları, yüksek tepelerin veya misk dağının altından çıkar." [1662]buyurmuştur.
Semmâk, gözü kör olduktan sonra Abdullah İbn Abbâs'a mülâki oldu. Ona:
"Ey İbn Abbâs, cennetin yeri nedir?" diye sordum. İbn Abbâs:
"Ayna gibi parlak gümüşten yapılmış beyaz mermerdir", dedi. Ben:
"Işığı nasıldır?" dedim. İbn Abbâs:
"Güneşin doğduğu saati gördün mü? İşte o, cennetin ışığıdır, şu kadar ki, orada yakıcı sıcak ve dondurucu soğuk yoktur," dedi. Ben:
"Irmakları nelerdir? hendekleri var mıdır?" diye sordum. İbn Abbâs:
"Hayır, fakat ırmaklar düz bir satıh üzerinde akarlar; şuraya buraya yargılara akmazlar, Allahu Teâlâ ona, *"Ol"* der o da olur, dedi. Ben:
"Cennetin elbiseleri nelerdir?" diye sordum. İbn Abbâs:
"Orada nar gibi meyve veren bir ağaç vardır. Allah'ın dostu bir kul ondan elbise yapmak istediği vakit, bu ağacın dalı onlara doğru eğilir, yarılır ve içinden rengârenk yetmiş, çeşit elbise çıkar, sonra bitişir eski haline gelir," dedi." [1663]
Yine Resûl-i Ekrem:
"Cennette sudan bir deniz, sütten bir deniz, baldan bir deniz, şerbetten bir deniz vardır. Sonra bunlardan ırmaklar akar."[1664], buyurmuştur.
Enes İbn Mâlik radıyallahu anh'den rivayete göre şöyle demiştir:
"Belki siz cennet ırmaklarının yerde açılan nehir yataklarından aktıklarını sanırsınız, hayır, vallahi öyle değil, o sular, yerin yüzünde akarlar. Onların bir yanı inci ve bir yanı yakuttur. Toprağı karışıksız saf ve keskin kokulu misktir." [1665]
Enes İbn Mâlik radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem:
"Muhakkak cennette bir ağaç vardır ki, bir süvari onun gölgesinde yüz sene yürür de onun sahasını geçemez, isterseniz; "Uzamış gölge altında çağlayarak akan sular." ***[1666]*** *âyetini okuyun."* Buyurmuştur.[1667]
Ebû Said el-Hudrî radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem:
"Doğrusu cennette bir ağaç vardır ki, idmanlı ve ser'i bir ata binen mahir bir süvari, onun gölgesinde yüz sene gitse, sahasını geçemez." [1668]buyurmuştur.
Tirmizî ziyade olarak, "İşte uzamış gölge odur." demiştir.[1669] İbn Abbas radıyallahu anhuma'dan rivayete göre şöyle demiştir: "Uzamış gölge, cennette kök üzerinde bir ağaçtır ki, ciddi bir süvari ancak yüz yılda bu ağacın gölgesini dolaşabilir. Cennetlilerden köşklerde oturanlar ve diğerleri çıkar, onun gölgesinde konuşur; sohbet ederler. Bazıları iştaha gelerek dünyadaki oyun ve eğlenceleri hatırlar. Bu sırada Allahu Teâlâ bunların üzerine cennetten bir rüzgâr gönderir de bu rüzgâr dünyada olan her boş konuşmak için ağacı sallar.[1670]
Utbetebni Abd radıyallahu anh'den rivayete göre şöyle demiştir: "Çölde yaşayan birisi Resül-i Ekrem'e gelerek:

"Ya Resûlallah, kendisinden söz ettiğin havuzun nedir?" diye sordu. Hadîsin bu kısmını zikretti. Nihayet Bedevi:
"Ya Resûlallah, cennette meyve var mı? diye sordu. Resûl-i Ekrem:
"*Evet, var. Orada Firdevs cennetini gölgesi ile kuşatan Tûbâ ağacı vardır*," buyurdu. Adam:
"Bizim ağaçlarımızdan hangisine benzer?" diye sordu. Resûl-i Ekrem:
"Senin bulunduğun yerdeki ağaçlardan hiçbirine benzemez; ama sen Şam'a gittin mi?" diye sordu. Adam:
"Hayır, ya Resûlallah," dedi. Resûl-i Ekrem:
"*Şam'da ceviz denilen ve bir kök üzere büyüyen sonra yayılan ağaca benzer,"* dedi. Adam:
"Gövdesi ne kadar büyüktür?" diye sordu. Resûl-i Ekrem:
"Senin ailenin develerinden birinin yavrusu ağacın altında yayılsa, yaşlanır, zayıflar ve boynunun kemiği kırılır da yine onun gölgesini dolaşamaz," buyurdu. Adam:
"Orda üzüm var mı?" diye sordu. Resûl-i Ekrem:
"Evet, vardır," buyurdu. Adam:
"Ordaki bir üzüm salkımının büyüklüğü ne kadardır?" diye sordu. Resûl-i Ekrem:
"Sağa sola sapmadan dosdoğru uçan ve uçmaktan zayıflayıp yorulmayan alaca karga için bir aylık yoldur," buyurdu. Adam:
"Üzümlerin tanelerinin büyüklüğü ne kadardır?" diye sordu. Resûl-i Ekrem:
"Senin baban davarlarından büyükçe bir koç kesip, derisini yüzerek onu annene verip:
"Al bunu dibağat et, sonra bundan bize hayvanlarımızı sulayacak büyükçe bir tulum çıkar, dedi mi?" diye sordu. Adam:
"Evet," deyince, Resûl-i Ekrem:
"İşte cennetteki bir üzüm tanesi beni, ehli beytimi ve senin bütün kabileni doyuracak şekilde o tulum gibi büyüktür," buyurdu."[1671]
Berâ b. Azib radıyallahu anh'den rivayete göre, bu zat:
*"Meyvelerinin koparılması kolaylaştırılmıştır."**[1672]** âyet-i kerime'sinin tefsirinde, "Doğrusu cennetliler cennet meyvelerini ayakta iken, oturarken ve yatarken yerler." demiştir.[1673]
İbn Abbas radıyallahu anhuma'dan rivayete göre şöyle demiştir:
"Cennetteki hurma ağaçlarının dalları yeşil zümrütten, budaklarının dibi kırmızı altundandır. Dalları, cennetlilerin elbiseleridir. Meyveleri gülle ve koğalar gibidir; sütten daha beyaz, baldan daha tatlı ve kaymaktan daha yumuşaktır ve çekirdeksizdir." [1674]
Câbir radıyallahu anh'den rivayete göre Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"*Cennetliler cennette yer ve içerler. Fakat bunlar abdeste çıkmazlar, aksırıp sümkürmezler. Onların yemekleri vücudlarından ter halinde çıkar. Terleri de misk gibidir. Onlar rahatlıkla nefes aldıkları gibi, sabah akşam Allah'ı noksan sıfatlardan tenzih ve kemal sıfatları ile tasvif etmekten zevk alırlar."* [1675]
Zeyd İbn Erkam radıyallahu anh'den rivayete göre, şöyle demiştir:
"Ehl-i Kitaptan bir adam Resûl-i Ekrem'e gelerek:
"Ya Ebe'l-Kasım, cennetlilerin yiyip içtiklerini sanıyor musun?" diye sordu. Resül-i Ekrem:
"Muhammed'in canı kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, cennetlüerden birine yemede, içmede ve cinsî münâsebette yüz adam kuvveti verilir," buyurdu. Adam:
"Yiyip içenin tabiî ihtiyacı da olur, oysa cennette hastalık yoktur," deyince, Resûl-i Ekrem:
"Onların yedikleri yemek vücudlarından misk gibi bir ter ile çıkıp gider de mideleri boşalır," buyurmuştur.[1676]
"Bütün cennetlilerin en düşük makamı olan kimsenin başı ucunda onbin hizmetçi dolaşır. Herbirinin elinde biri altın ve diğeri gümüş olmak üzere iki tepsi vardır. Her tepside ayrı zevk ve renkte yemek bulunur. İlk tepsideki yemekten nasıl istek ve zevkle yerse, en sonundaki tepsiden de aynı istek ve zevkle yer. Sonra misk gibi koku veren ter ve geyirmekle yemek hazmedilir. Ne küçük abdest yapmak ve ne de büyük abdest bozmak yoktur. Geyirmek de yoktur." [1677]
Enes radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem:
"Cennetin kuşları develer gibi olup cennet ağaçlarında yayılırlar," buyurdu. Ebû Bekir radıyallahu anh:
"Ya Resûlallah, o halde bunlar deve kuşudur," deyince, Resûl-i Ekrem:
"Onların eti daha çok zevklidir", buyurdu ve bunu üç defa tekrar ederek:
"Ey Ebû Bekir, bu kuşlardan yiyenlerden olmanı umarım," buyurdu.[1678]
Ebû Umâme radıyallahu anh'den rivayete göre, şöyle demiştir:
"Cennette adamın canı kuş isteyince, hemen tüyü yolunmuş, temizlenmiş ve pişmiş olduğu halde önüne konur."[1679]
Meymûne radıyallahu anh'den, Resûl-i Ekrem'in şöyle buyurduğunu işittiği rivayet edilmiştir:
"Cennette adamın canı kuş ister. Hemen ateş ve duman görmeden deve büyüklüğünde pişmiş olarak sofrasına gelir. Adam yer, karnını doyurur, kuş yine uçup gider." [1680]
Ebû Saîd el-Hudrî radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Doğrusu cennette yetmişbin kanadı olan kuş vardır. Bu kuş, cennetlilerden birinin tabağına girer, silkinir; her kanadından kardan beyaz, kaymaktan yumuşak petek balından tatlı renk meydana gelir. Hiç bir rengi diğerine benzemez. Sonra uçup gider." [1681]
Suleym b. Amir radıyallahu anh'den rivayete göre şöyle demiştir:
"Resûlullah'ın Ashabı şöyle diyorlardı:

"Muhakkak Allah çölde yaşayanlarla ve onların sordukları sorularla bizi yararlandıracaktır. Bir gün bir bedevi çıkıp gelerek:
"Ya Resûlallah, cennette eziyet veren ağaçtan bahsediyor, ben cennette sahibine eziyet eden ağaç görmüyorum, bu nasıl olur?" deyince, Resûl-i Ekrem:
"Nedir o?" buyurdu. Bedevi:
"Sedir ağacıdır, bu ağacın batan dikenleri vardır," deyince, Resûl-i Ekrem:
"Allahu Teâlâ Kur'an-ı Kerim'de: Onlar dikensiz sedir ağaçlarıdır."[1682] *buyur muyor mu? Allah onun dikenini kaldırıp her dikenin yerine bir meyve verdi. Bu ağaç öyle meyveler yetiştirir ki, her meyve yetmiş iki renge girer ve hiç birinin tadı diğerine uymaz," buyurdu."* [1683]
Enes İbn Mâlik radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem:
"Cennet kadınlarından biri dünya halkına baksa, hiç şüphesiz ki o, cennetle yer arasındaki boşluğu aydınlatır ve orayı güzel bir koku ile doldurur. Yine muhakkaktır ki, o kadının baş örtüsü, dünyadan ve dünyadaki her şeyden değerlidir."[1684], buyurmuştur.
Ebû Hureyre radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Cennete ilk girecek zümrenin yüzleri, ayın ondördüncü gecesindeki sureti gibi parlaktır. Onların peşi sıra girenler de daha çok ışık yayan yıldızlar gibidir. Onlardan herbirerlerinin iki karısı vardır ki, baldırlarının içindeki ilik etin üzerinden görünür. Cennette bekâr yoktur." [1685]
Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:
"Beni hak peygamber gönderen Allah'a yemin ederim ki, cennetlilerin eşlerini ve evlerini bildikleri kadar siz dünyada eşlerinizi ve meskenlerinizi bilemezsiniz. Bir cennetli bir anda yetmiş iki Huri ve dünya kadınlarından iki kadına yaklaşabilir. Dünyada yaptıkları ibâdetten sebep bu iki dünya kadını Hurilerden üstündür. Bu iki kadından birine içinde inci ile işlenmiş altından bir karyola bulunan ve yakuttan olan bir çadırda münâsebette bulunur. Bu karyolada sündüs ve istebrekten yetmiş takım yatak vardır. Sonra elini onun iki omuzu araşma kor, sonra döner elbisesinin dışından ve göğüs tarafından bakar ve elini görür. Onun göğsü ona ayna, onun göğsü de ona ayna olur. Bu halde birbirinden usanmazlar. Kadına her yaklaştıkda onu bakire bulur ve ondan asla şikâyetçi olmaz. Bunlar böyle sarmaş dolaş iken bir ses:
"Biz sizin birbirinden usanmayacağınızı biliyoruz, ancak seni bekleyen daha eşlerin vardır, der. Bunun üzerine adam çıkar, teker teker diğerlerini dolaşır. Kimin yanına giderse hepsi de, "Cennette senden güzel ve benim için senden sevimli kimse yoktur," der." [1686]
Görünüşte birbirine uymayan bu rivayetlerin arasında gerçekte ayrılık bulunmadığını (Allah bilir ya) şu şekilde açıklayabiliriz: Bu vasıflarla vasıflanan yalnız ikisidir, diğerleri bu nitelikte değillerdir. Aynı zamanda Peygamberimiz hepsini bilemezdi. İlk önce bildiği kadarını haber verdi. Allahu Teâlâ daha çoğunu kendisine bildirince bu defa onu haber verdi. Bunun için hadisler arasında münafat yoktur. Bu, tıpkı Resûl-i Ekrem'in, *"Cemaatle namaz, yalnız başına kılınan namazdan yirmibeş derece"*, sonra diğer bir hadisinde, "*Yirmiyedi derece vardır."* diye haber vermesi gibidir.
Ebû Said el-Hudrî radıyallahu anh'den rivayete göre, Resûl-i Ekrem:
"Yüksek döşekler üzerindedirIer." [1687]âyetinden soruldu da şöyle buyurdu :
"O döşeklerin yüksekliği yer ile gök arası kadardır. Aralarındaki mesafe ise beşyüz yıllık yoldur." [1688]
Resûl-i Ekrem'in eşi Ümmü Seleme radıyallahu anh'den, rivayete göre, diyor ki: "Resûl-i Ekrem'e:
"Ya Resûlallah, bana: "*Ceylân gözlüler."* [1689]âyetinden haber ver," dedim. Resûl-i Ekrem:
"Onların gözleri, iri beyaz, siyahı fazla; gözlerinin kirpikleri kerkes kuşunun tüyleri gibidir," buyurdu. Ben:
"Ya Resûlallah,
"Onlar yakut ve mercan gibidirler." [1690]âyetinden bana söz et," dedim. Resûl-i Ekrem:
"Onlar, el değmemiş sedef içindeki inci kadar parlaktırlar," buyurdu. Ben:
"Ya Resûlallah, bana: *"Oralarda iyi huylu güzel kadınlar vardır."* [1691]âyetinden haber ver," dedim. Resûl-i Ekrem:
"Huyları iyi, yüzleri güzeldir," buyurdu. Ben:
"Ya Resûlallah, bana, *"Güya ki onlar örtülü yumurta gibidirler."*[1692] âyetinden haber ver, dedim. Resûl-i Ekrem:
"Onların zarafet ve incelikleri, yumurtanın zarı gibidir," buyurdu. Ben:
"Ya Resûlallah, bana: *"Eşlerine düşkün, hepsi bir yaşta."* [1693]âyetini anlat," dedim. Resûl-i Ekrem:
"Onlar dünyada yaşlı, gözleri çapaklı, saçları ağarmış olarak yaşlanmış vaziyette ölen kadınlardır. Allahu Teâlâ onların neş'eli bakire, sevilen ve genç yaşda hepsinin yaşlarını bir kıldı," buyurdu. Ben:
"Ya Resûlallah, dünya kadınları mı daha üstün, yoksa ceylân gözlüler mi," diye sordum. Resûl-i Ekrem:
"Yüzü astarından kıymetli olduğu gibi, dünya kadınları da ceylân gözlülere öylece üstündür," buyurdu. Ben:
"Ya Resûlallah, ne sayede böyle dünya kadınları üstündür?" dedim. Resûl-i Ekrem:
"Namaz, oruç, ve Allah için yaptıkları diğer ibâdetleri sayesinde Allahu Teâlâ onların yüzlerine nûr verir, vücudlarına ipek giydirir. Renkleri beyaz, elbiseler yeşil, süsleri altın, buhurdanlıkları inci ve tarakları altundur. Onlar şöyle derler:
"Artık biz ebedîyiz, bizim için ölüm yok. Artık biz bolluk içindeyiz, bizim için darlık yok. Artık biz yerliyiz, bizim için göç etmek yok. İyi biliniz ki, biz razı ve memnunuz, bizim içn kızmak ve öfkelenmek yok. Biz kim için isek, ona müjdeler olsun." buyurdu. Ben:

“Ya Resûlallah, bu dünyada bir kadın, iki üç ve dört erkekle evlenebilir. Sonra ölür, cennete girer, o erkekler de cennete girerlerse, onlardan hangisinin eşi olur?” diye sordum. Resûl-i Ekrem:
“Artık bu kadın serbesttir, bununla beraber bu kadın ahlâkı en güzel olanı seçer, ey Ümmü Seleme ve kadın şöyle der: “Ey Rabbim, dünyada en güzel bununla geçindim, bu, güzel huylu bir insandır, beni bununla ever. Allahu Teâlâ da onu onunla everir. Ey Ümmü Seleme, güzel huy, dünya ve âhirete bedeldir, buyurdu.” **[1694]**
Bu hadisdeki muhayyerlik, diğer rivayetteki “*Son kocasının olur”* sözüne aykırı düşmez. Belki bu, birincisi, sonunda kimsenin nikâhında olmadan dul olarak ölendir, ikincisi de son olarak bir kocanın nikâhında ölen için olur.
İbn Ömer radıyallahu anhuma'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
“Cennet kadınları insanın işittiği en güzel sesle teganni ederler. Onların teğannilerinden bazıları şunlardır: “Biz, iyi huylu, güzel yüzlü kadınlarız; iyi kimselerin eşleriyiz, onlar gönül dolusu sevgi ile bize bakarlar.” Diğer teğannilerinden bazıları da şöyledir: “Biz ebediyiz, ölmeyeceğiz,' biz güvence içindeyiz, korkmayacağız, biz mukimiz, göç etmiyeceği.” [1695]
Enes İbn Mâlik, radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
“Cennette bir pazar yeri vardır. Cennettiler her cuma oraya gelirler, kuzey rüzgârları eserek onların yüzlerine ve elbiselerine cennet kokularını saçar. Böylece onların güzellikleri artar. Onlar, güzellikleri artmış olduğu halde çarşıdan ailelerinin yanma döndüklerinde, aileleri onlara:
“Yemin olsun ki, siz bizden ayrüdıkdan sonra sizin de güzellik ve cemaliniz arttı.” derler.”[1696]
Said İbnül-Müseyyeb'den rivayete göre, bu zat Ebû Hureyre'ye mülâki oldu. Ebû Hureyre:
“ İkimizi cennetteki sokakta bir araya getirmesini Allah'dan dilerim,” dedi. Said:
“Cennette sokak var mıdır?” dedi. Ebû Hureyre:
“Evet, vardır. Resûlullah sallâllahu aleyhi ve sellem bana haber vererek şöyle buyurdu:
“Cennettiler cennete girdikleri vakit amelleri nisbetinde yerlerini alırlar. Sonra kendilerine dünya günlerinden bir cuma günü nisbetinde ziyaret izni verilir de bugün Allahu Teâlâ'yı ziyaret etme şerefine ererler. Allahu Teâlâ onlara Arş'ını gösterir. Cennet bahçelerinden bir bahçede onlar için nurdan, inciden, yakuttan, zebercedden, altın ve gümüşten minberler kurulur. İçlerinde makamı düşük olan bulunmamakla beraber -birbirlerine nisbetle- makamı en düşük olanı, misk ve kafur yığıntıları üzerinde oturur, kürsülerde oturanların kendilerinden daha üstün olduklarını sanmazlar”. Ebû Hureyre radıyallahu anh diyor ki;
“Resûl-i Ekrem'e:
“Ya Resûlallah, Rabbimizi görecek miyiz?” dedim. Resûl-i Ekrem:
“Evet, güneşi ve ayın ondördündeki gecede ay'ı görmekte şüphe eder misiniz?” buyurdu. Biz:
“ Hayır,” dedik. Resûl-i Ekrem:
“Bunun gibi, Rabhinizi görmekte şüphe etmezsiniz. O toplantıda, Allahu Teâlâ’nın karşı karşıya konuşmadığı hiç kimse kalmaz, öyle ki Allahu Teâlâ sizden birinize:
“Ey kişi, dünyada falan günde şöyle şöyle yaptığını hatırlar mısın?” buyurarak, ona dünyada yaptığı kabahatlerin bazılarını hatırlatır. Adam:
“ Ey Rabbim, beni mağfiret etmedin mi?” diye sorar. Allahu Teâlâ:
“Evet, mağfiretimin genişliği sayesinde bu menziline eriştin,” buyurur.
Onlar bu halde iken tepelerinden bir bulut onları sarar ve üzerlerine bu âna kadar hiç koklamadıkları güzel koku yağdırır. Sonra Allah Tebâreke ve Teâlâ şöyle buyurur:
“Kalkın da sizin için hazırladığım mevki ve kerametlerden dilediğinizi alın. Biz de meleklerin çepeçevre kuşattıkları bir çarşıya gireriz; benzerini gözlerin görmediği, kulakların işitmediği ve gönüllerden geçmeyen şeyleri görür ve işitiriz. Orada para ile alıp satılan bir şey yoktur. Bu çarşıda cennetlilerin bazıları diğer bazı kimselerle karşılaşır. Burada birisi üstün mevkie sahip başka birisiyle karşılaşır. Herkes birbirinin giysilerine bakar fakat yine de herkes kendi giysilerinin en iyi olduğunu sanır. Çünkü cennette üzüntü diye bir şey yoktur. Bu ziyaretten sonra evlerimize döneriz. Eşlerimiz bizleri karşılar ve:
“Hoş geldiniz, bizden ayrıldıktan sonra ne kadar güzeli eştiniz?” derler. Biz de:
“Bugün Rabbimizin huzurunda bulunduk, bu güzelleşme hakkımızdır,” deriz.”
Ali b. Ebî Talip radıyallahu anh’den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
“Doğrusu cennette öyle bir çarşı vardır ki, orada erkek ve kadın suretlerinden başka alışveriş yapılmaz. Bir adamın bir suret hoşuna gittiği vakit, Allah onu ona hazırlar.” [1697]
Şuffi b. Mât'den: Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur;
“Cennetlilerin eriştikleri nimetlerden biri de, binitler, güzel ve uzun boyunlu develer üzerinde birbirlerini ziyaret ederler. Onlara cennette dizginli, eyerli öyle atlar verilir ki, o atların tersi de olmaz idrarı da olmaz. Onlara biner ve Allahu Teâlâ'nın dilediği yerlere kadar giderler. Onlara, bulutlar gibi gözlerin görmediği şeyler gelir ve:
“Bize yağmur yağdırın, derler. İstediklerinden de fazla yağmur yağdırır. Sonra Allahu Teâlâ mutedil bir rüzgâr gönderir, önlerinde miskden dağlar meydana getirir. Onlar o miskleri alırlar. Herkesin o miskten bol nasibi vardır. Herkesin başındaki saçlara, elbiselerine ve binitlerine miskler yapılır. Geri döner ve Allah'ın dilediği kadar giderler. Bu sırada bir kadın onlardan bazılarına seslenerek:
“Ey Allah'ın kulu, bana bir ihtiyacın var mı?” der. Adam:
“Ne istiyorsun ve kimsin?” diye sorar. Kadın:
“Ben senin eşin ve sevgilinim”, der. Adam:
“Ben senin yerini bilmiyorum,” der. Kadın:
“Allahu Teâlâ'nın: “Yaptıklarına karşılık onlar için saklanan müjdeyi kimse bilmez. **[1698]** buyurduğunu bilmiyor *musun?” dedi. Adam:*

“Evet, Rabbime andolsun ki, doğru söylüyorsun,” der. Bundan sonra bir meşgaleye dalar da kırk yıl o kadına bir daha dönemez. Şüphesiz onu meşgul eden, cennetin diğer nimetleridir.” [1699]
Enes radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
“Cennetliler cennete girdikleri vakit, kardeşler birbirlerini ziyareti arzu ederler. Altlarında tahtlar istedikleri evlere giderler. Böylece bir araya toplanır, yaslanır sohbete başlarlar. Biri diğerine:
“ Allahu Teâlâ'nın bizi ne zaman bağışladığını bilir misin? diye sorar. O da:
“ Evet, falan yerde Allah'a dua ettik de O, bizi mağfiret etti, der.” [1700]
Ali radıyallahu anh: “Resûl-i Ekrem’in şöyle, buyurduğunu işittim” diye rivayet etmiştir:
“Doğrusu cennette bir ağaç vardır. Onun üstünden elbiseler, altından da altın eyerli, inci dizginli atlar çıkar. Bunlar ne idrar eder ne de kaza-i hacette bulunurlar. Bunların kanatları vardır. Adımlarını gözlerin gördüğü yere kadar atarlar. Cennetliler bunlara biner ve istedikleri yerlere uçup giderler. Dereceleri kendilerinden daha aşağıda olanlar:
“Ya Rab, bu kulların bu makamlara ne ile yükseldiler? derler. Onlara:
“Siz uykuda iken bunlar namaz kılardı, siz yerken bunlar oruç tutardı. Siz cimrilik ederken bunlar mallarını infak ederlerdi. Yine siz, evlerinizde korkup otururken, bunlar düşmanla savaşırlardı,” denir.” **[1701]**
Ali radıyallahu anh diyor ki:
“Cennetliler cennete yerleştiği vakit, onlara bir melek gelir ve:
“Allah, kendisini ziyaret etmenizi size emrediyor,” der. Bunun üzerine hemen toplanırlar. Allahu Teâlâ Dâvûd aleyhisselâm'a emreder, o da yüksek sesle teşbih ve tehlil eder. Sonra huld sofrası kurulur,” buyurdu. Ali'ye:
“Huld sofrası nedir? diye sorarlar. O:
“Huld sofrasının zaviyelerinden -bucaklarından- biri doğu ile batı arasından daha geniştir. Orada yedirilir, sonra içirilir, sonra da giydirilirler ve:
“Artık Rabbimizin cemaline bakmaktan” başka bir şey kalmadı, derler. Bunun üzerine Allahu Teâlâ onlara tecelli edince, hemen secdeye kapanırlar. Allahu Teâlâ onlara:
“Başınızı secdeden kaldırın, şimdi amel diyarında değil, mükâfat yerindesiniz, buyurur.” [1702]
Suhayb radıyallahu anh'den rivayete göre, Resûl-1 Ekrem şöyle buyurmuştur:
“Cennettiler cennete girdikleri vakit, Allahu Teâlâ:
“ Bir şey ister misiniz ki, verdiğim nimetlerden fazlasını vereyim? buyurur. Onlar:
“Ya Rab, sen yüzümüzü ak etmedin mi? Bizi cennete koymadın mı? Bizi ateşten korumadın mı? daha ne isteriz, derler. Bunun üzerine perde kalkar. Artık cennetlilere Rablerini müşahededen daha sevgili bir şey verilmemiştir, buyurdu. Sonra da: “İyi davrananlara daima daha iyisi ve üstünü verilir.”[1703] âyetini okudu.” [1704]
Enes İbn Mâlik radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
“Cebrail, içinde siyah bir nokta bulunan beyaz bir ayna elinde olduğu halde bana geldi. Ben:
“ Bu nedir, ey Cebrail? dedim. Cebrail aleyhisselâm:
“Bu cumadır, Allahu Teâlâ onu, sana ve senden sonra ümmetine bayram olmak üzere, sana vermiştir, sen ilk olursun, yahûdi ve hıristıyanlar senden sonra gelirler,” dedi. Resûl-i Ekrem:
“Cumada bize ne gibi faydalar vardır?” diye sorar. Cebrail aleyhisselâm ;
“Sizin için o günde pek çok hayırlar vardır. Orada bir saat (az bir zaman) vardır ki, o anda Allah'a hayır duada bulunup iyilik isteyeni Allah geri çevirmez. Allahu Teâlâ istediğini -eğer ona kısmet edilmiş ise- dünyada verir; kısmet edilmemiş ise -daha büyük mükâfat olarak- âhirette verir. Yahut bir kötülükten korunmak için yalvarırsa -eğer mukadder değilse- Allah onu korur ve şayet kesin olarak vukuu muhakkak ise Allahu Teâlâ onu daha büyüğünden muhafaza buyurur,” dedi. Resûl-i Ekrem:
“Aynadaki bu nokta nedir? diye sordu. Cebrail aleyhisselâm:
“İşte bu, cumanın kılınacağı saattir. Bize göre cuma, günlerin ulusudur. Biz kıyamet günü ona “Yevmü'l-Mezîd” deriz,” dedi. Resûl-i Ekrem:
“ Ona neden “Yevmü'I-Mezîd” dersiniz?” diye sordu. Cebrail aleyhisselâm:
“Doğrusu aziz ve celil olan Rabbin, cennette beyaz miskden daha güzel kokan bir vadi ayırdı. Cuma günü olunca rahmet ve rızası ile tecelli buyurur. O'nun hükümranlığı etrafında nurdan kürsüler kurulur. Peygamberler gelir kürsüler üzerine otururlar. Onların kürsülerinin çevresini altın kürsüler alır, sıddîk ve şehitler gelir bu kürsüler üzerine otururlar. Sonra da cennetüler gelerek kendilerine ayrılan yeri alırlar. Allah Tebâreke ve Teâlâ onlara tecelli buyurur da ona hayran olarak bakarlar. O şöyle buyurur:
“Size olan va'dini gerçekleştiren ve size olan nimetini tamamlayan benim. İşte burası benim ikram yerimdir. Benden ne isterseniz isteyin. Onlar:
“Ya Rab, biz senin rızanı isteriz, derler. Allahu Teâlâ:
“İşte rızam sizinledir, sizi cennetime aldım. Siz benden isteyin, buyurur, onlar da isterler ve istediklerini alır, isteyecek bir şey bilmezler. İşte o zaman cumaya gidip gelmeleri nisbetinde gözün görmediği, kulağın işitmediği hatır ve hayale gelmeyen nimetlere Allahu Teâlâ onları garkeder.” Resûl-i Ekrem devamla:
“Cennetlilerin cumadan daha sabırsızlıkla bekledikleri hiç bir şey yoktur. Çünkü o günde birçok keramet ve lutûflara erdikleri gibi, hepsinin üstünde Allah'ın cemali ile şereflenme zevkine ererler. Zaten “Yevmü'l-Mezîd” adını alması da bunun içindir.” [1705]
Bu rivayeti Rezzân daha uzun ve geniş bir şekilde anlatmıştır. O rivayet şöyledir: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
“Cibril bana, avucunun içinde güzel bir ayna ile geldi. Aynanın ortasında siyah bir nokta vardı. Ben:

"Ey Cibril, bu nedir?" diye sordum. O:
"Bu, dünyanın safası ve güzelliğidir," dedi. Ben:
"Aynanın ortasındaki bu siyah nokta nedir?" dedim. O:
"Bu, cumadır", dedi. Ben:
"Cuma nedir?" dedim. O:
"Rabbinin günlerinden büyük bir gündür; onun şerefini, üstünlüğünü, dünya ve âhiretteki ismini sana haber vereceğim. Onun dünyadaki şerefini, üstünlüğü ve adı şöyledir; Allah Tebâreke ve Teâlâ yaratma işini o günde topladı. Onda bir saat vardır, müslüman bir kul veya müslüman bir cariye o saate denk getirerek Allah'tan diledikleri hayrı Allah onlara verir. Âhiretteki şeref, üstünlük ve adı da şöyledir: Allahu Teâlâ cennetlileri cennete, cehennemlileri de cehenneme kor. Orada cennette gece ve gündüz yoktur. Allahu Teâlâ günleri ve saatleri bildirir. Cuma günü olunca bir münâdi:
"Ey cennetliler, genişliğini, enini ve uzunluğunu ancak Allah'ın bildiği Mezîd evine gidin, der ve herkes buraya gider, miskden yapılmış tepelere oturur."
Huzeyfe diyor ki: "O, sizin bu ununuzdan daha beyazdır."
"Peygamberin gılmanları nurdan kürsüleri çıkarır. Mü'minlerin gılmanları da yakut kürsülerini getirir. Bunlar yerlerine konup herkes yerini aldıktan sonra Allahu Teâlâ üzerlerine Musire adında bir rüzgâr gönderir. Onların üzerlerine beyaz misk estirir de elbiselerinin altından giren bu miskler boyunlarından ve enselerinden çıkar, saçları okşar. O rüzgâr, o miski nasıl kullanacağını, kendisine bütün kokular verilen dünya kadınından daha iyi bilir. Sonra Allahu Teâlâ Arş'ı taşıyan meleklere emredip arada perde olduğu halde Arş'ı orada yerleştirir. Orada bulunanların ilk duyacakları:
"Nerde beni görmeden bana gıyabî olarak itaat eden, peygamberlerime inanıp emirlerime uyanlar? İsteyin benden ne isterseniz; zira bugün Mezîd günüdür." buyurur. Hepsi birden:
"Ey Rabbimiz, biz senden razıyız, sen de bizden razı ol, derler. Allahu Teâlâ:
"Eğer ben sizden razı olmasam, sizi cennetime koymazdım. Ben sizden razıyım. Bugün artırma günüdür; isteyin ne isterseniz, buyurur. Bunun üzerine yine hepsi birden:
"Allahımız, cemalini isteriz, derler. Allahu Teâlâ perdeyi kaldırıp onlara cemali ile tecelli edince, Allah'ın nuru onları kaplar, bayılıp düşerler. Eğer yanmayacakları takdir edilmemiş olsaydı o nur onları yakardı. Onlara:
"Artık yerlerinize dönün, denir ve herkes evine döner. Mazhar oldukları bu ilâhî tecelliyi saklarlar. Esleri onlara:
"Siz giderken böyle değildiniz, bu nur nedir?" diye sorarlar. Onlar da:
"*Biz sizden mazhar olduğumuz İlâhî tecelliyi saklamak istedik. Allahu Teâlâ bize tecelli etti, bu nur ondandır, derler. Her cuma günü bu tecelüyât fazlası ile olur. İşte bu, Allahu Teâlâ'nın: "Yaptıklarına karşılık onlar için saklanan müjdeyi kimse bilmez."**[1706]** buyurduğudur."* [1707]
İbn Ömer radıyallahu anhuma'dan: Resûl-i Ekrem:
"Cennetlilerin makamı en düşük olanı, bahçelerine, evlerine, hizmetçilerine, servetine bin sene bakar. Makamı en üstün olanı da, akşam ve sabah olmak üzere günde iki defa Allah'ın cemaline bakar." buyururdu ve sonra, "*O gün birtakım yüzler Rablerine bakıp parlayacaktır."* [1708]âyetlerini okudu." [1709]
İbn Ebi d-Dünyânın rivayetinde, "*Cennetlilerin en üstünü, günde iki defa Allah'ın cemaline bakandır."*[1710], buyurulmuştur.
Ebû Saîd el-Hudri radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Allahu Teâlâ cennetlilere:
"Ey cennettiler, "diye hitap eder. Onlar da:
"Buyur, ey Rabbimiz," derler. Allahu Teâlâ:
"Mazhar olduğunuz bu nimetlerden razı mısınız?" buyurur. Onlar:
"Nasıl razı olmayalım ki, sen bize, yaratıklarından hiçbirine vermediğin nimetleri verdin," derler. Allahu Teâlâ
"Size, bu nimetlerden daha üstününü vereyim mi?" buyurur. Onlar:
"Ey Rabbimiz, bundan daha üstün ne olabilir?" derler. Bunun üzerine Allahu Teâlâ:
"Size rızamı vereceğim ve bundan sonra da ebedî olarak size gadab etmeyeceğim," buyurur." [1711]
Ebû Hureyre radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur;
"Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştur: "İyi kullarım için cennette hiç bir gözün görmediği, hiç bir kulağın işitmediği ve hiç bir beşerin gönlünden geçirmediği nimetler hazırladım". Bundan sonra râvi Ebû Hureyre:
"İsterseniz "*Yaptıklarına karşılık onlar için saklanan müjdeyi kimse bilmez."* [1712]âyetini okuyunuz." [1713]
Ebû Hureyre radıyallahu anh'den; Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Sizden birinizin cennette bir kamçı boyu kadar yeri olması, bir misli ile dünyadan daha hayırlıdır. Sizden birinizin cennette bir yay boyu kadar yeri olması, bir misli ile dünyadan daha hayırlıdır. Cennetten bir kadının başını örtecek kadar yeri olması bu dünyadan bir misli ile daha hayırlıdır." [1714]
İbn Abbas radıyallahu anhuma'dan: Şöyle demiştir: "Dünyada olan şeylerden cennette isimlerden başka bir şey yoktur, (yâni benzerlik yalnız isimlerdedir.)" [1715]
Ebû Saîd el-Hudrî radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Cennetliler cennete girdiklerinde bir münâdi şöyle seslenir:
"Şüphe yok ki siz cennette ebedî yaşayacak ve hiç ölmeyeceksiniz. Hastalanmayacak daima sağlıklı bulunacak; ihtiyarlamayacak, ebedî genç kalacaksınız; sonsuz nimetlere m az har olacak, hiç bir zaman hüzün ve keder görmeyeceksiniz. Bu, Allahu Teâlâ'nın: "İşlediklerinize karşılık size miras verilen, işte bu cennettir."[1716] [1717]

buyurduğudur."
Ebû Saîd radıyallahu anh'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Kıyamet günü (cennetlüer cennete, cehennemdiler de cehenneme ayrıldıktan sonra) ölüm, aklı - karalı alaca bir koyun suretinde getiilecek. Bir münâdi:
"Ey cennet halkı, diye seslenecek. Cennettekiler hemen: boyunlarını uzatıp başlarını kaldıracaklar ve bakacaklardır. Münâdi:
"Bunu bilir misiniz? diye soracak. Cennetlilerin hepsi onu görerek:
"Evet, biliriz, bu ölümdür," diyecekler. Sonra münâdi:
"Ey cehennemliler, diye yüksek seslo seslenecek. Onlar da boyunlarını uzatıp başlarını kaldıracaklar ve bakacaklar." Münâdi:
"Bunu biliyor musunuz?" diye soracak. Onlar da hepsi onu görerek:
"Evet biliriz, bu ölümdür, diyeceklerdir. Bundan sonra koyun suretindeki ölüm boğazlanacaktır. Bundan sonra münâdi:
"Ey cennet halkı, cennette ebedî yaşayacaksınız, artık Ölüm yoktur. (Cehennem halkına da) ey cehennem halkı, siz de orada ebedîsiniz, size de ölüm yoktur, diyecek. Bundan sonra münâdi:
"Rabbimin, onlar gaflette iken, onlar îman etmezlerken (keşke İman etseydik diye) hasret çekecekleri bir günün dehşetiyle onları korkut", ***[1718]****âyetini okur."* [1719]
İbn Ömer radiyallahu anhuma'den: Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:
"Allah (kıyamet günü) cennetlileri cennete, cehennemlileri de cehenneme koyacak, sonra bir münâdi aralarında yüksek sesle şöyle diyecektir:
"Ey cennetliler, artık ölüm yoktur. Ey cehennemin er, size de artık ölüm yoktur; Herkes olduğu yerde temelli kalacaktır." [1720]
Allahu Teâlâ fazl-u kerem ve insaniyle bizleri de kendisinin razı olup cennete koyduğu ve cemali ile şereflendirdiği zümreye ilhak ile dünya ve âhiretin her çeşit fitnelerinden korusun. Her şeye kaadir olan ve dilekleri kabul eden O'dur. Âmin, âmin, âmin.
İşte bu, maksad ve muradımın sonudur. Bizi hidâyete erdiren Allah'a hamdederiz. O'nun lutfu olmasa hidâyete eremezdik. Evvel O, Âhir O, zahir O, bâtın O, O'na hamdederiz. Hamd, O'na mahsustur.
Ey Rabbimiz, senin Celâl, azamet ve saltanatına yaraşır şekilde sana hamdederiz. Seni noksan sıfatlardan tenzih eder ve seni, sana yakışır şekilde sena ederiz. Daima ve ebedi olarak hamd, sana mahsustur. Nimetini karşılayacak ve fazlasını sağlayacak hamd ile sana hamdederim. Bütün yaratıkların sayısınca ve senin rızana uygun şekilde sana hamdederim.
Resulün Hazret-i Muhammed aleyhisselâm'a, onun âl ve ashabına en üstün şekilde salât ve selâm olsun.
"Oradaki duaları: "Münezzehsin ey Allah'ım; dirlik temennileri: "Selâm size" ve dualarının sonu da: "Âlemlerin Rabbi Allah'a hamd olsun"dur." [1721]
Allah'ın izni ile ikinci cüz de tamam oldu.
Terceme de Allah'ın izni, lutûf ve keremiyle 23 Rebiulevvel 1397; 13/Mart/1977 tarihinde tamam oldu.[1722]

ESERDE GEÇEN HADİSLERİN MEHAZLARI

1. Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail b. İbrahim b. el-Muğire el-Buhârî, Sahihu'l-Buhârî.
2. Ebu'l-Huseyn Müslim b. el-Haccâc el-Kuşeyrî en-Neysâbûrî, Sahîhu Müslim, Mısır, 1374/1956.
3. Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre, Sunenu't-Tirmizı, Mısır,1356/1973.
4. Ebû Dâvûd Süleyman b. el-Eş'as es-Sicistânî el-Ezdî, Sunenu Ebî Dâvûd.,
5. Ebû Abdirrahmân Ahmed b. Şu'ayb b. Ali b. Bahr b. Dinar en-Nesei, Sunenu'n-Nesei, Mısır, 1348/1930. Celâlu'd-Dîn cs-Suyûti Şerhi ve es-Sindî Haşiyesi ile birlikte!.
6. Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî, İbn Mâce, Sunenu İbn Mâce, Mısır, 1372/1952.
7. Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel, el-Musned, Mısır, 1306.
8. Ebû Muhammed Abdullah b. Abdirrahmân b. el-Fadl b. Behrâm ed-Dârimî, Mısır.
9. Zekiyyuddîn Abdu'1-Azîm b. Abdi'1-Kavî el-Munzirî, et-Tergib, ve't-Terhîb, Beyrut, 1388/1968.
10. Nuruddin Ali b. Ebî Bekr el-Heysemî, Mecmau'z-Zevâid ve Menbau'l-Fevaid, Beyrut, 1967.[1723]

---

[1] Yunus: 10/57.
İbn Hacer El-Heytemi, "Ez'Zevacir An İktiraf'il-Kebair" İslam'da Helaller Ve Haramlar "Büyük Günahlar"- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 5.
[2] Ahmed'in Ebu Hureyre (r.a.) den rivayetinde, şöyle demiştir: "*Resûl-i Ekrem (s.a.v.) kadınlara benzemeye çalışan erkeklerle, -erkeklere benzemeye çalışan kadınlara; "Hiç evlenmeyeceğiz" deyip evlenmeyen erkeklerle böyle söyleyip evlenmeyen kadınlara, bir de yalnız başına çölde yatan kimseye lânet etmiştir".* (Mectneu'z-Zevaid ve Menbeul-Fevâid, 4/251).
[3] İbn Hacer El-Heytemi, "Ez'Zevacir An İktiraf'il-Kebair" İslam'da Helaller Ve Haramlar "Büyük Günahlar"- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 5-6.
[4] Sahihu'l-Buhari, Kitabu'l-İstizân; Sahihu Müslim, 4/3047.
[5] et-Tergib ve't-Terhib, 3/36.
[6] et-Tergib vet-Terhib, 3/36 (Ahmed, Bezzâr ve Ebû Yilâ'nın rivayetlerinden naklen.).

[7] et-Tergib vet-Terhib, 3/39 (Taberani ve Beyhaki'nin rivayetlerinden naklen.)
[8] et-Tergib ve't-Terhib, 3/39 (Taberâni'nin rivayetinden naklen.) Garib bir rivayettir.
[9] et-Tergib vet-Terhib, 3/37 (Taberâni'nin rivayetinden naklen.)
[10] et-Tergib ve't-Terhib, 3/35 (Ahmed'in rivayetinden naklen. Tirmizi ve Ebû Davud'un da benzer rivayetleri vardır.)
[11] et-Tergib ve't-Terhib, 3/34 (Taberâni ve Hâkim'in rivayetlerinden naklen.)
[12] et-Tergib vet-Terhib, 3/34 (Ahmed ve Taberaninin rivayetlerinden naklen.)
[13] et-Tergib ve't-Terhib, 3/34.
[14] et-Tergib ve't-Terhîb, 3/34 (Isbahani'nin rivayetinden naklen.)
[15] et-Tergib vet-Terhîb, 3/35 (Taberâni'nin rivayetinden naklen. Ravilerinden Ebû Habb el-Ankari hariç, diğerleri bilinen ve sika olan kimselerdir.)
[16] et-Tergib ve't-Terhib, 3/35 (Ahmed, İbn Hibban ve Hâkim'in rivayetlerinden naklen.)
[17] Sahihu Müslim, 3/1699; Sünenü Ebi Davûd, 2/246.
[18] Sünenü İbn Mace, 2/1325 (İsnadında zayıf olan Harice b. Mus'ab vardır.)
[19] et-Tergib ve't-Terhib, 3/39 (Taberani'nin rivayetinden naklen.)
[20] Sahihu'l-Buhâri, Kitabü'n-Nikâh; Sahihu Müslim, 4/1711.
[21] Resûl-i Ekrem bu hadiste kadının kocasının erkek akrabaları ile bir arada halvetin ölüm olduğunu bildiriyor. Bu akrabalardan maksat, kocanın baba ve büyük babası ile oğullarından başka akrabasıdır. Meselâ, kardeşi, kardeş oğulları, amca, amca oğulları ve kızkardeşin oğullarıdır. Bunlarla bir arada halvetin aile facialarına sebep olduğu görülmektedir.
[22] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/38.
[23] Bunlar mahremdir, bunlarla bir arada bulunabilir. "Mebadi için mekasid hükmü vardır." sözü dikkatten kaçırılmamalıdır. Bu bakımdan zinanın mukaddimesi olan bakmak, ellemek, ardından gitmek, öpmek vesairenin hepsinin zina gibi kebâirden olması gerekirse durum böyle değildir. "Kebâirden kaçınmak suretiyle beş vakit namazın, küçük günahları gidereceğini haber veren Resûl-i Ekrem, böyle kadını elleyip pişman olduktan sonra müracaat eden adama:
"Bugün öğle namazını bizimle kıldın mı?" diye sordu. Adam:
"Evet," deyince, Resûl-i Ekrem:
"Öyle ise affa uğradın," buyurdu. Demek oluyor ki, yabancı bir kadını ellemek fiilen zina yapmak gibi büyük günah değildir. Fakat zinaya götüreceği için sakınmak lâzımdır. (Mütercimler.)
İbn Hacer El-Heytemi, "Ez'Zevacir An İktiraf'il-Kebair" İslam'da Helaller Ve Haramlar "Büyük Günahlar"- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 6-11.
[24] et-Tergib ve't-Terhîb, 3/38.
[25] İbn Hacer El-Heytemi, "Ez'Zevacir An İktiraf'il-Kebair" İslam'da Helaller Ve Haramlar "Büyük Günahlar"- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 12-15.
[26] El-Hucurat: 49/11-12.
[27] Sahihu Müslim, 4/1985.
[28] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/546 (Buhâri, Müslim ve Mâlik'in rivayetlerinden naklen.).
[29] et-Tergib-ve't-Terhib, 3/239 (Tirmizi ve İbn Hibbân'ın rivayetlerinden naklen.)
[30] el-Hucurât: 49/12.
[31] Sahihu Müslim, 4/2001; Sünenü't-Tirmizi, 4/329; Sünenü Ebi Davûd, 4/269.
[32] Sahihu'l-Buhâri, Kitabü'1-İlm; Sahihu Müslim, 2/889.
[33] Sahihu Müslim, 4/1986.
[34] et-Tergib ve't-Terhib, 3/904, (Bezzar'ın rivayetinden naklen. Bezzâr hadisi, birisi kuvvetli olan iki isnad ile rivayet etmiştir.)
[35] Sünenü Ebi Davûd, 4/269.
[36] et-Tergîb vet-Terhib, 3/504. (İbn Ebi'd-Dünyâ'nın rivayetinden naklen.)
[37] el-Ahzâb: 33/58.
[38] et-Tergib ve't-Terhib, 3/504, 505. (Ebû Yâlâ'nin rivayetinden naklen. Hâvileri sikadandır.)
[39] Sünenü Ebi Dâvûd, 4/269.
[40] et-Tergib vet-Terhîb, 3/503 (İbn Ebi'd-Dünya'nın rivayetinden naklen.)
[41] et-Tergib vet-Terhib, 3/503 (Taberani'nin "Evsat"ındaki rivayetinden naklen.)
[42] et-Tergib vet-Terhib, 3/504 (İbn Ebi'd-Dûnyâ, Beyhaki ve Taberani'nin rityatlerinden naklen.) Bu hususta birinci cildde gerekli açıklama yapılmıştır.
[43] et-Tergib ve't-Terhib, 3/S05 (Ebû Dâvûd, Tirmizi ve Beyhaki'nin rivayetlerinden naklen.)
[44] et-Tergib vet-Terhib, 3/505 (Ebû Davud'un rivayetinden naklen.)
[45] et-Tergib vet-Terhib, 3/505, 506 (İbn Ebi'd-Dünya'nın rivayetinden naklen.)
[46] et-Tergib ve't-Terhîb, 3/507 (Ebû Dâvûd et-Tayâlisi, İbn Ebi'd-Dünya ve Beyhaki'nin rivayetlerinden naklen.)
[47] et-Tergib ve't-Terhib, 3/507 (Ahmed, İbn Ebi'd-Dünya ve Beyhakinin rivâyetlerinden naklen.)
[48] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/506 (Ebû Yalâ'nın rivayetinden naklen.)
[49] et-Tergib ve't-Terhib, 3/506 (Taberani'nin rivayetinden naklen.)
[50] et-Tergib ve't-Terhib, 3/506 (Isbahâni'nin rivayetinden naklen.)
[51] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/506 (Ebû Bekr b. Ebi Şeybe ve Taberâni'nin rivâyetlerinden naklen.)
[52] et-Tergib vet-Terhib, 3/907, 508 (İbn Ebi'd-Dünya, Taberanl ve Ebû Nuavm'ın rivayetlerinden naklen).
[53] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/508, 509 (Ebû Yâ'lâ, Taberânî ve Ebû'ş-Şeyh'in rivayetlerinden naklen.)
[54] et-Tergib ve't-Terhîb, 3/509 (Ebü'ş-Şeyh b. Hibbân'ın rivayetinden naklen.)

[55] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/509, 510. (İbn Hibban'ın "Sahih"indeki rivayetinden naklen.)
[56] et-Tergib ve't-Terhib, 3/510 (Ahmed'in rivayetinden naklen. Râvileri, Kabus b. Ebû Dıbyan hâriç, sikadandır.)
[57] Sünenü Ebi Dâvûd, 4/269, 270.
[58] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/510, 511. (Beyhaki'nin rivayetinden naklen.)
[59] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/511. (Ahmed ve İbn Ebî'd-Dünyâ'nin rivayetlerinden naklen. Ahmed'in ravileri sikadandır.)
[60] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/511 (İbn Ebi'd-Dünyâ, Taberâni ve Beyhaki'nin rivâyetlerinden naklen. Hadisi merfu olmayarak: İbn Uyeyne de rivayet etmiştir. Münzirî'ye göre en doğrusu merfu olmamasıdır.)
[61] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/512 (Ahmed ve diğerlerinin rivayetinden naklen.)
[62] et-Tergib ve't-Terhib, 3/512, 513 (Ahmed ve Taberâni'nin rivayetlerinden naklen. Ahmed'in râvileri, Asim. b. Behdele hâriç, sikadandır.)
[63] et-Tergîb ve't-Terhîb 3/513 (İbn Cerîr et-Taberi'nin rivayetinden naklen.)
[64] et-Tergib ve't-Terhîb, 3/513.
[65] et-Tergib ve't-Terhîb, 3/514. (Isbahânî'nin rivayetinden naklen.)
[66] Sahihu Müslim, 4/1997.
[67] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/515. (Isbahâni'nin rivayetinden naklen.)
[68] et-Tergîb ye't-Terhîb, 3/515. (Taberânî'nin rivayetinden naklen.)
[69] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/516. (Ebû Davud'un rivayetinden naklen.)
[70] et-Tergib ve't-Terhîb. 3/516. (Ahmed'in rivayetinden naklen.)
[71] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/517. (Ahmed, İbn Ebî'd-Dünyâ ve Taberâni'nin rivayetlerinden naklen.)
[72] Sünenü't-Tirmizi, 4/327.
[73] Rûm: 30/47.
[74] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/517. (Ebû'ş-Şeyh'in rivayetinden naklen.)
[75] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/518. (İbn Ebî'd-Dünyâ'nın rivayetinden naklen.)
[76] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/518. (Isbahânî'nin rivayetinden naklen.)
[77] Sünenü Ebi Dâvûd, 4/271.
[78] İbn Hacer El-Heytemi, "Ez'Zevacir An İktiraf'il-Kebair" İslam'da Helaller Ve Haramlar "Büyük Günahlar"- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 15-37.
[79] Sahihu'l-Buhârî, Kitabü'l-İlm.
[80] Sahihu Müslim, 1/81.
[81] Sahihu'l-Buhâri, Kitabü'l-İsti'zan.
[82] Sahihu Müslim, 4/2001.
[83] Hucurât: 49/10.
[84] Hadis yukarda metinle birlikte geçmiştir.
[85] el-Ahzâb: 33/58.
[86] Hadîs yukarda geçmiştir.
[87] Sahihu'l-Buhârî, Kitabü'1-Edeb; Sahihu Müslim, 4/2002.
[88] Sahihu'l-Buhâri, Kitabü'l-Edeb.
[89] el-Hucurât: 49/12.
[90] el-Hucurât: 49/6.
[91] Sünenü Ebi Dâvûd, 4/272.
[92] İbn Hacer El-Heytemi, "Ez'Zevacir An İktiraf'il-Kebair" İslam'da Helaller Ve Haramlar "Büyük Günahlar"- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 38-58.
[93] el-Hucurât: 49/11.
[94] İbn Hacer El-Heytemi, "Ez'Zevacir An İktiraf'il-Kebair" İslam'da Helaller Ve Haramlar "Büyük Günahlar"- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 58-59.
[95] el-Hucurât: 49/11.
[96] et-Tergib ve't-Terhib, 3/611. (Beyhaki'nin Hasen'den rivayetinden naklen.)
[97] el-Kehf: 18/49.
[98] el-Hucurât: 49/11.
[99] İbn Hacer El-Heytemi, "Ez'Zevacir An İktiraf'il-Kebair" İslam'da Helaller Ve Haramlar "Büyük Günahlar"- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 59-60.
[100] el-Kalem: 68/11.
[101] el-Kalem: 68/13.
[102] el-Hümeze: 104/1.
[103] Tebbet: 111/4.
[104] et-Tahrîm: 66/10.
[105] Sahihu'l-Buhâri, Kitabü'1-Edeb; Sahihu Müslim, 1/101.
[106] Sahihu'l-Buhârî, Kitabü'l-Cenâiz; Sahihu Müslim, 1/240; Sünenü İbn Mâce, 1/125.
[107] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/497. (Taberânî'nin rivayetinden naklen.)
[108] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/497. (Taberânî'nin rivayetinden naklen.)

[109] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/498. (Taberânî'nin rivayetinden naklen.)
[110] et-Tergib ve't-Terhib, 3/498 (Ebü Yâlâ, Taberânî, İbn Hibbân ve Beyhaki'nin rivayetlerinden naklen. Hafız el-Münzirî diyor ki: Bunların hepsi hadisi, Ziyad b. el-Münzir tarikinden rivayet etmişlerdir. O da Nafi b. el-Haris'den rivayet etmiştir. Ziyad, Ebûl-Cârûd el-Kûfî'dir. Âmâ idi. Rafizî'lerden Cârûdiyye buna nisbet edilir. Nafî ise Ebû Dâvûd'dur. Bu da Âmâ idi. Her ikisi de metruk ve hadîs uydurmakla itham edilmişlerdir.)
[111] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/498 (İbn Hibbân "Sahih"indeki rivayetinden naklen.)
[112] et-Tergib ve't-Terhîb, 3/499. (Taberâni'nin rivayetinden naklen.)
[113] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/499. (Ahmed'in rivayetinden naklen.)
[114] et-Tergib ve't-Terhîb, 3/500. (Ebû'ş-Şeyh İbn Hibbân'ın Kitabü't-Tevbih'de mûdal olarak böylece rivayetinden naklen.)
[115] et-Tergîb vet-Terhîb, 3/410. (Taberâni ve Bezzâr'ın rivayetlerinden naklen.)
[116] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/494. (Taberânî ve diğerlerinin rivayetlerinden naklen.)
[117] et-Tergib ve't-Terhîb, 3/488. (Ebû Dâvud, Tirmizî ve İbn Hibbân'ın rivayetlerinden naklen.)
[118] et-Tergib ve't-Terhîb, 3/515. (Taberânî'nin rivayetinden naklen.)
[119] el-Hucurât: 49/6.
[120] İbn Hacer El-Heytemi, "Ez'Zevacir An İktiraf'il-Kebair" İslam'da Helaller Ve Haramlar "Büyük Günahlar"- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 60-69.
[121] en-Nûr: 24/15.
[122] el-Hucurât: 49/12.
[123] Şûra: 42/42.
[124] İbn Hacer El-Heytemi, "Ez'Zevacir An İktiraf'il-Kebair" İslam'da Helaller Ve Haramlar "Büyük Günahlar"- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 69-72.
[125] Sahihu'l-Buhâri, Kitabü'l-Menakıp; Sahihu Müslim, 4/1958.
[126] et-Tergib ve't-Terhib, 3/603. (Buhâri'nin rivayetinden naklen.)
[127] et-Tergib ve't-Terhib, 3/603 (Taberâni'nin "Evsat"mdakl rivayetinden naklen.)
[128] Sünenü Ebi Dâvûd, 4/268; et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/604, (İbn Hibbân'ın "Sahih"indeki rivayetinden naklen.)
[129] et-Tergib ve't-Terhib, 3/604. (İbn Ebi'd-Dünyâ, Isbahani ve Taberâni'nin rivayetlerinden naklen.)
[130] Sahihu'l-Buhâri, Kitabü'l-Edeb.
[131] İbn Hacer El-Heytemi, "Ez'Zevacir An İktiraf'il-Kebair" İslam'da Helaller Ve Haramlar "Büyük Günahlar"- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 72-75.
[132] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/515. (Taberâni'nin isnadı ceyyid ile rivayetinden naklen.)
[133] İbn Hacer El-Heytemi, "Ez'Zevacir An İktiraf'il-Kebair" İslam'da Helaller Ve Haramlar "Büyük Günahlar"- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 75-76.
[134] Çünkü Şafiîlerde erginlik çağına gelmiş kız çocuğunun da evlenmesi, velinin iznine bağlıdır.
[135] İbn Hacer El-Heytemi, "Ez'Zevacir An İktiraf'il-Kebair" İslam'da Helaller Ve Haramlar "Büyük Günahlar"- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 76-77.
[136] İbn Hacer El-Heytemi, "Ez'Zevacir An İktiraf'il-Kebair" İslam'da Helaller Ve Haramlar "Büyük Günahlar"- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 77.
[137] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/82. (Ahmed'in sahih isnad ile -ki lâfız ona aittir- Bezzâr'ın ve "Sahih"inde İbn Hibban'ın rivayetlerinden naklen.)
[138] Sünenü Ebî Dâvûd, 4/343; et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/82. (Neseî'nin rivayetinden naklen.)
[139] Sahihu Müslim, 4/2167.
[140] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/82. (Sahihinde İbn Hibbân'ın, Taberâni ve Ebû Yâlâ'nın rivayetlerinden naklen.)
[141] İbn Hacer El-Heytemi, "Ez'Zevacir An İktiraf'il-Kebair" İslam'da Helaller Ve Haramlar "Büyük Günahlar"- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 77-78.
[142] İbn Hacer El-Heytemi, "Ez'Zevacir An İktiraf'il-Kebair" İslam'da Helaller Ve Haramlar "Büyük Günahlar"- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 79.
[143] Sünen en-Neseî 6/149.
[144] Sünen İbn Mâce, 1/623. (Hadîs No : 1936).
[145] İslâm Dîninde bir erkek karısını tam mânâsıyle boşadı mı artık onunla bir daha evlenemez. Onunla tekrar evlenebilmesi için, bu kadının başka bir kocaya varması, o kocanın ya onu boşaması veya ölmesinden sonra ayrılması ve iddetinin dolması ile mümkündür. Kadını bir saatliğine alıp boşamayı İslâmiyet lânetlemiştir. Gerçi burada mezhep imamlarının birbirinden farklı görüşleri vardır, fakat telinde hepsi ittifak halindedir.
[146] İbn Hacer El-Heytemi, "Ez'Zevacir An İktiraf'il-Kebair" İslam'da Helaller Ve Haramlar "Büyük Günahlar"- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 79-81.
[147] Sahihu Müslim, 2/1060.
[148] Sahihu Müslim, 2/1060.
[149] et-Tergib ve't-Terhib, 3/86. (Ahmed'in rivayetinden naklen.)
[150] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/86. (Bezzâr'ın rivayetinden naklen. Hadisi takviye, eden şahitleri vardır. Ebû Dâvûd da benzerini uzunca olarak rivayet etmiştir.)
[151] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/87. (Ahmed, Ebû Yâlâ ve Beyhaki'nin rivayetlerinden naklen.)
[152] et-Tergîb vet-Terhîb, 3/87 (Ebû Dâvûd'un rivayetinden naklen.)
[153] İbn Hacer El-Heytemi, "Ez'Zevacir An İktiraf'il-Kebair" İslam'da Helaller Ve Haramlar "Büyük Günahlar"- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 82-84.

[154] Sünen et-Tirmizi 3/460; et-Tergib ve't-Terhîb, 3/289 (Nesel ve “Sahih”inde İbn Hibban’ın rivayetlerinden naklen.)
[155] et-Tergib ve't-Terhib, 3/290. (Taberâni'nin “Evsat”ındaki rivayetinden naklen. Hadîsin ravileri sikadandır.)
[156] Sünen İbn Mâce, 1/619; et-Tergîb ve't-Terhib, 3/290. (Beyhaki'nin rivayetinden naklen. Her ikisi de hadisi Haris b. Mıhled'den o da Ebû Hureyre (r.a.) den rivayet etmişlerdir.)
[157] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/290. (Ebû Dâvûd ve Ahmed’in rivayetlerinden naklen.)
[158] et-Tergib ve't-Terhîb, 3/290, 291. (Ahmed, Tirmizi, Nesei, İbn Mâce ve Ebû Davud'un rivayetlerinden naklen. Ancak Ebû Davud'un rivayeti, *“Muhammed, sallallahu aleyhi ve sellem'e indirilenden beri olur.”* şeklindedir.)
[159] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/289. (Ahmed ve Bezzâr’ın rivayetlerinden naklen. Hadisin ricali sikadandır.)
[160] et-Tergib ve't-Ternib, 3/289. (Ebû Yâlâ’nın isnadı ceyyid ile rivayetinden naklen.)
[161] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/290. (İbn Mâce -ki lafız onundur- Nesei'nin rivayetlerinden naklen.)
[162] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/290. (Taberâni “Evsat”ında ve Dârekutni'nin rivâyetlerinden naklen. Taberânî'nin râvileri sikadandır.)
[163] et-Tergib ve't-Terhib, 3/290. (Taberânî'nin rivayetinden naklen.)
[164] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/291. (Ahmed, Tirmizi, Neseî ve İbn Hibbân’in rivayetlerinden naklen.)
[165] İbn Hacer El-Heytemi, “Ez’Zevacir An İktiraf’il-Kebair” İslam’da Helaller Ve Haramlar “Büyük Günahlar”- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 84-86
[166] İbn Hacer El-Heytemi, “Ez’Zevacir An İktiraf’il-Kebair” İslam’da Helaller Ve Haramlar “Büyük Günahlar”- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 87.
[167] et-Tergib vet-Terhîb, 2/602, (Taberâni’nin “Sağir” ve “Evsat”ındaki rivayetlerinden naklen. Râvileri sikadandır.)
[168] Mecmeu'z-Zevâid ve Menbeul-Fevâid, 4/284. (Ahmed ve Taberâni'nin rivayetlerinden naklen. Ahmed’in isnadında bilinmeyen bir ravi vardır.)
[169] et-Tergîb ve't-Terhîb, 2/602. (Bezzâr ve diğerlerinin rivayetlerinden naklen.)
[170] İbn Hacer El-Heytemi, “Ez’Zevacir An İktiraf’il-Kebair” İslam’da Helaller Ve Haramlar “Büyük Günahlar”- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 87-88.
[171] el-Ahzâb: 33/57
[172] Sahihu Müslim, 3/1670; Sahihu'l-Buhâri, Kitabü'l-Libâs Bâbu't-Tesâvir.
[173] Sahihu Müslim, 3/1668; Sahihu'l-Buhâri, Kitabü'I-Libâs Babu't-Tesâvir.
[174] Sahihu Müslim, 3/1667; Sahihu'l-Buhâri, Kitabü'l-Libâs Babu't-Tesâvir.
[175] Sahihu Müslim, 3/1669; Sahihu'l-Buhârî, Kitabü'l-Libâs Babu't-Tesâvîr.
[176] Sahihu'l-Buhâri Kitabu'l-Libâs Bâbu't-Tesâvîr; Sahihu Müslim, 3/1671
[177] Sahihu'l-Buhâri, Kitabu'l-Libâs Bâbut-Tesâvir; Sahihu Müslim, 3/1671
[178] Sahihu'I-Buhâri, Kitabu'l-Libâs Bâbu't-Tesâvîr; Sahihu Müslim, 3/1670
[179] Sahihu'l-Buhârî, Kitabu'l-Libâs Bâbu't-Tesâvir; Sahihu Müslim, 3/1671
[180] et-Tergîb vet-Terhib. 4/46, (Tirmizî'nin rivayetinden naklen. Tirmizi, hadisin, hasen, sahih ve garip olduğunu söylemiştir.)
[181] Sahihu Müslim, 2/666; Sünen Ebû Dâvûd, 3/215; Sünen et-Tirmizi, 3/357.
[182] et-Tergîb ve't-Terhib, 4/44. (Ahmed’in isnadı ceyyid ile rivayetinden naklen.)
[183] Sahihu'l-Buhârî, Kitabu'l-Libâs, Bâbu't-Tesâvîr; Sahihu Müslim, 3/1665-Hattabi: “Bundan, ziraat, koyun ve av köpekleri gibi evde bırakılmalarına izin verilen köpekler müstesnadır.” (Umdetü'l-Kaarî, c. 22, s, 69)
[184] Sahihu Müslim, 3/1666.
[185] Sahihu'l-Buhâri, Kitabu'l-Libâs, Bâbu't-Tesâvir.
[186] et-Tergîb ve't-Terhîb, 4/45. (Ebû Dâvûd, Neseî, İbn Hibbân’ın rivayetlerinden naklen. Hepsi Abdullah b. Yahya'dan rivayet etmişlerdir ki, Buhârî, bu zat hakkında dedikodu olduğunu söyler.)
[187] et-Tergîb ve't-Terhîb, 4/46. (Ebû Dâvûd, Neseî ve “Sahih”inde İbn Hibbân’ın rivayetlerinden naklen.)
[188] Sünen et-Tirmizî, 5/115.
[189] et-Tergîb ve't-Terhîb, 4/69 (Ahmed’in rivayetinden naklen.)
[190] Sahihu Müslim, 3/1664.
[191] İbn Hacer El-Heytemi, “Ez’Zevacir An İktiraf’il-Kebair” İslam’da Helaller Ve Haramlar “Büyük Günahlar”- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 89-97.
[192] Sahihu'l-Buhâri, Kitabu'z-Zebâih ve's-Sayd; Sahihu Müslim, 3/1203.
[193] Sahihul-Buhârî, Kitabu'a-Zebâih ve's-Sayd; Sahihu Müslim, 3/1203.
[194] Sahihu Müslim, 3/1203.
[195] Sünen et-Tirmizi, 4/80.
[196] İbn Hacer El-Heytemi, “Ez’Zevacir An İktiraf’il-Kebair” İslam’da Helaller Ve Haramlar “Büyük Günahlar”- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 97-98.
[197] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/16, 17 (İbn Hibbân’ın “Sahih”indeki rivayetinden naklen.)
[198] Sahihu'l-Buhâri, Kitabü'l-İlm; Sahihu Müslim, 2/889.
[199] et-Tergîb ye't-Terhîb, 3/144 (Ebû Davud'un rivayetinden naklen. Ebû Dâvûd, hadîsin râvilerinden olan Derset b. Ziyad'ı zayıf kabul etmiyor. Halbuki Cumhur onu zayıf buluyor.)
[200] Sahihu'l-Buhârî, Kitabü'l-Et'ime; Sahihu Müslim, 3/1632.
[201] Sahihu Müslim, 3/1632.
[202] Sünen et-Tirmlzî, 4/590; Sünen İbn Mâce, 2/1111; et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/ 136 (İbn Hibbân’ın “Sahih”indeki rivayetinden naklen. Yalnız İbn Mâce"nin rivayetinde, *“Eğer Ademoğluna nefsi galip gelirse..”* ilâvesi vardır.)

[203] et-Tergib ve't-Terhib, 3/136 (Hâkim'in rivayetinden naklen. Hâkim, isnadının sahih olduğunu da söyledi. Fakat Hafız el-Münziri diyor ki: "Hakini cidden burada yanılmıştır. Çünkü hadîsin senedinde Fehd b. Avf ve Amr b. Mûsâ vardır. Fakat hadisi Bezzâr da iki ayrı isnad ile rivayet etmiştir. Bu isnadlardan birinin ravileri sikadandır. Ayrıca hadisi İbn Ebî'd-Dünya, Taberânî, ve Beyhaki de rivayet etmişlerdir.)
[204] Sünen İbn Mâce, 2/1112.
[205] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/137 (Beyhaki'nin rivayetinden naklen.)
[206] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/138 (İbn Ebi'd-Dûnyâ, Hâkim, Beyhak ve Taberânî'nin ceyyid isnad ile rivayetlerinden naklen.)
[207] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/138 (Beyhaki'nin rivayetinden naklen. Aynca Buhârî ile Müslim'in muhtasar olarak rivayetleri de vardır ve şöyledir: *"Kıyamet şünti şişman ve iri cüsseli bîr adam mahşer yerine getirilir ki, Allah katında bir sivri sineğin kanadına bile denk değildir.")*
[208] et-Tergib ve't-Terhib, 3/140 (İbn Ebî'd-Dünyâ'nın rivayetinden naklen.)
[209] Sünen İbn Mâce, 2/1112; et-Tergib ve't-Terhib, 3/141 (İbn Ebî'd-Dünyâ Kitabu'l-Cû'de ve Beyhakinin rivayetlerinden naklen.)
[210] et-Tergib ve't-Terhib, 3/142 (Bezzâr'ın rivayetinden naklen. Râvileri, Abdurrahman b. Ziyad b. En'um hâriç, sikadır. Bu zatı bazıları itimada şayan görmez.)
[211] et-Tergib ve't-Terhîb. 3/140 (Beyhakinin rivayetinden naklen. Ancak hadisde İbn Luhay'a vardır ki, itimada şayan değildir.)
[212] Sünen İbn Mâce, 2/1132; (Râvileri sikadır.)
[213] et-Tergib ve't-Terhîb, 3/142, 143 (İbn Ebî'd-Dünyâ ve Taberâni'nin "Kebîr" ve "Evsat"ındaki rivayetlerinden naklen.)
[214] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/143 (Ahmed'în rivayetinden naklen. Ali b. Zeyd b. Ced'an hâriç, râvileri itimada şayan kimselerdir.)
[215] el-Ahkâf: 46/20.
[216] İbn Hacer El-Heytemi, "Ez'Zevacir An İktiraf'il-Kebair" İslam'da Helaller Ve Haramlar "Büyük Günahlar"- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 99-106.
[217] Sahihu'l-Buhâri, Kitabû'n-Nikâh; Sahihu Müslim, 2/1054.
[218] Sahihu Müslim, 2/1055.
[219] Sahihu'l-Buhâri, Kitabü'n-Nikâh; Sahihu Müslim, 2/1052.
[220] Sahihu Müslim, 2/1053.
[221] Sahihu Müslim, 2/1054.
[222] Sahihu Müslim, 2/1054.
[223] et-Tergib ve't-Terhib, 3/146 (Ebû Davud'un rivayetinden naklen.)
[224] Sahihu Müslim, 3/1606.
[225] Sahihu Müslim, 3/1606.
[226] Sahihu Müslim, 3/1607.
[227] et-Tergib ve't-Terhib, 3/148.
[228] Sahihu Müslim, 3/1607; et-Tergib ve't-Terhib, 3/148.
[229] Sahihu Müslim, 3/1597.
[230] Sünen Ebû Dâvûd, 3/347; et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/124. (Nesei ve Hâkimin, rivayetlerinden naklen. Hâkim, isnadının sahih olduğunu da söylemiştir).
[231] et-Tergib ve't-Terhîb, 3/124. (Taberâni'nin rivayetinden naklen).
[232] Sünen İbn Mâce, 2/1093.
[233] Sünen Ebû Dâvûd, 3/345, 346; Sünen et-Tirmizî, 4/281.
[234] Sünen İbn Mâce, 2/1085; et-Tergîb ve't-Terhib, 3/151 (Beyhakinin rivayetinden naklen).
[235] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/151. (Müslim, Ebû Dâvüd ve Tirmizi'nin rivayetlerinden naklen.)
[236] Sünen Ebû Davûd, 3/345.
[237] Sünen Ebû Dâvûd, 3/366; Sünen et-Tirmizi, 4/289; Sünen İbn Mâce, 2/1096
[238] Sünen et-Tirmizî, 4/260; Sünen Ebû Dâvûd, 3/348.
[239] Sünen İbn Mâce, 2/1102; Sünen et-Tirmizî, 4/278.
[240] Sünen et-Tirmizi, 4/285.
[241] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/131 (Hâkim'in rivayetinden naklen.)
[242] Sünen et-Tirmizi, 4/276.
[243] et-Tergib ve't-Terhîb, 3/132
[244] Sünen Ebû Dâvûd, 3/349 (Ebû Davûd: "Bu hadîs, kuvvetli değildir." demiştir,)
[245] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/134 (Ebû Yâlâ, Taberânî ve Ebû'ş-Şeyh'ın rivayetlerinden naklen. Hepsi de hadîsi Abdülmecld b. Ebû Dâvûd'dan rivayet etmişlerdir. Her ne kadar bu zat itimada şayan görülmüş ise de bu hadîsde, nikâret vardır.)
[246] Sünen Ebû Dâvûd, 3/346; Sünen İbn Mâce, 2/1093 (Ayrıca hadisi İbn Hibbân da "Sahih"inde rivayet etmiştir.)
[247] Sünen İbn Mâce, 2/1087.
[248] Sünen et-Tirmizî, 4/304.
[249] Sünen Ebû Dâvûd, 3/337.
[250] Sünen Ebû Dâvûd, 3/338; Sünen et-Tirmîzî, 4/304.
[251] Mecmeu'z-Zevâid ve Menbeu'l-Fevâid, 5/78 (Taberânî'nin rivayetinden naklen.)
[252] Aynı eser, 5/78 (Taberâni'nin rivayetinden naklen.)
[253] Bulunamamıştır.
İbn Hacer El-Heytemi, "Ez'Zevacir An İktiraf'il-Kebair" İslam'da Helaller Ve Haramlar "Büyük Günahlar"- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul,

1981: 106-112.
[254] et-Tergib ve't-Terhîb, 3/60 (Tirmizî ve Hâkim'in rivayetlerinden naklen. Hâkim, Buhâri ve Müslim'in şartlarına göre sahih olduğunu söylemiştir)
[255] Sünen Ebû Dâvûd, 3/242; Sünen et-Tirmizi, 3/437; Sünen en-Nesei, 7/63.
[256] Sahihu Müslim, 3/1458.
[257] İbn Hacer El-Heytemi, "Ez'Zevacir An İktiraf'il-Kebair" İslam'da Helaller Ve Haramlar "Büyük Günahlar"- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 113-114.
[258] el-Bakara: 2/228.
[259] el-Bakara: 2/228.
[260] en-Nisâ: 4/34.
[261] Sünen et-Tirmizî, 3/456.
[262] Sünen İbn Mâce, 1/594; Sünen et-Tirmizî, 3/458.
[263] Bulunamamıştır.
[264] en-Nisâ: 4/20.
[265] Sahihu Müslim, 3/1459; Sahihu'l-Buhârî, Kitabu'l-Cuma.
[266] Sünen et-Tîrmizi, 3/457.
[267] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/49. (Tirmizi ve Hâkim'in Hâkim, Buhârî ve Müslim'in şartlarına göre sahi hasen olduğunu söylemiştir.)
[268] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/49. (İbn Hibbân'ın "Sahihslndeki rivayetinden nakl�n.)
[269] et-Tergib ve't-Terhib, 3/49. (Burada her halde bir matbaa hatası vardır. Çünkü bu rivayet aynı zamanda İbn Hibbân'ın rivayetidir.)
[270] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/49. (İbn Hibbân'ın "Sahihsindeki rivayetinden nakl�n.)
[271] Sahihu'l-Buhâri, Kitabü'n-Nikâh; Sahihu Müslim, 2/1091.
[272] Sahihu Müslim, 2/1091.
[273] Sahihu Müslim, 2/1091.
[274] Sünen Ebû Dâvûd, 2/244; et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/51 (İbn Hibbân'ın "Sahih"indeki rivayetinden naklen.)
[275] Sünen et-Tirmizi, 3/458.
[276] Sünen İbn Mâce, 1/595; Sünen et-Tirmizî, 3/457; et-Tergib ve't-Terhîb, 3/52. (Hâkim'in rivayetinden naklen. Hâkim, İsnadının sahih olduğunu söyle�miştir.)
[277] et-Tergib ve't-Terhib, 3/52. (Ahmed ve Taberânî'nin rivayetlerinden nakl�n. Ahmed'in ravileri, İbn Luhay'a'dan başka itimada şayan kimselerdir.)
[278] et-Tergib ve't-Terhib, 3/52.
[279] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/52-53. (Ahmed ve Nesei'nin ceyyid isnad ile ve Hakim'in rivayetlerinden naklen. Hâkim, isnadının sahih olduğunu söyle�miştir.)
[280] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/53. (Bezzâr ve Hâkim'in rivayetlerinden naklen. Bezzâr'ın isnadı hasendir.)
[281] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/53 (Bezzar'ın rivayetinden naklen.)
[282] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/53, 54 (Bezzâr'ın ceyyid isnad ile rivayetinden nakl�n. Ravileri sikadandır ve meşhur kimselerdir. Ayrıca "Sahih"inde İbn Hibbân da rivayet etmiştir.)
[283] et-Tergib ve't-Terhib, 3/54. (Bezzâr ve Hâkim'in rivayetinden naklen.)
[284] et-Tergib ve't-Terhib, 3/55. (Ahmed ve Nesei'nin ceyyid isnad ile rivayet�rinden naklen. Râvileri sikadandır ve meşhurdur. Bezzâr da benzerini rivayet etmiştir.)
[285] Sünen Ebü Dâvûd, 2/244.
[286] et-Tergib ve't-Terhib 3/58. (İbn Mâce ve "Sahih"inde İbn Hıbban'ın rivayetlerinden naklen. Lafız, İbn Hibbân'ındır.)
[287] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/56. (Hakim'in rivayetinden naklen.)
[288] et-Tergib ve't-Terhib, 3/57. Taberânî'nin rivayetinden naklen. Râvileri, İbr�him b. Ziyad el-Kureşi hâriç, itimada şayan kimselerdir. Hafız el-Münzirî bu zat haklunda bilgisi olmadığını söylüyor.)
[289] et-Tergib ve't-Terhib, 3/57. (Hâkim'in rivayetinden naklen. Hakim, isnadı�n sahih, olduğunu da söylemiştir.)
[290] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/57. (Taberânî'nin rivayetinden naklen.)
[291] et-Tergib ve't-Terhîb, 3/58. (Taberânî'nin ceyyid isnad ile rivayetinden nakl�n.)
[292] et-Tergib ve't-Terhîb, 3/58. (Neseî, Bezzâr ve Hâkim'in rivayetlerinden nakl�n.)
[293] Sünen et-Tirmizi, 3/468; et-Tergîb ve't-Terhib, 3/58 (Tirmizî ve İbn Mâce'nin rivayetlerinden naklen.)
[294] Sünen et-Tirmizî, 3/456.
[295] Sahihu'l-Buhârî, Kitabu'n-Nikâh; Sahihu Müslim, 2/1060
[296] Sahihu'l-Buhâri, Kitabu'n-Nikâh; Sahihu Müslim, 2/1060.
[297] Sünen İbn Mâce, 1/311.
[298] et-Tergib ve't-Terhib, 3/59. (Taberânî'nin "Evsat"ındaki rivayetinden nakl�n.)
[299] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/59. (Taberânî'nin "Evsat"ındaki rivayetinden nakl�n.)
[300] İbn Hacer El-Heytemi, "Ez'Zevacir An İktiraf'il-Kebair" İslam'da Helaller Ve Haramlar "Büyük Günahlar"- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 114-128
[301] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/456. (Ahmed, Ebü Yâlâ, Taberâni ve İbn Hibbân'ın rivayetlerinden naklen. Ahmed'in ravileri itimada şayan kimselerdir.)
[302] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/456.

[303] et-Tergib ve’t-Terhîb, 3/456.
[304] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/457. (Taberâni “Evsat”ında ve Hâkim’in rivayetlenden naklen. Lafız Hakim’indir. Ayrıca Hâkim isnadının sahih olduğunu söylemiştir.)
[305] (et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/457. (Taberânî'nin rivayetinden naklen. Râvileri, Abdullah b. Abdülaziz el-Leyst hâriç, sikadır.)
[306] et-Tergib ve't-Terhîb, 3/457. (Taberânî'nin rivayetinden naklen.)
[307] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/457. (Ebû Dâvûd ve Beyhakinin rivayetlerinden naklen.)
[308] Sahihu Müslim, 4/2166.
[309] et-Tergib ve't-Terhîb, 3/457, 458.
[310] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/458. (Bezzâr'ın rivayetinden naklen.)
[311] Sahihu'l-Buhâri, Kitabu'1-Edeb; Sahihu Müslim, 4/1986; Sünen et-Tirmizi, 4/329; Sünen Ebû Dâvûd, 4/279.
[312] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/455. (Taberâni'nin rivayetinden naklen.)
[313] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/455.
[314] Sahihu'I-Buhârî, Kitabu'1-Edeb; Sahihu Müslim, 4/1984; Sünen et-Tirmizi, 4/373; Sünen Ebû Dâvûd, 4/278.
[315] Sünen Ebû Dâvûd, 4/279.
[316] Sünen Ebû Dâvûd, 4/279.
[317] Sahihu Müslim, 4/1987.
[318] Sahihu Müslim, 4/1987; Sünen et-Tirmizi, 4/373; Sünen Ebü Dâvûd, 4/279.
[319] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/458. (Taberânî'nin rivayetinden naklen.)
[320] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/459. (Taberânî'nin “Evsat”ındaki rivayetinden nakn. Ravileri sikadır.)
[321] et-Tergib ve't-Terhîb, 3/459, 460. (Beyhakinin rivayetinden naklen.)
[322] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/460 (Ahmed’in leyyin isnad ile rivayetinden naklen.)
[323] et-Tergîb vet-Terhîb, 3/461 (Beyhakinin rivayetinden naklen.)
[324] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/461 (Taberânî ve Beyhakinin rivayetlerinden nakn.)
[325] et-Tergib ve't-Terhib, 3/461. (Taberânî'nin “Kebîr” ve “Evsat”ında Leys b. Ebi Süleym’in rivayetinden naklen.)
[326] et-Tergîb vet-Terhib, 3/461-462. (Beyhaki’nin rivayetinden naklen.)
[327] İbn Hacer El-Heytemi, “Ez’Zevacir An İktiraf’il-Kebair” İslam’da Helaller Ve Haramlar “Büyük Günahlar”- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 128-138.
[328] Sünen Ebû Dâvûd, 4/79; Sünen et-Tirmizî, 5/106.
[329] Sünen en-Neseî, 8/153; et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/85. (İbn Huzeyme ve İbn Hibbân'ın “Sahihlerinde, aynca Hâkim’in rivayetlerinden naklen. Hâkim, isnadının sahih olduğunu söylemiştir.)
[330] et-Tergib ve't-Terhib, 3/85. (İbn Huzeyme'nin “Sahih”indeki rivayetinden naklen. Şayet bu rivayet doğru ise İbn Huzeyme de bundan delil çekerek kadın koku sürünüp yıkanmadan önce namaz kılacak olursa, namazının makbul almadığını söylemiştir. Hafız el-Münzirî diyor ki: Bu hadîsin isadı muttasıldır. Ravileri sikadır. Yalnız râvilerinden Amr İbn Hâşim el-Beyrûtî hakkında ufak tefek dedikodular vardır. Gusül ile bu kadının emredilmiş olması Allahu âlem, kokusunun izalesi içindir.)
[331] Sünen İbn Mâce, 2/1326.
[332] İbn Hacer El-Heytemi, “Ez’Zevacir An İktiraf’il-Kebair” İslam’da Helaller Ve Haramlar “Büyük Günahlar”- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 138-139.
[333] en-Nisâ: 4/34.
[334] en-Nisa: 4/32.
[335] el-Bakara: 2/280.
[336] Sünen İbn Mâce, 1/596.
[337] Tahrîm: 66/1.
[338] Sahihu'l-Buhârî Kitabü'n-Nikâh; Sahihu Müslim, 2/1059.
[339] Hanefî'lerde hayzın en azı üç gündür. Yani kadından iki gün kan gelse ve sonra tamamen kesilip on gün geçtiği halde hiç gelmezse, bu, hayız kanı değildir. Hayzın en uzun süresi on gündür. Yâni bir kadından onbir gün kan gelse, bunun sadece on günü hayızdır. On günden fazlası hastalık kadir, namaz, oruç ve münâsebete mâni değiidir. Üç gün ile on gün arasnda her kadının kendi adetine göre değişir. Şayet kadının adeti on günen evvel ise, meselâ diyelim ki yedi günde temizlenir. Bu kadın yıkanadan veya bir namaz kılacak kadar vakit geçmeden kendisiyle münaseette bulunulmaz. Şayet bu kadar zaman geçmişse o takdirde kendisiyle münâsebette bulunulur ve sonra yıkanır. Şayet adeti on gün ise -ki zâten hayzın en son müddeti de odur -o zaman yıkanmaya bakmadan ve bekmeden hemen kanın kesilmesi akabinde münâsebette bulunulur, sonra yıkanır. Bundan bir şey lâzım gelmez.
[340] Sünen et-Tirmizî. 3/457.
[341] et-Tergib ve't-Terhîb, 3/52. (Ahmed ve Taberânî'nin rivayetlerinden naklen.)
[342] et-Tergîb ve't-Terhîb, i/227. (Hadîsin birinci şıkkını Tirmizî, son kısmı ile birlikte İbn Huzeyme ve İbn Hibbân rivayet etmişlerdir.)
[343] Hadîsin biraa değişik şeklini Taberânî rivayet etmiştir. (Bak: et-Tergîb ve't-Terhib, 1/227).
[344] Sünen et-Tirmizi, 5/102; Sünen Ebû Dâvüd, 4/63.
[345] İbn Hacer El-Heytemi, “Ez’Zevacir An İktiraf’il-Kebair” İslam’da Helaller Ve Haramlar “Büyük Günahlar”- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 140-151.
[346] Sünen Ebû Dâvûd, 2/268. (Hadîs No: 2226); Sünen et-Tirmizî, 3/484 (Hads No : 1187); Sünen İbn Mâce. 1/662. (Hadis No : 2055).
[347] et-Tergib ve't-Terhib, 3/84. (Beyhaki’nin rivayetinden naklen.)
[348] el-Bakara: 2/228.
[349] Sahihu'l-Buhârî, Kitabü'n-Nikâh.

[350] İbn Hacer El-Heytemi, “Ez’Zevacir An İktiraf’il-Kebair” İslam’da Helaller Ve Haramlar “Büyük Günahlar”- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 151-152.
[351] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/106. (Nesei ve Hâkim'in rivâyetinden naklen. Lâfız Hâkimindir. Bu hadîsi Hâkim “Müstedrek”inde iki yoldan rivayet etmiştir. Biri bu, diğeri de İbn Ömer'den gelen rivayet yoludur. îkincl rivayet yolu sahih, fakat gönül birinciye daha meyyaldir, demiştir. Zehebi de hadîsin senedinin İyi olduğunu söylemiştir).
[352] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/327. (Ahmed, Nesei, Bezzâr ve Hâkim'in rivayetlerinden naklen. Lâfız Ahmed'indir. Hâkim, isnadının sahih olduğunu söylemiştir).
[353] et-Tergib ve't-Terhib, 3/327. (Nesel, Bezzâr ve İbn Hibbân'ın. rivayetlerinden naklen. Lâfız Bezzazındır, Hâkim, isnadının sahih olduğunu söylemiştir. Nesel ile Bezzâr'ın isnadları ceyyiddir).
[354] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/257. (Taberânî'nin rivayetinden naklen. Hafız el-Münzirî diyor ki: “Râvileri içersinde mecruh olanı bilmiyorum”. Şahidleri çoktur).
[355] İbn Hacer El-Heytemi, “Ez’Zevacir An İktiraf’il-Kebair” İslam’da Helaller Ve Haramlar “Büyük Günahlar”- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 152-155.
[356] Üç talaktan eksik bâin talak ile boşanan kadın, muvafakat ederse eski kocasına dönebilir. Yoksa talâk bâin olmaya İntikal ettikten sonra koca, karıyı zorlayamaz. Üç talâk ile boşarsa geri dönmesi mümkün değildir. Şayet ricl talâk ile boşamişsa, o zaman ertele istediği takdirde kadına sormadan iddet içinde kadına müracaat edebilir; kadında muvafakat aranmaz. Bu da Hanefilerin görüşüdür.
İbn Hacer El-Heytemi, “Ez’Zevacir An İktiraf’il-Kebair” İslam’da Helaller Ve Haramlar “Büyük Günahlar”- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 155.
[357] İbn Hacer El-Heytemi, “Ez’Zevacir An İktiraf’il-Kebair” İslam’da Helaller Ve Haramlar “Büyük Günahlar”- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 156.
[358] el-Mücâdele: 58/2.
[359] İbn Hacer El-Heytemi, “Ez’Zevacir An İktiraf’il-Kebair” İslam’da Helaller Ve Haramlar “Büyük Günahlar”- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 156-157.
[360] en-Nûr: 24/4-5.
[361] en-Nûr: 24/23-25.
[362] el-Ahzâb: 33/61.
[363] Fussilet: 42/19-20.
[364] Yasin: 36/65.
[365] Sahihu Müslim, 3/1282, (Hadîs No: 1660); Sahihu'l-Buhârî, Bâbu Kazfi'l-Abîd, (Hadîs No: 48).
[366] et-Tergib ve't-Terhîb, 3/476. (Hâkim’in rivayetinden naklen. Hâkim, isnadının sahih olduğunu söylemiştir. Hafız el-Münzirî diyor ki: Hâkim bu hadîsin isnadının sahih olduğunu nasıl söylüyor, oysa senedde metruk ve müttehem olan Abdülmelik b. Harun vardır.)
[367] et-Tergib ve't-Terhib, 4/34 (İbn Hibbân'ın “Sahih”indeki rivayetinden naklen.)
[368] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/4. (Bezzâr’ın Amr İbn Ebi Şeybe'nin rivayetinden naklen.)
[369] et-Tergîb ve't-Terhib, 4/34. (Taberâni'nin rivayetinden naklen.)
[370] Sahihu'l-Buhârî, Kitabü'l-Vesâyâ (Hadis No: 28); Sahihu Müslim. 1/92. (Hadis No: 89).
[371] Sahihu'I-Buhârî, Kitabü'1-Edeb; Sahihu Müslim, 4/2290 (Hadîs No: 2988)
[372] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/405. (İbn Ebî'd-Dünyâ'nın Kitabu's-Samt'de mürsel olarak rivayetinden naklen,)
[373] Kâf: 50/18.
[374] Sünen et-Tirmizî, 4/605 (Hadis No: 2406).
[375] Sünen et-Tirmizi, 4/607 (Hadis No: 2411).
[376] Sünen et-Tirmizi, 4/362 (Hadîs No: 2002)
[377] İbn Hacer El-Heytemi, “Ez’Zevacir An İktiraf’il-Kebair” İslam’da Helaller Ve Haramlar “Büyük Günahlar”- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 157-168.
[378] el-Ahzâb: 33/58.
[379] Sahihu Müslim, 1/81 (Hadis No: 64); Sünen et-Tirmizî, 4/352. (Hadîs No: 1983).
[380] Sahihu Müslim, 4/2000. (Hadis No: 2587); Sünen et-Tirmizi, 4/352 (H. No: 1981).
[381] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/407. (Bezzâr’ın isnad-i ceyyid ile rivayetinden naklen.)
[382] et-Tergib ve't-Terhib, 3/467. (İbn Hibban'ın “Sahih”indeki rivayetinden naklen).
[383] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/468. (Ebû Dâvûd ve Tirmizi'nin rivayetlerinden naklen.)
[384] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/468. (İbn Hibbân'ıa rivayetinden naklen.)
[385] Sahihu'l-Buharî, Kitabü'1-Edeb. (Hadis No : 4)
[386] Sahihu'l-Buhâri, Kitabül-Edeb. (Hadîs No: 72); Sahihu Müslim, 1/104 Hadis No : 110)
[387] et-Tergib ve't-Terhib, 3/472. (Taberâni'nin ceyyid isnad İle rivayetinden naklen.)
[388] Sünen Ebû Dâvûd, 4/277. (Hadis No; 4905).
[389] et-Tergib ve’t-Terhib, 3/473. (Ahmed’in rivayetinden naklen. isnadı inşaallah ceyyiddir.)
[390] Sünen et-Tirmizi, 4/350. (Hadîs No: 1976); Sünen Ebû Dâvûd, 4/277. (Hadis No: 4906).
[391] Sahihu Müslim, 4/2006. (Hadis No: 2598)
[392] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/470. (Tirmizi'nin rivayetinden naklen.)
[393] Sünen et-Tirmizi, 4/350. (Hadis No: 1977)
[394] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/469. (Beyhaki’nin rivayetinden naklen.)
[395] Sahihu Müslim, 4/2005. (Hadis No: 2597)
[396]

et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/469. (Hâkim'in rivayetinden naklen.)
[397] Sahihu Müslim, 4/2004. (Hadis No: 2595)
[398] et-Tergib ve't-Terhîb, 3/474. (Ebû Yâlâ ve İbn Ebî'd-Dünyâ'nın rivayetlerinden naklen.)
[399] et-Tergib ve't-Terhîb, 3/474. (Ahmed'in isnâd-ı ceyyid ile rivayetinden naklen.)
[400] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/474. (Ebû Dâvûd ve İbn Hibbân'ın "Sahih"indeki rivayetinden naklen. Ayrıca Nesei de mürsel olarak rivayet etmiştir.)
[401] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/474. (Bezzâr'ın isnâd-ı lâbeis ile rivayetinden naklen.)
[402] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/474.
[403] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/474. (Bezzâr'ın rivayetinden naklen. Râvileri, Ubbad b. Mansûr hariç, itimada şayan kimselerdir.)
[404] et-Tergib ve't-Terhîb, 3/475. (Taberânî'nin "Evsat"ındaki rivayetinden naklen.)
[405] et-Tergib ve't-Terhîb, 3/475.
[406] Sünen Ebû Dâvûd, 4/278. (Hadis No: 4908)
[407] Hadîs yuaarda geçmiştir.
[408] Hûd: 11/18
[409] Al-i İmran: 3/61.
[410] İbn Hacer El-Heytemi, "Ez'Zevacir An İktiraf'il-Kebair" İslam'da Helaller Ve Haramlar "Büyük Günahlar"- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 168-178.
[411] Sahihu'l-Buhâri, Kitabü'I-Ferâiz. (Hadis No: 43); Sahihu Müslim, 1/80 (Hadîs No: 63); Sünen Ebû Dâvûd, 4/330, (Hadis No: 5113).
[412] Sünen en-Nesei, 6/179, 180; Sünen Ebû Dâvûd, 2/279 (Hadîs No: 2263)
[413] Sahihu'l-Buhâri, Kitabül-Menâkıp (Hadis No: 17); Sahihu Müslim, 1/79 (Hadis No: 61)
[414] Sahihu'l-Buhâri, Bâbu Fedâili'1-Medine, (Hadis No: 442); Sahihu Müslim, 2/1147. (Hadîs No: 1370).
[415] Sahihu'l-Buhâri, Kitabu'l-Ferâiz (Hadîs No: 44); Sahihu Müslim, 1/80 (Hadîs No: 62).
[416] et-Tergib ve't-Terhib, 3/73. (Ahmed'in ve "Sağir"de Taberâni'nin rivâyek terinden naklen.)
[417] et-Tergîb ve't-Terhib. 3/74. (Ahmed'in rivayetinden naklen, İbn Mâce"nin de bu mealde bir rivayeti vardır. Ancak orada, *"Cennetin kokusu beşyüz yıllık mesafeden alınır."* buyurulmaktadır. Demek herkesin durumuna göre değişiyor; kimisi yetmiş yıllık mesafeden bu kokuyu alabilirken bir kısmı da beşyüz yıllık mesafeden alabiliyor.)
[418] Bulunamadı.
[419] İbn Hacer El-Heytemi, "Ez'Zevacir An İktiraf'il-Kebair" İslam'da Helaller Ve Haramlar "Büyük Günahlar"- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 179-181.
[420] el-Ahzâb: 33/58.
[421] Sahihu Müslim, 1/82. (Hadis No-l 97)
[422] İbn Hacer El-Heytemi, "Ez'Zevacir An İktiraf'il-Kebair" İslam'da Helaller Ve Haramlar "Büyük Günahlar"- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 182.
[423] Sahihu Müslim, 3/1065. (Hadis No: 1441)
[424] İbn Hacer El-Heytemi, "Ez'Zevacir An İktiraf'il-Kebair" İslam'da Helaller Ve Haramlar "Büyük Günahlar"- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 182.
[425] İbn Hacer El-Heytemi, "Ez'Zevacir An İktiraf'il-Kebair" İslam'da Helaller Ve Haramlar "Büyük Günahlar"- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 183.
[426] İbn Hacer El-Heytemi, "Ez'Zevacir An İktiraf'il-Kebair" İslam'da Helaller Ve Haramlar "Büyük Günahlar"- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 183.
[427] İbn Hacer El-Heytemi, "Ez'Zevacir An İktiraf'il-Kebair" İslam'da Helaller Ve Haramlar "Büyük Günahlar"- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 183.
[428] Sahihu Müslim, 3/1065. (Hadis No: 1441)
[429] İbn Hacer El-Heytemi, "Ez'Zevacir An İktiraf'il-Kebair" İslam'da Helaller Ve Haramlar "Büyük Günahlar"- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 183-184.
[430] İbn Hacer El-Heytemi, "Ez'Zevacir An İktiraf'il-Kebair" İslam'da Helaller Ve Haramlar "Büyük Günahlar"- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 184.
[431] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/65. (Ebû Dâvûd ve Nesei'nin rivayetlerinden naklen.)
[432] et-Tergib ve't-Terhîb, 3/65.
[433] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/65. (İbn Hibbân'ın "Sahih"indeki rivayetinden naklen.)
[434] Hadîsi, Buhâri ve Müslim rivayet etmiştir ve hadîs yukarda geçmiştir.
[435] Sahihu Müslim, 2/692. (Hadis No: 995).
[436] Sahihu Müslim, 2/691. (Hadis No: 994).
[437] et-Tergib ve't-Terhib, 3/61. (İbn Huzeyme'nin "Sahih"indeki rivayetinden naklen, İbn Hibbân da benzerini rivayet etmiştir. Tirmizi de rivayet etmiştir.)
[438] et-Tergib ve't-Terhib, 3/62. (Buhâri ve Müslim'in uzunca rivayet ettikleri hadisten naklen.)
[439] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/62. (Ahmed'in ceyyid isnad ile rivayetinden naklen.)
[440] et-Tergib ve't-Terhib, 3/62. (Taberanl'nin hasen isnad ile rivayetinden naklen. Buhâri ile Müslim de benzerini rivayet etmişlerdir).
[441] Bulunamadı.
[442] et-Tergib ye't-Terhib, 3/63. (İbn Hibbân'ın "Sahih"indeki rivayetinden naklen).
[443]

et-Tergib ve't-Terhib, 3/63. (Taberâni'nin rivayetinden naklen. Ricali sahihtir).
[444] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/63. (Dârekutni ve Hâkim'in rivayetlerinden naklen. Hâkim, isnadının sahih olduğunu söyledi).
[445] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/64. (Bezzâr'ın rivayetinden naklen).
[446] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/64. (Taberânî'nin "Evsat"ındaki rivayetinden naklen).
[447] et-Tergib ve't-Terhîb, 3/64. (Ebû Yâlâ ve Taberânî'nin rivayetlerinden naklen. Râvileri sikadır.)
[448] Sahihu'l-Buhârî, Kitabül-Edeb, (Hadis No: 24); Sahihu Müslim, 4/2027 (Hadis No: 2629); Sünen et-Tirmizî, 4/319. (Hadis No: 1915)
[449] Sahihu Müslim, 4/2027. (Hadîs No: 2630).
[450] Sahihu Müslim, 4/2028. (Hadîs No: 2631); Sünen et-Tirmizî, 4/319. (Hadîs No: 1914).
[451] et-Tergib ve't-Terhîb, 3/67. (İbn Hibbân'ın "Sahih"indeki rivayetinden naklen).
[452] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/67. (İbn Mâce. İbn Hibbân ve Hâkim'in rivayetlerinden naklen. Hâkim, isnadının sahih olduğunu söylemiştir, İbn Mâce de sahih isnad ile rivayet etmiştir.)
[453] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/67. (Taberânî'nin rivayetinden naklen).
[454] Sünen et-Tirmizî, 4/320. (Hadis No: 1916).
[455] Sünen Ebû Dâvûd, 4/338. (Hadîs No: 5147).
[456] Sünen Ebû Dâvûd, 4/337. (Hadîs No: 5146).
[457] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/68. (Ahmed ve Taberânî'nin rivayetlerinden naklen).
[458] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/68. (Ahmed'in isnad-ı ceyyid ile rivayetinden, naklen. Bezzâr ve Taberâni'nîn de aynı mealde bir rivayetleri vardır. Ancak bu rivayetin sonunda: *"Onları everirse"* ilâvesi vardır.)
[459] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/69 (Hâkim'in rivayetinden naklen. Hâkim, isnadının sahih olduğunu söylemiştir.)
İbn Hacer El-Heytemi, "Ez'Zevacir An İktiraf'il-Kebair" İslam'da Helaller Ve Haramlar "Büyük Günahlar"- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 184-193.
[460] en-Nisâ: 4/36.
[461] el-İsrâ: 17/23-24.
[462] Sahihu Müslim, 4/1974. (Hadîs No: 2548); Sahihul-Buhârî, Kitabi'l-Edeb, (Hadis No: 2).
[463] Sünen et-Tirmizi, 4/311. (Haas No: 1900); Sünen İbn Mâce, 2/1208. (Hadîs No: 3663).
[464] Lokman: 31/14.
[465] en-Nisâ: 4/59.
[466] el-Bakara: 2/43.
[467] et-Tergib ve't-Terhîb, 3/322. (Tirmizi'nin de aym mealde bir rivayeti vardır).
[468] Sahihu'l-Buhâri, Kitabü'I-Edeb, (Hadîs No: 3); Sahihu Müslim, 4/1975 (Hadis No: 2549).
[469] Sahihu'l-Buhâri, Kitabü'l-Edeb (Hadis No: 7); Sahihu Müslim, 1/91 (Hardis No: 87); Sünen et-Tirmizi, 4/312 (Hadis No: 1901).
[470] Lokman: 31/15.
[471] et-Tergib ve't-Terhib, 3/326. (Buhârî'nin rivayetinden naklen).
[472] Sahihu'l-Buhâri, Kitabü'1-Edeb (Hadîs No: 8); et-Tergîb ve't-Terhib, 3/326 (Müslim ve Tirmizi'nin rivayetlerinden naklen).
[473] Bulunamadı.
[474] Sünen Ebû Dâvûd, 4/336. (Hadis No: 5141); Sahihu'l-Buhârî, Kitabü'1-Edeb.
[475] Sünen et-Tirmizi, 4/312 (Hadis No: 1902).
[476] Sahihu'l-Buhâri, Kitabü'1-Edeb. (Hadis No: 6).
[477] et-Tergib ve't-Terhîb, 3/327. (Nesei, Bezzâr ve Hâkim'in rivayetlerinden naklen. Lafız Bezzâr'ındir. Bezzâr ile Nesei'nin isnadlan ceyyiddir. Hâkim, isnadının sahih olduğunu söylemiştir.) Metin olarak yukarda da geçmiştir.
[478] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/327. (Ahmed, Neseî, Bezzâr ve Hâkim'in rivayetlerinden naklen. Lafız Ahmed'indir. Hâkim, isnadının sahih olduğunu söylemiştir).
[479] et-Tergib ve't-Terhîb, 3/327. (Taberânî'nin "Evsat"ındaki rivayetinden naklen).
[480] et-Tergib ve't-Terhîb, 3/327. (İbn Ebi Âsım'ın hasen isnad ile rivayetinden naklen).
[481] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/328. (Hâkim'in rivayetinden naklen. Hâkim, isnadının sahih olduğunu söylemiştir).
[482] et-Tergib ve't-Terhib, 3/328. (Taberânî'nin "Kebiraindeki rivayetinden naklen).
[483] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/329. (Ahmed, Taberânî'nin rivayetlerinden naklen, iki isnaddan birisi sahihtir).
[484] et-Tergib ve't-Terhib, 3/329. (Ahmed ve diğerlerinin rivayetlerinden naklen. Hadîsin tamamı "Namazı terk" bölümünde geçmiştir).
[485] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/330. (Taberânî'nin "Evsat"ındaki rivayetinden naklen).
[486] et-Tergib ve't-Terhib, 3/255. (Ahmed'in rivayetinden naklen. Bezzâr'ın da benzer rivayeti vardır).
[487] Muhammed: 47/22.
[488] el-Bakara: 2/264.
[489] el-Mâide: 5/90.
[490] et-Tergib ve't-Terhib, 3/330. (Taberâni ve Hâkim'in rivayetlerinden naklen. Hâkim, İsnadının sahih olduğunu söylemiştir. Hadisin tamamı vardır).
[491] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/331. (İbn Hibbân'ın "Sahih"indeki rivayetinden naklen).
[492] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/331. (Hâkim ve Isbahânl'nin rivayetlerinden naklen. Hâkim, isnadının sahih olduğunu da söylemiştir).
[493] Sünen İbn Mâce, 2/769. (Hadîs No: 2292).
[494] et-Tergib ve't-Terhîb, 3/331, 332. (Taberânî ve muhtasar olarak Ahmed'in rivayetlerinden naklen).
[495]

et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/332, 333. (Isbahanî ve diğerlerinin rivayetlerinden naklen. Isbahanî diyor ki: "Ebû'l-Abbâs el-Esam'ın bu hadîsi Nîsâbûr'da hadîs hafızlarının huzurunda okudu da onlar bunu inkâr etmediler").
[496] Sünen et-Tirmizi, 4/314. (Hadis No: 1905).
[497] Al-i İmrân: 3/182.
[498] et-Tergib ve't-Terhîb, 3/315. (Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Neseî'nin rivayetlerinden naklen).
[499] Sahihu Müslim, 4/1975. (Hadîs No: 2549).
[500] Sünen Ebû Dâvûd, 3/17. (Hadis No: 2528).
[501] Sünen Ebû Dâvûd, 3/17. (Hadis No: 2529).
[502] et-Tergib ve't-Terhib, 3/314. (Buhâri ile Müslim'in rivayetlerinden naklen).
[503] Sahihu Müslim, 2/1148. (Hadis No: 1510); Sünen et-Tirmizî, 4/315. (Hadis No: 1906); Sünen Ebu Dâvûd, 4/335. (Hadîs No: 5137).
[504] et-Tergib ve't-Terhib, 3/315. (Ebû Yâ'lâ, "Sağir" ve "Evsat"ında Taberâni'nin rivayetlerinden naklen. Her ikisinin isnadı da ceyyiddir).
[505] et-Tergib ve't-Terhib, 3/316. (Taberâni'nin rivayetinden naklen.)
[506] Sünen İbn Mâce, 2/1208. (Hadîs No: 3662).
[507] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/316. (İbn Mâce, Neseî ve Hâkim'in rivayetlerinden naklen. Lafız Neseî'nindir. Hâkim, isnadının sahih olduğunu söylemiştir).
[508] et-Tergib ve't-Terhib, 3/316. (Taberâni'nin rivayetinden naklen).
[509] et-Tergib ve't-Terhib, 3/316. (İbn Hibbân'ın "Sahih"indeki rivayetinden naklen).
[510] Sünen et-Tirmizî, 3/485. (Hadis No: 1189); Sünen Ebü Dâvûd, 4/335. (Hadîs No: 5138); Sünen İbn Mâce, 1/975. (Hadis No: 2088).
[511] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/317. (Ahmed'in rivayetinden naklen.)
[512] et-Tergib ve't-Terhib, 3/317. (Ebû Yala, Tazerâni, Hâkim ve Isbahani'nin rivayetlerinden naklen. Hâkim isnadının sahih olduğunu söylemiştir).
[513] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/317. (İbn Mâce, "Sahih"inde İbn Hibbân; takdim ve tehir ile Hâkim'in rivayetlerinden naklen. Hâkim, isnadının sahih olduğunu söylemiştir).
[514] et-Tergib ve't-Terhîb, 3/317. (Tirmizi'nin rivayetinden naklen. Tirmizi, hasen ve garip olduğunu söylemiştir).
[515] et-Tergib ve't-Terhib, 3/317. (Hâkim'in rivayetinden naklen. Hâkim, isnadının sahih olduğunu da söylemiştir).
[516] et-Tergib ve't-Terhib, 3/318. (Taberâni'nin hasen isnad ile rivayetinden naklen).
[517] Sahihu Müslim, 4/1978. (Hadîs No: 2551).
[518] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/318. (Taberânî'nin ikisinden biri hasen olan ile rivayetinden naklen. İbn Hibbân'ın da "Sahih"inde benzer rivâyetdir).
[519] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/319. (Ahmed'in rivayetinden naklen. Bir ravi de: *"Allah ırak etsin"* ziyâdesi vardır).
[520] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/322. (Buhârî ile Müslim'in rivayetlerinden naklen. Ebû Davud'un da benzer rivayeti vardır).
[521] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/322. (Taberâni'nin rivayetinden naklen. Bezzar da benzer rivayeti vardır).
[522] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/322. 323. (İbn Hibbân "Sahihsinde ve Hâkim rivâyet etmişlerdir. Hâkim İsnadının sahih olduğunu da söylemiştir. Ancak Hâkim'in rivayetinde: *"Annen baban sağ mı?"* şeklindedir).
[523] Sünen Ebû Dâvûd, 4/336. (Hadîs No: 5142); Sünen İbn Mâce, 2/1208. (Hadîs No: 3664). İbn Hibbân da hadisi "Sahih"inde rivayet etmiştir. Ancak sonunda:
"Bunun daha çoğu ve daha iyisi nedir?" diye soran adama, Resûl-i Ekrem:
"Söylediğimi yap" buyurdu, ilâvesi vardır.
[524] Sahihu Müslim, 4/1979. (Hadis No: 2552).
[525] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/323. (İbn Hibbân'ın "Sahih"indeki rivayetinden naklen).
[526] Sahihu'l-Buhâri, Kitabu'l-İcâre. (Hadîs No: 12). Sahihu'l-Müslim, 4/2099.
İbn Hacer El-Heytemi, "Ez'Zevacir An İktiraf'il-Kebair" İslam'da Helaller Ve Haramlar "Büyük Günahlar"- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 193-227.
[527] en-Nisâ: 4/1.
[528] Muhammed: 47/22-23.
[529] el-Bakara: 2/27.
[530] er-Ra'd: 13/25.
[531] Sahihu'l-Buhârî, Kitabü'1-Edeb. (Hadis No: 16); Sahihu Müslim, 4/1981 (Hadîs No: 2554).
[532] et-Tergıb ve't-Terhib, 3/343. (Tirmizi, İbn Mâce ve Hâkim'in rivayetlerinden naklen. Tirmizî, hasen ve sahih olduğunu; Hâkim ise isnadının sahih olduğunu söylemiştir).
[533] Sahihu'l-Buhâri, Kitabü'1-Edeb. (Hadis No: 13); Sahihu Müslim,'4/1981. (Hadîs No: 2556); Sünen et-Tirmizi, 4/317. (Hadis No: 1909).
[534] et-Tergib ve't-Terhib, 3/343. (Ahmed'in rivayetinden naklen. Hâvileri sikadır).
[535] et-Tergib ve't-Terhîb, 3/344. (Beyhaki'nin rivayetinden naklen).
[536] et-Tergib ve't-Terhib, 3/344. (İbn Hibbân ve diğerlerinin rivayetlerinden naklen).
[537] et-Tergib ve't-Terhîb, 3/13, 14. (Ahmed'in muhtasar rivayetinden naklen).
[538] et-Tergib ve't-Terhib, 3/345. (Isbahâni'nin rivayetinden naklen).
[539] et-Tergib ve't-Terhîb, 3/345. (Taberani'nin rivayetinden naklen. Ancak râvilerinden A'meş Ebû Hureyre (r.a.) ye yetişmemiştir).
[540] Sahihu'l-Buhâri, Kitabü'l-Edeb. (Hadis No: 17); Sahihu Müslim, 4/1981. (Hadis No: 2555).
[541] et-Tergib ve't-Terhib, 3/338. (Ebû Dâvûd ve Tirmizi'nin rivayetlerinden naklen. Tirmizi, hasen ve sahih olduğunu söylemiştir.

Hafız el-Münzirî diyor ki: “Tirmizi'nin “Sahihtir” dediğinde itiraz var. Çünkü Ebû Seleme b. Abdurrahman babasından hadis duymamıştır. Bunu Yahya b. Mata ve diğerleri söylemiştir. Ebû Dâvûd ile İbn Hibbân Ma’mer’in, o da Zührf'den, o da Ebû Seleme'den, o da Revvâd el-Leysî'den, o da Abdurrahman İbn Avf’dan rivayet etmişlerdir. Buhârî, Ma’mer’in hadisinin hata olduğunu söylemiştir).

[542] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/340. (Ahmed ve Bezzâr'ın rivayetlerinden naklen).

[543] et-Tergib ve't-Terhib, 3/338. 'Ahmed’in ceyyid ve Kavi senedle ve “Sahih” inde İbn Hibbân'ın rivayetlerinden naklen).

[544] et-Tergib ve't-Terhîb, 3/340. (Bezzâr’ın hasen isnad ile rivayetinden naklen)

[545] et-Tergib ve't-Terhib, 3/338. (Bezzâr'ın rivayetinden naklen).

[546] et-Tergib ve't-Terhib, 3/343. (Bezzar ve Beyhakinin rivâyetlerinden naklen. Lafız Bezzar’ındır).

[547] İbn Hacer El-Heytemi, “Ez’Zevacir An İktiraf’il-Kebair” İslam’da Helaller Ve Haramlar “Büyük Günahlar”- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 227-238.

[548] Sahihu'l-Buhâri. KItabü'1-Edeb. (Hadîs No: 162).

[549] Sahihu'l-Buhâri, Kitabü'1-Edeb. (Hadis No: 14).

[550] et-Tergib ve't-Terhib, 3/335. (Tirmizi'nin rivayetinden naklen. Tirmizî, garip olduğunu söylemiştir).

[551] et-Tergib ve't-Terhîb, 3/335. (Ahmed, Bezzar ve Hâkim’in rivayetlerinden naklen. Bezzâr'ın isnadı ceyyiddir).

[552] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/335. (Bezzâr'ın lâbeis isnad ile rivayetinden naklen. Hâkim de rivayet etmiş ve sahih olduğunu söylemiştir).

[553] et-Tergib ve't-Terhîb, 3/335. (Ebû Yalâ’nın rivayetinden naklen).

[554] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/335, 336. (Ebû Yâlâ'nın ceyyid isnad ile rivayetinden naklen).

[555] et-Tergib ve't-Terhîb, 3/336. (Buhârî ile Müslim’in rivayetlerinden naklen).

[556] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/336. (Taberânî ve Hâkim’in rivayetlerinden naklen).

[557] et-Tergib ve't-Terhîb, 3/337. (Ahmed’in rivayetinden naklen. Râvileri, Abdurrahman b. el-Kasım hâriç, sikadır).

[558] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/337. (Ebû'ş-Şeyh İbn Hibbân’ın Kitabü's-Sevâp ve Beyhâki'nin Kitabü'z-Zühd'deki rivayetlerinden naklen).

[559] et-Tergib ve't-Terhîb. 3/337. (Taberâni ve “Sahih”inde İbn Hibbân’ın rivayetlerinden naklen. Lafız İbn Hibbân'ındır).

[560] et-Tergib ve't-Terhîb, 3/337. (Buhâri, Müslim, Ebû Dâvûd ve Neseî'nin rivayetlerinden naklen).

[561] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/340. (Buhârî, Ebû Dâvûd ve Tirmizî'nin rivayetlerinden naklen).

[562] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/341. (Tirmizi'nin rivayetinden naklen).

[563] Sahihu Müslim, 4/1982. (Hadîs No: 2558).

[564] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/341. (Taberâriî, “Sahih”inde İbn Huzeyme ve Hâkim’in rivayetlerinden naklen. Hâkim, Müslim’in şartına göre sahih olduğunu söyledi).

[565] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/342. (Bezzâr, Taberânî ve Hâkim’in rivayetlerinden naklen. Hâkim, isnadının sahih olduğunu söylemiştir).

[566] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/342. (Ahmed ve Hakim’in rivayetlerinden naklen. Ahmed’in iki isnadından birinin râvileri sikadır. Hâkim’in rivayetinde şu fazlalık vardır: *“Dikkat edin, her kim ömrünün bereketlenmesini ve rızkının genişlemesini isterse sılâ-i rahm etsin.”)*

[567] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/342. (“Evsat”ında Taberâni'nin rivayetinden naklen).

[568] et-Tergib ve't-Terhib, 3/342. (Taberâni'nin rivayetinden naklen).

[569] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/342.

[570] Sünen İbn Mâce, 2/1408. (Hadis No; 4212. Hadîsin isnadında zayıf olan Salih b. Mûsâ vardır).

İbn Hacer El-Heytemi, “Ez’Zevacir An İktiraf’il-Kebair” İslam’da Helaller Ve Haramlar “Büyük Günahlar”- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 238-244.

[571] Hadîsin tamamı metin olarak yukarda geçmiştir.

[572] Hadis metin olarak yukarda geçmiştir.

[573] Hadis metin olarak yukarda geçmiştir.

[574] İbn Hacer El-Heytemi, “Ez’Zevacir An İktiraf’il-Kebair” İslam’da Helaller Ve Haramlar “Büyük Günahlar”- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 245.

[575] Hadis metni ile yukarda geçmiştir.

[576] İbn Hacer El-Heytemi, “Ez’Zevacir An İktiraf’il-Kebair” İslam’da Helaller Ve Haramlar “Büyük Günahlar”- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 245.

[577] Sahihu Müslim, 1/83.

[578] Sahihu Müslim, 1/83.

[579] Sahihu Müslim, 1/83.

[580] et-Tergib ve't-Terhib, 3/29. (“Evsat”ında Taberâni'nin ve Hâkimin rivayetlerinden naklen).

[581] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/29. (Tirmizi’nin rivayetinden naklen. Tirmizî, hasen ve garip olduğunu söylemiştir).

[582] et-Tergib ve't-Terhib, 3/29. (“Evsat”ında Taberâni'nin rivayetinden naklen).

[583] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/28. (Taberâni'nin “Evsat”ında, İbn Huzeyme ve İbn Hibbân’ın “Sahih”lerindeki rivayetlerinden naklen).

[584] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/28. (“Sahih”inde İbn Hibbân'ın rivayetinden naklen).

[585] İbn Hacer El-Heytemi, “Ez’Zevacir An İktiraf’il-Kebair” İslam’da Helaller Ve Haramlar “Büyük Günahlar”- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 246-248.

[586] Sünen Ebû Dâvûd, 1/162. (Hadîs No: 593); Sünen İbn Mâce, 1/311. (Hadîs No: 970).

[587] İbn Hacer El-Heytemi, “Ez’Zevacir An İktiraf’il-Kebair” İslam’da Helaller Ve Haramlar “Büyük Günahlar”- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 248.

[588] et-Tergib ve't-Terhîb, 3/188. (Taberânî'nin “Sağir” ve “Evsat”ındaki rivâyetlerinden naklen).

[589] et-Tergib ve't-Terhîb, 3/190. (Ebû'ş-Şeyh b. Hibbân’ın “Kitabü't-Tevbih”deki rivayetinden naklen).

[590] Sahihu Müslim, 3/1280. (Hadis No: 1659).

[591] Sünen Ebû Dâvûd, 4/342. (Hadis No: 5168); Sahihu Müslim, 3/1278. (Hadis No: 1657).
[592] Sahihu Müslim, 3/1279. (Hadis No: 1657).
[593] Hadîs yukarda geçmiştir. (Hadisi, Buhari, Müslim ve Tirmizi rivayet etmişlerdir).
[594] Sünen İbn Mâce, 2/1217. (Hadis No: 3691) Ahmed de hadisi rivayet etmiştir. Tirmizi sadece, *"Kölesine kötü davranan cennete giremez."* kadarını rivayet etmiştir. (Sünen et-Tirmizi, 4/334, Hadîs No: 1946).
[595] Sünen Ebû Davûd, 4/340. (Hadis No: 5157). Hadîsi Buhâri, Müslim ve Tirmizi de rivayet etmişlerdir.
Buhâri'nin rivayeti şöyledir: *"Kardeşlerinizi Allah emrinize vermiştir. Her kimin eli altında kardeşi bulunursa, ona yediğinden yedîrsin, giydiğinden giydirsin. Onlara güçleri yetmeyecek güç bir iş yuklemeyiniz. Şayet yüklerseniz onlara yardım ediniz".*
[596] Sünen Ebû Dâvûd, 4/341. (Hadîs No: 5161)
[597] et-Tergib ve't-Terhîb, 3/214. (Ahmed ve Taberânî'nin rivayetlerinden naklen).
[598] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/211 (Bezzâr'in rivayetinden naklen).
[599] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/214. (Isbahâni'nin rivayetinden naklen).
[600] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/214. (İbn Hibbân'ın "Sahih"indeki rivayetinden naklen. Muhtasar olarak Müslim de rivayet etmiştir).
[601] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/214. (Ebû Yûlâ ve "Sahih"inde İbn Hibbân'ın rivayetlerinden naklen).
[602] Sünen Ebû Dâvûd, 4/329. (Hadis No: 5156).
[603] Sünen İbn Mâce, 1/901. (Hadis No: 2698).
[604] Sahihu Müslim, 2/692. (Hadîs No: 996).
[605] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/215. (Taberânî'nin rivayetinden naklen).
[606] Sünen Ebû Dâvûd, 4/341. (Hadîs No: 5164); Sünen et-Tirmizi, 4/336. (Hadîs No: 1949).
[607] el-Enbiyâ: 21/47.
[608] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/216. (Ahmed ve Tirmizî'nin rivayetlerinden naklen).
[609] et-Tergib ve't-Terhib, 3/217. (Ahmed'in iki isnadından biri ceyyid olan rivayetinden naklen. Taberâni de benzerini rivayet etmiştir).
[610] Sahihu'l-Buhâri Kitabü'I-Edeb. (Hadîs No: 43).
[611] Sahihu Müslim, 4/1760. (Hadîs No: 2243).
[612] Sahihu Müslim, 4/1760. (Hadis No: 2242).
[613] et-Tergib ve't-Terhib, 3/210. (İbn Hibbân'ın "Sahih"indeki rivayetinden naklen).
[614] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/210. (Buhârinin rivayetinden naklen).
[615] et-Tergîb vet-Terhîb, 3/210. (Ebû Dâvûd ve Tirmizi'nin Mücahid'den mürsel ve muttasil olarak rivayetlerinden naklen. Mürsel olması daha doğrudur).
[616] en-Nisa: 4/36.
[617] el-En'am: 6/38.
[618] Sahihu Müslim, 4/1997. (Hadis No: 2582).
[619] Sahihu'l-Buhâri, Kitabü'I-Müzâra'a (Hadis No: 5); Sahihu Müslim, 4/1857. (Hadis No: 2388).
[620] Sünen et-Tirmizi, 4/23. (Hadîs No: 1409).
[621] Sahihu'l-Buhâri, Kitabü'l-Cihâd. (Hadîs No: 219).
[622] Sünen Ebû Dâvûd. 4/367. (Hadîs No: 5268).
[623] İbn Hacer El-Heytemi, "Ez'Zevacir An İktiraf'il-Kebair" İslam'da Helaller Ve Haramlar "Büyük Günahlar"- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 248-263.
[624] el-Furkan: 25/68-70
[625] el-Mâide: 5/32.
[626] el-Mâide: 5/30.
[627] el-Mâide: 5/31.
[628] el-Mâide: 5/17.
[629] en-Nisâ: 4/93.
[630] el-Bakara: 2/178.
[631] el-Furkan: 25/69-71.
[632] Tâhâ: 20/82.
[633] en-Nisâ: 4/48.
[634] Sahihu'l-Buhâri, Kitabü'l-Cenâiz; Sahihu Müslim, 1/94. (Hadis No: 94).
[635] Sahihu'l-Buhâri, Kitabül-İmân.
[636] el-Mâide: 5/38.
[637] en-Nur: 24/2.
[638] en-Nisâ: 4/123.
[639] Zilzal: 99/7-8.
[640] en-Nisa: 4/48.
[641] Hadîs yukarda metni ile birlikte geçmiştir.
[642] Hadîs yukarda metni ile birlikte geçmiştir.
[643] Hadîs yukarda metni ile birlikte geçmiştir.
[644]

Hadîs yukarda metni ile birlikte geçmiştir.
[645] Hadîs yukarda metni ile birlikte geçmiştir.
[646] Hadîs yukarda metni ile birlikte geçmiştir.
[647] Hadîs yukarda metni ile birlikte geçmiştir.
[648] Hadîs yukarda metni ile birlikte geçmiştir.
[649] Sahihu'l-Buhârî, Kitabü'd-Diyât; et-Tergib vet-Terhîb, 3/293. (Hakim'in rivayetinden naklen).
[650] Sünen İbn Mace, 2/874. (Hadis No: 2619). Hadisi Beyhaki ile Isbahanî de rivayet etmişlerdir. Ancak onların rivayetlerinde şu ziyâdelik de vardır: *"Eğer yer ve gökler halkı bir mü'minin öldürülmesinde birleşseler, Allahn Teâlâ hepsini de cehenneme kordu"* (et-Tergîb ve't-Terhib, 3/293).
[651] Sünen İbn Mâce, 2/1297. (Hadis No: 3932).
[652] Sünen et-Tirmizi, 4/17. (Hadis No: 1398).
[653] et-Tergib ve't-Terhîb, 3/294. (Beyhaki'nin rivâyetinden'naklen).
[654] Sünen İbn Mâce, 2/874. (Hadîs No: 2620). İsnadında Yezid b. Ebi Ziyad vardır ki, bunu zayıf bir kimse olduğunu mübalâğa ile hatta bu hadîsin mevzu olduğunu dahi söylemişlerdir. Isbahâni'nin Süfyan b. Üyeyne'den rivayetinde ziyâde vardır.
[655] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/295.
[656] et-Tergib ve't-Terhîb, 3/295. (Taoerânî'nın rivayetinden naklen. Râvileri sikadır. Beyhaki de bu şekilde merfû ve mevkuf olarak rivayet etmiş ve "Sahih olan mevkuf olmasıdır." demiştir).
[657] Sahihu'I-Buhârî, Kitabu Ehâdisi'l-Enbiyâ. (Hadis No: 10); Sahihu Müslim, 3/1304. (Hadîs No: 1677).
[658] Sahihu Müslim, 3/1304. (Hadis No: 1678); Sünen et-Tirmizi, 4/17. (Hadis No: 1,397); Sünen İbn Mâce, 2/873. (Hadîs No: 2615); Sünen en-Nesâî, 7/ 83. Ayrıca hadîsi Buhârî de rivayet etmiştir.
[659] Sünen en-Nesei 7/83.
[660] Sünen en-Neseî 7/81; et-Tergib ve't-Terhîb, 3/295. (Hâkimin rivayetinden naklen. Hâkim, isnadının sahih olduğunu da söylemiştir).
[661] et-Tergib ve't-Terhîb, 3/296. (Tirmizî'nin ve "Evsab"ıda Taberânî'nin rivayetlerinden naklen. Tirmizî, hasen olduğunu söylemiştir. Lafız Taberâni'nin olup, râvileri sahih râvilerdendir).
[662] et-Tergib ve't-Terhîb, 3/296.
[663] et-Tergîb vet-Terhib, 3/296. (İbn Hibbân'ın "Sahih"indeki rivayetinden naklen).
[664] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/297. (Ebû Davud'un rivayetinden naklen).
[665] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/297. (Ahmed ve Bezzâr'ın rivayet1erinden naklen. Lafız Bezzâr'ındır).
[666] et-Tergîb vet-Terhib, 3/297.
[667] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/298. (Buhâri'nin rivayetinden naklen).
[668] Sünen et-Tirmizî, 4/20. (Hadis No: 1420).
[669] Sahihıu'l-Buhârî, Kitabü'1-îmân; Sahihu Müslim, 4/2213. (Hadis No: 2888).
[670] İbn Hacer El-Heytemi, "Ez'Zevacir An İktiraf'il-Kebair" İslam'da Helaller Ve Haramlar "Büyük Günahlar"- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 263-282.
[671] en-Nisâ: 4/29-30
[672] el-Bakara: 2/54.
[673] Sahihu'l-Buhâri, Kitabüt-Tıb. (Hadis No: 89); Sahihu Müslim, 1/103. (Hadîs No: 109).
[674] Sahihu'l-Buhâri, Kitabül-Cenâiz. (Hadis No: 119).
[675] Sahihu'l-Buhârî, Kitabü'l-Cenâiz. (Hadis No: 118).
[676] Sahihu'l-Buhârî, Kitabü'l-Cenâiz.
[677] Sahihu Müslim, 1/107. (Hadîs No: 113).
[678] et-Tergib ve't-Terhib, 3/301. (İbn Hıbbân'ın "Sahih"indeki rivayetinden naklen).
[679] Sahihu'l-Buhâri, Kitabü'1-Edeb. (Hadîs No:130); Sahihu Müslim, 1/104. (Hadîs No: 110).
[680] Sünen et-Tirmizi, 4/116.
[681] Sahihu Müslim, 1/106. (Hadis No: 112); Sahihu'l-Buhâri, Kitabü'I-Meğari. (Hadîs No: 224).
[682] İbn Hacer El-Heytemi, "Ez'Zevacir An İktiraf'il-Kebair" İslam'da Helaller Ve Haramlar "Büyük Günahlar"- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 282-287.
[683] Bu hadis metin olarak yukarda geçmiştir.
[684] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/304. (TaberânI ve isnad-ı hasen ila Beyhakinin rivayetlerinden naklen).
[685] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/304. (Taberâni'nin "Kebir" ve "Evsat"ındaki ceyyid isnad ile rivayetlerinden naklen).
[686] et-Tergib ve't-Terhîb, 3/304. (Ahmed'in rivayetinden naklen).
[687] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/304.
[688] el-Mâide: 5/1.
[689] İbn Hacer El-Heytemi, "Ez'Zevacir An İktiraf'il-Kebair" İslam'da Helaller Ve Haramlar "Büyük Günahlar"- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 288-290.
[690] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/305. (Taberâni'nin rivayetinden naklen. Hadîsde adı geçen isme, İbn Mâlik el-Hitml el-Ansârî'dir).
[691] Sahihu Müslim, 4/2018. (Hadîs No: 2613).
[692] İbn Hacer El-Heytemi, "Ez'Zevacir An İktiraf'il-Kebair" İslam'da Helaller Ve Haramlar "Büyük Günahlar"- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 290-291
[693] et-Tergîb vet-Terhib, 3/484. (Bezzâr, Taberâni ve Ebû'ş-Şeyh b. Hibbân"ın Kitabü't-Tevbîh'deki rivayetlerinden naklen).

[694] et-Tergib ve't-Terhib, 3/484. (Taberânî'nin rivayetinden naklen).
[695] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/484. (Taberânî ve Ebû'ş-Şeyh'ın rivayetlerinden naklen).
[696] Sünen Ebû Dâvûd, 4/301. (Hadis No: 5004).
[697] Sünen Ebû Dâvûd, 4/301. (Hadis No: 5003). Hadisi Tirmizi de rivayet etmiştir.
[698] Sahihu Müslim, 4/2020. (Hadis No: 2616).
[699] Hadis metin olarak yukarda geçmiştir.
[700] Sahihu Müslim, 4/2214. (Hadis No: 2888); Sahihu'l-Buhârî, Kitabül-îmân.
[701] Sahihu Müslim, 4/2020. (Hadis No: 2616); Sahihu'l-Buhari.
[702] İbn Hacer El-Heytemi, "Ez'Zevacir An İktiraf'il-Kebair" İslam'da Helaller Ve Haramlar "Büyük Günahlar"- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 292-294.
[703] el-Bakara: 2/102.
[704] el-Bakara: 2/101.
[705] el-A'raf: 7/118.
[706] eş-Şu'ara: 26/153.
[707] eş-Şu'ara: 26/154.
[708] Resûl-i Ekrem bunu, iki kişi arasında bir hukuk meselesinde söylemiştir.
[709] Sünen et-Tirmizi, 4/370. (Hadis No: 2018).
[710] Tâha: 20/66.
[711] el-Mâide:5/ 67.
[712] Bu, sihirden çok ipnotizma ve manyatizmadır. Sihirbazın vücudunun küçülüp ince bir delikten geçtiği, su üzerinde yürüdüğünü veya da havada uçtuğunu ve bunun mümkün olabileceğini iddia ediyorlar ki, hiçbir sihirbazın sihri ile Allahu Teâlâ kimsenin vücudunu ince bir delikten geçecek şekilde küçültmüş değildir (Mütercimler).
[713] Fakat bu âyette insandan eşek ve eşekten insan yapabileceklerine dair bir delil yoktur.
[714] Bulunamadı.
[715] Sahihu'l-Buhârî, Kitabü Bed'il-Halk. (Hadis No: 75).
[716] Bu hikâye doğru İse, Hz. Aise'nin bu kadına tevbesinin kabul olmayacağını söylemesi, islediği günahın büyük olduğunu göstermek içindir. Yoksa en büyük günah olan küfrün bile tevbesi makbuldür.
[717] Zümer: 39/9.
[718] Tahâ: 20/66.
[719] İmâm A'zam'ın, sihirbazın tevbesinin kabul olmayacağı hakkındaki görüşü üzerinde durulmalıdır. Çünkü her günahın, şartlarına uygun olarak yapılan tevbesi makbuldür. Ancak îmam A'zam bazı cinayetlerde sahibi tevbe etmeden ele geçerse, ele geçtikten sonraki tevbesine bakılmaksızın, hakkındaki ceza uygulanır; dünyevî cezası infaz edilir. Ahiretteki cezası ise Allah'a kalmıştır. Allah, onun tevbesini kabul eder. Bu, recm cezasında da böyledir. Dünyevi ceza, o kötülüğü önlemek içindir. Yoksa İmam A'zam'a göre tevbesi kabul olmayacak bir günah olmasa gerektir. Burada ya bir matbaa hatası veya da bir yanlış anlama olsa gerektir (Mütercimler).
[720] Şafii'nin, önce olayların vukuu üzerinde durması doğrudur. Fakat birçok yerlerde aynı soru kendisine yönelebilir. Zayıf rivayetleri esas gibi kabul ederek, nihayet sağâirden ileri geçmeyen günahları kebâir sayması bunlardandır. Fakat ikinci şıkta öne sürdüğü ihtimal, aynen kendisine de yönelir. İki ayrı olay, ikisinde de öldürülenlerin, birinci ve ikinci neviden olduklarına dair hiçbir işaret yoktur (Mütercimler).
[721] Her yerde oldukça titiz davranan ve her söylediğini âyet ve hadîsle açıklamak isteyen İbn Hacer, bu titizliğini her nedense burada gösteremedi.
[722] el-En'am: 6/8.
[723] el-Bakara: 2/30.
[724] Fahruddin-i Razi'nin görüşlerine verilen cevaplar tatmin edici değildir. Hele bu üçüncü ve sonuncu cevap ise hiç de doyurucu olmamıştır. Sanki Allahu Teâlâ'nın bu iki melek ve insanlarla görülecek hesabı varmış da sihri öğretirlerken azabı kaldırıyor da sonra başlatıyor. Bu, aklen çok acayip ve uzak bir ihtimaldir.
Aslında Fahruddin-i Râzî'nin görüşleri üzerinde durmak lâzımdır. Gerek burada ve gerekse konuya yer veren diğer kitaplarda üzerinde durulmayan bir nokta vardır. Ona kısaca temas etmekte yarar görmekteyiz. Bu olaya gerekçe olarak Bakara sûresinin 30 ncu âyetiyle meleklerin kendilerini övmeleri gösteriliyor. İşte bu sebep, üzerinde durulmaya değerdir. Şöyle ki: Evvelâ bunu söyleyen yalnız Harût ve Mârût mu idi? Muhatab sadece bunlar mı idi? Yalnız bunların muhatap olmadığı itiraz kabul etmez bir gerçektir. Bunların bidayette muhatap olan meleklerden oldukları bile şüphelidir. Fakat kabul edelim ki bu muhavere bütün meleklerle ceryan etti ve Hârut ile Mârût da bunların arasında idiler. Buna göre diğer melekler kendi işleri ile meşgul iken yalnız Hârût ile Mârufun denenip kıyamete kadar azâb olmalarındaki hikmet ne idi? Bütün meleklere vekâleten onların azâb edilmeleri doğru mudur? Görülüyor ki kıssa gerçekten oldukça karışık ve içinden çıkılması güç bir kıssadır. Fakat İslâm'ın temel esaslarına ve sahih hadislerin bildirdiklerine uymayan ayıklamalara da itibar etmek mümkün değildir. (Mütercimler).
[725] Buhâri ile Müslim'in rivayet ettiği bu hadis metin olarak birkaç yerde yukarda geçmiştir.
[726] et-Tergîb ve't-Terhîb, 4/32. (Nesei'nin Hasan'dan onun da Ebû Hureyre'den rivayetinden naklen. Fakat Cumhur'a göre Hasan, Ebû Hureyre'den duymamıştır).
[727] et-Tergîb ve't-Terhib, 4/32. (Ahmed'in Ali b. Zeyd'den rivayetinden naklen. Hasan'ın da Osman'dan duyduğu ihtilaflıdır).
[728] et-Tergîb ve't-Terhib, 4/34. (Taberâni'nin "Kebîr" ve "Evsat"ındaki rivayetlerinden naklen. Senette Leys b. Ebi Süleym vardır).
[729] et-Tergîb ve't-Terhib, 4/37. (İbn Hlbbân'ın "Sahih"indeki rivayetlerinden naklen).
[730] İbn Hacer El-Heytemi, "Ez'Zevacir An İktiraf'il-Kebair" İslam'da Helaller Ve Haramlar "Büyük Günahlar"- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 295-318.
[731] el-İsrâ: 17/38.
[732] el-Cin: 72/26-27.
[733] et-Tergib ve't-Terhib, 4/33. (Bezzâr'ın isnadı ceyyid ile rivayetinden naklen).

[734] et-Tergib vet-Terhib, 4/34. (Bezzar'ın isnadı ceyyid-i kavi ile rivayetinden naklen).
[735] et-Tergîb ve't-Terhib. 4/34
[736] et-Tergîb ve't-Terhib, 4/35. (Taberâni'nin rivayetinden naklen).
[737] et-Tergib ve't-Terhib, 4/35. (Taberâni'nin rivayetinden naklen. İki isnadından birinin râvileri sikadır).
[738] Sahihu Müslim, 4/1751. (Hadîs No: 2230).
[739] et-Tergîb ve't-Terhîb, 4/36. (Ebû Dâvûd, Tirmizi, Neseî, İbn Mâce ve Hakim'in rivayetlerinden naklen. Kâkim, Buhârî ve Müslim'in şartlarına göre sahih olduğunu söylemiştir).
[740] et-Tergîb ve't-Terhîb, 4/36.
[741] et-Tergîb ve't-Terhîb, 4/37. (Ebû Dâvûd ve İbn Mâce'nin rivayetlerinden naklen).
[742] et-Tergîb ve't-Terhîb, 4/39. (Ebû Dâvûd, Nesei ve "Sahih"inde İbn Hibbân'ın rivayetlerinden naklen).
[743] Delil ile bilinen gayb değildir. Evet havanın değişmesinden geleceğe ait bir fikir tahmin edilebilir. Dağlar ve diğer engeller sebebiyle tahminlerde yanılışlıklar olabilir. Aslında bunlar delillere dayanan tahminlerdir. Bugünkü hesap ve tahminlerle hava durumunu haber vermek, bu müneccimliğe girmez. Bunlar zaten adına tahmin raporu diyorlar. Her şeyi bir sebebe bağlayan Allahu Teâlâ yağmuru da bir sebebe bağlı olarak yağdırır veya yağdırmaz. Asıl yasak ve günah olan, müneccimlerin fala bakarak verdikleri birtakım yalan haberlerdir. (Mütercimler).
[744] Buhâri ve Müslim'in rivayet ettiği bu hadîs yukarda geçmiştir.
[745] Sahihu'l-Buhâri, Kitabü't-Tıb.. (Hadîs No: 76); Sahihu Müslim, 4/1750. (Hadis No: 2228).
[746] Sahihu'l-Buhâri, Kitabu Bed'il-Halk. (Hadîs No: 20).
İbn Hacer El-Heytemi, "Ez'Zevacir An İktiraf'il-Kebair" İslam'da Helaller Ve Haramlar "Büyük Günahlar"- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 319-325.
[747] Şûra: 42/42.
[748] Sünen Ebû Dâvûd, 4/274. (Hadis No: 4895); Sünen İbn Mâce, 2/1409. (Hadîs No: 4214).
[749] et-Tergib ve't-Terhîb, 3/343. (İbn Mâce, Tirmizi ve Hâkim'in rivayetlerinden naklen. Tirmizi, hasen ve sahih olduğunu; Hâkim ise isnadının sahih olduğunu söylemişlerdir).
[750] el-Kasas: 28/76-80.
[751] Burada İbn Abbâs'in rivayeti ile Semüre'nin rivayeti birbirine uymamaktadır, İbn Abbâs, Karun'un servetinin gözleri önünde yere battığını, Semüre ise onun, servetinden önce yere battığını söylemektedir. Her halde gerçek olanı, servetinin kendisinden sonra batmış olmasıdır. (Mütercimler).
[752] İbn Hacer El-Heytemi, "Ez'Zevacir An İktiraf'il-Kebair" İslam'da Helaller Ve Haramlar "Büyük Günahlar"- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 325-328.
[753] Sahihu'l-Buhâri. Kitabü'l-Müsâkât. (Hadîs No: 7); Sahihu Müslim, 1/103. (Hadis No: 108).
[754] Hadisin "Biati bozmaktır" kısmı hâriç, muhtelif şekillerde metin olarak yukarda geçmiştir.
[755] İbn Hacer El-Heytemi, "Ez'Zevacir An İktiraf'il-Kebair" İslam'da Helaller Ve Haramlar "Büyük Günahlar"- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 328-329.
[756] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/157. (Bezzazın ve "Kebir"inde Taberâni'nin rivayetlerinden naklen. Râvileri, sahih râvilerdir).
[757] et-Tergib ve't-Terhib, 3/157. (Ahmed'in rivayetinden naklen. Râvileri, Ye-zid b. Ebû Mâlik hâriç, sikadır).
[758] Sahihu Müslim, 3/1457. (Hadîs No: 1825).
[759] Sahihu Müslim, 3/1457. (Hadis No: 1826).
[760] Sahihu'l-Buhâri, Kitabü'l-Ahkâm. (Hadis No: 12).
[761] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/161. ("Sahih"inde İbn Hibbân ve Hâkim'in rivayet terinden naklen. Lafız Hâkim'indir. Hâkim, isnadının sahih olduğunu da söylemiştir).
[762] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/161. (Hâkim'in sanih isnad ile rivayetinden naklen).
[763] Sahihu'l-Buhâri, Kitabü'l-Ahkâm. (Hadis No: 10); Sahihu Müslim, 3/1456. (Hadis No: 1652).
[764] et-Tergib ve't-Terhib, 3/159. (Ahmed'in rivayetinden naklen. Râvileri, İbn Luhay'a hariç, sikadır)
[765] Sünen Ebû Dâvûd, 3/131. (Hadis No: 2933).
[766] et-Tergib ve't-Terhib, 3/157. (Taberâni'nin hasen isnad ile rivayetinden naklen).
[767] et-Tergib vet-Terhib, 3/158-159. (Taberani'nin rivayetinden naklen).
[768] Sahihu Müslim, 3/1465. (Hadîs No: 1833).
[769] Sahihu'l-Buhârî, Kitabü'l-Ahkâm. (Hadis No: 36); Sahihu Müslim, 3/1463. (Hadis No: 1832).
[770] et-Tergib ve't-Terhib, 1/584, (Nesâi'nin ve "Sahih"inde İbn Huzeyme'nin rivayetlerinden naklen).
[771] İbn Hacer El-Heytemi, "Ez'Zevacir An İktiraf'il-Kebair" İslam'da Helaller Ve Haramlar "Büyük Günahlar"- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 329-336.
[772] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/179. (Hâkim'in rivayetinden naklen. Hâkim, İsnadının sahih olduğunu da söylemiştir).
[773] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/179. (Hâkim'in rivayetinden naklen. Hâkim, isnadının sahih olduğunu söylemiştir).
[774] İbn Hacer El-Heytemi, "Ez'Zevacir An İktiraf'il-Kebair" İslam'da Helaller Ve Haramlar "Büyük Günahlar"- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 336-337.
[775] İbn Hacer El-Heytemi, "Ez'Zevacir An İktiraf'il-Kebair" İslam'da Helaller Ve Haramlar "Büyük Günahlar"- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 337.
[776] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/168. (Taberânî'nin rivayetinden naklen. Râvileri, Leys b. Ebü Süleym hâriç, sikadandır. Ayrıca bu hadîsi Bezzâr da isnadı ceyyid ile rivayet etmiştir. Ancak "Zalim hükümdar" yerine, *"Sapık hükümdar"* kaydı vardır).
[777] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/168. (Nesei'nin ve "Sahih"inde İbn Hibbân'ın rivayetlerinden naklen. Hadîsi, Müslim de rivayet etmiştir. Ancak "Zalim hükümdar" yerine, "*Yalancı hükümdar ve kibirli fakir*" demiştir.
[778] et-Tergib ve't-Terhîb, 3/169. (Hâkim'in Abdullah b. Muhammed el-Adevi1-nin rivayetinden naklen. Hâkim, isnadının sahih

olduğunu söylemiştir. Hafız el-Münziri diyor ki: "Bu Abdullah vahidir, müttehemdir ve bu hadis münker hadîslerdendir).
[779] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/169. (Taberâni'nin "Evsat"ındaki rivayetinden naklen).
[780] et-tergîb ve't-Terhib, 3/169. (İbn Mâce, Bezzâr'ın rivayetlerinden naklen. Lafız Bezzâr'ındır).
[781] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/169. (Beyhakinin rivayetinden naklen. Hâkim de benzerini rivayet etmiş ve Müslim'in şartına göre sahih olduğunu söylemiştir).
[782] et-Tergib ve't-Terhib, 3/170. (Ahmed'in ceyyid isnad ile, Ebû Yâ'la ve Taberânî'nin rivayetlerinden naklen. Lafız Ahmed'indir).
[783] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/171. (Ahmed, Bezzâr ve Ebû Yâlâ'nın rivayetlerinden naklen. Ahmed'in râvileri sikadır).
[784] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/171. (Taberânî'nin rivayetinden naklen. Râvileri sikadır).
[785] et-Tergîb vet-Terhib, 3/167. (Isbahâni'nin rivayetinden naklen).
[786] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/167. (Taberâni'nin "Kebîr" ve "Evsat"ındaki rivayetlerinden naklen, "Kebir"deki rivayetin isnadı hasendir).
[787] Sünen et-Tirmizî, 3/608. (Hadîs No: 1329). Ayrıca hadisi Taberâni de "Evsat"ında muhtasar olarak rivayet etmiştir.
[788] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/168.
[789] Sünen et-Tirmizî, 3/609. (Hadîs No: 1330). İbn Mace ve İbn Hibban da rivayet etmişlerdir.
[790] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/173. İbn Mace ve Bezzar'ın rivayetinden naklen. Lafız Bezzar'ındır. Her ikiside hadisi Mücalid'in rivayetinden, o da Amir'den o da Mesruk'tan rivayet etmişlerdir.
[791] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/173. (İbn Ebî'd-Dünyâ'nin rivayetinden naklen).
[792] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/173. (Taberânî'nin "Evsat"ıdaki rivayetinden naklen. O da Abdulazz b. Husayn'den rivayet etmiştir ki, bu zat vahidir. Aynca hadisi Hâkim de rivayet etmiş ve isnadının sahih olduğunu söylemiştir).
[793] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/173. (Taberâni'nin hasen isnad ile, Ebû Yâlâ ve Hâkim'in rivayetlerinden naklen. Hâkim, isnadının sahih olduğunu söylemiştir).
[794] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/174. (Ahmed'in isnadı ceyyid ile rivayetinden naklen. Hadîsin ricali sahih ricaldir).
[795] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/174.
[796] et-Tergib vet-Terhib, 3/174. (Taberâni'nin "Kebîr" ve "Evsat"ındaki rivayetlerinden naklen. Ricali sikadır).
[797] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/174.
[798] et-Tergîb vet-Terhib, 3/174. (İbn Huzeyme ve İbn Hibbân'ın "Sahihlerindeki rivayetlerinden naklen).
[799] et-Tergib vet-Terhib, 3/175. (Bezzâr ve Taberânî'nin Kesir b. Abdullah el-Müzenî'nin tarikinden rivayetlerinden naklen. Bu zat, vahidir. Tirmizî bununla ihticac etti).
[800] Sahihu Müslim, 3/1458. (Hadis No: 1828). Aynca hadisi Neseî de rivayet etmiştir- Ebü Avâne de "Sahih"inde rivayet etmiştir.
[801] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/175. (Taberâni'nin "Sağîr" ve "Evsat"ındaki rivâyetlerinden naklen).
[802] Sahihu Müslim, 3/1460; Sahihu'l-Buhâri, Kitabü'l-Ahkâm.
[803] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/178. (Taberani'nin "Evsat" ve "Sağir"indeki rivayetlerinden naklen. Râvileri, Abdullah b. Meysere hariç, sikadır)
[804] Sahihu Müslim, 3/1460.
[805] et-Tergib ve't-Terhîb, 3/176, 177. (Taberâni'nin hasen İsnad ile rivayetinden naklen).
[806] ....??
[807] Sünen Ebû Dâvûd, 3/135. (Hadîs No: 2948).
[808] Sünen et-Tirmizî, 3/610. (Hadîs No: 1332).
[809] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/178. (Ahmed'in isnadı ceyyid ile ve Taberâni'nin rivayetlerinden naklen).
[810] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/178. (Ahmed ve Ebû Yâlâ'nın rivayetlerinden naklen. Ahmed'in isnadı hasendir).
[811] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/178. (Taberânî'nin rivayetinden naklen. Râvileri sikadır. Ancak Şeyhi Cebrûn b. İsâ hâriç. Hafız el-Münziri diyor ki: "Bu zatın cerh ve tadili hususunda bir şey bilmiyorum. Allah daha iyi bilir,").
[812] İbn Hacer El-Heytemi, "Ez'Zevacir An İktiraf'il-Kebair" İslam'da Helaller Ve Haramlar "Büyük Günahlar"- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 338-349.
[813] İbrahim: 14/42.
[814] Şuarâ: 26/227.
[815] Hûd: 11/113.
[816] es-Saffât: 37/22.
[817] Sahihu'l-Buhârî, Mezâlim bahsi; Sahihu Müslim. 4/1998. (Hadîs No: 2579).
[818] Sahihu Müslim, 4/1996. (Hadis No: 2578).
[819] Sahihu Müslim, 4/1994. (Hadis No: 2577).
[820] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/184. ("Sahih"inde İbn Hibbân'in ve Hâkim'in rivayetlerinden naklen).
[821] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/184. (Taberânî'nin "Kebir" ve "Evsat"indaki rivayetlerinden naklen. Hadîsin pek çok şahitleri vardır).
[822] et-Tergib ve't-Terhib, 3/184. (Taberânî'nin rivayetinden naklen).
[823] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/185. (Taberâni'nin "Kebîr"indeki rivayetinden naklen. Râvileri sikadır).
[824] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/185. (Ahmed'ln hasen isnad ile rivayetinden naklen).
[825] Sahihu'l-Buhâri Mezâlim bahsi; Sabihu Müslim, 4/1997. (Hadîs No: 2583).
[826] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/185. (Ebû Yâlâ, Ahmed ve Taberâni'nin rivayetlerinden naklen).
[827] Sahihu'l-Buhârî, Kitabü'l-Mezâlim.
[828] Sahihu Müslim, 4/1997. (Hadîs No: 2581).
[829] et-Tergib ve't-Terhîb, 3/186. (Buharî, Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesei'nin rivayetlerinden naklen).

[830] et-Tergib ve't-Terhib, 3/187. (Ahmed, Tîrmizî, İbn Mâce ve “Sahih”lerinde İbn Hibbân ile İbn Huzeyme'nin rivayetlerinden naklen).
[831] et-Tergib ve't-Terhib, 3/187.
[832] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/187. (Tirmizinin rivayetinden naklen. Ebû Dâvûd da takdim ve tehir ile bunu rivayet etmiştir).
[833] et-Tergîb ve’t-Terhib, 3/187. (Hâkim’in rivayetinden naklen. Râvileri, Asım b. Kelîb hâriç, kendileri ile ihticac edilir. Bu zatla sadece Müslim ihticac etmiştir).
[834] et-Tergîb ve’t-Terhib, 3/187. (Taberâni'nin sahih isnad ile rivayetinden naklen).
[835] et-Tergib ve't-Terhib, 3/187. (Ahmed'in hasen isnad ile rivayetinden naklen).
[836] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/187. (Taberâni'nin rivayetinden naklen).
[837] et-Tergib ve't-Terhîb, 3/187. (Ahmed’in rivayetinden naklen).
[838] et-Tergib ve't-Terhîb, 3/137. (Taberâni'nin “Sağîr” ve “Evsat”ındaki rivayetlerinden naklen).
[839] Sahihu Müslim, 4/1986.
[840] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/189. (“Sahih”inde İbn Hibbân’ın -ki lafız onundur- ve Hâkim’in rivayetlerinden naklen. Hâkim, isnadının sahih olduğunu söylemiştir.
Hafız el-Münzirî diyor ki: “İbrahim b. Hişam b. Yahya el-Gassâni babasından bu hadisi yalnız olarak rivayet etmiştir. Bu, aslında uzunca bir hadîs olup, baş tarafında peygamberlerden bahsedilmiştir. O uzunca hadisten bu parçayı büyük hikmetleri ve yararlı öğütleri ihtiva ettiği için aldım. Hadîsi Hâkim, de Beyhaki de rivayet etmişlerdir. Her ikisi de Basralı Yahya b. Saîd es-Süddi'den, Abdülmelik b. Cüreyc Ata'dan, Ata, Ubeyd b. Umeyr'den o da Ebû Zer'den aynı şekilde rivayet etmiştir. Yahya b. Saîd hakkında dedikodu olduğu için bu yönden hadîs munkerdir. İbrahim b. Hişam'ın rivayeti ise meşhurdur).
[841] Sünen Ebû Dâvûd, 4/271. (Hadîs No: 4884).
[842] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/190. (Ebû’ş-Şeyh b, Hibbân’ın Kitabü't-Tevbih'deki rivayetinden naklen).
[843] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/190. (Ebû'ş-Şeyh b. Hibbân’ın rivayetinden naklen. Hadîsi İbn Hibbân, Ahmed b. Muhammed b. Yahya'dan rivayet etmiştir ki, bu zat hakkında dedikodu vardır).
[844] Sahihu'l-Buhâri, Kitabü’l-Mezâlim.
[845] Sahihu Müslim, 4/1998. (Hadis No: 2584).
[846] Sünen Ebû Dâvüd, 4/271. (Hadîs No: 4883).
[847] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/194. (Ahmed’in rivayetinden naklen. Ahmed bu hadisi iki isnad ile rivayet etmiştir. Bu isnadlardan birinin râvileri sahih râvilerdir).
[848] et-Tergib ve't-Terhîb, 3/194. (Ahmed ve Bezzâr'ın rivayetlerinden naklen. Lafız Ahmed'indir. Râvileri kendileri ile ihticac olunan kimselerdir).
[849] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/195.
[850] et-Tergib ve't-Terhib, 3/195.
[851] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/195. (Ahmed’in rivayetinden naklen. İsnadında bilinmeyen bir râvi vardır. Diğer râvileri sika ve kendileri ile ihticac olunan kimselerdir).
[852] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/196.
[853] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/198. (İbn Mâce'nin rivayetinden naklen).
[854] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/196. (Taberâni'nin “Evsat”indaki rivayetinden naklen. Râvileri sikadır).
[855] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/197. (İbn Mâce'nin ve “Sahih”inde İbn Hibbân'ın rivayetlerinden naklen. Tirmizî ile Hâkim, de merfû olarak bunu rivayet etti ve sahih olduğunu söylediler. Ayrıca Isbahani de bunu rivayet etmiştir. Ancak onun rivayeti şöyledir: Bilâl b. el-Hâris oğluna, “Hükümdarın yanında hazır bulunduğunuz zaman, güzel oturun, çünkü ben Resûl-i Ekrem’in şöyle buyurduğunu duydum.” diyerek hadisi nakletmiştir).
[856] el-Bakara: 2/12.
[857] Sahihu’l-Buhari, Kitabü'l-Mezâlim.
[858] Kitabü’l-Mezâlim; Sahihu Müslim, 3/1233.
[859] et-Tergib ve't-Terhîb, 4/404. (Ahmed'in hasen isnad ile rivayetinden naklen).
[860] et-Tergîb ve't-Terhib, 4/404. (Bezzâr ve Taberânî'nin hasen isnad ile rivayetlerinden naklen).
[861] Sahihu'l-Buhâri, Kitabü'l-Havâle; Sahihu Müslim, 3/1197.
[862] el-Mü’minun: 23/101.
[863] Sahihu Müslim, 1/122.
[864] Metin olarak yukarda geçmiştir.
[865] Metin olarak yukarda geçmiştir.
[866] el-A'raf: 7/44.
[867] Şu'ara: 28/227.
[868] İbn Hacer El-Heytemi, “Ez’Zevacir An İktiraf’il-Kebair” İslam’da Helaller Ve Haramlar “Büyük Günahlar”- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 349-375.
[869] Sahihu Müslim, 3/1567, (Hadis No: 1978).
İbn Hacer El-Heytemi, “Ez’Zevacir An İktiraf’il-Kebair” İslam’da Helaller Ve Haramlar “Büyük Günahlar”- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 375.
[870] et-Tergib ve't-Terhîb, 3/463. (Buhari ile Müslim’in rivayetlerinden naklen).
[871] et-Tergib ve't-Terhib, 3/464. (Buhâri ile Müslim’in rivayetlerinden naklen).
[872] İbn Hacer El-Heytemi, “Ez’Zevacir An İktiraf’il-Kebair” İslam’da Helaller Ve Haramlar “Büyük Günahlar”- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 376.
[873] et-Tergib ve't-Terhîb, 3/198. (Ebû Davud'un rivayetinden naklen. Benzerini isnadı ceyyid ile Taberanî rivayet etmiş ve sonunda:

"O bataklıktan çıkamaz" kaydını ilâve etmiştir. Hâkim de uzun ve kısa olarak bu hadisi rivayet etmiştir. Her iki rivayetinin isnadı da sahihtir. Muhtasar rivayeti şöyledir: *"Her kim haksız yere bir husûmete yardımcı olursa, bu işden vaz geçinceye kadar Allah'ın hışmındadır". Ebû Davud'un diğer bir rivayetinde de, "Her kim bir husûmette haksız tarafa yardım ederse, Allah'ın gazabını kazanmış olur.",* buyurulmuştur.

[874] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/199. (Taberâni'nin rivayetinden naklen. Taberani'nin bu mealde daha başka rivayetleri de vardır. Bak; et-Tergib ve't-Terhib, 3/198, 199).

[875] İbn Hacer El-Heytemi, "Ez'Zevacir An İktiraf'il-Kebair" İslam'da Helaller Ve Haramlar "Büyük Günahlar"- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 377-378.

[876] Sünen İbn Mâce, 2/850. (Hadis No: 2546); Sünen et-Tirmizî, 4/326 (Hadis No: 1930)

[877] Sünen et-Tirmizi, 4/378. Bu hadîsi İbn Hibban da "Sahih"inde rivayet etmiş fakat onun hadise girişi şöyledir : *"Ey dili ile îman edip de, iman kak bine girmeyen topluluk! Müslümanlara eziyet etmeyiniz, onlan ayıplamayınız ve onların sürçmelerini araştırıp durmayınız..."*

[878] Sünen Ebû Dâvûd, 4/270 (Hadîs No: 4880) Ayrıca hadisi Ebû Yala da hasen isnad ile rivayet etmiştir.

[879] Sünen Ebû Dâvûd, 4/272 (Hadîs No: 4888) Ayrıca hadisi İbn Hibban da "Sahih"inde rivayet etmiştir.

[880] Sünen Ebû Dâvûd, 4/272 (Hadis No: 4889)

[881] Sahihu Müslim, 4/2074. (Hadis No: 2699); Sünen Ebû Dâvûd, 4/287.

[882] Sünen Ebû Dâvûd, 4/273. (Hadîs No: 4893).

[883] Sahihu Müslim, 4/2002: (Hadis No: 2590).

[884] et-Tergib ve't-Terhib, 3/238. (Taberânî'nin "Evsat" ve "Sağir"indeki rivayetlerinden naklen).

[885] Sünen Ebû Dâvûd, 4/273. (Hadîs No: 4891/4892). Ayrıca hadîsi Nesei de, "Sahih"inde İbn Hibban ve Hâkim de rivayet etmişlerdir.

[886] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/238. (Ebû Dâvûd ve Neseî'nin rivayetlerinden naklen. Hüzal, râvi Nuaym'ın babasıdır. Ashâb'dan olmadığı söylenir. Resûl-i Ekrem'in ona,
"Bunu elbisenle örtsen hakkında daha hayırlı idi" buyurmasının hikmeti, Ebû Dâvûd ve diğerlerinin anlattıklarına göre, Maiz, onun ısrarı üzerine Resûl-i Ekrem'e gitmiştir. Başka bir yerde de Hüzal'in oğlu Nuaym'ın oğlu Yezîd'den gelen bir rivayette, Nuaym diyor ki:
"Maiz İbn Malik babamın yanında yetişen yetim bir çocuk idi. Hayy kabilesinden bir cariye ile zina etti de babam ona:
"Resûl-i Ekrem'e git ve yaptığını ona söyle, belki senin için mağfiret diler" dedi". Bundan sonra da olayı anlattı. Mâiz'in zina ettiği kadının adı Fâtima idi. Adını başka şekilde söyleyenler de vardır. Kadın, Hüzal'ın cariyelerinden idi).

[887] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/239. (Taberânî'nin rivayetinden naklen. Hadisin ricali sahih ricaldir).

[888] İbn Hacer El-Heytemi, "Ez'Zevacir An İktiraf'il-Kebair" İslam'da Helaller Ve Haramlar "Büyük Günahlar"- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 377-383.

[889] Sünen İbn Mâce, 2/1418. (Hadis No: 4245).

[890] et-Tergib ve't-Terhîb, 3/243. (Beyhaki ve Bezzar'ın rivayetlerinden naklen).

[891] Yunus: 10/25.

[892] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/244. (Tirmizî'nin rivayetinden naklen).

[893] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/244.

[894] Sünen et-Tirmîzi, 4/551. (Hadis No: 2305). Tirmizî, hadisin hasen ve garip olduğunu ve ancak Ca'fer b. Süleyman'ın hadisinden bilindiğini söylemiştir. Hasen ise Ebû Hureyre radıyallahu anh'den duymamıştır. Ayrıca hadisi İbn Mâce, Beyhaki ve diğerleri de rivayet etmişlerdir.

[895] et-Tergib ve't-Terhib, 3/242. (Bezzâr'ın rivayetinden naklen).

[896] Sahihu'l-Buhâri, Kitabü'n-Nikâh; Sahihu Müslim, 4/2114,

[897] İbn Hacer El-Heytemi, "Ez'Zevacir An İktiraf'il-Kebair" İslam'da Helaller Ve Haramlar "Büyük Günahlar"- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 383-385.

[898] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/246. (Nesei'nin merfu ve mevkuf olarak rivayetinden naklen. İbn Mâce de hadîsi rivayet etmiştir, ancak onun rivayetinde "Kırk sabah" kaydı vardır. Kelime farkları daha başka rivayetleri de vardır).

[899] Sünen İbn Mâce, 2/849. (Hadis No: 2540).

[900] et-Tergib ve't-Terhîb, 3/246. (Taberani'nin hasen isnad ile rivayetinden naklen. Fakat bu ifade de doğrusu gariptir. Metin olarak da yukarda geçmiştir).

[901] Sahihu'l-Buhârî, Kitabü'l-Hudûd; Sahihu Müslim, 3/1315; Sünen et-Tîrmizi, 4/37. (Hadis No: 1430); Sünen Ebû Dâvûd, 4/132. (Hadîs No: 4373); Sünen İbn Mâce, 2/851. (Hadis No: 2547); Sünen en-Nesâi, 7/71.

[902] Sahihu'l-Buhâri, Kitabü'l-Hudüd.

[903] İbn Hacer El-Heytemi, "Ez'Zevacir An İktiraf'il-Kebair" İslam'da Helaller Ve Haramlar "Büyük Günahlar"- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 386-388.

[904] el-İsrâ: 17/33.

[905] en-Nisâ: 4/15-16.

[906] en-Nisâ: 4/23.

[907] Sünen Ebû Dâvud, 4/156. (Hadis No: 4452).

[908] Bulunamamıştır.

[909] Sahihu Müslim, 3/1316.

[910] en-Nahl: 16/33.

[911] el-Furkan: 25/68-70.

[912] ez-Zümer: 39/53.

[913] Sahihu'l-Buharî, Kitabü't-Tefsir; Sahihu Müslim, 1/90. Aynca hadisi Ahmed, Tirmizi ve Nesei de rivayet etmişlerdir.

[914] en-Nûr: 24/2.

[915]

Sahihu Müslim, 1/102. (Hadis No: 107).
[916] et-Tergib ve't-Terhîb, 3/275. (Taberânî'nin rivayetinden naklen).
[917] et-Tergib ve't-Terhib, 3/275. (Nesai ve "Sahih"inde İbn Hibban'ın rivayetlerinden naklen).
[918] et-Tergib ve't-Terhib, 3/275. (Bezzâr'ın ceyyid isnad ile rivayetinden naklen).
[919] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/275. (Nesai ve "Sahih"inde İbn Hibban'in rivayetlerinden, naklen).
[920] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/275. (Taberâni'min rivayetinden naklen. Râvileri, İbn Luhay'a hâriç, sikadır. İbn Luhay'a'nın hadisi "Mutabeat"ta güzeldir).
[921] Sahihu'l-Buhâri, Kitabü'l-Eşribe; Sahihu Müslim, 1/76-77.
[922] et-Tergib ve't-Terhib, 3/269.
[923] et-Tergib ve't-Terhib, 3/269.
[924] Sünen Ebû Dâvûd, 4/126. (Hadis No: 4353); Sünen en-Neşet 8/23.
[925] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/271. (Taberâni'nin iki isnadından biri sahih olan rivayetinden naklen. Bazıları buradaki "zina"yı, "Riya" şeklinde kaydetmişlerdir).
[926] et-Tergib ve't-Terhib, 3/271. (Ahmed ve Taberâni'nin rivayetlerinden naklen).
[927] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/271. (Taberânî'nin isnadında nazar olan bir rivayetinden naklen).
[928] et-Tergib vet-Terhib, 3/271. (Ahmed ve Taberâni'nin rivayetlerinden naklen).
[929] et-Tergib ve't-Terhib, 3/271. (Beyhakinin rivayetinden naklen).
[930] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/272-273, ("Sahih"lerinde İbn Huzeyme ile İbn Hibban'ın rivayetlerinden naklen. Lafız İbn Huzeyme'nindir. Hafız el-Münziri, hadisin illeti olmadığını söylemiştir).
[931] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/273. (Ebû Dâvûd, Tirmizi ve Beyhakinin rivayetlerinden naklen. Lafız Ebû Davud'undur).
[932] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/273. (Hâklm'in rivayetinden naklen).
[933] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/273. (Beyhakinin rivayetinden naklen. Taberâni'nin de benzer rivayeti vardır).
[934] et-Tergib ve't-Terhîb, 3/274. (Hadisi Rezin zikretmiştir. Hafız el-Münziri diyor ki: "Hadisi bu siyak ile usûl'de görmedim.")
[935] et-Tergib ve't-Terhib, 3/274. (İbn Hibban'ın "Sahih"indeki rivayetinden naklen).
[936] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/276. (Taberâni'nin Sabbah b. Halid b. Ebi Umeyye'den onun da Râfi'den rivayetinden naklen. Sabbah'a kadar olan ravileri sikadır).
[937] et-Tergib ve't-Terhib, 3/376. (Taberâni'nin rivayetinden naklen).
[938] et-Tergib ve't-Terhib, 3/276. (Bezzâr'ın rivayetinden naklen).
[939] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/276. (İbn Ebi'd-Dünyâ, Harâiti ve diğerlerinin rivayetlerinden naklen).
[940] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/277. (Harâiti ve diğerlerinin rivayetinden naklen).
[941] et-Tergib ve't-Terhib, 3/277. (Beyhaki'nin rivayetinden naklen).
[942] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/277. (Ahmed'in rivayetinden naklen. İsnadı hasendir. Hadisin isnadında İbn İshak vardır. Ayrıca hadîsi Ebû Yala da rivayet etmiştir. Ancak onun rivayeti biraz daha farklıdır).
[943] et-Tergîb vet-Terhib, 3/277. (Bezzâr'ın rivayetinden naklen).
[944] Sünen Ebû Dâvûd, 2/279. (Hadis No: 2283); Sünen en-Nesei, 6/179. Ayrıca hadisi İbn Hibban da "Sahih"inde rivayet etmiştir.
[945] et-Tergib ve't-Terhib, 3/279. (Ahmed'in ve Taberâni'nin "Kebir" ve "Evsat"ındaki rivayetlerinden naklen. Ahmed'in râvileri sikadır).
[946] et-Tergib ve't-Terhib, 3/279. (İbn Ebi'd-Dünya ve Harâiti ile diğerlerinin rivayetlerinden naklen).
[947] et-Tergib vet-Ternib, 3/279. (Taberâni'nin "Evsat" ve "Kebir"indeki İbn Ebî Luhay'a'dan olan rivayetinden naklen).
[948] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/279. (Taberâni'nin rivayetinden naklen. Râvileri sikadır).
[949] Sahihu Müslim, 3/1508. Ayrıca hadisi Ebû Davûd ile Nesâi de biraz farklı olarak rivayet etmişlerdir.
[950] el-İsrâ: 17/32.
[951] el-Hicr: 15/44.
[952] en-Nûr: 24/23.
[953] Bu hadisi Hâkim rivayet etmiş ve sahih olduğunu söylemiştir. Yukarda yalnız mealleri verilen üç hadisin kaynağı bulunamamıştır.
[954] İbn Hacer El-Heytemi, "Ez'Zevacir An İktiraf'il-Kebair" İslam'da Helaller Ve Haramlar "Büyük Günahlar"- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 388-413.
[955] Buhâri ve Müslim'in rivayet ettiği bu hadîsin tamamı metin olarak da yukarda geçmiştir.
[956] Sünen et-Tirmizî, 4/657. (Hadîs No: 2496). Ebû İsa diyor ki: Bu hadis hasendir, onu Şeyban ve birden başkası A'meş'den böylece rivayet etmiş ve onu refetmiştir. Diğer bazıları da A'ıneş'den rivayet etmişlerse de onu bunu refetmemişlerdir. Ebû Bekir b. Abbas bu hadîsi A'meş'den rivayet etmiş ve hata etmiştir. Şöyle ki: Abdullah b. Abdullah'dan, o da Said İbn Cübeyr'den, o da Amr'den rivayet etmiştir ki, bu Amr, mahfuz değildir. Abdullah b. Abdullah er-Râzî Kûfe'lidir, büyük annesi Ali b. Ebî Talib'in cariyesi idi. Abdullah b. Abdullah er-Râzî'den Ubeyde ed-Dabî, el-Haccac b, Ertat rivayet etmiştir. Bilhassa hadîsin son fıkrası illetlidir.
Ayrıca hadîsi İbn Hibban "Sahih"inde ve Hâkim rivayet etmişlerdir. Hâkim, isnadının sahih olduğunu söylemiştir.
[957] et-Tergib ve't-Terhîb, 3/282. (Hâkim ve Beyhak'inin rivayetlerinden naklen. Hâkim, Buhârî ve Müslim'in şartına göre sahih olduğunu söylemiştir. Beyhakinin de biraz farklı benzer rivayeti vardır).
[958] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/282. (İbn Hibban'ın "Sahih"indeki rivayetinden naklen).
[959] Sahihu'l-Buhârî, Kitabü'I-Edeb; Sünen et-Tirmizi, 4/606. (Hadîs No: 2408)
[960] Sünen et-Tirmizî, 4/606. (Hadis No: 2409).
[961] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/283.
[962] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/283-284. (Ahmed, İbn Ebî'd-Dünyâ, "Sahih"inde İbn Hibban ve Hâkim'in rivayetlerinden naklen).
[963] İbn Hacer El-Heytemi, "Ez'Zevacir An İktiraf'il-Kebair" İslam'da Helaller Ve Haramlar "Büyük Günahlar"- II, Kayıhan Yayınevi,

İstanbul, 1981: 413-415.
[964] Sünen İbn Mâce, 2/856. (Hadîs No: 2563); Sünen et-Tirmizî, 3/58. (Hadîs No: 1457).
[965] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/286. (Hâkim'in rivayetinden naklen. Hâkim, Müslim'in şartına göre sahih olduğunu söylemiştir).
[966] et-Tergıb ve't-Terhîb, 3/286., (Taberânî'nin rivayetinden naklen. Hadisin isnadında zayıf olan Abdülhaîik b. Zeyd b. Vâkid vardır).
[967] et-Tergib, ve't-Terhîb, 3/287. ("Sahih"inde İbn Hibban'ın ve Beyhaki'nin rivayetlerinden naklen).
[968] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/288. (Taberânî ve Beyhaki'nin Muhammed b. Selâm el-Huzzâî tarikinden naklen).
[969] Sünen et-Tirmizi, 4/57. (Hadîs No: 1456); Sünen İbn Mâce, 2/856. (Hadîs No: 2561); Sünen Ebû Dâvud, 4/158. (Hadis No: 4462)
[970] Sünen Ebû Dâvûd, 4/159. (Hadis No: 4464).
[971] et-Tergib ve't-Terhîb, 3/289. (Taberânî'nin "Evsat"ındaki rivayetinden naklen. Hadis, cidden gariptir).
[972] Sünen et-Tirmizi, 4/460. (Hadîs No: 1165) Ayrıca hadîsi Neşet ve İbn Hibban da rivayet etmişlerdir).
[973] et-Tergib ve't-Terhîb, 3/289. (Ebû Yâlâ'nın isnad-i ceyyid ile rivayetinden naklen).
[974] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/290. (Taberânî'nin "Evsat"ındaki rivayetinden naklen. Râvileri sikadır. Ayrıca Dârekutnî de hadîsi rivayet etmiştir).
[975] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/290. (Taberânî'nin Abdussamed b. el-Fadl'ın rivayetinden naklen).
[976] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/290. Taberânî'nin "Evsat"ındaki rivayetinden naklen. Râvileri sikadır).
[977] Sünen İbn Mâce, 1/619. (Hadîs No: 1923). Ayrıca hadîsi Beyhaki de rivayet etmiştir.
[978] Hûd: 11/83.
[979] eş-Şu'ara: 26/165.
[980] el-Enbiyâ: 21/74.
[981] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/34. (Hâkim'in Huzeyfe hadisinden rivayetinden naklen. Hâkim, isnadının sahih olduğunu söylemiştir).
[982] İbn Hacer El-Heytemi, "Ez'Zevacir An İktiraf'il-Kebair" İslam'da Helaller Ve Haramlar "Büyük Günahlar"- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 416-424.
[983] İbn Hacer El-Heytemi, "Ez'Zevacir An İktiraf'il-Kebair" İslam'da Helaller Ve Haramlar "Büyük Günahlar"- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 425.
[984] İbn Hacer El-Heytemi, "Ez'Zevacir An İktiraf'il-Kebair" İslam'da Helaller Ve Haramlar "Büyük Günahlar"- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 425-426.
[985] el-Mâide: 5/38.
[986] Buhârî ve Müslim'in rivayet ettiği bu hadîs metin olarak da yukarda geçmiştir. Hadisi bunlardan başka Ebü Dâvûd, Tirmizî ve Nesâî de rivayet etmişlerdir. Ayrıca Bezzâr'ın da bu mealde bir rivayeti vardır. Nesâî'nin rivayetinde: *"Bunları yaptığı vakit îman halkasını boynundan çıkarmıştır. Tevbe ederse Allah tevbesini kabul eder."* cümlesini ilâve etmiştir.
[987] Sahihu'l-Buhârî, Kitabü'l-Hudûd; Sahihu Müslim, 3/1314.
[988] İbn Hacer El-Heytemi, "Ez'Zevacir An İktiraf'il-Kebair" İslam'da Helaller Ve Haramlar "Büyük Günahlar"- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 427-428.
[989] el-Mâide: 5/33-34.
[990] el-Feth: 48/10.
[991] İbn Hacer El-Heytemi, "Ez'Zevacir An İktiraf'il-Kebair" İslam'da Helaller Ve Haramlar "Büyük Günahlar"- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 429-432.
[992] el-Bakara: 2/219.
[993] Sünen Ebû Dâvûd, 3/324. (Hadis No: 3669).
[994] Sahihu'l-Buhâri, Kitabü'l-Eşribe.
[995] Sünen Ebû Dâvûd, 3/326. (Hadis No: 3676).
[996] Sahihu'l-Buhârî, Kitabü'l-Eşribe; Sahihu Müslim, 3/1588; Sünen et-Tirmizi, 4/290. (Hadis No: 1861); Sünen Ebû Dâvûd, 3/327. (Hadis No: 3679); Sünen en-Nesâî, 8/296.
[997] Sahihu'l-Buhârî, Kitabü'l-Eşribe; Sahihu Müslim, 3/1586; Sünen et-Tirmizî, 4/291. (Hadîs No: 1893); Sünen Ebû Dâvûd. 3/323. (Hadîs No: 3682).
[998] Sünen et-Tirmizî, 4/292. (Hadîs No: 1865); Sünen Ebû Dâvûd, 3/327. (Hadîs No: 3681).
[999] Sünen Ebû Dâvûd, 3/329. (Hadîs No: 3686).
[1000] Sünen Ebû Dâvûd, 3/329. (Hadis No: 3637).
[1001] el-Mâide: 5/91.
[1002] en-Nahl: 16/67.
[1003] el-Bakara: 2/219.
[1004] en-Nisâ: 4/43.
[1005] el-Mâide: 5/90-91.
[1006] el-A'raf: 7/33.
[1007] Sünen en-Nesâi, 8/316.
[1008] Buhârî ve Müslim'in rivayet ettiği bu hadis metin olarak da yukarda geçmiştir.
[1009] Sünen Ebû Dâvûd, 3/328. (Hadîs No: 3674).
[1010] Sünen İbn Mâce, 2/1121. (Hadis No: 3380).
[1011] Sünen et-Tirmizi, 3/580. (Hadis No: 1295); Sünen İbn Mâce, 2/1122. (Hadis No: 3381).
[1012]

Sünen Ebû Dâvûd, 3/279. (Hadis No: 3485).
[1013] Sünen Ebû Dâvûd, 3/280. (Hadis No: 3488).
[1014] Sünen Ebu Dâvûd, 3/280. (Hadîs No: 3489).
[1015] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/250. (Ahmed'in sahih isnad ile, "Sahîh"inde İbn Hibban'ın ve Hâkim'in rivayetlerinden naklen. Hâkim, isnadının sahih olduğunu söylemiştir).
[1016] Ahmed'in muhtasar olarak, İbn Ebî'd-Dünyâ ve Beyhakinin rivayet ettikleri bu hadîs metin olarak da yukarda geçmiştir).
[1017] Tîrmizi'nin rivayet ettiği bu hadis, yukarda metin olarak geçmiştir.
[1018] et-Tergib ve't-Terhîb, 3/252. (Hâkim'in rivayetinden naklen).
[1019] et-Tergib ve't-Terhib. 3/253. (Taberânî'nin rivayetinden naklen).
[1020] Sahihu'l-Buhârî, Kitabü'l-Eşribe; Sahihu Müslim, 3/1586; et-Tirmizi, 4/291; Sünen Ebû Dâvûd, 3/328.
[1021] et-Tergib vet-Terhib, 3/253. (Beyhakinin rivayetinden naklen).
[1022] Sahihu Müslim, 3/1588.
[1023] et-Tergib vet-Terhib, 3/254. (Ahmed, Ebû Yâlâ, "Sahih"inde İbn Hibban ve Hâkim'in rivayetlerinden naklen).
[1024] et-Tergib ve't-Terhib, 3/255.
[1025] Hâkim'in rivayet ettiği bu hadîs, metin olarak yukarda geçmiştir.
[1026] Ahmed'in rivayet ettiği bu hadis metin olarak da yukarda geçmiştir.
[1027] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/255. (Ahmed'in rivayetinden naklen. Ricali sahih ricaldir).
[1028] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/255.
[1029] et-Tergîb vet-Terhîb, 3/255. (Nesâî'nin rivayetinden naklen).
[1030] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/255, 256. (Taberânî'nin rivayetinden naklen. Râvileri, İtban b. Beşîr hâriç, sikadandır).
[1031] Ahmed, Nesâî, Bezzâr ve Hâkim'in rivayet ettikleri bu hadîs metin olarak da yukarda geçmiştir.
[1032] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/257. (Taberânî'nin "Sağîr"indeki rivayetinden naklen).
[1033] Taberânî'nin rivayet ettiği bu hadîs metin olarak da yukarda geçmiştir.
[1034] et-Tergib ve't-Terhîb, 3/257. (Rezîn'in zikrinden naklen).
[1035] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/258. (İbn Mâce ve Beyhakinin rivayetlerinden naklen. Her ikisi de hadîsi Şehr b. Hûşeb'den rivayet etmişlerdir).
[1036] et-Tergib ve't-Terhîb, 3/258. (Taberani'nin sahih isnad ile ve Hakim'in rivayetlerinden naklen. Hakim, Müslim'in şartına göre sahih olduğunu söylemiştir.
[1037] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/259. (Sahih'inde İbn Hibban'ın -lafız onundur- ve merfi ve mevkuf olarak Beyhakinin rivayetlerinden naklen).
[1038] et-Tergib ve't-Terhîb, 3/260. (Ahmed ve "Sahih"inde İbn Hlbban'ın Züheyr b. Muhammed tarikiyle rivâyetlemiden naklen. Doğrusu, bunun Ka'b'a mevkuf olmasıdır. Yâni bu, Resûl-i Ekrem'in değil, Ka'b"ın sözüdür).
[1039] et-Tergib ve't-Terhîb, 3/260. (Taberâni'nin rivayetinden naklen. Ricali, sahih ricaldir).
[1040] et-Tergib ve't-Terhîb, 3/260. (Ahmed ve Ebû Yâlâ'nın rivayetlerinden naklen).
[1041] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/261. (Taberâni'nin rivayetinden naklen).
[1042] et-Tergib ve't-Terhîb, 3/261. (Bezzâr'ın rivayetinden naklen).
[1043] Sahihu Müslim, 3/1587.
[1044] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/261. (Bezzâr'ın sahih isnad ile rivayetinden naklen. Buradaki koku, Za'ferân ve diğer çeşitli kokuların karışımından yapılan ve genellikle kadınların kullandıkları bir kokudur. Bunun mubah olduğu hakkında haber vârid olmuştur. Nehyine dâir de haber vardır. Bundan nehyedilmesinin sebebi, bunu kadınlar kullandıkları içindir. Zahir olan, bunu erkeklerin kullanmasının yasak olduğu hakkındaki hadîsin, mubah olan hadisleri neshetmiş bulunmasıdır).
[1045] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/261. (Taberâni'nin "Evsat"ında, İbn Huzeyme ve İbn Hibban'ın "Sahih"lerinde ve Beyhaki'nin rivayetlerinden naklen).
[1046] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/262. (Ahmed'in Ali b, Zeyd tarikinden rivayetinden naklen).
[1047] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/262. (Bezzâr'ın hasen isnad ile rivayetinden naklen).
[1048] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/262. (Taberânî'nin "Evsat"ındaki rivayetinden naklen. Râvileri, Mikdam b. Dâvûd hâriç, sikadır. Bunun da sika olduğu söylenmiştir).
[1049] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/262. (Taberânî'nin Hakem b. Nafi'den naklen).
[1050] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/263. (Abdullah İbnü'1-İmam Ahmed'in rivayetinden naklen).
[1051] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/263. (İbn Mâce ve "Sahih"inde İbn Hibban'ın rivayetlerinden naklen).
[1052] et-Tergib ve't-Terhîb, 3/263. (Tirmizi'nin Abdullah b. Abdülkuddüs'den naklen. Bu zatın sika olduğu söylenmiştir. Tirmizî, hadîsin garip olduğunu söylemiştir).
[1053] et-Tergib ve't-Terhib, 3/264. (Ahmed ve Taberâni'nin rivayetlerinden naklen, Ahmed'in râvileri sikadır).
[1054] et-Tergîb ve't-Terhîb 3/264. (Tirmizî'nin rivayetinden naklen).
[1055] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/264.
[1056] et-Tergib ve't-Terhib, 3/264.
[1057] Sünen et-Tirmizi. 4/290. (Hadîs No: 1862). Ayrıca hadisi Hâkim de rivayet etmiş ve isnadının sahih olduğunu söylemiştir.
[1058] Sünen en-Nesâi, 8/316.
[1059] Sünen en-Nesâi, 8/316.
[1060] et-Tergib ve't-Terhîb, 3/265. (İbn Hibban'ın "Sahih"indeki rivayetinden naklen).
[1061] Sünen Ebû Dâvûd, 3/327. (Hadis No: 3680).

[1062] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/266. (Ahmed'in hasen isnad ile, Bezzâr ve Taberâni'nin rivayetlerinden naklen).
[1063] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/266. (Isbahânî'nin rivayetinden naklen. Hafız el-Münzirî diyor ki: "Senedde İsmail b. Ayyaş ile durumunu bilmediğim bir başkası daha vardır).
[1064] et-Tergib vet-Terhîb, 3/266-267. (Isbahâni'nin rivayetinden naklen. Hafız el-Münziri diyor ki: "Ebu Yâlâ'nın müsnedinde de olduğunu sanıyorum. Hadîsde nekâret vardır).
[1065] et-Tergib ve't-Terhib, 3/267. (Hâkimin -isnadı sahihtir- diyerek rivayetinden naklen. Ahmed'in benzer rivayeti vardır.)
[1066] et-Tergib ve't-Terhîb, 3/267. (Beyhaki'nin rivayetinden naklen.)
[1067] Yukarda geçmiştir.
[1068] Yukarda geçmiştir.
[1069] Yukarda geçmiştir.
[1070] Yukarda geçmiştir.
[1071] en-Nisâ: 4/14.
[1072] Bu hadîsin kaynağı bulunamamış olmakla beraber; içki içenin, müşrik gibi akşamlayıp, onun gibi sabahladığı bildirilmek istenmiş. Doğrusunu Allah bilir. Çünkü içki içen hiçbir vakit -onu helâl saymadığı sürece - küfre gitmiş ve şirke düşmüş olmaz.
[1073] Mecmeu'z-Zevâid ve Menbeu'I-Fevâîd, 5/86, (Ebû Yâlâ ve Bezzâr'ın rivayetlerinden naklen. Ebû Yâlâ'nın ricali, Hassan b. Muhânk hâriç, sikadır. Bu zatın da sika olduğu İbn Hibban tarafından ifade edilmiştir.)
[1074] Hadisin kaynağı bulunamamıştır.
[1075] Hadisin kaynağı bulunamamıştır.
[1076] Sahihu Müslim, 3/1586.
[1077] Hadis metin olarak da yukarda geçmiştir.
[1078] İbn Hacer El-Heytemi, "Ez'Zevacir An İktiraf'il-Kebair" İslam'da Helaller Ve Haramlar "Büyük Günahlar"- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 433-472.
[1079] Sahihu Müslim, 4/2020.
[1080] Sahihu'l-Buhâri, Kitabü'1-İmân; Sahihu Müslim, 4/2213.
[1081] Sünen Ebû Dâvûd, 4/301. (Hadis No: 5004); et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/483. Taberâni'nin "Kebir"inde ve Bezzâr'ın rivayetlerinden naklen.)
[1082] et-Tergib ve't-Terhib, 3/484. (Taberâni'nin rivayetinden naklen.)
[1083] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/484. (Taberânî'nin rivayetinden naklen.)
[1084] et-Tergib ve't-Terhib, 3/484. (Taberâni ve Ebû'ş-Şeyh'in Ebû Hureyre'den rivayetinden naklen.)
[1085] Sahihu Müslim, 1/124.
[1086] Sünen en-Nesâi, 7/114.
[1087] Sünen en-Nesâi, 7/116.
[1088] İbn Hacer El-Heytemi, "Ez'Zevacir An İktiraf'il-Kebair" İslam'da Helaller Ve Haramlar "Büyük Günahlar"- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 472-476.
[1089] Sahihu Müslim, 3/1699; Sahihu'l-Buhâri, Kitabü'l-İstîzân.
[1090] Sünen Ebû Dâvûd, 4/343. (Hadis No: 5172).
[1091] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/437. (Nesai'nin rivayetinden naklen).
[1092] et-Tergib ve't-Terhîb, 3/436. (Ahmed'in rivayetinden naklen. Râvileri, İbn Luhay'a hâriç, sahih râvilerdir. Ayrıca hadîsi Tirmizi de rivayet etmiş ve garip olduğunu ve ancak İbn Luhay'a hadîsinden bilindiğini söylemiştir.)
[1093] et-Tergib ve't-Terhîb, 3/436. (Taberânî'nin rivayetinden naklen.)
[1094] Sahihu'l-Buhâri, Kitabü'l-İstîzân; Sahihu Müslim, 3/1699; Sünen Ebü Dâvûd, 4/343. (Hadîs No: 5171); Sünen et-Tirmizî, 5/64. (Hadîs No: 2708).
[1095] et-Tergib ve't-Terhîb, 3/436. (Nesâî'nin rivayetinden naklen.)
[1096] Sahihu'l-Buhârî, Kitabü'l-İstîzân; Sahihu Müslim, 3/1698.
[1097] Sünen Ebü Dâvûd, 1/23. (Hadîs No: 90); Sünen et-Tirmizi, 2/189. (Hadîs No: 357). Ayrıca hadîsi Ahmed de "Müsned"inde rivayet etmiştir.
[1098] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/433. (Taberaninin "Kebîr"inde iki tarikinden biri ceyyid olan rivayetinden naklen.)
[1099] İbn Hacer El-Heytemi, "Ez'Zevacir An İktiraf'il-Kebair" İslam'da Helaller Ve Haramlar "Büyük Günahlar"- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 476-478.
[1100] Sahihu'l-Buhâri, Kitabü'l-Edeb.
[1101] el-Bakara: 2/195.
[1102] el-Bakara: 2/207
[1103] Sünen Ebû Dâvûd, 3/274. (Hadis No: 3462).
[1104] Sahihu Müslim, 3/1517; Sünen Ebû Dâvûd, 3/10. (Hadis No: 2502).
[1105] Sünen Ebû Dâvûd, 3/10. (Hadis No:. 2503); Sünen İbn Mâce, 2/923. (Hadis No: 2762).
[1106] Sünen İbn Mâce. 2/923. (Hadis No: 2763).
[1107] Mecmeu'z-Zevâid ve Menbeu'l-Fevâid, 5/284. (Taberânî'nin "Evsat"ındaki rivayetinden naklen.)
[1108] İbn Hacer El-Heytemi, "Ez'Zevacir An İktiraf'il-Kebair" İslam'da Helaller Ve Haramlar "Büyük Günahlar"- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 479-480.
[1109] et-Tevbe: 9/71.
[1110] el-Maide: 5/78.

[1111] el-Bâkara: 2/44.
[1112] Saf: 61/2.
[1113] el-Mâide: 5/2.
[1114] Sahihu Müslim, 1/69.
[1115] et-Tergib ve't-Terhib, 3/224. (Buhârî ile Müslim'in rivayetlerinden naklen.)
[1116] Sünen Ebû Dâvûd, 4/124. (Hadîs No: 4344); Sünen et-Tirmizî, 4/471, (Hadîs No: 2174).
[1117] Sünen Ebû Dâvûd, 4/121. (Hadis No: 4336).
[1118] Sünen et-Tirmizî, 5/252. (Hadîs No: 3047).
[1119] Sünen Ebû Dâvûd, 4/122. (Hadis No: 4337); Sünen et-Tirmizi, 4/467. (Hadîs No: 2168); Sünen İbn Mâce, 2/1327. (Hadîs No: 4005); Tirmizî, hadisin hasen ve sahih olduğunu söylemiştir. Ayrıca hadîsi İbn Hibban da "Sahih"'inde rivayet etmiştir.
[1120] et-Tergib ve't-Terhib, 3/229. (Nesâi'nin rivayetinden naklen.)
[1121] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/231. (Isbahani'nin rivayetinden naklen.)
[1122] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/231. (Isbahâni'nin rivayetinden naklen.)
[1123] Sahihu Müslim, 1/123.
[1124] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/232. (Hâkim'in rivayetinden naklen. Hâkim, isnadinin sahih olduğunu söylemiştir.)
[1125] Sünen Ebû Dâvûd, 4/124. (Hadis No: 4345).
[1126] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/232. (Hâkim'in rivayetinden naklen.)
[1127] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/232. (Bezzâr'ın rivayetinden naklen.)
[1128] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/233. (İbn Mâce ve "Sahih"inde İbn Hibban'ın rivayetlerinden naklen.)
[1129] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/233. (Ahmed, Tirmizî ve "Sahih"inde İbn Hibban'ın rivayetlerinden naklen.)
[1130] et-Tergib ve't-Terhîb, 3/233. (Rezîn'in rivayetinden naklen. Hafız el-Münzirî diyor ki, "Bunu göremedim.")
[1131] Sahihu'l-Buhâri, Kltabü'l-İstizân; Sahihu Müslim, 3/1675.
[1132] Sahihu Müslim. 4/2291.
[1133] et-Tergib ve't-Terhîb, 3/234. (İbn Ebî'd-Dünyâ ve "Sahih"inde İbn Hibban'ın rivayetlerinden naklen.)
[1134] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/235.
[1135] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/235. (Beyhakinin rivayetinden naklen.)
[1136] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/235. (Beyhaki ve İbn Ebi'd-Dünyâ'nın ceyyid sened ile mürsel olarak rivayetlerinden naklen.)
[1137] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/235. (Taberâni'nin"Kebîr"indeki rivayetinden naklen.)
[1138] et-Tergib ve't-Terhîb, 3/235. Taberânî'nin inşallah hasen isnad ile; Bezzâr'in rivayetlerinden naklen.
[1139] et-Tergib ve't-Terhîb, 3/236. (Taberâni'nin "Kebîr"inde ve Bezzâr'ın rivayetlerinden naklen. Bezzâr'ın râvileri itimada şayan ve kendileri ile ihticac olunan râvilerdendir.)
[1140] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/236. (Isbahâni'nin rivayetinden naklen.)
[1141] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/236. (Taberânî'nin "Sağîr" ve "Evsat"ında Hâris'den rivayetinden naklen. Fakat bu Haris vahidir.)
[1142] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/236. (İbn Hibban'ın "Sahih"indeki rivayetinden naklen.)
[1143] el-Mâide: 5/105.
[1144] Al-i İmran: 3/104.
[1145] İbn Hacer El-Heytemi, "Ez'Zevacir An İktiraf'il-Kebair" İslam'da Helaller Ve Haramlar "Büyük Günahlar"- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 480-503.
[1146] İbn Hacer El-Heytemi, "Ez'Zevacir An İktiraf'il-Kebair" İslam'da Helaller Ve Haramlar "Büyük Günahlar"- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 503.
[1147] Sünen Ebû Dâvûd, 4/358. (Hadîs No: 5229); Sünen et-Tirmizi, 5/90. (Hadis No: 2755).
[1148] Sünen Ebû Dâvûd, 4/358. (Hadis No: 5230).
[1149] İbn Hacer El-Heytemi, "Ez'Zevacir An İktiraf'il-Kebair" İslam'da Helaller Ve Haramlar "Büyük Günahlar"- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 504-505.
[1150] el-Enfâl: 8/18.
[1151] Buhâri, Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâl ve Bezzâr'ın rivayet ettikleri bu hadis yukarda metin olarak da geçmiştir.
[1152] Sünen en-Nesâî, 7/88.
[1153] Hadîs metin olarak yukarda geçmiştir.
[1154] Hadîs metin olarak yukarda geçmiştir.
[1155] Hadîs metin olarak yukarda geçmiştir.
[1156] Hadîs metin olarak yukarda geçmiştir.
[1157] et-Tergib ve't-Terhîb, 2/302. (Taberâni'nin "Kebîr"indeki rivayetinden naklen.)
[1158] et-Tergib ve't-Terhib, 2/302. (Ahmed'in rivayetinden naklen.)
[1159] et-Tergîb ve't-Terhîb, 2/303. (Taberâni'nin rivayetinden naklen. Hafız el-Münzirî diyor ki: "Hadisin İsnadında Müslim b. el-Velîd b. el-Abbas vardır ki, bunun mecruh veya âdil olduğu hakkında kesin bir bilgim yoktur.")
[1160] et-Tergîb ve't-Terhîb, 2/304. (Taberânî'nin "Kebir"inde hasen isnad ile rivayetinden naklen.)
[1161] et-Tergib ve't-Terhib, 2/304.
İbn Hacer El-Heytemi, "Ez'Zevacir An İktiraf'il-Kebair" İslam'da Helaller Ve Haramlar "Büyük Günahlar"- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 505-509.
[1162] el-Bakara: 2/243.

[1163] Sahihu Müslim, 4/1742.
[1164] et-Tergib ve't-Terhib, 2/338. (Ahmed, Ebû Yâlâ ve Taberâni'nin rivayetlerinden naklen.)
[1165] et-Tergîb ve't-Terhîb, 2/338. (Ebû Yâlâ'nın rivayetinden naklen.)
[1166] et-Tergib ve't-Terhîb, 2/339. (Ahmed, Bezzâr ve Taberâni'nin rivayetlerinden naklen.)
[1167] Sahihu'l-Buhârî, Kitabu't-Tâûn.
[1168] Sahihu'l-Buhârî, Kitabu't-Temenni.
[1169] Hz. Ömer'in bu cevabı (yâni: "Allah'ın kazasından kaderine kaçarım" sözü) Eflâtûn'a da bir cevaptır. Eflâtun şöyle demişti: "Dünya yuvarlak bir küre, yer merkez, olaylar bir ok, hedef İnsan, atan Allah, daha insan nereye kaçabilir?" Bu sözü, Tâûn'dan kaçtıkları ve dağlara sığındıkları vakit söylemişti.
[1170] Sahihu Müslim, 3/1521.
[1171] Sahihu'l-Buhâri, Kitabü'l-Cihad; Sahihu Müslim, 3/1521.
[1172] Mecmeu'z-Zevâid ve Menbeu'l-Fevâid, 5/299, 300. (Taberâni ve Ahmed'in rivayetlerinden naklen.)
[1173] et-Tergîb ve't-Terhib, Kitabü'l-Cihad. (Taberâni'nin rivayetinden naklen. Ravileri kendileri ile ihticac olunan kimselerdir.)
[1174] et-Tergib ve't-Terhib, 2/330, Kitabü'l-Cihad. (Ahmed'in hasen sened ile rivayetinden naklen. Râşid b. Hubeyş, maruf bir Sahabi'dir.)
[1175] et-Tergib ve't-Terhib, 2/332. (Ebü Davûd, Nesai, İbn Mâce ve "Sahih"inde İbn Hibban'ın rivayetlerinden naklen.)
[1176] et-Tergîb ve't-Terhîb, 2/333. (Ahmed ve "Kebîrinde Taberânî'nin rivayetlerinden naklen. Ahmed'in râvileri sika ve meşhurdur.)
[1177] et-Tergib ve't-Terhîb, 2/334. (Ahmed'in ceyyid isnad ile rivayetinden naklen.)
[1178] et-Tergîb ve't-Terhîb, 2/335. (Ahmed'in rivayetinden naklen.)
[1179] et-Tergîb ve't-Terhîb, 2/335. (Ahmed, Ebû Yâlâ, Bezzâr ve Taberânî'nin rivayetlerinden naklen.)
[1180] et-Tergib ve't-Terhib, 2/337. (Ahmed'in hasen isnad ile, Taberânî'nin "Kebir"inde ve Hâkim'in isnadının sahih olduğunu söyleyerek yaptıkları rivayetlerinden naklen.)
[1181] et-Tergib vet-Terhib, 2/337, 338. (Nesâi'nin rivayetinden naklen.)
[1182] et-Tergib ve't-Terhîb, 2/338.
[1183] et-Tergib ve't-Terhîb, 2/339. (Tirmizi'nin ve "Sahih"inde İbn Hibban'ın rivayetlerinden naklen. Tirmizi, hasen ve garip olduğunu söylemiştir.)
İbn Hacer El-Heytemi, "Ez'Zevacir An İktiraf'il-Kebair" İslam'da Helaller Ve Haramlar "Büyük Günahlar"- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 509-521.
[1184] Al-i İmrân: 3/161.
[1185] et-Tergîb ve't-Terhib, 2/306. (Buhâri'nin rivayetinden naklen.)
[1186] et-Tergib ve't-Terhib, 2/307. (Ahmed'in sahih isnad ile rivayetinden naklen.)
[1187] et-Tergib ve't-Terhib, 2/307. (Ebu Dâvûd, Nesai, İbn Mâce, Mâlik ve Ahmed'in rivayetlerinden naklen.)
[1188] Sahihu Müslim, 1/107.
[1189] etTergib ve't-Terhîb, 2/307. (Taberâni'nin "Evsat"inde ceyyid isnad ile rivayetinden naklen.)
[1190] Sahihu Müslim, 3/1461; Sahihu'l-Buhâri, Kâtabü'l-Cihad, Bâbu'l-Culul.
[1191] Sünen Ebû Dâvûd, 3/69. (Hadis No: 2712).
[1192] Sahihu'l-Buhâri, Kitabü'l-Kegâzi; Sahihu Müslim, 1/108; Sünen Ebû Dâvûd. 3/68. (Hadîs No: 2711); ayrıca hadisi Nesâi ve İbn Hibban, Hâkim de rivayet etmişlerdir.)
[1193] et-Tergib ve't-Terhib, 2/308. (Nesai ve "Sahih"inde İbn Huzeyme'nin rivayetlerinden naklen.)
[1194] et-Tergib ve't-Terhib, 2/310. (Nesâî, "Sahih"inde İbn Hibban ve Müslim'in şartlarına göre sahih olduğunu söyleyen Hâkim'in rivayetlerinden naklen.)
[1195] et-Tergîb ve't-Terhîb, 2/310. (Ebû Davud'un "Merâsil"inde ve Taberâni'nin "Evsat"ındaki rivayetlerinden naklen. Taberâni'nin rivayetinde "Kıyamet günü" ziyâdesi vardır.)
[1196] Sünen Ebû Dâvud, 3/70. (Hadis No: 2716).
[1197] Al-i İmrân: 3/77.
[1198] İbn Hacer El-Heytemi, "Ez'Zevacir An İktiraf'il-Kebair" İslam'da Helaller Ve Haramlar "Büyük Günahlar"- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 522-529.
[1199] el-İsrâ: 17/34.
[1200] el-Mâide: 5/1.
[1201] Sahihu'l-Buhâri, Kitabü'1-Edeb; Sahihu Müslim, 1/78.
[1202] Sahihu'l-Buhârî, Kitabü'l-İcâre.
[1203] Sahihu Müslim, 3/1359.
[1204] Sahihu Müslim, 2/998.
[1205] et-Tergîb ve't-Terhîb, 4/11. (Ahmed'in, Bezzâr'ın, "Evsat"ında Taberânî'nin ve "Sahih"inde İbn Hibban'ın rivayetlerinden naklen.)
[1206] et-Tergîb ve't-Terhib, 4/11. (Hâkim'in, Müslim'in şartına göre sahih olduğunu söyleyerek yaptığı rivayetinden naklen.)
[1207] et-Tergîb ve't-Terhîb, 4/11-12. (Ebû Davud'un rivayetinden naklen.)
[1208] et-Tergîb ve't-Terhib, 4/12. (İbn Mâce, "Sahih"inde İbn Hibban'ın rivayetlerinden naklen. Lafız İbn Hibban'nındır. İbn Mâce'de, "Bu kimse kıyamet günü vefasızlık sancağını yüklenir." kaydı vardır.
[1209] et-Tergîb ve't-Terhîb, 4/12. (İbn Hibban'ın "Sahih"indeki rivayetinden naklen.)
[1210] et-Tergîb vet-Terhîb, 4/12. (İbn Hibban'ın rivayetinden naklen.)
[1211] et-Tergîb ve't-Terhîb, 4/12. (İbn Mâce ve Tirmizi'nin rivayetlerinden naklen.)

[1212] İbn Hacer El-Heytemi, "Ez'Zevacir An İktiraf'il-Kebair" İslam'da Helaller Ve Haramlar "Büyük Günahlar"- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 530-533.
[1213] İbn Hacer El-Heytemi, "Ez'Zevacir An İktiraf'il-Kebair" İslam'da Helaller Ve Haramlar "Büyük Günahlar"- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 533-534.
[1214] Sahihu'l-Buhârî, Kitabü'l-Cihâd; Sahihu Müslim, 2/681. Lafız Müslim'indir. Ayrıca hadîsi İbn Huzeyme "Sahih"inde rivayet etmiştir. Bu rivayet biraz daha değişiktir.)
[1215] et-Tergîb ve't-Terhîb, 2/261. (Ahmed'in hasen isnad ile rivayetinden naklen.)
[1216] et-Tergîb ve't-Terhîb, 2/261. (Taberâni'nin rivayetinden naklen. Bu hadis, gariptir.)
[1217] et-Tergîb ve't-Terhîb, 2/261. (Ahmed'in rivayetinden naklen. Ricali sahih ricaldir.)
[1218] Sahihu Müslim, 3/1522.
[1219] Sahihu Müslim, 3/1523.
[1220] Sünen İbn Mâce, 2/941. (Hadis No: 2814).
[1221] et-Tergib -ve't-Terhîb, 2/282. (Bezzâr ve Taberânî'nin "Sağîr" ve "Evsat"ındaki rivayetlerinden naklen.)
[1222] Sünen Ebû Dâvûd, 3/13. (Hadîs No: 2513). Ayrıca hadîsi Nesâî ve Hâkim de rivayet etmişlerdir. Hâkim, isnadının sahih olduğunu söylemiştir.)
[1223] et-Tergib ve't-Terhib, 2/277. (Beyhaki'nin rivayetinden naklen.)
[1224] et-Tergib ve't-Terhîb, 2/278. (Bezzâr'ın rivayetinden naklen.)
[1225] et-Tergib ve't-Terhîb, 2/279.   (Taberânî'nin "Kebir"inde isnadı ceyyid ile rivayetinden naklen.)
[1226] et-Tergîb ve't-Terhîb, 2/279. (Ebû Davud'un Tirmizî ve Hâkim'in rivayetlerinden naklen. Hâkim, Buhâri ve Müslim'in şartlarına göre sahih olduğunu söylemiştir. Tirmizî de hasen ve sahih olduğunu söylemiştir.)
[1227] et-Tergîb ve't-Terhib, 2/280. (Nesâi'nin rivayetinden naklen.)
[1228] İbn Hacer El-Heytemi, "Ez'Zevacir An İktiraf'il-Kebair" İslam'da Helaller Ve Haramlar "Büyük Günahlar"- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 534-539.
[1229] Al-i İmrân: 3/77.
[1230] Sahihu'l-Buhâri, Kitabü'l-Ahkâm, Kitabü'n-Nüzür, Kitabü'ş-Şehâdât, Kitabü't-Tefsîr; Sahihu Müslim, 1/122; Sünen et-Tirmizi, 3/560; Sünen Ebû Dâvûd, 3/220. (Hadis No: 3243).
[1231] Sahihu Müslim, 1/123; Sünen Ebû Dâvûd, 3/221. (Hadîs No: 3245).
[1232] Sünen Ebû Dâvûd, 3/221. (Hadis No: 3244).
[1233] et-Tergîb ve't-Terhîb, 2/621. (Ahmed'in hasen isnad ile, Ebû Yâlâ, Bezzâr vb Taberânî'nin "Kebîr"indeki rivayetlerinden naklen.)
[1234] Sahihu'l-Buhâri, Kitabü'l-Eymân.
[1235] Sahihu'l-Buhâri, Kitabü'l-Eymân.
[1236] et-Tergib ve't-Terhîb, 2/622. (İbn Hibban'ın "Sahih"inde -lafız buna aittir- Taberâni'nin "Evsat"ında ve Tirmizî'nin rivayetlerinden naklen.)
[1237] et-Tergîb ve't-Terhib, 2/622. (Hâkim'in, Müslim ve Buhâri'nin şartlarına göre sahih olduğunu söyleyen rivayetinden naklen.)
[1238] et-Tergib ve't-Terhib, 2/622. (Ahmed'in ve Hâkim'in rivayetlerinden naklen.)
[1239] et-Tergib ve't-Terhîb, 2/622. (Ebû Seleme'nin babası Abdurrahman b. Avl'den işittiği doğru ise, Bezzâr'ın sahih isnad ile rivayetinden naklen.)
[1240] et-Tergîb ve't-Terhîb, 2/622. (Beyhakinin rivayetinden naklen.)
[1241] et-Tergıb ve't-Terhib, 2/622. (Ahmed'in rivayetinden naklen.)
[1242] et-Tergîb ve't-Terhib, 2/623. (Ebû Dâvûd ve Hâkim'in rivayetlerinden naklen. Hâkim, Buhâri ve Müslim'in şartlarına göre sahih olduğunu söylemiştir.)
[1243] et-Tergîb ve't-Terhîb, 2/623. (Hâkim'in rivayetinden naklen. Hâkim dinin sahih olduğunu söylemiştir.)
[1244] et-Tergîb ve't-Terhîb, 2/623. (Taberâtri'nin sahih isnad ile ve Hâkim'in rivayetlerinden naklen. Hâkim isnadının sahih olduğunu söylemiştir.)
[1245] et-Tergîb t-Terhîb, 2/624. (Taberâni'nin "Kebîr"inde ve Hâkim'in rivayetlerinden naklen. Hâkim, isnadının sahih olduğunu söylemiştir.)
[1246] et-Tergîb ve't-Terhîb, 2/625.
[1247] et-Tergîb ve't-Terhîb, 2/624. (İbn Mâce'nin sahih isnad ile rivayetinden naklen.)
[1248] et-Tergîb ve't-Terhîb, 2/624.
[1249] et-Tergib ve't-Terhib, 2/624.
[1250] et-Tergib ve't-Terhib, 2/624. (İbn Mâce ve "Sahih"inde İbn Hibban'ın rivayetlerinden naklen.)
[1251] et-Tergib ve't-Terhîb, 2/624.
[1252] et-Tergîb ve't-Terhîb, 2/624.
[1253] Sahihu Müslim, 1/102.
[1254] Sahihu'l-Buhârî, Kitabü'l-Eşrîbe; Sahihu Müslim, 1/103.
[1255] Yalan yere yemin kebâirdendir. Bilerek yalan yere yemin etmekte kimsenin hakkı kaybolmuyor, fakat Allah adına yalan konuştuğu için kebâirden sayılıyor. Yaptığı bu yeminle başkasının hakkım kaybederse, buna "Yemîn-i Gamûs" veya "Yemin-i Sabır" derler. Yemîn-i Gamûs derler, sahibini dünyada günaha âhirette cehenneme daldırdığı içindir. "Yemîn-i Sabır" derler, hak sahibinin karşısında baka baka yalan yere yemin ederek hak sahibinin büyük sabır ve tahammüle katlanması içindir. Ayrıca "Yemîn-i Mun'akide" vardır. Bir işi yapmaya veya yapmamaya yemin etmektir. Şayet yapacağım dediği bir işi yapmayacak veya "Yapmayacağım" dediği bir işi yapacak olursa, işte bu yemine keffâret gerekir. Bir de "Yemîn-i Lağv" vardır. O da konuşurken "Vallahi şöyle, vallahi böyle" demek gibi dil alışkanlığından doğan yemin veya bir şeyin öyle olduğunu bildiği halde böyledir, diye yemin etmek ve fakat yemini yanlış olmaktır. Mesela, adamı evde görmüş ve evdedir diye yemin etmiş fakat bu arada adam evden çıkmış ve

ancak kendisi bunun farkında olamamıştı. Kendi kanaatine ve görüşüne göre doğruya yemin ettiği için bundan sorumlu değildir. (Mütercimler).
İbn Hacer El-Heytemi, “Ez’Zevacir An İktiraf’il-Kebair” İslam’da Helaller Ve Haramlar “Büyük Günahlar”- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 539-549.
[1256] Sahihu'l-Buhâri, Kitabü'l-Eymân; Sahihu Müslim, 3/1267; Sünen Efaû Dâvûd, 3/222. (Hadis No: 3249); Sünen İbn Mâce, (Hadîs No: 2094).
[1257] Sahihu Müslim, 3/1268.
[1258] Sünen Ebû Dâvûd, 3/223. (Hadis No: 3252).
[1259] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/607. (Ebû Dâvûd, İbn Mâce ve Hâkim’in rivayetlerinden naklen. Hâkim, Buhâri ve Müslim’in şartlarına göre sahih olduğunu söylemiştir.)
[1260] Sahihu Müslim, 3/1267; Sünen Ebü Dâvûd, 3/222. (Hadîs No: 3247).
[1261] Sünen İbn Mâce, 1/679; (Hadis No: 2101).
[1262] et-Tergib ve't-Terhîb, 3/606. (Hâkim’in rivayetinden naklen.)
[1263] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/606. (Taberâni'nin mevkuf olarak rivayetinden naklen.)
[1264] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/607. (Ebû Yâlâ ve Hakim’in rivayetlerinden naklen. Lafız Hâkim’indir ve isnadının sahih olduğunu söylemiştir.)
[1265] Sünen İbn Mâce, 1/679. (Hadis No: 2099).
[1266] Sahihu'l-Buhârî, Kitabü'l-Eymân; Sahihu Müslim, 1/105; Sünen İbn Mâce, 1/678. (Hadis No: 2098); Sünen et-Tirmizi, 4/115. (Hadîs No: 1543); Sünen Ebû Dâvûd, 3/224. (Hadis No: 3258).
[1267] İbn Hacer El-Heytemi, “Ez’Zevacir An İktiraf’il-Kebair” İslam’da Helaller Ve Haramlar “Büyük Günahlar”- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 550-553.
[1268] İbn Hacer El-Heytemi, “Ez’Zevacir An İktiraf’il-Kebair” İslam’da Helaller Ve Haramlar “Büyük Günahlar”- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 554.
[1269] İbn Hacer El-Heytemi, “Ez’Zevacir An İktiraf’il-Kebair” İslam’da Helaller Ve Haramlar “Büyük Günahlar”- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 554.
[1270] el-Mâide: 5/44.
[1271] el-Mâide: 5/45
[1272] el-Mâide: 5/47.
[1273] Sünen Ebû Dâvûd. 3/298-299. (Hadis No: 3571, 3572); Sünen et-Tirmizi, 3/605. (Hadis No: 1325).
[1274] Sünen Ebû Dâvûd, 3/299. (Hadîs No: 3573); Sünen et-Tirmizî, 3/604. (Hadîs No: 1322); Sünen İbn Mâce, 2/776. (Hadîs No: 2315).
[1275] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/156. (Ebû Yâlâ ve “Sahih”inde İbn Hibban’ın rivayetlerinden naklen. Muhtasar olarak Tîrmizî de rivayet etmiştir.)
[1276] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/157. (Ahmed’in rivayetinden naklen.)
[1277] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/157. (İbn Hibban’ın rivayetinden naklen.)
[1278] Taberânî'nin rivayet ettiği bu hadîs, uzunca ve metin olarak yukarda geçmiştir.
[1279] Ahmed’in rivayet ettiği bu hadîs metin olarak yukarda geçmiştir.
[1280] Müslim, Ebû Dâvûd ve Hâkim’in rivayet ettiği bu hadîs metin olarak yukarda geçmiştir.
[1281] Sünen Ebû Dâvûd, 3/300. (Hadis No: 3578); Sünen et-Tirmizi, 3/605. (Hadîs No: 1324).
[1282] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/163.
[1283] Sünen Ebû Dâvûd, 3/299. (Hadis No: 3575).
[1284] Sünen et-Tirmizî, 3/609. (Hadis No: 1330).
[1285] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/172.
[1286] et-Tergib ve't-Terhib, 3/172. (Mâlik’in rivayetinden naklen.)
[1287] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/173. (İbn Mâce ve Bezzâr'ın rivayetlerinden naklen.)
[1288] İbn Ebî'd-Dünyâ'nın rivayet ettiği bu hadisin tamamı metin olarak yukarda geçmiştir.
[1289] Sahihu Müslim, 3/1460. Hadisi Taberânî de rivayet etmiştir.
[1290] Ahmed’in rivayet ettiği bu hadîs metin olarak yukarda geçmiştir.
[1291] Bütün bu tehditler, ehil olmadığı halde bu görevleri alan, hükmederken haksız hükmeden ve görelinin gerektirdiği titizliği göstermeyen kimseler içindir. Adil hakimler hakkındaki müjde hadîsleri geçmiştir. (Mütercimler.)
[1292] İbn Hacer El-Heytemi, “Ez’Zevacir An İktiraf’il-Kebair” İslam’da Helaller Ve Haramlar “Büyük Günahlar”- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 554-561.
[1293] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/198. (Hâkim’in rivayetinden naklen.)
[1294] et-Tergib ve't-Terhîb, 3/198. (Ebû Dâvûd ve “Sahih”inde İbn Hibban'ın rivayetlerinden naklen. Hadisin anlamı şudur: Bu kimse, devenin kuyuya düşüp helak olması gibi, günaha düşer ve helak olur.)
[1295] et-Tergib ve't-Terhîb, 3/198. (Taberânî'nin rivayetinden naklen. Hafız el-Münzirî, “Şu anda hadisin isnad durumunu hatırlamıyorum” demiştir.)
[1296] Taberânî'nin rivayet ettiği hadîs metin olarak yukarda geçmiştir.
[1297] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/199. (Taberânî ve Isbahânî'nin rivayetlerinden naklen.)
[1298] et-Tergib ve't-Terhîb, 3/199. (Taberâni'nin “Kebir”indeki rivayetinden naklen. Bu, garip bir hadistir.)
[1299] İbn Hacer El-Heytemi, “Ez’Zevacir An İktiraf’il-Kebair” İslam’da Helaller Ve Haramlar “Büyük Günahlar”- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 561-563.
[1300] et-Tergib ve't-Terhîb, 3/200. (“Sahih”inde İbn Hibban'ın rivayetinden naklen.)

[1301] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/200. (Taberânî'nin seyyid ve kavi senedle rivayetinden naklen.)
[1302] et-Tergîb vet-Terhîb, 3/200. (Hâkim'in rivayetinden naklen.)
[1303] et-Tergîb vet-Terhîb, 3/200. (Bezzâr'ın rivayetinden naklen.)
[1304] et-Tergib ve't-Terhib. 3/200.
[1305] et-Tergib ve't-Terhîb, 3/200. ("Sahih"inde İbn Hibban'ın rivayetinden naklen.)
[1306] İbn Hacer El-Heytemi, "Ez'Zevacir An İktiraf'il-Kebair" İslam'da Helaller Ve Haramlar "Büyük Günahlar"- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 563-564
[1307] el-Bakara: 2/188.
[1308] Bu rivayet yukarda metinle birlikte geçmiştir.
[1309] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/179. (Tirmizî ve Ebû Davud'un rivayetlerinden naklen.)
[1310] et-Tergib ve't-Terhib, 3/180.
[1311] et-Tergib ve't-Terhib, 3/180.
[1312] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/180. (Taberânî'nin rivayetinden naklen.)
[1313] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/180. (Ahmed'in rivayetinden naklen. Yukarda metin olarak geçmiştir.)
[1314] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/180. (Taberâni'nin isnadı ceyyid ile rivayetinden naklen.)
[1315] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/181. (Hâkimin rivayetinden naklen.)
[1316] et-Tergîb vet-Terhîb, 3/181. (Taberâni'nin sahih sened ile mevkuf olarak rivayetinden naklen.)
[1317] Sünen Ebû Dâvûd, 3/292. (Hadis No: 3541).
[1318] İbn Hacer El-Heytemi, "Ez'Zevacir An İktiraf'il-Kebair" İslam'da Helaller Ve Haramlar "Büyük Günahlar"- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 564-569
[1319] Ebû Davud'un rivayet ettiği hadis, metin olarak yukarda geçmiştir.
[1320] İbn Hacer El-Heytemi, "Ez'Zevacir An İktiraf'il-Kebair" İslam'da Helaller Ve Haramlar "Büyük Günahlar"- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 569-570
[1321] el-Bakara: 2/204-206.
[1322] Sünen et-Tirmizi, 4/350. (Hadis No: 1994).
[1323] Sahihu'l-Buhâri, Kitabü'l-Ahkâm.
[1324] Bulunamamıştır.
[1325] et-Tergib ve't-Terhîb, 1/132. (Tirmizî, İbn Mâce ve İbn Ebî'd-Dünyâ'nın rivayetlerinden naklen, Tirmizi hasen ve sahih olduğunu söylemiştir.)
İbn Hacer El-Heytemi, "Ez'Zevacir An İktiraf'il-Kebair" İslam'da Helaller Ve Haramlar "Büyük Günahlar"- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 570-571.
[1326] Ankebût: 29/41.
[1327] en-Nahl: 16/125.
[1328] el-Mü'min: 40/4.
[1329] İbn Hacer El-Heytemi, "Ez'Zevacir An İktiraf'il-Kebair" İslam'da Helaller Ve Haramlar "Büyük Günahlar"- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 572-574.
[1330] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/202. (Taberânî'nin "Sağîr" ve "Evsat"ındaki rivayetlerinden naklen. Râvileri sikadır.)
[1331] İbn Hacer El-Heytemi, "Ez'Zevacir An İktiraf'il-Kebair" İslam'da Helaller Ve Haramlar "Büyük Günahlar"- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 575
[1332] Sahihu'l-Buhârî, Kitabü'ş-Şehâdât; Sahihu Müslim, 1/92.
[1333] Sahihu'l-Buharî, Kitabü'ş-Şehâdât; Sahihu Müslim, 1/92.
[1334] Sünen Ebû Dâvûd, 3/305. (Hadis No: 3599); Sünen et-Tirmizi, 4/547. (Hadis No: 2300); Sünen İbn Mâce, 2/794. (Hadis No: 2372).
[1335] et-Tergib ve't-Terhîb, 3/222. (Ahmed'in rivayetinden naklen.)
[1336] Sünen İbn Mâce, 2/794. (Hadîs No: 2373). Ayrıca hadisi Hâkim de rivayet etmiş ve isnadının sahih olduğunu söylemiştir.)
[1337] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/222. (Taberâni'nin "Evsat"ındaki rivayetinden naklen.)
[1338] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/222. (Taberânî'nin "Kebîr" ve eEvsat"ınndaki rivayetinden naklen.)
[1339] İbn Hacer El-Heytemi, "Ez'Zevacir An İktiraf'il-Kebair" İslam'da Helaller Ve Haramlar "Büyük Günahlar"- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 576-579
[1340] el-Bakara: 2/283.
[1341] Taberânî'nin rivayet ettiği bu hadis metin olarak yukarda geçmiştir.
[1342] el-Bakara: 2/282.
[1343] Bu konuyu şöyle açıklayabiliriz : Diğer tanıklar durumu açıklıyor ve hak sahibinin hakkı kaybolmuyorsa, artık bunu bilen herkesin, "Evet, ben de gördüm" demesine gerek ysktur. Burada bilineni gizlemek diye bir şey bahis konusu değildir.
[1343] İbn Hacer El-Heytemi, "Ez'Zevacir An İktiraf'il-Kebair" İslam'da Helaller Ve Haramlar "Büyük Günahlar"- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 579.
[1344] Hûd: 11/18.
[1345] Sahihu'l-Buhâri, Kitabin-Edeb; Sahihu Müslim, 4/2013; Sünen et-Tirmizi, 4/347. (Hadîs No: 1971); Sünen Ebû Dâvûd, 4/297. (Hadîs No: 4989).
[1346] et-Tergib ve't-Terhîb, 3/592. (Ahmed'in İbn Luhay'a'dan olan rivayetinden naklen.)
[1347] Buhârî'nin rivayet ettiği bu hadîsin tamamı metin olarak yukarda geçmiştir.
[1348]

Sahihu Müslim, 1/78; Sahihu'l-Buhârî, Kitabü'1-Edeb.
[1349] Sahihu Müslim, 1/79.
[1350] Sahihu'l-Buhâri, Kitabü'l-Edeb; Sahihu Müslim, 1/78; Sünen et-Tirmizi, 5/19. (Hadis No: 2632).
[1351] et-Tergib ve't-Terhib, 3/594. (Ahmed ve Taberânî'nin rivayetlerinden naklen.)
[1352] et-Tergib ve't-Terhîb, 3/594. (Ebû Yâlâ'nın rivayetinden naklen. Hafız el-Münzirî diyor ki: "Hadîsin İsnadında durumunu bilmediğim kimseler vardır.)
[1353] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/595. (Mâlik'in mürsel olarak rivayetinden naklen.)
[1354] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/595. (Ahmed'in rivayetinden naklen.)
[1355] et-Tergib ve't-Terhîb, 3/595.
[1356] et-Tergib ve't-Terhib, 3/5S5. (Ahmed'in İbn Luhay'a'nın rivayetinden naklen.)
[1357] et-Tergîb ve't-Terhîb, 3/595. (Ahmed'in rivayetinden naklen.)
[1358] et-Tergib ve't-Terhîb, 3/596.
[1359] et-Tergib ve't-Terhîb, 3/596. (Ebû Yâlâ, Taberânî, "Sahih"inde İbn Hibban ve Beyhakinin rivayetlerinden naklen.)
[1360] et-Tergib ve't-Terhib, 3/596. (Isbahâni'nin rivayetinden naklen.)
[1361] Sünen et-Tirmizi, 4/348. (Hadîs No: 1972).
[1362] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/597. (Ahmed ve Bezzâr'ın rivayetlerinden naklen.)
[1363] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/597.
[1364] et-Tergib ve'tTerhîb, 3/597. (Ahmed'in rivayetinden naklen.)
[1365] et-Tergîb ve't-Terhib, 3/598. (Ahmed ve İbn Ebî'd-Dünyâ'nın rivayetlerinden naklen.)
[1366] Sünen Ebû Dâvûd, 4/297. (Hadis No: 4990); Sünen et-Tirmtzî. 4/557. (Hadis No: 2315). Ayrıca hadîsi Nesâi ve Beyhaki de rivayet etmişlerdir.
[1367] Sünen Ebû Dâvûd, 4/298. (Hadîs No: 4991). Aynca hadîsi Beyhaki de rivâyet etmiştir.
[1368] Sahihu Müslim, 1/102.
[1369] İbn Hacer El-Heytemi, "Ez'Zevacir An İktiraf'il-Kebair" İslam'da Helaller Ve Haramlar "Büyük Günahlar"- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 580-589.
[1370] İbn Hacer El-Heytemi, "Ez'Zevacir An İktiraf'il-Kebair" İslam'da Helaller Ve Haramlar "Büyük Günahlar"- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 589.
[1371] İbn Hacer El-Heytemi, "Ez'Zevacir An İktiraf'il-Kebair" İslam'da Helaller Ve Haramlar "Büyük Günahlar"- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 589-590.
[1372] el-Mâide: 5/80-81.
[1373] el-Bakara: 2/188.
[1374] Sahih-i Buhârî Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercemesi, c. 8/437. (Hadîs No: 1294).
[1375] Sahihu'l-Buhâri, Tefsir bahsi.
[1376] İbn Hacer El-Heytemi, "Ez'Zevacir An İktiraf'il-Kebair" İslam'da Helaller Ve Haramlar "Büyük Günahlar"- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 590-591.
[1377] Sünen Ebû Davûd, 4/285. (Hadis No: 4938).
[1378] Sahihu Müslim, 3/1770.
[1379] Sünen Ebû Dâvûd, 4/285. (Hadis No: 4939).
[1380] Mecmeu'z-Zevaid ve Menbeul-Fevâid, 8/113. (Ahmed ve Ebû Yala'nin rivâyetlerinden naklen.)
[1381] Mecmeu'z-Zevâid ve Menbeul-Fevâid, 8/113. (Ahmed ve Taberâni'nin rivayetlerinden naklen.)
[1382] Hanefî mezhebine göre tavla oynamak tahrimen mekruhtur. (el-Hediyye-tü'1-Alâiyye, Allame eş-Şeyh Alâuddîn Âbidîn, 1382-M. 1963. s. 251).
İbn Hacer El-Heytemi, "Ez'Zevacir An İktiraf'il-Kebair" İslam'da Helaller Ve Haramlar "Büyük Günahlar"- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 591-595.
[1383] Şah, satranç oyununda bir taşın adıdır.
[1384] Çakıl taşları ile açılan kuyularda oynanan kuyu oyununa Hizze deniyor.
[1385] Satranç oyunu Hanefî mezhebinde tahrimen mekruhtur. Ancak îmam Ebû Yusuf, para ile oynanmadığı, devamlı olmadığı ve herhangi bir farzın terkine sebep olmadığı takdirde, mubah olduğunu söylemiştir.
İbn Hacer El-Heytemi, "Ez'Zevacir An İktiraf'il-Kebair" İslam'da Helaller Ve Haramlar "Büyük Günahlar"- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 595-599.
[1386] Lokman: 31/6.
[1387] el-İsrâ: 17/64.
[1388] İbn Hacer El-Heytemi, "Ez'Zevacir An İktiraf'il-Kebair" İslam'da Helaller Ve Haramlar "Büyük Günahlar"- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 600-615.
[1389] İbn Hacer El-Heytemi, "Ez'Zevacir An İktiraf'il-Kebair" İslam'da Helaller Ve Haramlar "Büyük Günahlar"- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 615-618.
[1390] İbn Hacer El-Heytemi, "Ez'Zevacir An İktiraf'il-Kebair" İslam'da Helaller Ve Haramlar "Büyük Günahlar"- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 618-622.
[1391] Zamanımızda şairlerin yerini yazarlar almıştır. Bazı yazarların para ile önde gelen bazı zevatı övdükleri, para bitince de yermeye başladıkları duyulagelen acayip olaylardır.
[1392] Sahihu'l-Buhârî, şür ve recez inşadından ve bunlarla teğanniden caiz ve mekruh olanlar babı.
[1393] İbn Hacer El-Heytemi, "Ez'Zevacir An İktiraf'il-Kebair" İslam'da Helaller Ve Haramlar "Büyük Günahlar"- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 623-625.

[1394] İbn Hacer El-Heytemi, “Ez’Zevacir An İktiraf’il-Kebair” İslam’da Helaller Ve Haramlar “Büyük Günahlar”- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 625-627.
[1395] en-Nur: 24/31.
[1396] en-Nisâ: 4/31
[1397] Sahihu Müslim, 1/209.
[1398] Sahihu Müslim, 2/819.
[1399] Sahihu Müslim, 2/819.
[1400] Yukardaki âyet mutlaktır ve kebâir ile ilgilidir. Halbuki diğer ayette, şirkten başka günahları dilediğinden Allah affeder, buyurulmuştur ki, küçük günahlar da burada dahildir. Ancak meşiyyet kaydı vardır. Usûl kaidesine göre mukayyede hamlolur. Bu âyet mutlak, diğeri ise mukayyeddir. Yâni dilerse affeder, yoksa Allah'a hiç bir şey vacip değildir, ancak kendi îcabı ile vacip olur. (Mütercimler).
[1401] et-Tergîb ve't-Terhib, 4/93. (Hâfcim’in rivayetinden naklen. Hâkim, isnadının sahih olduğunu söylemiştir.)
[1402] Sünen İbn Mâce, 2/1003. (Hadîs No: 3015).
[1403] El-A’raf: 7/201.
[1404] Al-i İmrân: 3/135.
[1405] Sahihu’l-Buhâri, Kitabü'd-Da'avât.
[1406] el-Bakara: 2/54.
[1407] el-A’raf: 7/31.
[1408] el-İsrâ: 17/25-26.
[1409] Buhari'nin rivayet ettiği bu hadîs metin olarak yukarda geçmiştir.
[1410] Müslim’in rivayet ettiği bu hadis metin olarak yukarda geçmiştir.
[1411] Vacip iman ve roendüp iman diye bir taksim bilemiyoruz. Bildiğimiz şey, asıl iman ile kâmil îmandır. Asıl îman, Peygamberimizin Allah tarafından getirip haber verdiği şeylere inanmaktır. Bundan elbette bir şey alınıp verilmez. Kâmil iman ise, bu inanç ile amel ve ahlâkın birleştiği imandır. Bunun amel kısmından kul hakkının alınıp verileceğinde de şüphe yoktur. Sonra hadîsde açıkça belirtildiği gibi, haklar ödenmeden sevap tükenirse hak sahibinin günahı onun sırtına yükletilir. Bu da olmazsa, Allah, hak sahibinin derecesini yükseltir, o kimseye zulmetmez. (Mütercimler).
[1412] Sahihu’l-Buhârî, Kitabü'l-Cenâiz; Sahihu Müslim, 3/1238.
[1413] Hûd: 11/114.
[1414] et-Tergib ve't-Terhib, 3/409. (Tirmizi'nin rivayetinden naklen.)
[1415] Sahihu Müslim, 1/116.
[1416] Hadîs metin olarak yukarda geçmiştir.
[1417] Sahihu Müslim, 1/118.
[1418] en-Nûr: 24/30.
[1419] en-Nisâ: 4/32.
[1420] Kalb ile ilgili işleri şöylece özetlemek mümkündür: Kalbe her şey gelebilir. Herhangi bir kötülüğün kalbe gelmesinden veya yalnız üzerinde düşünmekten bir şey lâzım gelmez. Resul-i Ekrem:
“Benim de kalbime birçok şeyler gelir ve onlardan Allah'a sığınırım.” buyurmuştur. Kalbe gelen şeyi yapmaya azmederse; şayet bu iş kalbin İşi ise hemen ondan sorumlu olur. Kalbin işi değil de uzuvların işi ise, bu da ya iyilik ve yahut da kötülüktür. Şayet iyilik ise yapamasa da bu azminden sebep bir sevap alır. Şayet kötülüğe azmetmiş ve bunu Allah'tan korktuğu İçin terketmişse yine bir sevap alır. Şayet kötülüğe olan bu azmini gerçekleştirmesine başka şeyler engel olursa, o zaman yalnız azminden dolayı Allah katında sorumludur. (Mütercimler).
[1421] et-Teğabün: 64/17.
[1422] Şûra: 26/42.
[1423] İbn Hacer El-Heytemi, “Ez’Zevacir An İktiraf’il-Kebair” İslam’da Helaller Ve Haramlar “Büyük Günahlar”- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 628-657.
[1424] Sahihu'l-Buhâri, Kitabü'l-İman; Sahihu Müslim, 1/85.
[1425] Sahihu 1/85.
[1426] Sahihu Müslim, 1/86.
[1427] Sahihu'l-Buhârî, Ashâb'ın faziletleri bahsi; Sahihu Müslim, 4/1967.
[1428] Sünen et-Tirmizî, 5/696. (Hadîs No: 3864).
[1429] et-Tevbe: 9/100.
[1430] Sünen Ebû Dâvûd, 4/201. (Hadis No: 4607); Sünen et-Tirmizî, 5/44. (Hadîs No; 2676); Sünen İbn Mâce, 1/15. (Hadîs No: 42).
[1431] el-Maide: 5/64.
[1432] et-Tevbe: 9/40.
[1433] En-Nur: 24/26.
[1434] İbn Hacer El-Heytemi, “Ez’Zevacir An İktiraf’il-Kebair” İslam’da Helaller Ve Haramlar “Büyük Günahlar”- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 658-667.
[1435] Sünen İbn Mâce, 2/777. (Hadis No: 2319).
[1436] İbn Hacer El-Heytemi, “Ez’Zevacir An İktiraf’il-Kebair” İslam’da Helaller Ve Haramlar “Büyük Günahlar”- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 668.
[1437] İbn Hacer El-Heytemi, “Ez’Zevacir An İktiraf’il-Kebair” İslam’da Helaller Ve Haramlar “Büyük Günahlar”- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 668.

[1438] en-Nûr: 24/31.
[1439] el-Furkan: 25/68-70.
[1440] Sahihu Müslim, 4/2113.
[1441] Sünen et-Tirmizî, 5/545. (Hadîs No: 3535).
[1442] Sünen et-Tirmizi, 5/546. (Hadîs No: 3536).
[1443] et-Tergib ve't-Terhîb, 4/89. (Ebû Yâlâ ve Taberaninin isnadı ceyyid ile rivayetlerinden naklen).
[1444] Sünen İbn Mâce, 2/1419. (Hadîs No: 4248).
[1445] et-Tergîb ve't-Terhîb, 4/90. (Hâkimin, isnadının sahih olduğunu söylediği rivayetinden naklen.)
[1446] Sünen İbn Mâce, 2/1420. (Hadis No: 4251); Hâkim de rivayet etmiş ve isnadının sahih olduğunu söylemiştir.
[1447] Sahihu'l-Buhârî, Kitabü't-Tevhid; Sahihu Müslim, 4/2112.
[1448] et-Tergib ve't-Terhîb, 4/91.
[1449] et-Tergib ve't-Terhib, 4/92. (Tirmizi, Nesai, İbn Mâce ve "Sahih"inde İbn Hibban ve Hâkim'in rivayetlerinden naklen.)
[1450] Sünen et-Tirmizi, 5/547. (Hadis No: 3537); Sünen İbn Mâce. 2/1420. (Hadîs No: 4253).
[1451] et-Tergib ve't-Terhib, 4/94. (Taberâni'nin hasen isnad ile rivayetinden naklen. Ancak Atâ Muâz'a yetişmemiştir. Ayrıca Beyhaki de rivayet etmiştir. O da Atâ ile Muâz arasına bilinmeyen bir adam sokmuştur.)
[1452] et-Tergîb ve't-Terhib, 4/94. (Isbahanî'nin rivayetinden naklen.)
[1453] et-Tergib ve't-Terhîb, 4/95, 96. (Isbahanî'nin rivayetinden naklen.)
[1454] et-Tergîb ve't-Terhîb, 4/97. (İbn Mâce ve Taberânî'nin rivayetlerinden naklen. Her ikisi de Ebû Ubeyde b. Abdullah b. Mesûd'dan o da babasından rivayet etmiştir. Taberânî'nin râvileri sahih râvilerdir. Ayrıca hadisi İbn Ebî'd-Dünyâ merfû olarak rivayet etmişler ve, *"Günaha devam ettiği halde ondan istiğfar eden, Rabbi ile istihza eden gibidir."* ziyadesi vardır.)
[1455] et-Tergib ve't-Terhîb, 4/97. (İbn Hibban'ın "Sahih"indeki rivayetinden naklen.)
[1456] et-Tergîb ve't-Terhib, 4/98. (Hâkim'in rivayetinden naklen. O, sakıt olan Hisam b. Ziyad'ın rivayetinden nakletmiştir. İsnadının sahih olduğunu söylemiştir.)
[1457] Sahihu Müslim, 4/2106.
[1458] Sahihu Müslim, 4/2113-2114.
[1459] Sahihu Müslim, 3/1324.
[1460] Tirmizî'nin rivayet ettiği bu hadîs metin olarak yukarda geçmiştir.
[1461] et-Tergîb ve't-Terhib, 4/100-101. (Taberâni'nin sahih isnad ile rivayetinden naklen.)
[1462] Sahihu Müslim, 4/2113; Sahihu'l-Buhâri, Ashâb-ı Kehf ve Ashâb-ı Hakim, bahsi.
[1463] et-Tergib ve't-Terhîb, 4/102. (Taberânî'nin iki isnadından biri ceyyid olan rivayetinden naklen.)
[1464] et-Tergîb ve't-Terhib. 4/102, 103. (Taberânî'nin rivayetinden naklen.)
[1465] Sahihu Müslim, 4/2102; Sahihu'l-Buhari, Kitabü't-Tevhîd.
[1466] et-Tergîb ve't-Terhib, 4/104. (Ahmed'in sahih isnad ile rivayetinden naklen).
[1467] Sahihu Müslim, 4/2105; Sahihu'l-Buhârî, Kitabü'd-Daâvât.
[1468] Sahihu Müslim, 4/2104.
[1469] Sahihu'l-Buhâri, Kitabü'd-Davât; Sahihu Müslim, 4/2103.
[1470] et-Tergîb ve't-Terhib, 4/105. (Taberânî'nin hasen isnad ve rivayetinden naklen.)
[1471] et-Tergîb ve't-Terhîb, 4/106. (Ahmed ve Taberânî'nin rivayetlerinden naklen. Taberaninin iki isnadından birinin râvileri sahih râvilerdir.)
[1472] et-Tergib ve't-Terhîb, 4/106. (İbn Hibban'ın "Sahih" inde ve Hâkim'in rivayetlerinden naklen. Hâkim, isnadının sahih olduğunu söylemiştir.)
[1473] Sünen et-Tirmizî, 4/355. (Hadîs No: 1987).
[1474] et-Tergib ve't-Terhîb, 4/110. (Ahmed'in isnadı ceyyid ile rivayetinden naklen.)
[1475] Sahihu Müslim, 4/2116.
[1476] et-Tergib ve't-Terhîb, 4/112. (Bezzâr ve Taberâni'nin rivayetlerinden naklen.)
İbn Hacer El-Heytemi, "Ez'Zevacir An İktiraf'il-Kebair" İslam'da Helaller Ve Haramlar "Büyük Günahlar"- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 668-683.
[1477] et-Tergîb ve't-Terhib, 4/130-131. (Bezzâr'ın hasen isnad ile rivâvetinden naklen.)
[1478] et-Tergîb vet-Terhîb, 4/131. (Taberâni'nin sahih isnad ile rivayetinden naklen.)
[1479] et-Tergîb ve't-Terhîb, 4/131. (Taberânî'nîn rivayetinden naklen.)
[1480] Sünen et-Tirmizî, 4/638. (Hadis No; 2459).
[1481] Sahihu'l-Buhârî, Kitabü'l-İstizân.
[1482] Sünen İbn Mâce, 1/343. (Hadîs No:1081).
[1483] et-Tergîb ve't-Terhîb, 4/251. (Hâkim'in rivayetinden naklen. Hâkim, dınm sahih olduğunu söylemiştir.)
[1484] et-Tergib ve't-Terbîb, 4/253. (Tirmizi ve "Zühd"ûnde Beyhaki'nin rivayetlerinden naklen.)
[1485] et-Tergîb ve't-Terhib, 4/253. (Sahih'in de İbn Hibban ve Hâkim'in rivayetlerinden, naklen.)
[1486] Sünen et-Tirmizi. 4/566. (Hadis No: 2330).
[1487] et-Tergîb ve't-Terhîb, 4/255. (Taberâni'nin rivayetinden naklen. Hafız el-Münzirî: "Şu anda isnadını hatırlamıyorum." demiştir.)
[1488] et-Tergib ve't-Terhîb, 4/257. (Hasen isnad ile Ahmed'in ve Beyhaki'nin rivayetlerinden naklen.)
[1489] Sahihu'l-Buhari, Kitabü't-Temenni.

[1490] Sahihu'l-Buhârî, Kitabü Ehâdîsi'l-Enbiyâ.
[1491] Sahihu'l-Buhârî, Ktaibü't-Tevhîd; Sahihu Müslim, 1/117.
[1492] et-Tergîb ve't-Terhib, 4/261. (İbn Hibban'ın "Sahih" indeki rivayetinden naklen.)
[1493] Sahihu Müslim, 4/2109.
[1494] et-Tergîb ve't-Terhib, 4/268, 267. (Hâkim'in rivayetinden naklen. Hâkim, isnadının sahih olduğunu söylemiştir.)
İbn Hacer El-Heytemi, "Ez'Zevacir An İktiraf'il-Kebair" İslam'da Helaller Ve Haramlar "Büyük Günahlar"- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 683-689.
[1495] Sahihu'l-Buhâri, Kitabü'r-Rikâk; Sahihu Müslim, 4/2194.
[1496] et-Tergîb ve't-Terhib, 4/385, 386. (Taberânî'nin rivayetinden naklen. Râvileri sikadır.)
[1497] et-Tergîb ve't-Terhib, 4/386. (Taberâni'nin rivayetinden naklen.)
[1498] Sahihu'l-Buhâri. Kitabü'r-Rikâk; Sahihu Müslim, 4/2161.
[1499] Sünen et-Tirmizî, 4/616. (Hadîs No: 2424).
[1500] Sahihu'l-Buhâri, Kitabü'r-Rikâk; Sahihu Müslim, 4/2195.
[1501] Sahihu'l-Buhâri, Kitabü'r-Rikâk; Sahihu Müslim, 4/2196.
[1502] Sahihu'l-Buhârî, Kitabü'r-Rikâk; Sahihu Müslim, 4/2195.
[1503] Sahihu Müslim, 4/2196
[1504] et-Tergib vet-Terhib, 4/398. (Ahmed, Taberânî, "Sahih" inde İbn Hibban ve Hâkim'in rivayetlerinden naklen.)
[1505] et-Tergib ve't-Terhib, 4/389, 390. (Ahmed Merfû olarak ve muhtasar bir şekilde Taberânî "Evsat"ında şüpheli bir şekilde rivayet etmişlerdir.)
[1506] et-Tergib ve't-Terhîb, 4/390. (Taberânî'nin "Kebîr"inde ceyyid îsnad ile ve Ebû Yâlâ'nın rivayetlerinden naklen.)
[1507] et-Tergib ve't-Terhib, 4/390. (Ebû Yâlâ'nın sahih isnad ile ve "Sahih" inde İbn Hibban'ın rivayetlerinden naklen.)
[1508] et-Tergib ve't-Terhib, 4/391. (Ahmed, Ebû Yâla ve "Sahih" inde İbn Hib Hibban'ın rivayetlerinden naklen. Tirmizi hasen ve sahih olduğunu söylemiştir.)
[1509] et-Tergîb ve't-Terhîb, 4/391. (Taberâni'nin ve "Sahih" inde İbn Hibban'ın rivayetlerinden naklen.)
[1510] et-Tergîb ve't-Terhîb, 4/139. (Tirmizî ve "Sahih" inde İbn Hibban'ın rivâvetlerinden naklen. Tirmizî, hasen ve sahih olduğunu söylemiştir.)
[1511] et-Tergîb ve't-Terhîb, 4/391-395. (İbn Ebî'd-Dünyâ, iki yolundan biri sahih olan Taberânî ve isnadının sahih olduğunu söyleyen Hâkim'in rivayetle�nden naklen.)
İbn Hacer El-Heytemi, "Ez'Zevacir An İktiraf'il-Kebair" İslam'da Helaller Ve Haramlar "Büyük Günahlar"- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 690-701.
[1512] Sünen et-Tirmizî, 4/612. (Hadîs No: 2417).
[1513] et-Tergîb ve't-Terhîb, 4/396.
[1514] et-Tergîb ve't-Terhîb, 4/397. (Bezzâr ve "Kebîr" inde sahih isnad ile Taberânî'nin rivayetlerinden naklen.)
[1515] et-Tergîb ve't-Terhîb, 4/397. (Taberânî'nin rivayetlerinden naklen.)
[1516] et-Tergîb ve't-Terhîb, 4/397.
[1517] et-Tergîb ve't-Terhîb, 4/397-398. (Bezzâr'in rivayetinden naklen.)
[1518] et-Tergîb ve't-Terhib, 4/398-399. (Taberanî'nin rivayetinden naklen.)
[1519] et-Tergîb ve't-Terhîb, 4/400-401. (Hâkimin Süleyman b. Herm'den onun da Muhammed b. Mukendır'den onun da Câbir radıyallahu anhden olan riva�etinden naklen. Hâkim, isnadının sahih olduğunu söylemiştir.)
[1520] et-Tergîb ve't-Terhîb, 4/401. Buhârî ile Müslim'in rivayetlerinden naklen.)
[1521] et-Tergîb ve't-Terhîb, 4/401.
[1522] Sahihu Müslim, 4/1997.
[1523] et-Tergîb ve't-Terhib, 4/401.
[1524] et-Tergib ve't-Terhib, 4/403. (Ebû Yâlâ'nın rivayetinden naklen.)
[1525] et-Tergîb ve't-Terhib, 4/404. (Ahmed'in hasen isnad ile rivayetinden naklen).
[1526] Sahihu Müslim, 4/1997. (Metni yukarda geçmiştir.)
[1527] et-Tergib ve't-Terhib, 4/405. (Taberâni'nin rivayetinden naklen.)
[1528] en-Nisâ: 4/40.
[1529] Sahihu Müslim. 1/167: Sahihu'l-Buhari. Kitabü's-Salât. Lafız Mûâllimindir.
[1530] Sahihu Müslim, 4/2280.
[1531] et-Tergîb ve't-Terhib, 4/414. (İbn Hibban'ın "Sahih" indeki rivayetinden naklen.)
[1532] el-İsrâ: 17/71.
[1533] et-Tergib ve't-Terhib, 4/417. (Tirmîzî, "Sahih" inde İbn Hibban ve Beyhaki'nin rivayetlerinden naklen. Lafız, İbn Hibban'indır.)
İbn Hacer El-Heytemi, "Ez'Zevacir An İktiraf'il-Kebair" İslam'da Helaller Ve Haramlar "Büyük Günahlar"- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 701-717.
[1534] Sahihu'l-Buhârî, Kitabü'r-Rikak; Sahîhu Müslim, 4/1793.
[1535] et-Tergîb ve't-Terhîb, 4/418. (Ahmed'in rivayetinden naklen.)
[1536] Sünen et-Tirmizî, 4/629. (Hadis No: 2444). Ebû İsa, hadisin bu şekli ile garip olduğunu söylemiştir. Sünen İbn Mâce, 2/1438. (Hadis No: 4303). Ay�ca hadisi Hâkim de rivayet etmiş ve sahih olduğunu söylemiştir.)
[1537] et-Tergib ve't-Terhib, 4/420. (Ahmed'in hasen isnad ile rivayetinden naklen.)
[1538] Sahihu'l-Buhârî, Kitabü'r-Rikâk; Sahihu Müslim, 4/1801.

[1539] Sünen Ebû Dâvûd, 4/240. (Hadis No: 4755).
[1540] et-Tergîb ve't-Terhib, 4/424.
[1541] Sünen et-Tirmizî, 4/621. (Hadîs No: 2433). Ayrıca hadisi Beyhaki de rivayet etmiştir.
[1542] et-Tergib ve't-Terhib, 4/425. (Hâkim rivayet etmiş ve, "Müslim'in şartına göre sahihtir." demiştir.)
[1543] et-Tergîb ve't-Terhîb, 4/426. (Taberânî'nin hasen isnad ile rivayetinden naklen.)
[1544] Sahihu Müslim, 4/1942.
[1545] et-Tergîb ve't-Terhîb, 4/427. (Ahmed'in rivayetinden naklen. Râvileri sikadır. Aynı hadisi hasen isnad ile Beyhakide rivâvet etmiştir.)
[1546] et-Tergîb ve't-Terhib, 4/430, (Hâkimin rivayetinden naklen. Hâkim, Müslim'in şartına göre sahih olduğunu söylemiştir. Hadîsi Buhari de rivayet etmiş; ancak ortada, *"İbrahim aleyhisselâm babası ile karşılaşır"* diye başlıyor.)
İbn Hacer El-Heytemi, "Ez'Zevacir An İktiraf'il-Kebair" İslam'da Helaller Ve Haramlar "Büyük Günahlar"- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 717-724.
[1547] Sahihu Müslim, 1/190; Sahihu'l-Buhârî, Kitabü'd-Davât.
[1548] et-Tergib vet-Terhib, 4/432. (Beyhaki'nin rivayetinden naklen. Beyhaki, isnadının sahih olduğunu söylemiştir.)
[1549] et-Tergib ve't-Terhib, 4/432433. (Ahmed'in sahih isnad ile rivayetinden naklen,)
[1550] et-Tergîb ve't-Terhîb, 4/433. (Taberânî ve Bezzâr'ın ceyyid isnad ile rivayetlerinden naklen.)
[1551] et-Tergib ve't-Terhîb, 4/434-435. (Taberâni'nin iki isnadından biri ceyyid olan rivayetinden naklen.)
[1552] et-Tergîb ve't-Terhîb, 4/435. (Taberâni'nin sahih isnad ile rivayetinden naklen.)
[1553] et-Tergib vet-Terhib, 4/436. (Ahmed'in rivayetinden naklen. Râvileri sahihde kendileri ile ihticac olunan kimselerdir.)
[1554] et-Tergib ve't-Terhib, 4/436, 437. (Taberâni'nin "Kebir" va "Sağir" indeki rivayetlerinden naklen.)
[1555] et-Tergîb ve't-Terhîb, 4/437439. (Ahmed, Bezzâr, Ebû Yâlâ ve "Sahih"inde İbn. Hibban'ın rivayetlerinden naklen. îshak İbn îbrâhim diyor ki: "Bu, hadîslerin en üstünlerindendir. Bu hadisi Peygamberimizden bu şekilde çok kimse rivfivet etmiştir. Huzeyfe, Ebu Mesud ve Ebû Hureyre bunlardır.)
[1556] Sahîh-i Müslim, 1/187.
[1557] Sahihu'l-Buhâri, Kitabu Tefsiri'l-Kur'an; Sahihu Müslim, 1/184.
[1558] Sünen Ebû Dâvûd, 4/236. (Hadîs No: 4739); et-Tergîb ve't-Terhib, 4/446. (Bezzâr, Taberânî, "Sahih" inde İbn Hibban ve Beyhakinin rivayetlerinden naklen.)
[1559] et-Tergîb ve't-Terhîb ,4/447. (Ahmed ve Taberânî'nin rivayetlerinden naklen.)
İbn Hacer El-Heytemi, "Ez'Zevacir An İktiraf'il-Kebair" İslam'da Helaller Ve Haramlar "Büyük Günahlar"- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 725-738.
[1560] et-Tergîb ve't-Terhîb, 4/451. (Buhârî'nin rivayetinden naklen.)
[1561] et-Tergib ve't-Terhib, 4/457. (Ebû Yâla'nın rivayetinden nalken.)
[1562] et-Tergîb ve't-Terhib, 4/457-460. (Taberânî'nin "Evsat" indeki rivayetinden naklen.)
[1563] et-Tergib vet-Terhib, 4/480461. (Ahmed'in rivayetinden naklen.)
[1564] et-Tergib vet-Terhib, 4/461. (İbn Mâce'nin Vahi bir isnad ile Hâkim'in de vahi olan Cisr b. Ferkad'den onun da Hasen'den rivayetinden naklen. Hâkim, isnadının sahih olduğunu söylemiştir.)
[1565] et-Tergib vet-Terhib, 4/463. (Buhari, Müslim, Malik ve Tirmizi'nin rivayetlerinden naklen.)
[1566] et-Tergib vet-Terhib, 4/462.
[1567] et-Tergib ve't-Terhib, 4/462.
[1568] Sünen et-Tirmizi, 4/693. (Hadis No: 2560); Sünen Ebû Dâvud, 4/236. (Hadis No: 4744).
[1569] Sünen et-Tirmizi, 4/693. (Hadis No: 2560); Sünen Ebû Dâvud, 4/236. (Hadis No: 4744).
[1570] el-Mürselât: 77/32.
[1571] et-Tergîb ve't-Terhib, 4/465. (Beyhakinin îsnad-i lâbeis ile rivayetinden naklen.)
[1572] et-Tergîb ve't-Terhib, 4/465. (Ahmed'in rivayetinden naklen.)
[1573] Sünen et-Tirmizi, 4/703. (Hadîs No: 2576).
[1574] et-Tergib ve't-Terhib, 4/468. (Beyhakinin hasen isnad ile rivayetinden naklen.)
[1575] et-Tergib ve't-Terhib, 4/468469.
[1576] et-Tergib vet-Terhîb, 4/470. (İbn Ebi'd-Dünyâ'nın İsmail b. Ayyaş'ın rivayetinden naklen. Buhari de Tarih'inde İsmail b. Ayyaş'dan, onun da Said b. Yusuf'dan, onun dn Yahya b. Ebi Kesr'den, onun da Ebû Selam'dan, onun da Haccac b. Abdullah el-Sümali'den bir rivayeti vardır.)
[1577] et-Tergîb ve't-Terhib, 4/470.
[1578] Sünen et-Tirmizî, 4/702. (Hadis No: 2579). Senedinde İnkıta' vardır.
[1579] et-Tergib ve't-Terhib, 4/471. (Bezzâr, Ebû Ya1a, "Sabin" inde İbn Hibban ve Beyhaki'nin rivâyetlerinden naklen.)
[1580] Sahihu Müslim, 4/2184.
[1581] et-Tergîb ve't-Terhib, 4/472. (Taberâni ve Beyhaki'nin rivayetinden naklen.)
[1582] Sünen et-Tirmizi, 4/709. (Hadis No: 2588).
[1583] et-Tergib ve't-Terhib, 4/474. (Ahmed, Ebû Yâlâ ve Hâkim'in rivayetlerinden naklen. Hâkim, isnadının sahih olduğunu söylemiştir.)
[1584] et-Tergîb ve't-Terhîb, 4/474. (Ahmed ve Ebû Yâlâ'nın rivayetlerinden naklen.)
[1585] et-Tergib ve't-Terhib, 4/474. (İbn Ebi'd-Dünyâ'nın rivayetinden naklen.)
[1586] Zâriyât: 51/42.
[1587]

et-Tergîb ve't-Terhîb, 4/475. (Hadisi Hâkim rivayet etti ve: “Bu hadisde Ebû's-Semh tekleşti, yalnızca rivayet etti.” demiştir. Hafız el-Münziri, Ebû's-Semh’ın derrac olduğunu söylüyor. Hadisin metninde nekâret olduğu muakkak.)

[1588] et-Tergib ve't-Terhib, 4/476. (Ahmed ve Taberânî’nin İbn Luhay'a tarikinden naklen. “Sahih” inde İbn Hibban ve Hâkim de hadisi rivayet etmişlerdir. Hâkim, isnadının sahih olduğunu söylemiştir.)

[1589] el-Kehf: 18/29.

[1590] et-Tergib ve't-Terhîb, 4/477. (Ahmed ve Tirmizi'nin rivayetlerinden naklen.)

[1591] et-Tergîb ve't-Terhib, 4/477. (Tirmizi'nin rivayetinden naklen.)

[1592] et –Tergib ve’t-Terhib, 4/479.

[1593] et-Tergib vet-Terhîb. 4/479.

[1594] Muhammed: 47/15.

[1595] İbrahim: 14/16-17.

[1596] Muhammed: 47/15.

[1597] el-Kehf: 18/29. Sünen-et-Tirmizi, 4/705. (Hadis No: 2583).

[1598] Sünen et-Tirmizi, 4/706. (Hadis No: 2584).

[1599] Sad: 38/57.

[1600] 78-Nebe': 78/24-26.

[1601] et-Tergib ve't-Terhib, 4/479.

[1602] Al-i İmran: 3/102.

[1603] Sünen et-Tirmizî, 4/707. (Hadis No: 2586); Sünen İbn Mâce, 2/1446. (Hadîs No: 4325).

[1604] et-Tergib ve't-Terhib, 4/482, (Hâkim’in mevkuf olarak rivayetinden naklen. İsnadının sahih olduğunu söylemiştir.)

[1605] et-Tergîb ve't-Terhîb, 4/483. (Buhârî ile Müslim’in rivayetlerinden nalclen. Lalız Buhâri'nindir.)

[1606] et-Tergîb ve't-Terhib, 4/483. (Ahmed ve Müslim’in rivayetlerinden naklen. Lafız Ahmed’indir.)

[1607] et-Tergîb ve't-Terhîb, 4/483, 484.

[1608] et-Tergîb ve't-Terhîb, 4/485. (Ahmed, “Kebîr” ve “Evsat” inde Taberâninin rivayetlerinden naklen.)

[1609] et-Tergîb ve't-Terhîb, 4/486. (Ahmed’in sahih isnad ile ve Hâkim’in de isnadının sahih olduğunu söyleyerek yaptığı rivayetlerinden naklen.)

[1610] el-Mü’minûn: 23/104.

[1611] et-Tergib ve't-Terhîb, 4/486. (Ahmed ve Tirmizi'nin rivayetlerinden naklen. Tirmizi, hadîsin hasen, sahih ve garip olduğunu söylemiştir.)

[1612] et-Tergib ve't-Terhîb 4/486. (İbn Mâce'nin rivayetinden naklen. Hâkim de rivayet etmiş ve Müslim’in şartlarına göre İsnadının sahih olduğunu söylemiştir.)

[1613] et-Tergîb ve't-Terhîb, 4/487. (Buhârî’nin rivayetinden naklen.)

[1614] Sahihu Müslim, 1/196.

[1615] Sahihu Müslim, 1/196.

[1616] Sahihu Müslim, 4/2185.

[1617] et-Tergib ve't-Terhîb, 4/488. (“Evsat” inde Taberâni'nin ve merfû olarak Beyhakinin rivayetlerinden naklen.)

[1618] en-Nisâ: 4/56.

[1619] et-Tergib ve't-Terhib, 4/489. (Beyhakinin rivayetinden naklen.)

[1620] et-Tergib vet-Terhib, 4/489.

[1621] Sahihu Müslim, 4/2162.

[1622] Sünen İbn Mâce, 2/1446. (Hadîs No: 4324).

[1623] et-Tergîb ve't-Terhîb, 4/493. (Ebû Yâlâ'nın rivayetinden naklen.)

[1624] İbn Hacer El-Heytemi, “Ez’Zevacir An İktiraf’il-Kebair” İslam’da Helaller Ve Haramlar “Büyük Günahlar”- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 739-754.

[1625] et-Tergîb vet-Terhib, 4/494. (Taberâni’nin rivayetinden naklen.)

[1626] Meryem: 19/85-86.

[1627] er-Rahmân: 55/54.

[1628] Sahihu'l-Buhâri' Kitabu Tefsir'il-Kur'an; Sahihu Müslim, ,1/184.

[1629] et-Tergîb ve't-Terhib, 4/383. (Ebû Davûd ve “Sahih” inde İbn Hibban’ın rivayetlerinden naklen.)

[1630] et-Tergib vet-Terhib, 4/496-498. (İbn Ebi'd-Dünyâ'nin rivayetinden naklen.)

[1631] Sahihu'l-Buhâri, Kitabü Bed'il-Halk; Sahihu Müslim, 1/198.

[1632] Sahihu’l-Buhâri, Kitabü Bed'ü-Halk; Sahihu Müslim, 4/2179-2180; Sünen et-Tirmizi, 4/678, (Hadis No: 2537); Sünen İbn Mâce, 2/1449. (Hadîs No: 4333). İbn Ebi Şeybe metindeki kelimesini “Hulk-ahlak” ve Ebü Küreyb “Halk -yaratma-” olarak okumuştur.

[1633] Sünen et-Tirmizi, 4/683. (Hadis No: 2545). Hadîs gariptir.

[1634] et-Tergîb ve't-Terhib, 4/501. (İbn Ebi'd-Dünya, Taberâni ve Beyhakinin rivayetlerinden naklen.)

[1635] et-Tergîb ve't-Terhib, 4/501. (Beyhaki'nin hasen isnad ile rivayetinden naklen.)

[1636] Sahihu Müslim, 1/176.

[1637] et-Tergib ve't-Terhib, 4/508. (Ahmed'in rivayetinden naklen.)

[1638] et-Tergîb ve't-Terhib, 4/508. (Beyhakinin rivayetinden naklen.)

[1639] Sünen et-Tirmizi. 4/695. (Hadîs No: 2562).

[1640] et-Tergîb ve't-Terhîb, 4/509. (İbn Ebi'd-Dünyâ ve Taberâni'nin rivâyetlerinden naklen.)
[1641] et-Tergib ve't-Terhib, 4/509.
[1642] Sahihu'l-Buhâri. Kitabu Bed'ü-Halk; Sahihu Müslim, 4/2177.
[1643] et-Tergîb ve't-Terhîb, 4/311.
[1644] et-Tergib ve't-Terhib, 4/511. (Buhâri'nin rivayetinden naklen.)
[1645] Sünen et-Tirmizi, 4/674. (Hadîs No: 2529) Ebû İsâ, hadisin hasen ve garip olduğunu söylemiştir.
[1646] et-Tergîb ve't-Terhîb, 4/512. (Ahmed, Tirmizi, Bezzâr, "Evsat" ında Taberâni ve "Sahih"inde İbn Hibban'ın rivayetlerinden naklen.)
[1647] et-Tergîb ve't-Terhib, 4/512.
[1648] et-Tergib ve't-Terhib, 4/512. (İbn Ebi'd-Dünya ve Taberâni'nin rivayetlerinden naklen.)
[1649] et-Tergîb ve't-Terhib, 4/513. ("Kebîr" ve "Evsat"ında Taberâni iki isnadından biri ceyyid olan senedle rivayetinden naklen.)
[1650] et-Tergîb ve't-Terhib, 4/513.
[1651] et-Tergib ve't-Terhib, 4/514. (İbn Ebi'd-Dünyâ'nın rivayetinden naklen.)
[1652] et-Tergib ve't-Terhib, 4/514. (Taberâni'nin ceyyîd sened ile rivayetinden naklen.)
[1653] Sahihu'l Buhâri, Kitabu Bed'il-Halk; Sahihu Müslim, 4/2182.
[1654] Sahihu Müslim, 4/2182.
[1655] er-Rahman: 55/73.
[1656] et-Tergib ve't-Terhib, 4/516, (İbn Ebî'd-Dünyâ'nin mevkuf olarak rivayetinden naklen.)
[1657] et-Tergîb ve't-Terhîb, 4/516. (Taberânî ve Buhârî ile Müslim'in şartlarına göre sahih olduğunu söyleyen Hâkim'in rivayetlerinden naklen.)
[1658] et-Tevbe: 9/72.
[1659] et-Tergib ve't-Terhîb, 4/516-517. (Taberâni'nin rivayetinden naklen. Beyhaki de benzerini rivayet etmiştir.)
[1660] et-Tergîb ve't-Terhîb, 4/517. (İbn Mâce ve Tirmizi'nin rivayetlerinden naklen.)
[1661] et-Tergib ve't-Terhib, 4/519. (Tirmizi'nin rivayetinden naklen.)
[1662] et-Tergib ve't-Terhib, 4/518. ("Sahih" inde İbn Hibban'ın rivayetinden naklen.)
[1663] et-Tergib ve't-Terhîb, 4/518. (İbn Ebi'd-Dünyâ'nın hasen isnad ile mevkuf olarak rivayetinden naklen.)
[1664] et-Tergîb ve't-Terhib, 4/518. (Beyhakinin rivayetinden naklen.)
[1665] et-Tergîb ve't-Terhib, 4/518. (İbn Ebî'd-Dünyâ'nın mevkuf olarak rivayetinden naklen. Başkaları bunu merfü olarak rivayet etmişlerse de mevkut olması daha doğrudur.)
[1666] el-Vâki'a: 56/30-31.
[1667] Sahihu'l-Buhâri, Kitabu Bed'il-Halk; Sünen et-Tirmizi, 4/671. (Hadis No: 2525).
[1668] Sahihu'l-Buhârî, Kitabu Bed'il-Halk; Sahihu Müslim, 4/2176.
[1669] Sünen et-Tirmizi, 4/671.
[1670] et-Tergib ve't-Terhib, 4/520. (İbn Ebi'd-Dünyâ'nan mevkuf olarak rivayetinden naklen.)
[1671] et-Tergîb ve't-Terhib, 4/521. (Taberânî'nin "Kebir" ve "Evsat" ında rivayetinden naklen. Benzerini de Beyhaki rivayet etmiştir. "Sahih" iade İbn Hibban bir yerde Ağaçtan, bir yerde üzümden bahsetmiştir. Ahmed de muhtasar olarak rivayet etmiştir.)
[1672] el-İnsan: 76/14.
[1673] et-Tergib ve't-Terhib, 4/523. (Beyhaki ve diğerlerinin hasen isnad ile mevkuf olarak rivayetlerinden naklen.)
[1674] et-Tergîb ve't-Terhîb, 4/523. (İbn Ebi'd-Dünya ceyyid isnad ile mevkuf olarak rivayetinden naklen. Hâkim, Müslim'in şartına göre sahih olduğunu söylemiştir.)
[1675] Sahihu Müslim, 4/3181.
[1676] et-Tergib ve't-Terhîb, 4/525. (Ahmed ve Nesâî'nin rivayetlerinden naklen.)
[1677] et-Tergib ve't-Terhîb, 4/525-526. (İbn Ebi'd-Dünyâ ve Taberâni'nin rivayetlerinden naklen. Lafiz İbn Ebi'd-Dünyâ'nındır. Râvileri sikadır.)
[1678] et-Tergîb ve't-Terhib, 4/526. (Ahmed'in ceyyid isnad ile rivayetinden naklen.)
[1679] et-Tergîb ve't-Terhîb, 4/527. (İbn Ebî'd-Dünyâ'nın mevkuf olarak rivayetinden naklen.)
[1680] et-Tergib ve't-Terhib, 4/527. (İbn Ebi'd-Dünyâ'nın mevkuf olarak riyâyetinden naklen.)
[1681] et-Tergib ve't-Terhib, 4/527. (İbn Ebi'd-Dünyâ'nın rivayetinden naklen.)
[1682] el-Vaki'a: 56/28.
[1683] et-Tergib ve't-Terhîb, 4/527-528. (İbn Ebi'd-Dünyâ'nın rivayetinden naklen. İsnadı hasendir. Ayrıca Süleym b. Amir Ebû Umâme el-Bahili'den de rivayet etmiştir.)
[1684] Sahihu'l-Buhârî, Kitabu Bed'il-Halk; Sahihu Müslim, 4/2179.
[1685] Sahihu'l-Buhâri, Kitabu Bed'il-Halk; Sahihu Müslim. 4/2179.
[1686] et-Tergîb ve't-Terhib, 4/534-535. (Ebû Yâlâ ve Beyhaki'nin rivayetlerinden naklen.)
[1687] el-Vaki'a: 56/34.
[1688] et-Tergîb ve't-Terhîb, 4/530. (İbn Ebi'd-Dünyâ ve Tirmizi'nin rivayetlerin, den naklen. Tirmizi, hasen ve garip olduğunu söylemiştir.)
[1689] el-Vaki'a: 56/22.
[1690] er-Rahmân: 55/58.
[1691] er-Rahmân: 55/70.

[1692] es-Saffât: 37/49.
[1693] el-Vaki'a: 56/37.
[1694] et-Tergib ve't-Terhib, 4/536-537 (Taberâni'nin "Kebir" ve "Evsat" ındaki rivayetinden naklen.)
[1695] et-Tergib ve't-Terhib, 4/538 (Taberâni'nin "Sağir" ve "Evsat" ındaki rivayetlerinden naklen. Ravileri, sahih râvilerdir.)
[1696] Sahihu Müslim, 4/2178.
[1697] et-Tergîb ve't-Terhîb, 4/541- (İbn Ebi'd-Dünyâ ve Tirmizi'nin rivayetlerinden.)
[1698] es-Secde: 32/17.
[1699] et-Tergîb ve't-Terhîb, 4/542-543. (İbn Ebi'd-Dünyâ'nın İsmail b. Ayyaş yetinden naklen. Şuffi b. Mâti'nin sahabi olup olmadığı şüphelidir.)
[1700] et-Tergîb ve't-Terhîb, 4/543. (İbn Ebi'd-Dünyâ va Bezzar'ın rivayetlerinden naklen.)
[1701] et-Tergîb vet-Terhib, 4/544. (İbn Ebi'd-Dünyâ'nın rivayetinden naklen.)
[1702] et-Tergib vet-Terhîb, 4/546. (Ebû Nuaym'ın rivayetinden naklen.)
[1703] Yûnus: 10/26.
[1704] Sahihu Müslim. 1/163.
[1705] et-Tergib ve't-Terhîb, 4/553-555. (İbn Ebi'd-Dünyâ, "Evsat" ında Taberâni'nin rivayetlerinden naklen.)
[1706] es-Secde: 32/17.
[1707] et-Tergîb ve't-Terhîb, 4/555-556. (Bezzâr'ın rivayetinden naklen.)
[1708] el-Kıyâme: 75/22-23.
[1709] et-Tergîb ve't-Terhib, 4/556-557. (Ahmed ve Tirmizî'nin rivayetlerinden naklen.)
[1710] et-Tergîb ve't-Terhib, 4/557. (İbn Ebi'd-Dünyâ'nın rivayetinden naklen.)
[1711] Sahihu'l-Buhârî, Kitabu Bed'il-Halk; Sahihu Müslim, 4/2176.
[1712] es-Secde: 32/17.
[1713] Sahihu'l-Buhâri, Kitabu Bed'il-Halk; Sahihu Müslim, 4/2174.
[1714] et-Tergîb ve't-Terhib, 4/559. (Ahmed'in ceyyid isnadı ile rivayetinden naklen.)
[1715] et-Tergîb ve't-Terhîb, 4/560. (Beyhakinin isnadı ceyyid ile mevkuf olarak rivayetinden naklen.)
[1716] Zuhruf: 43/72.
[1717] Sahihu Müslim, 4/2189.
[1718] Meryem: 19/39.
[1719] Sahihu'l-Buhari, Kitabu Tefstri'l-Kur'an; Sahihu Müslim, 4/2188; Sünen et-Tirmizi, 4/693.
[1720] Sahihu Müslim, 4/2189; Sahlh-i Buhâri Muhtasarı Tecrîd-i Sarih tercemsi, 12/210.
[1721] Yûnus: 10/10.
[1722] İbn Hacer El-Heytemi, "Ez'Zevacir An İktiraf'il-Kebair" İslam'da Helaller Ve Haramlar "Büyük Günahlar"- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 754-788.
[1723] İbn Hacer El-Heytemi, "Ez'Zevacir An İktiraf'il-Kebair" İslam'da Helaller Ve Haramlar "Büyük Günahlar"- II, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1981: 789.